ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 1
SAMEDI
1er MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·634 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·634

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏ ՊԻՏԻ ՓՃԱՑՆԷ ԻՐ ՀՐԹԻՌՆԵՐԸ

«ԲԱՆ ՉԻ ՓՈԽՈՒԻՐ» Կ'ԸՍԷ ՊՈՒՇ

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՎԷԹՕՆ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾԷ

Իրաք, Փետրուար 27-ին, յայտարարեց թէ կ'ընդունի Ալ – Սամուտ 2 հրթիռներու փճացումը, բայց Ապահովութեան Խորհուրդը լուսաբանութիւններ կ'ուզէ այդ մասին, մինչ Պուշ անմիջապէս հաստատելով, ըսած է թէ «բան չի փոխուիր»: Աւելորդ է հաստատել թէ Պաղտատ ինչ ալ ընէ, այլեւս օգուտ չունի եւ այն համոզումը կը ներշնչէ որ այդ քննիչներու տարած աշխատանքն ալ բոլորովին աւելորդ էր, քանի որ ինչ ալ ըլլայ արդիւնքը Պուշ, ի սկզբանէ, որոշած էր իր պատերազմը ընել:

Միացեալ – Նահանգները կը պատրաստեն յետ պատերազմեան շրջանը, որ կը մտահոգէ շատեր, գլխաւորաբար արաբական աշխարհը: Արաբ ղեկավարները գիտակից են որ ինչ որ կը կատարուի եւ կը ծրագրուի դէմ է իրենց շահերուն: Ամբողջ շրջանի մը անկայունացումը բացայայտ է: Մարտ 1-ին է որ արաբական վեհաժողով մը տեղի կ'ունենայ Շարմ – էլ – Շէյխ (Եգիպտոս), կոչ մը պիտի ըլլայ խաղաղ լուծումի: Փետրուար 27-ին, 140 հազար հոգի համախմբուած էին Գահիրէի մարզադաշտը իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու համար Իրաքի ժողովուրդին:

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իգոր Իվանով յայտարարեց թէ Ռուսաստան որոշած է իր վէթօն օգտագործել, անգլօ-ամերիկեան նոր բանաձեւին առթիւ, իրեն եւ Չինաստանի համար պատերազմէ «կարելի է եւ պէտք է խուսափիլ»:

Իրաքեան Քիւրտիստան հաւաքուած, Ս. Հիւսէյնի ընդդիմադիրները շատ մտահոգ են, ինչ կը վերաբերի Թրքական զինուորութիւններուն: Անոնք հաւաքուած են Էրպիլ, նիստին մասնակցած է Ճ· Պուշի ներկայացուցիչը՝ Զալմայ Խալիլզատ եւ սկիզբէն իսկ շեշտած են որ «վճռականօրէն եւ միաձայնութեամբ կ'ընդդիմանան դրացի երկիրներու զինուորական որեւէ միջամտութեան Իրաքի ներքին գործերուն: Թուրքիոյ կողմէ միջամտութիւն մը շատ լուրջ հետեւանքներ կ'ունենայ շրջանի կայունութեան վրայ»:

Ի դէպ, Ժերար Շալեան գրութիւն մը ունի Փետրուար 28-ի «Լիպերասիոն»ի մէջ, խորագրուած՝ «Թրքական սպառնալիքը Իրաքի մէջ», ուր կը շեշտէ ի մէջ այլոց թէ Թուրքիա, որ կը ճնշէ իր իսկ Քիւրտերուն վրայ եւ ոչ մէկ իրաւունք կու տայ անոնց, չուզեր դրացի երկիր մը, ուր աւելի լաւ պայմաններ վայելեն: Հարկ է՞, կ'ըսէ անգամ մը եւս Քիւրտերը զոհել, հաճելի ըլլալու համար Թուրքիոյ: Այն ատեն ամերիկեան ռազմավարութիւնը պիտի նմանէր անցեալի գաղթատիրական ուժերու գործելակերպին:

Թուրքիոյ մէջ ալ կացութիւնը շատ հանդարտ չէ: Ազգային ժողովը յետաձգեց քուէարկութիւնը զոր պիտի ընէր Փետրուար 27-ին, մթնոլորտը լարուած է, հակառակ անոր որ Անգարա արդէն համաձայնութեան եկած է Ուաշինկթընի հետ եւ Ամերիկացիները զինամթերք, օդանաւ բերած են: Կարգ մը երեսփոխաններ համաձայն չեն ամերիկացի զինուորներու ներկայութեան, դժգոհ են դրամական հատուցումներէն: Ուաշինկթըն արագ որոշում կ'ուզէ եւ ճնշում կը բանեցնէ, բայց, անօգուտ է:

Ժօսփէն, «Ֆիկառօ»յի մէջ լոյս տեսած գրութեամբ մը (Փետրուար 28, Վիճարկումներու էջ), կը գտնէ որ եթէ ԱՄՆ Ապահովութեան Խորհուրդին քուէարկութեան ենթարկէ Բ· բանաձեւ մը, որ թոյլ կու տայ ուժի դիմել, Ֆրանսա պէտք է օգտագործէ իր վէթօն:

Ի դէպ, Ռուսաստանի որոշումը – վէթօն գործածելու – թոյլ կու տայ Ֆրանսայի որ պէտք չունենայ ինք ալ ընդդիմանալու նոյն ձեւով:

Աթէնքի ամերիկեան դեսպանատան մէկ դիւանագէտը՝ Ճոն Քիսլինկ իր հրաժարականը տուած է եւ նամակով մը Գ· Փաուըլի կը գրէ թէ իր ոչ մէկ պաշտօնակիցը համաձայն է ի տես ամերիկեան քաղաքականութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի, Փետրուար 27-ին, ներկայացուց այն տասը միջոցները, զորս նախատեսած է, պայքարելու համար հակահրէութեան դէմ դպրոցներու մէջ: Ան կը գտնէ որ երկրորդ Ինթիֆատան եւ Իրաքի դէմ պատերազմի մը հաւանականութիւնը նոր տեսակի հակահրէութիւն մը ստեղծած են որ կապ չունի «դասական» հակահրէութեան հետ: Հակառակ գլոյշ արտայայտութիւններու փորձին, Ֆէրի թերացում մը ունեցած է, երբ ակնարկած է ձախի կարգ մը դասատուներուն, որոնք Իսրայէլի դէմ են եւ կը հանդուրժեն հակահրեայ արտայայտութիւններ: Այս խօսքերը վրդոված են դասատուներու գլխաւոր սենտիքան, որ դեկոյցով մը շեշտած է թէ ցեղապաշտ ոչ մէկ խօսքի կը հանդուրժեն: «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը դիտել կու տայ իր թղթակցութեան մէջ, որ նախարարները (Ֆէրի եւ պատուիրակ նախարարը) խտրականութեան ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած են ինչ կը վերաբերի սեւամորթներուն, Ասիացիներուն կամ Արաբներուն:

ԿԻՊՐՈՍԻ հարցին կարգադրութեան համար, Քոֆի Անան նոր պայմանաժամ մը որոշեց, այսինքն Փետրուար 28-ի պայմանաժամը երկարաձգեց մինչեւ Մարտ 10:

ՇԱՐՈՆԻ նորակազմ կառավարութիւնը 120-ի վրայ 68 ձայնով Խորհրդարանին վաւերացումը ստացաւ Փետրուար 27-ին: 23 նախարարութեան վրայ ալ, իր կուսակցութիւնը՝ Լիքուտը 13 աթոռ կ'ապահովէ: Այս նոր կառավարութիւնը ամէնէն աջ կառավարութիւնն է, զոր Իսրայէլ ունեցած է:

ԱԶՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ քարիւղով հետաքրքրուած մեծագոյն ընկերութիւններէն Շէվրոն որոշած է քաշուիլ Ապշերոնի քարիւղին արտադրութեան ծրագրէն, այն պատճառով որ այդ հանքերուն մէջ կարծուածին չափ քարիւղ եւ բնական կազ չկայ: Ընկերութիւնը այդ հանքերուն առընչուած ծրագրին 30% մասնակցութիւն ունէր· ազրբէջանական պետական Սոքար ընկերութիւնը կը ջանայ միջազգային այլ ընկերութիւն մը գտնել Շէվրոնը փոխարինելու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 27 / 28)

ԱԻՄ-Ը ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

Ազգային ինքնորոշում միաւորման վեհաժողովը որոշած է նախագահական ընտրութեան Բ· փուլին չեզոք մնալ: Ժողովականները ընտրութեան առաջին փուլը անարդար համարելով, կը նախընտրեն որ նոր ընտրութիւն կազմակերպուի: Իսկ չէզոքութեան որոշումին պատճառը այն է որ թեկնածուներէն ոչ մէկը տակաւին յստակօրէն պարզած է արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան իր սկզբունքները: Այսուհանդերձ, ըսուած է որ կուսակցութիւնը սատար կը կանգնի ներկայի նախագահին եթէ ան ցոյցի մասնակցելու պատճառով ձերբակալուածները ազատ արձակէ, ընտրական ցուցակներուն ապօրինութիւններուն մասին հետապնդումի ձեռնարկէ, եւ այլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ Ս· ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ 300-ԱՄԵԱԿԻՆ

Ս· Պետերբուրգի հիմնադրութեան 300-ամեակի նշումներուն համար կառավարական յանձնաժողով մը կազմուած է, Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ֆ· Սարգսեանի գլխաւորութեամբ: Ծրագիր պատրաստուած է յոբելեար քաղաքին ու Երեւանի մէջ զանազան ձեւերով տօնելու այդ տարեդարձը: Տեղի կ'ունենան նկարչական ցուցահանդէսներ, թատերական ներկայացումներ: Տարին զուգադիպած ըլլալով Ալեքսանդր Թամանեանի 125-ամեակին, անոր յիշատակին երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Ս· Պետերբուրգի մէջ որուն ճարտարապետութեան ակադեմիայէն շրջանաւարտ է ան: Քաղաքին Նեւսկի պողոտային վրայ Լազարեաններու տան վրայ յուշատախտակ կը դրուի եւ մօտակայ հայկական եկեղեցիին դիմացը խաչքար մը եւ ցայտաղբիւր մը կը զետեղուի, ի նշան հայեւռուս դարաւոր բարեկամութեան:

Նախատեսուած է որ Մայիսին կառավարական պատուիրակութիւն մը մասնակցի Ս· Պետերբուրգի տօնախմբութիւններուն:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (290) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Վարէ Կոստան Զարեանի
Ս· ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Le Couvent de Horomos
d'après les archives de T. Toramanian
présentées par Ani T. Baladian et
J.-M. Thierry avec une contribution
de J.-P. Mahé P. DONABEDIAN

Montaigne, le 1er Mars Ch. MATOSSIAN

«Le Monde»ի ծուռն ու շիտակը

Թերթին դէմ հատորը՝ «La face cachée du monde» հրապարակ կ'իջնէր Չորեքշաբթի Փետր· 26-ի առաւօտուն եւ քանի մը ժամ ետք, գրատուները, վաճառքի ծանօթ վայրերը (Ֆնաք, Վիրժին) արդէն սպառած էր: Հրատարակիչը (Հազար ու մէկ գիշերներ) սկիզբը նախատեսած էր 20 հազար հատորի տպաքանակ մը, զոր կրկնապատկած էր, բայց եւ այնպէս գիրքը անգտանելի էր հրապարակ ելած օրուան իրիկունը: Այժմ, որոշած է 1 միլիոն 300 հազարի ամբողջական տպաքանակ մը:

Որքան ալ Մոնտի երեք «ամբաստանեալները» զրպարտութիւն որակեն հատորին բովանդակութիւնը և մեղադրանքները, ստեղծուած իրարանցումը մեծ է: Փետր· 26-ին Չորեքշաբթի, թերթին 200 լրագրողներուն առջեւ, թէեւ ժպիտով, բայց եւ այնպէս հարցումը կը տրուէր Էտուի Փլենէլի՝ «Էտուի, ՍԻԱ-ի գործակա՞լ ես»: Նիստը տեղի կ'ունենար դռնփակ, բայց Լիպերասիոն բաւական լայն արձագանգ մը կու տար յաջորդ օրը (Փետր· 27): Մոնտի խմբագիրներու ընկերութեան նախագահն է Միշէլ Նոպլըգուռ որ ուղղած էր այդ հարցումը, որ նախորդ օրը, երկու ժամուան խօսակցութիւններէ ետք, պատրաստած էր հարցումներու ցանկ մը: Թերթին պատասխանատուն՝ Ժան-Մարի Գոլոմպանի երեք միլիոն ֆրանքէն աւելի՞ կը շահի տարեկան, թերթը անոր տան վարձքին մէկ մասը կը վճարէ՞, փորձա՞ծ է Փիսքը խարել, ի՞նչ են կապերը ձրի «20 վայրկեան» թերթին եւ Էն-Էմ-Փէ-Փէ-ի հետ, ինչպէ՞ս գնուած է Գուռիէ էնթէրնասիոնալը, ի՞նչ տեսակ սակարկութիւններ եղած են Վիվէնտիի հետ եւլն· եւլն·: Ամէն ոք հրաւիրուած է արտայայտուելու ազատօրէն: Ընդհանուր կարծիքն այն է որ հատորին նպատակն է անկայունացնել թերթը: Տնօրէնութիւնը բազմաթիւ հատորներ գնած է եւ բաժնած խմբագրութեան անդամներուն: Ժ·-Մ· Գոլոմպանի կը պատասխանէ: Աշխատավա՞րձքը, թափանցիկ է, Փի՞սքը, այդ մարզին մէջ խարդախութիւնը Գորսիքացիներուն մէջ չկայ, տունին վա՞րձքը, միտքը բան ձգուած է...:

Փլենէլ երկար բացատրութիւններ կու տայ ՍԻԱ-ի հետ իր կապերուն մասին: Անշուշտ, կ'ուրանայ: Բայց, կը խոստովանի որ կեանքին մէջ, մէկ անգամ ըլլալով, բարեկամական կապեր ունեցած է տեղեկարերի մը հետ: Ինչ կը վերաբերի գնումներուն (Գուռիէ էնթէրնասիոնալ), «20 վայրկեան»ի պարագային, Էն – Էմ – Փէ – Փէ-ի թղթածրարին, Գոլոմպանի հսկողութեան Խորհուրդին ատենագրութիւնները կ'ոգեկոչէ:

Երբ նիստը կը փակուի, Նոպլըգուռ մէկ բան կ'ըսէ դուրսը սպասող լրագրողներուն՝ «Ամէն հարցի մասին խօսեցաւ, եւ ամէն հարց լուծուեցաւ: Գիրքին ինքնափճացման ներկայ եղանք»:

«20 Վայրկեան» հարցազրոյց մը հրատարակած էր Փիէր Փէանի հետ (գիրքին երկու հեղինակէն մէկը): Ան կ'ուզէ որ վիճարկում ըլլայ Մոնտի խմբագրութեան մէջ: Ինք գիտէ որ թերթին խմբագիրները բաներ յայտնաբերած են, որոնց անտեղեակ էին: Այսօր, հետազօտող լրագրող մը, կ'ըսէ, մէկն է որ մտերիմ կապ ունի դատաւորի մը կամ ոստիկանի մը հետ: Քննութիւն չի կատարեր: Անհաւատալի հակասութիւն մըն է: Թերթը կը գտնէ որ երկու գիրք մէկ գիրքի վերածելը գլխաւոր տկարութիւնն է հատորին: Արդարեւ, անցեալ աշնան,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿՏՈՐ-ԿՏՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԵՐ

Հայաստանի մէջ 40 հազար աշխատատեղի բացուած ըլլալու նախագահ Ռ. Քոչարեանի հաստատումը հայկական ատրճանաչափով քանի՞նոց հաւատքի արժանացած էր արդեօք: Տրուած թիւը փոքր բան չէր երկու – երեք միլիոննոց երկրի մը համար որուն բնակիչները մեծապէս կը նեղուին աշխատանք ճարելու, ապրուստ ապահովելու անկարելիութենէն: Այդ երեւոյթին հետեւանքներն են աշխատելու մեկնումները, անոնց պատճառած ընկերային բազմատեսակ հարցերը: Մինչդեռ, 40 հազարին նոյնիսկ կէսին չափ նոր աշխատատեղի բան մը կրնար փոխել ընդհանուր վիճակին մէջ: Հայաստանի ժողովուրդը լաւ ապրիլ սիրելով հանդերձ, քիչով գոհացող է: Շատ բան չի պահանջեր ուրախ ըլլալու համար: Անշուշտ, խօսքը չի վերաբերիր «Նոր Հայ» կոչուած տեսակին, որուն աչքերուն տեղերը մէյմէկ ծակ կը գտնուի:

Մայրաքաղաքին ամէն տեսակի աղմուկէն դուրս գալով շրջաններու ճամբան բռնող մը, յատկապէս ընտրութեան մը նախօրեակին, բաւական բան կրնայ ամբարել. ի՞նչպէս կ'ապրի, կամ կը ջանայ ապրիլ տեղացին. ի՞նչեր ունի ըսելիք եթէ լսող ականջի մը հանդիպի:

Արմինէ Ուղումեան (Առաւօտ, Փետր. 14) այդ ականջը եղած ու էջ մը գրի առած է, Արմաւիրի զանազան շրջաններ տրուած այցերէ ետք. Ինքնաբուխութեան, ընտրական խոստումներու խաժամուժին մէջ առաւել ծանրութեամբ կը հնչէ տրտունջը: Այլ հարց թէ թերթին թղթակիցէն, ձայնագիր գործիքէն, տպագիր էջէն անդին շատ ճամբայ չունին տրտունջները: Մէկը հարկը չի զգար անոր, անոնց պէտքերուն գոնէ պատասխան ձեւելու: Որո՛ւ հոգը:

Ա. Ուղումեանի հանդիպած գիւղացիները գլխաւորաբար անգործութենէն կը տառապին: 40 հազար նոր աշխատատեղի նիւթը յայտնի է որ միայն զիրենք զայրացնելու կը ծառայէ: Քարակերտ աւանին մէջ, օրինակ, այդ է պարագան:

Ալիւրի, պահածոներու նախկին գործատուները չկան այլեւս: Սեփականաշնորհուած են, ապա քանդուած: Հողի վարձքը բարձր է, մարդիկ չեն կրնար վճարել: Երբ ան չեն վճարեր ջուրէն ալ կը զրկուին:

Այդ պայմաններուն մէջ տասը հոգինոց ընտանիք կայ հոն: Հայրը գացած է Ռուսաստան: «Հեռախօսով խօսում են, երեխէքը չեն ներում հօրը» կ'ըսէ մեծ մայրիկը: Ջուրին մէկ դոյլին 25 դրամ կը վճարեն. նոյնիսկ գործ ու աշխատավարձ ունեցողները չեն կրնար նման բանի պիւտճէ յատկացնել:

Հակառակ ամէն բանի հացը քարէն քամելու այս մարդոց գործը առաւել ծանրացնող պզտիկներ ալ կան. «Ուժ չունեմ, խաղող չի եղել, ծիրան չի եղել, կարկուտն է խփել երեք անգամ: Ասէ՛ք ինչո՞վ ապրենք հարց կու տայ մէկը»: Կարելի՞ է յիշեցնել 40 հազարի պատմութիւնը:

Ան որ յոյսը կտրած է աշխատանք ունենալու, կը ջանայ կենսաթոշակառու ըլլալ. թէեւ ան ալ չի ջնջեր անհեթեթի պատկերը: Թոշակը 5000 դրամ է (ոչ իսկ 10 տոլար), ջուրի, լոյսի, կազի տան հարկի ու այդ կարգի այլ ծախսերու գումարը 12 հազար դրամ կը նշանակէ: Գիւղացիներէն մէկը կ'ուզէ որ գոնէ ըսեն թէ ո՛րկէ պարտք առնելու է, պետութեան տալու համար:

Ուրիշ մը, թոռնիկներու տէր տատիկ մը յուզումը ամոքելու ջանքը ապարդիւն կը մնայ. ինք թոշակառու է, տղան նոյնպէս. տունը երկու ուսանող ունին, «հաց չկայ՝ երեխան առաւօտեան ուտի, գնայ դասի»: Ու նորէն աշխատանքի կարօտ: Մէկը կը միջամտէ. «ո՞նց աշխատատեղ չկայ: Դիսկոտեկա, գիշերային ակումբներ, լիքն են»:

Բարի լուր ալ կայ էջին մէջ: Ընտրութեան նախօրեակին լոյս ալ տուած են, ջուր ալ: Հինգերորդ յարկը բնակողը անգամ որ տունը հինգ անչափահաս թոռնիկ ունի, ջուր չէ կրած հինգ սանդուխէ վեր:

Պէտք է աղօթել հաւանաբար որ այդ ընտրութիւն կոչուածը տարին քանի մը անգամ տեղի ունենայ...:

Նոյն թերթը շաբաթ մը առաջուան (Փետրուար 7) թիւով ալ 16 տարեկան պատանիի մը դժբախտութիւնն ու չահագործումը նիւթ ըրած է. Լիլիկ Պաղտասարեան հետաքրքրուած է 16 տարեկան Բագրատ Յարութիւնեանի պարագայով: Ան Բաքուի գաղթական է. 1989-ին հօրը եւ տատիկին հետ հասած է Հայաստան: Անոնց յատկացուցած են նկուղի յարկ մը որ բնակելի տեղ չէ: Մեծ յաջողութեամբ ութերորդ դասարանը հոն աւարտելէն ետք, կը ստիպուի դպրոցը ձգել: 2001-ին թաղապետարանէն պաշտօնեայ մը կու գայ նոր բնակարան խոստանալու, իրենց ունեցածին փոխարէն: Հայրը կը համաձայնի, թէեւ առաջարկուածը իրենց ունեցածէն շատ աւելի գէշ է: Դրացիները կը զգուշացնեն որ անխորհուրդ քայլ չառնեն, նոր տունը օրէնքով իրենց պիտի չպատկանի: Այդ պատճառով ալ տղան ոչ մէկ փաստաթուղթ կու տայ, ոչ ալ բան մը կը ստորագրէ, որպէսզի իրենց տունը յաջողի օր մը ետ առնել:

Թաղապետարանի պաշտօնեան ամէն բան կ'ընէ որ փոխադրուին: Հոն մէկ ամսուան մէջ Բագրատին հայրն ալ, տատիկն ալ կը մահանան: 14 տարեկան տղան առանձին կը մնայ: Քիչ ժամանակ ետք կը պարզուի որ այդ բնակարանը տէր ունի. այդ տէրը կը պահանջէ որ տղան մեկնի տունէն: Բագրատը եղած կահ – կարասին կը ծախէ, դուրս կ'ելլէ: Ամիս մը հօրը մէկ ծանօթին տունը կ'ապրի, յետոյ Հայ Օգնութեան Ֆոնտը կը միջամտէ որ իրաւատնտեսագիտական եւ կառավարման դպրոց ընդունուի, կը տեղաւորուի Զէյթունի հանրակացարանը: Ֆոնտը իրեն ամիսը 10 հազար դրամ ալ օժանդակութիւն կ'ընէ:

Ուսանող տղուն ո՛ր ծախքին բաւէ այդ գումարը. կը սկսի ազատ ժամերուն աշխատիլ. կառք կը լուայ: Այս անգամ ալ դասերը կը կաղան: Հայ Օգնութեան Ֆոնտը տեսնելով որ տղան բացակայ կ'ըլլայ դասերէն, օգնութիւնը կը դադրեցնէ: Մինչ այդ, Բագրատ անդադար կը ջանայ իրենց առաջին բնակարանը ետ առնել: Ամէն օր տան բանալին տալու գործը յաջորդ օրուան կը ձգեն թաղապետարանէն:

Թերթը նամակով մը կը դիմէ խնդրոյ առարկայ թաղապետին, պարզելու համար թէ ուրո՛ւն յատկացուած է Բագրատենց նախկին բնակարանը, կամ որո՞ւ ծախուած: Ոչ մէկ պատասխան: Շրջանի բնակիչներէն ալ կ'իմանան որ թաղապետին միակ անօրինականութիւնը չէ այս դրուագը: Դրացիներն ալ կ'ըսեն թէ դրասենեակ բանալու խօսքեր կը շրջին, նոյն այդ յարկաբաժինին մէջ:

Կարելի է դժուար հաւատալի այլ մանրամասնութիւններ ալ թուել. սակայն, կարեւորը այն է որ Բագրատը նորէն կ'աշխատի կառք, նաեւ գորգ լուալու գործին մէջ: Գործատէրը կացարան մըն ալ յատկացուցած է անոր:

Տղան մէկդի կը դնէ շահած դրամները, որպէսզի համալսարան ընդունուի, բժիշկ դառնայ: Լ. Բաղդասարեան կ'եզրակացնէ. եթէ գործատէրը չըլլար, Բագրատը այսօր թիւ մը կ'ըլլար ուղղիչ հաստատութեան մը մէջ: Որքա՛ն օրինակներ կան այդ մասին:

Ամբողջ հարցը հոն է որ թաղապետին, անոր պաշտօնեայ Լեւոնին ու Բագրատին Հայաստանները զիրար կը խաչաձեւե՞ն օր մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍԹՐԱՍՊՈՒՐԿ

«ԵԿԱՅՔ ՇԻՆԵՍՑՈՒՔ ՍՈՒՐԲ ՁԽՈՐԱՆՆ ԼՈՒՍՈՅ»

Ուրբաթ, Փետր. 14, ժամը 12.52-ին, Փարիզի Կառ տը լ'Էսթ կայարանէն դէպի Սթրասպուրկ ճամբայ ելլող ելեկտրակառքին մէջ տեղ գրաւած էին Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ – Փարիզի Առաջնորդ՝ Գերշ. Արքեպիսկոպոս Նազգաշեան, Ռոն – Ալփ Շրջանի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւներէն Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, Սէն – Թ'Էթիէնի Հոգեւոր Հովիւ՝ Տաթեւ Վրդ. Յակոբեան, Շաւիլի Հոգեւոր Հովիւ՝ Գրիգոր Աբեղայ Խաչատրեան, Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասէն՝ Շաքէ Պէնլեան, Ռոզիկ Թաշճեան, Միհրան Էլմայեան, Մկրտիչ Մըկրտիչեան եւ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանապետ՝ Մովսէս Պչաքճեան:

Գերշ. Արք.ի առաջնորդութեամբ անոնք կ'երթային Սթրասպուրկ, քաղաքի Սէն-Ֆիէռ լը Ժէօն Կաթողիկէ Տաճարին մէջ Տեառնընդառաջի «Փրկչի Քառասնօրեայ Տաճար Ընծայման Տօն»ին առթիւ, Նախատօնակի արարողութիւն, լուսավառութիւն կատարելու եւ պատարագ մատուցելու:

Պատարագ Սթրասպուրկի մէ՞ջ:

Բայց ինչո՞ւ համար, չէ՞ որ միայն 15 տարի առաջ, ամբողջ Ալզաս – Լորէնի շրջանին մէջ, հատուկենտ հայ ընտանիքներ կային:

Կառքին մէջ ցանցառ ճամբորդներ, շուրջ հինգ ժամ պիտի տեւէր ճամբորդութիւնը, այլ տեղ նոյն միջոցը Թէ-Ժէ-Վէ-ն կը սպառէր երկու ժամուան մէջ, կ'երկարաձգուէր երթը, ելեկտրակառքին քառասմբակ «տոնաձայն»ը կը բերէր Շահնուրը, խօսակցութիւններ, ուղեւորները գլխաւորաբար կը խօսակցէին իրենց առաքելութեան մասին, կը տեղափոխուէին շարունակ, պահ մը Գերշ. Արք.ը իր շուրջ կը հաւաքէր զանոնք, կու տար բացատրութիւններ: Ան նախ կը բացատրէր օրուան տօնին նշանակութիւնը, կ'երթային իրենց հօտին այցելութեան, հօտին մէկ մասին Ֆրանսայի, որ ժամանակի ընթացքին կը կազմուէր Ալզաս – Լորէնի Շրջանին մէջ: Ցրուումի պատմութիւնն էր, հայ ժողովուրդը որքան կը տարածուէր երկրագունդի վրայ, այդքան կը ծանրանային ծառայութեան պարտականութիւնները եւ եկեղեցին դժուարութիւն կ'ունենար ամէն հօտին հետ ըլլալու: Եկեղեցական նորակազմ այս համայնքի բաղկացուցիչները, որոնք բարեպաշտական իրենց սնունդը ստացած էին իրենց ծնողներէն, ճակատագրի բերումով եկած էին հաստատուելու Ֆրանսայի այս նահանգներու շրջանին մէջ: Տարիներու ընթացքին բազմանալով անոնք կը փնտռէին իրենց ինքնութիւնը երաշխաւորող հաստատութիւնը՝ ու եկեղեցին էր:

Գերշ. Արք. կը շարունակէր. «Որպէսզի կարողանային իրենց հոգեւոր սնունդը աճեցնել հովիւներու դաստիարակութեամբ եւ առաջնորդութեամբ, քանի մը տարի է անոնք մեզ հետ զանազան միջոցներով կապ հաստատած էին եւ մենք զանոնք, այցելութիւններու ընթացքին, քաջալերած էինք իրենց դիտաւորութեան մէջ, որ էր տաճարի մը կառուցումը, «եկեղեցի» հասկացողութեամբ, որպէսզի ատոր յենած՝ կարողանային ըսել թէ քրիստոնեայ ընտանիքին մէջ դրական ներկայութիւն մըն է Հայ Եկեղեցին:

«Եւ այդ ճանապարհին, ներկայիս, տեղական պետական իշխանութիւններն ալ՝ իրենց կրօնքներու յատուկ բացառիկ տրամադրութիւններու նախատեսութեամբ՝ կը քաջալերեն համայնքը իր առաջադրութեան մէջ եւ գործնապէս մինչ ուժ կը դառնան, պատրաստակամութիւն յայտնելով, շուտով, Եւրոպայի այս կարեւոր կեդրոնին մէջ, տրամադրել հողաշերտ մը, որպէսզի անոնք ունենան Հայ Եկեղեցւոյ նկարագիրը բացայայտող, ճառագայթող շէնք մը, եկեղեցի մը:

«Այսօր ընտրեցինք յատկապէս, որպէս առաջին աղօթասացութեան հաւաքոյթ մը, խորհրդանշական գտնելով որ Ընծայումը վերծանելով մեր մատուցումին, որ՝ Ով Տէր, շնորհակալ ենք որ մեզ լսեցիր, եւ մենք եկանք այսօր լոյսին տեսութեան: Համեստ աղօթողներ ենք Ձեզ հետ եւ բոլորին հետ որոնք այս շրջանին մէջ կ'ապրին: Եւ այդ համեստութիւնը կը շեշտենք որպէսզի կարողանանք արժեւորել մեր սրտին մատուցումը:

«Պատարագի մատուցմամբ պիտի աղօթենք, որպէսզի Աստուած զօրացնէ մեզ մեր հաւատքին մէջ, եւ ատիկա պէտք է մեր կեանքովը միացնենք բարձրաղաղակ ձայնին՝ թէ եկէք շինենք մեր տունը, մեր հաւատքի տունը: Այս տարի Մայր եկեղեցւոյ առաջին տաճարին, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ առաջին տաճարին, Սուրբ Էջմիածնի տաճարին հիմնադրութեան 1700-ամեակն է, բարեբաստիկ առիթ մը մեր ուխտով հաստատելու մեր փարումը արժեւորման Աստուծոյ իմամբ կառուցուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ աւելորդ է ըսել, յոբելենական հանդիսութենէն աւելի, մեր այս մատուցումը որպէս ընծայ կը բերենք, պէտք է բերենք, Մայր Եկեղեցւոյ անմար կանթեղը յաւիտեան բոցավառ պահելու՝ նման փարոսին, որուն նայելով պիտի զօրանանք իրար հետ հաղորդմամբ»:

Կը մօտենայի Նորվան Եպիսկոպոսին ստանալու համար նաեւ անոր խորհրդածութիւնները օրուան իրադարձութեան մասին: Ան կ'ըսէր. – «Ինծի համար «եկեղեցի» կառուցանելը այսինքն «եկեղեցի ունենալ»ը, համայնքի մը ծոցին մէջ, կը նշանակէ որ Աստուած մեծ պարգեւ մը կու տայ այդ ժողովուրդին: Անշուշտ «եկեղեցի»ն պէտք չէ ըմբռնուի իբրեւ քարեղէն կառոյց, ճարտարապետական կառոյց: Ճիշդ է որ երբ «եկեղեցի» կ'ըսենք «Աստուծոյ տուն»ը կ'ըսենք, կայ ճարտարապետական կառոյց մը որ արդէն սովորական տուներէն տարբեր կ'ըլլայ, իր գմբէթը կ'ունենայ, իր խորանը կ'ունենայ, իր խաչը կ'ունենայ, մանաւանդ մասնաւոր ծիսական օրէնքի մը վրայ կը հիմնուի, կամ աւելի ճիշդ եկեղեցագիտական օրէնքի մը վրայ կը հիմնուի, 16 սիւներու վրայ կ'ըլլայ եւ այլն, այդ բոլորը ճարտարապետական առումով կայ, ատիկա սխալ չէ, բայց երբ «եկեղեցի» կ'ըսենք, պէտք է հասկնանք ատոր ամէնէն առաջին իմաստովը, որ «եկեղեցի» կը նշանակէ «համախմբում», «ժողովում» այն բոլոր հաւատացեալներուն որոնք կը բաժնեն նոյն հաւատքը եւ Աստուծոյ նոյն Սեղանին շուրջը կը հաւաքուին հաղորդուելու համար: Մշակութային տուն մըն ալ կրնայ ժողովուրդը հաւաքել, բայց մշակութային այդ տան մէջ հաւաքուած ժողովուրդը «եկեղեցի» չի նշանակեր:

«Ուրեմն «եկեղեցի» կը նշանակէ հաւաքուիլ Սուրբ Սեղանին շուրջը եւ Յիսուս Քրիստոսի փրկչագործական խորհուրդը կատարել, Իր Մարմինով եւ Իր Սուրբ Արեամբ հաղորդուիլ: Եթէ չկայ այդ նպատակը, այն ատեն կը դառնայ պարզ որեւէ հաւաքոյթ մը: Կը հաւաքուինք մասնաւոր նպատակի մը շուրջ: Իրարու հետ հաւատք կը բաժնենք: Պաշտամունք տեղի կ'ունենայ: Մանաւանդ Սուրբ հաղորդութեամբ իրարու հետ կը միաւորուինք: Ուրեմն, երբ որ կը մեկնինք այս տեսանկիւնէն, յետոյ կը մտածենք եկեղեցւոյ առաքելութեան մասին: «Եկեղեցի»ն առաքելութիւն մը ունի եւ այդ առաքելութեան հիմքը կը կազմէ Աստուծոյ փրկչական ծրագիրը: Եւ «եկեղեցի»ն միշտ այժմէական է եւ միշտ կենսունակ է, որովհետեւ այդ առաքելութիւնը իր բնութիւնն է, փրկչական ծրագրի առաքելութիւնը: «Եկեղեցի»ն միշտ այժմէական է, միշտ կենսունակ է, որովհետեւ ամէն նոր ժամանակներու մէջ նոր մարդիկ ծնունդ կ'առնեն եւ այդ նոր ծնած մարդիկը իրաւունք ունին՝ իրենք ալ իրենց կարգին՝ Յիսուս Քրիստոսը ճանչնալու, Յիսուս Քրիստոսին հանդիպելու եւ Անով փրկուելու: Ասիկա արդէն ինքնաբերաբար կենսունակ եւ այժմէական կը դարձնէ Եկեղեցւոյ առաքելութիւնը:

«Եւ հայկական մեր կեանքէն ներս, այդ առաքելութիւնը նաեւ ունի իր յարակից մասերը: Օրինակ՝ այդ առաքելութեան հետ աշխատանք կը տարուի հայ ժողովուրդի աւանդութիւններու պահպանման, հայ լեզուի պահպանման: Մանա-

...ւանդ երբ հայրենիքէն եւ հողէն կտրուած են, հայրենի հողին տեղը, հաւատքի վէմը, այդ ժայռին վրայ կառուցուած «եկեղեցի»ն կը դառնայ: Ջեւով մը կը դառնայ իրենց աւանդութիւններուն եւ իրենց արմատներուն շարունակականութեան փարոսը»:

Պատուիրակութիւնը Սթրազպուրկ կը հասնէր այն պահուն երբ արեւը մայր մտնելէ առաջ կը բոնկէր հորիզոնին վրայ:

Դիմաւորելու եկած էին Հայաստանցի երիտասարդներ՝ գլխաւորութեամբ «Association des Arméniens d'Europe; Culture et Spiritualité» Ընկերակցութեան նախագահ Խաչիկ Մուրատեանի, որ արդէն երկար ժամանակ է յարաբերութեան մէջ էր Գիւտ Արք.ին հետ՝ Սթրազպուրկի մէջ հայկական եկեղեցի մը կառուցանելու կապակցութեամբ:

Ժամը եօթնէն սկսեալ, Տաճար կը սկսէին հասնիլ հաւատացեալները, մէկ կողմ կանգնած կը դիտէի անոնց ժամանումը, անկախ լեզուէն, անոնց մորթի գոյնէն իսկ դիւրութեամբ կը հետեւցնէի որ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ արտագաղթողներ էին, բնտանիքներ եւ անհատներ, զորս հայրենիքի տնտեսական դժուարութիւնները մղած էին կամաւոր սա աքսորին:

Տաճար մուտքին Գիւտ Արք. կը դիմաւորուէր աղ ու հացով:

Ժամը եօթնուկէսին կը սկսէր արարողութիւնը:

Սթրազպուրկէն եւ շրջակայքէն, աւելի քան վեց հարիւր հայաստանցի Հայեր եկած էին ներկայ գտնուելու պատարագին, եկած էին նաեւ քաղաքապետարանի բարձրաստիճան պաշտօնեաներ՝ գլխաւորութեամբ քաղաքապետ Ֆապիէննի Քէլլէրի կցորդ՝ Տիկին Աննիկ տը Մոնկոլֆիէէի, ինչպէս նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանի մօտ Հայաստանի մնայուն դեսպան՝ Քրիստիան Տէր–Ստեփանեան:

Պատարագիչն էր Նորվան Եպիսկոպոս, աթոռակից ունենալով Հայր Ժիրայրը եւ Հայր Տաթեւը: Խորանին կը ծառայէին նաեւ Գրիգոր Աբեղայ եւ Մասիս Վարդապետ Զօպույեան, բուրվառակիրն էր Գերմանիայէն Արթին Օրմանճեան, երգեցողութիւն կը կատարէին Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասի անդամները եւ Յասմիկ Պոյաճեան:

«Խորհուրդ խորին, անհաս, անսկիզբն, որ զարդարեցեր զվերին պետութիւնդ. ի յառագաստ անմատոյց լուսոյն, գերապայծ փառօք զդասս հրեղինաց...»

Կը հնչէր հայկական բազմաձայն պատարագը կաթողիկէ տաճարի կամարներուն տակ, «Շնորհք սէր եւ աստուածային սրբարար զօրութիւնն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եղիցի ընդ ձեզ, ընդ ամենեսեանդ», երկիւղած լռութիւն, կը շարունակուէր պատարագը. «Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա», կը հասնէր քարոզի պահը:

Ակնյայտօրէն յուզուած՝ Գիւտ Արք. «Ես առ Աստուած կարդացի եւ Նա լուաւ ինձ, յերկնից, ի վաղորդայն եւ ի հասարակ աւուր», գոհարանութեամբ կը սկսէր իր քարոզը եւ կ'ըսէր ի մէջ այլոց.–

«...Սիրելի՛ հարազատներ մեր Ալզասս –Լորէնի եւ մասնաւորաբար Սթրազպուրկի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ: Արդարեւ, ընդառաջ կ'երթանք այսօր, նըմանութեամբ մեր նախնեաց ապրումին, կ'երթանք հանդիպման այն օրուան երբ 303 թուականին, Աստուած անգամ մը եւս լսելով աղաչանքը իր զաւակներուն, իջաւ անոնց եւ իր իսկ ձեռքով բախեց Երկիրը հայրենի ու հիմը դրաւ մեր առաջին Տաճարին՝ այնտեղ վառելով կանթեղ որ յաւիտեան կը պահպանէ մեզ:

«...Մեր այս ընթացքին, գոհունակութեամբ եւ երախտագիտութեամբ կը հաստատենք Սթրազպուրկի եւ Շրջանին Քաղաքային իշխանութիւններուն ալ հետապնդող քաջալերութիւնը որ առաջ կը գործելու մեր ուրոյն, սեփական տաճարը: Այս առթիւ կը յայտնենք անոնց մեր շնորհակալութիւնները:

«Աւելորդ կը նկատենք աւելի խորացնել մեր խորհրդածութիւնները՝ եզրակացնելով՝ «Եկայք շինեսցուք Սուրբ զխորանն լուսոյ», բոլորանուէր հաւատքով, որ այս տարին երբ հպարտութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցին կը տօնախմբէ Սուրբ Էջմիածնի Տաճարին 1700–ամեակը, ի՞նչ աւելի կարելի է ընծայաբերել այս յոբելեանին, քան Ձեր Տաճարը»:

Շարունակելով ֆրանսերէն, ան կ'եզրակացնէր. «Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Սթրազպուրկի պետական եւ հոգեւոր իշխանութիւններուն որոնք կը քաջալերեն մեզ՝ հետաքրքրուելու, զբաղուելու, հասնելու հոգեւոր կարիքներուն մեր այստեղ ապրող եղբայրներուն եւ քոյրերուն»:

Խմբական խոստովանանքէն ետք, ներկաները խումբերով կը հաղորդուէին:

Պատարագէն ետք, հաւատացեալները կը հաւաքուէին մօտակայ սրահի մը մէջ, ուր պատրաստուած էր հայկական հիւրասիրութիւն մը: Նուագախումբի մը ստեղծած տօնական մթնոլորտին մէջ, ներկաները կը ծանօթանային իրարու, այդտեղ կը հանդիպէի տարիներ առաջ Սթրազպուրկ հաստատուած եւ համայնքի կեանքին աշխոյժ մասնակցութիւն բերող հալէպցի Տիրան եւ Նազիկ Գարամանուկեանին, ճանչնալով Հայը, չէի զարմանար երբ կ'իմանայի որ համայնքին մէջ արդէն կազմուած էին քանի աւելի միութիւններ, ո՞վ կրնար երեւակայել՝ միայն տասը տարի առաջ որ Սփիւռքի մէջ, «ամերիկահայ», «լիբանահայ», «իրանահայ», «եգիպտահայ» եւ բազմատասնեակ «... – ա–հայ» կոչումներուն պիտի գար աւելնալ «հայաստան–ա–հայ» բաղկացուցիչ մըն ալ: Խօսք առնելով՝ Գիւտ Արք. կրկին շնորհակալութիւն կը յայտնէր բոլոր ներկաներուն, յատկապէս եկեղեցաշինութեան եւ պատարագի նախաձեռնութիւնը ստանձնող միութեան, մեղալով մը գնահատելէ ետք միութեան նախագահ Պր. Խաչիկ Մուրատեանը, խօսքը կ'աւարտէր ըսելով՝ «Շնորհակալութիւն Ձեզի մեզի յանձնուած աստուածահաճոյ այս պարտականութեան համար»:

Դիտելով ներկաները՝ կը մտածէի որ երբ օր մը պատմաբան մը գրէր այս նոր գաղութի կազմութեան պատմութիւնը, պիտի ըսէ՞ր որ Հայը կրնար ցրուիլ նոյնիսկ երբ չկար հալածանք, չկար ջարդ, չկար ցեղասպանութիւն, պիտի արձանագրէ՞ր թէ բարօր կեանքի փնտռտուքը կրնար նետել զայն որեւէ ափ, պիտի նշէ՞ր որ գաղթը Հայուն խառնուածքին գլխաւոր գիծերէն մէկն էր, պիտի չպախարակէ՞ր նաեւ Սփիւռքի Հայը որ մեղադրելով հանդերձ արտագաղթողները, հակառակ Հայաստանի վերագտած անկախութեան՝ կը մնար եղած տեղը, ահաւասիկ կը հասնէր ժամը ուղղուելու դէպի ա՛յն կայարանը, ուր հասած էինք հազիւ վեց ժամ առաջ, իսկ ա՛յն արեւը որ մար մտնելէ առաջ հրդեհած էր հորիզոնը, կարիքը ունէր եւս վեց ժամի հանդիպակաց հորիզոնէն երեւելու համար:

Մէկ արեւամուտ ապրած ուղեւորութիւնը կը հասնէր իր աւարտին, կէս գիշերին ճամբայ կ'ելլէր ելեկտրակառքը դէպի Փարիզ, ընկողմանած ննջակառքի անհորիզոն մէկ մահճակալին վրայ, վերջին տասներկու ժամերը կը տողանցէին ներքին տեսողութեանս պաստառին վրայէն, կրկին կ'ողողուէի բազմախոռվ խորհրդածութիւններով:

Ուրախ էի եւ տխուր:

Տխուր էի մտածելով թէ ի՞նչ կ'ընէին այդքան մեծ թիւով հայրենակիցներ հեռու իրենց ծննդավայրերէն, այն պահուն երբ պէտք էր գտնուէին հայրենի հողին վրայ, մշակէին անոր հողը, զարգացնէին անոր ճարտարարուեստը, ծառայէին անոր բանակին մէջ, մասնակցէին ազատ եւ անկախ Հայաստանի նախագահական չորրորդ ընտրութիւններուն:

Միւս կողմէ, համարելով անոնց ներկայութիւնը կատարուած իրողութիւն՝ կը մխիթարուէի որ անոնք վճռած էին պահպանել իրենց ինքնութիւնը եւ աչաւասիկ, առաջին հերթին, կը յայտնէին հաւատքի սեփական Տուն մը ունենալու իրենց ցանկութիւնը:

Երկրորդ անգամն էր որ կ'երթայի Սթրազպուրկ, առաջինը տասնեւվեց տարի առաջ, 1987 Յունիս 18–ին, երբ Ցեղասպանութեան հարցը կը դրուէր Եւրոպական Խորհրդարանի օրակարգին վըրայ, պաստառներ բռնած կը մնայինք յորդառատ անձրեւի մը տակ, կրկին կը յիշէի պելժ կղերական–երեսփոխանին սըրընթաց վազքը Խորհրդարանի աստիճաններն ի վար երբ ան կը փութար ծանուցանելու մեզի, թէ ժողովականները լայն մեծամասնութեամբ դատապարտած էին 1915–ի ո՛չ թէ տառը, ո՛չ թէ ջարդը, ո՛չ թէ անարդարութիւնը, այլ ցեղասպանութիւնը:

1987–ի այդ տարին, բացի Խորհրդարանի ճակատէն, ոչինչ տեսած էի Սթրազպուրկէն, իսկ Ուրբաթ, Փետրուար 14–ին, բացի Սէն–Փիէր–լը–Ժէօն տաճարէն, կրկին ոչինչ կը տեսնէի քաղաքէն:

1987–էն 2003 մեծ իրադարձութիւններ կը պատահէին աշխարհի մակարդակով, կարեւորագոյնը անկախացումն էր Հայաստանի, ուղեղիս մէջ երկու երթերս պահ մը կը հակադրուէին իրարու, այս կը կամրջուէին, վերջապէս դառնալու համար մէկ:

Ոչինչ տեսած էի Սթրազպուրկէն, բայց ի՞նչ կարեւորութիւն, երբ երկու երթերուս ալ տեսած էի մէ՛կ բան, տեսած էի նո՛յն բանը՝ Հայուն հաւատքը:

«Հարուստն է որ կը կառուցանէ եկեղեցին, աղքատն է որ կը պահէ»՝ մտածելով կը մաղթէի, որ Ալզաս–Լորէնի նորաստեղծ համայնքը շուտով ունենար իր տաճարը, մաղթելով նաեւ որ Սփիւռքի բոլոր ներկայութիւնները չկորսնցնէին ժամանակաւորի իրենց հանգամանքը:

Ելեկտրակառքը Կար տը լ'Էսթ կը մըտնէր այն պահուն երբ կը ծագէր արեւը: Փարիզի արեւը:

Ամէն քաղաք ունէր իր իւրայատուկ արեւը, չէ՞:

Մ. Գ.

ԼՈՒՐ – ԱՐՁԱԳԱՆԳ

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՐՈՒՆԸ »
Կրընոպլի մէջ

Կրընոպլի եւ Տօֆինէի Հայ Մշակոյթի Տան 20–ամեակին առթիւ, Մարտ 7–էն 22, տեղի կ'ունենայ ճոխ յայտագիր մը, հետեւեալ ժամանակացոյցով.–

ՄԱՐՏ 7–ԻՆ, բացում, քաղաքապետարանի սրահը, հրաւէրով քաղաքապետ – երեսփոխան Միշէլ Սէնթոյի եւ Հայ Մշակոյթի Տան նախագահուհի՝ Մոնիք Ադամեանի: Նոյն իրիկուը, սալ Ժիւլիէի ժամը 20.30–ին, կը ներկայացուի «Լռութեան համանուագը», ներկայութեամբ Սերժ Աւետիքեանի:

ՄԱՐՏ 13–էն 17. – Գարնան տօնավաճառի (Ալփեքսփօ) շրջագօտիին մէջ, ցուցահանդէս (գորգ, արուեստի գործեր, նկարիչներու շուրջ 40 պաստառներ, դրօշմաթուղթ, նուագարաններ):

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 15. – Բանաստեղծական նուագահանդէս (Թանգարանին Օտիթօրիոմը) ժամը 20.30–ին «Հայկական հողին» (Պ. Պլօ, Փ. Ա. Նազարեան, Ա. Գառէ):

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 18. – Տիափորամա, ժամը 20.30–ին, Հայ Մշակոյթի Տունը՝ «Մեր արմատներու հողին վրայ» (Հայկ Տէր – Ցարութիւնեան):

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 22. – Կալա, ժամը 20.30–ին, Հայ Մշակոյթի Տունը, Շիրազատ Միւզիքի մասնակցութեամբ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՏԺՈՒԱԾ

Հայաստանի ֆութպոլի Դաշնակցութեան կարգապահական կոմիտէն մէկ տարուան համար պատժած է «Արարատ»ը եւ 200 հազար դրամի ալ տուգանքի դատապարտած: Այսինքն, Արարատ մէկ տարի չի կրնար մասնակցիլ երկրին ախոյենական եւ Բաժակի մրցումներուն:

Այս խիստ կարգադրութիւնը հետեւանք է Արարատ ակումբի նախագահ Հրաչ Գաբրիէլեանի մէկ որոշումին: Ան, նամակով մը Հայաստանի ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահին, տեղեկացուցած էր որ Իսրայէլի մարզադաշտը ապահով չըլլալով, խումբին զատուած հինգ անդամները՝ Ալեքսանդր Թադեւոսեան, Արթիւր Խաչատրեան, Արթիւր եւ Գալուստ Պետրոսեան, ինչպէս նաեւ Արթիւր Գաբրիէլեան Իսրայէլ պիտի չըմեկնին ազգային հաւաքականին հետ, Իսրայէլի դէմ Փետր. 12-ի բարեկամական մրցումին համար: Փետր. 14–ին ՀՖԴ–ի Կարգապահական Կոմիտէն արտակարգ նիստ գումարելով կ'որոշէր պատժել Արարատը:

ԺԱՆ–ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

«ԱՄԱԶՈՆ»
ՕՓԵՐԱՅԻ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ
(Երեւան 2003)

Հայաստան աշխարհի այն հազուագիւտ երկիրներէն է, միակը գուցէ, որ միաժամանակ հարուստ անցեալ մը եւ հսկայական ու խոստմնալից ապագայ մը ունի: Ցիրաւի, այսօր ան կը հանդիսանայ որպէս հինաւուրց ու «նորագոյն» երկիր մը:

Ազգը ամբողջովին փրկուած է այլեւս անցեալի բոլոր կուռքերէն, ճնշումներէն, երկիւղներէն: Իր մէջ չեն պակսիր ո՛չ բանաստեղծները, ո՛չ երաժիշտները, եւ ոչ ալ այլ եւ այլ արուեստագէտները, որոնք անդադար կը ստեղծագործեն որոնելով նոր ուղիներ որպէսզի իւրաքանչիւր հայ հասկնայ վերջապէս թէ ինչէն զրկուած մնաց տասնեակ տարիներով եւ թէ ինչ էր գինքը կաշկանդողը:

1995–ին, Երեւանի մէջ կը բեմադրուէր նախ՝ Պրոմեթէոս Բ. օփերան ու անկէ յետոյ ալ, 1999–ին՝ «Ոսկոր»ը թատերախաղը: Ասոնցմով կարծէք վերջապէս ճեղք մը կը բացուէր լուսութեան, լաց ու կոծի յաղթ պատին մէջ: Այդ օրերուն, հայ ժողովուրդին ազատագրական պայքարը ներշնչարանն էր անշուշտ վերոյիշեալ երկու գործերուն:

«Ամազոն» օփերան այս անգամ, դէպի ապագան նոր ուղի մը կ'առաջարկէ, մէկդի դնելով հնօրեայ մեր բոլոր տանջանքները, լռութիւնները, խօսքերն ու աչարքները:

Այս օփերան մէկ նպատակ կը հետապնդէ՝ ըլլալ տեսակ մը նախերգանք այն նոր ընկերութեան համար որուն մէջ մարդը, «արու եւ էգ», առաւելագոյն ազատութեամբ, պիտի կողմնորոշուի եւ միանգամայն իր էութիւնը ճշդէ ու հաստատէ: Այս օփերային մէջ, կինը որ կեանքի աղբիւրն է, մեռած մարդուն յարութիւն կը պարգեւէ որպէսզի իր պարգեւած կեանքը երաշխիքը դառնայ ապագայի բոլոր ազատութեանց, որպէսզի առաւելագոյն չափով, առանց որեւէ կաշկանդումի կամ սահմանափակումի, կատարուի իր հոգիին անկոտրում տենչանքը, այսինքն Սիրոյ յաղթանակը: Սէր մը որ տիեզերական տարողութիւն մը ունի, նոյնիսկ եթէ յաճախ ան կը ներկայանայ ամենապարզ ու երբեմն ամենահասարակ բառերով կամ պատկերներով:

Մէկ բան շատ յստակ է: Չկայ ապագայ քանի իւրաքանչիւր էակ, առանձինառանձին, ազատօրէն չերգեր կամ չարտայայտեր իր բոլոր իղձերն ու փափաքները:

Անկասկած Հայաստան աստիճանաբար իր տեղը պիտի վերագտնէ համամարդկային պատմութեան մէջ սակայն Հայերը արդարօրէն իրաւունք ունին, «Ամազոն»ի հերոսուհի՝ Գզոտխային օրինակով, պահանջելու ամէն ինչ եւ անմիջապէս, առանց յապաղումի:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ
(Թարգ.՝ Սահակ Սուքիասեան)

Փարիզ, Փետր. 2003

Մ Ե Ծ Ա Ր Ա Ն Ք

ՓԱՐԻԶ ՔԱՂԱՔԻ ՎԵՐՄԷՅԼ ՄԵՏԱԼԸ ՄԻՇԷԼ ԳԱՇԳԱՇԵԱՆԻ

Շաբաթ, Փետրուար 15–ին, Փարիզի 11–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Փարիզի քաղաքապետի կցորդը՝ Օտէթ Քրիսթիէն Փարիզ քաղաքի Վերմէյլ մետալով մեծարեց «Յառաջդիմութեան համար Ֆրանսայի Հայերու Շարժում»ի նախագահ՝ Միշէլ Գաշգաշեանը: Արարողութեան պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր նախկին նախարար, 11–րդ Թաղամասի քաղաքապետ՝ Ժորժ Սառ:

Օրուան մեծարեալը կը շրջապատէին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ բարեկամներ, որոնց կարգին՝ Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան, Կի Տիւքոլոնէ եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

(Շար. Ա. էջէն)

Փիէր Փէան մէկ կողմէ եւ Ֆիլիփ Գոհէն (Մառիանի չարաթաթերթի լրագրող) միւս կողմէ, երկու գիրքեր ծրագրած էին, որոնք մէկի վերածուած են, ինչ որ, ըստ թերթին, վնասած է: Նկարագրուած դէպքերը ինքնին կը բաւեն եւ աւելցուած Մառիանի ոճին հարկ չկար:

Եբ Մոնտ Փետր. 28-ի իր թիւին մէջ հրատարակած էր հաղորդագրութիւն մը, ստորագրուած Խմբագիրներու Ընկերութեան վարչական խորհուրդին կողմէ, ուր կ'արձագանգէր Փետր. 26-ի նիստին, բացատրելով թէ Փէանի եւ Գոհէնի հատորը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ բիրտ պարսաւագիր մը: Ընդունելով հանդերձ որ թերթը առաքինութեան տաճար մը չէ, ունի իր թերիները, տկարութիւնները, կը շեշտէ թէ ան պահած է միշտ իր անկախութիւնը: Խորհուրդը վճռած է հակազդել եւ չի բացառեր դատական դիմում մը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ «ՄԻԽՍ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ»Ն

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթին Փետր. 27-ի թիւին մէջ, մնայուն քրոնիկագիրներէն Տօղան Հըզլան օրուան իր սիւնակը խորագրած է. «Ախթամարի եկեղեցին կը նորոգուի»: Կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ ներկայի Մշակոյթի նախարարը Հ. Զէլիք այդ նորոգութեամբ հինէն հետաքրքրուած մէկն է եւ ան իրեն յայտնած է թէ ոչ մէկ զանազանութիւն կ'ընէ մզկիթի մը եւ եկեղեցիի մը միջեւ: Երկուքն ալ հաւասարապէս մաս կը կազմեն երկրին ժառանգութեան եւ իրենք պատասխանատու են անոնց կանգուն մնալուն, ապրելուն, նորոգուելուն: Նախարարը կ'աւելցնէ թէ մանաւանդ Ախթամարի առասպելն ալ երկու ժողովուրդներուն համակեցութիւնը նիւթ կ'ընէ:

Լրագրողը այդ առթիւ կը յիշեցնէ նոյն եկեղեցիին մասին երկու հետաքրքրական հրատարակութիւն. մէկը Մ. Շ. Իփշիրօղլուի «Ախթամարի եկեղեցին. լոյսով կենդանացող պատեր» հատորն է, միւսը Ճ. Ֆրելլի «Թուրքիա քաղաքակրթութիւններու ուղեցոյց»ը:

Գրութեան Բ. մասին մէջ Տ. Հըզլան ակնարկելով նոյն թերթին նախորդ օրուան թիւին «Ո՞ւրկէ ելաւ սա միւս քրիստոնեան» («Յառաջ», փետրուար 27) էջին, կ'ըսէ թէ Մշակոյթի նախարարին կեցուածքը պետական այդ մօտեցումը հերքող բնոյթ ունի: Կ'աւելցնէ թէ փորձութիւնը ունեցած է ինք ալ համայնագիտարաններու, ալպոմներու «Հայ արուեստագէտներ», «Հայ երգահաններ» նշումները փոխելու «միւս արուեստագէտներ»ով: Նաեւ անարդար կը գտնէ փոքրամասնութիւններու վաքըֆներու օրէնքը: Մանաւանդ դիտել կու տայ որ Թուրք ժողովուրդը չի բաժներ խտրական անուանումները այն մարդոց տրուած որոնց հետ նոյն ցաւերը, երջանկութիւնները եւ պատասխանատուութիւնները ունեցած է եւ ունի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՐՔԱԾ Է ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԼՈՒՐԸ

Փետրուար 25-ի «Մարմարա»յէն արձագանգելով գրած էինք (Փետրուար 27) թէ ԱՄՆ-ու նախագահը շատ սպառնական ոճ մը գործածած էր Թուրքիոյ երկու նախարարին հետ տեսակցութեան ընթացքին, զայրոյթ արտայայտելով Իրաքի դէմ պատերազմի հարցին մէջ Անգարայի ձգձգումներուն: Նոյնիսկ սպառնացած էր որ Ուաշինկթըն օրակարգի կրնայ բերել Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, եթէ Թուրքիա իր սայլին չլծուի: «Մարմարա» լուրը կու տար հիմնուելով «Ճումհուրիյէթ»ի տեղեկատուութեան:

Հայկական օրաթերթը Փետրուար 27-ի թիւով, նոյն աղբիւրէն կը տեղեկացնէր թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կապ հաստատած է «Ճումհուրիյէթ»ի հետ, ըսելու համար որ ըսուածները երեւակայութեան արդիւնք են. ապա հարց տրուած է թէ ո՞ւրկէ ստացուած են այդ մանրամասնութիւնները: Թերթին խմբագիրը դիտել տուած է որ եթէ երեւակայական է, ինչո՞ւ լուրին աղբիւրը կը հարցուի: Ապա աւելցուցած է թէ իրենք աւելին ալ գիտեն եւ եթէ պէտք ըլլայ կը յիշեցնեն: Նախարարը ըսած է թէ անոնք որոնք տարածեցին այդ լուրը նախ պետական գաղտնիք հաղորդեցին, ապա երկիրը վարկաբեկեցին: Պնդած է որ ինք ներկայ էր նախագահ Ճ. Պուշին հետ հանդիպումին ու չի յիշեր այդ ոճով խօսակցութիւն մը:

Այդ միջադէպէն ետք նոյն նախարարութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը հերքած է «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ հրատարակուած լուրը:

GRANDE REUNION PUBLIQUE

organisée par
L'ALLIANCE POUR LA SOUVERAINETE DE LA FRANCE,
LA VOIX DES FRANCAIS,
LE COMITE LEPANTE
et divers autres mouvements indépendants des partis politiques

Mercredi 5 mars à 18h30
au théâtre de Neuilly-sur-Seine
167, avenue Chares de Gaulle
Métro Pont de Neuilly

CONTRE L'ENTREE DE LA TURQUIE DANS L'UNION EUROPEENNE

Plusieurs personnalités s'exprimeront parmi lesquelles :
Philippe DE VILLIERS, député MPF
Jacques MYARD, député RPF
Nicolas DUPONT-AIGNAN, député UMP

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Ազգանոյշ Կէօնճէեանի մահուան առթիւ Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչական խորհուրդէն 100 Եւրօ փոխան ծաղկեպսակի: Նաեւ Նուրհան Իփէքճի 20 Եւրօ, Խորէն Բէշիշեան 50 Եւրօ, Արթին Ասլան 20 Եւրօ, Մուրատ Թուզութիւրք 10 Եւրօ, Յովհաննէս Ըլէկէն 30 Եւրօ, Սիմոն Ալըճը, Լուտվիկ Թօսուն, Համբարձում Ուզունօղլու, Գէորգ Ապտէմիր 20-ական Եւրօ, Զիլինկիրեան 10 Եւրօ, Դաւիթ Թօսուն 30 Եւրօ, Արամ Երան, Գալուստ Ասլան 20-ական Եւրօ:

Նոյնպէս Արաքսի Բարթալօղլուի մահուան առթիւ Ս. Մեսրոպ կրթարանի վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Յակոբ Ալըճը, Մարսէլ Սարայըը, Ժագ Գարաբնար 50-ական Եւրօ:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արաքսի Բարթալօղլուի մահուան առթիւ. –

Գարեգին Պօզուքեան 30 Եւրօ, Գրիգոր Գումրալ, Միշէլ Պըշաքճը 50-ական Եւրօ, Վահէ Խօզէքին 20 Եւրօ, Մանիշակ Պարսամօղլու 50 Եւրօ, Գրիգոր Պարտագ 25 Եւրօ, Յակոբ Արան 20 Եւրօ, Համբարձում Զագըր 30 Եւրօ, Նուրիճա Ապա 50 Եւրօ, Եդուարդ Ալթընթաշ 30 Եւրօ, Գրիգոր Ապա 50 Եւրօ, Ռոպէր Կինէլ 40 Եւրօ, Աւետիս Տիշճի, Բարթալօղլու Գարակէօզ, Ժիրայր Գարակէօզ 20-ական Եւրօ, Մարիամ Եշիլթէփէ 30 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Մարի Պէլեանէ 70 Եւրօ:

*
**

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Սիլվա Կիւլէեանէ 15 Եւրօ իր հօր՝ Պետրոս Կիւլէեանի մահուան Բ. տարելիցին առիթով:

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 5-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

*
**

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

PROJECTION D'UN FILM DOCUMENTAIRE DANS LE CADRE DE LA JOURNEE DE LA FEMME

«Où git ma victoire»
Que sont les combattantes du Karabagh devenues?

Film réalisé par PeA HOLMQUIST et Suzanne KHARDALIAN

Le 7 mars à 20 heures 30
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid

Débat avec les réalisateurs après le film

Participation aux frais
5 euros par personne.

*
**

Section
«D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars

Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

*
**

Section **«Leola Sassouni»**
de Marseille-Bd. Oddo

loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

CONCERT
avec le groupe

New Hope Singers
de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —— —— Offrande ——

1 SEMAINE EN ARMÉNIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT

EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN
INTERNATIONAL AIRWAYS

SUPER PROMOTION
575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX À PARTIR DE

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61

Sabera@wanadoo.fr www.saberatours.fr

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 2
DIMANCHE
2 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ԹԻՒ 290

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·635 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·635

«LE COUVENT DE HOROMOS D'APRES LES ARCHIVES DE TOROS TORAMANIAN»

par Ani BALADIAN, avec des contributions de Jean-Pierre MAHE et de Jean-Michel THIERRY, tome 81 des *Monuments et Mémoires de la Fondation Eugène Piot*, Paris, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 2002, 222 pages dont 102 planches et 29 illustrations (dont 26 photographies et 2 cartes).

Compte rendu de l'ouvrage

par Patrick DONABEDIAN

Le début de l'année 2003 s'est accompagné d'un précieux apport à l'arménologie: la publication, dans une prestigieuse collection française d'études archéologiques et historiques, d'un recueil de document entièrement[1] consacré à l'un des ensembles monumentaux les plus importants du patrimoine arménien: le monastère de Horomos (Xe-XIIIe siècles).

On y trouve réunie pour la première fois, en un volume, dans sa quasi intégralité, la collection de plans, relevés et dessins exécutés au début du XXe s. par lun des pionniers de l'étude de l'architecture arménienne médiévale, Toros TORAMANIAN[2]. Nul besoin de présenter ce dernier, auteur des fondamentaux mais posthumes **Matériaux d'histoire de l'architecture arménienne**[3] et inspirateur méconnu de publications ayant joué un rôle considérable dans la découverte par l'Occident de l'architecture arménienne[4]. En grande partie inédite, cette collection de documents recueillis au monastère de Horomos est complétée de photographies anciennes et récentes des monuments, et d'un riche recueil épigraphique. L'ensemble donne une idée précise de l'architecture et de la décoration sculptée des édifices qui composent ce complexe monastique, dans l'assez bon état qui était le leur il y a environ un siècle.

On mesure aisément l'importance de cette documentation quand on sait, premièrement, que ce monastère a servi de nécropole à la dynastie bagratide et que ses monuments occupent une place notable dans l'histoire de l'art arménien et, deuxièmement, que ces édifices se sont gravement déteriorés depuis la première guerre mondiale et que leur accès a été extrêmement limité depuis lors. Rappelons que Horomos est situé à une dizaine de kilomètres au nord-est de l'ancienne capitale arménienne, Ani, sur la frontière qui sépare aujourd'hui la Turquie de l'Arménie, et qui a longtemps séparé les Etats membres de l'OTAN de l'URSS.

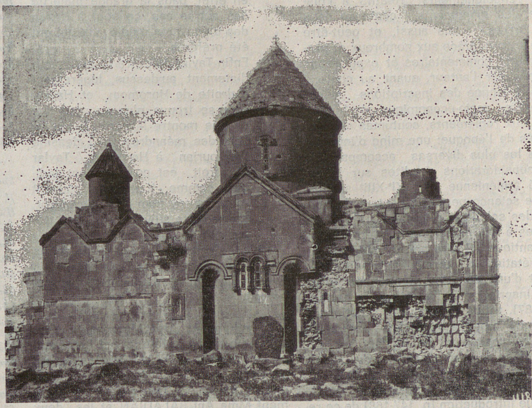
Dans son avant-propos, Ani BALADIAN situe avec justesse la haute portée de cette publicaion : «Cet ensemble élaboré avec minutie par un architecte qui a travaillé sur le site à maintes reprises et pendant plusieurs années est d'une exceptionnelle importance scientifique».

Présenter les précieux éléments de l'héritage légué par l'éminent historien de l'architecture TORAMANIAN exigeait un tact et une retenue dont nous trouvons la manifestation tout au long du recueil : les textes d'Ani BALADIAN et de Jean-Michel THIERRY donnent succinctement au lecteur l'essentiel des informations qui permettent la compréhension et l'appréciation des documents présentés. La première brosse en trois pages une esquisse de la dure vie et de l'œuvre méritoire mais mal appréciée de l'auteur[5], et introduit par de courtes notices les monuments; le second ébauche en six pages l'histoire d'un ensemble auquel il a par ailleurs consacré un opus longtemps resté la seule référence[6]. On relèvera dans cet historique, parmi les nouveautés par rapport à la publication de 1980, le bémol introduit par J.-M. THIERRY quant à la provenance byzantine des moines arméniens qui auraient fondé Horomos dans les années 930. On note avec sympathie que dans ces textes brefs, par déférence pour Toros TORAMANIAN, comme l'indique A. BALADIAN, sont évités «les points ayant soulevé des discussions et polémiques entre différents chercheurs».

Toutes ces précautions permettent une pleine mise en valeur des planches de TORAMANIAN. On sait que le monastère de Horomos se compose de deux parties, disposées sur deux monticules délimités par les méandres de la rivière Akhourian. Le groupe inférieur, situé au nord, est le plus ancien, il date des Xe-XIe siècles et est constitué de deux églises, d'une chapelle funéraire et des ruines d'une seconde chapelle hexagone. Avec un grand soin, TORAMANIAN a relevé le plan de Sourb-Minas, de Sourb-Georg et de la chapelle du roi Ashod, l'élévation de leurs façades, leurs coupes longitudinales et latérales, tous leurs détails architecturaux significatifs: portail, arcs de fenêtres, bases, impostes et colonettes des piliers engagés.Malheureusement la qualité de ces relevés est sensiblement amoindrie par le traitement informatique qui a accompagné leur publication, et qui rend plusieurs d'entre eux difficilement lisibles et pratiquement inexploitables.

Le même soin dans l'exécution originelle et le même défaut dans la reproduction s'observent sur la deuxième série de planches, relatives à la partie supérieure, principale, du monastère, avec une richesse documentaire encore plus grande pour ce qui est des motifs de la décoration sculptée, sur laquelle nous reviendrons plus loin. Dans le groupe supérieur se trouvent la cathédrale St-Jean et son narthex (jamatoun ou gavith), bâtis en 1038, ainsi que le groupe d'édifices connus sous le nom de «Maison des reliques», qui date du XIIIe s.

Parmi les importants apports de l'ouvrage recensé, les historiens de l'architecture médiévale apprécieront le plan d'ensemble de la partie supérieure de Horomos qui est publié ici pour la première fois (page 51)). A. BALADIAN précise que, ne se trouvant pas dans les archives de TORAMANIAN, ce plan a été reconstitué à partir des documents disponibles[7]. La chose mérite d'être soulignée: avant la présente publication, seules des reconstitutions schématiques et inexactes du plan général de ce complexe monastique majeur avaient été publiées; et c'est maintenant seulement que nous pouvons apprécier la véritable ampleur de cet ensemble constitué de plus de 10 bâtiments rigoureusement agencés. Leur agencement est reglé par deux alignements. Le premier correspond au front rectiligne oriental (qui remplaçait là le rempart protégeant l'ensemble) constitué par les chevets de l'église principale et des quatre chapelles qui la jouxtent. Le second correspond à l'axe longitudinal nord-sud, nettement plus allongé que ce que l'on imaginait jusqu'à présent, de part et d'autre duquel sont disposés l'église principale et son narthex au nord-est, et le groupe dit «Maison des reliques» constitué de trois salles, au sud-ouest. Ce groupe reliquaire est bien individualisé, séparé du narthex de Saint-Jean par une galerie et une série de pièces appelée hôtellerie: c'est l'une des nouveautés révélées par le plan ici publié.

Façade est de Horomos Supérieur (Ph. T. Toramanian)

Cet axe longitudinal organise les espaces extérieurs en deux cours, l'une au nord-ouest, sur laquelle s'ouvre le narthex de Saint-Jean, l'autre au sud, presque carrée, qui était destinée à l'accueil des pèlerins et voyageurs. Le tout s'inscrivait dans le périmètre grosso modo rectangulaire de l'enceinte qui n'est hélas pas dessinée ici. Cette organisation des masses et de l'espace n'est pas sans rappeler celles que nous observons dans d'autres complexes monastiques de l'Arménie médiévale, par exemple à Ketcharis (alignement des chevets) et plus encore à Dadivank en Artsakh (bâtiments ancillaires et résidentiels groupés au sud et au sud-ouest des églises).

Grâce aux relevés publiés ici dans la série consacrée au groupe supérieur de Horomos, nous découvrons de nombreux éléments du décor sculpté des édifices, qui nous étaient jusque-là inconnus. C'est en particulier le cas de la décoration du front du bèm (c'est-à-dire de l'élévation de l'autel) de la cathédrale St-Jean. Celle-ci était sans doute déjà détruite lors des visites effectuées par J.-M. THIERRY dans les années 1960 et 1970, puisqu'elle n'est pas mentionnée dans son ouvrage[8].

La planche 55 de la page 90 mérite une mention spéciale, car y est dessiné le décor sculpté de la plaque orientale de la coupole du narthex de Horomos. On sait que l'intérêt de cet édifice réside premièrement en ce qu'il constitue le premier spécimen daté de jamatoun ou gavith à coupole tronquée sur quatre colonnes, type qui connaîtra une grande faveur dans l'architecture monastique arménienne à partir de la fin du XIIe s.; et deuxièmement en ce qu'il possède, sur les plaques qui ornent les huit compartiments internes de sa coupole tronquée, un décor exceptionnel, avec en particulier, sur le pan oriental, une image de glorification de Dieu et de l'Eglise. Le haut de cette plaque montre la figure de Dieu trônant entre deux anges et les quatre vivants, et plus bas, deux rangées de quatre personnages identifiés comme les premiers patriarches de l'Eglise arménienne[9]. Schématique mais néanmoins plus précis que ceux publiés précédemment, le dessin de TORAMANIAN fait clairement apparaître les noms des quatre premiers personnages, gravés sous leurs figures : saints Grigor (Grégoire l'Illuminateur), Aristakes, Vrthanes, Sahak. (J.-M. THIERRY avait cru lire en quatrième position Houssik, ce qui correspondait mieux à l'ordre de succession des patriarches)[10].

Le seconde partie de la publication n'est pas moins importante que la première. Pour compléter la collection des documents de TORAMANIAN, le professeur J.-P. MAHE livre au lecteur une minitueuse et savante étude des inscriptions lapidaires de Horomos (p. 147-207). Il reprend pour cela les 66 textes relevés au XIXe s. par le père Nersès Sargissian et publiés par lui en 1864, les introduit par une présentation détaillée des éléments nécessaires à leur compréhension, puis donne l'édition armé-

●►

nienne des inscriptions et leur traduction française, accompagnées de commentaires fouillés. Comme dans l'ensemble de l'architecture arménienne, ces inscriptions sont pour l'essentiel destinées à noter, gravées dans la pierre, les offrandes des fondateurs et bienfaiteurs successifs et, en contrepartie, les engagements en messes mémoriales pris par la communauté monastique, le tout conclus par des formules de malédiction et de bénédiction.

L'étude du professeur J.-P. MAHE ajoute à l'ouvrage une valeur considérable, non seulement en raison des divers renseignements relatifs à l'histoire des monuments, contenus dans ces textes, mais aussi, et peut-être plus encore, grâce aux nombreux et passionnants commentaires et explications donnés par l'auteur, quant au contenu et à la langue des inscriptions, à leur contexte socio-économique et historique, aux règlements, coutumes et mentalités de l'époque: une mine d'informations les plus diverses accompagnées de considérations érudites sur la société arménienne des XIe-XIIIe siècles. Cette science permet à l'auteur de trouver des solutions originales et convaincantes à des problèmes d'interprétation sémantique. Citons par exemple son interprétation du terme ժողովրդութիւն, objet d'une donation mentionnée dans une inscription à l'intérieur du narthex (p. 187), terme inconnu des dictionnaires, qu'il propose de traduire par «bénéfice paroissial» en se fondant sur une fine (bien que succincte) analyse mêlant linguistique et histoire sociale.

Particulièrement intéressante est la longue introduction (p. 147-168) de ce recueil épigraphique, qui s'achève par un saisissant élargissement des perspectives à partir des textes de nos inscriptions vers le Livre des Lamentations de Grégoire de Narek. Comme l'explique l'auteur, à qui on doit une magistrale traduction récemment publiée du Livre, l'œuvre du grand mystique du Vaspourakan, achevée en 1002, donc peu avant l'érection de la cathédrale Saint-Jean de Horomos et de son narthex, a très vite connu dans l'ensemble de l'Arménie «un prestige et une diffusion exceptionnels». Or la spiritualité qui y est si admirablement exprimée est, dans le fond, la même que celle qui dicte ces textes épigraphiques apparemment plus pragmatiques. «Le livre de Grigor Narekaci poursuit donc les mêmes fins que les inscriptions de Horomos et des autres monastères médiévaux» (p. 166). On peut «y voir la contrepartie spirituelle de nos textes épigraphiques, le second volet d'un vaste diptyque de la commémoration des défunts dans l'Arménie médiévale [...], le modèle par excellence de toutes les inscriptions lapidaires» (p. 167).

Une carte de la région de Horomos introduit l'ouvrage (fig. 2, p. 6), due à Eric VAN LAUWE et Raymond KEVORKIAN et reprise d'un récent catalogue consacré à Ani[11]. Qu'on nous permette d'y relever quelques imprécisions ou erreurs sans grande importance, mais qu'il peut être utile de corriger :

— Deux formes d'un même toponyme sont présentes à deux endroits différents: montrés distants d'une quinzaine de km, Zibni et Tsipni correspondent en réalité à un seul et même village appelé Ծպնի, Զիբնի ou Զվնի..., situé au sud-ouest de Tekor, dans lequel se trouvent les restes d'une église cruciforme probablement du Xe siècle[12]. C'est le point noté «Tspni» sur la carte. Quant à celui marqué «Zibni», on ignore à quoi il correspond.

— Le point indiqué «Agarak» sur notre carte, à une huitaine de km au sud-est de Tekor, ne correspond pas à l'emplacement de ce village. En réalité le village d'Agarak ou Agrak, qui abritait jusqu'au début du XXe s. une belle église cruciforme à coupole du VIIe s. et les ruines d'une chapelle mononef paléochrétienne[13], détruit lors de la première guerre mondiale, se trouvait à quelques km à l'ouest de Tekor, sur la rive droite de la rivière Tekor.

— Le toponyme «Khatch» au nord-est de Haritj ne semble pas correspondre à un village ou à un monument connu (cela ne peut pas être Lmbat, Pemzashen ni Lernakert qui sont situés à l'ouest de Haritj).

— L'attribution à la célèbre localité d'Aroutj (où se trouvent notamment les vestiges d'un vaste ensemble d'édifices du VIIe s. et d'une hôtellerie médiévale) du nom de Talish qu'elle n'a porté qu'à l'époque moderne jusqu'au début du XXe s., est contestable : en effet, dans la grande majorité des autres cas, ce sont à raison des toponymes médiévaux qui ont été préférés.

— Enfin Taylar doit être placé immédiatement au-dessus, légèrement à droite de Horomos; et Haykadzor se trouve plus au nord que ce que montre la carte, juste à l'est des méandres que dessine l'Akhourian à Horomos / Taylar (l'endroit est correctement indiqué comme Karmirvank-couvent rouge, autre nom de Haykadzor, sur la carte suivante, fig. 3, p. 10, qui est de J.-M. THIERRY)[14].

Mais il s'agit là, répétons-le, de points tout à fait secondaires au regard de l'ensemble du remarquable travail accompli.

Le volume 81 des Monuments Piot constitue tout à la fois un bel hommage à l'architecte TORAMANIAN et un précieux recueil de documents, bien mis en valeur. Il faut remercier vivement Mme Ani BALADIAN et les deux éminents contributeurs, MM. Jean-Pierre MAHE et Jean-Michel THIERRY, de cet appréciable apport à la connaissance de l'architecture et plus généralement de l'héritage culturel et spirituel de l'Arménie médiévale.

PATRICK DONABEDIAN

(1) Les *Monuments Piot*, publiés depuis 1894, assemblent généralement divers articles d'archéologie et d'histoire de l'art médiéval, rarement liés par une thématique commune. Au contraire, le tome 81 n'a qu'un sujet: Horomos.

(2) Le tome 1 des *Matériaux* de TORAMANIAN (voir note suivante), p.382-383, donne la liste des documents et relevés architecturaux qui composent ses archives, conservées après sa mort par sa famille puis récemment transmis au Comité pour la sauvegarde des monuments d'Arménie. Les documents relatifs à Horomos constituent 11 des 70 «enveloppes» (crar).

(3) Toros TORAMANIAN, *Matériaux d'histoire de l'architecture arménienne*, 2 vol., Erevan, 1942 et 1948 (en arménien).

(4) Josef STRZYGOWSKI, *Die Baukunst der Armenier und Europa*, 2 vol., Vienne, 1918; Jurgie BALTRUSAITIS, *Le problème de l'ogive et l'Arménie*, Paris, 1936.

(5) Les deux recueils de Toros TORAMANIAN, *Zvarthnots* et *Zvarthnots. Gagkashèn*, publiés à Erevan respectivement en 1978 et 1984 (en arménien), n'y sont pas mentionnés, sans doute parce qu'ils reprennent pour l'essentiel des textes parus dans les *Matériaux*. Le second ouvrage contient toutefois des passages et documents inédits qui auraient justifié qu'on le cite ici.

(6) J.-M. THIERRY, *Le couvent arménien d'Horomos*, Louvain-Paris, 1980.

(7) Avant-propos, p. 8.

(8) J.-M. THIERRY, op. cit., p. 9 («à l'intérieur, la décoration est pauvre»).

(9) J.-M. THIERRY, op. cit., p. 18-20.

(10) J.-M. THIERRY, op. cit., p. 19. Houssik est le 4e patriarche, Sahak, le 7e.

(11) *Ani, capitale de l'Arménie en l'an mil*, sous la direction de R. KEVORKIAN, Paris, 2001, p. 70. A son tour, cette carte s'inspirait de celle publiée dans le volume 12, *Ani*, des *Documenti di arcitettura armena*, Milan, 1984, p. 33.

(12) Voir notice n° 413 de P. CUNEO, *Architettura armena*, Rome. 1988. 1er volume, p. 645.

(13) Ibidem, notice n° 410, p. 637.

(14) Sur Haykadzor-Karmirvank, voir P. CUNEO, op. cit., vol. 1, notice n° 104, p. 239

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԵՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՄԵԾԸ՝

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան գիտական ուսումնասիրութեան հիմնադիրը Թորոս Թորամանեան ծնած է 1864-ին, Շապին Գարահիսար։ Նախնական ուսումը կը ստանայ լեռնային ու պարսպապատ քաղաքին հայկական վարժարաններուն մէջ։ 14 տարեկանին կը կորսնցնէ ծնողքը։ 1884-ին կը մեկնի Կ. Պոլիս, բարձրագոյն ուսում ստանալու։ Երկու տարի որպէս որմնադիր ու քարտաշ կ'աշխատի Օսմանեան մայրաքաղաքին մէջ։ Յետոյ, Գեղարուեստից Ակադեմիային մուտքի քննութիւնները յաջողութեամբ տալով, կը սկսի ճարտարապետութեան ուսումի։

1893-ին կը վկայուի. երկու տարի ետք, ճարտարապետի ասպարէզին սկսելէ առաջ, կը հարկադրուի խոյս տալ Աբտիւլ Համիտ Բ.ի օրով շղթայազերծուած կոտորածներէն։ Նախ կ'ապաստանի Պելժիա, յետոյ կ'անցնի Սոֆիա, անկէ Վառնա ուր հանրային գործածութեան եւ բնակութեան քանի մը շէնք կը կառուցանէ։ 1900-ին կ'երթայ Ռումանիա, ապա կ'այցելէ Եգիպտոս, Իտալիա, եւ Յունաստան։

1902-ին Փարիզ է. Սորպոնի մէջ կը խորացնէ ճարտարապետութեան պատմութեան իր ծանօթութիւնը։ Հոս կը գտնէ իր հայրենակից Կարպիս Պասմաճեանը որ տնօրէնն է «Բանասէր» պարբերականին։ Միասին ծրագիր մը կը մշակեն Անի մեկնելու, քաղաքին պատմական կոթողները ուսումնասիրելու համար։ 1903-ին կը մեկնին։ Հասնելով հոն, կ'անդրադառնան իրենց սահմանափակ միջոցներուն համեմատութեամբ գործին հսկայական չափերուն։ Պասմաճեան Փարիզ կը վերադառնայ, անհրաժեշտ գումարները ճարելու, Թորամանեանը Անիի մէջ առանձին ձգելով։ Նիւթականի տրուած խոստումները երբեք չեն յարգուիր։

Թ. Թորամանեան խորապէս տպաւորուած է Անիի մէջ գտածէն։ Կը գրէ. «Ուխտեցի հոս մնալ, աշխատիլ, տքնիլ...մեր մեծ ժողովուրդին հանճարի չնաշխարհիկ բեկորները փլատակներու եւ գերեզմանական տխուր հողակոյտերու տակէն ազատել եւ ցոյց տալ ամբողջ գիտական աշխարհին»։

Թորամանեան նոյն ձմեռը Անի կ'անցընէ, ծայր աստիճան դժուար պայմաններու տակ. ցնցող է Ն. Մառի վկայութիւնը այդ պայմաններուն մասին. «Ապրելով ցուրտ, ջեռուցումէ զուրկ եւ մինչեւ ծունկերը անձրեւի ջուրով լեցուն սենեակին մէջ, Թորամանեան հասաւ ծայրայեղ աղքատութեան։ Ան օրերով անօթի կը մնար, մարմինը ծածկուած էր ցնցոտիներով»։

1904-ի գարնան, քանի մը տարի առաջ Խաչիկ Վրդ. Տատեանի սկսած Զուարթնոցի պեղումներուն կը մասնակցի։ Կը ձեռնարկէ պեղումներէն հանուած բեկորներուն կանոնաւոր ուսումնասիրութեան. կը գծէ յատակագիծը, մանաւորաբար գաղափարը կ'ունենայ ամէն մէկ բեկոր մէկ առ մէկ զննելու, նկատի առնելով ամէն մէկուն տեղն ու դիրքը։ Շնորհիւ այս մօտեցումին որ յանդուգն նորութիւն է այդ շրջանին համար, կարելիութիւնը կը գտնէ վերաշինութեան մօտէլ մը առաջարկելու որ շէնքին Թ. դարուն քանդումէն առաջուան վիճակին մասին ամբողջական գաղափար մը կու տայ։

Նոյն տարին Ս. Պետերբուրգի Ակադեմիայէն Նիքոլա Մառ կը ձեռնարկէ Անիի իր պեղումներուն երկրորդ հանգրուանին. առաջինը տեղի ունեցած է 1893 եւ 94-ի ամրան ամիսներուն։ Թ. Թորամանեան նոր խումբին սիւնը կը հանդիսանայ։ Առիթը կ'ունենայ Բագրատունիներու մայրաքաղաքին եւ շրջակայքի բազմաթիւ յուշարձանները մօտէն ուսումնասիրելու, յատկապէս Հոռոմոսի, Տեկորի, Բագնայրի վանքերը։ Կը չափագրէ, վերաշինութեան առաջարկներ կը ներկայացնէ։ 1905-1906-ի ամրան աշխատանքներուն Մառի խումբը պեղումներէն կը յայտնաբերէ Գագիկ Ա.ի (989-1020) Զուարթնոցի տիպով կառուցուած եկեղեցիին մնացորդները։

Նոյն այդ պեղումներուն գտնուած է Թագաւորին արձանն ալ, ձեռքը եկեղեցիին մանրաքանդակը բռնած։ Այդ յայտնաբերումը կը հաստատէ Զուարթնոցի եկեղեցիին վերաբերեալ Թորամանեանի վարկածը. այսինքն, թէ բոլորաձեւ յատակագիծով, երեք յարկանի կառոյց մըն էր ան։

Յաջորդ ամառներուն Թորամանեան միշտ կը մասնակցի Անիի մէջ Մառի պեղումներուն. իսկ ձմեռը հայ պատմագիրներու գործերը եւ վիմագիր արձանագրութիւնները ուսումնասիրելով կ'ամբողջացնէ ու կը ճոխացնէ իր փաստանիւթը։ Նոյն շրջանին կը սկսի նաեւ իր առաջին ուսումնասիրութիւնները հրատարակել «Անահիտ»ի (Փարիզ), «Մուրճ»ի (Թիֆլիս), «Ազգագրական հանդէս»ի (Թիֆլիս), եւլն. մէջ, ինչ որ զինք կը ծանօթացնէ գիտական շրջանակներուն։

1913-ին փրոֆ. Ստրչիկովսկիի կողմէ Վիէննայի համալսարանը կը հրաւիրուի, հայկական արուեստին, յատկապէս Անիի մասին շարք մը դասախօսութիւններ տալու։ Երկուքը կ'որոշեն այդ նիւթով միասնական հրատարակութիւն մըն ալ ընել։ Թորամանեան Վիէննա կը մեկնի հետը առած ուսումնասիրութիւնները, չափագրութիւնները եւ լուսանկարները։ Նոյն տարուան աշնան Ստրչիկովսկի կ'ընկերանայ անոր Հայաստանի ճամբորդութեան։ Ստրչիկովսկի կը հիանայ հայկական քանի մը յուշարձաններու. իսկ Թորամանեան կը խոստանայ ամբողջացնել Վիէննայի մէջ անոր յանձնած նիւթերը։

Յաջորդ տարին Ա. աշխարհամարտի հռչակումը արգելք կ'ըլլայ Թորամանեանի Աւստրիա մեկնումին, զբաղելու համար հրատարակութեան գործով։ Ու 1918-ին երբ լոյս կը տեսնէ Die Baukunst des Armenier und Europa-ն, հատորին կողքին վրայ կայ միայն Աւստրիացիին անունը...։ Առանց խորհրդակցելու իր գործակիցին հետ, անոր յատակագիծերը, լուսանկարները օգտագործելով հանդերձ, Ստրչիկովսկի ներկայացած է որպէս գործին միակ հեղինակը։

Թ. Թորամանեան մեծապէս ազդուած եղածէն, երկար տարիներու ջանք կը գործադրէ իր փաստանիւթին շատ փոքր մէկ մասը ետ առնելու համար։ Մինչ այդ, իր արխիւին գրեթէ ամբողջութիւնը կը կորսնցնէ Թուրքերու Հայաստան ներխուժումին (1918)։ Այդ շրջանին անդառնալի կերպով կը կորսուին անոր անտիպ շատ մը աշխատութիւնները։

1920-ին Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատումը շատ չի նպաստեր Թորամանեանի ասպարէզին զարգացումին։ Այսուհանդերձ, Հայաստանի Յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէին հիմնադիրներէն մէկը կ'ըլլայ, 1923-ին։ 1930-ին Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ կը հիմնէ ճարտարապետութեան բաժինը, զոր կը ղեկավարէ երկու տարի։

Խորքին մէջ, զրկուած՝ խոր հետազօտութիւններու անհրաժեշտ նիւթական միջոցներէն, գլխաւորաբար կը ջանայ վերականգնել իր փաստանիւթերը, հաւանական հրատարակութեան մը հեռանկարով որուն, սակայն, ժամանակը չունենար։

Կը մահանայ 1934 Մարտ 1-ին։

Թորամանեանի արխիւին հիման վրայ 1942-ին եւ 1948-ին երկու ստուար հատոր լոյս կը տեսնեն։ Տղան՝ Գառնիկ Թորամանեան կը սկսի մաքրագրել հօրը ձեռագիրներն ու փաստագրութիւնը, նպատակ ունենալով ամբողջական երկի մը հրատարակութեան. բայց, այս ծրագիրն ալ իրականութիւն չի դառնար։ 1968-ին Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ Թորամանեանի Թղթակցութեան հատորը, աղջկան՝ Նազիկ Թորամանեանի ջանքերով։

ՎԱՐՔ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ

(Վարդան Մատթէոսեանի «ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ» հատորը)

Գրեց՝ ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Կոստան Զարեան սկսած է դառնալ գրականագէտներու ուսումնասիրութեան գլխաւոր առարկաներէն մէկը։ Հասկնալի է՝ իր կենդանութեան ժամանակ ու յետմահու ո՛չ մէկ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկուած (եղածները մասնակի էին, ո՛չ բաւարար) այս հսկան անմշակ դաշտի մը երեւոյթը ունի թերեւս։ Զարեան իր ետին թողուցած է գրական – գեղարուեստական ուրոյն այլ խորհրդաւոր ու խորունկ գրական ժառանգութիւն մը։ Տիրան Չրաքեան մը, Նիկողոս Սարաֆեան մը ընկալելու ու խորացնելու համար սերնդափոխութեան մը անհրաժեշտութիւնը կը զգացուէր. քիչ թէ շատ նոյնն է նաեւ Կոստան Զարեանի պարագան։ Ողջունելի կրնան ըլլալ միայն Հայաստանի եւ Սփիւռքի գրականագէտներու Զարեանը բացայայտելու ուղղութեամբ տարած աշխատանքները։ Հայաստանի մէջ Նուրի Խաչատրեան, Ալպէր Կոստանեան ու Արծրուն Աւագեան, Սփիւռքի մէջ Մարկ Նշանեան, Գրիգոր Պըլտեան եւ Վարդան Մատթէոսեան վերջին տասնամեակին կը ջանան վերցնել Զարեանի գրականութեան վրայ ակամայ ու չես գիտեր որո՛ւ մեղքով իջած վարագոյրը։ Խօսքը կը վերաբերի սակայն ո՛չ միայն գրողի հսկայական գրական ժառանգութեան, այլ նաեւ կենսագրութեան։

Կոստան Զարեան թափառական կեանք մը ունեցած է տարիներ շարունակ. Շամախի ծնած, հոնկէ Բաքու եւ Թիֆլիս, Ֆրանսա, Պելժիա, Իտալիա, Պոլիս, Երեւան, ուրկէ դարձեալ արտասահման՝ նորէն Ֆրանսա, Իտալիա, ապա՝ Յունաստան, ԱՄՆ, Լիբանան, Աւստրիա, նորէն Իտալիա ու ԱՄՆ, վերջապէս գալու հաստատուելու համար Հայաստան։ Այդ տարիներուն ունեցած է գրական բեղուն գործունէութիւն մը, յարաբերութիւններ ստեղծած է հայ եւ օտար գրագէտներու ու մտաւորականներու հետ, օտար լեզուներով ու հայերէնով հրատարակած է գիրքեր, իսկական թէ ծածուկ անուններով աշխատակցած հայ ու օտար բազմաթիւ պարբերականներու, օրաթերթերու, եղած գիտնական ու համալսարանի դասախօս։ Մինչեւ օրս ալ սակայն յստակացուած չէին կենսագրական ինչ-ինչ տուեալներ, հայ ու օտարներու հետ մշակուած յարաբերութիւններ. սփիւռքահայ երիտասարդ բանասէր Վարդան Մատթէոսեանի «Կոստան Զարեանի շուրջ» (Անթիլիաս, 1998) հատորը կու գայ մեծ բաց մը լրացնելու, ինչպէս նաեւ բաւարարելու հեղինակի աստանդական կեանքի որոշ մանրամասներ լոյս աշխարհ հանելու անհրաժեշտութիւնը։

Նախ՝ Վարդան Մատթէոսեանի մասին։ Ան ծնած է 1964 թուականին, Ուրուկուէյի մայրաքաղաք Մոնթէվիտէոյի մէջ։ 1973-ին ընտանեօք տեղափոխուած են Պուէնոս-Այրէս (Արժանթին), ուր աւարտած է Խրիմեան Կրթական Հաստատութիւնը, ապա Պուէնոս-Այրէսի Ազգային Համալսարանի Տնտեսագիտական բաժինը, որպէս հաշուապահ։ 1992 թուականէն սկսեալ հայագիտութիւն դասաւանդած է Տէլ Սալվատոր համալսարանի արեւելագիտական բաժնին մէջ։ Մատթէոսեան ուսումնասիրական եւ հրապարակագրական յօդուածներով կ'աշխատակցի Հայաստանի, Սփիւռքի եւ օտար մամուլին։ Սպաներէնով անտիպ հատոր մըն ալ ունի՝ «Արարատի ժողովուրդը. Մերձաւոր Արեւելքը եւ Հայաստանի ակունքները»։ Մատթէոսեան այժմ կը պաշտօնավարէ որպէս ուսուցիչ Նիւ-Եորքի Յովնանեան Վարժարանին մէջ ու կը պատրաստէ իր թեկնածուական ատենախօսութիւնը արժանթինահայ գաղութի պատմութեան մասին։

«Կոստան Զարեանի շուրջ» հատորը տպագրուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ, 1998 թուականին, որպէս Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակի հրատարակութիւն։ Գիրքը կը բաղկանայ 468 էջերէ։ «Երկու խօսք»էն ու «Մուտք»էն վերջ հատորը բաժնուած է 13 գլուխներու, որոնք իրենց հերթին կը բաժնուին ենթագլուխներու։ Ամէն մէկ գլուխէն վերջ տեղադրուած է ծանօթագրութիւններու բաժին մը։

Վարդան Մատթէոսեան Կոստան Զարեանի կենսագրութիւնը փաստացի դարձնելու մտահոգութեամբ դիմած է հայ ու օտար բազմաթիւ աղբիւրներու՝ նամակներու, պարբերական մամուլին, բազմաթիւ գրականագէտներու ու գրողներու ուսումնասիրութիւններուն, յուշագրութիւններուն, ստեղծագործութիւններուն։ Հեղինակը յաւակնութիւնը չունի իր այս ուսումնասիրութեամբ Կոստան Զարեանի կեանքին մասին վերջնական խօսք մը ըսած ըլլալու, քանի որ գիրքին հրատարակութենէն ասդին կը շարունակէ իր ուսումնասիրութիւններն ու հրապարակումները՝ նորանոր տուեալներու հիմամբ բացայայտելով Զարեանի կենսագրութեան նոր երեսակները, ճոխացնելով մինչ այդ յայտնաբերուած իրադարձութիւնները, երբեմն ալ ուղղելով իր իսկ թերացումները։ Անարդարութիւն պիտի ըլլայ սակայն, եթէ չըսենք, որ Կոստան Զարեանի կենսագրութեան շարադրման ու իբր այդ գրողի ստեղծագործութեան շատ մը մութ կէտերը լուսաւորելու տեսակէտէ առնուած մեծ քայլ մըն է այս ուսումնասիրութիւնը, որով Վարդան Մատթէոսեան պատմական ու կարեւոր ներդրում մը ունեցած է զարեանագիտութեան ոլորտէն ներս։

Գիրքը կարդացինք մէկ շունչով, կարելի է ըսել յափշտակութեամբ։ Ամէն տողի տակ տեսանք երիտասարդ գիտնականին սէրը հանդէպ Զարեանին, հայ գրողներուն ու գրականութեան ընդհանրապէս, ինչ որ ակնյայտ կը դառնայ նաեւ կատարած աշխատանքին նկատմամբ ցուցաբերած բծախնդրութեամբ ու բարեխղճութեամբ։ Ընթերցանութեան ժամանակ տեղ-տեղ ծագեցան հարցումներ, ինչպէս նաեւ նշմարեցինք փոքր անճշդութիւններ, թերիներ, զորս կ'ուզենք այս գրախօսականով մատնանշել ու յանձնել հեղինակին ուշադրութեան։

ա.– Իր հօր մահէն ետք, «Զարեան իր եղբայրներէն մէկուն –թերեւս ծննդեան վաւերագրերը խնդրող Արտեմ Եղիազարեանը– խնամակալութեան տակ մնացած է» (էջ 30)։

Էջ մը առաջ սակայն, Կոստան Զարեան կը վկայէ, թէ «ինձ տարան ռուս մի ընտանիքի մօտ» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 29)։ Վերը մէջբերուած պարբերութենէն անմիջապէս վերջ ալ կը շեշտուի՝ Զարեանի «Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները»ին յենլով, թէ զինք յանձնած էին ռուս ընտանիքի մը խնամակալութեան. «...Նրան յանձնել էին զարգացած ռուս մի ընտանիքի խնամքին, որպէսզի օտար լեզուն իր բերանի մէջ հնչի առանց շեշտի...» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 30)։ Բայց չէ՞ որ Արտեմ Կոստանին եղբայրն էր։ Հետեւաբար ռուս չէր։

բ.– Վարդան Մատթէոսեան իր ուսումնասիրութեան մէջ անդրադառնալով Կոստան Զարեանի Պոլսոյ մէջ ունեցած հանրային ու գրական գործունէութեան, արժէքաւոր տեղեկութիւններ կը փոխանցէ թէ՛ «Մեհեան» հանդէսի ստեղծման ու գրական ուղղութեան ճշդրտման մէջ Զարեանի ունեցած դերակատարութեան վերաբերեալ եւ թէ Հայ Գիրերու Գիւտի 1500 եւ Հայկական Տպագրութեան 400-ամեակներու առթիւ կազմակերպուած փառաշուք հանդիսութիւններուն հեղինակին մասնակցութեան մասին։ Երիտասարդ բանասէրը կը նշէ, թէ «13/26 Հոկտեմբերին Բերայի Փըթի Շան թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը Եսաեան Սանուց Միութեան կազմակերպութեամբ, ուր ի միջի այլոց բանախօսած է Վարուժանը եւ մեներգած է Կոմիտասը» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 62)։ Նոյն հանդիսութեան իր «Ս. Մեսրոպ»ը արտասանելու հրաւիրուած է նաեւ Սիամանթօ, սակայն «արտասանելու որեւէ ժրութիւն» չունենալով, խնդրած է Յակոբ Սիրունիէն, որ Վարուժանը «իր մրրկեղէն հագագով հաճի քերթողէս մէկ երկու շունչ գոռալ» (էջ 62)։ Սիրունի, որ առիթ չունենար այս երկտողը ցոյց տալու Վարուժանին, քանի որ «ղրկուած է հանդէսը նախորդող գիշերը», կը խնդրէ «Զարեանի մասնակցութիւնը» (էջ 63)։ Զարեան կ'արտասանէ «Ս. Մեսրոպ»ը։ Զարեանի արտասանական շնորհի «հնչականութեան ու ուժականութեան» որպէս ապացոյց, բերուած է Յակոբ Օշականի վկայութիւնը. «Կը յիշեմ օրը, 1913-ի յոբելեանի հանդէսներուն, երբ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ...» եւլն. (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 63)։

Ուրեմն յստակ է (եթէ անվերապահօրէն ընդունինք Յակոբ Օշականի տուած վկայութիւնը), որ Կոստան Զարեան քանի մը անգամներ –առնուազն երկու անգամ– այդ օրերուն հասարակութեան առջեւ արտասանած է Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպ»ը. վերի տողերէն մեզի յայտնի կը դառնան երկուքը, մին՝ Բերայի Փըթի Շան թատրոնին մէջ (ըստ Յակոբ Սիրունիի վկայութեան), միւսն ալ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ (ըստ Յակոբ Օշականի վկայութեան)։

Վարդան Մատթէոսեան շարունակելով նիւթը, կը գրէ «Բերայի հանդէսին նոյն օրը Զարեան հանդիպած է Սիմոն Զաւարեանին» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 63)։ Այս առթիւ մէջբերուած է Կոստան Զարեանի վկայութիւնը.

«Գում Գափուի եկեղեցուց տուն էի վերադարձել Արնաւուտքէօյ եւ շտապում էի նորից քաղաք, չգիտեմ ո՞ր հանդէսին ներկայ լինելու համար։ Նաւի մէջ հանդիպեցի Զաւարեանին։ ... Երբ հասանք կամուրջ, նախ կզզիներին նաւը փնտռեց, ուզում էր գնալ, փախչել. շունչը կտրւում էր, չէր կարողանում զսպել իրեն. մի քիչ յետոյ, գաղափարը փոխեց, ձեռք տուաւ եւ արագ հեռացաւ։

«Միւս օրը, թերթերում կարդացի, որ Թաքսիմի մօտ, սիրտը ճաթել, վայր է ընկել» (ընդգծումը մերն է, Ս.Տ., էջ 63-64)։

Այս պարբերութենէն հասկնալի է –մանաւանդ ընդգծումներուն համար–, թէ Բերայի հանդէսին նոյն օրը չէր կրնար պատահած ըլլալ Զաւարեանի ու Զարեանի հանդիպումը։ Եթէ այդպէս եղած ըլլար, ապա Զարեան մինչեւ Թաքսիմ կրնար ընկերակցիլ Զաւարեանին ու հոնկէ ալ երթալ Փըթի Շան թատրոնը, որ կը գտնուի Թաքսիմի մօտ։ Զարեան ընկերակցած չըլլար իսկ Զաւարեանին՝ կրնար Փըթի Շան թատրոն յաճախած մտաւորականներէն կամ հանդիսականներէն լսել Զաւարեանի մահուան բօթը։ Արդէն Վարդան Մատթէոսեան էջ մը անդին տուած իր տեղեկութեամբ կը հերքէ խնդրոյ առարկայ տուեալը։ Բերայի հանդէսը կայացած է 13/26 Հոկտեմբերին (էջ 62), իսկ Զաւարեան մահացած է օր մը վերջ՝ 14/27 Հոկտեմբերին (էջ 64)։

գ. – «...Զաւարեանը մահացած է 17/27 Հոկտեմբերին (հին տոմարով թուականը այստեղ սխալ դրուած է։ Զաւարեան մահացած է՝ 14 հոկտեմբերին, Ս.Տ.), իսկ թաղումը տեղի ունեցած է 20 Հոկտեմբերին, Բանկալթիի մէջ, ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան։ Մարմինը յետագային փոխադրուած է Թիֆլիս ու թաղուած՝ Խոջեվանքի գերեզմանատունը» (էջ 64)։

Քիչ մը մանրամասնելով նշենք, թէ Սիմոն Զաւարեանի յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կայացած է Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, իսկ մարմինը ամփոփուած է Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատան մէջ (ոչ եւս է, փոխարէնը կառուցուած է շքեղ պանդոկ մը)։ Զաւարեանի աճիւնը ունեցած է իր ոդիսականը. ան յետագային թաղուած է Թիֆլիս, ինչպէս կը նշէ հեղինակը, իսկ այժմ ալ կը գտնուի Հայաստանի Այգեհատ գիւղին մէջ։

դ. – Այս արժէքաւոր ուսումնասիրութեան մէջ անդրադարձ կատարուած չէ Կոստան Զարեանի Լիբանանի մէջ անցուցած օրերուն, Լիբանանի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ, ըստ Ծառուկեանի վկայութեան, իր կողմէ հիմնադրուած Հայագիտական ամպիոնին գործունէութեան (տե՛ս. Անդրանիկ Ծառուկեան, «Անցորդը եւ իր ճամբաները», «Յառաջ», 27 Հոկտեմբեր 1983)։ Վստահ ենք, Վարդան Մատթէոսեան իր նոր հրապարակումներով պիտի շարադրէ նաեւ Զարեանի Լիբանանեան տարիներուն պատմութիւնը այնպէս, ինչպէս որ յետագայ յաւելումներով լուսաբանած է Զարեանի 1921-22 թուականներուն Պոլսոյ մէջ ունեցած գործունէութիւնը՝ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ» յաւելուածին ու «Բագին» հանդէսին մէջ։

ե. – Տեղ տեղ ընթերցումը կը դանդաղի կամ զարգացող գաղափարը կը կասի Կոստան Զարեանէ կամ այլ հեղինակներէ կատարուած ընդարձակ, երբեմն անտեղի մէջբերումներու հետեւանքով։ Կարելի էր շարադրանքի մէջ երեւցող նամակներու եւ հատուածներու հիմնական միտքը շարադրել պարզապէս կամ քաղել արխիւային տուեալ նիւթերու մէջ եղած փաստը՝ ծանօթագրութիւններու մէջ նշելով բուն աղբիւրը։

Աստ կ'ուզենք խմբագրական կազմի ուշադրութեան յանձնել մեր նկատած քանի մը աննշան սխալները՝ վստահ ըլլալով, որ պիտի ուղղուին երկրորդ հրատարակութեան պարագային.

– «Դեգերումներ ոգիին շուրջ. Նաւը Լերան վրայ» գլուխին մէջ կան 95 յղումներ, մինչ ծանօթագրութիւնները 94 հատ են (էջ 399)։ Թուարկումը խախտած է 76-րդ յղումէն վերջ։ Իսկ վերջին գլուխին ծանօթագրութիւններէն զգալի մաս մը կորսուած է՝ 55-էն ոստումով մը կը ցատքէ 66-ին (էջ 464)։

– Տեղ մը, էջ 52-ի վրայ, կը հանդիպինք «Կալաթիա» տեղանուան։ Այս թաղամասը բազմաթիւ հայ գրողներու հանդիպման վայրը, ինչպէս նաեւ «Ներշնչանքի» աղբիւրը եղած է։ Աբիսողոմ Աղա Տրապիզոնէն երբ եկաւ՝ անոր նաւահանգիստին վրայ առաւ իր առաջին շունչը Պոլսոյ մէջ։ Կամ Երուանդ Օտեան հոնկէ նաւ նստաւ ու 12 տարի Պոլիսէն դուրս ապրեցաւ։ Պանք Օթոմանը կը գտնուի այս թաղին մէջ, Կեդրոնականը՝ նոյնպէս, Ազգային-Պատգամաւորական Ժողովը հոս էր որ կը գումարէր իր նիստերը։ Ժամանակին գրեթէ հայացած այս թաղամասին անունը ճիշդ պիտի ըլլայ հնչել «Ղալաթիա» ձեւով։

– Հեղինակային շարադրանքի մէջ երկու տեղ հանդիպեցանք ուղղագրական երկուութեան։ Էջ 38-ին վրայ Պաղտասարեան ձեւէն երկու էջ յետոյ՝ էջ 40-ին վրայ կը տեսնենք արեւելահայերէնին բնորոշ Բաղդասարեան ձեւը։ Միւս կողմէ էջ 42-ին վրայ տեղ մը գրուած է Վերհարէն, քանի մը տող յետոյ ալ՝ Վերհառն։

Վերոնշեալ քանի մը աննշան թերիները կամ յստակեցման կարօտ մատնանշումները, անշուշտ, անկարող են ստուերի տակ առնելու Վարդան Մատթէոսեանի հսկայական ու սիզիփոսեան համբերատար աշխատանքը։ Մեր բուն նպատակը սխալներ կամ թերիներ մատնանշել չէր, քա՛ւ լիցի, այլ՝ մեր համեստ դիտելիքներով եղբայրաբար օժանդակել յարգելի հեղինակին։

Արխիւային փաստերու կողքին, բանասիրական լուրջ պրպտումի մը քովն ի վեր, երբ մաս առ մաս կը բացայայտուին Կոստան Զարեանի կենսագրութեան ու գրական գործունէութեան ինչ-ինչ մութ կէտեր, գիրքը կու տայ ներքին զգացողութիւն մը, տառապեալ ու գաղթեցեալ հայ գրողի մը մէջէն կը տեսնուի ամբողջ ժողովուրդի մը հոգեւոր ու մտաւոր քայքայումը, մայրցամաքներու վրայ թափառելով Հայաստան կոչուող երկրի մը առեղծուածները քրքրող հեղինակին կերպարը կը վերածուի ազգ ու ցեղ արտայայտող խորհրդանիշի մը եւ ընթերցողը կը զգայ, դառնապէս կը քաշուի ոլխուր խորութեան մը դարպասներէն ներս՝ ստիպուած խոստովանելով, թէ ինք եւս չի ճանչնար Հայաստանն ու ինքզինք, որպէս հայ մարդ, որպէս հայ անհատ ու մարդ... Կոստան Զարեանի հետ ունեցած մեր շփումը խզուած էր իր մահէն ասդին։ Իր բացակայութիւնը քիչեր միայն կրցած էին զգալ, սակայն, յանձին Վարդան Մատթէոսեանի կարելի է ըսել, թէ նոր սերունդը ծարաւ ունի, պէտքը ունի նման մակարդակով ու մտածողութեամբ հեղինակներու՝ ինքզինք բացայայտելու, հասկնալու համար նախ եւ առաջ։

«Կոստան Զարեանի շուրջ» ուսումնա-

●►

սիրութեամբ երիտասարդ բանաստեղծը փորձ կ'ընէ յստակեցնելու նաեւ Կոստան Զարեանի ու ժամանակակից այլ գրողներու յարաբերութիւնները, մասնաւորաբար՝ Աւետիք Իսահակեանի, Եղիշէ Չարենցի, Յակոբ Օշականի, Բենիամին Նուրիկեանի եւ Համաստեղի հետ (ինչպէս նաեւ սպանացի մտածող Միկէլ տէ Ունամունոյի հետ)։ Այս համեմատութիւններու կամ, աւելի շիտակ պիտի ըլլայ ըսել, երկկողմանի յարաբերութիւններու շարադրումով աւելի ընկալելի կը դառնան վերջին 100-ամեակի մեր գրականութեան մէջ երեւցող հակասութիւնները, տարբեր հոսանքները, մաքառումներն ու անկումները՝ մէկ կողմէն, Կոստան Զարեանի անձնական ընկալումները գրականութեան վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ հայ իրականութեան ու գրականութեան նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքը՝ միւս կողմէն։

«Անկարելի եռանկիւնը. Բենիամին Նուրիկեանի հետ» գլուխը յետ-աղէտեան գրական սերունդի որոնումներուն եւ տագնապներուն ներքին հոսանքները բացայայտելու առումով ուշագրաւ է։ Այստեղ, Վարդան Մատթէոսեան Զարեանի Նուրիկեանին ուղղեալ 23 Յունուար 1938 թուակիր նամակէն ելլելով եւ համեմատութեան մէջ դնելով ժամանակի գրական տարբեր հոսանքներու խնդիրները՝ կ'ընէ որոշ ընդհանրացումներ, ջանալով բացայայտել Աղէտի ընկալումը գրականութեան մէջ.

«Աղէտ» բառի օգտագործումը ինքնանպատակ է եթէ չմտածուի, որ ան կը սահմանէ հայրերու, մշակոյթի բնաջնջումը։ Ի՞նչ է հայրերու եւ մշակոյթի կապը։ Փոխանցումի շղթային, մշակոյթ ժառանգելու ընդունակութեան քանդումը։ Առաջին սպաննուողները եղած են մտաւորական «հայրերը», ապա՝ ռազմիկ «հայրերը», հուսկ՝ բեղմնաւորող «հայրերը»։

«1915-ին միայն մարդիկ մեռած չեն, այլ՝ մշակոյթ մը։ Մահուան այս վերջին հասկացողութիւնն է, զոր նկատի ունեցած է «Մենք»ի սերունդը, եւ ո՛չ՝ սերունդներու հերթափոխութեան սովորական պայքար մը» (էջ 352-353)։

Ինչպէս կը տեսնուի, հայ գրականագիտական միտքը վերջին շրջաններուն մանաւանդ յուզող գեղագիտական այս կարեւոր հարցը եւս ենթարկուած է քննութեան՝ Շահան Շահնուրի, Նիկողոս Սարաֆեանի, Կոստան Զարեանի երկերու լոյսին տակ։

Գիրքին ինքնատիպ բաժիններէն է «Դեգերումներ ոդիսին շուրջ. Նաւը լերան վրայ»ն։ Վարդան Մատթէոսեան այս գրութեան մէջ ո՛չ միայն վէպի նախապատմութիւնը կամ կերպարներու նախատիպերու որոնման դժուարին աշխատանքը յանձն առած է, այլ գրականագիտական լուրջ վերլուծմամբ կրցած է նոր խօսք մը ըսել։ «Հէրեան» մականունի գիտական մեկնաբանութեամբ հեղինակը, առանց վարանելու կրնանք ըսել, բացայայտած ու մեծ մասամբ վերլուծած է վէպը։ Գրախօսականի մը վերջնական նպատակը չի ներեր, որ եկար-բարակ խօսինք, մենք ալ մեր հերթին քննութեան ենթարկենք կամ գնահատանքի խօսք ըսենք հեղինակի մեկնաբանութիւններուն առթիւ։ Սակայն նոյն գրախօսականի թելադրանքով կրնանք յանձնարարել այս գիրքի մանաւանդ այս հատուածին ուշադիր ընթերցումը ո՛չ միայն գրականագէտներուն, այլ հասարակ ընթերցողին։

Հուսկ, կրնանք հաստատում մը ընել, թէ Կոստան Զարեանի գիտական կենսագրութիւնը գրուած է, առնուազն կա՛յ Վարդան Մատթէոսեանը, որ թէ՛ իր այս գիրքով եւ թէ իր արժէքաւոր հրապարակումներով կ'ամբողջացնէ Զարեանի կեանքին puzzle-ը, ինչպէս ինք ըսած է իր յառաջաբանին մէջ։ Սակայն տակաւին սպառիչ վերլուծումի ու մեկնաբանութիւններու չէ արժանացած Զարեանի ստեղծագործութիւնը՝ «Անցորդը եւ ճամբան»էն սկսեալ մինչեւ «Երկիրներ եւ Աստուածներ» շարքը եւ այլն։ Զարեան կարիք ունի իր ստեղծագործութիւններու պարզ նկարագրութենէն անդին անցնելով անոնց խորքը թափանցել փորձող գրականագէտներու աշխատանքին, մանաւանդ Հայաստանի մէջ։

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Pérénnité du barbouillage: *Montaigne, le 1er Mars*

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication

«toute cette fricassée que je barbouille ici n'est qu'un registre des essais de ma vie» [1], écrit Montaigne au dernier chapitre des Essais, celui consacré à l'expérience, synonyme d'«essais», dont le domaine de prédilection est la médecine. L'œuvre s'achève du reste sur une invocation à Apollon, dieu médecin à l'origine d'un oracle célèbre. C'est bien sûr du «connais-toi toi-même» que relèvent aussi les Essais, projet d'autoportrait surpassant l'autobiographie, projet qu'un Pascal qualifiera de «sot» en ce que l'autoportrait relève de l'indicible et de l'irreprésentable, parce que l'individu n'est rien ou pire, presque rien, une sorte de ciron dans l'univers infini mû par un mouvement vital permanent, atteignant le comble de la rapidité qui est le repos. Si Montaigne a compris l'inanité du moi comme ne pouvant être le corps auquel je m'identifie ou le nom que je suis chargé d'incarner toute la vie, il accorde néanmoins à ce moi la valeur véhiculaire d'un flux vital, les «humeurs», qui transcendent l'enveloppe du corps et, par conséquent, confèrent au moi une immortalité, notamment par l'écriture où elles circulent, Les Essais de Montaigne apparaissent comme l'exemple privilégié d'une œuvre qui vise essentiellement à montrer le processus même de l'œuvre, de la création. Les Essais ne s'imposent pas comme une œuvre achevée, comme un produit fini, mais bien comme le mouvement de l'œuvre, comme la représentation / présentation de sa dynamique. L'œuvre de Montaigne est la mise en œuvre de toute œuvre.

Sous une apparence nonchalante et tranquillement désordonnée, Montaigne pose des questions limites. D'une part, l'écrit se fait peinture, il est indissociable du Moi, signale que le corpus est contigu au corps. Montaigne pose la question de la représentation du Moi, nœud du processus créateur. Dès l'avis au lecteur, il distingue le genre de portrait figé, portraiture et la représentation du moi réelle, humorale, tempéramentale, vivante. Mais cette distinction n'explique pas ce qu'il en est du Moi, elle rend au contraire les choses plus angoissantes, moins sûres, moins rassurantes que dans la représentation des apparences, la mimesis du portrait portraituré. Le moi de Montaigne pose la question de la ressemblance du moi et situe ce dernier à la limite de l'irreprésentable. Le moi n'est pas ce qu'il donne à voir, puisque l'apparence change et que le corps se morcelle (on s'en va par morceaux, écrit-il). Le vrai moi, au cœur des Essais, serait-il une image insoutenable ou l'écran de cet irregardable ?

L'écriture se fait rapport, registre d'actes inachevés, d'événements survenus, registre des changements du corps que Montaigne regarde comme un observateur extérieur, avec une certaine indulgence. Comment capturer le mouvement de la vie, comment se regarder vivre c'est-à-dire aussi mourir, comment rester libre dans cette capture, libre de ses mouvements ?

La description des Essais comme fricassée et barbouillage nous renvoie à la première définition que nous en donne Montaigne dans l'avertissement au lecteur, texte essentiel à l'histoire de la pensée, texte à l'origine d'une filiation à laquelle appartiendront, en s'en revendiquant à travers un processus citationnel, de grands défenseurs de la liberté, des médecins, des philosophes et des historiens tels que, entre autres, La Mettrie, Jean-Jacques Rousseau ou Michelet et Quinet.

L'avis au lecteur ou l'adresse «au lecteur», signale que ce texte écrit équivaut à un autoportrait : «car c'est moi que je peins... Ainsi lecteur, je suis moi-même la matière de mon livre» [2]. Nous sommes à la fin du XVIe siècle, en 1580, un premier mars, c'est-à-dire le lendemain de son anniversaire (28 février 1533). Montaigne a 47 ans. Dans cette peinture métonymique, l'auteur a décidé de se montrer tel quel, dans sa nudité, sans artifice, dans sa matérialité. Il pose l'équivalence entre le livre et le corps : je suis moi-même la matière de mon livre. Il aurait pu dire sujet, thème, mais il écrit matière, métamorphosant le livre en tableau, en couches de jeinture. Etrangement, cet autoportrait de Montaigne travaille la matière informe. L'écriture ne dessine pas elle aspire à une force supérieure, elle cherche à atteindre, au-delà du trait qui donne lieu à la ressemblance, la matière en tant qu'énergie vitale. L'autoportrait de Montaigne, ce moi peint par l'auteur, ne ressemble pas à Montaigne, il est Montaigne. Pour cela même, il répudie le tracé et exige l'informe comme un dépassement de la peinture figurative, représentative, dont il souligne la fragilité : «J'ai des portraits de ma forme en vingt et cinq et trentecinq ans; je les compare avec celui d'asteure: combien de fois ce n'est plus moi! combien est mon image présente plus éloignée de celles-là que de celle de mon trépas!» [3]. On ne ressemblerait donc pas à soi par la forme mais bien par la matière. Comment rendre le moi ? Comment se reconnaître dans un amas de matière ? Comment se reconnaître aussi dans une forme ressemblante qui n'est déjà plus moi ? L'autoportrait ne peut donc être qu'une représentation du moi, c'est-à-dire un substitut qui de droit prendra ma place, parlera pour moi, une sorte de délégation du Je. Et si le moi n'est déjà plus ce moi peint, alors l'autoportrait du peintre signifie d'emblée cet échec (mais tout aussi bien sa réussite dès lors qu'il parvient justement à montrer l'échec), échec de la capture de l'instant, de l'espace temporel qui sépare à jamais Je et Moi. Pensons à l'imparfait qu'utilise Dürer pour signer ses œuvres («faciebat») et que, dans son analyse, Louis Marin aura rapproché de Montaigne. En projetant le moi sur l'espace spatial du tableau, l'artiste transpose l'intervalle de l'instant dans l'interstice abyssal qui sépare le moi de mon reflet dans le miroir. L'autoportrait se propose alors comme la peinture de ce reflet et moi, ou l'autre, me regardant, il me produit comme autre, doublement au moins. Dès lors que l'autoportrait pose la distance irrémédiable entre moi et le portrait auquel je ne ressemble déjà plus, le moi peintre qui se regarde dans le tableau devient égal de tout spectateur. D'une certaine façon, l'autoportrait est le portrait de personne, il se présente comme un miroir où chacun pourra se voir dans son incomplétude, un miroir qui renverra le reflet d'une impossibilité de la ressemblance, l'invraisemblable ressemblance. C'est de ce brouillage du moi que procède l'autoportrait de Montaigne, autoportrait protéiforme, à l'instar de ceux que nous ont laissés les Dürer, les Caravage ou les de Chirico. Dans le barbouillage ou la fricassée, ce sont les taches et les morceaux qui dominent, montrant ainsi la volonté de Montaigne de s'affranchir du contour et de l'identification, des processus identitaires sur lesquels s'étaie le pouvoir.

Dans ce que Louis Marin a si délicatement qualifié de «double drapé visuel» [4], l'avertissement «Au Lecteur» peint et représente un Moi qui n'est pas tant sujet que «matière», mot sur lequel il faut insister, puisqu'en le choisissant, Montaigne se démarque de certaines philosophies, notamment celle d'Aristote. En privilégiant l'informe dans la matière, Montaigne révèle le texte et donc le moi comme marqué par le manque. Selon Aristote, il importe que la forme domine la matière. L'explication de la naissance des monstres s'explique selon ce principe. Un montre naît lorsque la matière a dominé la forme et le premier monstre est la femme, frappée du manque, elle est inachevée ou rentrée. «Matière», étymologiquement procède de la même racine que mère, matrice. En voulant produire le moi, le mettre en présence, Montaigne se donne aussi naissance, il lui incombe dès lors de réaliser un livre matrice, un livre où s'accomplit son accouchement par-delà sa mort physique. A chaque lecture, les humeurs de Montaigne ressurgiront. L'avis «au lecteur» souligne par conséquent l'importance cruciale du lecteur, son rôle dans la relance du flux humoral de Montaigne. Lorsque Montaigne dans le célèbre chapitre sur l'Amitié, souligne l'appartenance de son livre à la catégorie des monstres et le décrit comme un assemblage de corps monstrueux et rapiécés, à un cadre rempli de grotesques, il renforce la valorisation de la matière au détriment de la forme: «considérant la conduite de la besogne d'un peintre que j'ai, il m'a pris envie de l'ensuivre, il choisit le plus bel endroit et milieu de chaque paroi, pour y loger un tableau élaboré de toute sa suffisance; et le vide tout autour, il le remplit de grotesques, qui sont peintures fantasques, n'ayant grâce qu'en la variété et étrangeté. Que sont-ce ici aussi, à la vérité, que grotesques et corps monstrueux, rapiécés de divers membres, sans certaine figure, n'ayant ordre, suite ni proportion que fortuite ?» [5].

Le style grotesque provient d'une redécouverte des peintures romaines réalisées sur les parois des grottes et ce lieu est aussi un symbole matriciel, le lieu d'engendrement des monstres de la terre que les dieux envoient comme présages, avertissement. Par là, le livre de Montaigne se fait aussi et surtout avertissement politique puisqu'il doit sa naissance à la disparition du seul ami qu'il ait eu, Etienne de la Boëtie, auteur du discours sur la Servitude volontaire, un petit livre brûlant, comme le disait Michelet, et d'une vivifiante actualité. Ainsi, dans le texte cité, Montaigne regarde-t-il le travail d'un peintre, ou plutôt un peintre au travail, il en est le spectateur. Quelque chose naît de cette position face à l'œuvre. L'œuvre enclenche chez Montaigne un désir, une «envie», l'envie d'imiter c'est-à-dire de suivre («ensuivre») le geste créateur et non pas d'imiter, en le copiant, le travail fini. Dès les premières phrases, nous sommes confrontés à une considération sur la position du spectateur dont nous devons tenir compte puisqu'il s'agit, du même coup, de notre position à nous, lecteurs. Nous serons devant les Essais comme Montaigne face à ces parois peintes qu'il considère pour les imiter ou, mieux, pour en imiter le dispositif. Il nous revient alors de vivre, grâce à la lecture, l'envie de faire (faciebat) et de réaliser, d'engendrer une chose donnant à voir la fantasque, des êtres et des morceaux par lesquels puisse être transmise la nécessité d'une relance du geste créateur et, avec lui, du souffle libérateur laissé par La Boëtie, noyau fantôme du livre-moi de Montaigne.

(1) Montaigne, Essais, III, xiii.
(2) Essais, I, «Au lecteur».
(3) Essais, III, xiii, p. 399.
(4) Louis Marin, «"C'est moi que je peins..." Topique et figures de l'énonciation», La part de l'œil, n° 5, Bruxelles, 1989, pp. 141-153.
(5) Essais, I, xxviii, p. 265. Montaigne complète son propos par une citation dHorace : «c'est le buste d'une belle femme qui finit en queue de poisson».

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 4
MARDI
4 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.636 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.636

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Շաբաթավերջին, թէ՛ Շաբաթ, թէ՛ Կիրակի ընդդիմութիւնը շարունակած է հանրահաւաքները Երեւան, նաեւ Գիւմրիի մէջ: Նոյնքան բազմամարդ եղած է Երեւանի ցոյցը. Գիւմրիի մէջ հաւաքուած է 5 – 6 հազար հոգի:

Շաբաթ կէսօրէ ետք Հոլիվուտի մէջ ալ տեղի ունեցած է Ս. Դեմիրճեանի կողմնակիցներուն կազմակերպած ցոյցը որուն ներկայ եղած է մեծ բազմութիւն մը:

Բոլոր ցոյցերուն շեշտը դրուած է ընտրութեան Ա. փուլի ապօրինութիւններուն վրայ:

Մարտ 3-ին երկու հանրահաւաքներ ծրագրուած էին Երեւանի մէջ: Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմնակիցներուն կազմակերպածը տեղի կ'ունենար Մատենադարանին հրապարակին, երկրորդը՝ Ս. Դեմիրճեանի կողմնակիցներունը Հանրապետութեան հրապարակին վրայ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐԷՆ ՈՄԱՆՔ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի դէմ կատարուած ցոյցերուն այն մասնակիցները որոնք խուլիգանութեան պատճառաբանութեամբ ձերբակալուած ու արգելափակուած էին, շաբաթավերջին մասամբ ազատ արձակուած են: Նիւթը արծարծած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Մարտ 1-ին նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ ունեցած հանդիպումին: Կաթողիկոսը դիմած է քրէական եւ զինուորական գործերու վերաքննիչ ատեանին: Ան ըսած է. «Ես չատ նորմալ եմ նայում, երբ եկեղեցին նման պահերին փորձում է դերակատարութիւն ունենալ»:

Խնդրոյ առարկայ ատեանին նախագահը Տիգրան Սահակեան յայտնած է թէ արգելափակուածներուն թղթածրարները վերաքննութեան ենթարկուած են այն տուեալին վրայ որ անոնց մեծ մասը զղջում յայտնած է եւ տէր է բազմանդամ ընտանիքներու, անչափահաս զաւակներու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ցանուց «Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութիւն» հաւաքականին, Վարուժան Աթթարեան, Ռոպէր Այտապիրեան և Ժեռար Շալեան կը դատապարտեն Հայաստանի մէջ ժողովրդավարական սկզբունքներու չյարգուիլը եւ իշխանութեան գերզրութիւնները: Այդ առընչութեամբ կը թուեն եղած խայտումները: Եզրակացնելով, կ'ըսեն թէ միայն ժողովրդավար այլընտրանք մը կրնայ Հայաստանի ապահովել միջազգային վարկը որու արժանի է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 1 / 3)

Ա. ԳԵՂԱՄԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՄԱԾ

Ազգային Միաբանութեան կուսակցութեան նախագահ, նախագահական ընտրութեան թեկնածու Արտաշէս Գեղամեան Սահմանադրական դատարան դիմած է, ընտրութեան արդիւնքները վիճարկելու պահանջով: Դիմումը արձանագրուած է եւ Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան յանձնարարած է սահմանուած կարգով դիմումին ուսումնասիրութեան ընթացք տալ:

ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ 15-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ

Փետրուար 28-ին Ծիծեռնակաբերդի մէջ հանրահաւաքով մը նշուած է Սումգայիթի կոտորածին 15-ամեակը: Ելոյթներ ունեցած ու Ազրպէյճանցիներու զոհ Հայերու յիշատակը ոգեկոչած են Երեւանի քաղաքապետը Ռ. Նազարեան, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան, Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկոպոս Կճոյեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան եւ ուրիշներ: Ներկայ եղած են Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեան, եւ այլն:

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Նոյն օրը հազարաւոր Ղարաբաղցիներ խմբուած են մայրաքաղաքին Սումգայիթի զոհերուն յուշարձանին առջեւ, ծաղիկներ զետեղած եւ յարգանք մատուցանած: Ապա տեղի ունեցած է հանրահաւաք: Խօսք առնելով Ազգ. Ժողովի նախագահը Օ. Եսայեան անգամ մը եւս դատապարտած է Ազրպէյճանի քաղաքացի Հայերու դէմ կատարուած վայրագութիւնը: Ելոյթ ունեցած են նաեւ վերապրողներ: Բոլոր մասնակիցներուն անունով դիմումներ յղուած է ՄԱԿ-ին, Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ին, Ռուսաստանի եւ Միացեալ-Նահանգներու, Ֆրանսայի նախագահներուն, այլ կազմակերպութիւններու, պահանջելով որ նախքան Ղարաբաղի հարցին լուծումը, դատավարութիւն սկսի Սումգայիթի, նաեւ Բաքուի, Ազրպէյճանի այլ քաղաքներուն մէջ հակահայ վայրագութիւններուն կազմակերպիչներուն եւ գործադրողներուն դէմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՊՈԼՍՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Փետր. 27-ին Պոլսոյ մէջ բացուած է Կասպից եւ Սեւ ծովու երկիրներուն փոխադրութեան հարցերուն նուիրուած խորհրդաժողովը: Ռուսաստանի, Ռումանիոյ, Ազրպէյճանի, Ղազախստանի, Վրաստանի, Ուկրանիոյ, Թիւրքմէնիստանի շարքին կը մասնակցի նաեւ Հայաստան: Համաժողովին մասնակցութիւն ունին ԱՄՆ-ու մաքսային ծառայութեան ներկայացուցիչներն ալ:

ՊՈԼԻՍ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՆՁԸ Կ'ՈՒԶԷ ԳՐԱՒԵԼ Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՇԷՆՔԵՐԸ

Պոլսոյ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքը որ կը պատրաստուի տօնել իր հիմնադրութեան 50-ամեակը, նորագոյն թիրախն է հայապատկան կալուածները պետականացնելու քաղաքականութեան, ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (Փետր. 28): Պետական գանձին գրասենեակը վարժարանին դէմ դատի դիմած է, պնդելով որ ան բարոյական անձնաւորութիւն չէ, ուստի պէտք է պետութեան փոխանցուին անոր կալուածները:

Թերթը կը գրէ. «Այս չչմեցուցիչ լուրը, որ կը հասնի ճիշդ այն պահուն, երբ կը կարծէինք թէ վերջացած են 1936-ի պէյաննամէներու կամ այլ պատճառաբանութիւններու բերումով համայնքային կալուածներու բռնագրաւումները, ընդհակառակն, երբ կը սպասէինք որ նախապէս բռնագրաւուածներուն մասին ալ արդար լուծում մը գտնուի, տակնուվրայ կ'ընէ բոլոր այն յոյսերը զորս կը սնուցանէինք Վագըֆներու նոր սեփականատիրութեան օրէնքին առիթով: Թէեւ այս հարցը ուղղակի կապ չունի 1936-ի պէյաննամէներու կամ նոր կալուածատիրութեան հարցի հետ եւ իշխանութիւններու կողմէ կը կապուի Դպրեվանքի խնամակալութեան գոյութեան դէմ տարիներէ ի վեր գործադրուած մերժողական քաղաքականութեան, այնուհանդերձ ոգին նոյնն է: Գրաւել կալուած մը, որուն ժառանգորդները չեն մնացած այլեւս եւ որ պէտք է արձանագրուի Պետական Գանձին:

Ս. Խաչ Դպրեվանքի խնամակալութիւնը հրաւիրուած է դատի, որուն առաջին նիստը պիտի կայանայ Մարտ 20-ին: Պետական Գանձի վարչութիւնը երկու չատ ծանր մտահոգիչ ակնարկութիւններ ունի իր գրկած նամակին մէջ: Առաջինով կը պնդուի թէ Դպրեվանքը, հիմնուած ըլլալով իբրեւ մասնաւոր վարժարան, վագըֆի հանգամանք չունէր, մինչդեռ Դպրեվանքի վարիչները պետութիւնը մոլորեցնելով ու խաբելով՝ յաջողեցան վագըֆի կարգավիճակ ստանալ անոր համար, այդ հիման վրայ ալ համայնքէն կալուած ու դրամական նուէրներ հաւաքեցին: Երկրորդ կէտն ալ այն է որ այս մասին աչագանդ հնչեցուցած է փոքրամասնութիւններու հարցով զբաղող օգնական յանձնաժողովը, որուն պարտականութիւնն է «երկրին ապահովութեան համար հսկել փոքրամասնութիւններու գործունէութեանց վրայ»: Այս մարմինն է որ որոշած է որ Սուրբ Խաչ Հայկական Վարժարանի Վագըֆ անուան տակ վագըֆի գոյութիւնը իրաւական տեսակէտէ կարելի չէ, օրէնքներու ներհակ է որ ան գործունէութիւն ցոյց տայ որպէս վագըֆ, այլ պէտք է գործէ որպէս մասնաւոր վարժարան: Այս պատճառաւ այս մարմինը պահանջած է որ Դպրեվանքին կալուածներուն սեփականաթուղթերը ջնջուին եւ անոնք արձանագրուին Պետական Գանձի անունով: Եւ այս բոլորը՝ կ'երեւի թէ "երկրին ապահովութեան համար են":

Կացութիւնը չափազանց լուրջ է եւ բնականաբար խնամակալութիւնը բուռն կերպով պիտի բողոքէ այս ոտնձգութեան դէմ, պաշտպանելով իր կալուածները: Հարցը ամբողջ համայնքին համար ճակատագրական բնոյթ կը կրէ եւ կը յուսանք որ այս խնդրին պաշտպանութիւնը պիտի կատարուի ձեռնհասօրէն եւ իրաւական պաշտպանութեան բոլոր միջոցներով: Բայց Թուրքիոյ իշխանութիւնները ի՞նչ պիտի ըսեն այս նոր բռնագրաւումին դիմաց, որ կը հասնի այնպիսի շրջանի մը, երբ մեր համայնքը, իր Պատրիարքով ու բոլոր միջոցներով նեցուկ կը կանգնէր այդ նոր իշխանութիւններուն, հասկէ մինչեւ Եւրոպական Միութեան շրջանակներէն ներս»:

Հարցը արծարծուած է Թուրք մամուլին մէջ ալ: Մարտ 3-ի «Հիւրրիյէթ»ը լայն տեղ կու տար նիւթին, դպրոցէն աշակերտներու լուսանկարներ հրատարակելով ու խորագրելով. «Այս աշակերտները առանց դպրոցի պիտի մնան»: Գրութեան հետ յիշուած էին Ս. Խաչ Դպրեվանքի շրջանաւարտներէն ծանօթ անուններ, ինչպէս՝ ուսողագէտ փրոֆ. Ժան Գալայճը, նկարիչներ՝ Արթին եւ Համբարձում Տէմիրճի, Մեծն-Բրիտանիոյ արքայական թատրոնի ծանօթ դերասան Գէորգ Մալիքեան, «Ակօս» թերթի խմբագիր Հրանդ Տինք, հրատարակիչ Նազար Պիւյիւմ:

Տեղ տրուած էր Հ. Տինքի ու Ս. Խաչ Վագըֆի նախագահ Մկրտիչ Թիմուրօղլուի արտայայտութիւններուն ալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՆԳԱՐԱ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉՏՈՒԱՒ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ 62 ՀԱԶԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՈՏՔ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԴՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՐԱՔ ԿԸ ՓՃԱՑՆԷ ԻՐ ՀՐԹԻՌՆԵՐԸ

Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները աւելի բարդ հանգամանք ստացան Շաբաթ օր, Մարտ 1-ին, երբ Թուրքիոյ Խորհրդարանը չտուաւ այն արտօնութիւնը, որու կը սպասէր Ուաշինկթըն: Արդարեւ, երեսփոխաններուն կը ներկայացուէր բանաձեւ մը որ թոյլ պիտի տար 62 հազար ամերիկացի զինուորներու հաստատումը Թուրքիա, «հիւսիսային ճակատ» մը ստեղծելու համար: Այդ բանաձեւը ստացաւ 264 ձայն, դէմ քուէարկեցին 251 երեսփոխան, 19 ուրիշներ ձեռնպահ մնացին: Եթէ նոյնիսկ բանաձեւը մեծամասնութիւն ստացաւ, բացարձակ մեծամասնութիւն (268) չստացաւ ինչպէս կը պարտադրէ Թուրքիոյ Սահմանադրութիւնը: Ազգային Ժողովը նոր նիստ մը պիտի գումարէ, Երեքշաբթի, Մարտ 4-ին: Եթէ նոյնիսկ կառավարութիւնը համաձայն է մեծ գումարներու փոխարէն, իր հողամասը տրամադրելու Ամերիկացիներուն, ժողովուրդին 94%-ը դէմ է եւ նոյն օրը ցոյցեր կ'ըլլային Անգարա եւ ցուցարարները կը բացագանչէին. «Ո՛չ քարիւղի համար պատերազմին», «Անկցի՛ ամերիկեան աշխարհակալութիւնը»: Պըզտիկ պատմութեան համար, ըսենք նաև որ Ուաշինկթըն պատրաստած էր հաղորդագրութիւն մը, ուր կ'ողջունէր «Թուրք կառավարութեան քաջ լիտըրշիփը» եւ ստիպուած եղած է աղբաման նետել: Ամերիկացիք համոզուած էին որ միլիառներով տոլարները բաւած էին, կը պարզուի որ ոչ, ինչ որ անշուշտ անհասկնալի է Ամերիկացիներուն համար: Դեռ վերջին օրերուն 6 միլիառ տոլարի յաւելեալ «նուէր» մըն ալ կը տրուէր: Վարչապետ Ա. Կիւլ յայտարարած էր թէ բանաձեւը երկրորդ անգամ ներկայացնելու որոշումը չէ տրուած:

Պաղտատ յարգեց իրեն տրուած պայմանաժամը եւ Մարտ 1-ին Ալ-Սամուտ 2

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

«ՉԵՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՍՊԱՍՈՒՄՆԵՐԻՆ»

Երբ այս տողերը կը գրուին, ճիշդ շաբաթ մը անցած է Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններէն։ Ժամանակ չկար հետեւելու ամբողջ ընթացքին եւ աչքէ անցընելու հայերէն եւ անգլերէն բազմաթիւ աղբիւրները, որոնք մանրամասն, երբեմն ալ կիրքով անդրադարձած են ընտրութիւններու վիճայարոյց արդիւնքին, թեկնածուներու յայտարարութիւններուն, դիտորդներու գնահատումներուն։ Դեռ շատ մելան պիտի հոսի, անկասկած։ 1995-էն ի վեր վարժուած ենք, որ ընտրութիւնները, կռուազանց ու կռուախնձոր դառնան, հայերէնի նոր բառապաշար մը արդէն երեւան եկած է անոնց շնորհիւ՝ «ընտրակեղծիք», «ընտրախախտում» եւ պէսպիսուն ինչ-ինչ բառեր։

Վարժուած ենք։ Ինչպէս գիտենք պետութիւնը դեռ «կայանում է» (արեւելահայերէն նորաթուխ բարբարոսութիւնը, որ «տեղի ունենալ» իմաստը ամբողջովին մթագնած է)։ Ու ժողովրդավարութիւնն ալ դեռ «չի կայացել». առայժմ պէտք է բաւարարուիլ, որ այս անգամ մարդիկ գոհացած են վերյիշելով 15 տարի առաջ «մոռցուած առասպել»ի կարգին անցած Շարժումին աւանդութիւնը եւ իրենց ցասումն ու բողոքը յայտնած՝ բազմամարդ խաղաղ հանրահաւաքներով։ Վերադարձած ենք ժողովրդավարութեան ամէնէն նախնական ձեւին՝ հրապարակայինին, որ կը ներկայանայ երբ գործող իշխանութեան կառոյցներէն, ըստ երեւոյթին, «չի մնում ելք ու ճար»։

Ու գիտենք նաեւ, որ ժողովրդավարութիւնը երկարատեւ հոլովոյթի մը արդիւնքն է։ Նոյնիսկ Արեւմուտքի այսպէս կոչուած «յառաջացած ժողովրդավարութիւն»ները զերծ չեն թերութիւններէ ու զարգացումի անհրաժեշտութենէ։ Նոյեմբեր 2000-ին, զարմանքով տեսանք հոս, թէ ինչպէ՞ս նախագահ մը կ'ընտրուէր ո՛չ թէ քուէներու ուժով, այլեւ 200ամեայ հնարոյր դրութեամբ մը, որ ժողովուրդի քուէ կոչուածը կ'անտեսէր՝ օրէնսդրական ուժով։ Տեսանք նաեւ, թէ ինչպէ՞ս նոյն ընտրութիւնը կ'որոշուէր մէկ նահանգի քուէներով, որոնք արդիականութեան այս դարուն անդրջրհեղեղեան ձեւով կը տրուէին։

Բայց տեսանք նաեւ, թէ ինչպէ՞ս, երբ ընտրական խախտումներու կասկածը յայտնուեցաւ, բոլոր քուէները վերահաշուարկի ենթարկուեցան եւ կասկածները փարատեցան։

Հայաստանը դեռ երկարաւուն ճամբայ ունի, կտրելիք, կասկած չկայ։

Թափանցիկ քուէատուփեր օգտագործելու որոշումը՝ այս վերջին ընտրութիւններուն, արդէն քայլ մը յառաջ էր։ Օր-ցերեկով խախտում գործադրելը քիչ մը աւելի դժուար է, երբ թափանցիկ կերպով կ'ուզես աշխատիլ։

Սակայն, այդ դրական յառաջընթացը բաւարար չէր, որ նորէն «միջազգային չափանիշներէն հեռու» ընտրութիւններ ունենար երկիրը։ Անշուշտ, ասիկա բողոքները եւրոպացի դէտերն են, որոնք կրնան իրենց հաշիւները ունենալ, եթէ կ'ուզէք։ Բայց եթէ սխալ են, հաճեցէ՛ք փաստերով հերքել զանոնք։

Ընտրութեան օրինականութեան ոչինչով կ'օգնեն, օրինակ, Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի (ԿԸՅ) նախագահ Արտակ Սարհադեանի ուղղակի ապշեցուցիչ յայտարարութիւնները՝ «պաշտօնական» արդիւնքը յայտնելու պահուն («Հայկական Ժամանակ», Փետր. 21)։

«Ափսոսանք եմ յայտնում, որ իմ կողմից ներկայացուող տուեալները, իմ կարծիքով, չեն համապատասխանում ժողովրդի սպասումներին»։

Տեղեակ ենք, որ այդ Յանձնաժողովի 9 անդամներէն վեցը նախագահին կողմէ կը նշանակուին։ Եթէ ատիկա անկողմնակալութեան եւ արդարացիութեան երաշխիք է, թող մեզի բացատրեն, թէ ինչպէ՞ս։ Պիտի ակնկալէինք, որ մարդ նախ եւ առաջ իր խղճին համապատասխան գործէր եւ ո՛չ թէ իր սրտի (կամ գրպանի) զգացումներուն, եւ նման անպատեհաբեր խօսքեր չարտաբերէր։ «Ժողովուրդի սպասումը» կ'արտայայտուի քուէներով, իսկ եթէ անոր իրագործումը չի համապատասխաներ ակնկալութեանդ, պարտաւոր ես առարկայօրէն հնազանդիլ ժողովուրդի որոշումին, առանց աւելորդականս «կարծիք»ներու։ Նոյնիսկ եթէ այդ որոշումը, ըստ հասնող լուրերու, չի համապատասխաներ թիւերու իրականութեան։

Իսկ 15 վայրկեան ետք երկրորդ մասը. –

«Ցանկանում եմ ափսոսանք յայտնել, որ այսօրուայ գործող նախագահը, նախագահի թեկնածու Ռոպէր Քոչարեանը ստացել է 49,8 տոկոս ձայն»։

Ընտրական յանձնաժողով մը կոչուած է ընտրութիւններու սահուն ընթացքը եւ օրինաւորութիւնը ապահովելու։ Ինչպէ՞ս կարելի է ապահովել ատիկա, երբ անոր նախագահը ինքզինքին կը վերապահէ «դատաւոր» եւ «մասնակից» ըլլալու կրկնակ պաշտօնը, երբ «ափսոսանք» կը յայտնէ, որ քուէներու մեծամասնութիւնը ստացող թեկնածու... երկրորդ հանգրուանի պէտք է սպասէ։

Ինչո՞ւ «ափսոսանք»։ Ոեւէ նախագահ, երբ յաղթած է երկրորդ փուլի մը, կաթուածահար չէ եղած նման հեռանկարի մը առաջ գտնուած ըլլալու պատճառով։ Եթէ Քոչարեան օրինաւորապէս շահած է քուէներուն 49,8 առ հարիւրը, իր կողմնակիցները ափսոսանք զգալու պատճառ չունին։ Արդէն վերլուծումի փորձ մը տեսած ենք, ուր կ'ըսուի, թէ եղած-չեղածը 2250 քուէներ են, զորս Քոչարեանի ի նպաստ հաւանաբար պիտի տրուէին երկրորդ փուլին 1–2 մանր (անուններն իսկ մեր միտքը չեն այս պահուն) թեկնածուներու ձայներէն («Փանորմինիւն Նիւզ», Փետր. 25)։ Ուրեմն՝ ափսոսանքի պատճառ չկայ...

Մանաւանդ, եթէ ճիշդ է «Առաւօտ» օրաթերթի Փետր. 21-ի թիւին մէջ հաղորդուած հետեւեալ լուրը. –

«ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱ՛ՆԸ ՊՆԴԵՑ, ՈՐ ԼԻՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՒԼ

Ըստ Քոչարեանին մօտ կանգնած աղբիւրների, երէկ ամբողջ ցերեկուայ ընթացքում խորհրդակցութիւններ էին անցկացւում նախագահի եւ նրա թիմակիցների միջեւ։ ԿԸՅ-ն պատրաստ էր հրապարակել մօտ 52 տոկոս թիւը՝ որպէս գործող նախագահի ստացած քուէներ։ Սակայն Քոչարեանն, ըստ մեր աղբիւրի, պնդեց, որ լինի երկրորդ փուլ՝ փաստարկելով, որ ինքը չի ցանկանում աշխատել 52%-ի «ամբութեամբ,», որը անբաւարար է համարում»։

Կրնայ ըլլալ, որ կը սխալինք, եւ քանի որ մեր կատարած մէջբերումները կու գան այժմու նագագահին ընդդիմադիր մամուլէն, անոնք բնաւ վստահելի չհամարուին ընթերցողին կողմէ։ Հայաստանի մամուլը, ինչ գոյնէ ալ որ ըլլայ, չի փայլիր իր վստահելիութեամբ, շատ երկար ատենէ ի վեր։

Բայց եթէ ճիշդ է այս վերջին լուրը, երկրորդ փուլին, 52 առ հարիւրի նոյն արդիւնքով, կը բաւէ, որ նախագահը իր «ցանկութեան» հակառակ համակերպի, որ այդ համեմատութեամբ պէտք է աշխատի, եւ այն ատեն ցանկութիւն եւ իրականութիւն կը նոյնանան՝ գրիչի մէկ հարուածով...։

Սակայն, կեղծիքի եւ ապօրինութեան ստուերները պիտի շարունակեն առատօրէն սաւառնիլ Հայաստանի վրայ։

Ե՞րբ պիտի սորվինք, որ անձնական շահերէն վեր գոյութիւն ունին հաւաքական շահ մը, եւ կամ, համը հանած վաղեմի արտայայտութեամբ մը, «ժողովրդի սպասումները»։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Նիւ-Ջըրզի

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ ԵԿՄԱԼԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄՈՎ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Շաբաթ մը առաջ Նիւ-Եորքէն, վաղեմի բարեկամս, Սուրբ Վարդան Մայր Տաճարի երգչախումբի ղեկավար՝ Խորէն Մէյխանեճեան խանդավառութեամբ հեռաձայնով կը տեղեկացնէր թէ լոյս տեսած է իր ղեկավարութեամբ «Սուրբ պատարագ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ» ըստ Մակար Եկմալեանի խտասալիկը, զոր ստացայ երկու օրէն, շնորհիւ երաժշտասէր Գլօտ Մութաֆեանի, որ կը վերադառնար նոյն քաղաքէն։

Այս ձեւով հիանալի պատեհութիւն մը կը ստեղծուէր բաղդատական քննադատական կամ գնահատական արժեւորումներ ընելու, մանաւանդ որ մինչեւ օրս ոչ մէկ երաժշտական կարծիք արտայայտող գրութիւն կարդացած էի Յովհաննէս Չէքիճեանի ղեկավարած նոյն պատարագին մասին։

Վաղուց մտերիմ ըլլալով երկու երաժիշտ – ղեկավարներուն եւ քաջածանօթ իրենց երգչախումբերուն, կը յուսամ որ սոյն պարագան պիտի չազդէ իմ ենթակայական տպաւորութիւններուս վրայ։

Կը փափաքէի յիշեցնել թէ 1971-ին շնորհիւ Յովհաննէս Չէքիճեանի ծանօթութիւններ ստեղծուեցան Խորէն Մէյխանէճեանի հետ, երբ ան Հայաստանի Պետական երգչախումբին փոխ – ղեկավարն էր եւ միաժամանակ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Տաճարի երգչախումբին։

Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, որ երաժշտասէր անձնաւորութիւն մըն էր, զինք խրախուսած, քաջալերած եւ ոգեւորիչ խօսքերով մղած էր, որ նոր պատարագի մը ստեղծման ձեռնարկէ։

Եւ արդարեւ 1984 Նոյեմբեր 20-ի յատուկ կոնդակով Հայրապետը հրահանգեց նորաստեղծ «Խորէնեան պատարագ»ը գործածել Հայ Առաքելական բոլոր եկեղեցիներուն մէջ։

Շատ հետաքրքրական է երբ յօրինող երաժիշտ մը ինքն իսկ կը բացատրէ, կը պատմէ իր ստեղծագործութեան զանազան ներշնչումներու փուլերը՝ որպէս վկայութիւն երաժշտասէր խաւերու ուղղուած ու հոգեւոր երաժշտութեան պատմութեան համար։

Ունենալով ինծի հայթայթուած այս բացառիկ տուեալները եւ տեղեկութիւնները, իր ատենին արտայայտուած էի այս գործի յօրինման մասին, գրած էի քննական վերլուծում մը։

Գնահատած էի այս աշխատանքը եւ ի միջի այլոց ըրած էի հետեւեալ նշումը. «Քրիստոս Ծնաւ...» յաջող պատկերաւոր մտածողութիւններով ստեղծագործութիւն մըն է իր յաջորդական, հետեւողական եւ պարտադրիչ բազմիցս յատկանշանական երկու բառերուն – Քրիստոս Ծնաւ – կրկնութիւններով եւ ինքնատիպ ճարտարութեամբ ալիք առ ալիք կը տարածուի, կը հեռանայ ի փառս աշխարհի՝ մեծ աւետիսը ծանուցանելու։

Անտարբեր չէի մնացած անշուշտ եւ ըսած էի «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ» ի մասին. Փոլիֆոնիք ոճով յօրինած երկը, ուր ժողովուրդը յատկապէս իրարու կը փոխանակէ իրեն տուած «Ողջոյն»ը երաժշտական նմանակումի յաջող կառոյցով, փոխանցում եւ յաջորդական խաղերով կը ստեղծուի շարժում, փոխանցում, իրարու յաջորդ մուտք բոլոր ձայնական խմբաւորումներու եւ դեռ մէկը չամբողջացած մեղեդին կը յայտնուի յաջորդին մէջ, տալով երաժշտական կենդանի պատկեր մը։

Այս երկու արեւաբոյր, մարդկային հոգիէ բխած բիւրեղ հնչողութեամբ երաժշտութիւնը, ուր վստահաբար Հայրապետը ըրած է իր նկատումները եւ դիտողութիւնները մեծ ազդեցութիւն գործած են այս հոյակապ հոգեւոր երգերուն վրայ։

Ընդհանրապէս չեմ արտայայտուած խտասալիկներու արտաքին տեսքին։ Բայց Խորէն Մէյխանէճեանի խտասալիկի պարագային կրնամ ըսել թէ յաջող է հաստափոր երկու սալիկներու գունագեղ կողքը, ներկայացնելով Քրիստոսի «Վերջին ընթրիքէն» տեսարան մը հայկական մանրանկարչական ոճով։ Սակայն ամենավրդովիչը այն է որ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ՈՉ ՄԷԿ բացատրական կամ նկարագրական, կը գտնենք 50 էջնոց խտասալիկին մաս կազմող գրքոյկին մէջ ԵՒ ՈՉ իսկ Աւետարանը՝ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ, բացի կողքէն։

Հարց կու տամ ինքզինքիս թէ ամերիկերէ՞նը «Աւետարանի խօսքն ու լեզուն դարձած է»... Ո՞ւր մնաց մեր «Թագուհի Թարգմանութեան»ը. Նահանջը...

Երկու արուեստագէտներու խտասալիկները արձանագրուած են Երեւան։ Մէյխանէճեան կը ղեկավարէ «Կոմիտաս» սենեկային երեսունեւմէկ երգիչներէ բաղկացած համոյթը եւ պատրաստուած – տպագրուած Գանատա։ Չէքիճեան կը ղեկավարէ Հայաստանի Ակադեմական ութսուն երգիչներէ պատկառելի համոյթը՝ արձանագրուած Երեւան եւ նոյնպէս պատրաստուած – տպագրուած Գանատա, աւելի պարզ եւ համեստ կողքով, ֆրանսերէն եւ հայերէն գրուած գրքոյկով մը։

Բարեբախտաբար նշուած է «Ս. Պատարագ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» ԸՍՏ Մակար Եկմալեանի փոքր գիրերով, իսկ Չէքիճեանի խտասալիկին վրայ նոյնպէս փոքր գիրերով Մակար Եկմալեան «Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագի»։

Եկմալեան չունի անձնական պատարագ իբրեւ ստեղծագործութիւն ինքնագիր եղանակ, ինչպէս եւրոպական իմաստով պիտի ըսէինք Մոցարթի կամ Պախի պատարագներուն։

Մեր պատարագներու մայր եղանակները կը պատկանին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ։ Անոնց հեղինակները անանուն երաժիշտներ են, դժբախտաբար տարիներու ընթացքին անծանօթ մնացած կամ մոռցուած։

Ճշմարիտ է, որ Եկմալեան եղած է առաջին հայ երաժիշտը որ քաջութիւնը կամ յանդգնութիւնը ունեցած է այդ ժամանակ, հակառակ եկեղեցական դասուն կամքին մէջտեղ հանելու իր մշակումը, նկատի առնելով նոյնպէս այդ ժամանակուան համեստ երգչախումբերու գոյութիւնը եւ անոնց համեմատ գրած քառաձայն մշակումը։ Հետեւաբար պէտք չէ մոռնալ Եկմալեանի մշակած պատարագին պատմական արժէքը։

Այսուհանդերձ Եկմալեանի մշակումով պատարագը կը մնայ տկար, պարզ եւ իր քառաձայն երկսեռ երգեցողութեան իր կոչումը ունենալէ շատ հեռու է՝ ըստ ներկայ երաժշտական ըմբռնումներուն, իր միօրինակութեան, իր ուղղահայեաց դաշնակակերտ բազմաձայնութեան ուր բնականաբար կը տիրապետէ սոփրանոներու մայր եղանակի ձայները, երեւոյթ մը որ պատշաճ է սկսնակ երաժիշտ ուսանողի մը մակարդակին։

Տարիներու ընթացքին երբեք չեմ նկատած, լսած կամ կարդացած դրական արձագանգ եւ արտայայտութիւն մը Եկմալեանի մշակումով պատարագին մասին համերգներու վերջաւորութեան։

Քանի մը տարիներ առաջ Նոթր Տամ Տաճարին մէջ, տեսայ ձանձրացուցիչ ու քնաբեր ազդեցութիւնը օտար ունկնդիրներու վրայ, ի ներկայութեան երկու նախագահներու, միմիայն Եկմալեան մշակումով պատարագի կտորներու կատարման ընթացքին։

Խորէն Մէյխանէճեան կը ղեկավարէ Ս. պատարագը՝ գողտրիկ երգէոնային նուագի ընկերակցութեամբ «Թոնիք» ձայնի չեշտաւորումով, Երեւանի «Կոմիտաս» սենեկային երգչախումբը, որուն մնայուն ղեկավարը, նոյնանուն երաժշտանոցի աւագ դասատուն է, հիանալի բարձր հոգի հայ մարդ՝ Յովհաննէս Միրզոյեան։

Երգչախումբին երիտասարդ տարրերը յաջող են, հաւասարակշռութիւնը իր բազմերանգութեամբ հարուստ է, թաւ ձայները ի յայտ կու գան լաւագոյն կերպով։ Խումբը կ'երգէ գեղեցկօրէն, արագ, թեթեւ, մաքուր ու հարազատ, ամբողջ պատարագը ծայրէ ի ծայր, քահանայի եւ սարկաւագի բաժիններով։ Բայց որքա՜ն փափաքելի պիտի ըլլար եթէ «քրէշէնտօները», ձայնային աստիճանական զօրացումը, աւելի ցայտուն Ջղէժային ժայթքումի նման ըլլային։ Կամ Պոլսահայ Ասլանեանցի մեկնաբանութեան օրինակով նոյն կտորին ընթացքին ռիթմի (կշռոյթի) արագութեան փոփոխութիւններով, աւելի կեանք ու-

ժողովուրդին տալով՝ խակագդելու համար անտանելի միօրինակութեան:

Հաճելի նորութիւն մըն է բոլորվանի անոյշ ու ջինջ երեք կամ չորս անգամ բաժիններու ձայնը գլխաւոր երգերու սկզբնաւորութեան՝ ստեղծելով սրտի խոր թափանցող եկեղեցական աղօթքի մթնոլորտ:

«Միածին Որդին»... եւ «Տէր Թագաւորեաց»ը խումբին միաձայն մեկնաբանութիւնը տպաւորիչ է, հիւթեղ եւ յուզող ձայներու ալիք մը կը ստեղծէ: Ցաւով, փայլուն է «Փառք քեզ Տէր»ը, իսկ «Հաւատոյ Հանգանակ»ը անխառն հիացում եւ յուզում պատճառող, սոփրանոներու ութնեակ մը ցած ձայնամիջոցի՝ միաբերան ու ՄԻԱՁԱՅՆ խնկաբոյր երգեցողութիւնը:

Մեներգները մեկնաբանուած են գնահատելի որակով, միմիայն տարբեր սոփրանոներով – առանց յիշելու մեներգչուհիին համապատասխան անուն – հաստատում մը եւս որ Հայաստան հարուստ է աւելի այդ երգաձայնի հնչածաւալն ու հիւսուածքը ունեցող երգիչներով:

Անընդունելի է, որ այս բարձր մակարդակով արձանագրուած երկու տարբեր խտասալիկներու այսքան անյաջող ըլլային քահանային եւ սարկաւագի բաժիններու մեկնաբանութիւնը, իրենց մերթ ընդ մերթ ականջ վիրաւորող գիլ ձայներով: Նախընտրելի է միշտ, որ քահանային բաժինը ստանձնէ թաւ – պաս ձայնով արհեստավարժ երգիչ մը, եւ ինչո՞ւ չէ սարկաւագին՝ թէնոր կամ պարիթոն աւելի ճկուն ձայնածաւալներով ԱՐՈՒՍՏԱԳԷՏ մը, ի փոխան եկեղեցականներու որպէս թէ աւելի վաւերական եւ պահպանողական բնոյթը պահպանելու...: Տեսնել Պոլսի ըստ Մատթէոսի կամ Յովհաննու Չարչարանաց երգերը:

Չմոռնամ ըսելու որ այս Եկմալեան մշակումով նոր խտասալիկը հրատարակուած է հրամանաւ Խաժակ Արք. Պարսամեանի, Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի առաջնորդ:

Ճաշոց գիրքը եւ Աւետարաններու ընթերցումը կը կատարուին ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒՈՎ: Ըստ իս գրաբարի երաժշտական երանգապնակի գոյները աւելի լուսաւոր են: «Սուրբ, Սուրբ»էն մինչեւ «Հոգի Աստուծոյ» շարքը կ'երգուին թարմ, ուրախ, եթերային ոճով արագ կշռոյթով:

Մնացեալը մինչեւ վերջ սահուն, բիւրեղեայ եւ հեզասահ, ի բացառեալ «գոհութիւն եւ փառաբանութիւն»էն, որ իր երկարապատում եւ տաղտկացուցիչ մենախօսութեամբ կը յոգնեցնէ ունկնդիրը:

Հիանալի կերպով երգուած եւ մեկնաբանուած Հայաստանի Ակադեմական երգչախումբի ձայնագրուած խտասալիկը ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Չէքիճեանի, անվիճելի բարձր մակարդակի նմոյշ մը կրնամ համարել. հակառակ աննշմար թէքնիք թերիներու, պատարագիչի, սարկաւագի եւ երգչախումբի միջեւ գրտնուող ձայներու անհաւասարակշռութեան եւ անյաջող չաղկապներով: Ինչպէս նաեւ երաժշտական նախադասութեանց միջեւ չնչառութեան անհանգստացնող շշուկը, քահանայի, սարկաւագի մասամբ անհանդուրժելի ձայնի որակը եւ վերջապէս անձկութիւն ստեղծող ծանր, սակայն հանդիսաւոր եւ վեհ նրբանգներով մեկնաբանութիւնը:

Նշենք որ երգչախումբի անդամները անհատաբար բարձրորակ երաժիշտներ, ունին աքանչելի ձայնային երանգ, արտակարգ ճկունութիւն, հնչականութիւն եւ միասնականութիւն հակառակ մեծ թիւով երգիչներու:

Եկմալեան մշակումով պատարագը ունի նկատելի կրկնութիւններ, չունի ոչ մեղեդիակերտ բազմաձայնագրութիւն – Քոնթրըփուէն – ոչ ալ խուսանուագ(?)ներ – ֆիւկեր – հիմնուած նմանակումի վրայ, ինչպէս պիտի հանդիպէինք Կոմիտասեան դաշնաւորուած կամ «խորէնեան» պատարագներուն մէջ:

Ինչպէս բոլորիս ծանօթ է՝ հայ ժողովուրդի ոգեկան կառոյցը եկեղեցին է: Եւ Եկմալեան մշակումով պատարագը մաս կը կազմէ ամբողջ ցեղի մը սեփականութեան իբր հոգեւոր երաժշտութիւն եւ կու գայ ակունքներու խորքէն: Բայց Եկմալեան մշակումով պատարագը կարելի է արժեւորել եւ հասկնալ այն ատեն միայն երբ զգացումով կը ղեկավարուի:

Չենք կրնար անտարբեր մնալ Չէքիճեանի ղեկավարած «Միայն Սուրբ միայն Տէր...» երկար շունչ պահանջող երաժշտական նախադասութեան եւ հոյակապօրէն արտայայտուած՝ «Ամէն Հայր Սուրբ...» փչաքաղող խորհրդաւոր մեղմ սկիզբէն, երկնային նուրբ հնչողու – թեամբ կատարումին հանդէպ:

Գլուխ – գործոց մը կրնամ համարել «Օրհնութիւն»ը որ խորունկ համանուագի մը պէս կը հնչէ «քրէշէնտօներու» փոթորկոտ հովերուն մէջէն յորդող ձայներու յորձանք մը:

Իսկ վերջապէս «Տէր Ողորմեա»ն, աղաչական, խնդրողական, որուն մէջ կայ յուզական թախիծ, տխրութեան մորմոք եւ քնարական մելամաղձոտութիւն՝ երբ սոփրանոները կրկին ութնեակ մը ցած ձայնով այլեւս չեն երգեր... այլ կ'աղօթեն...: Հոս գոյութիւն չունին մենակատարողներ, այլ միաբերան հիւթեղ բարձրաճաշակ մակարդակով յուզումներու պոռթկում:

Իմ համոզումով, անկեղծ ու անաչառ եղած եմ արժեւորումներուս կամ քննադատութիւններուս մէջ: Հայաստանի Ակադեմական երգչախումբը աւելի տպաւորիչ է իր յուզումներով եւ զգացումներով, տալով համերգային մթնոլորտ:

Գալով «Կոմիտաս» սենեկային երգչախումբի մեկնաբանութեան, ան կը բերէ նորութիւններ իր հիւթեղ եւ եթերային կատարումով, մանաւանդ ամբողջ սրբազան պատարագի մը խորհրդաւոր գմբէթին տակ, ստեղծելով հոգեւոր մթնոլորտ մը:

Բ. Լ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Համայնավարներու շրջանին հարիւր հազարաւոր մարդիկ Գերմանիա եւ Իսրայէլ գաղթեցին, կորսնցնելով լեհական քաղաքացիութիւնը: Այսօր Գերագոյն Ատեանը որոշած է որ այդ մարդիկը անօրինաբար կորսնցուցած են իրենց քաղաքացիութիւնը, ուստի կրնան զայն ետ առնել: Ցիոնական թուականներուն կը բաւէր Պետութեան խորհուրդին դիմել քաղաքացիութեան փոփոխութեան խնդրանքով: Ենթական միջոց մը ետք Ներքին գործերու նախարարութենէն ճամբորդութեան արտօնաթուղթ մը կը ստանար, որ հեգնականօրէն ժողովուրդին կողմէ «անվերադարձ տոմսակ» կը կոչուէր: Ատոր հետ կը կորսնցնէր քաղաքացիի իրաւունքները:

Ինչպէս այդ օրերը ապրողները կը պատմեն, ամբողջ ընտանիքներ, գիւղեր կը մեկնէին. արեւմուտքը անշուշտ համեմատելի չէր համայնավար վարչակարգի տէր երկրին հետ. հոն չկար սնընդեղէնի բաժնեչափ: Իսկ Լեհաստանի քաղաքացիութիւնը կորսնցնելն ալ մասնաւոր ազդեցութիւն չէր գործեր մարդոց վրայ:

Կը կարծուի թէ Գերմանացի ու Հրեայ մեկնողներուն ընդհանուր թիւը 800 հազար հոգիի չափ եղած է: 80-ական թըւականներուն սկիզբին ուշադրութիւն գըրաւած է որ փոխանակ օրէնքով պահանջուած ձեւին, անհատական ամէն դիմումի պատասխանելու, քաղաքացիութեան փոփոխութիւններուն համար խըմբական որոշումներ տրուած են: Իսկ 1984ին վերջ տրուած է այդ կարգադրութեան:

Մէկուկէս տասնամեակ ետք, մարդիկ սկսած են պաշտօնական գրասենեակներ դիմել, ուզելով գիտնալ թէ խակապէս ետ առնուա՞ծ է իրենց լեհական քաղաքացիութիւնը: Ստուգելէ ետք թէ օրինական գետնի վրայ միշտ Լեհաստանի քաղաքացի մնացած են, սկսած են մտածել Լեհաստան վերադառնալու մասին: Պաշտօնատար մը ըսած է թէ եթէ շուրջ կէս դար առաջ մեկնողներուն ներկայի ընտանիքները նկատի առնուին, շուրջ երկու միլիոն կ'ընէ բոլոր անոնց թիւը որոնք կրնան լեհական քաղաքացիութեան իրաւունք պահանջել: Անոնք որեւէ լեհի նման կրնան մշակելի հողեր գնել առանց սահմանափակումի, կրնան հանգստեան թոշակի իրաւունք ունենալ եւ սեփակա – նաշնորհումներէն օգտուիլ: Պէտք է նաեւ նկատի ունենալ անոնց ընելիք դիմումները, անցեալին պետական գանձին կողմէ գրաւուած իրենց ստացուածքը ետ առնելու նպատակով: Քաղաքական, տընտեսական եւ օրինական մեծ հարց մըն է որ կը սպառնայ Լեհաստանի:

Այսօրուան կացութեամբ, Գերմանիայէն եւ Իսրայէլէն լեհական քաղաքա – ցիութեան իրաւունք պահանջողներու թիւը շատ մեծ չէ տակաւին. դիմողները տուն մը ունենալ կը փափաքին եւ կ'ուզեն որ իրենց ժառանգութեան հարցերը կարգաւորուին: Անոնց մեծ մասը ամէն բանէ առաջ ինքնութեան թուղթ կը պահանջէ որով կարենայ գործառնութիւններ ընել նոտարին քով: Կ'ուզէ նաեւ լեհական յաւելեալ հանգստեան թոշակ մը ստանալ: Սակայն, քաղաքացիութեան իրաւունքը ինքնաբերաբար չի վերադարձուիր. եւ թէ նախկին դիմումները գրտնուին, նորերը կը մերժուին:

Անոնք որոնք Լեհաստան կ'ապրին առանց իրենց քաղաքացիութիւնը վերստին ստանալու, բնակութեան ու աշխատութեան արտօնութիւն ունին, սակայն, անոնց երկարաձգումը առանձին գործ մըն է ու արդէն շատեր անհամբեր են տեւական լուծում մը գտնելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՐ. ԵՈՒՐԻ ԱՒԱՆԷՍԵԱՆԻ ՍԳԱԿԻՐ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

Սրտի ցաւով տեղեկացանք Վեր. Եուրի Աւանէսեանի անսպասելի ու անժամանակ մահուան մասին: Կորստեան ու վշտի այս դժուարին պահին յանուն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբանութեան ցաւակից ենք Ձեզ եւ Ձեր բոլոր հարազատներին ու մերձաւորներին:

Մեր աղօթքն է, որ Բարեգութն Աստուած երկնային երանական բարձունքներում ողորմութեամբ ընդունի իր հանգուցեալ ծառայի լոյս հոգին եւ արարչական Իր սիրով հանգստութիւն պարգեւի յաւիտենական խաղաղութեան ու լոյսերի մէջ: Թող Տիրոջ Սուրբ Հոգին մխիթարութիւն ու սփոփանք բերի Ձեզ եւ Վեր. Եուրի Աւանէսեանի բոլոր գործակիցներին:

Խունկ եւ օրհնութիւն ննջեցեալի յիշատակին:

Օրհնութեամբ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

21 Փետրուարի, 2003 թ.

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

11

– Ոստիկանը գիս կարօտցած է, – կ'ըսեմ կատակելով. – Անհանգիստ ըլլալու է, որ վերադառնամ տուն: Երբ Արան վերադառնայ, մեր առաջին այցելութիւնը պիտի ըլլայ ձեզ մօտ:

Շատ հաւատքով կ'ըսեմ այս խօսքերը ու իրենց կը նայիմ հաստատող, յուսադրող խօսք մը լսելու համար, բայց երկու ծերունիները կը լռեն, թերեւս յոգնած են արդէն: Ես իրենց խաղաղ ու ժամացոյցի պէս կանոնաւոր կեանքը աւեկոծեցի յաջորդ օրերուն համար ալ:

Ուզէի խայթ ունիմ, կ'ուզեմ անփոյթ երեւալ, կ'ուզեմ, որ չխռովուի իրենց քունը ինձ համար ու կ'ըսեմ ուրախ ձայնով:

– Ի՜նչ լաւ պիտի ըլլայ այսպէս միասին ծերանալը, առանց խօսելու ալ իրար հասկնալը: Ես ու Արան ալ այսպէ՛ս պիտի ծերանանք...

Նախ քան բաժնուիլը սիրով կը նայիմ բարի ծերունիներուն... Որքա՜ն նման են իրարու: Աւելի քան քառասուն տարիներ միասին ապրուած կեանքը նո՛յն ծալքերը դրեր է իրենց ճակտին, բերնի անկիւններուն, անոնց տուեր է նոյն շարժումները, նոյն ժպիտը ու հարցական նայելու նոյն ձեւը... Չեմ կարծեր, որ այս ամուսինները երբ եւ է ցէ գեղեցիկ եղած ըլլան, բայց հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս մաքուր ապրուած կեանք մը անըընահատելի լոյս մը դրեր է իրենց դէմքին...

Գուրգուրանքով կը համբուրեմ երկուքն ալ ու կը մեկնինք:

Ճամբան դեղարանէն կը գնեմ ծեր բըժիշկին յանձնարարած ալիւրները փոքրիկիս համար, քիչ յետոյ ալ Զարոյին ապլապրածները ինձ համար, հաց եւ պըտուղներ: Հնազանդութեան օր է այսօր: Զարոյի խօսքերը դեռ ականջիս կը հնչեն. «Եթէ հարկ ըլլայ, քար ալ պէտք է կլլես այս տղուն համար»...

Քիչ առաջ բժիշկին տունը սկսած սուր գլխացաւը ինձ հետ է նորէն: Կը քալեմ արագ, կարծես այդ անտանելի ցաւէն հեռանալու համար: Բայց կը զգամ որոշ, որ ցաւը միտք մըն է միայն, որ փուշի պէս մտեր է ուղեղիս մէջ եւ հետզհետէ աւելի կը խրի: Եթէ նամակին մէջ գըրուածին պէս վայրագութիւններ կը կատարուին, կը նշանակէ թէ Արան ու իր ընկերներն ա՛լ վտանգաւոր չեն... Իրապէս ալ վտանգաւոր չեն: Ի՞նչ կրնան ընել, այդպէս չէզոքացուած, այդպէս անկարող վիճակի մատնուած:

Արդեօք Արան կ'իմանա՞յ այս ողբերգութիւնը: Կը զգամ, որ մահը նախընտրելի է անոր համար, քան իր սիրած ժողովուրդին այս տառապանքը տեսնել կամ լսել, տեսնել առանց օգնել կարենալու:

Պահ մը այդ համոզումը այնքան որոշ է մէջս, որ ինձ պատրաստ կը զգամ այս մինակ կեանքը տղուս հետ, ոստիկանի հսկողութեամբ իսկ եւ իր բոլոր սըսկումներով մինչեւ կեանքիս վերջը տանիլ, մինակս տանիլ, միայն թէ ան չզգայ այդ տառապանքը, անոր հոգին չփշրուի իր ժողովուրդին կրած զարհուրանքով: Թո՛ղ չզգայ անյատակ, անսահման ուէէ բառով չբացատրուող արհա – ւիրքը իր այս անզօր վիճակին մէջ:

Լաւ է չմտածեմ... Այս բոլորը չարչըրկուած ուղեղիս ստեղծած մտքերն են ... Կը յիշեմ, Զարոյին տունէն ելլելս վերջ, փողոցը ինձ պատահած տարօրինակ դէպքը, այդ կիսաքնած կիսանդի – տակից վիճակը ու կը վախնամ, որ կրկին այդ վիճակին մէջ իյնամ: Բժիշկը իրաւունք ունի, ես ուժասպառ եմ... Արդէն տկար վիճակիս մէջ պատահած դէպքերը, անքուն գիշերները, անստուգութիւնը եւ օրուան ընթացքին լսածներս հիւանդագին վիճակի մը հասցուցեր են զիս:

Պէտք չէ՛, որ մտածեմ, պէտք չէ՛, որ մտածեմ...

Բայց կարելի՞ բան է պատկանիլ ժողովուրդի մը, որուն յղի կանանց փորերը կը ճեղքեն զուարճանալու համար, եւ շարունակել սպասել վերադարձի՝ կրկին երջանիկ ըլլալու համար... Կարելի՞ բան է... Կարելի՞ բան է...

Արագ կը քալեմ ու ես ինձ կը կրկնեմ. «Պէտք չէ որ մտածեմ, պէտք չէ՛ որ մըտածեմ»: Բայց ուղեղիս մէջ մտած միտքը կը շարունակէ զանկիս զարնել, կարծես ըսել կ'ուզէ. «Միթէ չե՞ս հասկնար, միթէ չե՞ս հասկնար»:

Այս ճամբան անվերջանալի է, հիմա, շա՛տ կ'ուզեմ հասնիլ տուն, համոզուած որ բոլոր այս մտքերը եւ այս մտքերը ծնող լուրերը պիտի մնան դուրսը, փողոցը, չպիտի համարձակին մտնել Արայի տունը...

Բայց Արան բանտարկուած է, թերեւս չղթայուած, կ'ըսէ ինձ ուղեղիս մէջ փուշի պէս խրուած միտքը, ի՞նչ կրընայ ընել քեզ համար:

– Արան աքսորուած է միայն, – կ'ըսեմ գրեթէ բարձր ձայնով. – Արան միմիայն աքսորուած է կարճ ժամանակով, շատ կարճ ժամանակով... պիտի գա՜յ...

Վերջապէս, ե՛ս կը յաղթեմ ժամերէ ի վեր ծակող միտքին եւ յաղթական կը կրկնեմ. – «Աքսորուա՜ծ է միայն... պիտի գա՜յ»...

(Շար. 42)

(Շար. Ա. էջէն)

հրթիռները սկսաւ փճացնել, ինչ որ դրական երեւոյթ է քննիչներու եւ խաղաղապաշտ երկիրներուն համար (Ֆրանսա եւ ուրիշներ) եւ խարէութիւն մը Ամերիկայի համար: Իրաք շուրջ 120 նման հրթիռներ ունի, չարաթավերջին աւելի քան տասը փճացուած էին, եւ անոնք ապահովութիւն կու տային իրեն յարձակման մը պարագային: Ցաւելեալ քննիչները կրցած են, առանց վկաներու, խօսիլ իրաքցի գիտնականներու հետ: Միւս կողմէ երկու ռումբեր եւ բազմաթիւ ուրիշներ արտահանուած են, ինչ որ կը հաստատէ Իրաքցիներու ըսածը թէ փճացուցած էին:

Շարմ–էլ–Շէյխի մէջ, արաբական լիկայի վեհաժողովը արտայայտուած է պատերազմին դէմ եւ պետական ղեկավարները «բացարձակապէս մերժած են» մասնակցիլ զինուորական որեւէ գործողութեան: Նախքան վերջնական ղեկոյցը, անակնկալներ պատահած են: Առաջինը եկած է արաբական իշխանապետութիւններէն, որոնք նիստի սկիզբին առաջարկած են Ս. Հիւսէյնի հեռանալ իշխանութենէն, որպէսզի Իրաք Արաբական Լիկայի եւ ՄԱԿ–ի մատակարարութեան տակ դրուի:

Միւս անակնկալը եկած է Քատաֆիի եւ Սաուտի Արաբիոյ գահաժառանգին՝ Ապտալլայի բուռն փոխասացութենէն, այն ատեն որ եգիպտական հեռատեսիլը անմիջապէս ընդհատած է ժողովին ուղղակի սփռումը: Իշխանը Քատաֆիի երեսին նետած է. – «Դո՛ւն, ո՞վ քեզ իշխանութեան գլուխ բերաւ, ստախօս մըն ես եւ գերեզմանը քեզի կը սպասէ», որովհետեւ, նախապէս Քատաֆի ալ պնդած էր որ Ֆահտ Թագաւորը ըսած էր իրեն Քուէյթի յարձակումէն ետք Իրաքի կողմէ 1990–ին, որ Սաուտի Արաբիան պատրաստ է սատանային հետ դաշնակցելու, պաշտպանելու համար իրաքեան սպառնալիքէն:

Իսլամապատի մօտ (Փաքիստան) Ռավալփինտիի մէջ, Մարտ 1–ի առաւօտուն ձերբակալուած է Խալիտ Շէյխ Մոհամէտ, որ աջ բազուկը կը նկատուի Պէն Լատէնի եւ «ուղեղը» Սեպտեմբեր 11–ի ոճրափորձերուն: Պուշ շատ ուրախացած է, երբ լուրը առած է եւ «հոյակապ» բացագանչած է: Փաքիստանցիք որոնք կը գործակցին ՍԻԱ–ի եւ ՖՊԻ–ի հետ, յայտնաբերած էին թաքստոցը եւ վաղ առաւօտեան կրցած էին ձերբակալել: Իրեն կը վերագրուի նաեւ քանի մը այլ ոճրափորձեր, ի շարս որոնց Ճերպայի սինակոկը: Ամերիկացիներուն ուրախութիւնը այնքան մեծ է, որ Ներկայացուցչական Ժողովի տեղեկատուութեան յանձնախումբին նախագահը չէ վարանած ըսելու. – «Հսկայ դէպք մըն է: Համապատասխան է Փարիզի ազատագրման Բ. աշխարհամարտի ատեն»:

Բրիտանական «Օպզերվըր» թերթին համաձայն, ԱՄՆ հեռաձայնային ունկնդրութիւններ հաստատած են Ապահովութեան Խորհուրդի այն անդամներուն (բնակարանը եւ գրասենեակը), որոնք վարանոտ դիրքի վրայ են եւ որոշած չեն թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն նոր քուէարկութեան մը պարագային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔԻ պետական եռօրեայ այցելութիւնը Ալժերիա, պատմական որակուած է եւ առաջին օրէն արտակարգ խանդավառութիւն մը ստեղծած երկրին մէջ: Հարիւր հազարաւոր Ալժերացիներ ողջունած են Ֆրանսայի նախագահը, որպէս փրկարար մը, որ պիտի ամոքէ իրենց բոլոր ցաւերը (գործազրկութիւն, ընտեսական տագնապ, ահաբեկչութիւն): Հաւաքուած բազմութիւնը կեցցէ՛ Շիրաքէն զատ, «վիզա՛» կը բացագանչէր, կը պահանջէր որ կարենան ազատօրէն Ֆրանսա գալ: Գլխաւոր հարցն է արդէն փոխադարձ ազատ երթեւեկը: Երկու նախագահ, Մարտ 2–ին, բարեկամութեան հաստարակաց յայտարարութիւն մը ստորագրեցին: Շիրաք, բացի բազմաթիւ նախարարներէ, իր պատուիրակութեան մէջ առած էր արուեստագէտներ, գրողներ, գործարարներ, համալսարանականներ, մտաւորականներ, դերասաններ եւ այլն, եւ այլն: Ալժերիոյ անկախութենէն ի վեր, պետական մակարդակի վրայ առաջին այցելութիւնն է Ֆրանսայի նախագահի մը եւ Պութեֆլիքա մեծ կարիքն ունի արտաքին զօրակցութիւններու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպանութիւնը 2003 թ. Մարտի 5–ին հրաւիրում է ՀՀ քաղաքացիներին մասնակցել ՀՀ նախագահի ընտրութիւնների երկրորդ փուլին:

Ֆրանսիայում գտնուող 18 տարեկանը լրացած ՀՀ քաղաքացիները հնարաւորութիւն կ'ունենան քուէարկել Փարիզում ՀՀ դեսպանութիւնում կազմաւորուած ընտրական տեղամասում՝

9, rue Viète, 75017 PARIS

հասցէով:

Ընտրութիւնների օրը՝ Մարտի 5–ին ընտրական տեղամասը գործելու է ժամը 8–ից մինչեւ 20, տեղական ժամանակով:

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար զանգահարել հետեւեալ հեռախօսահամարներով՝

01 42 12 98 00 / 01 42 12 98 02

ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

f. Փարիզ

Télévision
FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30
«EGLISES ET MONASTERES
ARMENIENS EN CRIMEE»

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ «մրջիւնի աշխատանքը» գնահատուած է վարչապետէն եւ Ներքին նախարարէն: Առջի օր, Ռաֆարէնի եւ 14 նախարարներու հետ, Ռուանի մէջ ներկայացուց ապակեդրոնացման կիրարկման մանրամասնութիւնները: Չորս վերջին ամիսներուն, հազարաւոր քիլոմեթրներ ըրած է, տասնըեակներով ճառեր արտասանած, 93 ժամեր յատկացուցած վիճարկումներու եւ վերլուծած 600 առաջարկներ: Ռուանի մէջ յայտարարուեցան այն իշխանութիւնները որոնք պիտի փոխանցուին տեղական մարմիններուն:

ԿԻՊՐՈՍԻ հարցի կարգաւորման պայմանաժամը երկարաձգուած էր մինչեւ Մարտ 10 Քոֆի Անանի կողմէ եւ հանրաքուէ մըն ալ առաջարկուած, որպէսզի երկու բնակչութիւնները յոյն Կիպրացի եւ Թուրք Կիպրացի արտայայտուին ՄԱԿ–ի ծրագրին մասին: Թրքական կողմի պարագլուխը՝ Ռ. Տէնքթաշ մերժած է ի յառաջագունէ այդ հանրաքուէն, որ տեղի պէտք է ունենար Մարտ 30–ին: Անան կ'ըսէ սակայն, թէ Տէնքթաշ եւ Փափատոփուլոս ընդունած են հանդիպիլ Մարտ 10–ին, Լա Հէ:

ՉԵԽԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ Վաքլաւ Քլաուս, Փետրուար 28–ին, երրորդ փորձի մը աւարտին: Ծանօթ է որ, Յունուար 15–ին եւ 24–ին, կարելի չէր եղած Վաքլաւ Հաւէլի յաջորդ մը ընտրել մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով: Նորընտիր նախագահը, 61 տարեկան, նախկին վարչապետ է եւ քաղաքական դետնի վրայ ոխերիմ թշնամին Հաւէլի:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ բանակը կրկին ներխուժում մը կատարած է Գազայի գօտին եւ 8 Պաղեստինցիներ սպաննուած են, որոնց մէջ 13 տարեկան մանչուկ մը: 25 վիրաւորներ ալ կան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ընդդիմադիր «Նովոյէ Իզվեստիա» թերթը, իր կարգին, վերջ տուաւ իր հրատարակութեան: Պաշտօնական բացատրութիւնն այն է որ բաժնետէրերու ներքին տագնապի մը հետեւանքն է, բայց, յայտնի է, ընդդիմադիր մետիաները չեն դիմանար, սա կամ նա պատճառով: Գլխաւոր տէրն էր Բորիս Բերեզովսկի: «Մոսկուայի արձագանգ» կայանը համարձակած է հարց տալ՝ «Ո՞րն է յաջորդը»:

ԳՆԴԱՊԵՏ ԲՈՒԴԻՆ, որ խոստովանած էր թէ խեղդած էր 18–ամեայ չէչէն աղջնակ մը եւ «անպատասխանատու» նկատուած էր երկար դատավարութենէ մը ետք, կրկին պիտի դատուի, Գերագոյն Ատեանը բեկանած ըլլալով նախորդ վճիռը:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳԸՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 5
Գ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՌԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef
d'établissement
pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

UGAB
XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS
Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) —
Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

CONCERT
avec le groupe
New Hope Singers
de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

— Entrée libre — — Offrande —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 5
MERCREDI
5 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·637 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·637

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԶՈՅԳ ՅՈՅՑԵՐ ՈՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - Ս. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԲԱՆԱՎԷՃ

Հայաստանի մէջ նախագահական ընտրութեան Բ. փուլին ընտրարշաւին վերջին օրը, Մարտ 3, Երկուշաբթին յատկանշուած է երկու թեկնածուներուն զօրակցութեան հանրահաւաքներով ու անոնց հեռատեսիլի սպասուած բանավէճով:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Նախագահ ու իր պաշտօնին թեկնածու Ռ. Քոչարեանի կողմնակից քաղաքական ուժերու կազմակերպած հանրահաւաքը բազմահազար մարդիկ խմբած է Մարտ 3-ին, Մատենադարանի հրապարակին վրայ: Ելոյթներ ունեցած են ՀՅԴ.-էն երեսփոխան Վ. Յովհաննիսեան, Ազգային ժողովի փոխ – նախագահ (Հանրապետութիւն) Տ. Թորոսեան, ապա ինքը՝ Ռ. Քոչարեան: Նախագահ – թեկնածուն շնորհակալութիւն յայտնած է հանրահաւաքի մասնակիցներուն, յետոյ ըսած թէ այնպիսի յաղթանակի պէտք ունին որ առիթ տայ արդիւնաւէտ աշխատանք տանելու երկիրը կառուցելու համար: Կայունութիւնը խանգարելով ամբաստանած է Ս. Դեմիրճեանի զօրակիցները, կրկնելով թէ չի կրնար անտարբեր մնալ նման քայլերու նկատմամբ: Ըսած է թէ ընտրուելիք նախագահը նաեւ ընդդիմութեան նախագահը պիտի ըլլայ եւ հարկ է կարենալ շինիչ հիմերու վրայ միաւորուիլ յետագայ հինգ տարուան համար:

Ռ. Քոչարեանի հանրահաւաքին մասնակցած են նաեւ վարչապետը եւ Պաշտպանութեան նախարարը:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյն օրը Երեւանի մէջ հաւաքուած են մտաւորականներ ու յայտարարութիւն մը ստորագրած, իրենց զօրակցութիւնը յայտնելով Ռոպէր Քոչարեանի: Շուրջ 200 մտաւորական – ներու ստորագրած ուղերձին մէջ ըսուած է. «Այսօր, ընտրութեան պահին, մենք մեր նախապատուութիւնը տալիս ենք այն ղեկավարին, որն արդէն իսկ տեսանելի վաստակ ունի մեր պետականութեան ամրապնդման եւ Արցախի ինքնապաշտպանութեան ու ազատագրման գործում: Այդ ղեկավարը Հանրապետութեան գործող նախագահն է՝ Ռ. Քոչարեանը»:

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՑԸ

Ս. Դեմիրճեանի ի նպաստ Հանրապետութեան հրապարակին վրայ տեղի ունեցած հանրահաւաքին թեկնածուն յայտարարած է թէ ինք վստահ է իր յաղթանակին, եթէ արդար ընտրութիւն տեղի ունենայ որուն ընթացքին Ռ. Քոչարեան ջախջախիչ պարտութեան պիտի մատնուի: Կրկնած է թէ առաջին փուլի արդիւնքները ի նպաստ իր մրցակիցին կեղծուած էին, բայց կը մասնակցի Բ. փուլին, զինք պարտութեան մատնելու համար:

Հանրահաւաքին նշելի գլխաւոր անցքը եղած է Երկրապահներու յայտարարութիւնը. Ալ. Բաղչեան տեղեկացուցած է թէ «Երկրապահները վճռականօրէն են տրամադրուած տէր կանգնելու ազատ ընտրութիւն կատարելու ժողովրդի իրաւունքին»:

Ելոյթներ ունեցած են խմբավար Օհան Դուրեան, Արամ Սարգսեան, Շաւարշ Քոչարեան որոնք շեշտած են նոր իշխանութեան անհրաժեշտութիւնը, երկիրը մաքրելու համար: Նոյն գաղափարին ձայնակցած է Վազգէն Մանուկեան, ըսելով որ ներկայի իշխանութիւնը վրէժխնդրութեամբ լեցուած է ամէն ընդդիմադիր կեցուածքի հանդէպ եւ մնալու պարագային երկիրը կ՚ունենայ վրէժխնդիր ու անհանդուրժող իշխանութիւն: Խօսք առած են նաեւ Արշակ Սադոյեան Արամ Կարապետեան: Եզրափակիչ ելոյթը ունեցած է Ալ. Բաղչեան, կոչ ընելով որ ընտրութեան օրը ժամը 20-ին ժողովուրդը երկրապահներուն հետ հաւաքուի ընտրութեան վայրերուն շուրջ, թոյլ չտալու համար որ կեղծիքի որեւէ փորձ կատարուի:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

Երկու թեկնածուներուն նոյն երեկոյեան հեռատեսիլի բանավէճը անցած է բաւական յարձակողական մթնոլորտի մէջ: Ռ. Քոչարեան միշտ ջանացած է իր խօսակիցը ներկայացնել որպէս անփորձ քաղաքական դէմք որ լման պատմով տեղեակ չէ տնտեսական հարցերու, արտաքին քաղաքականութեան եւ սահմանադրական բարենորոգումներու նիւթերուն: Ատիկա ընելով ջանացած է թելադրել այն միտքը թէ նման նախագահ մը ընտրել վտանգաւոր բան կ՚ըլլայ երկրին համար:

Ս. Դեմիրճեան պատասխանած է թէ ինք անփորձ է ապօրինութիւններու եւ խարդախութիւններու կալուածին մէջ, ապա Ռ. Քոչարեանը մասնակից նկատած է կատարուած զեղծումներուն:

Երկու թեկնածուները բանավիճած են հեռատեսիլի վեց գլխաւոր կայաններու ներկայացուցիչներէն բաղկացած խմբակի մը առջեւ:

Ս. Դեմիրճեան բուռն արտայայտութիւններ ունեցած է հանրային հեռատեսիլին հասցէին ալ, ըսելով որ շատ կողմնակալ տեղեկատուութիւն կ՚ընէ, ինչպէս քոչարեանամէտ լրատուները, կեղծիքներ եւ ստեր տարածելով: Ան դատապարտած է նաեւ նախագահը վերջին օրերու ձերբակալութիւններուն համար որոնց մէջ, ըսած է թէ իր վստահուած անձերն ալ կը գտնուէին:

Ռ. Քոչարեան մղած է որ իր մրցակիցը խօսի քաղաքական, տնտեսական, ընկերային հարցերու իր ծրագիրներուն մասին. իսկ Ս. Դեմիրճեան միշտ շեշտած է թէ միայն օրինաւորապէս ընտրուած նախագահ մը կրնայ դիմակայել Հայաստանի առջեւ ծառացող խնդիրնե – րը:

Ս. Դեմիրճեանի այդ ընթացքը Ռ. Քոչարեան մեկնաբանած է որպէս անորոշութիւն, անտեղեակութիւն, ջանալով զինք ներկայացնել մէկը որ յստակ գաղափար չունի թէ ի՛նչ պէտք է ընել Ղարաբաղի հարցին եւ շրջանի այլ հարցերուն առջեւ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 3 / 4)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ԱՄԲՈԽԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շուրջ 40 կուսակցութեան երիտասարդական թեւերու, համալսարանի ուսանողական խորհուրդներու, հանրային կազմակերպութիւններու կողմէ յայտարարութիւն մը հրապարակուած է. անով կ՚ըսուի թէ քաղաքական որոշ ուժեր չհաշտուելով ընտրութեան արդիւնքներուն, ամէն գնով իշխանութեան կը ձգտին, փորձելով խաթարել ընտրական գործընթացը: Ստորագրողներուն մէջ են Հանրապետական, Օրինաց երկիր, Հզօր հայրենիք, Կայունութիւն կուսակցու – թիւններու երիտասարդական թեւերը: Հեղինակները դիտել կու տան որ քաղաքական որոշ գործիչներ կը վտանգեն երկրին կայունութիւնը, միջազգային վարկը, ազգային միասնականութիւնը, ժողովրդավարական նուաճումները: Կը թելադրեն զերծ մնալ հակասահմանադրական եւ հակապետական գործողութիւններէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԱՊԱԶԻՆՈՒՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԴԺԳՈՀ Է ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Իրաքի իշխանութիւնները կը շարունակեն ապազինումը ՄԱԿ-ի հսկողութեան տակ եւ ամէն ինչ կ՚ընեն որեւէ պատրուակ չտալու համար Միացեալ – Նահանգներուն պատերազմի ձեռնարկելու: Բայց, հաւանաբար, պիտի չբաւէ, քանի ինչ որ ընէ, Պուշի համար պարզապէս խաբէութիւն է: Ֆրանսա եւ Գերմանիա, դրական նկատելով Իրաքի դիրքը, կոչ ըրին որ աւելի ընէ եւ աւելի ալ գործակցի: Մարտ 3-ին, 6 Ալ-Սամուտ 2 եւս փճացուեցան: Այս ամբողջը ցոյց կու տայ Պաղտատի բարեկամեցողութիւնը, մինչ Ալժէ արտասանած իր ճառին մէջ, Շիրաք կը շեշտէր թէ քննութիւն – ներու ժամանակն է տակաւին եւ թէ անոնք արդիւնք կու տան եւ պէտք է շարունակուին ամրապնդուած միջոցներով: Կրկնեց թէ Ֆրանսա դէմ կը մնայ որեւէ բանաձեւի, որ սա կամ նա ձեւով կ՚արտօնէ ուժի դիմել Իրաքի դէմ: Գերմանիա եւ Ռուսաստան ողջունած են Պաղտատի ճիգերը եւ նկատած որ հրթիռներու փճացումը քայլ մըն է ճիշդ ուղղութեամբ: Այսուհանդերձ, անգլեւամերիկեան ռմբակոծութիւն մը եւս տեղի ունեցած է Պասրայի վրայ, որու հետեւանքով 6 մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կային բնակչութեան մէջ: Ամերիկացիներուն բացատրութիւնն այն է որ ռմբակոծած են ի պատասխան իրաքեան հակօդային կրակոցներու:

Միացեալ – Նահանգներուն համար, Թուրքիոյ Խորհրդարանին քուէարկութիւնը շատ մեծ անակնկալ մըն է, ինչպէս խոստովանեցաւ Սպիտակ Տան բանբերը՝ Արի Ֆլէշըր: Արտաքին նախարարութիւնն ալ ճշդեց որ այդ պատճառով, խնդրոյ առարկայ կը դառնայ նիւթական օժանդակութիւնը: Պարզ է որ Միացեալ-Նահանգները պարտաւորուած են փոխել իրենց ռազմավարական ծրագիրը, եթէ Թուրքիա դիրք չփոխէ: Թուրքիոյ Խորհրդարանի նախագահը, որ բուռն հակառակորդ մըն է պատերազմին, չծածկեց իր գոհունակութիւնը եւ յայտարարեց. – «Պիկ Պրոզըր (մեծ ապրարիկը) մեզ կը դիտէ, բայց, որոշումը՝ մերն է», մինչ Կրթական նախարարը չբացառեց կառավարութեան հրաժարման կարելիութիւնը: Ա. Կիւլ հաստատեց թէ պէտք է յարգել Խորհրդարանի որոշումը եւ թէ կատարուածը ցոյց կու տայ թէ ժողովրդավարութիւն կայ: Ամէն պարագայի մէջ, շատ փափուկ կացութեան մէջ է, քանի մէկ կողմէ ամերիկեան ճնշումները կան, նաեւ Թուրք գործարարներու, միւս կողմէ երկրին լուրջ ընդդիմութիւնը:

Թրքական սակարանը զգալի անկում արձանագրած է Մարտ 3-ին, որպէս հետեւանք Խորհրդարանի Մարտ 1-ի քուէարկութեան, որ թոյլ չէր տար ամերիկեան զօրքին Թուրքիա մուտքը: Առաւօտուն անկումը 11,3% էր, Թրքական Կեդրոնական Դրամատունը կրցած է սակայն առաջքն առնել Թրքական լիրայի անկումին: Այս ամբողջին պատճառն այն է, որ երկիրը պիտի չստանայ այն 6 միլիառ տոլարը զոր Ուաշինկթըն խոստացած էր գործակցութեան փոխարէն: Շուկաները դեռ կը վախնան որ Միացեալ – Նահանգները Թուրքիոյ զօրավիգ չըլլան ԷՖ-ԷՄ-Ի-ի (Դրամական Միջազգային Ֆոնտ) մօտ: Արդարեւ, Թրքական իշխանութիւնները բանակցութեան մէջ են 1·6 միլիառ տոլարի նոր վարկ մը ստանալու համար, բայց, պայմաններ կան այդ ուղղութեամբ: Այսպէս, կառավարութիւնը յայտարարած է, Մարտ 3-ին, որ աւելի քան 9 միլիառի խնայողութիւն նախատեսուած է նուազեցնելու համար հանրային բացը, որ ներքին ամփոփ արտադրութեան 17%-ին հասած էր: Ձեռք առնուած միջոցներուն մէջ կան կալուածային տուրքերու, կառքերու հարկադրոշմի յաւելումը եւ խնայողութիւններ զինուորական եւ հանրային այլ մարզերու մէջ:

Իրաքեան ընդդիմութիւնը բացարձակապէս դէմ է որ Թրքական ուժեր Քիւրտիստան մուտք գործեն:

Մարտ 4-ին շատ կը խօսուէր Վատիկանի միջամտութեան մասին: Պապին բանագնացը՝ կարդինալ Փիօ Լաղի Ուաշինկթըն մեկնած է եւ Պուշի պիտի յանձնէր Յովհ. Պօղոս Բ.-ի մէկ նամակը, ուր ան կոչ կ՚ընէ որ հրաժարի պատերազմէն: Վատիկան հերքեց սակայն թէ Պապը միտք ունենայ ուղղակի խօսելու ՄԱԿ-ին, այսինքն Նիւ – Եորք երթայ:

Զկարենալով Թուրքիա ղրկել իր զօրքերը, Ուաշինկթըն զանոնք կը համախմբէ Քուէյթ, ուր արդէն աւելի քան 110 հազար են:

Ուաշինկթըն որեւէ մեկնաբանութիւն չուզեց տալ, ինչ կը վերաբերի անգլիական «Օպզէրվըր» թերթի լուրերուն, իր լրտեսական գործունէութեան մասին, հեռաձայնային ունկնդրութիւններու միջոցաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, որ Մարտ 4-ին վերջացուց ալժերական իր այցելութիւնը, նախորդ

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԳԱՐՈՒՆ» թէ՞ «ՅԱՌԱՋ»

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի Փետր. 19 2003 թիւին մէջ Մելանիա Բաղալեանի ստորագրած գրախօսականէ մը հաճոյքով իմացայ, որ Երեւանի «Զանգակ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է պատմութեան Թանգարանի գիտաշխատող Կարինէ Աւագեանի «Եղեռնայուշ մասունք կամ խօստովանողք եւ վկայք խաչի» գրքոյկը, որ իբրեւ 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան վաւերական փաստերուն վրայ յաւելեալ վկայութիւն, կը ներկայացնէ Հայաստանի պատմութեան պետական Թանգարանին մէջ 1965-էն ի վեր պահպանուող ուլունքաշար համրիչ մը, որուն 99 հատիկներուն վրայ փորագրուած են 1915 Ապրիլ 11 – 24-ին Կ. Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած եւ Չանղըրը աքսորուած հայ մտաւորականներու անունները:

Գրախօսականը ստորագրող Մելանիա Բաղալեան նշած է, թէ գրքոյկին հեղինակը երախտագիտական իր խօսքին մէջ յիշատակած է անունները իր աշխատանքի ընթացքին իրեն աջակցած բոլոր անձերուն եւ կազմակերպութիւններուն, յատկապէս խմբագիր Լեւոն Անանեանին՝ քննարկուած նիւթին վերաբերեալ իր յօդուածը տակաւին 1995-ին «Գարուն»ի էջերուն մէջ հրապարակելուն եւ նիւթը հանրութեան ծանօթացնելուն համար:

Հոս, յանուն պատմութեան եւ ժամանակագրութեան արդար նշումին, կ'ուզէի փոքր ճշգում մը կատարել:

Հայաստանի պատմութեան պետական Թանգարանին մէջ 1965-էն ի վեր պահպանուող ուլունքաշար համրիչին գոյութիւնը հրապարակող եւ հանրութեան ծանօթացնող առաջին անձը եղած եմ ես եւ հրապարակումը կատարուած է ոչ թէ «տակաւին 1995-ին», այլ՝ 1985 Սեպտեմբեր 13-ին:

Բացատրեմ:

1985-ի ամառ, երրորդ անգամն է, որ կ'այցելէի Հայաստան: Զեղչելով զբօսաշրջիկներու համար սահմանուած դասական կարգ մը շրջապտոյտներ, որոշած էի առաւելաբար մնալ Երեւան եւ այցելել կարգ մը հիմնարկութիւններ եւ թանգարաններ:

Այդ օրերուն, Հայաստանի Գրողներու Միութեան Տան տնօրէնուհի եւ իմ զարմուհիս՝ Գոհար Աճէմեան, խօսեցաւ ինծի պատմութեան Թանգարանին մէջ գոյութիւն ունեցող համրիչի մը մասին, Մեծ Եղեռնին յատկացուած բաժնին մէջ, թելադրելով անպայման տեսնել զայն:

Այցելելով Թանգարան, հիացումով դիտած էի ապակեփեղկերու ետին ցուցադրուած նմոյշները, Հայու ստեղծագործ ոգիի արտայայտութիւնը հանդիսացող իւրաքանչիւր առարկայ:

Փարիզ վերադառնալով եւ վերսկսելով գործիս «Յառաջ»ի խմբագրութեան մէջ, քանի մը յօդուածներով արտայայտած էի տպաւորութիւններս Հայրենիքի այցելութենէս: Թանգարան այցելութեանս վերաբերող յօդուածիս խորագիրն էր՝ «Թանկարժէք մասունք մը Հայաստանի պատմութեան Թանգարանին մէջ» – լոյս տեսած՝ «Յառաջ»ի 1985 Սեպտեմբեր 13-ի թիւին մէջ–, ուր ի մէջ այլոց գրած էի. «Մասնաւոր սարսուռ մը կը պատէ զիս, երբ ինքզինքս կը գտնեմ Հայկական Եղեռնի յատկացուած սենեակին մէջ, ուր ցուցադրուած են փաստաթուղթեր, նահատակ գրագէտներէ լուսանկարներ, ջարդերէն տեսարաններ, մասունքներ եւ այլն: Այս բոլորին մէջ, սակայն, կայ պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող առարկայ մը՝ որ շատերու կողքին, դրուած է Եղեռնի յատկացուած սրահի ցուցափեղկերէն մէկուն մէջ: Մարջան մըն է, համրիչ մըն է այդ, որուն ուլունքներուն վրայ արձանագրուած են 1915 Ապրիլ 11 – 24-ին Չանղըրը աքսորուած եւ բանտարկուած հայ մտաւորականներու անունները: ... Թէ ո՞վ գրած է համրիչի ուլունքներուն վրայի անունները, ո՞ր թուականին եւ ի՞նչ պայմաններու տակ, կարելի չեղաւ ստուգել: Միայն կրցանք տեղեկանալ, որ Սփիւռքէն ընտանիք մը գացած է Հայաստան, կին մը հետը տարած է համրիչը եւ պատմած՝ թէ 1915-ի սեւ օրերուն, Չանղըրըի հայ բանտարկեալներէն մէկուն այցելած են անոր հարազատները, որոնց մէջ՝ աղջնակ մը: Բանտարկեալը յիշեալ համրիչը անցուցած է աղջնակի վզին եւ այդ ձեւով դուրս հանուած է թանկարժէք այդ մասունքը»: Յօդուածիս վերջաւորութեան տուած էի նաեւ համրիչին 99 հատիկներուն վրայ փորագրուած անունները:

Պահ մը կը տարուիմ մտածելու, թէ արդեօ՞ք 1985 Սեպտ. 13-ի «Յառաջ»ի մէջ յիշեալ համրիչի մասին առաջին հրապարակումը մղած է «Եղեռնայուշ մասունք կամ խոստովանողք եւ վկայք խաչի» գրքոյկին հեղինակ Կարինէ Աւագեանը, հանգամանօրէն պրպտելու, մանրակրկիտ եւ բծախնդիր աշխատանքով գրքոյկի մը մէջ ամփոփելու համրիչին վրայ փորագրուած անուններու մասին տեղեկութիւններ, նիւթը լուսաբանող նըկարներ, քարտէսներ, գծանկարներ եւ ծանօթագրութիւններ:

1995-ին «Գարուն»ի մէջ լոյս տեսած՝ Կարինէ Աւագեանի գնահատելի աշխատանքի արդիւնքը եղող յօդուածին գնահատական արձագանգ տուած են Հայաստանի մէջ՝ ակադեմականներ Բ. Առաքելեան, Մ. Ներսիսեան, Գ. Սարգսեան, իսկ Սփիւռքի մէջ՝ Փարիզի «Յառաջ» թերթի խմբագիր Արփի Թոթոյեան: Սակայն յանուն ճշմարտութեան, հարկ է յիշեցնել որ համրիչը հանրութեան ծանօթացնելու անդրանիկութիւնը կը պատկանի ո՛չ թէ Երեւանի «Գարուն»ին, այլ՝ Փարիզի «Յառաջ»ին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Ո՞Վ ԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎՐԴ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Երեւակայեցէք պարթեւական հասակով, խոշոր կլոր փորով ալեւոր հայ վարդապետ մը, որուն սեւ սքեմին վրայի կոճակները վերէն վար կամ փրթած են կամ թելէ մը կախուած: Երբեմն ամօթը ծածկելու համար սեւ լայն գօտին կը կապէր, բայց ափսո՛ս, գօտին ալ չէր դիմանար, ժամանակի ընթացքին կը մաշէր: Վարդապետին մուճակներուն վրայ ոչ կրունկ մնացած էր ոչ ալ ներբան. այդ պատճառով ան ոտքերը քաշելով, պզտիկ քայլերով կը յառաջանար, որպէսզի մուճակը ոտքէն չելլէ:

Յովհաննէս վարդապետին ամենայատկանշական մասը իր մօրուքն էր որ կոյս էր, մկրատ չէ տեսած, կ'ըսէր ան: Պեխերը, մօրուքը, յօնքերը, այտերէն վար իրարու կը խառնուէին լայն կուրծքին վրայ: Ան ամէն վայրկեան կը շոյէր իր մօրուքը, կարծես ամէն մէկ մազին թելը կը ճանչնար, գաղտնի սանտր մը կը պահէր գրպանին մէջ:

Յովհաննէս Վրդ. Նալպանտեան բնիկ Կեսարացի, 1950-ական թուականներուն Պրիւքսէլի Սէնթ – Էլիզապէթ հաստատութեան հոգեւոր հովիւն էր: Հաստատութեան կէսը մայրանոց էր, ծննդաբերութեան բաժին, միւս կէսն ալ՝ ծերանոց: Մայրապետները իրեն տրամադրած էին ամենաընդարձակ սենեակը որուն վարձքն էր նորածինները կնքել, ծերերը թաղել, օրական անձայն պատարագ մը մատուցանել: Կնքողը, թաղողը սակը կու տար մայրապետներուն, բայց շատեր իրեն ալ պզտիկ նուէր մը կ'ընէին:

Ամէն անգամ որ ծառաները դուռը զարնէին սենեակը մաքրելու համար վարդապետը Ու՛ստ Ու՛ստ կը պոռար, ֆլամաներէնով՝ դո՛ւրս դո՛ւրս: Չէր կրնար հանդուրժել դոյլ, սրբիչ, աւել: Արդէն մաքրողը պիտի չուարէր թէ ո՞ր մէկ անկիւնէն սկսի: Հին կարասիներ վրայ վրայի բեռցուած մինչեւ առաստաղը, ճամբորդութեան պայուսակներ աթոռներուն վրան, տակը, լայնքին, երկայնքին խըրուած, ծուռ ու մուռ ճզմուած, մէջտեղը՝ անկողինը, որուն շուրջը անցնելիք տեղ չկար. ի՞նչ կրնար ընել մաքրող ծառան: Եթէ պատին վրայ պարապ տեղ մը կար այն ալ նկարներով լեցուն էր, կարտինալներու, պապերու, ճաթած կոտրած ապակիներու տակ պատկերներ, որոնց մէջ կ'երեւէր Յովհաննէս վարդապետը իր լայնածաւալ մօրուքով:

Սենեակին դուռը լման չէր բացուեր, որովհետեւ ետեւը հին՝ չըսելու համար կոտրտած դարակներով կարասի մը կար: Ապա կողքին կար թիկնաթոռ մը, որուն բազուկը դուռին զարնուելով վընասուած էր: Սենեակ մտնողը եթէ հաստափոր մէկն էր ստիպուած կ'ըլլար կողմնակի մտնել, նախ մէկ ուսը, յետոյ միւս ուսը, եւ վերջապէս փորը հրելով: Հիմա կը հասկնաք թէ ինչո՞ւ վարդապետին փորին վրայի կոճակները կոտրած կախուած կը մնային: Ճաշին ատենէն եւս անկարելի էր շիտակ բռնել, կամ ապուրը պիտի թափէր կամ հացը դետին պիտի գլտորէր, թերեւս ալ կերակուրը ամբողջութեամբ ծռէր: Աղախինը ճաշը գտած էր. նախ պարապ ափսէն չեղեցնելով կը տեղաւորէր անկողինին վրայ, յետոյ պնակով ճաշը եւ խմելիքը աճպարարի մը պէս ձեռքով ներս կը բերէր ու ափսէին վրան կը շարէր: Վարդապետը կը նստէր նոյն այդ թիկնաթոռին վրայ – արդէն ուրիշ պարապ աթոռ չկար – ձախ ձեռքը լայն բացած կուրծքին կը փակցնէր որ մօրուքը տափակնայ, կը ծռէր եւ աջ ձեռքով մէկ դգալ մածուն ու մէկ դգալ կերակուրէն կ'առնէր: Վա՜յ թէ բրինձի հատիկ մը, փշրանք մը կամ ապուրի կաթիլ մը սահէր մօրուքին վրայ, անմիջապէս մօրուքը կը թօթվէր, կը սրբէր, կանաչ աչքերը պտտցնելով կուրծքին վրայ, միեւնոյն ժամանակ դրան ճեղքէն կը նայէր յուսալով որ աղքատ մը գայ եւ իր պատառէն անոր բաժին հանէ: Արդարեւ գզրոցի մը մէջ ան կը պահէր մընացած բիսթոլէ, դրամիք, դրադլէն, մասթէլ (պելժիական հաց եւ պիսքուի) նոյնիսկ պանիր եւ տուրմ: Այո՛, ան ունէր կարօտեալներ, որոնք կը դիմէին իրեն գործի կամ այլ պահանջքներու համար:

Շատ մը սուրբերէն աւելի ան Սուրբ Անտոնին կը հաւատար, կորսուած առարկաները գտնող սուրբին: Հազարումէկ նամակներու, աղօթագիրքերու, փոշոտած տուփերու մէջ իր փնտռած առարկան կը գտնէր շնորհիւ Սուրբ Անտոնին: Քանի քանի անգամներ ինծի կարասիներ տեղափոխել տուած է անկիւնը ինկած վարդարան մը, խորանի խաչ մը փնտռելու համար: Երբ ծունկերուս ցաւէն գանգատիլ կը սկսէի, քիչ մըն ալ տակը մտիր, Սուրբ Անտոնը ինծի երեւցաւ, կ'ըսէր: Իրաւ ալ յաճախ կորսուածը կը գտնուէր այդ սուրբին հրաշքով, միայն անունը տալով:

Անձնապէս ճանչցայ իմ բարերար Յովհաննէս վարդապետը ուրիշ պելժիացի կղերականներու միջոցաւ: Առաջին հանդիպումս իր հետ քանդակուած է յիշողութեանս մէջ: Կը բնակէի գործաւորական թաղամասի մը մէջ, Անտըրլեխթ, ուր ոչ ծառ, ոչ պարտէզ, ոչ հանրային զբօսավայր կար, միայն քարայատակ հրապարակ մը, ուր կանուխէն գիւղացիներ կու գային իրենց բերքը, բարիքը ծախելու. չորս կողմն ալ գարեջրատուներ: Իրիկուան հանգիստի ժամէն մինչեւ ուշ գիշեր գարեջրատուներուն դիմաց կը կանգնէր, իր սայլով, խխունջ եփողն ու ծախողը, գովելով իր ապրանքը խոշոր խաչոց կաթսային առջեւ: «Պուրկոնեի խխունջներ, իմս ամենալաւն են»:

Անտըրլեխթի հրապարակէն ճամբայ ելլող հանրակառքերը թիւ չունին, այլ գիր. օրինակ Վէ կամ տուպլըվէ, սանք քաղաքին գօտիէն դուրս կ'ուղղուին դէպի հարաւ. մէկը օրինակի համար, կ'անցնի Իւքըլէն մինչեւ Ուաթըրլու, վերջին կայարանը, ուր Նափոլէոնի ճակատագրական մարտը տեղի ունեցաւ 1815 Յունիս 18-ին:

Այդ օրը հրապարակը ծաղիկներով լեցուն էր: Փոխանակ հաւ – նապաստակ ծախողներու, ծաղկավաճառներ եւ անուշավաճառներ գրաւած էին հրապարակը: Ամենայն Սրբոց օրն էր: Այդ օրը ամէն անհատ իր ննջեցեալին գերեզմանին վրայ թաղարով ոսկեծաղիկ կը դնէ:

Վարդապետը ծաղիկի պէտք չունէր. մտածեցի դրամիք առնել, հինգ ֆրանք. հազիւ երկու օրուան ապրուստ ունէի, աւելի չէի կրնար:

Տուպլըվէ միավակոնը յառաջացաւ աղքատ թաղերէ դէպի հարաւ, մինչեւ Իւքըլը, վարդապետին թաղը: Ի՛նչ մեծ տարբերութիւն, Անտըրլէխթ եւ Իւքըլը: Իմ թաղս մարդիկ կատու կը պահէին տան մուկերը որսալու համար: Հոս Իւքըլ, գամբռի նման շուներով պելժիացի կիները հպարտօրէն կը դեգերէին գեղեցիկ ծառուղիներու մէջ, կասկեններու կամարներուն ներքեւ: Ես իջայ Իւքըլ, Շօսէ տը Ուաթըրլու, միւսները շարունակեցին մինչեւ Սէն Ժոպ, Պրիւքսէլի գերեզմանատունը:

Վարդապետին սենեակին դուռը կիսախուփ էր. գլուխս կամացուկ մը ներս մտցուցի եւ մէկ ակնարկով քննեցի սենեակը. վրաս յուսահատութիւն եկաւ: Փորձեցի փախչիլ երթալ, քանի մութը կը սարսափիմ: Դուրսը գեղեցիկ կարմրագոյն աշնան օդին, մութին մնալը յիմարութիւն է: Պատժուած աշակերտի նման անցքին պատին փակած մնացի երբ քովի ծերունի կինը գեղեցիկ փորագրուած գաւազանի մը վրայ յենած մօտեցաւ եւ բսաւ:

Պարոն Աբբան հիմա կու գայ, գնաց հիւանդի մը հաղորդութիւն տալու:

Պարոն Աբբայ... նորութիւն էր ինծի համար: Երբ շուարած վիճակս տեսաւ, ան կրկնեց աւելի բարձրաձայն:

– Պարոն Աբբայ Ժան Նալպանտեանը հիմա կու գայ ըսի, – եւ շարունակեց քիթին տակէն, – Պարոն Աբբային հիւրերը իրեն պէս օտար մարդիկ են, հայ կ'ըսէ, հայը ի՞նչ է:

Ճիշդ այդ վայրկեանին կնոջ սենեակէն ձայնասփիւռը յայտարարեց.

Այժմ հպարտութեամբ կը ներկայացնենք Արամ Խաչատրեանի ջութակի գոնչերթօն, որ պիտի նուագէ Մանուկ Բարիքեան: Շնորհակալութիւն Լոնտոնի Պի – Պի – Սի Ռատիօկայանին որ պատեհութիւնը տուաւ Պելժիոյ հասարակութեան այս մեծ հայ ջութակահարը ունկնդրելու:

Վարդապետը անցքէն երեւցաւ, զիրար բարեւեցինք. գդակը, վարդարանը, աղօթագիրքը, անկողնին վրայ նետեց ու փռուեցաւ դրան ետեւի աթոռին վրայ. ինծի ալ անկողինին եզերքը ցոյց տուաւ:

– Անօթի՞ ես, աղջիկս:

Չպատասխանեցի:

– Հայերէն շարական երգել գիտե՞ս:

Հայերէն շարական ... ինծի համար նուիրական երգեր:

– Այո, հարկաւ վարդապետ:

– Ուրեմն ելլենք, ըսաւ ան, երկուքս եակներ պիտի կնքեմ, հայերէն քանի մը շարական կ'երգես, Հայր Մեր, Տէր Ողորմեա, Սուրբ Սուրբ: Կը բաւէ:

Ի՛նչ յուզումնալից վայրկեան. ձեռքս տուի վարդապետին որ ոտքի կանգնի: Քալեցինք մինչեւ մատուռը: Տակաւին ջութակը կը շարունակուէր: Սրտանց երգեցի, յոյսով եւ քաջութեամբ տոգորուած:

– Տես աղջիկս, ըսաւ ան, երբ մատուռէն դուրս ելանք, ինծի նուէր ըրին, 300 ֆրանք, կէսը քեզի կէսը ինծի: Գալ կիրակի, եկուր, պատարագը ձայնաւոր կ'ընենք որպէսզի պնակը լեցուի. կէսը քեզի կէսը ինծի: Դուրսէն պապական եմ ներսէն՝ հայ:

Ուսանողութեանս շրջանին Յովհաննէս վարդապետը եղաւ իմ յոյսս, տէրն ու տիրականս: Յարգանք իր յիշատակին:

Այսօր յիսուն տարի վերջ ճիշդ այս վայրկեանին երբ այս տողերը կը գրեմ, Ռատիօ – Գանատայի ալիքներուն վրայ կ'ունկնդրեմ հիանալի ջութակ մը. խօսնակը կը պանծացնէ երիտասարդ ջութակահարուհի Գաթրին Մանուկեանը, որ կը նուագէ Զայքովսքիի մելամաղձոտ երգը:

Խորհրդածութիւնները ձեզի կը թողում:

ՔՐԻՍՏԻՆԷ ՏՐԴԱՏԵԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

«Ապագայ»
Մոնրէալ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Կիլիկիա» Թանգարանի սրահին մէջ, Փետրուար 14–ին, Արամ Ա. Կաթողիկոս խորհրդակցական երրորդ հանդիպում մը հրաւիրած է Լիբանանահայ գաղութի մտաւորական դասը, լուսարձակի տակ առնելու համար գաղութին տագնապները, կրթական, մշակութային ոչ փայլուն վիճակը: Ներկայ եղած են աւելի քան 50 մտաւորականներ: Գաղութի երեք օրաթերթերու խմբագիրները ներկայացուցած են երեք նիւթեր.– «Զարթօնք»ի խմբագիր Պարոյր Աղպաշեանի նիւթը եղած է. – «Հայ մտաւորականութիւնը, արեւմտահայերէնը եւ հայ մամուլը»: «Ազդակ»ի խմբագիր՝ Շահան Գանտահարեան խօսած է. – «Ժամանակակից արհեստագիտութիւնը եւ տպագիր հայ մամուլը» նիւթին մասին: «Արարատ»ի խմբագրին՝ Ահարոն Շխըրտըմեանի նիւթը եղած է. – «Ազգային մտահոգութիւններ եւ հայ մամուլը»: Զեկուցումներու ունկնդրութենէն ետք, խորհրդաժողովին երկու ատենապետները՝ Հ. Գրիգոր Ջիֆթճեան եւ Ժիրայր Դանիէլեան բացատրած են հանդիպման նպատակը: Իւրաքանչիւր զեկուցաբեր յստակ ու ամենայն խրոխտութեամբ անդրադարձած է մամուլի դերին, ընթերցողներու սակաւութեան, հետզհետէ նօսրացող անոնց թիւին, Հայոց լեզուի (արեւմտահայերէնի) աղճատման եւ մտաւորական դասուն ոչ քաջալերական կեցուածքին՝ հանդէպ գաղութի կրթական եւ մշակութային կեանքին, կառոյցներուն եւ մամուլին: Ընդհանրապէս շեշտը դրուած է դէպի յուսահատութիւն եւ յուսալքում, առաջնորդող ներկայ վիճակին վրայ: Խօսք առնողները ընդգծած են արեւմտահայերէնը իր ներկայ անփառունակ վիճակէն դուրս բերելու անհրաժեշտութիւնը եւ մամուլի հանդէպ ընթերցողներու անտարբերութիւնը: Ըստ «Ազդակ»ի տեղեկատուութեան այնքան ալ ուրախ հանդիպում մը չէ եղած այս մէկը, բացի այն խրոխտութենէն, որ բոլոր կողմերը, կուսակցական տարբեր հոսանքներու կամ գաղափարախօսութիւններու պատկանող մտաւորականները համաձայն գտնուած են որ «բան մը խախտած է մեր գաղութին մէջ»:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ, Փետրուար 11–ին եւ 12–ին, տեղի ունեցած է ուսումնական խորհուրդներու համագումարը, որ նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, համախմբած է բոլոր թեմերու ուսումնական խորհուրդներու ներկայացուցիչները: Բացման նիստին, Կաթողիկոսը Սփիւռքի ապահայացնող միջավայրին ու այլազան տեսակի արժէք նկատուած ապարժէք երեւոյթներու դիմաց, Հայ Դպրոցը ներկայացուցած է իբրեւ «անառիկ ամրոց, որուն պարիսպներէն ներս չի կրնար մտնել թշնամին»: Անդրադառնալով Հայ Դպրոցին պարզած այսօրուան իրավիճակին, Արամ Ա. մատնանշած է կարգ մը մտահոգութիւններ եւ թելադրած գործակոչի ենթարկել կարելի բոլոր միջոցները ամէն տեղ եւ ամէն մակարդակի վրայ, որովհետեւ հայ դպրոցին տագնապին լուծումը բոլորիս պարտականութիւնն է: Համագումարէն բխած առաջարկները յղուած են Ազգային Կեդրոնական վարչութեան իբրեւ ուղեցոյց ծրագիր:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 31ին, տեղի ունեցած է սեմինար մը նուիրուած Պուրճ – Համուտի ինքնութեան եւ դիմագրաւած դժուարութիւններուն: Մասնակցած են Լիբանանահայոց առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան, Հայկազեան համալսարանի նախագահ վերապատուելի տոքթոր Փոլ Հայտոսթեան, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ՝ Անդրանիկ Մըսըրլեան, փոխ – քաղաքապետ՝ Րաֆֆի Կէօվօղլանեան, համալսարանի դասախօսներ, ճարտարապետներ, քաղաքաշինութեան մասնագէտներ, մտաւորականներ, ընկերաբաններ, մանկավարժներ եւ արուեստագէտներ: Սեմինարին կազմակերպիչ Լիբանանի Հայ Արհեստավարժներու Միութիւնը (Հայճար) այս հաւաքոյթով նպատակ ունեցած է մասնագիտական ակնոցով դիտել եւ ճանչնալ Պուրճ – Համուտի դիմագրաւած դժուարութիւնները եւ անոր յետագայ զարգացումը խափանող արգելքները, յայտնաբերել անոնց ետին գտնուող դրդապատճառները եւ անոնց ազդեցութիւնը ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական մակարդակներու վրայ: Կազմակերպիչ Միութիւնը նախատեսած էր քննարկումները իրականացնել գլխաւոր երեք հետեւեալ առանցքներու վրայ՝ ինքնութեան հարց, ընկերային – տնտեսական – կարողականութիւն, քաղաքին ձգած տպաւորութիւնը: Սեմինարին բացումը կատարած է Պուրճ – Համուտի քաղաքապետութեան ճարտարապետական բաժնի պատասխանատու՝ ճարտարապետ Արփի Մանկասարեան: Մասնակիցները իրենց քննարկումներու ընթացքին ընդգծած են Պուրճ – Համուտի ներկայացուցած իւրայատուկ դերը ընդհանրապէս սփիւռքահայութեան եւ մասնաւորապէս Լիբանանահայութեան կեանքին մէջ: Շեշտած է որ ամէն Հայ, ուր ալ ապրի ան, եթէ նոյնիսկ Պուրճ – Համուտի մէջ ծնած կամ ապրած չըլլայ, յատուկ զգացում մը ունի այդ աւանին հանդէպ, զայն նկատելով փոքր Հայաստան մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սահակեան – Լեւոն Մկրտիչեան գոլէժի Արմէն եւ Բերսաբէ Ճէրէճեան սրահին մէջ, Փետրուար 5–ին տեղի ունեցած է երեկոյթ մը նուիրուած Պէպօ Սիմոնեանի «Լիբանանահայութեան ղեկավարի տիպարներէն՝ Յարութիւն Կուժունի» հատորին, կազմակերպութեամբ՝ «Նոր սերունդ» Մշակութային Միութեան: Կազմակերպիչ մարմնին անունով, բացման խօսքը արտասանած է Անի Եփրեմեան, որ դրուատած է Յ. Կուժունի քաղաքական եւ մտաւորական գործիչին արժանիքները եւ ամփոփ գիծերու մէջ, ներկայացուցած է Շիրակ հրատարակչատունէն լոյս տեսած հատորը: Ապա, խօսք առած է Ահարոն Շխըրտըմեան, որ ներկայացուցած է Պ. Սիմոնեանի գիրքը եւ ըսած թէ մէկ հատորի մէջ ամփոփելով Կուժունիի կեանքն ու գործը, հեղինակը բծախնդիր եւ խղճամիտ աշխատանք մը տարած է, կորուստէ փրկելով հնչակեան ղեկավարին գործունէութեան կապուած էջերը: Յանուն Միութեան ան յուշանուէր մը յանձնած է Պ. Սիմոնեանի: Հանդիսութեան աւարտին խօսք առած է Պէպօ Սիմոնեան, որ անդրադարձած է գիրքին հրատարակման գաղափարին ծնունդին եւ խմբագրական աշխատանքներուն ընթացքին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 18–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. ԼԵՄ.–ի Արշաւիր Շիրակեան մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է ազգային պահանջատիրութեան նուիրուած ձեռնարկ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Սեւան Ագրապեան, որ շեշտած է թէ Հայուն նշանաբանն է՝ «Մի՛ աղերսեր արդարութիւնը, այլ՝ պահանջէ»: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը, որ կը ներկայացնէր Հայոց ցեղասպանութենէն ետք ազգային պահանջատիրութեան հոլովոյթը հասնելով մինչեւ 1970–ական թուականները, Արցախի ազատագրումը եւ Հայ Դատի արձանագրած նորանոր յաջողութիւնները: Օրուան բանախօսը եղած է Յովհաննէս Թասալքեան: Բանախօսութենէն ետք, Խաչիկ Մուրատեան խօսած է ազգային պահանջի մէջ համացանցի կարեւոր դերին մասին:

[illegible]

«Entre père et fils»

de **ARA SAHINER**

selectionné pour le Festival du Cinéma du Réel

Արա Շահինէրի այս ֆիլմը ընտրուած է մասնակցելու «Սինեմա տիւ Ռէէլ»ի փառատօնին, որ տեղի կ'ունենայ Մարտ 7–էն 16, Փարիզի Փոմփիտու կեդրոնը: Կը ներկայացուի Կիրակի, Մարտ 9, ժամը 15.30–ին, փոքր սրահին մէջ եւ Հինգշաբթի, Մարտ 13, ժամը 19–ին, Սինեմա 1 սրահը:

Արա Շահինէր ծնած է Պոլիս, 1953–ին, Ֆրանսա գաղթած է 1972–ին: 1984–ին Ամերիկա անցած: Կ'աշխատի մետիաներու որպէս տնօրէն, բեմադիր եւ արտադրող: 1996–ին, գաղափարը կ'ունենայ հեռատեսիլի Աննընպերկ (Սէ – Փէ – Պէ) դաստիարակչական կայանին, ուր կը գործէ որպէս գործադիր արտադրիչ եւ խրատորդող:

Հայրը՝ Շահնուր Շահինէր Պոլիս կ'ապրէր: Հակառակ անոր որ բըժիշկ էր, ամբողջ կեանքը նուիրած էր հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասաւանդութեան: 80 տարեկանէն ըսկըսեալ, յիշողութեան հարցեր կ'ունենայ: Տղան, Արա, բեմադիրը Պոսթըն կ'ապրի եւ կանոնաւոր կերպով կ'այցելէ հօրը, մինչ անոր զաւակը$ Նորվան Փարիզ կ'ապրի: Պայքարիլ մոռացութեան դէմ եւ հաւատարմօրէն արձանագրել անցնող ժամանակը, այն դերն է, զոր կը ստանձնէ բեմադիրը: Ինչպէ՞ս, յիշողութեան մէջ պահպանել հօրը եւ տղուն կարճ հանդիպումները: Ինչպէ՞ս պէտք է պահել անցեալն ու անոր ներկայացումը: Ինչպէ՞ս անձ մը կրնայ ճշգրտօրէն յիշել, երբ չի յաջողիր ճանչնալ իր իսկ զաւակները: Այս է ֆիլմին նիւթը:

FRESQUES

Ի դէպ, այս փառատօնին, կը ներկայացուի նաեւ Ալեքսանդր Կիւթմանի (Ռուսաստան) Ֆրեսքներ ֆիլմը: Հայաստանն է, դարու մը ողբերգութիւններով ընկճուած: Փոքր դէպքերու երկայնքին, Գիւմրիի գերեզմանափորը, Վարուժ եւ ընկերները նոյն ցաւերն ու ուրախութիւնները կ'ապրին: Պատկերներով տրըւած բանաստեղծութիւն մը, որ դէպի յոյսը կը յառաջանայ, ցաւոտ անցեալի մը եւ կառուցելիք ապագայի մը ընդմէջէն: (Կը ներկայացուի, Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 16–ին եւ Մարտ 10, ժամը 14.30–ին):

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

11

Ալ հանդարտ կը քալեմ դէպի տուն: Մեր փողոցի գաղտնի ոստիկանը անհամբերութեամբ կը քալէ վեր վար: Զիս տեսնելուն պէս ուրախութեան շարժում մը կ'ընէ, կարծես անհամբերութեամբ սպասուած սիրելի մը կը տեսնէ: Միայն տեսնալն ու ինծ բարի գալուստ մաղթելը պակաս է:

Որքան ուրախութեան շարժումով ընդունեցայ գաղտնի ոստիկանէն, այնքան դժգոհութեամբ կ'ընդունուիմ տանտիրուհիներէս: Ոտնաձայնս առնելնուն պէս, մայր ու աղջիկ դուռը բացին ու զարմացած ինծ կը նայէին, կարծես ուրուական մը ըլլայի: Հաւանական է, որ զիս ալ բանտարկուած կը կարծէին եւ արդէն իրենց մտքին մէջ ունեցած խեղճ ու կրակ կարասիներս գնահատած, ծախած էին ու իմ դեռ մէկ ամիս կանխիկ վճարած տան վարձքիս միացնելով դրամատուն դրեր էին... միշտ մտքով...

Հազիւ կը պատասխանեն բարեւիս եւ դուռը կը փակեն աղմուկով:

Ուրիշ անգամ շատ պիտի աղդուէի: Ամենափոքրիկ կոպիտ վերաբերումն իսկ խորապէս յուզած է միշտ զիս, փոքրիկ տարիքէս ալ, բայց հիմա կը շարունակեմ բարձրանալ անվրդով:

Իրական կեանքին եւ իմ միջեւ հիմա փոքրիկ, բայց ահաւոր ճեղք մը կայ, որ ոչ մէկ վերադարձ չի կրնար լեցնել այլեւս...

Ցարկաբաժնիս դրան առաջ կանգնած՝ կը նայիմ երկար, օտարի մը պէս, կարծես երկար տարիներէ ի վեր հեռացած ըլլամ: Ինչո՞ւ եկեր էի այս գերեզմանի պէս լուռ տունը: Ե՞ս էի, որ այս տան մէջ խնդացած, երազած ու երջանիկ եղած էի: Ինչ կը թուէր, որ այս տան մէջ խնդալը անհնար էր: Զարհուրելի բան մը պիտի ըլլար ոեւէ ձայն հանելը այս չորս պատերուն մէջ: Ուստի աղմուկ չհանելու համար, տղաս գրկած՝ ոտքի մատներուս վրայ կը կոխեմ, զգո՜յշ, ըզգո՜յշ, մինչեւ կը հասնիմ մեր Նստելու սենեակը:

Ինծ զարմանալի կը թուի, որ տունն սպաննուած մարդկանցով լեցուն չէ, որ կիսամեռ երախաներ չեն շարժիր իր յատակին վրայ: Կը ծռիմ ու կը փնտռեմ մահճակալին, սեղանին տակ: Թերեւս միւս սենեակին մէջ են կամ խոհանոցին մէջ: Կոնակս կը դարձնեմ ամուսնոյս գրասեղանին: Քաջութիւն չունիմ անոր պարապ աթոռին նայելու: Ո՛վ գիտէ, թերեւս...

Գուցէ ե՞ս եմ վիրաւորը: Կը նայիմ ձեռքերուս, դիակի մը ձեռքերուն պէս չոր են ու գունատ... Գուցէ անոր համար է, որ գլուխս այսպէս ծանր է, այսպէս անտանելիօրէն լեցուն մէկ սոսկալի կարելիութեամբ...

Ծնկերս կը ծալուին ու կը նստիմ եղած տեղս, յատակին վրայ: Աւելորդ է այլեւս ոեւէ շարժում, ոեւէ փափաք: Նըստիլ այսպէս ու սպասել... Սպասել ինչի՞ ... Աւելի լաւ է ըսեմ. «Նստիլ այսպէս ու թողնել որ»...

Տղաս կը ճչայ: Անհամբերութեան շեշտ մը կայ իր կանչին մէջ, երկա՜ր եմ մինակ թողեր: Կրկին կը ճչա՜յ, մա՜մա՜...

Ահ, այդ փրկարար ձայնը, իմ պապակած հոգիիս հրաշք – վտակը...

Ինծ կը թուէր, որ այլեւս չպիտի կարենայի ոտքի ելլել: Ոտքի եմ արդէն ու կը վազեմ քովի սենեակը, տղուս քով: Գլուխս այլեւս ծանր չէ ու բազուկներս անուժ չեն: Կը գրկեմ տղաս ու կուրծքիս պինդ սեղմած՝ անոր հետ կը սկսիմ պտըտիլ տնակս...

Տունս ոչինչ ունի անբնական, գերեզմանային: Մեր տունն է ան: Քիչ մը փոշոտ, քիչ մը անխնամ, բայց մեր տո՛ւնը, մեր բո՛յնը... Ձագուկի՛ս տունը...

Կը վերադառնամ կրկին նստելու սենեակը: Տղաս կը դնեմ բազմոցին անկիւնը տան մեծաւորին պէս ու կը սկսիմ տունը մաքրել, աւլել, փայլեցնել... Ուժով կը զգամ ինքզինքս: Երբեմն երբեմն կու գամ տղուս կանչերուն, իր լեզուով կը պատասխանեմ ու կը շարունակեմ մաքրել, թոթվել... Աններելի վիճակ է աս: Ամուսնոյս գրասեղանը մասնաւոր հոգածութեամբ կը մաքրեմ, կիսատ յօդուածը եւ գրիչը իրենց նախկին տեղերը կը դընեմ ու սիրով կը նայիմ չորս կողմս: Հաճելի է եւ մաքուր, տղո՛ւս տունը...

Տունս կարգ ու կանոնի մէջ դնելէս վերջ, բժիշկին պատուիրած ալիւրով տղուս համար հիւս կ'եփեմ եւ սեղանը կը պատրաստեմ ընթրիքի համար: Այդ սեղանին վրայ Արային երթալէն ի վեր չէի ճաշած: Զարոյին տուած կերակուրները, իմ դնած հացս ու պտուղներս կը շարեմ ու տղաս իր աթոռակին վրայ կը տեղաւորեմ, սեղանին մօտ:

Նախ՝ զինքը կը կերակրեմ, յետոյ ես կ'ուտեմ: «Այս տղուն համար, եթէ պէտք է, քար ալ պէտք է կլլես»:

Երանութեամբ կը յիշեմ զուիցերիացի բարի բժիշկին խօսքերը. «Ձեր տղան ժայռի մը պէս ամուր է»...

Այո՛, Արա՛, տղադ պիտի ըլլայ առո՜ղջ եւ ուժո՜վ... ուժո՜վ... եթէ հարկ է, արեանս վերջին կաթիլին գնով... Երբ որ վերադառնաս, այս խորշակէն վերջ, ես ու դուն մատաղ տունկի մը շուքը պիտի ունենանք մեր խանձուած հոգին զովացնելու, թարմացնելու, ըլլալու համար...

12

Սամաթիան Պոլսոյ արուարձաններէն ամէնէն ինքնատիպերէն մին է: Հոն մըտնողը կը կարծէ տարբեր աշխարհ մը մտած ըլլալ: Անոր կը թուի, որ հոն այլ է ապրելակերպը, հագուստ – կապուստը, այլ է ե՛ւ լեզուն:

Իրականին մէջ, սակայն, Սամաթիացին կը հագուի եւ կը խօսի ու կ'ապրի ամէնուն պէս: Հագուստը սամաթիացիին հագուելէն վերջն է միայն, որ կը փոխուի՝ յարմարուելով անոր ամբողջութեան, ներքին եւ արտաքին: Լեզուն անկէ խօսուելէն վերջն է, որ կ'առնէ այլ շեշտ ու երանգ եւ կը հարստանայ համեմուած հայհոյանքներու պատկառելի բառապաշարով:

(Շար. 43)

(Շար. Ա. էջէն)

օրը հիմը դրաւ «Նոր գինակցութեան մը» Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ միջեւ, երկու երկիրներ որոնք 132 տարուան հասարակաց անցեալ մը ունին: Ֆրանսայի նախագահը եւրոյթ կ'ունենար աւելի քան 500 երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու առջեւ: Ինչ կը վերաբերի վիզաներու, որոնք գլխաւոր պահանջքն են երիտասարդ Ալժերացիներուն, խոստացաւ դիւրացնել պայմանները, իր կարգին պահանջելով որ ալժերական իշխանութիւններն ալ, այս դիւրութիւններուն փոխարէն, թոյլ տան որ անոնք որոնք հեռացած են Ալժերիայէն եւ կը փափաքին վերադառնալ, կարենան:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱ քսան վայրկեան տեւող միջադէպի մը առիթ տուաւ Ամերիկացիներուն հետ, Մարտ 3-ին: Արդարեւ, գործական չորս ռազմական օդանաւեր շրջապատեցին ամերիկեան լրտես - օդանաւ մը Հիւսիսային Գորէայի բացը: Ամերիկացիներուն համար ծանր ազդարարութիւն մըն է:

ԵԱՍԷՐ ԱՐԱՖԱԹ ցեղասպանութեամբ կ'ամբաստանուի Ֆրանսահպատակ եօթը ընտանիքներու կողմէ, զոհ ոճրափորձերու: Բողոք ներկայացուցած են Փարիզի դատարանը, որովհետեւ կը գտնեն որ Ե. Արաֆաթ պետութեան ղեկավար չէ, ուրեմն անձեռնմխելիութիւն չի վայելեր: Այս եօթը Հրեայ Ֆրանսացիները Իսրայէլ կ'ապրին եւ ազգական են ոճրափորձերու զոհերուն: Հարցաքննիչ դատաւոր մը պիտի ուսումնասիրէ հարցը, գիտնալու համար թէ իրաւական գետնի վրայ կարելի՞ է նման դատի մը ձեռնարկել:

54 ԱՖՐԻԿԵՑԻՆԵՐ, Մարտ 3-ին, ետ ղրկուեցան Ալպեան եւ Տաքար Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ: Այս արտաքսումը, անկանոն կացութեան մէջ գտնուող օտարականներու, որոնց բողոքներու առիթ տուաւ կարգ մը կազմակերպութիւններու կողմէ, ինչպէս Խմբլսթի Ինթէրնէշընըլ, ՄՌԱՓ, ԱՆԱՖ եւ այլն, եւ այլն: Սարքոզի հաստատեց սակայն թէ ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով անցած էր եւ թէ նման գործողութիւններ պիտի կրկնուին ամէն անգամ որ հարկ ըլլայ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, Գրոզնիի մօտ, ապստամբներու յարձակում մը տեղի ունեցած է Մարտ 1-ին Չէչէնիոյ ռուսամէտ վարչութեան ղեկավարին Թափօրին դէմ, եօթը մեռեալ պատճառելով, մէկ հոգի ալ մեռած է յարձակողներուն մէջ: Մոսկուա յայտարարած է Մարտ 3-ին, որ աւելի քան հազար զինուոր պիտի քաշէ Չէչէնիայէն Մարտի ընթացքին:

ԱԹԷՆՔԻ արուարձաններէն՝ Քորիտալոյի մէջ, բացուած է ահաբեկչութեան վերաբերող առաջին մեծ դատը: Ը դատուին Նոյեմբեր - 17 ահաբեկչական խումբին 19 ենթադրեալ անդամներ 88 ոճիրներու եւ յանցագործութիւններու համար: Ցեղափոխական կազմակերպութիւնը մարքսիստ գաղտնի խումբ մըն է որ 23 մարդասպանութիւն գործած է Աթէնք 1975-ի եւ 2000-ի միջեւ:

ԱՊԻՃԱՆԻ ՄԷՋ (Քոթ տ'Իվուար) Ֆրանսական հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանի լրագրողներու խումբ մը եւ Ա. Ֆ. Փ.-ի իվուարցի նկարահան մը մահուան սպառնալիք ստացած են Մարտ 3-ի առաւօտուն, երբ թղթակցութիւն մը կը պատրաստէին: Երիտասարդներու ամբոխ մը իրենց վրայ յարձակում գործած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Նշան Արկոնի մահուան առթիւ, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.-

Տէր եւ Տիկին Տաճատ Արկոն 200 Եւրօ, Խաթուն Մարոյեան, Օր. Զարուկ Արկոն, Պ. Վահրամ Գանթարճը 100-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաքսաեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սեմերճի, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սեմերճի, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Ուսթա 50-ական Եւրօ, Պ. Գասպար Կոչէր, Պ. Սերոբ Կոչէր 20-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Զախուր 200 Եւրօ:

Պ. Հրաչեայ Զուլհակեանի յիշատակին՝ Օր. Սոնա Ակոնայեան 100 Եւրօ:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 5
Գ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՌԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS. DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien
(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— ՄԵԾ ՊԱՀՔ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 7
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցի
(Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ Եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ Եկեղեցի
(Քամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef d'établissement
pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes (entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ
ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՃԱՇ -
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

Télévision
FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30
«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

PROJECTION D'UN FILM DOCUMENTAIRE
DANS LE CADRE
DE LA JOURNEE DE LA FEMME

«Où git ma victoire»
Que sont les combattantes du Karabagh devenues?

Film réalisé par PeA HOLMQUIST et Suzanne KHARDALIAN

Le 7 mars à 20 heures 30
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid

Débat avec les réalisateurs après le film

Participation aux frais
5 euros par personne.

Section
«D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars
Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

Section **«Leola Sassouni»**
de Marseille-Bd. Oddo

loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 6
JEUDI
6 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.638 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.638

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՓՈՒԼԸ

Նախագահական չորրորդ ընտրութեան Ա. փուլի վիճայարոյց արդիւնքներէն ու ընտրողներու զանգուածը սիրաշահելու երկու թեկնածուներուն բոլոր փորձերէն ետք, Մարտ 5-ին տեղի կ'ունենար վճռական փուլը: Ռ. Քոչարեան Ս. Դեմիրճեանի հետ հեռատեսիլի բանավէճէն աւելի ձեռնհաս թեկնածու յայտնուելէ ետք, դրական վերջին կէտեր ալ հաւաքած կը նկատուէր ընդդիմութեան ցոյցերուն ձերբակալուած ու բանտարկուած քանի մը տասնեակ մասնակիցներուն ազատ արձակումով: Բ. փուլի նախորդ երեկոյեան Արդարադատութեան նախարարութիւնը կը յայտնէր թէ «վարչական իրաւախախտումներ»ու մեղքով բանտարկուած այդ 75 անձերը ազատ արձակուած են: Անոնց բանտարկութեան պատիժները փոխարկուած են դրամական տուգանքի (500–1500 դրամ): Ընդդիմութիւնը թէեւ կը պնդէ որ աւելի մեծ էր բանտարկեալներու թիւը եւ բոլորը ազատ արձակուած չեն:

Ընտրական 1865 կեդրոնները բացուած էին ժամը 8-ին, կարելի էր քուէարկել մինչեւ ժամը 20: Ընտրողներու ընդհանուր թիւը 2 միլիոն 295 հազար 330 էր: 6500 դիտեր կը հետեւէին ընտրութեան. անոնց մօտ 6000-ը տեղական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ էին, միւսները միջազգային: Տասը երկրէ շուրջ հինգ տասնեակ լրատուներ ալ ներկայացուցիչ ղրկած էին, ընտրութեան տեղեկատուութիւնը կատարելու համար:

Ընտրական օրէնսգրքին համաձայն, նախնական արդիւնքները ընտրութենէն ամէնէն ուշ մինչեւ 28 ժամ ետք կը հրապարակուին. իսկ վերջնականները՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 72 ժամը ետք. եթէ բողոքներ ըլլան, վեց օր ետք:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Ֆիկառօ, Մարտ 5-ին, կ'արձագանգէր Հայաստանի նախագահական ընտրութեան, լայնօրէն անդրադառնալով Ա.Ֆ.Փ.-ի լրատուութեան: Ներկայացնելով երկու թեկնածուները, Ռ. Քոչարեանը եւ Ս. Դեմիրճեանը, կ'ըսուէր թէ նոյնիսկ եթէ քիչ են այն դէտերը որոնք կը կասկածին Ռ. Քոչարեանի յաղթանակէն, չեն բացառեր նաեւ որ այդ յաղթանակը կրնայ ձեռք ձգուիլ անկանոնութիւններու միջոցով: Դաւիթ Պետրոսեան, քաղաքականութեան մասնագէտ մը, չէ վարանած յայտարարելու՝ «նոյնիսկ եթէ Ռ. Քոչարեան չյաղթէ, յաղթական պիտի հռչակուի»: Վախ կայ որ նման յաղթանակ մը բուռն բախումներու դուռ բանայ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՋՈՒՂԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՔԱՆԴՈՒՄԻՆ

Պատմական յուշարձաններու եւ վայրերու միջազգային խորհուրդին (ԻՔՈՄՈՍ) նախագահը՝ Մ. Փէյց ԻՆՆԷՍՔՕ-ին դիմած է, որպէսզի մասնագէտներ արժեւորեն Նախիջեւանի մէջ Նոր Ջուղայի հայկական գերեզմանատան քանդումի պարագան: Ծանօթ է որ վերջին շրջանին Սփիւռքէն ու Հայաստանէն ահազանգներ հնչեցին Ազերիներու կողմէ երեք հազար խաչքարներով պատմական այդ վայրին քանդումին մասին: Նոյն պաշտօնատարը իրեն ուղղուած դիմումներու վրայ, պահանջած էր որ ԻՆՆԷՍՔՕ մասնագէտներ ղրկէ տեղւոյն վրայ, հաստատելու համար կատարուածը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 4 / 5)

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ

Մարտ 3-4-ի գիշերը Ախուրեան – Բաղրամաշէնի հանրակառքը Սանահին կայանին մօտերը կայուրջէն ձորը գլորած է: 21 ճամբորդներէն երկուքը մահացած են, կան երկու ծանր եւ բազմաթիւ զանազան չափերով վիրաւորներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ՊԱՏՈՒՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան Մարտ 1-ին հանդիսաւոր արարողութեամբ մը Մոնփըլիէի պատուոյ քաղաքացիի կոչում ստացած է եւ քաղաքապետ Ժ. Ֆրէշ իրեն նուիրած է քաղաքին մետալը: Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են շրջանային եւ քաղաքային իշխանութիւններու ներկայացուցիչներ, շրջակայ քաղաքներու հայկական կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ, հայ համայնքներու ներկայացուցիչներ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԷՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Եւրոպայի Խորհուրդի դէտերու պատուիրակութեան ղեկավար Ռ. Ճոնսըն Մարտ 4-ին հանդիպում ունեցած է կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահ Արտակ Սարհանդեանի հետ: Հանդիպումին աւարտին յայտարարած է թէ կը յուսայ որ ամէն մարդ կարելին կ'ընէ որպէսզի ընտրութեան Բ. փուլը ճիշդ, ազատ եւ արդար կերպով տեղի ունենայ: Զրոյցին ընթացքին քննարկուած են տարբեր հարցեր, գլխաւորաբար քուէներու հաշուարկումին նկատուած որոշ անկանոնութիւնները, հանրահաւաքները եւ անոնց հետեւած ձերբակալութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(5 mars)

LA STRATEGIE AMERICAINE DANS L'IMPASSE ?

Երգիծական շաբաթաթերթը իր առաջին էջին վրայ ծաղրանկար մը հրատարակած է վերոնշեալ խորագրով եւ հետեւեալ երկխօսութեամբ. –

Պուշ անճրկած հարց կու տայ. –

«Il faut convaincre les Turcs de coopérer à nouveau ! Comment faire ?».

Ու ճարը գտնուած է պատասխանին մէջ. –

«Menaçons les de reconnaître le génocide arménien...».

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ Է

ՄԱԿ-Ի ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՄ ԱՌԱՆՑ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆ...

Կասկած չկար արդէն, բայց, այլեւս օրերու հարց է: Պուշ պիտի ընէ իր պատերազմը եւ կը պարզուի որ քննիչներու աշխատանքը, Իրաքի վրայ եղած ճնշումները բոլորովին աւելորդ էին: Այժմ, Պուշ կը յայտարարէ որ հարցը ապազինումը չէր, այլ՝ Սատտամ Հիւսէյնի հեռացումը: Կարելի է հարց տալ՝ իրեն ի՞նչ, որքան ալ անողոք բռնատէր մը նկատուի, Ս. Հիւսէյն միակը չէ, ոչ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը, հաւանական ալ չէ որ Միացեալ – Նահանգներուն առաքելութիւն մը յանձնուած ըլլայ աշխարհը փրկելու մենատէրերէ...: Կը բաւէ յիշել Փինոշէն: Բայց, յստակ է, երբ աւելի քան 300 հազար զինուոր տեղ դրուած են արդէն Քուէյթ, Քաթար եւ շրջանը, օդանաւ, նաւատորմ, կազմ ու պատրաստ կը սպասեն եւ Գ. Փաուըլ յայտարարեց, Մարտ 4-ին, որ Ապահովութեան Խորհուրդին հաւանութեան ալ կարիքը չկայ: Ուրբաթ, Մարտ 7-ին, Պլիքս եւ Էլ Պարատէյ, քննիչներու ղեկավարները պիտի ներկայացնէին իրենց նոր տեղեկագիրը, ապա, շաբթուան սկիզբը, սկզբունքով քուէարկութեան պիտի դրուի անգլեւամերիկեան երկրորդ բանաձեւը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ պատերազմի արտօնագիրը: Պուշ, այս առընչութեամբ, ճշդած է «փափաքելի է, բայց՝ ոչ պարտադիր»: Գ. Փաուըլ լաւատես էր եւ վստահ որ քուէարկութեան պարագային, մեծամասնութիւն կը գոյանար (միշտ կայ Ռուսաստանի վէթոյի սպառնալիքը), բայց, իրաց այս կացութեան մէջ, Պուշի համար վէթօն ալ անկարեւոր է: Թուրքիոյ դիրքը պատճառ է, անշուշտ, որ ստիպուի փոխել իր ռազմավարութիւնը, եթէ Անգարա, մետասաներորդ ժամուն միտքը չփոխէ, բանակցութիւններ կը տարուին տոլարներու շուրջ: Թուրքիոյ կառավարութիւնը տրամադիր չէ նոր քուէարկութիւն մը առաջարկելու Ազգային Ժողովին: Ա. Գիւլի վախն այն է որ նոր մերժում մը ալ աւելի կը բարդացնէ կացութիւնը: Կան քաղաքագէտներ, որոնք կը խորհին թէ Թուրքիոյ այս «վալս – հէզիթասիոն»ը կրնայ նպաստել, այսինքն պատճառ է որ աւելի երաշխաւորութիւններ ստանան Ուաշինկթընէն, ոչ միայն դրամական, այլեւ քրտական Պետութեան մը ծնունդին վերաբերեալ, Հիւսիսային – Իրաք: Մտահոգ կը մնան Թուրք գործարարները, որոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն խոստացուած տոլարներուն:

Այլ պատճառներով մտահոգ են Թուրքիոյ Քիւրտերը: Տիյարպէքիրի մտաւորական կին մը չի վարանիր յայտարարելու («Ֆիկառօ», Մարտ 5). – «Արեւմուտքի մէջ, միշտ կը խօսիք ԱՄՆ-ու եւ Իրաքի պատերազմի մը մասին: Բայց, բուն պատերազմը հո՛ս է, Թուրքիոյ հարաւ – արեւելքի մէջ: Կրնայ աւելի զոհ պատճառել քան Իրաքի մէջ»:

Ի՛ր պատերազմը արդարացնելու համար, Ամերիկա ամէն բանի պատրաստ է, ինք որ ուրիշներու խաբէութեանց մասին կը խօսի: Կը հաստատուի որ բոլորովին շինծու էր, Ս. Հիւսէյնի բերանը դրուած այն խօսքը, թէ կը մերժէ փճացնել իր հրթիռները: Տան Ռաթհըրի տուած հարցազրոյցին սփռումէն առաջ իսկ, հեռատեսիլի ՍԻ-ՊԻ-ՍԻ կայանը մամուլի գործակալութեանց հաղորդած էր Ս. Հիւսէյնի այդ մերժումը: Երբ, 48 ժամ ետք, հարցազրոյցը կը սփռուէր, կը պարզուէր որ այդպիսի բան չկայ: Աւելի ուշ յայտնաբերուեցաւ թէ Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացուած փաստաթուղթերը (Գ. Փաուըլ) ժամանակավրէպ բնագրեր են ուսանողի մը աւարտաճառէն. դեռ նոր հաստատուեցան նաեւ հեռաձայնային ունկնդրութիւնները, որոնց մասին Սպիտակ Տունը ոչ մէկ խօսք ըսաւ:

Պաղտատցիները, համակերպած, պատերազմի կը պատրաստուին: Անցեալի փորձառութիւններ ալ ունին, ուրեմն ամէն ջանք կը թափեն դէմ դնելու համար այն անպատեհութիւններուն, որոնք անխուսափելի են (ելեկտրական հոսանքի խզում, ուտեստեղէնի, ջուրի չգոյութիւն եւ այլն):

Ամերիկացիները մեծ գրաւներու ալ ձեռնարկած են կայքէջերու վրայ: Անոնց կարգին հաստատուած է որ ԱՄՆ յարձակումի պիտի անցնին Մարտ 10-էն 16-ի շաբաթը: Յունիս 30-ին, աւելի հաւանական է որ Ս. Հիւսէյն մնացած ըլլայ քան աքսորուած:

Պուշ սեւ ցանկ մը պատրաստած է, որ կը նախատեսէ Իրաքի ղեկավարին մերձաւորներու սպանութիւնը պատերազմի պարագային: 50 հոգինոց այս ցանկին մէջ են, Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլի համաձայն, Սատտամ Հիւսէյնի երկու տղաքը եւ մէկ զարմիկը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Փարիզ վերադարձաւ Մարտ 5-ին, նախորդ օրն ալ նոյնքան խանդավառ այց մը կատարելէ ետք Օռան, ուր երիտասարդութիւնը արտակարգ ընդունելութիւն մը ըրաւ Ֆրանսայի Նախագահին: Բոլոր երիտասարդները ամէն բանէ առաջ վիզա կ'ուզեն, բոլորն ալ Ֆրանսա կ'ուզեն գալ ազատ-համարձակ: Շիրաքի հանդէպ, ամէն պարագայի մէջ համակրութեան անսպասելի արտայայտութիւն մը ծնունդ առած է ամբողջ Ալժերիոյ մէջ, ուր ժողովուրդը (Օռանի մէջ, 600-էն 800 հազար մէկ միլիոն բնակչութեան վրայ) խանդավառութիւնը չի ծածկեր:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ հրահանգած են, որ աւելի ամրապնդուի իրենց ուժը Ծայրագոյն-Արեւելքի մէջ, Հիւսիսային Գորէայի հետ ծագած օդանաւային միջադէպին պատճառաւ: Ծանօթ է որ հիւսիսային գորէական չորս ռազմական օդանաւեր շրջապատած էին ամերիկեան լրտես օդանաւ մը, Ճափոնի ծովուն բացը, 22 վայրկեան, ձեւով մը ասպարէզ կարդալով Ամերիկայի: Կը թուի որ ԱՄՆ բաւական լայնածաւալ գործ ունին, որ Իրաքով չի վերջանար...

ՏԱՒԱՈՅԻ (Փիլիպպեաններ) միջազգային օդակայանին մէջ ռմբափորձ մը գործուած է Մարտ 4-ին, որու հետեւանքով 21 մեռեալ կար (մէկ Ամերիկացի) եւ 150 վիրաւոր: Արարքին տէր եղած էր Ապու Սայաֆ խմբակը (իսլամական ահաբեկչական շարժում մը):

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ հիւսիս-արեւելեան շրջանը, շաբաթավերջին բուռն բախումներ տեղի ունեցած են, ագարակապաններու եւ թափառականներու միջեւ: 110 մեռեալ կայ, 500-է աւելի վիրաւոր:

ԹԵՐԹԱՏԵԼՈՎ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆ ԷՋԵՐԸ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ՈՒ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 13-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Շնո՛րհք Պատրիարք:

Ահաւասիկ հմայիչ անուն մը, որուն նկատմամբ սէր եւ պատկառանք զգացեր եմ տեւաբար:

Բախտը չէ ժպտած ինծի՝ որպէսզի անձամբ ճանչնամ 20-րդ դարու երկրորդ կէսի մեր բարձրաստիճան եկեղեցականներու հոյլին եզակի այս դէմքը ու խոնարհաբար առնեմ իր Թանկագին Աջը: Այնուհանդերձ, կատարելապէս գիտակից եմ այն վիթխարի ծառայութիւններուն, զորս մատոյց Շնորհք Պատրիարք մեր Եկեղեցիին ու Ազգին՝ մասնաւորաբար Կ. Պոլսոյ նուիրապետական Աթոռին վրայ դժուարին ու խութերով լեցուն երեսնամեայ գահակալութեան մը ամբողջ տեւողութեան:

Շնորհք Պատրիարք ինծի հետ խօսած է (ու դեռ կը խօսի) իր գրքերով, – «Աւագ Շաբաթ»ով ու «Աստուածաշնչական սուրբեր»ով, «Մեծ Պահքի կիրակիներ»ով եւ «Հայազգի սուրբեր»ով, «Տաղաւար տօներ»ով եւ «Համաքրիստոնէական սուրբեր»ով, միշտ ու միշտ Թողլով զիս իր քաղցրիկ լեզուին, հիւթեղ ոճին, վերլուծելու եւ պատմելու բացառիկ կարողութեան, այլեւ՝ իր կողմէ հայթայթուած տեղեկութիւններու անսպառ հեղեղին ծանր ազդեցութեան տակ:

Գրադարանիս մէջ ունիմ երեք գիրքեր, որոնք կը պատմեն ինծի բազմերախտ կեանքը Շնորհք Պատրիարքին: Անոնցմէ երկուքը (մեծահասակ յուշամատեան մը եւ մանրակազմ հատոր մը) գրի առնուած են պոլսահայ ծանօթ արձակագիր եւ գրագէտ Ռ. Հատտէճեանի ձեռամբ, իսկ երրորդը, որ կողքի մը տակ կ'ամփոփէ բարեյիշատակ պատրիարքին օրագրութիւնները, խմբագրուած ու հրատարակութեան պատրաստուած է Մաքրուհի Պ. Յակոբեանի կողմէ:

Յաճախ կը պատահի որ ձեռք զարնեմ այդ գիրքերէն մէկն ու մէկին, Թերթատեմ զանոնք վերանորոգ հետաքրքրութեամբ ու անդրադառնամ անմիջապէս՝ Թէ Շնորհք Պատրիարքին կեանքը լի եղած է բազմաթիւ ուսանելի դէպքերով: Բոլորովին վերջերս, դեռ նոր անդրադարձայ որ դէպի արտասահման իր պատրիարքական անդրանիկ ուղեւորութիւնը (1963) ան իր աւարտին բերեր էր Սուրբ Էջմիածնայ Մայր Աթոռին տրուած պաշտօնական այցելութեամբ, այնպէս ինչպէս իր վերջին ուղեւորութիւնն ալ (1990) կանգ պիտի առնէր դարձեա՛լ Ս. Էջմիածնայ մէջ, բայց այս անգամ՝ բոլորովին տխուր ու ողբերգական պարագաներու տակ:

Սա օրերուն, երբ կ'ոգեկոչուի Շնորհք Պատրիարք իր ծննդեան 90-ամեակին եւ վախճանման 13-րդ տարելիցին առիթով, կ'արժէր որ մեր հայեացքը պահ մը սեւեռէինք իր ուղեւորութիւններէն այն առաջինին վրայ, որ զինք տարեր էր Սուրբ Էջմիածին, պատմական Թուական մը դըրոշմելով մեր եկեղեցական պատմութեան տարեգրութեանց մէջ: Արդարեւ, Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքութեան հիմնադրութենէն (1461 Թ.) շուրջ 500 տարի ետք՝ առաջին անգամ է որ Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք մը պաշտօնական այցով ուխտի կու գար Ս. Էջմիածին...:

Ճի՛շդ 40 տարի անցեր է վերոնշեալ դէպքին վրայէն: Մայր Աթոռի պաշտօնաթերթ «Էջմիածին» ամսագրի այդ օրերու Թիւերը ուղեցոյց ունենալով մեզի՝ պիտի վերարտադրենք Շնորհք Պատրիարքի պատմական այցին մանրամասնութիւնները, այդ ճամբով ոգեկոչելով նաեւ տարընչակից եկեղեցական ու աշխարհական կարկառուն տասնեակ դէմքեր, որոնք կային 40 տարի առաջ, մինչ այժմ չկան...:

Շնորհք Պատրիարքի կենսագրութեան անբաժան մասը կը կազմեն անշուշտ այն մեծաթիւ ուղեւորութիւնները, որոնց ձեռնամուխ եղած է ան՝ ըլլայ դէպի արտասահման, ըլլայ դէպի Թուրքիոյ ներքին երբեմնի հայաբնակ գաւառները: Գաւառ տրուած այցելութիւններուն հիմնական նպատակը եղած է փրկել այդ հողերուն վրայ դեռ իրենց գոյութիւնը շարունակող հայ խլեակներու վերջին մնացորդացը, ապաւէն եւ ինքնութիւն շահեցնել անոնց, մինչդեռ արտասահմանեան իր ուղեւորութիւնները կրած են առաւելաբար եկեղեցա-վարչական բնոյթ (միւռոնօրհնէք, եպիսկոպոսաց ժողով, հովուական այց), բայց նաեւ՝ նուիրահաւաքման առաքելութիւն, ի նպաստ Պոլսահայոց կրթական ու բարեսիրական հաստատութիւններուն:

Շնորհք Պատրիարք, որ Գահ բարձրացած էր 1961 Հոկտեմբերին, դէպի արտասահման իր անդրանիկ ուղեւորութեան կը ձեռնարկէր շուրջ 20 ամիս յետոյ՝ 1963 Յունիս 21-ին, յաջորդաբար այցելելով նախ Աթէնք (ուր կը մասնակցէր Աթոս լերան վանքերու հաստատման 1000-ամեակի փառաշուք հանդիսութիւններուն), ապա Միլանօ, Նիս, Լիզպոն (Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկ), Լոնտոն (ուր իբրեւ հոգեւոր հովիւ ծառայած էր չորս տարի՝ 1945 – 1948), հուսկ Երեւան, որով սկիզբ կ'առնէր այս շըրջապտոյտին գագաթնային հանգրուանը՝ Մայր Աթոռին տրուած տասնօրեայ «պատմական այցելութիւն»ով, ինչպէս պիտի խորագրէր «Էջմիածին» ամսագիրը իր խմբագրականն իսկ, նոյն տարուան Յուլիս – Օգոստոսի միացեալ Թիւով:

Արդարեւ, 1963 Յուլիս 13-ի միջօրէին է որ Շնորհք Պատրիարք կը ժամանէր Մայր Աթոռ, ընկերակցութեամբ Կարապետ Ղազարեանի (այդ օրերուն՝ Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքի խնամակալութեան ատենապետ) եւ Վազգէն Վրդ. Գպըրըլեանի (Լոնտոն ուսանող Մուսալեռցի երիտասարդ հոգեւորական մը, որ Պատրիարքին ընկերակցած է իբրեւ գաւազանակիր: Յետագային՝ Եպիսկոպոս): Երեւանի օդակայանին մէջ հիւրերը կը դիմաւորուէին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամները եւ Մայր Աթոռի միաբաններու կողմէ, գլխաւորութեամբ Հայկազուն Արք. Աբրահամեանի (Երուսաղէմի միաբանութենէն բխող վանեցի սիրուած եկեղեցական մը, որ 1957-էն մինչեւ իր վախճանումը՝ 1972 վերատեսուչ եղած է Էջմիածնայ Հոգեւոր Ճեմարանին):

Շքախումբը հազիւ Էջմիածին հասած՝ «Մայր Տաճարի զանգերը հնչում են տօնականօրէն»: Շնորհք Պատրիարք եկեղեցական պատկառելի Թափօրով եւ ամպհովանիի տակ՝ «Հրաշափառ»ով մուտք կը գործէր Տաճար: Յուզիչ մթնոլորտի մը մէջ է որ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս (1908 – 1994) Իջման Ս. Սեղանին առջեւ կ'ողջագուրուէր իր սիրեցեալ կրտսեր եղբօր հետ: Վեհափառը իր արտասանած ողջոյնի խօսքին մէջ կը շեշտէր.

– Մենք այն հաստատ ու քաղցր զգացումը ունինք, թէ նո՛ր լոյս մը կը բացւի այսօրուընէ սկսեալ՝ Մայր Աթոռիս եւ Ձեր Աթոռին միջեւ. թէեւ միշտ սիրալիր եղած են մեր աթոռների յարաբերութիւնները նախ անցեալի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կանոններուն, աւանդութիւններուն եւ միութեան սկզբունքի վէմին վրայ հաստատուն:

Իր պատասխան – խօսքին մէջ, Շնորհք Պատրիարք երախտագիտական գեղուն արտայայտութիւններ կ'ունենար հիւրընկալ Հայրապետին հասցէին ու կը յայտնէր որ եկած է փոխադարձելու Վազգէն Ա.ի այն «սփոփարար այցելութիւն»ը, զոր ան տուեր էր Պոլիս՝ ճի՛շդ երկու տարի առաջ, 1961 Յունիսին, գլխաւորելու համար վախճանեալ Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի վերջին օծման ու Թաղման արարողութիւնները: Շնորհք Պատրիարք միաժամանակ կը հաւաստիացնէր ներկաները՝ Թէ արտասահմանի հայութեան «Ջախջախիչ մեծամասնութիւնը եւ ընտրելագոյն ու գիտակից մեծ զանգուածը» հաւատարմօրէն կապուած է Ս. Էջմիածնին:

Նոյն օրը երեկոյեան, երկու հովուապետները ներկայ կ'ըլլային Մայր Տաճարի կիրակնամուտի ժամերգութեան, որուն աւարտին՝ Շնորհք Պատրիարք կ'այցելէր Էջմիածնայ եկեղեցական արուեստի գանձատունը:

Յաջորդ օր, Կիրակի, յաւարտ պատարագի, Շնորհք Պատրիարք հերթաբար կանգ կ'առնէր Էջմիածնի մերձակայքը գտնուող ու Է. դարէն յամեցող Ս. Հռիփսիմէի, Ս. Գայեանէի եւ Ս. Շողակաթի վանքերը, յետոյ կը շրջէր Զուարթնոցի տաճարին աւերակներուն մէջ: Իրիկունը, Էջմիածին քաղաքի Թատերասրահին մէջ կը դիտէր «Վարդանանք»ի ներկայացումը՝ Երեւանի «Սունդուկեան» դրամաթիկ Թատրոնի դերասաններուն կատարողութեամբ:

Շնորհք Պատրիարքի այցելութիւններն ու ուխտագնացութիւնները Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը՝ հեւ ի հեւ պիտի շարունակուէին յաջորդող օրերուն եւս: Պատրիարքը կարօտ ունէր տեսնելու Հայաստանի յայտնի կամ Թաքուն բոլոր սրբավայրերը, ճանչնալու երկիրը՝ վերջին տարիներուն ձեռք բերած իր նշանակալից նուաճումներով: Ճիշդ է որ 1955-ի աշնան, տակաւին ծայրագոյն վարդապետ, Գալիֆորնիոյ Թեմին առաջնորդի հանգամանքով եկեր էր Էջմիածին ու առաջին անգամ ըլլալով ոտք դրեր՝ հայրենի հողին վրայ: Այդ օրերուն սակայն՝ չէր կրցած դիտել իր շուրջբոլորը: Լոկ մասնակցեր էր Վազգէն Ա.ի կաթողիկոսական ընտրութեան ու քանի մը օր յետոյ եպիսկոպոս ձեռնադրուեր էր Նորընտիր Հայրապետին կողմէ: Հիմա հնարաւորութիւն կը ստեղծուէր աւելի հանգիստ հոգեվիճակով եւ Թոյլատու բարենպաստ պայմաններու տակ յագուրդ տալու իր հետաքրքրութիւններուն, կամ ինչպէս ինք պիտի ըսէր՝ «լրացնելու համար ուխտս, զոր գրեթէ կիսատ ձգած էի ութ տարիներ առաջ»:

Ահա այսպէս, Երեւանի սրտին վրայ կառուցուած Մատենադարանն է որ զինք պիտի հիւրընկալէր Յուլիս 15-ի առաւօտուն: Պատրիարքը, որուն գրեթէ բոլոր այցելութիւններուն սիրայօժար պիտի ուղեկցէր «Հայկազուն Արք., խնդութեամբ եւ պատշաճ յարգանքով կը դիմաւորուէր Մատենադարանի վաստակաշատ տնօրէն՝ փրոֆ. Լեւոն Խաչիկեանի կողմէ (մահացած՝ 1982): Բարձրաստիճան հիւրը «իր հիացմունքն է արտայայտում հայ ձեռագրերի հանդէպի ցոյց տրուած խորունկ ուշադրութեան, գուրգուրանքի եւ հայ մշակոյթի բնագաւառում Մատենադարանում կատարուած գիտական լուրջ հետազօտութիւնների համար»:

Միջօրէին, կարեւոր այց մը ծրագրուած է Հայոց պատմութեան մեծագոյն դէմքին՝ Մեսրոպ Մաշտոցի շիրիմին: Խումբը Օշականի մէջ է արդէն, եւ Շնորհք Պատրիարք «ծնրադիր աղօթում է եւ մի պահ հսկում՝ եռամեծ վարդապետի շիրիմի վրայ, խոնարհած նրա խնկելի յիշատակի առաջ»: Ներկաները վերահասու կ'ըլլան Մաշտոցի գերեզմանը պարփակող եկեղեցիին վրայ իրագործուած նորագոյն վերանորոգութիւններուն (իրականացուած՝ միլանոյաբնակ Թորգոմ և Հայկ Ղազարոսեան երզնկացի եղբայրներու բարերարութեամբ) եւ Օշականէ մեկնելէ առաջ՝ պահ մը կանգ կ'առնեն Հայ Գիրերու գիւտարարին ծննդեան 1600-ամեակին առիթով գիւղի մուտքին՝ ճարտարապետ Ճիմ Թորոսեանի յղացումով բարձրացուած յուշակոթողին առջեւ: Աւելի ուշ, այց մը կը տրուէր Աշտարակի Կարմրաւոր գողտրիկ եկեղեցին, կառուցուած՝ Է. դարուն: Երեկոյեան, Շնորհք Պատրիարք ներկայ կ'ըլլար Երեւանի օփերայի դահլիճին մէջ սարքուած «Արշակ Բ.»ի ներկայացման:

Յաջորդող երկու օրերուն, վանական հնագոյն կառոյցներու տրուած այցելութիւնները կը շարունակուէին Արտաշատի Խոր Վիրապով, ժայռափոր Գեղարդով (ԺԳ. դար) եւ Գառնիի հեթանոսական տաճարով: Շնորհք Պատրիարքի ստացած տպաւորութիւնները այնքան խոր են, որ ան, Հոգեւոր Ճեմարանի սեղանատան մէջ սարքուած ճաշի մը ընթացքին, խօսքն ուղղելով իրեն սեղանակից դարձած ուսանողութեան, կը գոչէր.- «Երանի ձեզի, որ կ'ապրիք մեր պատմական վանքերու մօտիկութեան մէջ, ուր կան շունչն ու տեսիլքը մեր եռամեծ վարդապետներուն, որոնց աշակերտները ու հետեւորդները ենք մենք եւ դուք»:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԵԱՑ ՊԱՏՈՒՀԱՆ»

(Հեղինակ՝ Մովսէս Պչաքճեան, Փարիզ 2002, 266 էջ)

«Երեւանին քիչ մը Փարիզ կը պակսի, Փարիզին՝ ամբողջ Երեւանը» (էջ 125)

Ահաւասիկ Մովսէս Պչաքճեանի իններորդ հատորը՝ եթէ չհաշուենք Թարգմանական հրատարակութիւն մը: Այս ինը հատորները կ'ընդգրկեն՝ մէկ Թատերգութիւն, մէկ պատմուածքներու հաւաքածոյ, մէկ բանաստեղծութեանց հատոր, երկու վէպ եւ չորս քրոնիկային հատորներ: Այլ խօսքով, Պչաքճեան փորձած է, եւ կը շարունակէ ստեղծագործել, գրական գլխաւոր բոլոր տարազներով: Այս բազմազանութիւնը սակայն, տարազային է միայն: Իրականութեան մէջ, Պչաքճեանի բոլոր ստեղծագործութիւնները ունին նոյն յենակները, նոյն ձգտումները, նոյն պաստառը, նոյն աշխարհահայեացքը, նոյն խորաթափանց վերլուծումները եւ վերջապէս նոյն ինքնուրոյն լեզուն: Այս անշուշտ չենթադրեր որ երեսուն տարիներու վրայ երկարող իր ստեղծագործութիւնները միօրինակ են եւ կամ իրագործման նոյն մակարդակի վրայ կարելի է դասել զանոնք: Այսօր՝ պիտի անդրադառնանք իր վերջին հատորին՝ «Աշխարհահայեաց Պատուհան»ին:

Այս հատորը ունի երեք ուրոյն բաժիններ: Առաջին 174 էջերը յատկացուած են 1996–1999 տարիներուն Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին մէջ, «Այս Առաւօտ, Այս Երեկոյ» ընդհանուր խորագրին տակ լոյս տեսած նշմարներուն: Երկրորդ մասը յատկացուած է, 1994-ին, այն ժամանակ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ զրոյցի մը, որ առաջին անգամ ըլլալով լոյս կը տեսնէ, իսկ երրորդ մասը՝ համադրումն է, Պչաքճեանի գրական երկերուն մասին եղած զանազան վկայութիւններու:

Առաջին մասին՝ առաջին նշմարով, հեղինակը կը ճշդէ, օրաթերթի մը մէջ մընայուն սիւնակ մը գրելու «Խայծ անդիմադրելի» ցանկութեան ու պատճառներուն մասին ու կը գտնէ որ «գրքին եւ լրագրին միջեւ գաղտնի ճամբաներ (կան), մէկը կը սնանի միւսով»: Յաջորդող 18 գրութիւնները, ոմանք բազմաթիւ բաժիններով, անդրադառնալով հանդերձ օրուան պատահարներուն, համաշխարհային անցուդարձերուն Հայաստանի թէ Սփիւռքի առօրեային եւ ընտանեկան, բարեկամական ու անձնական վիճակներուն, առաւելաբար հեղինակին ներաշխարհը ու հակազդեցութիւնը կը փոխանցեն մեզի: Պչաքճեան գլխաւոր հերոսն է այս պատմումներուն, եւ հակառակ «Աշխարհահայեաց» խորագրին, պատմումները ներհայեաց են, բայց ոչ անձնակեդրոն: Դէպքերուն փոխանցումը չէ որ կ'ըլլայ հոս, այլ անոնց ուրոյն վերլուծականը՝ հեղինակին առանձնայատուկ մօտեցումով եւ իր աշխարհահայեացքի լուսաւորումով: Անոր գրող ըլլալու պարագան կը գունաւորէ ամէն միտք, ամէն զգացում, ամէն անդրադարձ: Այս պարագան կ'արժեւորէ պատմումները եւ զանոնք սոսկ հրապարակախօսական ըլլալէ կը փրկէ, անոնց աւելցնելով որոշ գրական բնոյթ:

Երեւանի մէջ՝ «Երբ հոն եմ (Փարիզ), հոս եմ, երբ հոս եմ, հոն չեմ» կը յայտարարէ Պչաքճեան, հայութեամբ բաբախող սիրտ ունեցող ամէն Հայու նըման: Քիչ մը անդին՝ «Երեւանին քիչ մը Փարիզ կը պակսի, Փարիզին՝ ամբողջ Երեւանը» կը շարունակէ: Խոհեր, որոնք չեն կրնար անտարբեր Թողուլ մտածող սփիւռքահայը: Կարելի չէ այս նշմարները կարդալ, առանց խորհրդածութեան, հակազդեցութեան, առանց Թեր կամ դէմ տրամադրուելու հոն արծարծուած հարցերուն:

Գրքին երկրորդ մասը յատկացուած է 1994-ի Սեպտեմբերին, Հայաստանի այն ժամանակ նախագահ Լեւոն Տէր – Պետ-

րուսանի հետ գրոյցի մը, որ կ'երկարի 43 էջերու վրայ: Այս հեղինակին երկրորդ գրոյցն է, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, որ լոյս կը տեսնէ առաջին անգամ ըլլալով: Երկու հարցազրոյցներ ալ կատարուած են Հայոց պատմութեան կարեւոր մէկ պահուն, երբ ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթի ահաւոր պակասը, պատերազմը եւ անգործութիւնը պատճառ կ'ըլլային, որ մարդիկ մութին մէջ սառին: Երկու հարցազրոյցներուն մէջ ալ, այս լուրջ եւ մտահոգիչ պահը կը բնորոշուի բնական եւ անցումային: Ամէն չարիքի արմատը Տէր-Պետրոսեան կը գտնէ շրջափակման մէջ: Սփիւռքահայութիւնը կը նկատէ «դրսեցի», որ երբեք կարելի չէ հայաստանցի հայուն համահաւասար հայ նկատել: Երկու հարցազրոյցներն ալ տեղի կ'ունենան, Յունիս 28-ի նախագահական ընտրութիւններէն առաջ, երբ Դաշնակցութիւնը կ'արտաքսուէր Հայաստանէն...

Առաջին հարցազրոյցը, կատարուած 1992-ին, լոյս տեսած է նոյն տարին՝ «Յառաջ» օրաթերթին մէջ, եւ ապա հրատարակուած 1997-ին՝ Պչաքճեանի «Անկատար վերծանումներ» նշմարներու հատորին մէջ: Այս առաջին գրոյցը, միայն 33 էջերէ կը բաղկանայ եւ մասամբ ունի անձնական բնոյթ: Ան կը խօսի նաեւ, Հայաստանը յուզող բազմաթիւ հարցերու մասին: Նոյնիսկ կ'անդրադառնայ Յունիս 29-ի ելոյթին եւ կը պնդէ որ պետական յեղաշրջման եւ քաղաքացիական պատերազմի լուրջ վտանգէ փրկած է երկիրը: Բացի այս վերջին նիւթին եւ «դրսեցի»ներու մասին եղած արտայայտութիւններէն, Նախագահը, այս առաջին գրոյցին մէջ կշռուած պատասխաններ կու տայ, ինքզինք ներկայացնելով ժողովուրդի եւ Հայրենիքի հզօրացման ջատագով եւ պաշտպան:

Երկրորդ հարցազրոյցին մէջ՝ ինքնավստահ, իր կարծիքները բացարձակ նկատող, ոչ մէկ հակաճառութեան չհանդուրժող, մենատէր է խօսողը: Կան զանազան ապշեցնող հաստատումներ: Կ'արժէ անոնցմէ մէջբերել հետեւեալը. — «Հայաստանի հայը իրեն կարող է շռայլութիւն թոյլ տալ ընդհանրապէս չմտածելու այն մասին թէ ինք Հա՞յ է թէ ոչ. ինքը ծառ է տնկում, պտուղ է աճեցնում, դրանով արդէն ինքնին հայ է: Սփիւռքահայը ամէն օր պիտի մտածէ իր հայ լինելու կամ չլինելու մասին: Աղասի Այվազեանը մի հրաշալի պատմուածք ունի «Հայ Հայը»: Հիմնական միտքը ի՞նչ էր. ա'յն հայը, որ մտածում է թէ ինք հայ է, արդէն ինչ որ մի պակաս բան ունի՝ ասում է: Շատ հետաքրքրական միտք է»:

Անհասանելի այս միտքը՝ անդիտակից հայու տիպարի առաջադրութիւնը, չքաղաքականացած, աշխատող, ուտող, խըմող եւ չմտածող հայու տիպարին ցանկալիութիւնն է, որ ցնցեց զիս ամէն ինչէ աւելի: Չէ՞ որ Սովետական իշխանութիւններն ալ 70 տարի այս տիպարը առաջ քշեցին: Արդեօ՞ք կարելի է ազատ ու կայուն պետականութեան հասնիլ նման հայ քաղաքացիի մտատիպարով:

Թերեւս, Հայաստանի անկախութենէն ի վեր, օրը օրին Հայաստանի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական վերիվայրումներուն հետեւողներուն համար, նորութիւններ չըլլան, սակայն, Տէր-Պետրոսեանի մտքերուն մէկտեղումը եւ արձանագրութիւնը, խիստ կարեւոր է, հասկնալու համար Անկախ Հայաստանի առաջին տարիներուն մթնոլորտը եւ իրականութիւնը: Ուրախ եմ, որ Պչաքճեան, գրոյցէն 8 տարիներ ետք, չխուսափելով Հայոց Պատմութեան այս մթին էջէն, որոշած է զայն դարձնել մեր բոլորին սեփականութիւնը:

Գիրքին երրորդ մասը կը բաղկանայ 62 վկայութիւններէ, Մ. Պչաքճեանի գրական վաստակին մասին: Սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ, ծանօթ թէ անծանօթ անուններ, ոչ միայն առիթը ունեցած են հեղինակին գործին ծանօթանալու, անոր ցարդ հրատարակած հատորներէն մէկը կամ միւսը կարդալով, այլ նաեւ ժամանակ յատկացուցած, գրախօսականով կամ անձնական նամակով իրենց մտքերը բաժնելու հեղինակին հետ: Ասիկա ոչ միայն կը վկայէ հեղինակին գործին մասին այլ նաեւ որ հայ գրքի ընթերցանութիւն տակաւին ժամանակավրէպ չէ, եւ աշխարհի չորս ծագերուն, տակաւին կը մնան հաւատարիմ ընթերցողները հայ գրքին, ուր ալ գրուած ըլլայ ան:

Հաճելի եւ չահեկան է այս վկայութիւնները տեսնել քով քովի: Այսպիսով Պչաքճեանի ընթերցողները կը դառնան մէկ ընտանիք, կը բաժնեն իրենց մտքերը իրարու հետ եւ կը ստեղծեն հասարակ յայտարար մը, որ գոյութիւն պիտի չունենար առանց այս համախմբումին:

Գրողին համար միշտ ալ առօրեային հետ առընչուիլը անհրաժեշտ եղած է, չկղզիանալու, միշտ թարմ հնչելու եւ շրջապատին հետ զուգորդուելու համար: Օրաթերթի մը մէջ չարունակաբար հրատարակուող սիւնակ մը, ապահոված է այս՝ Պչաքճեանի համար: Հաճելի, եւ մտածելու առիթ ստեղծող ընթերցում մըն է այս գիրքը, որ կը կրէ ուրոյն Պչաքճեանական դրոշմ: Բայց «Լուսաւոր Աչքերով Օտարական»ի հեղինակը պէտք չէ բաւականանայ նման իրագործումներով միայն: Կը սպասենք իր յաջորդ վէպին, որ կը յուսանք շատ չուշանար:

ԵԼԻԶ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

փետրուար, 2003
Թորոնթօ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՀԻՆԳ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 27-ին Ս. Վարդանանց տօնին օրը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանի կողմէ հինգ սարկաւագ քահանայ ձեռնադրուած է: Անոնք կոչուած են՝ Խորէն Քհնյ., Եղիշէ Քհնյ., Կորիւն Քհնյ., Տաճատ Քհնյ., Վարդան Քհնյ.: Պատարագի աւարտին տեղի ունեցած է Վարդանանց հերոսներու նուիրուած հանդիսութիւն:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՍՏԱԼԻՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

«ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»...

Ստալինի մահուան յիսնամեակին առթիւ (1953, Մարտ 5) Լը Մոնտ 24 էջնոց յաւելուած մը լոյս ընծայած է, ուր զանազան յօդուածներ կ'ոգեկոչեն բռնակալը եւ իր անողոք գործունէութիւնը:

Նորութիւն չկայ, բայց գրութիւնները կը ծառայեն թարմացնելու յիշողութիւնները: Անցեալի այդ շրջանի յատկանշական դէպքերէն եղած են, ինչ որ պատմութեան անցած է «Մոսկուայի դատավարութիւնները» անուան տակ եւ որոնք ամէնէն խօսուն պատկերները կը կազմեն սարսափի վարչակարգի մը:

1932-էն սկսեալ, դանփակ դատավարութիւններ կը խորտակեն Ստալինի ընդդիմութիւնը: 1936-էն 1938, հալածանքը կը սաստկանայ, հրապարակային երեք դատավարութիւններու ընթացքին հին բոլշեւիկներու մէկ մասը, անոնք որոնք յեղափոխութիւնը ըրած են՝ Բուխարին, Զինովիեւ, Կամենեւ, Կրեստինսքի եւ քանի մը ուրիշներ, այլեւս «ժողովուրդի թշնամի» դարձած, մահուան դատապարտուած են կամ տարագրուած, դատական չինծու բեմադրութիւններու աւարտին: Դատախազը՝ Ա. Վիշինսկի, նախատինքի եւ դաժնութեան բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ: Սարսափը գործածելով որպէս կառավարման մեթոտ, Ստալին այլեւս կը տիրապետէ Պետութեան գլուխը, առանց ոեւէ մրցակիցի: 1940-ին, Տրոցկի կը սպաննուի Մեքսիքա: Եւ այսօր, Թիւրքմէն նախագահը՝ Նիազով նոյն ձեւով դատապարտել կու տայ իր ընդդիմադիրները:

1932-էն 1934, արդէն շարք մը դռնփակ դատավարութիւններ խորտակած են որեւէ ընդդիմութիւն: «Հին բոլշեւիկները» կը հալածուին, կը հետապնդուին ղեկավարներու մահափորձերու, տնտեսութեան, խափանարարութեան, լրտեսութեան ամբաստանութեամբ: Եւ բոլորն ալ կ'ընդունին մեղադրանքները: Իշխանութեան միացած ձախի նախկին ընդդիմադիր՝ Եուրի Պիատակով, առաջին դատավարութենէն ետք, կը յայտարարէ. — «Արիւնը կը սառի ի տես այս ոճիրներուն: Մեր սքանչելի երկիրը սերտօրէն կը շրջապատէ մեր սիրելի ղեկավարները, ամէնէն առաջ՝ Ստալինը»: Բայց, Պիատակով, յաջորդ դատավարութեան «դերակատարն» է եւ կը խոստովանի նոյնանման ոճիրներ: Դատավարութիւններու նպատակն է ընդլայնել սարսափի դաշտը կուսակցութեան անդամներու մէջ իսկ, համոզել ժողովուրդը, որ խափանարարները եւ ոչ վարչակարգը պատասխանատուներն են իր ամէնօրեայ տառապանքներուն:

1936 Օգոստոս 19-ին, կը բացուի «16-երու» դատավարութիւնը: Պատմական ղեկավարներուն հետ, Զինովիեւ եւ Կամենեւ, բոլորն ալ կը խոստովանին որ «կեդրոն» մը կազմած են տապալելու համար տնտեսութիւնը եւ սպաննելու Ստալինը, Վորոշիլովը կամ Ժդանովը: Մահուան դատապարտուած, կը գնդակահարուին Օգոստոս 25-ին: Ամիս մը յետոյ, Ստալին Նիկոլայի Եժովը կը նշանակէ ներքին գործերու գլուխը, «քննութիւնները» կարգաւորողը: Երկրորդ դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ 1937, Յունուար 23-էն 30: 15 նոր ամբաստանեալներ կը շրջապատեն Պիատակովը, Ռադեկը եւ Մուրալովը, խոստովանելով նմանօրինակ «ոճիրներ», կ'աւելցնեն «լրտեսութիւնը» ի նպաստ նացիական Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Լեհաստանի: Բացի Ռադէկէն որ գուլագ կը ղրկուի, միւսները կը գնդակահարուին: Անարգութեան թափը կը շարունակուի վերջին դատավարութեամբ (1938 Մարտ 2-13) կեդրոնացած Ն. Բուխարինի վրայ, ամբաստանուած որպէս անգլեւգերման լրտես 1920-էն, բայց նաեւ այն ամբաստանութեամբ որ ուզած է Լենինը սպաննել 1918-ին: Ամէն անգամ ամբաստանեալները կը կրկնեն որ Տրոցկի (աքսորի մէջ 1929-էն ի վեր) «ահաբեկչական կեդրոններու հոգին եւ կազմակերպիչն էր», բոլորն ալ իրենց յապաղած պաշտամունքը կ'արտայայտեն «հանճարեղ Ստալինի»: Հարց կը տրուի, ի՞նչպէս այս մարդիկը կրցած են այս ստախօսանքի ստորնանալ: Կարճ բացատրութիւն մը, 90 «հին» բոլշեւիկներէն որոնք դատի քաշուած են, միայն 16-ը ներկայացած են: Հակառակ չարչարանքներուն, իրենց ընտանիքներուն եղած սպառնալիքներուն, միւսները մերժած են խոստովանիլ երեւակայական ոճիրներ եւ գաղտնաբար մաքրագործուած են:

Բոլորին մէջ, Բուխարին իր դերը կը խաղայ որոշ խանդով: Դատախազ Վիշինսկիին կ'ըսէ.— «ամբաստանեալներու խոստովանութիւնը միջնադարեան ըսկըզբունք է»: Այս վերջինը հարց կու տայ թէ կը ճանչա՞յ Կարելինը: «Այո'» կը պատասխանէ, «միասին էինք ձեր դըրասենեակը» հասկցնել տալով թէ յայտարարութիւններն ու խոստովանութիւնները կանխաւ պատրաստուած են: Խորհրդային գրողները՝ Բաբել, Պաստերնակ, Գրոսման, Ալեքսէյ Տոլստոյ կը բացադանչեն՝ «ո՛չ մէկ գութ փաշիզմի մեղսակիցներուն համար»: Աշխարհի միլիոնաւոր համայնավարները կ'ընդունին վճիռները, զորս իրաւագէտներու միջազգային միութիւնը «կատարելապէս օրինաւոր» կը գտնէ: Բացի քանի մը մըտաւորականներէ, արեւմտեան հանրային կարծիքը չի յուզուիր: Դժոխային հալածանք մըն է զոր կը կրէ ընկերութիւնը: Ստալին Կարմիր բանակէն կը վախնայ. գաղտնի դատավարութեամբ մը 1937 Յունիսին, Սպայակոյտին կէսը գնդակահարել կու տայ: Տասը տարի է արգելափակման կայանը գտնուող 15 հազար տրոցկիստներ կը գնդակահարուին, կուսակցական 30 հազար պատասխանատուներ, Ստալինին նուիրուած, կ'աքսորուին: 1937-38, երկու միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ գուլագ կը ղրկուին: 1938-ի վերջաւորութեան, Եժով կ'անհետանայ, տեղը կ'անցնի Բերիա:

Թ.Ա.Թ.

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Բնակչութիւնը գրեթէ բացառապէս ձկնորսներէ կազմուած է: Բայց ծովուն վրայ, փոթորկին, քամիին եւ ալիքներուն դէմ իրենց մղած յարատեւ պայքարը չէշտած ու կարծրացուցած է այս մարդկանց դիմագծերը, առանց սակայն եղծելու անոնց հոգին, որ հակառակ արտաքինին թողած տպաւորութեան, մանուկ է, միամիտ եւ խորապէս բարի:

Փոքրիկ, փայտաշէն տները, իրարու կցուած, այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ կանգուն կը մնան միայն՝ որովհետեւ իրարու կը կռթնին:

Այդպէս է նաեւ բնակչութիւնը: Հոն բնակողներէն ամէն մէկը կը յենուի միւսին վրայ՝ ինքն ալ իբր յենարան ծառայելով ուրիշի մը:

Մէկ խօսքով՝ սամաթիացի ձկնորսները մէկ մեծ ընտանիք մը կը կազմեն: Ընտանեկան այդ միութիւնը արտաքնապէս աչքի չի զարներ: Անոնք կը խորշին իրենց զգացումները դրսեւորելէ կամ իրենց հոգեկան քնքշութիւնները ցուցադրելէ: Բայց բաւական է որ դժբախտութիւն մը պատահի իրենց համայնքին մաս կազմող ընտանիքի մը մէջ, եւ այդ վիշտը իր արձագանգը կ'ունենայ բոլոր սրտերուն մէջ: Բաւական է որ վտանգ մը սպառնայ մէկու մը, եւ միւսները, նոյնիսկ եթէ երէկ կռուած են հետը, կ'երթան իրենց կեանքը վտանգի տակ դնելու՝ զայն ազատելու համար:

Սամաթիացին կը խօսի շատ բարձր ձայնով: Թերեւս ծովն է որ այդպէս ըրած է զինք: Ան գրեթէ կը պոռայ, եթէ նոյնիսկ քովինին հետ խօսի, եւ բարձրաձայն կը գործածէ նաեւ հայհոյանքներու իր ճոխ մթերքը...

Կնոջը անունը երբեք չի տար, «կնիկ» կ'ըսէ, կամ «քա»: «Կնիկ, սա ձուկը կասկարայի վրայ խորովէ». «Քա', խելքդ ո՞ւր է, կերակուրը կ'այրի նէ»...

Կնոջը անունը տալը սիրոյ խոստովանութեան պէս բան մըն է, տկարութեան նշան մը, որ սամաթիացին երբեք թոյլ չի տար իրեն: Արդէն կնոջը հետ ան շատ քիչ կը խօսի, տան մեծ երախան է ան՝ «մազը երկար, խելքը կարճ»: Եւ երախայի պէս ալ կինը շատ անգամ ծեծ կ'ուտէ ամուսինէն իր գործած սխալներուն համար: Երբ տունը մաքուր չէ, երբ երախան ժամանակին դպրոց չէ ղրկած, երբ թամբաւել կը փորձէ, մանաւանդ, երբ իրենց վստահուած գաղտնիք մը կինը ուրիշին կը յայտնէ: Այս վերջին կէտին նկատմամբ մասնաւորապէս անողոք է սամաթիացին:

Պոլսոյ եւ արուարձաններուն ձուկն ու խեցեղէնը գրեթէ ամբողջութեամբ սամաթիացիները կը հայթայթեն: Անոնց որսացած ձուկը մինչեւ անգամ կը ղըրկուի Թուրքիոյ զանազան քաղաքները, մասնաւոր սակառներու կամ սնտուկներու մէջ դրուելով: Ընդհանրապէս սամաթիացի ձկնորսը չի դրադիր առաքման գործով կամ մեծ վաստակ մը չունի անկէ: Միջնորդներն են որ կու գան տեղւոյն վրայ, չնչին գիներով եւ մեծաքանակ կը գնեն ամբողջ գիշերուան ընթացքին տաժանելի աշխատանքով բռնուած ձուկին մէկ կարեւոր մասը՝ ուրիշ քաղաքներ ղրկելու կամ Պոլսոյ հարուստ թաղերուն մէջ սուղ գներով ծախելու համար: Մնացեալ ձուկը սամաթիացին կը ծախէ տեղւոյն վրայ, մօտակայ արուարձաններէն եկողներուն կամ կը տանի Ղալաթիա, ձուկերու շուկան, եւ անձամբ կը ծախէ:

Սեւ ծովը, Մարմարան եւ Վոսփորը ձուկերու զարմանազան տեսակներ կը հայթայթեն: Ամէն ձուկ բռնուելու իր մասնաւոր ձեւն ունի. ան չի մօտենար, մինչեւ որ իրեն հաճելի թակարդ մը չդնեն իր տրամադրութեան տակ:

Կայ ձուկ մը՝ «կրակի ձուկը», որը որսալու համար ձկնորսները ստիպուած են լոյս վառել գիշերուան մթութեան մէջ: Ձկնորսը երկաթէ ձողի մը ծայրը դիւրավառ փայտէ խուրձ մը կամ քարիւղով թրջուած լաթ մը կը կապէ եւ ծովուն բացերը, յարմար տեղ մը, կը վառէ: Երբեմն կը գործածեն նաեւ այդ նպատակին համար պատրաստուած քարիւղէ լամբարներ: «Կրակի ձուկ»երը, անճապարանքով, կարծես խրախճանքի կ'երթան, կու գան հաւաքուիլ լոյսի շրջանակին մէջ, եւ ահա ձկնորսը կը նետէ իր ուռկանը ու կը բարձրացնէ առատ աւարով...

(Շար. 44)

Այրի Տիկին Մարի Բարաքեան,

Տիկին Քրիսթին Քէչիչեան եւ զաւակները՝ Սաշա եւ Տէպորա,

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Բարաքեան եւ զաւակները՝ Էտմոն եւ Արեգ,

Տէր եւ Տիկին Ալոճենց

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԷՏՄՈՆ ԲԱՐԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 27–ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի, Մարտ 5–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ մայր եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն–Թ'Ուէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

16, rue Ginette Neveu, 75018 Paris

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սիմա Սարգիսեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց հօր եւ ազգականին՝ Վարդան Դաւիթեանի *մահուան առթիւ:*

Télévision
FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30

«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՍԹԻՐՔ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17.30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 7*
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ
TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien

(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes (entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CONCERT

avec le groupe

New Hope Singers

de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —— —— Offrande ——

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter : l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ամբողջ շրջանին,* ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ *երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ* «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» *եւ* «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» *ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ 12*
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻԽԱՌՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ
(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի *ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ,* ՈՒՐԲԱԹ *երեկոներ ժամը 19–ին,* «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» *եւ* «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» *ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–*

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 7*
Ե. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ 14*
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

PROJECTION D'UN FILM DOCUMENTAIRE DANS LE CADRE DE LA JOURNEE DE LA FEMME

«Où git ma victoire» Que sont les combattantes du Karabagh devenues?

Film réalisé par PeA HOLMQUIST et Suzanne KHARDALIAN
Le 7 mars à 20 heures 30
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Débat avec les réalisateurs après le film
Participation aux frais
5 euros par personne.

Section
«D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

repas

«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»

Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan

Réservations avant le 5 mars
Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.

Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

Section **«Leola Sassouni»** de Marseille-Bd. Oddo

loto

Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 7
VENDREDI
7 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.639 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.639

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Ո՛Չ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱ ՄՈՒՏՔԻՆ

«Ֆրանսայի գերիշխանութեան համար» շարժումը եւ «Ֆրանսացիներու ձայնը» Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին դէմ հանրահաւաք մը կազմակերպած էին Մարտ 5-ին, Նէօյիի Թատրոնի սրահին մէջ որ ամբողջութեամբ լեցուած էր 700-800 հոգինոց բազմութեամբ մը: Նոյն նպատակով հանրագրութեան մըն ալ ձեռնարկուած է որով հաւաքուած ստորագրութիւնները պիտի յղուին Հանրապետութեան նախագահին:

Բոլոր խօսք առնողները շեշտելով որ իրենց կեցուածքը Թուրքիոյ, կամ Թուրք ժողովուրդին դէմ բնոյթ չունի, ծանրացան անոր անդամակցութեան անկարելիութեան, անընդունելի բնոյթին ու անհեթեթութեան վրայ: Ելոյթներուն մեծ մասին մէջ յիշուեցան 1915-ը, Թուրքերու իրենց պատասխանատուութիւնը չընդունելու յամառութիւնը, Ֆրանսայի մէջ Հայերու յարգելի ու սիրելի ներկայութիւնը, երկրին նկատմամբ անկեղծ փարումը ու պատմական յիշողութեան անոնց վէրքը Թուրքիոյ անդամակցութեամբ անգամ մը եւս չարծարծելու պարտքը:

«Ֆրանսացիներու ձայնը»ի նախագահը Ֆ. Նուազէլ ըսաւ թէ Թուրքիա եւրոպական յատկանիշի տէր երկիր չէ, այլ միջերկրականեան, մանաւանդ՝ բնակչութեան արդէն մեծ թիւով ու ժողովրդագրական աճի բարձր համեմատութեամբ ամէնէն տիրական երկիրը պիտի ըլլայ Միութեան եթէ անդամակցի:

Նոյն միութենէն Հ. տը Լէսքէն Թուրքիոյ անդամակցութեան ուղղութեամբ ԱՄՆ-ու պնդումին մէջ մատնանշեց աշխարհաքաղաքական նպատակները, ի նպաստ աշխարհը ղեկավարելու ամերիկեան ձգտումին: Ըսաւ թէ Մ. Քէմալի երկիրը արեւմտականացնելու ջանքերը արմատական բնոյթ չէին ստացած. 1915-ը մարդկութեան պատմութեան ամէնէն վայրագ էջը որակեց որուն հեղինակը Թուրքերն էին որոնք մինչեւ այսօր ոչ մէկ ցաւ, կամ զղջում յայտնած են: «Հայերը մեզի սիրելի են, տէր՝ հրաշալի մշակոյթի մը: Սփիւռքը չմոռցաւ 1915-ի ցաւը եւ այսօր անոր անարդանք կ'ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան համաձայնիլ» ըսաւ ան:

Ն. տը Գոնթինյան Եւրոպական Միութեան յաջողութեան տեսակէտէն անպատեհ նկատեց Թուրքիոյ անդամակցութիւնը. ծանրացաւ աշխարհաքաղաքական դիրքի, սահմաններու վրայ, ըսաւ թէ Թուրքիա եւրոպացի եղած է միայն գրաւման տխուր շրջաններուն: Ան ալ անդրադարձաւ բնակչութեան արդէն մեծ թիւին, արագօրէն աւելնալու հակումին, նաեւ միջին ասիական թրքական հանրապետութիւններու բնակիչներուն դիւրութեամբ քաղաքացիութիւն տալու երեւոյթին:

Ժադ Միյար եւս շեշտեց Թուրքիոյ մշակոյթի, պատմութեան տարբերութիւնները Եւրոպայէն. ըսաւ թէ այդ երկիրը ուրիշ աշխարհի մը կը պատկանի: Ան ըսաւ նաեւ թէ Եւրոպական Միութիւնն ալ պէտք էր վերակազմակերպել ազգերու գերիշխանութեան հիմով:

Այս գաղափարը որ գրեթէ բոլոր ելոյթներով կրկնուեցաւ, գլխաւոր թեման կազմեց նաեւ Ֆ. տը Վիլիէի: Ան ըսելով թէ Ֆրանսան համաշխարհային հզօրութիւն է, դէմ արտայայտուեցաւ Եւրոպայով սահմանափակուելուն: Ըստ իրեն ապացոյցը նկատեց Իրաքի հարցին մէջ իր վէթօն դնելու տրամադրութեան քաղաքական արձագանգը: Բաւական խիստ արտայայտութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ հասցէին, ըսելով որ անոր անդամակցութեամբ հողագործութեան, ապա շրջագայութեան մարզերը ծանրակշիռ կացութեան կը մատնուէին: Թուրքիոյ գըլխաւոր ըրածը Եւրոպա թմրեցուցիչ ու գաղթական արտադրելն էր դէպի Եւրոպա. յիշեց Սանճաքի հարցը, Կիպրոսը, հարցնելով թէ ի՞նչպէս Իրաքի դէմ պատերազմ կը հռչակուէր, մինչ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան մասին կը խօսուէր: «Ես Հայ եմ» գոչեց ան, աւելցնելով. «Հայերը երբեմն աւելի Ֆրանսացի են, քան՝ Ֆրանսացիները: Պէտք չէ անոնց յիշողութիւնը բռնաբարել եւ աւելցնել ցաւը, Թուրքիոյ անդամակցութեամբ»: Ինք եւս գոհունակութեամբ անդրադարձաւ վէթոյի տրամադրութեան, որով Ֆրանսայի մեծութիւնը շեշտուած էր բոլոր անոնց համար որոնք Եւրոպայի հուժկու յորձանքին առջեւ ամէն բան կորսուած կը նկատէին:

Ցաճախակի ծափերով ընդհատուած այս վերջին ելոյթէն ետք, կազմակերպիչներուն հրաւէրով երգուած ֆրանսական փառերգով աւարտեցաւ երեկոյթը:

Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ նոյն կազմակերպութիւններուն նախաձեռնած ցոյցը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 26-ին, Տանֆէր Ռոշըրոյի հրապարակին վրայ, ժամը 14.30-ին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՓՈՒԼԸ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ 67,5%-ՈՎ

Հայաստանի նախագահական չորրորդ ընտրութեան Բ. փուլը աւարտած է Ռ. Քոչարեանի յաղթանակով: Իրեն տրուած քուէներու 67.5 տոկոսով ան պաշտօնավարութեան հնգամեայ Բ. շրջան մը կ'ունենայ, մինչ իր մրցակիցը Ս. Դեմիրճեան ստացած է 32.5% քուէ:

Մարտ 5-ի ընտրութեան մասնակցութեան համեմատութիւնը 64.7% եղած է. այլ խօսքով՝ 2 միլիոն 300 հազար ընտրողներէն քուէատուփ դիմած է 1 միլիոն 506 հազար 388 հոգի: Մասնակցութեան համեմատութիւնը աւելի բարձր է առաջին փուլէն (62%): Քուէարկութեան ամենաբարձր տոկոսը արձանագրուած է Սիւնիքի մէջ, 79.2%-ով, ամէնէն ցածր՝ Արագածոտնի մէջ (59.05): Ռ. Քոչարեանի տրուած քուէներու ընդհանուր թիւը եղած է 1 միլիոն 328 հազար 92, Ս. Դեմիրճեանին՝ 496 հազար 968:

Ընտրութիւնը տեղի ունեցած է ընդհանուր առմամբ հանդարտ մթնոլորտի մէջ: Ռ. Քոչարեան քուէարկած է առաւօտուն, ինչպէս Ս. Դեմիրճեան: Երկուքն ալ քուէարկելէ ետք պատասխանած են լրագրողներու: Ռ. Քոչարեան կատակելու յայտնի տրամադրութեամբ ըսած է թէ «Եթէ չլինէր Բ. փուլը, ապա այն պէտք էր յօրինել». իսկ Ս. Դեմիրճեան չեշտած է թէ ընտրութեան Բ. փուլն ալ առաջինէն ոչինչով կը տարբերի, թէ ընտրութիւնը անարդար է:

Ընտրութեան ոչ վերջնական արդիւնքներու հրապարակումէն ետք ընդհանուր համոզումը այն եղած է որ Ռ. Քոչարեանի յաղթանակին մեծապէս նպաստած է Մարտ 3-ի հեռատեսիլի բանավէճը երկու թեկնածուներուն միջեւ: Թէեւ ընդդիմութիւնը լայն չափով օրինազանցումներու մասին կը պնդէր ու բողոքի ցոյցի մը հրաւէր ուղղած էր Մարտ 6, կէսօրէ ետքի համար:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս առաջին փուլին, Հայաստանի քաղաքացիներուն մեծաթիւ գտնուած արտասահմանեան քաղաքներուն մէջ ալ ընտրական կեդրոններ հաստատուած են: Մասնակցութեան համեմատութիւնը ցած է, բաղդատած՝ Հայաստանցիներու թիւին: 5750 քուէարկողով առաջին դիրքի վրայ է Մոսկուա. Ս. Պետերբուրգ քուէարկած է 825 հոգի, Ալմաթի՝ 266, Պէյրութ 85, եւ այլն:

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի դեսպանատան մօտ արձանագրուած 252 հոգիէն քուէարկած է 174-ը: Ռ. Քոչարեան ստացած է 126 քուէ, Ս. Դեմիրճեան 38: Ութ հոգի քուէարկած է «բոլորին դէմ», երկու քուէ ալ անվաւեր յայտնուած է:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ընտրութեան օրը ձերբակալուած է Երեւանի նախկին քաղաքապետ Վահագն Խաչատրեան: Տրուած առաջին բացատրութիւնը այն էր որ ան թեւին դէտի կեղծ ժապաւէն կապած, փորձած էր միջամտել Սեբաստիա պանդոկը զետեղուած ընտրական գրասենեակին ընտրութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 5 / 6)

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Հանրային հեռատեսիլի խորհուրդի նախագահ Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան (Դեկտեմբեր 28) յանցաւորները ձերբակալուած են. վեց հոգինոց խումբ մըն են անոնք: Գրաւուած է ոճիրին գործուած ատրճանակն ալ: Կան փնտռուող այլ անձեր ալ: Հետախուզութիւնը կը վարէ գլխաւոր դատախազութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աթէնք տեղի ունեցած Թէքվանտոյի Եւրոպայի երիտասարդական ախոյենութեան 59 քկ. դասակարգին մէջ ոսկի մետալ շահելով ախոյեանի կոչում նուաճած է երեւանցի Լեւոն Փաշաբէրեան: Երկու հայ մարզիկներ եւս՝ Անդրանիկ Պետրոսեան (51 քկ.) եւ Արման Երեմեան (71 քկ.) յաջող ելոյթ ունենալով դարձած են պրոնզէ մետալակիրներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅՈՅՑԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱՆԱԿԸ ԱՄՆ-ՈՒ ԿՈՂՔԻՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 5-ին, Փարիզի մէջ, Ֆրանսայի, Ռուսաստանի եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարները համաբակոյ վճռական յայտարարութիւն մը հրապարակեցին, ուր վէթոյի կիրարկումն ալ բացառուած չէր:

Այդ միացեալ յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի, ի մէջ այլոց. – Թոյլ պիտի չտանք որ վաւերացուի բանաձեւի մը...

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Խոր ցաւով տեղեկացանք թէ յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Փարիզի մեր գաղութին ծանօթ դէմքերէն՝ մեթր Էմիլ Ասլանեան:

Մեր ողբացեալ բարեկամը ծնած էր Թիֆլիս, 1924-ին եւ ընտանեօք կանուխէն փոխադրուած էին Փարիզ: Փոքր տարիքէն կորսնցուցած էր հայրը եւ մօրը՝ Արտաշամի տքնաջան աշխատանքին շնորհիւ է որ ինք եւ քոյրը՝ Սիլվա կը շարունակէին իրենց ուսումը մինչեւ իրաւաբանական համալսարան, ուրկէ երկուքն ալ կը վկայուէին:

Էմիլ Ասլանեան փոքր տարիքէն մասնակցած է հայկական հաւաքոյթներու գեղարուեստական բաժիններուն, իր սերընդակիցներու մտքին մէջ են դեռ, երբ կ'արտասանէր մանաւա՛նդ Յ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ»ը:

Ցեղադայլն, միշտ իր օժանդակութիւնը բերած է գաղութիս ազգային կեանքին, անդամ եղած է Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան, բայց առաւելաբար որպէս փաստաբան է որ բերած է նաեւ իր լայն օժանդակութիւնը, երբ 1984 Յունուարի վերջ տեղի կ'ունենար ԱՍԱԼԱ-ի տղոց դատավարութիւնը: Անոնք կը դատուէին «Վան» գործողութեան հետեւանքով (Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանի գրաւում):

Աւելի քան տարի մըն է որ սիրելի Էմիլը կը տառապէր եւ մանաւանդ կը պայքարէր անողոք հիւանդութեան դէմ: Ի վերջոյ սակայն մահը յաղթեց եւ Էմիլ աչքերը փակեց Մարտ 6-ի վաղ առաւօտեան:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները մեր յաջորդ թիւով:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ սիրելի Ալիսին, որ ամիսներէ ի վեր բաժնեց ամուսնոյն տառապանքը, զաւակներուն՝ Սոֆիի եւ Ալեքսանդրի եւ իրենց ընտանիքներուն, քրոջ՝ Տէր եւ Տիկին Մ. Մարեանի եւ զաւակներուն:

ԹԵՐԹԱՏԵԼՈՎ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆ ԷՋԵՐԸ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՅՑԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ՈՒ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 13–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարգն եկած էր ուխտի երթալու հիւսիսային Հայաստանի երկու ամենանշանաւոր միջնադարեան վանքերուն,_ Հաղբատին ու Սանահինին: Այս այցը, իրականութեան մէջ, կ'ընդգրկէր Հայաստանի արեւելեան եւ հիւսիսային գօտիները միանգամայն: Հետեւաբար, Յուլիս 18–ի խաղաղ ու ջինջ առաւօտուն, մինչ ամռան արեւը իր շողերը տարածեր էր հայրենի դաշտերն ու սարալանջերն ի վեր, Շնորհք Պատրիարք իր ուղեկիցներով ճամբայ կ'ելլէր նախ դէպի Սեւան: Կարելի չէր անտես առնել Գեղամայ եւ Վարդենիսի լեռներու ծոցին բացուած ջուրի այս հսկայ աւազանը, որու համանուն թերակղզիին վրայ Թ. դարէն կը յամենային երկու եկեղեցիներ, Ս. Աստուածածին եւ Ս. Առաքելոց:

Սեւանէն ետք, ուխտաւորներն իրենց ճանապարհը կը շարունակէին Դիլիջանի եւ Գուգարքի ծաղկաւէտ ու դալարագեղ բնութեան մէջէն՝ դէպի Հայաստանի երրորդ մեծ քաղաքը՝ Կիրովական (այժմ՝ Վանաձոր): Տեղւոյն Ս. Աստուածածին հնադարեան եկեղեցւոյ մէջ՝ Պատրիարք Հօր ներկայութիւնը կ'ողջունուէր Շիրակի Թեմի առաջնորդ Մաշտոց Եպիսկոպոս Թաջիրեանի կողմէ (կեսարացի հոգեւորական մը, հայրենադարձ, որ Շիրակի Թեմի առաջնորդ եղած է 1960 – 1971): Վախճանած՝ 1973–ին):

Ուղեւորութիւնը կարճատեւ դադարէ մը ետք կը շարունակուէր դէպի աւելի հիւսիս՝ Լոռիի շրջանը, անցնելով Ալավերտի քաղաքէն ու կանգ առնելով Դեբետ գետի հին կամուրջին մօտ: Մերձակայ լեռներուն թառած պղնձաձուլարաններէն հասնող զուարթ աղմուկը կը միախառնուէր Դեբետի պղտոր ջուրի կարկաչին: Սանահինը միայն 3 քիլոմեթր անդին էր այլեւս, բայց հոն հասնելու համար՝ հարկ էր ճեղքել ժայռոտ եւ ոլորապտոյտ կածաններով դժուարատար ճանապարհ մը...: Բարեբախտաբար, "Ալավերտիի տեղական իշխանութիւնները Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքի եւ ուղեկիցների տրամադրութեան տակ են դրել ժայռերն ի վեր մագլցող երկու Վիլլիս աւտոմեքենայ»...:

Խումբը կանգնած է հիմա Սանահինի վանքին դարպասին առջեւ:

Շնորհք Պատրիարք «երկիւղած քայլերով եւ խոհուն»՝ կը մտնէ վանքին բակէն ներս եւ հերթաբար կանգ կ'առնէ միմափոր արձանագրութիւններուն ու շիրիմներուն առջեւ: Հազար տարուան պատմութիւն կայ այստեղ: Կը գգացուի շունչը Պահլաւունի Գրիգոր Մագիստրոսին, Զաքարէ եւ Իվանէ իշխաններուն, Գրիգոր Տուտէորդի աստուածաբան վանահօր: «Հիացմունքի եւ երախտագիտութեան արտասուախառն զգացմունքներով» լի՝ Շնորհք Պատրիարք ուշ երեկոյեան կը բաժնուի Սանահինէն ու կ'իջնէ Ալավերտի, այնտեղ գիշերելու համար:

Հաղբատ այցելութիւնը թողուած էր յաջորդ օրուան:

Սանահինն ու Հաղբատը հեռու չեն իրարմէ, ընդամէնը՝ 8 քիլոմեթր ճամբայ մը կը բաժնէ մէկը միւսէն:

Յուլիս 19–ի առաւօտուն էր որ Հաղբատի դարաւոր մենաստանը իր պարիսպին դռները կը բանար Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքին առջեւ: «Նոյն սիրելի եւ միսթիք միջավայրը, նոյն ջերմ ու կենդանացնող շունչը ամէն կողմ»: Այստեղ կը սաւառնին հոգիները Յովհաննէս Սարկաւագ Իմաստասէր բազմաշնորհ վարդապետին, Սամուէլ Անեցի պատմագրին, Դաւիթ եւ Մխիթար Քորայրեցիներուն եւ բազում այլ վանականներու, ծանօթ «Արեւելեան վարդապետներ» անուանումով: Շնորհք Պատրիարք «զլխում է, աղօթում եւ հոգւոց արտասանում այդ սուրբ յարկի մէջ աշխատած, տքնած եւ մահացած մեր նախնիների պայծառ յիշատակին»:

Շքախումբը Լոռիէն կը բաժնուի՝ թեքելով դէպի Լենինական (այժմ Գիւմրի), Հայաստանի երկրորդ գլխաւոր քաղաքը: Տեղւոյն առաջնորդանիստ Ս. Աստուածածին (Եօթվէրք) եկեղեցին լեցուեր է արդէն հաւատացեալներով՝ երբ Պատրիարքը «Հրաշափառ»ով մուտք կը գործէ այնտեղ: Կը փոխանակուին ողջոյնի խօսքեր ու կը կատարուի կանոնական կարճ արարողութիւն:

Այնուհետեւ հիւր պատրիարքը կ'առաջնորդուի Լենինականէն 12 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք գտնուող եւ ԺԱ. դարուն կառուցուած Մարմաշէնի վանքը, Ախուրեան գետի ձորին մէջ (այս վանքը, որ մեծապէս վնասուած էր 1988–ի երկրաշարժին հետեւանքով, վերջերս հիմնովին նորոգուեցաւ եւ պաշտամունքի բացուեցաւ հանդիսաւորապէս 2002 Օգոստոս 3–ին): Այստեղ, «Ախուրեան գետի ափին, ծառերի զով հովանու ներքոյ, Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքի պատուին տրւում է ճաշկերոյթ, որին մասնակցում են նաեւ Թեմական խորհրդի անդամները, քահանայից դասը»: Ցետմիջօրէին, ուխտագնացութիւնը նոյն խանդավառ թափով կը շարունակուի դէպի Արթիկի շրջանի Հառիճավանքը (Արագածի փէշերուն Է. դարուն կառուցուած համալիր, որ անցեալին ծառայած է նաեւ իբրեւ կաթողիկոսական ամարանոց), Մաստարայի Ս. Յովհաննէս եկեղեցին (Թալինի շրջան, Ե. դար) եւ Թալիշի (այժմ՝ Արուճ) Ս. Գրիգոր տաճարը (Աշտարակի շրջան, Է. դար):

Շնորհք Պատրիարք իր այս յիշատակելի օրը կ'աւարտէր գիշերը ներկայ գտնուելով Երեւանի «Հայֆիլհարմոնիա»ի մեծ դահլիճին մէջ սարքուած յոբելենական հանդիսութեան մը, նուիրուած՝ ռուս համբաւաւոր բանաստեղծ Վլատիմիր Մայակովսկիի (1893 – 1930) ծննդեան 70–ամեակին:

Յուլիս 20–ին, մինչ տասնօրեայ այցելութեան ժամանակացոյցը տակաւ կը մօտենար իր աւարտին, Շնորհք Պատրիարքին կ'առաջարկուէր շրջիլ Երեւան քաղաքի եկեղեցիները: Ան հերթաբար կարճատեւ այցելութիւններ կու տար առաջնորդանիստ Ս. Սարգիս, Կոնդի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ եւ Ս. Զօրաւոր եկեղեցիներուն, ընկերակցութեամբ Արարատեան Հայրապետական Թեմի առաջնորդական Փոխանորդ Վահան Վրդ. Տէրեանի (բնիկ քեսապցի հոգեւորական, հայրենադարձ, որ նշեալ պատասխանատու պաշտօնին վրայ գտնուած է 1957–էն սկսեալ, շուրջ երկու տասնամեակ: Յետագային՝ եպիսկոպոս): Այնուհետեւ, Պատրիարք Հայրը կը բարձրանար Բիւրական, կը շրջէր աստղադիտարանը ու այնտեղ ջերմ զրոյց մը կ'ունենար Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ եւ աստղադիտարանի մեծանուն վարիչ՝ Վիկտոր Համբարձումեանի հետ (մահացած՝ 1996):

Կիրակի, Յուլիս 21–ը Վարդավառ էր: "Տօն պայծառակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի": Ս. Էջմիածնայ Մայր տաճարին մէջ կը պատարագէր ու կը քարոզէր Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը, ի ներկայութեան Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: «Մայր Տաճարը, ինչպէս նաեւ վանքի շրջափակը, լիքն են ուխտաւորներով եւ հաւատացեալներով»:

Շնորհք Պատրիարք կը խօսի իր գեղահիւս քարոզներէն մին, մեկնաբանելով Թափոր լերան վրայ Քրիստոսի պայծառակերպութեան հոգեւոր նշանակութիւնը ու դայն առնչելով հայ ժողովուրդի եկեղեցական _ մշակութային կեանքին մէջ իրագործուած փառաւոր պայծառակերպութիւններուն:

Յաւարտ Ս. պատարագին, երկու հովուապետները, ամպհովանիի տակ եւ եկեղեցական թափօրով, կ'առաջնորդուին վեհարան, որուն սեղանատան մէջ հրաժեշտի ճաշ մը կը սարքուէր ի պատիւ Շնորհք Պատրիարքին:

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, յատկապէ'ս սոյն ճաշին մասնակցելու հրաւէր ուղղած է բազմաթիւ ականաւոր դէմքերու: Հոն են անզուգական նկարիչ Մարտիրոս Սարեան (մահացած՝ 1972), հայրենադարձ գրագէտ Կոստան Զարեան (մահացած՝ 1969), ձեռագրագէտ Սեն Արեւշատեան (այժմ՝ Մատենադարանի տնօրէն), Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդի անդամներ, Մայր Աթոռի միաբանութիւնն ու պաշտօնէութիւնը: Կ'երգուի «Էջ Միածինն ի Հօրէ» շարականը, Լուսինէ Զաքարեան կը մեներգէ «Կռունկ»ը, կ'արտասանուին բաժակաճառեր:

Առաջին ելոյթ ունեցողը կ'ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ Շնորհք Պատրիարքի անձին մէջ կ'ողջունէ «մեր օրերու հայ բարձրաստիճան հոգեւորականութեան ամենափայլուն դէմքերէն մէկը» եւ անոր կը նուիրէ եպիսկոպոսական թանկագին մատանի մը:

Հայրենի կառավարութեան անունով՝ իր բարեմաղթութիւնները կը փոխանցէ «Հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահի տեղակալ» Սուրէն Յովհաննիսեան:

Սրտախօսիկ եւ խիստ ուշագրաւ ելոյթ մը կ'ունենայ Գ. Հ. Խորհուրդի անդամ Գրիգոր Պէքմէզեան (սսեցի հայրենադարձ մտաւորական, ներգաղթած՝ Պէյրութէն, 1961 – 1966 անդամ եղած է Գ. Հ. Խորհուրդի: Մահացած՝ 1972): Նկատել տալով, թէ պոլսահայութիւնը պայծառակերպութեան նոր շրջանէ մը ներս մուտք կը գործէ Շնորհք Պատրիարքի գահակալութեամբ, ան իր խօսքերը կը շարունակէ հետեւեալ ձեւով.

– Պոլիսը մեզի համար սովորական քաղաք մը չէ, այլ նուիրական անուն մը, յուզիչ յիշատակներով աղցուն, որովհետեւ ան քաղաքն է Օրմանեաններու եւ Դուրեաններու, Մեծարենցներու, Վարուժաններու, Պարոնեաններու եւ Զօհրապներու, Սիամանթօներու եւ Թէքէեաններու: Պոլիսը այն քաղաքն է, ուր այժմ կ'ապրի մեր ժողովուրդին մէկ հատուածը, որ, դեռ վերջերս, Վեհափառ Հայրապետի այցելութեան առիթով, ցոյց տուաւ որ գիտէ եւ կրնայ արժանաւորապէս շարունակել իր նախնիքներուն նուիրական աւանդութիւնները:

Ելոյթ ունեցողներու շարքին է նաեւ «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Արթուն Հատիտեան (սաղիմական նախկին վարդապետ, յետագային՝ կարգաթող եւ հայրենադարձ), որ յիշեցնելէ ետք, թէ ինք Շնորհք Արքեպիսկոպոսին դասընկերն է եղած Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ ու այնտեղ միասին աշակերտեր են Թորգոմ Գուշակեան Պատրիարքին, կը մատնանշէ հետեւեալը.

– Միշտ թարմ է յիշողութեանս մէջ ուսանողութեան այդ օրերից, Նազարէթի որբանոցից եկած, մի քիչ տժգոյն եւ բեբեւ կռացած՝ պատկերը Արշակի (պատրիարքին աւազանի անունը _ Լ. Շ.), բարութեամբ լեցուն աչքերով այդ պատանու, որը սիրում էր աւելի ԼՌԵԼ, ԽՈԿԱԼ ԵՒ ԱՂՕԹԵԼ: Այս երեք բառերի մէջ են խտանում երեկուայ իյտէցի "Եօզկաթ" որբ հայ պատանու եւ այսօրուայ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Հօր նկարագրի ու բնաւորութեան հիմնական գծերը, որպէս մարդու եւ հոգեւորականի:

Հրաժեշտի այս սրտառուչ ընդունելութեան «Հուսկ Բանք»ը կ'արտասանէր Շնորհք Պատրիարք: Ան ակնարկելով Վազգէն Կաթողիկոսին, դիտել կու տար որ "Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ Էջմիածնի միաբանութիւնը շատ բախտաւոր են, այս շրջանին մէջ ունենալով Վեհափառ Հայրապետին նման պայծառ եւ շատ գործունեայ հոգեւորական բարձր անձնաւորութիւն մը՝ իբրեւ Պետ եւ Հայր»: Յետոյ կ'աւելցնէր.

_ Մեր համոզումով, Հայ Եկեղեցին հաստատուն միակ ծառ մըն է, որուն արմատը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ կը գտնուի, եւ որ ունի իր մեծ ու փոքր ճիւղերը՝ նոյն արմատին վրայ բնձիւղած:

Այն ճիւղը, որ հաստատուած չէ այդ ծառին վրայ, կարելի չէ նկատել մաս Հայ Եկեղեցւոյ:

Յուլիս 22–ը Շնորհք Պատրիարքի պաշտօնական այցին վերջին օրն է: Միջօրէին, երկու հովուապետները փափկավարական այցելութիւն մը կու տան «Հայկական ՍՍՌ Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան Նախագահ» Նազրուշ Յարութիւնեանին:

Երեկոյեան, Պատրիարք Հայրը կ'առաջնորդուի Մայր Տաճար՝ իր վերջին աղօթքը կատարելու Իջման Ս. Սեղանին առջեւ: Բաժանումի թախծոտ ժամն է: Վերջ գտած է պատմական այց մը, Շնորհք Պատրիարքի իսկ հաստատումով «լաւագոյն եւ սրտապնդիչ տպաւորութիւններով»:

Կ'ողջագուրուին հիւրերն ու հիւրընկալները:

Հրաժեշտ՝ Ս. Էջմիածին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԻՐԱՔԷՆ ԵՏՔ... ՖՐԱՆՍԱ

Ֆրանսայի «հակամերիկեան» դիրքը, Իրաքի դէմ պատերազմին հարցով, Միացեալ _ Նահանգներու մէջ շղթայազերծած է հակաֆրանսական արտայայտութիւններու պղտոր ալեկոծում մը, որուն տեղ _ տեղ ստացած արտառոց երեւոյթներուն առջեւ դիտողը կը մղուի արմանք զարմանքէ խնդուքի: Նոյնիսկ հարց կը տրուի թէ անոնց ետին չէ՞ թաքնուած նիրհուն հակա _ ֆրանսական սէր – հակադրանքի բարդոյթ մը, որուն արմատները պէտք է փնտռել աւելի անցեալին մէջ քան ներկայի, Զօրավար տը Կօլի օրերէն եւ հաւանաբար անկէ ալ առաջ, երբ Ամերիկացիները չունէին ներկայի էվերեսթեան բարձրութեան հետ մրցող գերակայութեան զգացումը: Միջանկեալ, երկու երկիրները իրարու դէմ մղած են փոքր թերամարտներ, _ էսքարմուշներ. երբ, օրինակ, Ամերիկան Ֆրանսայէն պահանջած էր մուտքի տեսագրոշմ, Ֆրանսա նոյնը պահանջած էր Ամերիկացիէն:

«Հակաֆրանսական բարդոյթ» տարազը տեղին է, երբ նկատի առնուի որ Ֆրանսայի դէմ զայրացողներուն մէջ կը գտնուին նոյնիսկ պատերազմին դէմ եղող Ամերիկացիներ: Միւս կողմէ, Ֆրանսա ըլլալով հանդերձ ընդդիմադիր գլխաւոր ձայնը, առանձինը չէ պատերազմը կանխելու իր կեցուածքին մէջ: Իր հետ եւրոպական երկիրներու խումբին մաս կը կազմեն Գերմանիա, Պելժիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Ֆինլանտա, Աւստրիա, Յունաստան, Իրլանտա, Լիւքսանպուրկ, իսկ «Մեծ»երէն՝ Ռուսաստան, Չինաստան: Սակայն անոնց դէմ ցասում ցոյց չի տրուիր:

Այսպէս՝ ռուսական վոտքայի շիշերը փողոց չեն թափուիր, մինչ Ֆլորիտայի մէջ թափուած ֆրանսական շամբանիի շիշերով փողոց կարելի է ջրել: Յունական փեթա պանիրը միշտ կը գտնուի, սակայն պոսթընեան ճաշարան մը կը կասեցնէ Ֆրանսայէն Պորտօներու եւ Պուրկոներներու առաքումը: Կոչ կ'ըլլայ չխմել ֆրանսական գինին եւ կիներուն՝ չգործածել ֆրանսական բուրումնաւէտութիւնները: Զճամբորդել նաեւ Ֆրանսա այլ՝ «բարեկամ» երկիրներ, որպէս զի ամերիկեան տոլարէն այս վերջինները միայն օգտուին:

Անուանարկիչ քարոզչութեան մաս կը կազմեն կարգ մը ծանուցումներ: Կայքէջներու մէջ, օրինակ, հարց կը տրուի. «Ի՞նչ կը նշանակէ 10.000 Ֆրանսացիներ՝ ձեռքերնին օդ բարձրացուցած. -

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Յունուար 17-ին Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդութեան Մշակութային Յանձնախումբի նախաձեռնած եւ Քէօլնի Հայ Համայնքի, Հայ-Գերմանական Ընկերակցութեան, Հայ Գործարարներու Միութեան եւ այլ կազմակերպութիւններու հետ գործակցաբար Հայ Մշակոյթի Շաբաթներու ծրագրին հանդիսաւոր բացումը կատարուեցաւ Քէօլնի Ֆօյըրվախ կոչուած Մշակութային Կեդրոնին մէջ: Բացման հանդիսութեան բացի Առաջնորդէն ներկայ էին՝ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Տիկին Կարինէ Ղազինեան, Հայաստանի մէջ Գերմանիոյ դեսպան Հանս-Վուլֆ Պարթըլս, Քէօլն քաղաքի Մշակութային վարչութեան պետը Պ. Պունք, Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի փոխ-ատենապետ Տօքթոր Րաֆֆի Պետիկեան, Հայ Գործարարներու Միութեան Ատենապետ Պ. Մուրատ Աքյուզ, Քէօլնի Հայ Համայնքի Ատենապետուհի Տիկին Մինու Նիքբայ, ինչպէս նաեւ տարբեր Հայ եւ օտար կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ մշակութասէր հասարակութիւն մը:

Մշակութային Շաբաթները Յունուար 17-էն մինչեւ Փետրուար 9 տեւեցին եւ ծրագիրը կը պարունակէր դասախօսութիւններ՝ Հայ ժողովուրդի եւ եկեղեցւոյ պատմութեան, ինչպէս նաեւ Հայկական Հարցի նիւթերը, Սէրէնատ նըւագախումբի համերգը, նկարչական ու արձաններու ցուցահանդէսներ, թատերգութիւններ՝ Փոլիկոն թատերախումբի եւ Տիկին Անահիտ Թօփչեանի մասնակցութեամբ, հեղինակներու գիրքերէն ընթերցումներ, գրականութեան, պատմութեան ու քաղաքականութեան նիւթերով ելոյթներ: Նախատեսուած էր նաեւ Եղոյեանի Արարատ ժապաւէնի ցուցադրութիւնը, սակայն ան յետաձըգուեցաւ ուրիշ թուականի մը, նկատելով որ ժապաւէնի ցուցադրութեան թուականները կը զուգադիպէին Պէրլինի Ֆիլմ Ֆէսթիվալին եւ նախապատուութիւն տրուեցաւ Արարատի ցուցադրութիւնը նախ Պէրլինի մէջ կազմակերպել:

• Երեքշաբթի, Յունուար 21-ին Միւնխէնի Աւետարանական ու Կաթողիկէ, ինչպէս նաեւ քրիստոնէական տարբեր եկեղեցիներու համագործակցութեան Խորհուրդի հրաւէրով տեղի ունեցաւ միասնական աղօթք, նուիրուած Քրիստոնեաներու միութեան: Գերմանահայ Առաջնորդութիւնը կը ներկայացնէր Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան:

Միասնական աղօթքը նուիրուած էր աշխարհի խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, երկխօսութեան յարգանքի ու համակեցութեան, մանաւանդ որ այս օրերուս աշխարհ դարձեալ կը գտնուի պատերազմի մը սպառնալիքին ներքեւ: Յաւուր պատշաճի պատգամը տուաւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ պետ՝ կարդինալ Ֆրիտրիխ Վէթթէր:

Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու համագործակցութիւնը 2003 թուականը յայտարարած ըլլալով «Սուրբ Գրքի Տարի», միասնական աղօթքէն ետք պաշտօնապէս բացումը կատարուեցաւ Սուրբ Գրքի Տարուան:

• Կիրակի, Յունուար 26-ին Շթութկարտի Աւետարանական Մարքուս եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ յուշ-երեկոյ նուիրուած Պատը-Վիւրթէմպերկի Աւետարանական եկեղեցւոյ Եպիսկոպոս Թէոֆիլ Վուրմի 50-ամեակին:

Երեկոն սկսաւ աղօթքով, որուն հանդիսապետեց Աւետարանական Եկեղեցւոյ Կեդր. Խորհուրդի Ատենապետ Մանֆրէտ Քոք-ը իր կողքին ունենալով Վիւրթէմպէրկ նահանգի Աւետարանական Եպիսկոպոս Կէրհարտ Մայէր-ը, ինչպէս նաեւ նահանգի կառավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաները: Հայ Եկեղեցին կը ներկայացնէր Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեան:

Թէոֆիլ Եպիսկոպոս առաջնորդած է եկեղեցին Գերմանիոյ նացիական բռնատիրութեան տարիներուն բուռն պայքար տանելով անոր ոճրագործութիւններուն դէմ եւ քննադատելով մարդասպան քաղաքականութիւնը:

• Գերմանիոյ Հայոց Թեմը օժտուեցաւ նոր քահանայ հայրով մը յանձին՝ Գրիգոր Սրկ. Մարտիկեանի:

Գրիգոր Սարկաւագի քահանայական կոչման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Փետրուար 22-ին Քէօլնի Սուրբ Սահակ-Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ խատուիրակութեամբ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի եւ Թեմի ողջ հոգեւոր դասի մասնակցութեամբ:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Փետր. 23-ին հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Առաջնորդ Գարեգին Արք., որ կատարեց նաեւ ձեռնադրութիւնն ու օծումը Գրիգոր Սարկաւագին վերանուանելով Տէր Հայկազուն:

Նորօծ քահանան իր քառասունքի առանձնարարութիւնը պիտի անցընէ Ռումանիոյ Հայ վանքերէն մէկուն մէջ, հսկողութեան ներքեւ Տիրայր Արք.ի որուն նահատակ եղբօրը թոռն է ձեռնադրեալը: Տէր Հօր կնքահայրութեան պատուաբեր պաշտօնը ստանձնեց Թեմական Խորհուրդի անդամ Տօքթոր Սարգիս Ասատ:

Հայազգի քահայ իր նախնական եւ միջնակարգի ուսումը առած է Սուխումի եւ Հայաստանի մէջ, երեքուկէս տարիներ գտնուած է Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքին մէջ, ապա աւարտած է Երեւանի Համալսարանի Աստուածաբանութեան բաժինը: Այս տարուան ընթացքին կ՚աւարտէ, կը ստանայ իր մագիստրոսի տիտղոսն ու պաշտօնի կ՚անցնի Քէօլնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
2003, Փետրուար 28

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

Կիրակի, Փետրուար 23, առաւօտեան ժամը 10.30-ին Էշիրոլի (Իզէրի նահանգ) Ազատութեան հրապարակին Մեռեալներու յուշարձանին առջեւ, Կրընոպլի Հայ Մարտիկներու Միութեան նախագահը՝ Ժիրայր Արապեան, բազմաթիւ նախկին ռազմիկներու, դիմադրականներու եւ համակիրներու ներկայութեան ոգեկոչեց Միսաք Մանուշեանի եւ իր 22 ընկերներուն յիշատակը, անոնց գնդակահարման 59-րդ տարելիցին առթիւ: Մէկ վայրկեան լռութենէ ետք, ան հակիրճ կերպով ներկայացուց Մանուշեանի կենսագրութիւնը, քաջութիւնը եւ դիմադրական գործունէութիւնը: Ժան Ֆոբէսթիէ կարդաց գնդակահարուած երիտասարդներուն անունները, ապա, արտասանեց Արակոնի Լ՚Աֆիշ ռուժը:

Մաղկեպսակներու զետեղումէն ետք յուշաքարին առջեւ, ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ տեղւոյն քաղաքապետարանը:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԼՐԻԳԻՒՂԻ նախ Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, ապա կից «Նազար Շիրինօղլու» սրահին մէջ, Փետրուար 23-ին, նշուած է Դպրաց Դասու հիմնադրութեան 71-ամեակը, նախագահութեամբ Մեսրոպ Պատրիարքի: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են Նազար Շիրինօղլու սրահը: Գեղարուեստական յայտագրի մը բացումը կատարած է Աղուլիս նուագախումբ-երգչախումբը, որու ելոյթէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Սեդրակ Տավութհան, անդրադառնալով Վարդանանց Դպրաց Դաս երգչախումբին անցած ուղիին: Իրեն յաջորդած է երգչախումբի տնօրէն խորհուրդի ատենապետուհի Տիկին Գարէն Թերզեան որ ներկայացուցած է տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած երգչախումբին անցեալ տարուան գործունէութեան մասին: Խօսք առած է նաեւ երգչախումբի նախագահ՝ Տունեանեան քահանայ: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, Մեսրոպ Պատրիարք արտասանած է «Հուսկ Բանք»ը:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Ժիրայր Զաքըր-Օհանեան, 82 տարեկանին: Ան ծանօթ անուն մը եղած է ճատրակի միջազգային աշխարհին մէջ: Հեղինակաւոր մասնագէտ մըն էր, որ ամբողջ կեանքը նուիրած էր ճատրակի: Թուրքիա գնահատելով իր ջանքերը, զայն նշանակած էր ճատրակի Թուրքիոյ դաշնակցութեան նախագահ: Իր ուսումը ստացած էր նախ Նոր Դպրոց, ապա՝ Կալաթասարայ եւ Մխիթարեան: Ան եղած է նաեւ ճատրակի ուսուցիչ հայկական վարժարաններու եւ Սանուց Միութիւններու մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Փետրուար 24-ին, իր մահկանացուն կնքած է երբեմնի դերասանուհի Մելինէ Աճէմեան-Հելվաճեան: Ան 50-ական 60-ական թուականներուն ծանօթ դերասանուհի եղած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան:

Ֆրանսական բանակ»:

Այս կարգի վարկաբեկումներու եւ այլ «զործնական» քայլերուն կողքին կը հոսի անհեթեթութիւններու շարան մը, անսահման ծիծաղելիութեամբ: Անոնց ամէնէն ցայտուն օրինակը տապկուած գետնախնձորն է,-Ֆրէնչ Ֆրայսը: Անշուշտ կարելի չէ դադրիլ տապկուած գետնախնձոր ուտելէ, որովհետեւ անիկա նախ մեծ հարուած մը պիտի պատճառէր ամերիկեան Մեծ դրամագլուխին. միայն Մաքտոնալտ եւ Պըրկըրքինկ կրնային կորսնցնել միլիառներ: Բայց ուտել կը նշանակէ նաեւ ըլլալ «հակամերիկեան», ինչպէս որ նման մտածողութիւն մը հեգնանքի նիւթ կը դառնար տեղական երգիծանկարի մը մէջ, երբ կին մը «դաւաճան» կը կոչէր իր ուտելիքին հետ «Ֆրէնչ Ֆրայս» ապսպրող մարդ մը: Սակայն անոր ալ ճարը գտնուած է. Հարաւային-Գարոլայնայի ճաշարան մը, «Ֆրէնչ»ը վերամկրտած է որպէս փրիտըմ Ֆրայս: Անհաւանիկ առաջին ազատագրեալը յանուն ժողովուրդներու ազատագրութեան եւ օտար իրաւակարգերու փոփոխութեան տարուող պայքարին: Անկէ ետք կը մնայ ազատագրել նաեւ Ֆրանսայի ժողովուրդը. արդէն շարք մը Ամերիկացիներ իրենց ինքնաշարժներուն փակցուցած են նման նշանաբանով ազդեր. «Նախ Իրաք, յետոյ Ֆրանսա»: Որպէս հուսկ քայլ՝ կը մնայ լուծել հարցը Լա Ֆայէթի Ասպետական Ֆրանսան յիշեցնող բարձրահասակ Տիկինին, որ յաղթական կանգնած է Նիւ-Եորք քաղաքին դիմաց.-տուն ղրկել Ֆրանսայի նուէր ազատութեան արձանը և զայն փոխարինել ամերիկեան ներկայ վարչակազմին մէկ խորհրդանիշով, անմար Ջահին տեղը պատկերելով... դուք դրէք ուզածնիդ:

Քանի որ «հակաֆրանսական» զայրոյթի դրսեւորումը այսքան ծիծաղաշարժ դարձուածք մը ստացած է, մենք ալ մաս կազմենք այս անյարիր աշխարհին հարցում-պատասխանով մը.-Ինչո՞ւ Ամերիկացին բարդոյթ ունի Ֆրանսացիին հանդէպ:-Պատճառը այն է որ Ֆրանսացին այդքան ճարպ կ՚ուտէ, սակայն տակառանման մարմին չունենար...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Սամաթիոյ ծովափը երկու անգամ աննկարագրելի աղմուկ եւ խրախնդում տեղի կ՚ունենան: Ձկնորսներուն մեկնած ժամանակ, գիշեր ժամանակ, եւ անոնց վերադարձին, առաւօտուն:

Երբ ձկնորսներուն վերադարձը քիչ մը կ՚ուշանայ, անոնց կիներն ու մայրերը մէկիկ մէկիկ դուրս կ՚ելլան իրենց տըներէն ու կ՚ուղղուին դէպի ծովափ՝ նայելու համար թէ կու գա՞ն զացողները, պահ մը կը կենան մայթերնին հովուն, աչքերնին քթթած աւելի հեռուն տեսնել կարենալու համար: Ցետոյ կու գան տուն, կը վերսկսին տնային գործերը՝ քիչ ատենէն կրկին դուրս ելլալու եւ անձկագին նայուածք մը նետելու համար դէպի ալեկոծ ծովը:

Վերադարձը կ՚ուշանայ երբեմն ձկնորս ընկերոջ մը օգնութեան հասած ըլլալուն, երբեմն ալ այդ օրը որսացած ձուկերու սակաւութեան պատճառով, որով սպասող կանանց թիւը կը շատնայ: Եթէ ծովուն բացը ոեւէ առագաստի մը սուր ծայրը չի շարժիր բարեւի մը պէս, կիները այլեւս սիրտ չունին իրենց առօրեայ տնային գործերուն դառնալու: Անոնք քով քովի եկած՝ իրենց մտահոգութիւնները կ՚ըսեն իրարու:

-Քուրիկ, ինչո՞ւ ըսանկ ուշացան,-կ՚ըսէ երիտասարդ կին մը, որ նոր ամուսնացած է,-իր քովը կանգնած դրացուհիին...

-Գիշերը այսպէս ալ չկար, որ ըսեմ թէ...

-Ե՞րբ պիտի գան, ամբո՞ղջ պիտի գան...

Քանի՛ քանի՛ անգամներ վերադարձողներուն մէջ բացականեր եղած են եւ եկողներն ալ ցամաք ելած են յուղարկաւորութեան զացողի մը պէս լուռ, կարծես յանցաւորներ ըլլային, որ իրենք եկած էին, մինչդեռ միւսները...

Երբ, վերջապէս, հեռուէն կ՚երեւան վերադարձող նաւակներու առագաստները, կիները անմիջապէս կը մտնեն տնակները իրենց կէս թողած աշխատանքները վերջացնելու եւ կերակուրի պատրաստութեամբ զբաղելու համար: Միեւնոյն ժամանակ ինքզինքնուն հարց կու տան թէ՝ եկողներուն մէջ կա՞յ իրենը, պիտի ուտէ՞ իր պատրաստած կերակուրը ապատ համեմով՝ ստած ստամոքսը տաքցնելու համար:

Հետզհետէ կը մօտենան նաւակները, առագաստները վար կ՚առնուին: Կիները զաղտագողի կը մօտենան նաւամատոյցին, իրենց ամուսիններէն չտեսնուելու համար: Ձկնորսը թոյլ չի տար, որ կինը այսպէս հրապարակաւ զինքը սպասէ: Բայց մէկ նայուածքը բաւական է, որ կիները տեսնեն թէ եկած է «իրենց»ը: Այն ժամանակ բոլորը շտապով կը մըտնան իրենց տները՝ այս անգամ սեղանը գնելու համար:

Կինը միեւնոյն ժամանակ փայտէ ածուխը կը լեցնէ օճախին կամ կրակարանին մէջ: Ան գիտէ, որ ամուսինը իր որսացած ամէնէն յարգի ձուկերէն մէկ-երկուքը հետը պիտի բերէ՝ կասկարային վրայ խորովելու համար:

Ձկնորսը ձուկը կ՚ուտէ հասկացողի ջերմեռանդութեամբ:

Փայտէ ածուխը փոքրիկ կայծեր արձակելով կը վառի եւ իր բարկ հոտը կը միանայ միւս օճախին մէջ եռացող կերակուրի հոտին, սենեակին օդը դարձնելով անշնչելի: Բայց ծովու օդը ներս մտնալու համար հազար ծակ ու ծուկ ունի իր տրամադրութեան տակ. հոս ապակին կոտրած է, հոն փայտը լաւ կցուած չէ, դուռն ալ լաւ չի գոցուիր:

Արդէն տղաքը, դրան սեմին նստած, յանկարծ գտնուկի պէս խելօք, հայրիկնին կը սպասեն: Երբ որ մտնայ, պիտի երթան ձեռքը պագնեն. յետոյ մէկը ջուր պիտի թափէ ձեռքերուն որ լուացուի. միւսը անձեռոցը պատրաստ պիտի պահէ, որ լուացուելուն պէս, անմիջապէս տայ: Այս արարողութեան ժամանակ ոեւէ թերութիւն աններելի է:

(Շար. 45)

VIVRE EN GUERRE

Այս խորագրով հատոր մը լոյս տեսած է Միրիամ Կոմի ղեկավարութեան տակ: Ան դիմած է ութ մեծ թղթակիցներու (Փաքիստան, Աֆղանիստան, Գորէա, Ալժերիա, Քոսովօ ինչ ալ արտայայտուելով Հայաստանի մասին) որ վկայեն, ոչ թէ յատուկ դէպքի մը մասին, այլ բընակչութիւններու ապրած ամէնօրեայ կեանքին: Փաթրիք Քէչիչեան քանի մը տողով արձագանգած է գիրքին, Մոնտի Փետրուար 27-ի գրական յաւելուածին մէջ:

(Շար. Ա. էջէն)

գիր մը որ կ՚արտօնէ ուժի դիմել: Առաջին անգամն է որ ոճը այսքան վրճռական է խիստ ազդարարութեան բնոյթ ունի: Տ. տը Վիլփէն, ռուս եւ գերման իր պաշտօնակիցներուն հետ գումարուած ժողովի աւարտին յայտարարեց. – «Տէր կ՚ըլլանք մեր բոլոր պատասխանատուութիւններուն»: Երբեակը գլուխն անցած է դիմադրական շարժումի մը ամերիկեան ռազմապաշտ ծրագիրներուն դէմ: Հաւանական չէ որ օգուտ ունենայ, բայց, գոնէ յստակ է որ տեղի տալու տրամադրութիւն չկայ ամէն կողմ: Ցաւալի է անշուշտ որ Եւրոպան մէկ ճակատով չի ներկայանար, ինչ որ ճիշդ ու ճիշդ Ամերիկայի փափաքն է: Տեւականօրէն ջանք չէ խնայած պառակտուած Եւրոպայի մը ի նպաստ եւ իր վերջին փորձերէն մէկն ալ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար իր գործած ճնշումներն էին: Իրաց այս մթնոլորտին մէջ, Անգլիա, ԱՄՆ եւ Սպանիա կրնան հրաժարիլ իրենց բանաձեւը քուէարկութեան դնելէ, եթէ մանաւանդ համոզուին որ մեծամասնութիւն չի գոյանար: Ի դէպ, եթէ մեծամասնութիւն չգոյանայ (9 ձայն 15 անդամներու վրայ) վէթոյի հարկ չի տեսնուիր, իսկ եթէ մեծամասնութիւն գոյանայ, այդ պարագային արգելքի միակ միջոցը կը դառնայ մնայուն հինգ անդամներէն մէկուն (ԱՄՆ, Մեծն – Բրիտանիա, Ռուսաստան, Ֆրանսա, Չինաստան) վէթօն:

Երրեակին յայտարարութեան կողքին, նոյն օրը, բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ, ներառեալ Միացեալ – Նահանգները: Կաթողիկէներու խումբ մը հաւաքուած է Սպիտակ Տան առջեւ, այն համոզումով որ Պուշ խոր հաւատացեալ ըլլալով, կը լսէ Աստուծոյ ձայնը եւ զէնքի չի դիմեր: Պապը հրաւիրած էր արդէն կաթողիկէները որ իրենց «Պահքը նուիրեն խաղաղութեան դատին»: Ամերիկացի ուսանողներու նախաձեռնութեամբ ալ, երիտասարդներ տողանցած են՝ «գիրքեր, ո՛չ ռումբեր» լոզունգով, բանաստեղծներ Գոնկրէս գացած են խաղաղութեան դատը պաշտպանելու: «Երբեք այսքան բանաստեղծներ մէկ ձայնով խօսած չեն, ինչպէս այսօր» յայտարարած է Սամ Համիլ, հեղինակ քերթուածներու 13 գրքոյկներու: Ցոյցեր տեղի ունեցած են Փարիզ, Մարսէյլ, Լիոն, Թուլուզ, Ռէնն: Փարիզի մէջ, աշխատանքի ազգային համադաշնակցութեան անխչխանականները անտեղի գտնելով Ժ. Փ. Շըվէնըմանի մասնակցութիւնը բուռն կերպով վռնտած են նախկին նախարարը: Այլ երկիրներու մէջ ալ՝ Աւստրալիա, Եգիպտոս, Սպանիա եւ այլուր բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցած են: Յատկանշական երեւոյթ է, որ երբեք այսքան հակամերիկեան հոսանք չէ ստեղծուած աշխարհի մէջ, բայց, կը թուի որ Պուշէն անդին ալ, բազէներու շրջանակին մէջ, ոչ ոքի հոգն է:

Ուաշինկթըն հասնելէն ետք, Պապին բանագնացը նամակ մը յանձնած է Պուշի եւ երկար տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է խորհրդականին՝ Գոնտոլեցցա Ռայսի հետ: Կարդինալ Փիօ Լակիի համար, Իրաքի դէմ պատերազմ մը ՄԱԿ-ի շրջագծէն դուրս «ապօրինի եւ անարդար է»:

Թուրքիոյ մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ, մեծամասնութեան պատկանող, որոնք չէին քուէարկած ամերիկեան զօրքերու Թուրքիա հաստատման ի նպաստ բանաձեւը, կրնան միտք փոխել, եթէ բանաձեւը կրկին ներկայացուի: Մինչ այդ, արդէն բանակը Ամերիկայի կողքին է: Սպայակոյտի պետը՝ զօրավար Հիլմի Էօզքէօք բացէ ի բաց իր զօրակցութիւնը արտանայտած է ամերիկեան բանակին զետեղման, հիւսիսանին ճակատի մը հաստատման համար: Արդէն, զօրավարին այս դիրքն է որ ազդած է կարգ մը երեսփոխաններու վրայ: Զօրավար Հ. Էօզքէօք զգուշացուցած է, սակայն, Իրաքի Քիւրտերը որեւէ թշնամական արարքի դէմ իր երկրին հանդէպ: Էրտողան, որ նուաստացումի զգացում մը ունեցած էր իր իսկ շարքերու մերժողական դիրքին առթիւ, կոչ ըրած է երեսփոխաններուն, որ երկրին շահերը աւելի վեր դասեն քան իրենց զգացումները: Թուրքիա, յայտարարած է, իր իսկ ապահովութեան համար եւ Իրաքի հողամասի ամբողջականութեան, դիտորդ պիտի չմնայ, հարկ է մտածել երկրին ապագային մասին: Ներկայիս, Անգարա կը

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:

Արեւագալ ժամը 9.45-ին:

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

Télévision
FRANCE 2

Dimanche 9 mars à 9 heures 30

«EGLISES ET MONASTERES ARMENIENS EN CRIMEE»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Բարիս Արմաղանեանէ 50 Եւրօ Ալիս Ոսկանեանի մահուան քառասունքին առիթով:

ջանայ ժամանակ շահիլ, աւելի նպաստաւոր պայմաններ ձեռք ձգելու համար:

Իրաքի քրիստոնեաներու պարագան մտահոգիչ է եւ ով որ կրնայ կ՚արտադրէ: «Ֆիկարօ» (Մարտ 6) լայն տեղ կու տայ, անոնց վիճակին մասին թղթակցութիւններով: Առանձին գրութիւն մը կը ներկայացնէ քրիստոնեայ եկեղեցիներու խճանկարը: Հոն կը յիշուի, որ Հայերու մէջ կան 5000 կաթողիկէներ, 10 հազար առաքելական ու կը յիշէ թէ «Հայերու պատրիարքը հոն ապաստանած է 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք»: Ճշդենք որ հարցը կը վերաբերի Զաւէն պատրիարքի, որ ապաստանած չէ, այլ՝ աքսորուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅՖԱՅԻ ՄԷՋ է այս անգամ որ անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուեցաւ, Մարտ 5-ին, հանրակառքի մը մէջ: 16 մեռեալ կար եւ աւելի քան 50 վիրաւոր: Հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է: Իսրայէլեան 50 հրասայլեր մուտք գործած են Գազա, բնակարաններ օդը հանած: 11 Պաղեստինցիներ սպաննուած են եւ 100 ուրիշներ ալ վիրաւորուած:

ԹՈՒՐՔԻԱ կորսնցուցած է Եւրոպայի Մարդկային Իրաւունքներու Ատեանին առջեւ վիպագիր Ե. Քէմալի բացած դատը: Գրագէտին 1995-ին լոյս տեսած հատորին («Գաղափարին ազատութիւն») երկու յօդուածները ցեղային խտրականութեան դրդելու ամբաստանութիւնը կրած էին ու այդ պատճառով հատորը հաւաքուած էր: Եւրոպական Ատեանը Թուրքիան դատապարտելով հանդերձ, հատուցումի վճիռ արձակած չէ, այն նկատումով որ վիպագիրը բանտարկութեան չէր դատապարտուած:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ
(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN
Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique
Dimanche 23 mars
à 16 heures 30
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...
Réservation : 04 91 77 84 70
P.A.F. : 10 Euros

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes
dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien
(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :
- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER
au profit des enfants de France et d'Arménie
le samedi 22 mars
à partir de 20 heures
Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN
Réservations auprès de :
— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

Section
«D. MISSAKIAN» de Sevran-Livry

repas
«MITCHOUGOV KEUFTES AU MADZOUN»
Le samedi 8 mars à 20 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy,
93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 5 mars
Auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73.
Venez nombreux déguster notre «Mitchougov keuftés au madzoun» dans une ambiance familiale et chaleureuse.

Section **«Leola Sassouni»**
de Marseille-Bd. Oddo

loto
Dimanche 9 mars à 15 heures
dans la Salle du C.A.Q.
Bd. Denis Papin, 13015 Marseille

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»
Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.
Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)
Vendredi 14 mars à 20 h 30
à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.640
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20.640

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ՊՈՒՇ ՔՈՒԷ Կ'ՈՒԶԷ ԲԱՅՑ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՉՏԱՅ

Մարտ 6-ի իրիկունը, Նախագահ Պուշ, քսորդ ժամուան մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ յայտնած այդ առթիւ, որ որոշած է Նոր բանաձեւը Ապահովութեան Խորհուրդի քուէարկութեան ենթարկել, աւելցնելով սակայն թէ Միացեալ Նահանգները ՄԱԿ-ի արտօնագրին պէտք չունին գործելու համար: Այսինքն Պուշ կ'ուզէ ամէն մէկուն կարծիքն առնել, բայց, կարեւորութիւն պիտի չտայ: Այդ քուէարկութիւնը կը ձգտի նեղը դնելու 15 անդամները եւ առիթ տալու որ Պուշ ամէն մէկուն դիրքին տեղեակ ըլլայ: Ճ. Պուշ ճշդած է նաեւ որ հակառակ տարակարծութիւններու, Ֆրանսա զինակիցը կը մնայ ԱՄՆ-ու: Նախքան քուէարկութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ, հաւանաբար, շաբթուան սկիզբը (Մարտ 10-12), Ուրբաթ Մարտ 7-ին, Պլիքս եւ Էլ-Պարատէյ ներկայացուցին իրենց տեղեկագիրը: Ապահովութեան Խորհուրդի այս նիստին կը մասնակցէին 15 անդամ երկիրներու Արտաքին նախարարները: Միւս կողմէ, Մեծն-Բրիտանիա կը ծրագրէր բարեփոխում մը կատարել այդ նոր բանաձեւին մէջ, որպէսզի վերապահութիւնները դիրք փոխեն: Այդ բարեփոխումը կրնայ նոր պայմանաժամ մը (մէկէն 2 շաբաթ) շնորհել Սատտամ Հիւսէյնի, բայց, խորքին մէջ, ոչինչ պիտի փոխուի, կրնայ միայն ժամանակացոյցի հարց ըլլալ, այսինքն վերջնագիրին երկարաձգումը:

Թուրքիոյ մէջ ռազմափորձեր տեղի կ'ունենան եւ Մարտ 6-ին, զինուորական 200 բեռնակառքեր ուղղուած են դէպի իրաքեան սահման, մինչ ամերիկեան բեռնակառքեր ալ ճամբայ ելած էին Իսքէնտէրունի նաւահանգիստէն դէպի արեւելք: Թրքական սպայակոյտը յայտարարած է թէ այդ տեղափոխումները «բնականոն միջոցներու» մաս կը կազմեն:

Սատտամ Հիւսէյն զգուշացուցած է Պուշը, չեշտելով թէ ան «բացարձակ յիմարութիւն մը» կը գործէ եթէ Իրաքի դէմ պատերազմի դիմէ եւ թէ անկարելի կը դառնայ բնաջնջել իրաքեան բանակը, որ վճռականութեամբ կը հակազդէ, նոյնիսկ եթէ չի կռուիր «հրացաններով եւ ձեռնառումբերով»: Ամերիկեան նոր ռմբակոծութեան մը հետեւանքով երեք Իրաքցիներ մեռած են:

Ցարդ եւ Մարտ 1-էն ի վեր, 34 հրթիռներ (Ալ-Սամուտ 2) փճացուած են:

Թ. Պլէրի քաղաքական ապագան կախում ունի իրաքեան տագնապի լուծումէն: Արդարեւ, անկարելի չէ որ Թ. Պլէր Արդարութեան Միջազգային Ատեանին առջեւ քաշուի, եթէ պատերազմը ծագի առանց ՄԱԿ-ի լիազօրագրին: Որեւէ յարձակում Իրաքի վրայ, առանց ՄԱԿ-ի արտօնութեան, համապատասխան է «միջազգային իրաւունքի հիմնական բռնաբարման»:

Չինաստան, Մարտ 6-ին, յայտնեց թէ զօրավիգ է Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Ռուսաստանի յայտարարութեան որեւէ նոր բանաձեւի նկատմամբ: Փեքին, որեւէ ձեւով անհրաժեշտ չի գտներ որ մէկ կողմ դրուի 1441 թիւ բանաձեւը եւ նոր մը ներկայացուի: Չինացիներուն համար, Հիւսիսային Գորէա եւ Իրաք նոյն հարցերն են եւ Ուաշինկթըն կը թերագնահատէ Փիոնկեանկի ղեկավարներուն խենթութիւնը:

Պուշ յայտարարած է Մարտ 4-ին, որ եթէ Հիւսիսային Գորէայի հարցը դիւանագիտական գետնի վրայ չկարգադրուի, հարկ կ'ըլլայ զայն լուծել զինուորական գետնի վրայ: Չինացիք պատերազմի մը վախն ունին իրենց սահմանին վրայ: Այդ իսկ պատճառով, դէմ են որ ճնշում բանեցուի Հիւսիսային Գորէայի վրայ:

ԹՈՒՐՔԵՒՔԻՒՐՏ ԲԱԽՈՒՄԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հիւսիսային Իրաքի մէջ անկարելի չի նկատուիր Թուրքեւքիւրտ բախում մը: ԱՄՆ-ու կողքին Իրաքի դէմ գործողութեան մասնակցելու Թրքական պատրաստակամութիւնը արդէն հակազդելու մղած էր շրջանին քիւրտ պատասխանատուները: Անոնք քանիցս յայտարարեցին թէ եթէ Թրքական զօրքեր ինքնագլուխ իրենց գօտին մտնեն, իրենք ատիկա պատերազմի յայտարարութիւն կը նկատեն ու կը կռուին:

ԱՄՆ-ու զօրքերուն հրամանատարը զօրավար Թ. Ֆրանքս ալ խօսած է նոյն հաւանականութեան մասին: Ըսած է թէ կրնայ Թուրքեւքիւրտ բախում մը արձա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՆԵՐԵՐ Է ՀԱՅԵՐԸ

Էրզրումի քաղաքապետ Մ. Ուչքուտ որ ազգայնական «Ազգային շարժում» կուսակցութեան կը պատկանի, քաղաքին «Հայերէ ազատումին» 85-րդ տարեդարձին առթիւ (Մարտ 12) յայտարարած է թէ ներած է հայ հրոսախումբերը: Այդ արարքին պատճառը այն է որ քանի մը տարիէ ի վեր տարեդարձի տօնակատարութեան ծրագիրին համար Հայու դեր կատարելու տրամադիր մարդ չի գտնուիր: Ամէն տարի կրկնուող կենդանի պատկերով մը հոն կը ներկայացուէր Հայերու քաղաքէն վտարումը. ատոր համար ալ միշտ Հայու դեր ստանձնելիք անձեր կը փնտռուէին:

Քաղաքապետը յայտնապէս ձանձրացած է այդ փնտռտուքէն ու արմատական միջոցի մը դիմած, ներելով Հայերը:

Մանաւանդ որ այդ կերպով թէ՛ ամէն տարուան տաղտուկէ մը փրկուած է եւ թէ առիթ ստեղծած յատարարելու. «մենք մեծ ժողովուրդի մը զաւակներն ենք, ներեցինք Հայերը»:

Զի՞ մտածուիր արդեօք Հայեւթուրք հաշտութեան խումբին յաջորդ հանդիպումը Էրզրումի այդ մեծահոգի, բարեացակամ ու նոյն ատեն այդքան գործնապաշտ շրջանակին մէջ կազմակերպել...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մատենադարանին մօտ Մարտի 6-ի ընդդիմութեան հանրահաւաքին կազմակերպիչները միասնական յայտարարութիւն մը հրապարակած են ուր ըսուած է. «ՀՀ նախագահի ընտրութիւնների երկրորդ փուլը անցաւ զանգուածային ընտրակեղծիքների, բռնաճնշումների եւ ահաբեկչութեան մթնոլորտում: Գնահատելով ստեղծուած իրավիճակը, յայտարարում ենք.

1. Չենք ճանաչում ընտրութիւնների արդիւնքները՝ արձանագրելով, որ ընտրութիւնների քօղի տակ տեղի է ունեցել իշխանութեան բռնազաւթում, եւ օրէնքից դուրս գործող վարչախումբն իրաւունք չունի հանդէս գալ Հայաստանի եւ նրա քաղաքացիների անունից,

2. Հասարակութեան հետ միասին հետեւողականօրէն շարունակելու ենք պայքարը Հայաստանում սահմանադրական կարգը վերականգնելու, օրինական իշխանութիւններ ձեւաւորելու նպատակով,

3. Պահանջում ենք Կենտրոնական Ընտրական Յանձնաժողովից ղեկավարուել ՀՀ ընտրական օրէնսգրքով եւ որոշում ընդունել Հանրապետութեան նախագահի ընտրութիւնն անվաւեր ճանաչելու մասին,

4. Մինչեւ նոր, օրինական ընտրութիւնների անցկացումն ու սահմանադրական կարգի վերականգնումը՝ պայքարելու ենք ապօրինի ռեժիմի բռնաճնշումներից Հայաստանի քաղաքացիների իրաւունքները պաշտպանելու համար»:

Ելոյթ ունեցած են Արամ Սարգսեան, Արշակ Սադոյեան, Ստեփան Դեմիրճեան, Ալպէր Բաղէեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 6 / 7)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի նախագահը հեռագրով մը շնորհաւորած է Ռ. Քոչարեանի վերընտրութիւնը: Ան գրած է. «Ինծի համար մեծապէս հաճելի է շնորհաւորել ձեզ, ձեր տարած յաղթանակին համար եւ մաղթել յետագայ յաջողութիւններ, պետական այդ բարձր պաշտօնին վրայ»:

ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախկին վարչապետ, Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեանի տարեդարձին օրը, Մարտ 5-ին երկրին ղեկավարութիւնը նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորութեամբ այցելած է Եռաբլուր, յարգանքի տուրք մատուցանելու անոր շիրիմին առջեւ: Այցին մասնակցած են վարչապետը, Պաշտպանութեան նախարարը, այլ պաշտօնական դէմքեր:

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՕՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Հանրային հեռատեսիլի խորհուրդին նախագահ Տ. Նաղդալեանի ոճրագործներու խումբը դատախազութեան որոշումով բանտարկուած է եւ բոլոր անդամները մեղադրուած են: Զարագործ խումբին միւս անդամներուն որոնումը կը շարունակուի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(7 mars)

Le Président Kotcharian vainqueur contesté

Եթէ, «Մոնտ» հաստատ խորագիր մը դրած էր, Մարտ 7-ի թուականը կրող իր թերթին մէջ (Ռ. Քոչարեան Հայաստանի նախագահ վերընտրուեցաւ), «Ֆիկարօ» եւ «Լիպերասիոն» աւելի խնդրական խորագիրներ գործածած էին «Առարկութեան թիրախ» նկատելով այդ վերընտրութիւնը:

«Մոնտ»ի գրութիւնը ստորագրած էր Մարի Ժեկօ: Հոն կը պարզուէր Հայաստանի պատկերը, 93 միլիոն տոլարի պարտքը Մոսկուայի, որուն ամբողջութիւնը վճարած էր 2002-ի աշնան, ազգային բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ յանձնելով Ռուսաստանի, որոնց կարգին Մեծամօրի հիւլէակայանը: Կը յիշուի նաեւ արտագաղթը, հսկայ անդունդը որ կայ շատ մեծահարուստներու փոքր դասակարգի մը եւ չքաւոր շատ աւելի մեծ դասակարգի մը միջեւ: Յօդուածէն զատ, փոքր գրութիւն մը կ'ակնարկէ ընդդիմութեան դատապարտած անկանոնութիւններուն:

«Լիպերասիոն» շատ կարճ արձագանգ մը կու տայ կ'ակնարկէ անկանոնութիւններուն, բայց դիտել կու տայ որ ՀԱՊ-ի դիտորդները ընտրութիւնը որակած են «ժողովրդավար եւ օրինաւոր»:

«Ֆիկարօ»ի մէջ Լօռ Մանտըվիլի գրութեան կ'ընկերանայ Քոչարեանի նկարը:

Յօդուածին մէջ, կը յիշուի որ հազարաւոր ընդդիմադիրներ ցոյց մը ըրած են, բողոքելով որ արդիւնքը ի յառաջագունէ որոշուած էր: Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դիտորդները, կը գրէ, քննադատած են քուէարկութեան ընթացքը դատապարտելով բազմաթիւ անկանոնութիւններ եւ քուէատուփերու անբնականօրէն խճողուած վիճակը: Քոչարեան յայտարարած է որ ընդդիմութիւնը ըսելիք չունի եւ պարզապէս աւրուած սալիկի մը պէս, միշտ նոյն բանը կը կրկնէ: Յօդուածագրին համար, սակայն, գէշ սկիզբ մըն է եւ քաղաքագէտ Մարք Գրիգորեան յայտարարած է թէ վախ ունի որ արիւն հոսի:

Ինչ կը վերաբերի Քոչարեանի, Լօռ Մանտըվիլ զայն կը նկարագրէ որպէս մէկը որ դիւրին տիպար մը չէ ու հակիրճ կերպով կ'անդրադառնայ կտրած ճամբուն Ղարաբաղէն Հայաստան, Խորհրդարանի ոճրափորձին եւ այլն, եւայլն:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-3-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԲԱՆԵՐ...

Մեծ ընկերաբաններու եւ փիլիսոփաներու կարծիքն է որ մարդկային բնութիւնը ատակ է ամէն ինչի ընտելանալու: Ամէնէն աւելի տարօրինակ Թուող երեւոյթն անգամ, ժամանակի ընթացքին կը դառնայ սովորական, բնական․․․:

Սա մէկը սակայն, այնքան տարօրինակ էր, որ չեմ կարծեր թէ ամէն ինչի վարժ Երեւանցիին անգամ ուշադրութիւնը գրաւած չըլլայ:

Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի հինգ կամարանոց շքեղ շէնքի ճակատին, կեդրոնական կամարին ծաւալով, կլոր ցուցատախտակ մը, կը յայտնէ որ Ակադեմիան, այս օրերուս, դադրած է ակադեմիա ըլլալէ եւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի հրամանով, դարձած է – ՌՈԲԵՐՏ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՏԱԲ –

Բուն տարօրինակութիւնը հոս ալ չէ: Ցարդոյ նախարարը մտածած պիտի ըլլայ որ երկրին համար կարեւորը ներկայիս Քոչարեանի վերընտրութիւնն է․ ակադեմիան կրնայ սպասել. Արցախն ալ ակադեմիա չունի․ թէեւ ակադեմիան կարեւոր հաստատութիւն մըն է որ ի հարկին կարելի է Ռուսերուն փոխանցել վառելանիւթի փոխարէն (°), ինչպէս եղաւ ուրիշ կարեւոր հինգ հիմնարկներու ճակատագիրը, սակայն Նախագահին վերընտրութիւնը, հինգ տարի եւս բոլոր մենաշնորհ ունեցողներուն դիրքերը պիտի հաստատէ, ի «սէր Հայրենիքին»․․․:

Պատահեցաւ որ, քաղաքական եռուն կեանքի այս պատմական օրերուն, երբ սփիւռքի երկու – երեք եւ Հայրենիքի հարիւրաւորներէք կուսակցութիւնները, հագիւ զսպուած ջղագրգռութեամբ, ընտրապայքարի ասպարէզ նետուած են, անդին Երեւանի իր բնակարանին մէկ անկիւնը, երկար ամիսներէ ի վեր հիւանդութենէ տառապող երեւելի ակադեմիկոս մը, Լեւոն Հախվերտեան (որ եւ յարգելով հանդերձ, բնաւ չէի սիրեր, իր բռնած կոպիտ դիրքին համար, ընդդէմ դասական ուղղագրութեան) կը կնքէ իր մահկանացուն եւ ըստ սովետական աւանդութեան, կը բերուի Ակադեմիայի սրահ, ամբողջ օր մը իր պաշտօնակիցներուն եւ բարեկամներուն վերջին յարգանքին արժանանալու:

Պէտք էր տեսնել Քոչարեանի նախընտրական շտապի մեծարգոյ գործիչներուն զայրոյթը, ի տես սա «անտեղի դիակին» որ անակնկալ կերպով եկած էր խանգարելու իրենց «ազգանուէր» աշխատանքը: Ի հարկէ, հաճելի բան չէր բաց դագաղով, տժգոյն դիակի մը առջեւէն չրջանցելով, բարձրանալ եւ իջնել ամբողջ օրը Ակադեմիայի մարմարեայ սանդուխները, դիակի մը առջեւէն՝ որուն ինքնութեան անգամ տեղեակ չէին անոնցմէ շատեր․․․:

Կ'ենթադրեմ որ, համառօտ բայց վրձնական ժողով մը գումարուած պէտք է ըլլայ, դագաղին եւ մէջի անկենդան ընակիչին ճակատագիրը որոշելու, քանի երկրորդ այցելութեանս, ան արդէն քըշուած էր անկիւն մը, եւ բոլորովին անտեսուած, Ակադեմիայի ոչ ակադեմական առժամեայ բնակիչներէն․․․:

Թաղման օրը, անբախտ Ակադեմիկոսին դագաղը (բաց), հանդիսաւոր կերպով դուրս կ'ելլէր կեդրոնական կամարէն, պահ մը կանգ առնելով բոլորաձեւ ցուցատախտակին ներքեւ, ուր գրուած է ՌՈԲԵՐՏ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՏԱԲ․․․

Պէտք էր տեսնել պատահական անցորդներու շփոթութիւնը եւ հարցական նայուածքը ․․․ նախագահական շտա՞բ, ներքեւ դագա՞ղ մը, մարդկային խճողում․․․°°°:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Վիկտորիան, հակառակ իր փոքր հասակին եւ մանկունակ անմեղ հարցումներուն, շատ արթուն եւ սրամիտ աղջիկ մըն էր, առողջ եւ լաւ աճած, որ շատոնց հասկցած է իմ հետաքրքրութիւններս: Օր չանցնիր որ նիւթեր չառաջարկէ ինծի քրոնիկներուս համար: Ամէն հանդիպումիս հարց կու տամ․

– Ի՞նչ նորութիւն Վիկտորիա․․․

– Էսօր մի շատ հետաքրքիր բան պատահեց մեր դասարանում․․․

Եւ գիտէ՞ք ինչ է այդ «շատ հետաքրքիր» բանը: Իր դասընկեր – դասընկերուհիները, թիւով 36 հոգի, որոշեր են դասարանային գաղտնի քուէարկութիւն կատարել, իրարու մէջ, իրենց ՆԱԽԱԳԱՀԸ ընտրելու Հայաստանի գահին․․․

Զարմանալի է որ Վիկտորիան չըսաւ թէ ո՞վ ընտրեր են, այլ թէ ներկայ նախագահը՝ Ռ․ Քոչարեան, միայն երեք քուէի արժանացեր է․․․ եւ էն էլ Ղարաբաղից եկած աշակերտները տուած պէտք են ըլլան – աւելցուց:

– Վիկտորիա, ինչի՞ այսչափ քիչ ե̈ք տուել․․․

– Ասում են, նա չի սիրում մեզ, քանդում է մեր դպրոցները, գազինոներ է բացում․․․

– Վիկտորիա, իսկ ձեր դաստիարակները ի՞նչ կը խորհին ընտրութիւններու մասին․․․

– Նրանք, դասամիջոցին, մեզ անդադար կրկնում են որ ասենք մեր ծնողներին՝ Քոչարեան քուէարկեն․․․

– Իսկ դու ասե՞լ ես քո ծնողներին, ուսուցիչներիդ ասածը:

– Ասեմ – չասեմ նոյնն ա, նրանք իսկի չեն քուէարկում: Ոչ ոքին են հաւատում․ ասում են ամէնքն էլ ստախօս են․ շատ են խոստանում եւ ոչինչ անում:

Երկրապահները ․․․ Տարօրինակութիւններու կարգին կարելի է երկրապահներն ալ աւելցնել: Կը թուի թէ ներկայիս մեծ մասը դարձած է նախագահամէտ ․․․ յայտնի է իրենց գործածած վերջին նորոյթ ճիփերէն, լանտ – ռովըրներէն եւ վայելած մենաշնորհներէն, որոնք աղքատ երկրի մը բանակայինի մը համար, առ նուազն, շռայլութիւն են ․․․ եթէ ազերի իրենց պաշտօնակիցները իմանային, վստահաբար պիտի փափաքէին Հայաստանի երկրապահ դառնալ (°)․․․

Հայաստանի ոչ միայն երկրապահները, այլեւ առ հասարակ բանակային սպայակոյտը յատուկ դասակարգ մըն է, գրեթէ կտրուած ժողովուրդէն: Ունի միակ կուսք որ նախարարն է, բազմաթիւ մենաշնորհներ, վայելքի տեղեր, սրճարաններ եւ «պոռնկանոցներ» (նուրբ ձեւով ըսուած), առեւտուր ընելու դանազան դիւրութիւններ, կաշառակերութեան կոպիտ ձեւեր․ այնքան գոհ կը թուին իրենց ներկայ վիճակէն, որ շատ հաւանաբար աւելի եռանդով պաշտպանեն իրենց մենաշնորհները, քան Հայրենիքի շահերը: Տեղեկութիւններս չեմ քաղած ազգային հեռատեսիլի պաշտօնական հաղորդումներէն կամ իշխանամէտ մամուլէն, այլ զինուորական ծառայութեան մէջ գտնուող երիտասարդներէն եւ անոնց ծնողներէն․․․:

ԱՐՋԻ ՄԻՍ...

Կը կարծէի սրամտութիւն է, օտար երկրէ եկած զբօսաշրջիկը զարմացնելու ձեւ մը․․․ եւ սակայն այդ սեւ մսակոյտը, որ կծու համ ունէր, եւ պնակիս մէջ դրուած էր որպէս յարգանքի նշան․․․ իսկական արջի միս էր․․․

– Արարատեան դաշտին մէջ տակաւին արջե՞ր կան: Կը գտնուէին Վետիի այգիներուն մէջ, Արարատեան դաշտին սըրտին վրայ: Հարցումս, անշուշտ հեգնական էր:

– Տեսնում ես այս ետեւի սարերը․ դա Խոսրովի արգելանոցն է․ էնտեղ կան:

– Հասկանում եմ․ բայց դա արգելանոց է, չէ՞․․․

– Ի հարկէ, որ դուք չմօտենաք եւ մեզ թողնէք արջերն ու եղնիկները․․․:

Կը յիշեմ որ անցեալ տարի, նոյն այս գիւղի մօտերը, հուժկու երիտասարդ մը, գիս եղնիկի որսի հրաւիրեց․․․ վըստահեցնելով որ ինք անտառապահներու «չէֆ»ն է․ վախնալու բան չկայ․․․:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾԱՌԵՐԸ

« ․․․ Էն սեւ տարին, սառնամանիքին որ Լեւոնը մեզ խաւարի մէջ էր թողել, ծառերը կոտրեցին․․․»

Այս ԿՐԿՆԵՐԳԸ անդադար կը լսես Հայաստանի մէջ, երբ ափսոսաս քանդուած ծառաստաններուն, չքացած անտառներուն, գլխատուած հանրային պարտէզներու համար:

Տարիներ անցած են այդ մռայլ տարեթիւին վրայէն: Ո՛չ ոք մտածեց վերատնկել Հայաստանի անտառային հարստութիւնը, պարտէզները ծառապատել, ընդհակառակն Երեւանցիին խընայած մի քանի պատմական պարտէզներն ալ, քաղաքապետութիւնն է որ քանդելու ելած է այսօր: Եթէ ամէնէն աչքի զարնող ու խօսուածը Օփերայի շրջանն է, ուր տեղի ունեցածը կարելի է ՈՃՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ կոչել, նուազ ծանր չէն շրջանային օղակին քանդումը, որ Թամանեանի ծրագրին մէջ պէտք էր մայրաքաղաքը կանաչ գօտիով շրջապատել: Այսօր սրճարանները, հո՛ն ալ կատաղօրէն մուտք գործած են եւ մեթոտիկ կերպով կը քանդեն ամէն կանաչ որ կրնայ իրենց «պիզնէս»ին արգելք ըլլալ․․․ կը զարմանաս թէ այս վայրենի ցեղախումբը ուսկից բուսաւ հայ իրականութեան մէջ ․․․ Երեւանցի – Ղարաբաղցի ձեռք – ձեռքի տուած, կը քանդեն հա՛ կը քանդեն:

Վերջերս հաղորդումի մը ընթացքին, մտահոգ մտաւորականներ, հարց տուին քաղաքապետին, թէ ե՞րբ կանգ պիտի առնէ այս կոտորածը․․․ գիտէ՞ք ինչ պատասխանեց․․․ – Ինձ մի քանի երիտասարդներ շնորհաւորեցին որ օփերայի պարտէզում «մօտերն» տիսքոթէք եմ բացել․․․ Նրանք շատ գոհ են․ ձեզ պէս չեն մտածո՞ւմ:

Տարիներ անցան ․․ ․այո բայց Հայաստանցիին փայտ ունենալու պատրուակը չէ պակսած: Հակառակ որ ամէն տուն ունի ելեկտրականութիւն, ջեռուցում․․․ Հայաստանցին կը շարունակէ անպատիժ ծառերու կոտորածը, իշխանութիւններու մեղսակից լռութեամբ:

Դէպի Սեւան ճամբորդութեանս ընթացքին, խումբի մը գիւղացիներ, յարձակած էին երկար բարտիներու վրայ, մայրուղիի երկայնքին եւ ձեռքի սղոցներով (լաւ որ ելեկտրականը չունին) անխնայ վար կ'առնէին տարիներու տքնութեամբ աճած բարտիները․․․ վերադարձիս, ոչ գիւղացի մնացած էր, ոչ ալ ծառերու հետք․․․:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Այնինչ կեանք ունեցող, շարժող, ոչ մեռած, քարացած․․․ Այո՛․ ցնորական տեսիլք մը չէ, ոչ ողելից ըմպելիի կամ թմրեցուցիչ խոտերու ազդեցութիւն․․․ իսկապէս կենդանի, ապրող, շարժող եւ «քալող» յուշարձաններ կան Հայոց մայրաքաղաքին մէջ (°):

Տարիներ առաջ, բաւական յաջող ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ հսկայական արձանը զետեղուած էր Երեւանի բարձրութիւններուն վրայ՝ ուր նոր թաղամասեր կը բարձրանային (Մասիները): Քսան եւ աւելի տարիներու պատմութիւն է ըսածս:

Տարիներ վերջ, այդ միեւնոյն յուշարձանը, եկած տեղ գրաւած էր դէպի Մասիները բարձրացող լայն պողոտային ձախ ափին, տեսանելի անցորդներէն:

Անցեալները, զարմանքով նկատեցի որ ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏԸ անհետացեր է կըրկին, եւ զինք շրջապատող լայն տարածութիւնը լեցուեր է կրպակներով ․․․ այո՛, այո՛, մանր խանութներով եւ ինք անոնց ետեւը խեղդուած, իր աղեղն ու նետը կարծես դէպի քաղաքապետարան դարձուցած է․․․ եթէ գիտնար իր ճակատագիրը այս պիտի ըլլար, շատ հաւանաբար պիտի չուզէր երբեք հեռանալ Միջագետքէն, բարեկամական դաշինք պիտի կնքէր Բէլի հետ եւ խաղաղ ապրէր Եփրատի եւ Տիգրիսի միջեւ, քան նման անարժան թոռներու ձեռքով պատէ – պատ զարնուիլ:

Թաղին բնակիչները, հարցումիս վըրայ, զարմանք չյայտնեցին, ոչ ալ կայթակղութեան արտաքին նշաններ ցոյց տուին: Կը վախնան որ այս գործողութեան ետեւ «վտանգաւոր» անձ մը ըլլայ: Ինչպէս որ է պարագան ներկայիս նման բոլոր ինքնագլուխ եւ անխորհուրդ գործերուն: Թերեւս չբանտարկուէին կամ ծեծի չենթարկուէին, լաւագոյն պարագային, կրնան մէկ օրէն միւսը գործազուրկ դառնալ: Այսպէս եղած են բազմաթիւ բանասէր գիտնականներ որ յանդըգնութիւնն ունեցած են ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտպանելու ընդդէմ սխալագրութեան․․․ չէ՞ք նկատեր թէ այդ մասին տարօրինակ լռութիւն մը կը տիրէ առենէ մը ի վեր․․․:

Երեւանի հարաւային մուտքին, նոյնպէս կար յայտնի ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ, հսկայական չափերով․․․ եւ հիմա չկայ․ անոր տեղ լաւ պարապութիւն մը ուր վաղը կրնայ կնդրիտի կայան մը տեղաւորուիլ, ինչո՞ւ չի նաեւ սրճարան մը:

Մենք խաղաղ ժողովուրդ ենք – մեր լեռներն պէս – պիտի ըսէր բանաստեղծը (Շիրազ) բայց ձիաւորներով լեցուած են մեր հրապարակները:

Անոնցմէ լաւագոյնը, անժխտելիօրէն, Սասունցի Դաւիթն է, որ բաւական վատ վիճակի մէջ կը գտնուի ներկայիս: Երկրորդը դարձեալ Երուանդ Քոչարի գործ, Վարդան Մամիկոնեանն է, որ դժբախտաբար ազգային տօնացոյցէն դուրս նետուած է ներկայ կառավարութենէն․․․: Երրորդը սովետական հերոս հայ տղայ մըն է՝ ԳԱՅԸ, դէպի Մասիս բարձրացող մայրուղիին վրայ, վերջինն ալ նոր կանգնած ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿՆ է, նորակառոյց Մայր Տաճարի սանդուխներու ձախ կողմը․ Անդրանիկ մը, որ շատ ծանր ըլլալու է անպատճառ, որուն համար հեղինակը ստիպուեր է զոյգ ձիեր պատրաստել: Աւելի ճիշդը ձիու նմանող կենդանիներ, որուն վրայ տեղաւորուիլը այնքան դիւրին պիտի չըլլայ: Զար լեզուներ կ'ըսեն որ այս ձիաւորին անակնկալ յայտնութիւնը այդ կարեւոր հրապարակին վրայ, պիտի ծառայէ Վազգէն Սարգսեանին ժողովրդականութիւնը, որ սկսած է կարգ մը իշխանաւորներ խանգարել, չէզոքացնելու: Հայաստանի մէջ նոյնիսկ յուշարձանները քաղաքականացած են․․․:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒ ՊԷՍ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Պատմութիւնը ծանօթ է շատերուն: Առաջին անգամ Պոլիս այցելող գիւղացիէ մը, երբ տոմսակավաճառը դրամ կը պահանջէ, մարդը կը զարմանայ եւ կ'ըսէ –

– Եղբա՛յր, ի՞նչ բանի համար դրամ կը պահանջես ինծմէ: Այս կառքը ինքնիրեն կ'երթայ․ ոչ ձի ունի առջեւը քաշող եւ ոչ ալ մէկը՝ ետեւէն հրող: Այնպէս որ՝ դո՛ւն ալ կ'երթաս, ե՛ս ալ կ'երթամ: Ինչի՞ դրամ է պահանջածդ:

Այս պատմութիւնը յիշեցինք, անշուշտ երգիծական առումով, երբ պահ մը մեր վարժարաններուն մասին խորհեցանք՝ իրենց այլազան հարցերով, այս պարագային՝ կրթական խնդիրները նկատի առած եւ հոն գործածուող դասագիրքերը, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր բըթոյացած վիճակ մը ունին, երբ ամբողջ աշխարհ իրերայաջորդ նորութիւններ կ'ապրի, ներկայ յեղաշրջումներու եւ յառաջդիմութեանց շրջանը: Մինչդեռ մենք, գրեթէ երկու սերունդէ ի վեր մեր զաւակները կը կրթենք նոյն մեթոտներով ու միեւնոյն դասագիրքերով, երբ ունինք Ուսուցչաց Միութիւն եւ այլ յարակից մարմիններ՝ իրենց յանձնախումբերով ու ենթայանձնախումբերով, որոնք կանոնաւորաբար ժողով կը գումարեն եւ մեր վարժարաններուն հարցերը կը քննարկեն, զանազան կարծիքի փոխանակումներ կ'ունենան, իսկ քանի մը ամիս առաջ ալ ի մի համախմբուեցան Իսթանպուլահայ բազմաթիւ փրոֆէսէօրներ, որոնք կը պաշտօնավարեն քաղաքիս կարեւորագոյն համալսարաններուն մէջ եւ պատկառելի տեղեկագիր մըն ալ հրապարակեցին, նաեւ քաղաքիս հայկական վարժարաններուն ամենահեղինակաւոր ուսուցիչներուն ու կրթական մըշակներուն ալ ստորագրութիւնները կրող:

Նախ՝ հակինք մեր վարժարաններուն մէջ գործածուած դասագիրքերուն վըրայ: Երկար տարիներ գործածուած «Թանգարան»ներուն վերհրատարակութիւնը, մեր կրթական կեանքի պատասխանատուները նկատեցին իբրեւ միակ

փոխութեան միջոցը՝ մեր նոր սերունդին մատղաշ ուղեղները խճողելու համար, քանիերորդ դարէն մնացած գիտելիքներով ու ծանօթութիւններով, երբ ամբողջ աշխարհ իր նոր սերունդը կ'օժտէ եւ կը զինէ քսանմէկերորդ դարու վերջնագոյն գիտական պաշարով:

Հանրապետութեան տասնամեակը շատոնց նշուած եւ անցած էր, երբ մենք Թուաբանութեան իբրեւ դասագիրք կը գործածէինք տակաւին Պետրոս Ադրունիի գիրքը՝ սուրճին օխան եւ շաքարին տիրհէմը քանի մը լիրայի եւ ղրուշի հաշիւով: Մեծ չարչարանք կը կրէինք հաշուելու համար եւ մանաւանդ ճիշդը հասկնալու համար տրամաբանօրէն, երբ սուրճին օխան քանի մը ղրուշ էր եւ շաքարն ալ քանի մը փարա: Բարեբախտաբար, տարիներ վերջ՝ ողբացեալ Համբարձում Յարութիւնեան պատրաստեց նոր դասագիրք մը՝ մերօրեայ չափանիշներով ու համեմատութիւններով եւ աշակերտները համոզուեցան ու վստահ եղան, որ իրենց լուծած խնդիրները ճիշդ էին:

Գալով մեր օրերուն: Մենք տակաւին քիթը – բերանը տեղը հայերէն դասագիրքեր չունինք մեր վարժարաններուն մէջ, ուսանողին ձեռքը տալու համար: Իրաւամբ ամօթահար ենք նախ մեր զաւակներուն եւ յետոյ արտասահմանի առջեւ, իբրեւ պոլսահայեր, մանաւանդ իբրեւ պոլսահայ մտաւորականներ, մեր այս անմխիթարելի վիճակին համար: Ճիշդ այն մարդոց նման, որոնք ամէն ինչ ունին՝ շաքար, ալիւր եւ իւղ, հրուշակ պատրաստելու համար: Այս ամօթը կը զգանք յաճախ արտասահմանեան այցելուներու առջեւ, ամէն անգամ որ քաղաքս կու գան եւ մեր վարժարանները այցելելով կը հետաքրքրուին հոն գործածուած դասագիրքերով: Ու կ'ամչնանք մանաւանդ, երբ անոնց կը պատրաստուինք մակագրել մեր հրատարակած գիրքերը՝ արձակ թէ բանաստեղծութիւն: Այսքան յանձնապաստանութիւն եւ ինքնաբաւարարութի՜ւն...:

Ե. Կ.

«Ակօս»
Փետրուար 2

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՋՈՐ
Տարեգիրք Դպրեվանուց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
2001 – 2002
ԱՆԹԻԼԻԱՍ (Լիբանան)

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 11-12 (Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր 2002)
ԱՆԹԻԼԻԱՍ (Լիբանան)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵՂԾ ՄԻԹՈՍՆԵՐԸ՝ ՊԱՒԼԻԿ ՄՈՐՈԶՈՎ ԵՒ ՍՏԱԽԱՆՈՎ

Տասնեակ տարիներով ամբողջ սերունդներու տիպար պատանի ցոյց տրուած Պ. Մորոզովի առասպելն ալ խորհրդային փուչիկներու աղբամանին ճամբան բռնած ըլլալ կը թուի: Թէեւ, ակնարկը ճառագայթող ապագային մատաղ պիոներական անոր արձանը վար առնուած չէ Գերասիմովկա գիւղին հրապարակի պատուանդանէն: Հոն է նաեւ անոր անունով կոչուած թանգարանը ուր պատանիին լուսանկարը զետեղուած է Լենինի եւ Ստալինի նկարներուն միջեւ: Ատոնք արգելք չեն որ Ուրալի ու Սիպերիոյ միջեւ այդ գիւղը օրէ օր մեռնի: Պ. Մորոզովի անունը կրող փողոցներ, դպրոցներ, գրադարաններ այսօր ալ կան Ռուսաստանի տարբեր շրջաններուն մէջ: Սակայն, անոր առասպելականացած պատմութիւնը կը սպասէ ստուգման ու ճշմարտութեան ժամուն:

Ան ամբողջ սերունդներու ներկայացուած էր որպէս նոր կարգերու տիպար քաղաքացին որ պետութիւնը նախընտրած էր իր ընտանիքէն ու կեանքին գնով վճարած արդ «հերոսութիւն»ը:

1932 Սեպտեմբեր 3-ին Պաւլիկ, 13 տարեկան եւ 8 տարեկան եղբայրը կը սպաննուին գիւղին մօտակայ անտառին մէջ: Յաջորդող ամիսներուն ան կը վերածուի «հերոս»ի մը, այն տիպարին որ պէտք է ընդօրինակուի խորհրդային երկրին բոլոր երախաներուն կողմէ: Անոր յաղթանակը կը պանծացնեն թատերգութիւններ, երգեր. լուսանկարը կը զետեղուի բացիկներու, դրոշմաթուղթերու, լուցկիի տուփերու վրայ:

Պաշտօնական պատմութիւնը կ'ուզէ որ այդ փայլուն դպրոցականը որ իր գիւղին պիոներներուն ղեկավարն է, անակնկալի բերէ իր հայրը, մինչ գուլագ զրկուածներու ի նպաստ փաստաթուղթեր կը զեղծէ: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Պաւլիկ տեսածը հաղորդած է պատկան իշխանութիւններուն, այլ խօսքով՝ մատնած հայրը որ բանտ նետուած է: Գիւղացիներն ալ Պաւլիկը եւ եղբայրը սպաննելով վրէժ լուծած են: Ասոր վրայ Կէփէուն՝ քաղաքական ոստիկանութիւնը որ յետոյ ՔԱ–Կէ–Պէ-ին վերածուած է, ձերբակալած է պատանիին մեծ հայրը, մեծ մայրը, հօրեղբայրը եւ մէկ զարմիկը: Պետութեան դէմ ահաբեկչութեան ամբաստանութեամբ չորսն ալ հրացանազարկ եղած են:

Իւրի Դրուժնիկով գրագէտ մըն է որ երկար ատեն հետազօտութեան առարկայ ըրած է Մորոզովի պատմութիւնը, 1970-ական թուականներուն Միացեալ – Նահանգներ գաղթելէ առաջ:

Անոր յայտնաբերած իրականութիւնը այն է որ Պաւլիկ ո՛չ պիոներ էր, ոչ ալ փայլուն դպրոցական: Հաւանական է որ հայրը դրամի փոխարէն փաստաթուղթեր կը զեղծէր: Սակայն, եթէ Պաւլիկ մատնեց հայրը, ատիկա պետութեան հանդէպ սիրոյ արարքով մը չէր, այլ մօրը դրդումով: Այս վերջինը ուզած էր այդ ձեւով վրէժխնդիր ըլլալ ամուսինէն որ զինք լքած էր, ուրիշ կնոջ մը սիրոյն:

Դրուժնիկով «001 տեղեկաբերը, կամ Պ. Մորոզովի միթոսը» խորագրուած իր հատորին մէջ կը գրէ. «Այդ գիւղին մէջ գուլակ չկար, բայց Ստալինի հրահանգով պէտք էր անպայման քանի մը հատ ճարել. պէտք էր ամէն գնով կովխոզներ ստեղծել: Այդ զոյգ սպանութիւնները կազմակերպուած էին, գիւղը ահաբեկելու նպատակով: Ես փաստաթուղթեր գտայ որոնք կը փաստեն թէ Կէփէուն մասնակից էր անոնց»:

Քանի մը տարի առաջ, մարդկային իրաւունքներու պաշտպան շարժումէն քանի մը տարեց պարոններ փորձած էին որ անարդարօրէն հրացանազարկ եղած այդ չորս հոգիին արժանաւորութիւնը վերահաստատուի: Կը բնակէին Ուրալեան գօտիին ամենահեռաւոր անկիւնը. ոչ իսկ հեռաձայն ունէին: Ոչ մէկ պատասխան ստացան իրենց դիմումին: Այսուհանդերձ այդ դիմումը հասաւ Գերագոյն Ատեանին. հոնկէ 1999-ին, 1930-ական թուականներու եզրաբանութեամբ գրեցին իրենց թէ այդ սպանութիւնները, ատենին ըսուածին պէս, դասակարգային պայքարին հիմնուած ահաբեկչական արարք էին:

Ատկէ ի վեր մէկ բան փոխուած է. Պ. Մորոզովի հարցին թղթածրարը 70 տարուան սահմանափակումը անցած ըլլալով, այլեւս մաս չի կազմեր ՔԱ – Կէ – Պէ-ի դասաւորուած դիւաններուն: Այլ խօսքով՝ կարելի է բանալ զայն, հրապարակել, եթէ գաղտնի ոստիկանութիւնը չչարունակէ հակառակիլ:

1930-ական թուականներուն Ամերիկան ճարտարարուեստական արտադրութեան մէջ հաստատած էր թէյլըրականութեան դրութիւնը: Խորհրդային Միութիւնն ալ պէտք է իր դրութիւնը ունենար. որպէս ընտրել տիպար, ընտրութիւնը կեդրոնացաւ Ալէքսէյ Ստախանովի վրայ:

1935 Օգոստոս 31-ի գիշերը, 29 տարեկան այդ հանքագործը Ուկրանիոյ հանքերէն մէկուն մէջ տեղական կոմսոմոլին կազմակերպած մրցումը կը շահի, վեց ժամուան մէջ 102 թոն ածուխ հանելով: Այդ քանակութիւնը շրջանի չափանիշին 14 անգամն է եւ բրիտանացի հանքագործի մը հանածին տասնապատիկը:

Յաջողութիւնը աւելի քան կը կրկնապատկուի յետագային, 227 թոնով: Քարոզչական մեքենան անմիջապէս տէր կը կանգնի այդ խորհրդանիշին, հիմը դնելու համար «ստախանովականութեան» որ կը դառնայ աշխատանքի դրութեան պաշտօնական պիտակը: Անով կը հաստատուի արդիւնաբերութեան գերագոյն աստիճանը որուն վրայ կ'որոշուին նաեւ վարձատրութիւնները, ըստ ձեռք ձգուած արդիւնքին:

Համակարգը 1935-ին կ'ունենայ առաջին համագումարը որուն կը մասնակցի Ստալին: Ստախանովեան չափանիշին ոտք յարմարցնելու դժուարութիւնը, անկարելիութիւնը որ կ'առաջնորդէ աշխատավարձքերու նուազումին, ճնշումներու յաւելումին, հակազդեցութեան կը մղէ բանուորները. տեղ – տեղ գործադուլներ, ըմբոստութիւններ կ'ըլլան: Հանքերու արկածները կը բազմապատկուին: Ստախանովեան միթոսը կը տոկայ շուրջ կէս դար: Ստալինի մահէն ետք կեղծիքը կը սկսի բացայայտուիլ Ստախանովի աշխատանքի ընկերներուն կողմէ:

Անոր արձանը 1988-ին վար կ'առնուի, երբ շրջանի կուսակցութեան քարտուղարը հրապարակաւ կ'ընդունի թէ խորհրդային «աշխատանքի հերոս»ը իրականութեան մէջ օժանդակութիւնը վայելած է ամբողջ խումբի մը:

Ինք, Ստախանով, 1943 – 1957 պաշտօն վարած է ճարտարարուեստի նախարարութեան մէջ, յետոյ, Դոնբասի հանքերուն ղեկավարութեան մաս կազմած մինչեւ 1974: Մահացած է 1977-ին, իսկ իր աշխատած հանքը այսօր լքուած վայր մըն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPANSION»

(mars 2003)

KIRKOUK, BERCEAU DE TOTAL

Այս խորագրին տակ, պարբերականը հակիրճ պատմական մը կ'ընէ Թոթալ քարիւղային ընկերութեան, որուն նախահայրն է «Քարիւղներու Ֆրանսական Ընկերութիւնը», ծնած 1924-ին եւ մըկըրտուած չորս տարի ետք Իրաքի մէջ, 1927 Հոկտեմբեր 15-ին: Առաջին հորը, Քէրքիւքէն 15 քիլոմեթր, Պապա Կիւրկիւրն էր, որ «ֆրանսական քարիւղի» առաջին աղբիւրն է: Արդարեւ ֆրանսական ընկերութիւնը 23,75%-ը ունի Թրքիշ փեթրոլիում Գըմփէնիին: Ու լրագրողը կը բացատրէ թէ ի՞նչպէս Ֆրանսական Ընկերութիւնը ինքզինք գտած է Պապա Կիւրկիւր: 1892-էն, Օսմանեան հպատակութեամբ հայ մը՝ Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան կը ջանայ համոզել ներդրում ընողները, որ Միջագետքը շահագործելիք առատ քարիւղ ունի: 1911-ին, Կիւլպէնկեան կը յաջողի մտնել Թրքիշ Փեթրոլիում Գըմփէնիի մէջ, ապա կը բանակցի օսմանցի սուլթանին հետ քարիւղային իրաւունքները 10 քիլոմեթր լայնքի վրայ, Պոլիս – Պաղտատ յետագայ երկաթուղիին երկու կողմերը, Հայը կ'առնէ ընկերութեան բաժնեթուղթերուն 5-%ը, ուրկէ իր անունը՝ «Պարոն 5%»:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Տղաքը երկար պիտի սպասեն: Կինն ալ, տղաքն ալ գիտեն, թէ եկողը անմիջապէս տուն չպիտի գայ: Ան նախ իր ցուրտէն ընդարմացած ձեռքերով ձուկերը պիտի զատէ ըստ տեսակի, ըստ մեծութեան: Յետոյ ձկնավաճառներու շուկային մէջ ծախուելիքը պիտի դնէ առանձին տեղ, իսկ միջնորդներու միջոցով ուրիշ քաղաքներ ղրկուելիքը պիտի շարէ մասնաւոր զամբիւղներու եւ սնտուկներու մէջ, աղալէն կամ սառոյցներու մէջ ծածկելէն վերջ: Այդ բոլորէն յետոյ, ուռկանները պիտի փռէ չորցնելու համար, նորոգուելու պէտք ունեցող ուռկանը առանձին տեղ պիտի դնէ, որպէսզի կինը գայ, տանի նորոգելու համար:

Եթէ ձկնորսը տասը տարեկան կամ աւելի վեր տղայ ունի, ան կ'օգնէ իրեն այս բոլոր գործերուն:

Նաւամատոյցը իր գործը վերջացնելէ վերջ միայն, ձկնորսը դանդաղ քայլերով, իր ձեռքը բռնած տան համար պահած ձուկը, կ'ուղղուի ոչ թէ դէպի տուն, այլ դէպի Կարպիսի սրճարանը՝ քանի մը գաւաթ օղիով շարժման մէջ դնելու համար ամբողջ գիշերուան ընթացքին քամիէն, ցուրտէն ու անքնութենէն իր փայտացած անդամները:

Ձկնորսները Կարպիսի սրճարանէն ներս մտնելնուն պէս միայն կարծես իրար կը տեսնեն: Խօսակցութիւնները կը սկսին միաժամանակ ու բարձրաձայն: Ամէն մէկը իր յաջող կամ անյաջող որսի մասին կը խօսի, բռնած ձուկերուն անունները կու տայ ու անոնցմէ գալիք հաւանական շահուն մասին կը խօսի:

Բոլորը ե՛ւ պատմողներ ե՛ւ լսողներ են միանգամայն: Հեռուէն լսող մը պիտի կարծէ, որ ձկնորսները լուրջ կռիւի բռնուած են:

– Ծօ, – կ'ըսէ յանկարծ Թորոս, տարիքոտ ձկնորս մը, որ պետի մը չափ հեղինակութիւն ունի, – Մարիամին ու չօճուխներուն ձուկը տանելու կարգը ո՞րունն է այսօր:

Մարիամը նոր այրիացած կին մըն է երկու երեխաներով:

– Իմս է, – կը պոռայ չոր ու բարձրահասակ մէկը:

– Տէ՛, լակոտ, շարժուէ՛ տեսնեմ: Սկումրուն քիչ մը էւէլօք դիր, թո՛ղ ձմեռուան համար աղը դնէ... Դէ՛հ, այս «երկնքին կրակէն» հատ մըն ալ ճնկենք ու երթանք տուն դզալ մը տաք բան թխմելու: Տեսնենք մեր կնիկները ի՞նչ են եփեր մեզ համար... Անոնց հէքն անիծա՜ծ...

Կարպիսին սրճարանը մտած ժամանակ գունատ էին: Հիմա անբնական կերպով կարմրած են, եւ աչքերը հիւանդագին փայլ մը ունին: Բայց քանի մը ժամ քունը, տաք ապուրը ու խորոված ձուկը պիտի կազդուրեն զիրենք: Յետոյ իրենց ձուկերը, հայհոյանքի պաշարը, բայց եւ իրենց բարի սրտերը իրենց հետ առած՝ պիտի երթան Պոլսոյ շուկան՝ իրենց ձուկերը ծախելու եւ վերադարձին տան համար պէտք եղածը դնելու:

Փոքրիկը կօշիկի պէտք ունի դպրոց երթալու համար. կինը քանի ժամանակ է զոյգ մը գուլպայ կ'ուզէ, – կը մտածէ ձկնորսը, եթէ այսօր առեւտուրը լաւ ըլլայ, ձուկերը լաւ գնով ծախուին, պիտի գնէ անպատճառ այս երկու բաները: Թէեւ ինչպէս միշտ, նախ պիտի ըսէ կնոջ. – «Կնիկ, աս քանի՞ հեղ գուլպայ պիտի գնենք քեզ համար մէկ տարուան մէջ»...

Կիներն ալ պարապ չեն նստիր: Իրենց տան գործերը, լուացքը, կարկտանը վերջացնելէ յետոյ, ուռկան կը հիւսեն կամ կը կարկտեն՝ օգնելով իրենց ամուսիններուն:

Սամաթիա մուրացող կամ հացի կարօտ աղքատ չկայ: Ծովու վրայ անհետացած ձկնորսներուն այրիներն ու որբերը իրենց բաժինն ունին բռնուած ձուկերէն:

Ամուրի ձկնորսներ, որոնք ծերունի մայր ունին, իրենց ուռկանները հիւսել կամ կարկտել կու տան այրիներուն եւ այսպէս առիթ կու տան, որ այրին որոշ գումար մը ունենայ իր որբերը պահելու համար:

Երբ որբը տասը – տասներկու տարեկան կ'ըլլայ, տարիքոտ եւ փորձառու ձկնորս մը իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէ զայն՝ ձկնորսութեան գաղտնիքները սորվեցնելու եւ ապագայ ձկնորս մը պատրաստելու համար:

Սամաթիացին դէշ աչքով չի նայիր իր ընկերոջ կնոջը կամ աղջկանը: Եթէ բացառապէս ոեւէ անախորժ դէպք մը պատահի, խնդիրը երբեք պաշտօնական դատարան չի տարուիր, այլ կը կարգադրուի իրենց մէջ, ամէնէն տարիքոտին կամ յարգուածին տալով վերջին խօսքը: Այդ վճիռին կ'ենթարկուին նոյնիսկ ամէնէն ըմբոստ համարուածները, այլապէս պէտք է հեռանան գիւղէն, տուն ու տեղէն, այնքա՜ն անկարելի կ'ըլլայ իրենց կեանքը:

(Շար. 46)

Տիկին Ալիս Ասլանեան,
Սոֆի Ասլանեան-Գարպոնէլ եւ Ժագ Գարպոնէլ,
Ալեքսանդր եւ Պրիժիթ Ասլանեան,
Ժիւլիէն, Ժիւլի եւ Սթեֆան
Սիլվա եւ Մարթէն Մարեան
Արմէն եւ Միշէլ Սամուէլեան,
Միշէլ եւ Ֆիլիփ Մարեան
Կրէկուար եւ Նիքոլա Սամուէլեան,
իրենց կողակիցները եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր, մեծ-մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

Պատուակալ Փաստաբան

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 11, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Alice Aslanian,
son épouse,

Sophie Aslanian-Carbonnel et Jacques Carbonnel,
Alexandre et Brigitte Aslanian,
ses enfants,

Julien, Julie et Stéphane,
ses petits-enfants,

Silva et Martin Marian,
sa sœur, son beau-frère,

Armen et Michèle Samuelian,
son beau-frère, sa belle-sœur,

Michel et Philippe Marian,
Grégoire et Nicolas Samuelian,
leurs conjointes et leurs enfants, ses neveux

ont la douleur de faire part du décès de

Emile ASLANIAN

Avocat honoraire à la Cour

survenu le 6 mars 2003.

La cérémonie religieuse sera célébrée Mardi le 11 mars à 11 heures en la cathédrale arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, suivie de l'inhumation au cimetière de Montparnasse.

En cas d'oubli prière de faire part.

(Շար. Ա. էջէն)

նադրուիլ, որուն իրենք պիտի ջանան արգելք ըլլալ: Սակայն, որեւէ վստահութիւն չէ արտայայտած իրենց յաջողութեան մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅՖԱՅԻ ոճրափորձին իբրեւ հետեւանք, Իսրայէլացիք շատ բուռն հակադեցութիւններու դիմած են: 24 ժամուան մէջ, 12 Պաղեստինցիներ սպաննուած են եւ Ցահալը (իսրայէլեան բանակ) որոշած է շրջափակման ենթարկել Այսրյորդանանը: Միւս կողմէ, Արաֆաթ Մահմուտ Ապպասը, աւելի ծանօթ Ապու Մազէն անունով, առաջարկած է որպէս նախարարապետ, պաղեստինեան իշխանութեան բարենորոգումներու շրջագծին մէջ: Հիմնադիրներէն մէկն է Ֆաթահի եւ ստորագրողներէն մէկը Օսլոյի համաձայնագրերուն (1993):

ԹԱՄԱՆՐԱՍէԹ – Ալժէ գիծը ապահովող Պոյինկ 737 – 200 օդանաւ մը, ջախջախուած է Մարտ 6-ին, երբ Թամանրասէթի օդակայանէն սկսած էր բարձրանալ: 103 հոգի կը փոխադրէր, մէկ հոգի ողջ մնացած է, բայց, շատ ծանր վիճակի մէջ է: Արկածին պատճառը թեքնիք խանգարումի մը կը վերագրուի:

ՖՐԱՆՍԱ, 2002-ին, 3·4%-ի հանրային բաց մը արձանագրած է, այսինքն աւելի քան ինչ որ Պրիւսէլ կը պարտադրէ: Այս յաւելումը պատճառ եղած է որ Ֆրանսա զգաստութեան հրաւիրուի Պրիւսէլի Յանձնախումբին կողմէ եւ մինչեւ իսկ դատի քաշուի «չափազանցեալ բացի» համար:

ՎԻՎԷՆՏԻ ԻՒՆԻՎԵՐՍԷԼ 23,3 միլիառ Եւրոյի կորուստ մը արձանագրած է 2002-ին, կոտրելով Ֆրանս – Թելեքոմի մրցանիշը որ 21 միլիառ էր:

ՄՈՆԱՔՕ (1·5 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն) ծաւալապաշտութեանախորժակներ ունի եւ այդ ուղղութեամբ վերջերս գնած է 54 հեկտար հողամաս մը Ծովային – Ալպեաններ նահանգին պատկանող՝ Փէյ: «Ֆիկառօ» կը ճշդէ որ Կրիմալտիներուն առաջին տենձգութիւնը չէ, նախընթացներ կան Գափ տ'Այ եւ Պօսոլէյ: Մեծ իրարանցում չէ ստեղծուած, միայն բնապահութեան պաշտպան մը՝ Ժան – Փիէր Փիւլիթի, գործբան ճգած, Ֆրանսայի Սահմանադրութիւնը ձեռք առած է եւ գտած է որ թիւ 53 յօդուածը կը ճշդէ որ ազգային հողամասի որեւէ չերտի մը յանձնումը օտար երկրի մը, պէտք է Խորհրդարանին հաւանութեան ենթարկուի: Բայց, Արտաքին Նախարարութիւնը չէ կրցած պատասխան մը գտնել, ինչպէս կը հաստատէ «Լը Մոնտ»:

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) —
Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Համակիր մը՝ 100 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 14·30-ին սովորական հաւաքատեղին:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30
à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures
Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Prés
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler
le **06 14 32 40 45**
ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

La Commission
Foi et Traditions Arméniennes

dans le cadre des activités
«LOUSSAVORTCHI LESSARANE»
(Atelier «St. Grégoire l'Illuminateur»)
vous invite à la conférence :

Se convertir avec Saint Jean Cassien

(Fondateur de l'Abbaye St. Victor)

présenté par
Le Père Pierre BRUNET
Recteur de la Basilique Saint Victor

Mardi 11 mars à 19 heures

dans la salle «A. Tcherpachian»
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

CONCERT
avec le groupe

New Hope Singers
de Californie (U.S.A.)

L'EVANGILE DE JESUS-CHRIST :
MESSAGE DE PAIX ET D'ESPOIR POUR LE MONDE

Prédicateur : BERJ DJAMBAZIAN

Samedi 8 mars à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
28, ave. Bourgain / 55, ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

—— Entrée libre —— —— Offrande ——

1 SEMAINE EN ARMÉNIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SUPER PROMOTION 575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX À PARTIR DE
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr www.saberatours.fr

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 11
MARDI
11 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·641
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20·641

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՄԱՐՏ 17

ՓԱՈՒԸԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Վճռական շաբաթ մըն էր որ կը սկսէր Մարտ 10-ին իրաքեան ճակատին համար: Մինչ նոյն կամ յաջորդ օրը անգլեւամերիկեան նոր բանաձեւը կը ներկայացուէր Ապահովութեան Խորհուրդին, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Ափրիկէ կ'երթար համոզելու համար Ապահովութեան Խորհուրդին վարանոտ 3 անդամներ: Արդարեւ, Ապահովութեան Խորհուրդը իր 15 անդամներով սա պատկերը կը պարզէ: Ամերիկեան բանաձեւին, այսինքն պատերազմական արտօնագրին (վերջնագիր՝ Մարտ 17) կողմնակից են Մեծն-Բրիտանիա, Սպանիա, Պուլկարիա, դէմ են Ֆրանսա, Գերմանիա, Չինաստան, Ռուսաստան, Սուրիա, վարանոտ են՝ Անկոլա, Կինէա, Գամըրուն, Մեքսիքա, Չիլի եւ Փաքիստան: Ուրեմն, Տ. տը Վիլըփէն գացած էր համոզելու Կինէան, Անկոլան եւ Գամըրունը որ մերժողական դիրք բռնեն: Եթէ, բանաձեւը 9 ձայներու անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը չըստանայ, վեթոյի հարց չի ծագիր, իսկ եթէ ստանայ, հարկ է որ 5 մնայուն անդամներէն մէկը (Ֆրանսա, Չինաստան, Ռուսաստան քանի միւս 2-ը՝ ԱՄՆ եւ Մեծն-Բրիտանիա բանաձեւին հեղինակներն են) գործածեն իրենց վեթօն: Այդ ուղղութեամբ, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը՝ Գ. Փաուըլ չվարանեցաւ սպառնալ Ֆրանսայի, յայտարարելով թէ՝ եթէ Ֆրանսա իր վեթօն դնէ, ֆրանքօ-ամերիկեան յարաբերութիւնները զգալի կերպով կը տուժեն: Ամերիկա լաւատես է, վստահ որ մեծամասնութիւն պիտի գոյանայ, մինչ Պուտին այլ լաւատեսութիւն մը ունի, յայտարարած է որ մեծամասնութիւն պիտի չգոյանայ: Ափրիկեան երկիրները Ֆրանս. դիրքին կողմնակից են, բայց, կան ԱՄՆ-ու նիւթական ճնշումները, կանաչ տոլարները արհամարհելի չեն եւ Ուաշինկթըն չի սակարկեր այդ կէտին մէջ, խօսք հասկցնելու համար:

Լոնտոնի մէջ, հակասական պատկեր մը պարզուած է, Թոնի Պլէրի աշխատաւորականները դէմ են եւ արդէն իսկ Շրջապատի Նախարարութեան մէկ անդամը իր հրաժարականը տուած է, բայց, պահպանողականները զօրավիգ են Պլէրի:

Ուրեմն, Իրաքի տրուած վերջին պայմանաժամն է՝ Մարտ 17 Ամերիկացիներուն կողմէ վերջնական ապազինման համար: Հակառակ պարագային, Ամերիկա զինեալ ուժի կը դիմէ ՄԱԿ-ի արտօնութեամբ կամ առանց անոր արտօնութեան: Մնաց որ բոլորին համոզումն այն է որ պատերազմը տեղի պիտի ունենայ, եթէ նոյնիսկ բացայայտ է որ Պուշ այնքան ալ հանգիստ պայմաններու մէջ չէ: Հայրն ալ շատ մտահոգ է որ տղան առանձին մնացած է:

Պատերազմի դէմ ցոյցերը կը շարունակուին աշխարհի բոլոր կողմերը: Զանգուածային բնոյթ առած էին Փաքիստան, Ինտոնեզիա (500-էն 700 հազար): Լոզունգներն էին՝ «Անկցի՛ Ամերիկան», «Ամերիկայի բարեկամները դաւաճաններ են»:

Սոֆիայի ամերիկեան դեսպանատան առջեւ, Միս Պուլկարիա մերկ ցոյց մը ըրած է «Խաղաղութիւն» արձանագրութիւնով ժապաւէնով մը: Ցոյցեր տեղի ունեցած են նաեւ Մանչեսթըր, Գերմանիա (Տրէզտէն), Թոքիօ եւ այլ վայրեր): Յատկանշական են մանաւա՛նդ Ամերիկայի ցոյցերը: Մտաւորականներ, դերասաններ, արուեստագէտներ, հաւատացեալներ (կաթոլիկ եւ բողոքական), սենեթորներ կը տողանցեն զանազան քաղաքներու մէջ, մասնաւորաբար Ուաշինկթըն: Եկեղեցիներու (մեթոտիստ, երիցական մկրտչական) ղեկավարները եւ Ուաշինկթընի Եպիսկոպոսը մանիֆեստ մը հրապարակած են կոչ ընելով՝ «Ապազինել Ս. Հիւսէյնը առանց պատերազմի»:

Ուաշինկթընի կանանց ցոյցերու ընթացքին (Մարտ 8-ին) ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան: Եւ հերքելու համար այն նախատեսութիւնը թէ՝ պատերազմի առաջին օրն իսկ ամբողջ Ամերիկան Պուշի կողքին է, ամերիկեան հակապատերազմ շարժումը ցոյցերու շարք մը ծրագրած է, նաեւ նստացոյցեր պատերազմի առաջին օրն իսկ:

Ս. Հիւսէյն, Մարտ 8-ին, իր կառավարութեան եւ կուսակցութեան (Պաաս) ժողով մը գումարեց գաղտնի վայր մը, շուրջ 30 հոգի քննելու համար կացութիւնը: Աւարտին հրապարակուած զեկոյցը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ ամերիկեան նոր բանաձեւին եւ յարձակողական ոճի մը կը դիմէ: Դիմում մը կ'ընէ Ապահովութեան Խորհուրդին որ գործադրէ թիւ 687 բանաձեւին (1991) 14-րդ յօդուածը որ կը նախատեսէ Միջին-Արեւելքի զանգուածային բնաջնջումը բոլոր զէնքերուն: Կոչ կ'ընէ նաեւ որ վերջ տրուի շրջափակումին:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

Ռ. Թ. ԷՐՏՈՂԱՆ, ԱՔՓ-ի ղեկավարը, երեսփոխան ընտրուեցաւ Մարտ 9-ին Սղերդի մէջ, ուր մասնակի ընտրութիւն կը կատարուէր: Անցեալ Նոյեմբերին, չէր կրցած մասնակցիլ ընտրութեան դատապարտումի մը պատճառաւ: Այս ձեւով, շատ հաւանական է որ քանի մը օրէն գրաւէ վարչապետի աթոռը, ինչ որ կը դիւրացնէ նաեւ ԱՄՆ-ու գործերը, ինք կողմնակից է ամերիկեան զօրքերու հաստատման: Այդ ուղղութեամբ, նոր քուէարկութիւն մըն ալ պիտի կատարուի շաբթու վերջ եւ բանակին ալ յայտարարութենէն ետք, այլեւս կասկած չկայ որ Խորհրդարանը համաձայնի: Թրքական զինեալ ուժերու հրամանատարը յայտարարած է՝ «Մեր ընտրութիւնը Բարիի եւ Չարին միջեւ չէ, այլ՝ գէշին եւ վատթարագոյնին եւ եթէ չմասնակցինք պատերազմին, պատերազմէն ետք խօսք չենք ունենար»:

ԿԻՊՐՈՍԻ նոր նախագահը՝ Թասոս Փափատոփուլոս Լա Հէ հասած է Մարտ 9-ին, ուր յաջորդ օրն ալ հանդիպում մը կ'ունենար Ռաուֆ Տէնքթաշի եւ Քոֆի Անանի հետ: ՄԱԿ-ի քարտուղարը հրաւիրած է երկու կողմերը որ հանրաքուէի ենթարկեն կղզիի վերամիացման ՄԱԿ-ի ծրագիրը Մարտ 30-ին: Մերժումի պարագային առիթ մը կը կորսնցնեն խաղաղութիւն կնքելու եւ վերջ տալու կղզիին բաժանման:

ՄԱԼԹԱ այո՛ ըսաւ Եւրոպայի: Արդարեւ, Մարտ 9-ին, հանրաքուէով, կղզիին բնակչութիւնը 53% համեմատութեամբ իր հաւանութիւնը տուաւ իր անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան:

ՀԱՄԱՍԻ թիւ 3-ը՝ Իպրահիմ ալ-Մաքատմէ սպաննուած է իսրայէլեան բանակին կողմէ, շաբաթավերջին:

ՉԵԽԻՈՅ հարաւը հանրակառքի արկած մը պատահած է որու հետեւանքով 19 մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ: Հանրակառքը զուիցերական Ալպեաններէն կը վերադառնար:

ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ, ցոյց մը տեղի ունեցած է պահանջելով նախագահ Քուչմայի հեռացումը, մասնակցութեամբ 50 հազար հոգիի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8/10)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆԷՆ ԵՏՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 25-ին Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենայ երեսփոխանական ընտրութիւնը: 131 երեսփոխաններու 75-ը կ'ընտրուի համեմատական կարգով, 56-ը մեծամասնութեան: Այս վերջիններուն համար առաջադրումը կը սկսի Մարտ 11-ին:

Երեսփոխանութեան թեկնածու կրնայ ըլլալ 25 տարեկանէն վեր, առնուազն վերջին հինգ տարին Հայաստանի քաղաքացիութեան տէր, հոն բնակող եւ ընտրական իրաւունք ունեցող ամէն ոք: Համեմատական, այսինքն՝ կուսակցական ցանկերով թեկնածու առաջադրուածներու առնուազն 5%-ը ըստ Ընտրական օրէնսգրքին, պէտք է բաղկացած ըլլայ կիներէ: Նոյն ցանկերը առաջադրուած նկատուելու համար անհրաժեշտ է որ առնուազն 30 հազար քաղաքացիի պաշտպանութիւնը վայելեն: Միւս թեկնածուները պէտք է ապահովեն իրենց ընտրատարածքէն առնուազն 500 ընտրողի ստորագրութիւն: Վերջնական արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Ապրիլ 15-20-ի միջեւ: Ընտրարշաւը կը սկսի Ապրիլ 21-ին, կը տեւէ մինչեւ Մայիս 23:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Մարտ 8-ին, Կիներու օրը, Մատենադարանի հրապարակին վրայ ընդդիմադիր կիները ցոյց կազմակերպած են: «Գործարար կին» կազմակերպութենէն Անահիտ Սարգսեան յայտնած է թէ ռուսական դեսպանատան կը յանձնեն նախագահ Պուտինի յղուած ուղերձ մը որով կը դատապարտեն Ռոպէր Քոչարեանի վերընտրութիւնը շնորհաւորելու արարքը: Ելոյթներ ունեցած են երեսփոխան Խմմա Խուդաբաշեան, Անահիտ Բախշեան, Հանրապետութիւն եւ Ժողովրդական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ: Կազմակերպիչները Մատենադարանէն ուղղուած են ԱՄՆ դեսպանատուն, իրենց դրական գնահատանքը արտայայտելու նախագահական ընտրութեան յայտնուած կեցուածքին:

ԻՐԱՔԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գաղթի եւ գաղթականներու վարչութեան պետ Գագիկ Եղանեան Մարտ 7-ին մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ հաւանական կը նկատեն պատերազմի պարագային Իրաքէն Հայաստան գաղթականներու մուտքը: Արդէն ապաստանեալի դիմումի տէր արտասահմանցիներու մեծամասնութիւնը Իրաքցիներ կազմած են Հայաստանի մէջ, գլխաւորաբար պատերազմին պատճառով:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահն ու ընդհանուր քարտուղարը մտահոգութիւն յայտնած են թէ Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնը միջազգային ժողովրդավարական չափանիշներէն հեռու էր: Կարեւոր համարած են որ կառավարութիւնը եւ իրաւական մարմինները բողոքի դիմումները լրջօրէն քննեն, քանի որ առիկա է ընտրական ընթացքին հանդէպ վստահութիւնը նորոգելու ձեւը, յատկապէս որ երկիրը կը պատրաստուի Ազգ. Ժողովի ընտրութեան:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Մարտ 6-ին, Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ Մայր Աթոռի մէջ գումարուած է Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի նիստը: Օրակարգի այլ նիւթերու կարգին, քննարկուած է Մայր Տաճարի օծման 1700-ամեակի ծրագիրը: Նախապատրաստութեան յանձնախումբի նախագահ ԱՄՆ-ու Արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան զեկուցած է կատարուած աշխատանքին մասին:

Նիստին ներկայացուած է նաեւ Էջմիածնի 2002-ի գործունէութեան տարեկան հաշուետուութիւնը:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի քաղաքական կեանքը հարստացած է նոր կուսակցութեամբ մը որ կը կոչուի Համերաշխութիւն: Հիմնադիրներն են նախապէս Հանրապետական կուսակցութենէն Անդրանիկ Մանուկեան որ Փոխադրութեան նախարար է, եւ Ներսէս Զէյնալվանդեան (ԱԻՄ): Հիմնադիրները շնորհաւորած են Ռ. Քոչարեանի վերընտրութիւնը որպէս «Հայաստանի յաջողութիւնը» որուն իրենք ալ իրենց ներդրումը ունեցած են:

ՄԱՐՏ 30-ԷՆ ԵՐԵՒԱՆ – ԼՈՆՏՈՆ ԳԻԾ

Բրիտանական օդային գիծերը Մարտ 30-էն կը սկսին Երեւան – Լոնտոն, Լոնտոն-Երեւան ուղղակի թռիչքներու: Մինչեւ այսօր այդ թռիչքը կը կատարուէր Թիֆլիս էջքով մը, ինչ որ յաւելեալ 45 վայրկեան կ'արժէր ուղեւորներուն: Ամառնային ժամանակացոյցով շաբաթը երեք թռիչք տեղի կ'ունենայ, երկու ուղղութեամբ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԴԵՐԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԻ ՀԱՐՑԸ

Ռուսաստանի Հայերու միութեան կազմակերպած համագումարը (Հոկտեմբեր 7 – 8) բաւական լայն արձագանգ գտաւ հայկական շրջանակներու մէջ: Առնուազն կազմակերպչական յատկանիշով ուշագրաւ էր ան, քանի որ մեր իրականութեան մէջ յաճախադէպ բան չէ մօտ յիսուն երկրէ աւելի քան երեք հարիւր հոգի համախմբել, նիւթ ընելու համար նեղ ու լայն շրջանակի զանազան հարցեր: Մանաւանդ որ համագումարին տեղեկատուութեան մէջ կար կարեւոր հեռապատկերի մըն ալ նշումը: Կազմակերպիչ միութեան նախագահ Արա Աբրահամեան լուրջ նպատակ կը հետապնդէր համաշխարհային հայկական մարմին մը ձեւաւորելու: Կարելի կ'ըլլա՞յ նման բան, եթէ այո, ե՞րբ: Այս կարգի հարցականներ, բնական է, կը ծագին միտքերու մէջ անմիջապէս, երբ նման նիւթ օրակարգի գայ: Սակայն, ամէն իրականացում ալ տեսականէն կամ փափաքէն մեկնած է, կը մեկնի ի վերջոյ:

Համագումարին «քուլիսի» արդիւնքներէն եղան մասնակից դէմքերու հետ կատարուած հարցազրոյցները որոնք լոյս տեսան Հայաստանի ու Սփիւռքի մամուլի էջերուն մէջ եւ որոնք կը շօշափէին ազգային զանազան ոլորտներ: Անոնցմէ անդրադարձանք Ա. Աբրահամեանի հետ կատարուածին, Փրակայի Օրեր ամսագրին կողմէ («Յառաջ», Փետրուար 19): Թերթը նոյն թիւով տուած է նոյն առիթով Հայաստանի Արտաքին գործերու փոխ – նախարար Ռուբէն Շուգարեանի հետ տեսակցութիւն մըն ալ. առաջինին նման, այս մէկուն ալ զրուցավարը թերթին խմբագիր Յակոբ Ասատրեանն է:

Հայաստանի անկախութեան առաջին շրջանէն դիւանագիտական պաշտօն վարած այս անձնաւորութիւնը լրջագոյն պաշտօնատարի համբաւ ունի: Լեւոն Տէր _ Պետրոսեանի իշխանութեան օրով Հայաստանի դեսպան էր Ուաշինկթընի մէջ: Իր անունը յաճախ նշուածներէն չէ արտաքին գործերու առընչուած լուրերուն մէջ, ինչ որ հաւանօրէն տիրացած համբաւին հետ ուղիղ համեմատական պէտք է նկատել...

Իրեն հետ Օրերու խմբագրին զրոյցին նախ նիւթ կ'ըլլան Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ կիրարկուած լրացուցչականի սկզբունքը, յետխորհրդային նոր յարաբերութիւնները, ապա ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը, Ղարաբաղի հարցը: Սփիւռքի ակնոցով դիտուած, առաւել հետաքրքրականը ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթն է, յատկապէս Արտաքին փոխ _ նախարարի մը տեսակէտներով:

Յակոբ Ասատրեանի հարցումէն յայտնի կ'ըլլայ թէ համագումարին բազմաթիւ ելոյթներ անդրադարձած են ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին: Իսկ Ռ. Շուգարեան գործունէութեան անջատ դաշտեր սահմանած է Սփիւռքին ու Հայաստանին: Իր պատասխանով կը մանրամասնէ տեսակէտը: Նախ կ'ըսէ որ ցեղասպանութեան ճանաչումը Սփիւռքին ու Հայաստանի համար տարբեր իմաստներ ունի: Հայաստանի համար ան ամէնէն առաջ ապահովութեան երաշխիք է. երաշխիք մը նաեւ թէ պիտի չկրկնուի: Իսկ Սփիւռքին համար նախ կը նշանակէ պատմական արդարութեան վերահաստատում: Հայաստանի համար ալ կայ նոյն հարցը, բայց աւելի առաջ կու գայ ապահովութիւնը: «Դերերու բաշխում պէտք է լինի» կ'ըսէ փոխ _ նախարարը:

Այս մատնանշումը կը պատասխանէ Սփիւռքի շատ շրջանակներու կողմէ Հայաստանի անկախութեան առաջին օրէն արտայայտուած սպասումի մը: Ծանօթ պատճառներով, ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, ենթադրելի բոլոր պարագաներով, առաջին օրէն գլխաւոր տեղը գրաւած էր Սփիւռքի օրակարգին: Ատիկա նշանակած էր պետականութենէ զուրկ եւ համաշխարհային ցրումի մը պայմաններուն մէջ գործը յառաջ տանիլ: Բնական է որ ամէն բան չէր կրցած ընթանալ ինչպէս որ պէտք էր: Մեր իրականութեան մէջ պետական կառոյցին բացակայութիւնը հակակշռող որոշ ազդակ կրնար ըլլալ ցրումը, եթէ դիտուէր որպէս համատարած ներկայութիւն: Բայց, դժուար է 1920-ական թուականներէն մինչեւ 1990 երկարած շրջանին այդ փոխարինումին գործնականացումը տեսնել: Պատճառներուն գլխաւորը փորձառութեան պակասն էր հաւանօրէն, նաեւ, անշուշտ, հարուածին ծանրութիւնը, ապա նաեւ հատուածականը մէկդի ձգելու իմաստութեան բացակայութիւնը: Մանաւանդ այս վերջին պարագան ամէնէն ժխտական դերը խաղացած է արդէն տկար, մասնատուած ուժերը ջլատելու գործին մէջ:

Հայաստանի անկախութիւնը որ վերջակէտը կ'ըլլար խորհրդային վարչակարգին, շատ բաներու կարգին կը նշանակէր ներքին պառակտումներու աւարտը, գոնէ այս մարզին մէջ: Այսուհանդերձ, պետութիւն եւ Սփիւռք շարունակելով ենթական ըլլալ տարբեր, երբեմն իրերամերժ ազդակներու, շրջանակներու, դժուար էր հակադրութիւնները անմիջապէս փոխարինել միասնական լման գործունէութեամբ մը: Պէտք էր երկու թեւերուն մօտեցումի կարելիութիւնները գործի լծել, կարենալ ծրագրելու եւ կիրարկելու համար լրացուցչական քաղաքականութիւն մը: Կային բաներ որոնք պետական լծակներու կը կարօտէին. կային մարզեր ուր այդ լծակները կրնային անպատեհ դառնալ: Հայկական իրականութիւնը որ «բախտաւոր» էր երկու պարագան ալ դիմագրաւելու հարկաւորը ունենալով, կարելի՞ է ըսել որ գիտցաւ այդ «բախտ»ը լիովին արժեւորել:

Անկախութեան առաջին օրերէն պետական թեւը ամերիկեան թելադրանքներու քիչ մը շատ ընդգծուած ընդառաջումով, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու քաղաքականութեան մէջ անցեալը անհրաժարելի գրաւարկի չվերածելու կեցուածքը ունեցաւ: Ցեղասպանութիւնը, անոր կապուած հարցերու դաշտը դրուեցան «առանց նախապայմանի» պիտակով ու «պետական» հռչակուած այդ քաղաքականութեան լուսանցքին մէջ: Առաջին շրջանին կարծողներ եղան որ ատիկա Սփիւռքի պատկան մարմիններու հետ համախոհութեամբ մը որոշուած էր, երկու թեւով զուգահեռ գործ տանելու նպատակով: Սակայն, շուտով յայտնի դարձաւ որ ատիկա չէր պարագան: «Մենք պետականութիւն ենք կառուցում» յանկերգին հետ որ ամէն առիթի, նաեւ անառիթ կը նետուէր Սփիւռքի հայուն քիթին ու բերնին, համատեղելի չէր արդէն խորհրդակցելու գաղափարը անգամ:

Ասով հանդերձ, այս առաջին փուլերը Սփիւռքին կողմէ շատոնց մոռցուած պիտի ըլլային, եթէ Հայաստանի իշխանութեան ընթացքը արդարացած ըլլար: Սակայն, այդ ընթացքը Սփիւռքին հետ առաջին հեռաւորութիւն մը դնելէ զատ, ոչինչով նկատի առնուելու արժանի նկատուեցաւ Անգարայի կողմէ: Ոչ միայն Հայաստանի հետ դիւանագիտական նուազագոյն մակարդակի յարաբերութիւն չհաստատուեցաւ ,այլ նաեւ շարունակուեցաւ շրջափակումը, Ազրբէջանի տրուած նեցուկը: Ճիշդ է որ Ռ. Քոչարեանի իշխանութեան գլուխ գալուն յաջորդեցին ափսոսանքի նման արտայայտութիւններ. ճիշդ է որ զրուեցաւ, ըսուեցաւ թէ Թուրքիա Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի արժէքը չէր գնահատած ու ի հարկին գործ պիտի ունենար Թուրքիոյ հանդէպ աւելի անտեղիտալի նկատուած անոր յաջորդին հետ, եւ այլն: Սակայն, ոչ ոք կրնայ լաւատես ըլլալ, պնդելու, կամ նոյնիսկ կարծելու համար որ եթէ հրաշքով մը Հայաստանի առաջին նախագահը կրկին իշխանութեան գայ, Անգարա տարբեր ընթացք կ'ունենայ: Յաւելեալ, «առանց նախապայմանի»ի յամառ կրկնութիւնը, ո՞վ կրնայ վստահ ըլլալ որ գիջումներու դիւրին տեղի տալու պատրաստ Հայաստանի պատկեր մը չտուաւ Անգարայի: Ամբողջ արեւմտահայութեան հողազրկումն ու

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԺԱՆԻ ԵՆՔ ԱՅՍ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆԸ

«Առաւօտը» դեռեւս մի տարի առաջ կանխատեսել էր, որ 2003 թուականի նախագահական ընտրութիւնները աւարտուելու են առաջին փուլում եւ կեղծուելու են Ռոպէր Քոչարեանի օգտին: Ընդհանուր առմամբ դա պարզ էր դեռեւս 1999ի Հոկտեմբերի 27-ից յետոյ: Եւ այդ մեր կանխատեսման մէջ չկայ որեւէ անձնական վերաբերմունք Ռոպէր Քոչարեանի հանդէպ: Եթէ նոյն լծակները լինէին Ստեփան Դեմիրճեանի ձեռքում, նա ճիշդ նոյն ձեւով ընտրութիւնները կը կեղծէր իր օգտին: Եթէ իշխանական բուրգի վերեւը կանգնած լինէր Արտաշէս Գեղամեանը, նա նոյնը կ'անէր՝ հաւանաբար, աւելի դաժան եւ «չոր» եղանակով: Ով նստում է այդ թախտին, այլեւս երբեք կամաւոր չի վեր կենայ:

Հիմա եթէ մենք կանխատեսենք, որ 5 տարի յետոյ Քոչարեանը ձեւ կը գտնի՝ իր պաշտօնին մնալու, անիրատես մարդիկ կ'ասեն. «Ո՛չ, չի կարողանայ, Սահմանադրութեամբ դա արգելուած է, երկու ժամկէտից աւելի նախագահ չի կարելի մնալ»: Բայց օրէնքը, Սահմանադրութիւնը մեր հասարակարգում զուտ վերացական, ձեւական երեւոյթներ են:

Խնդիրը բացարձակապէս Քոչարեանն ու Դեմիրճեանը չեն: Խնդիրը մենք ենք: Մենք չենք ուզում ընտրել պրեզիդենտ՝ այսինքն սովորական մի պաշտօնեայ, որը ժամանակաւորապէս, մեր ցանկութեամբ, կատարում է ղեկավարման որոշ ֆունկցիաներ: Մենք ուզում ենք ունենալ թագաւոր՝ աստուածային մանդատ եւ շնորհք ունեցող ինչ-որ մի առաջնորդ, որը մեր կամքից անկախ կը լուծի մեր խնդիրները: Այս պայմաններում «նախագահ», «Սահմանադրութիւն»,«ժողովրդավարութիւն», «ընտրութիւններ» հասկացութիւնները ընկալւում են որպէս օտարամուծութիւններ: Թագաւորին ըստ կլորունքօրէն ամէն ինչ կարելի է, եթէ նա «ժողովրդի մասին մտածող է, ժողովրդի լաւ հայր է»: Յիշո՞ւմ էք, ընտրարշաւի ժամանակ քանի անգամ հնչեց այդ համեմատութիւնը. «Ինչպէս ընտանիքի հայրը...»:

Այդ հոգեբանութեան տրամաբանական շարունակութիւնն էլ այն է, որ գրեթէ բոլորս երազում ենք թագաւոր դառնալ, թէկուզ վեզիր կամ իշխան, վատագոյն դէպքում՝ վերակացու (լոյսի մարդ, հարկային տեսուչ եւ այլն): Ինչի՞ համար ենք դա ուզում: Անկեղծ լինենք՝ որպէսզի կաշառք վերցնենք եւ գողանանք: Միաժամանակ բողոքում ենք, թէ ինչու են թագաւորն ու վեզիրը թալանում հօգու խորքում համոզուած լինելով, որ ինքներս էլ կը թալանէինք, բայց՝ «խղճով», «կոմունիստների նման», «ժողովրդի մասին մտածելով»: Այսինքն՝ նուազագոյն պահանջներ դնելով ինքներս մեր առաջ, մենք բարձր բարոյականութիւն ենք հայցում իշխանաւորներից: Եւ այդ ասիական-միապետական հասարակական մթնոլորտում խօսում ենք ինչ-որ «ընտրութիւնների» մասին: Այնինչ, թէեւ մենք չենք «ընտրում» (բառիս եւրոպական-քաղաքակիրթ իմաստով), բայց լիովին արժանի ենք հէնց այս իշխանութեանը:

Խմբագրական «ԱՌԱՒՕՏ»ի

Փետրուար 22

բնաջնջումը այնքա՛ն դիւրութեամբ չահարկելու քաղաքականութիւնը գոնէ նուազագոյն արդիւնք տուած ըլլար:

Տղայական բան է այս անդրադարձին նժարին մէջ դնել խնդրոյ առարկայ երկիրներուն անհամեմատելի հզօրութիւնն ու այլ պարագաներ. ոչ ոք կ'ակնկալէր ու կ'ակնկալէ որ Երեւան պահանջներ ներկայացնէր Անգարայի, սպառնար, եւայլն: Բայց մարդկութեան պատմութիւնը հազարաւոր օրինակներ ունի տոկունութեան գործօնին իմաստութեամբ չահարկումին մասին: Այդ ցանկին վրայ հայկական օրինակ մըն ալ աւելցնելու պատեհ առիթը ի՛նչ բան փախցնել տուաւ. անփորձութի՞ւնը, թէ գործընկեր ընտրուածներու տեսակէտին առանց այլեւայլի իւրացումը:

Այս ենթախորքին վրայ հետաքրքրական է որպէս Արտաքին փոխ _ նախարար, Ռ. Շուգարեանի մօտեցումը: Ցաւալիօրէն երբ կը խօսի դերերու բաշխումի մասին: Կ'ըսէ թէ արդէն ԻԱ. դարն է մեր ապրածը ու հարկաւոր է որ "մենք ու համաշխարհային հանրութիւնը գնահատենք թէ ի՛նչ է կատարուել Ի. դարում": Իր "մենք"ը հետաքրքրութիւն առթող գործածութիւն մը ունի. կ'արժէր գիտնալ թէ անոր ետին նկատի ունի՞ ամբո՞ղջ հայութիւնը, թէ անոր պետականութեան տէր հատուածը: Եթէ երկրորդն է պարագան, լաւ սկիզբ մը կրնայ նկատուիլ դերերու բաշխումին: Որովհետեւ, ըՍփիւռքը բազմաթիւ անգամներ եզրակացնելու դիրքին մէջ գտնուած է թէ 1915-ին ընկալումը նոյնը չէ եղած ու չէ, իրեն ու պաշտօնական Երեւանի համար: Արդէն, Ռ. Շուգարեան ալ ատոր մէկ փաստը կու տայ խօսքին շարունակութեան մէջ. ըսելէ ետք թէ միջազգային շրջանակի մէջ ցեղասպանութեան նշումը պէտք է կատարել, ըլլալով «պրոֆեսիոնալ, ոչ թէ յուզական», տեղին կը գտնէ որ պատմաբանները պարզեն «նաեւ մեզ համար» թէ ե՞րբ տեղի ունեցած է ցեղասպանութիւնը. 1915 – 1918-ին, թէ 1915 – 1923-ին: Այս կարգի պարզաբանում անհրաժեշտ կը գտնէ յետագայ բանակցութիւններու համար, առանց մանրամասնելու միտքը: Օրինակ, Թուականի յստակ սահմանագծում ի՞նչ կը փոխէ էականէն. թէ եթէ 1923-ը նկատի առնուի, հարցը կարելի չըլլա՞ր «Օսմանցին էր, մենք չէինք» պատճառաբանութեամբ փակել Թուրքիոյ համար: Հաւանօրէն:

Նիւթը փակելէ առաջ, կ'արժէ անդրադառնալ Ռ. Շուգարեանի լաւատեսութեան ալ: Բառ որ քիչ մը խոտոր կը համեմատի այս շրջանակին: Երբ ինք կը կրկնէ Հայաստանի պաշտօնական տեսակէտը որ առանց նախապայմանի դիւանագիտական յարաբերութեան սկսելու պատրաստակամութիւնն է, զրուցավարը կ'ըսէ թէ ատոր հետ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին օգնելու մասին կը մտածուի. սակայն, կարելի՞ է նման հեռանկար ունենալ երբ Թուրք ժողովուրդին 77%-ը համոզում կը յայտնէ որ ցեղասպանութիւն տեղի ունեցած չէ: Ռ. Շուգարեան կը յիշեցնէ 2000-ին հոն կատարուած հարցախոյզ մը, որով պարզուած է թէ 17%-ը տեղի ունեցած կը նկատէ ցեղասպանութիւնը: Ատիկա իրեն համար կը նշանակէ թէ հոն լուրջ քննարկումներ կ'ըլլան: Ատոր հետ, կ'ըսէ թէ որպէսզի Թուրքիա յստակօրէն ըմբռնէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ ցեղասպանութեան ճանաչումը, պէտք է նկատի առնէ բարոյական, քաղաքական եւ իրաւական մարզերը: Հոս ես կը թելադրէի դերերու բաշխում մը. իրաւականը որ փոխադարձ հատուցումի կալուածն է, պէտք է հետապնդուի անհատական մակարդակով եւ ո՛չ՝ ազգային կամ պետական: Ընդունուածին օրինակ կը տրուի ապահովագրութեան «Նիւ Եորք լայֆ» ընկերութեան դէմ ԱՄՆ-ու մէջ ձեռնարկուած հետապնդումը: Անհատական իրաւական պատասխանատուութենէն պէտք է կառուցուի պետութեան բարոյական պատասխանատուութեան խնդիրը: Իսկ քաղաքականը կ'ամփոփէ գործնապաշտ ըլլալու եւ առանց նախապայմանի յարաբերութիւն հաստատելու հոլովոյթը:

Նկատի առած թէ' Հայաստանի, թէ Թուրքիոյ ներկայի առաջնահերթութիւնները, յստակ է որ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի նիւթը այժմէական բնոյթ չունի այսօրուան համար: Պէտք է քիչ մըն ալ սպասել. նախ, հասնելու այն օրուան երբ Թուրքիա իրաքեան տագնապի կարկանդակէն իր բաժինը առնէ ու բարելաւուած տրամադրութեամբ այլ բանով զբաղելու պատրաստ ըլլայ, իսկ Հայաստան քուէատուփերու դէմ պատերազմը անվթար աւարտէ եւ ունենայ «դերերու բաշխումի» համաձայնած քաղաքական դէմքեր...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՆՉՊԷ՛Ս ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ԳՈՒԼԱԳԸ

10 – 15 միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ ղրկուած են «աշխատանքի ուղղիչ ճամբար»ներ որոնք պաշտօնապէս ստեղծուած են 1930–ին։ Սակայն, աքսորները սկսած են 1920–ական թուականներէն։ 1929–ին, մինչ ճնշումները բանտարկեալներու նոր շարքեր կ'ապահովէին (քաղաքական ոստիկանութիւն), կուսակցութեան քաղաքական բիւրոն «աշխատանքի ճամբով վերադաստիարակութեան» մասին սկսաւ մըտածել։ 1930 Ապրիլ 7–ին ստեղծեց Գուլագը որ բառացիօրէն կը նշանակէ Աշխատանքի դաստիարակիչ ճամբարներու գլխաւոր տնօրէնութիւն։ Սառուցեալ տափաստաններու, արեւակէզ անապատներու մէջ հաստատուած ճամբարները պիտի աշխատանքի կեդրոններ պիտի ըլլան։ Նոյն տարուան ամրան 250 հազար հոգի ձեռքով կը փորեն կրանիթեայ ժայռերը, բանալու համար Պալթեան ջրանցքը (240 քիլոմեթր)։ 30 հազար աքսորեալներ իրենց կեանքը վրայ կու տան այդ աշխատանքին ընթացքին. Ջրանցքը կը բացուի, բայց բաւարար խոր չըլլալով անգործածելի կը դառնայ։

Ուրիշ շրջանի մը մէջ, ինչպէս երկրին հիւսիսային ծայրամասը, երկաթուղիի բանուորներ «խափանարարութեան» պատճառով կը գնդակահարուին։ Անոնց ոսկրակոյտերուն վրայ կը գետեղուի երկաթուղին։ Պատերազմի տարիներուն յատուկ ճամբարներ կը հաստատուին ուրանիումի հանքերու, քիմիական արտադրութեան, կամ ատոմական աշխատանքի վայրերուն մօտ։ Սախարով իր յուշերուն մէջ կը գրէ թէ այդ ճամբարներուն դատապարտեալները իրենց պատիժը աւարտելէ ետք ալ Մակատան կ'աքսորուէին վերջնականապէս, որպէսզի ոչ ոքի կարենան հանդիպիլ։

Զոհուածներու զոհերուն մասին Սոլժենիցին 10 միլիոնի թիւը կ'ըսեն թէ 15 բնմուտքի պրպտողներ կ'ըսեն թէ 15 միլիոն է. իսկ պաշտօնական տուեալներով, Ստալինի իշխանութեան վերջին օրերուն 2 – 2·5 միլիոն մարդ կար այդ ճամբարներուն մէջ։ Սակայն, այդ տըւեալը նկատի չունի ոչ փոխադրութեան ընթացքին մահացողները, ոչ ալ «յատուկ բնակութեան գօտիներ» աքսորւածները։

1930–ին ստեղծուելէ յիսուն տարի ետք ալ իրենց գոյութիւնը պահած գուլագները, իրենց դրոշմը դրած են խորհըրդային բոլոր ընկերութիւններուն վրայ։ Կոմմունականութեան, մահուան ու թշուառութեան այդ աշխարհը ստեղծած է արժէքներու իր մասնաւոր համակարգը որ փոխանցուած է ընկերութեան։ Ռուսաստանի մէջ այսօր իսկ, գործի աշխարհին բառապաշարին մէջ բազմաթիւ արտայայտութիւններ կան որոնց ծագումի վայրը գուլագն է։ Եւ ռուս մեծամեծները ոմանք բարձր պատերով, փշալարերով, դիտաշտարակներով պահպանուած իրենց շքեղ բնակավայրերը կը կառուցանեն ճամբարներու ճարտարապետութիւնը ընդօրինակելով, հաճանօրէն ենթագիտակից մղումով մը...։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը (Փետրուար 22) կը տեղեկացնէ թէ մահացած է գրող ու թարգմանիչ Ռաֆայէլ Աւագեան։ Ան ծնած էր 1925–ին Բաքու։ 1958–ին հաստատուած է Հայաստան, ուսուցչական պաշտօն վարած է Դսեղի ու Աշտարակի մէջ. 1961–էն սկսած է որպէս խմբագիր աշխատիլ ձայնասփիւռի կոմիտէին, ապա «Հայֆիլմ»ին ու «Երեկոյեան Երեւան» թերթի կազմին մէջ։ Թարգմանած է Կրոմանի, Հէմինկուէյի եւ ուրիշներու գործերէն։ Թարգմանած է նաեւ Հայաստանի մասին ռուս գրողներու ակնարկները, պատմուածքները եւ ուղեգրութիւնները որոնք ամփոփուած են չորս հատորի մէջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԸ ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԸ
42 նոր ակերտ երգեր

Ոտանաւորներու հեղինակ՝
ՍԻԼՎԱ Լ. ՏԷՐ – ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Երաժշտութեան հեղինակ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Խմբագիր՝ ՆՈՒՊԱՐ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

Ս. Վարդան Փրէս, 2003
Նիւ – Եորք

ԼՈՒՐԵՐ ՊԵԼԿՐԱՏԷՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ, ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ «ԱՐՄԵՆԻԱ» ԿԵՆՏՐՈՆ

Յարգելի Հայրենակիցներ,

Հարաւսլաւիայի Միութենական Հանրապետութիւնում (նոր անուանումը՝ Սերբիա–Չերնոգորիա) իր գործունէութիւնն է սկսել մեր կազմակերպութիւնը, որի գլխաւոր նպատակը գիտա-մշակութային եւ տնտեսական յարաբերութիւնների զարգացումն ու առաւել համագործակցութիւնն է սերբ եւ հայ ժողովուրդների, Սերբիայի եւ Հայաստանի ու Հայկական Սփիւռքի միջեւ, որն էլ պիտի նպաստի երկու ժողովուրդների դարաւոր բարեկամութեան ամրապնդմանն ու զարգացմանը, ինչպէս մշակոյթի, գիտութեան, այնպէս էլ սպորտի ասպարէզներում։

Հարաւսլաւիան վերջին տասնամեակում գտնւում էր միջազգային հանրութեան ուշադրութեան կենտրոնում։ Երկրում երկար տարիներ տիրող տնտեսական ծանր վիճակն ու պատերազմը ամբողջովին քայքայել էր ոչ միայն տնտեսութիւնը, այլ նաեւ հոգեւոր–մշակութային շատ արժէքներ։

Ուստիեւ այժմ, երբ Հարաւսլաւիայում տեղի են ունեցել արմատական փոփոխութիւններ եւ Հարաւսլաւիան դուրս է գալիս խոր ճգնաժամից ու իր առաջին քայլերն է անում վերականգնելու տընտեսութիւնն ու հոգեւոր արժէքները, ժամն է, որ Հայերը, եւս, այս երկրում իրենց ամուր տեղը ունենան եւ Հարաւսլաւիայի բազմազգ մշակոյթ ունեցող հասարակութեանը ներկայացնեն հայ դարաւոր մշակոյթն ու նրա գոհարները։

Գիտութեան, Տնտեսութեան
եւ Մշակոյթի «Արմենիա» Կենտրոնի
նախագահ՝ ԺԱՆՆԱ ՅԱԿՈԲՋԱՆԵԱՆ
փոխ–նախագահ՝ ՄԱՐԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պելկրատում սոյն թուականի Փետրուարի 28–ին տեղի ունեցաւ 31–րդ միջազգային ֆիլմի փառատօնը։ Փառատօնի բացումը կատարեց հայազգի մեծ երգիչ Շառլ Ազնաւուրը։ Ազնաւուրը, որ 25 տարի անց նորէն այցելեց այս երկիրը, իր գոհունակութիւնը յայտնեց այդ կապակցութեամբ։ Նա պելկրատեան հանդիսատեսին ներկայացաւ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմով։

Յաջորդ օրը տեղի ունեցաւ մամուլի կոնֆերանս, որին մասնակցում էին Փառատօնի պատուաւոր նախագահ Շառլ Ազնաւուրը, Փառատօնի խորհրդի նախագահ, կինօռեժիսոր Կորան Պասկալեւիչը, Փառատօնի տնօրէն Տրական Մարինկովիչը, Գիտութեան, Տնտեսութեան եւ Մշակոյթի «Արմենիա» Կենտրոնի ներկայացուցիչները, տեղական ու միջազգային լրատուական միջոցների բազմաթիւ լրագրողներ։

Ազնաւուրը պատասխանելով մի շարք հարցերի նշեց. «Ես միշտ իմ ժողովրդի հետ եմ, եւ առաւելապէս այն պահին, երբ հայ ժողովուրդը ծանր վիճակում է։ Այսօր, երբ Հայաստանը փակուղու եւ տնտեսական ծանր ճգնաժամի մէջ է, ինչպէս Սփիւռքի իւրաքանչիւր Հայ, ես նոյնպէս ոտքի եմ կանգնել օգնելու իմ ժողովրդին»։

Այն հարցին, թէ արդեօք ֆիլմում կատարուող գործողութիւնները չափազանցուած չէի՞ն, մեծ երգիչը պատասխանեց. «Այն ինչ ցուցադրւում է ֆիլմում միայն մի փոքր մասն է այն իրականութեան, որ տեղի է ունեցել Ի. դարի նախաշեմին, Օսմանեան կայսրութիւնում, այն ժամանակուայ Թուրքական կառավարութեան կողմից, իրականութիւն, որ հիմնականում ներկայացրել են օտար աղբիւրները։ Ես հաւատում եմ, որ երբեւիցէ պիտի յայտնուի Թուրքական մի նոր կառավարութիւն, որ կը խոստովանի իրենց կողմից Հայ ժողովրդի նկատմամբ գործադրած Եղեռնը, եւ հարցերը կը լուծուեն դիւանագիտական ճանապարհով»։

Սերբ ժողովուրդը, որ «պատիւն» է ունեցել 500 տարի ապրելու Հայ ժողովրդի հետ միեւնոյն երկրում, սաել է թէ Օսմանեան կայսրութիւնում, կատարելապէս ընդունեց Գանատական Ակադեմիայի կողմից 5 մրցանակ շահած, հայազգի հանրահռչակ կինոռեժիսոր Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմը։

Վերջում, «Արմենիա» Կենտրոնի ներկայացուցիչները Շառլ Ազնաւուրին շնորհեցին իրենց միութեան պատուաւոր անդամի կոչում՝ հայրենանուէր աշխատանքի եւ մշակոյթով ՀԱՅ–ին ներկայացնելու վեհ գործի համար։

ԺԱՆՆԱ ՅԱԿՈԲՋԱՆԵԱՆ
«Արմենիա» Կենտրոնի նախագահ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

12

Այս գիւղին բնակիչները առհասարակ քաղաքականութեամբ չեն զբաղիր, աւելի ճիշդ, իրենց քաղաքականութիւնը լոկ տեղական է։ Թաղական Խորհրդի կամ Հոգաբարձութեան ընտրութիւնները կ'ալեկոծեն տեղական կեանքը։ Այդ օրերուն տեղի ունեցած աղմուկը հարեւան գիւղերէն ալ կը լսուի։

Սամաթիացին կը մոռնայ ծովը, ձըկնորսութիւնը, տունն ու տեղը։ Կը մոռնայ սովորական կեանքին մէջ գործածուած բաները ու միայն հայհոյանքներով կ'արտայայտուի։ Միայն այդ բառերն են, որ ընտրութիւններու առթիւ առաջ եկած կիրքերը կրնան հովացնել, խաղաղցնել։ Ան կը մոռնայ նաեւ սեղան նստիլը եւ մարդավարի հաց ուտելը։ Քայլերը գինեը սրճարան կը տանին. ան արդէն շատ չի յոգնիր հոն երթալու համար, որովհետեւ միշտ հոն է, իր հակառակորդին հետ վէճի բռնուած։

Ամէն մէկը կ'ուզէ, որ իր թեկնածուն Թաղական ընտրուի կամ Հոգաբարձու։

– Եփէնտի Հոգաբարձու չենք ուզեր. մենք ձկնորս մարդիկ ենք, մեր Հոգաբարձուն ալ մեզմէ պէտք է ըլլայ, – կ'ըսէ ան, որ ժողովրդական գաղափարներ ունի։

Դիմացինը կը պնդէ բարձր դասակարգի պատկանող անձերէ կազմուած հոգաբարձական մարմնի մը առաւելութիւններու մասին, եւ վէճը շատ անգամ կը վերջանայ կապուած թեւերով կամ գըլուխներով։

Ընտրութիւններէն վերջ, ամէն ինչ կը խաղաղի։ Բոլորը, հակառակորդ կամ կողմնակից, կ'ենթարկուին ընտրուածներուն, եւ կեանքը կը սկսի բնական ընթացքով շարունակուիլ։

Սամաթիացին երբեմն իր տեղական նեղ շրջանակէն դուրս կ'ելլայ ու կը մասնակցի ազգային մեծ ցոյցերու։ Չկայ ժողովրդական խոշոր դէպք Պոլսոյ մէջ, ուր ան իր բաժինը բերած չըլլայ իր աղմուկով, բայց եւ իր համարձակութեամբ եւ իր կարծիքը ըսելու քաղաքացիական քաջութեամբ։ Առանց անոր չկար խոշոր ցոյց, չկար շարժում։ Սամաթիացին աղն էր Պոլսոյ հայկական կեանքին։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ՝ «Հայաստան» բառը քիչ մը անորոշ, քիչ մը աղօտ բառ մըն էր անոր համար։ «Հայաստան» բառը լաւ էր երգերու մէջ, դըպրոցական հանդէսներու ժամանակ արտասանուած ոտանաւորներուն մէջ, բայց ան գեղեցիկ երազի մը պէս անմատչելի ու հեռաւոր բան մըն էր իրեն համար։

«Հայաստան երկիր դրախտավայր» երգի ժամանակ ան կ'ոգեւորուէր, կը հաւնէր, բայց այնչափ։ Ան սերունդէ սերունդ այնպէս կպած էր իր ծովու ափին, այնտեղ ամէն օր, իր կեանքը այնպէս դժուարութեամբ խլած էր այդ ծովէն, որ անոր համար ուրիշ տեղ ապրիլը անհնարին կ'երեւար։ Ան նոյնիսկ չէր մտածեր այդ մասին։

Ազգ բառը աւելի մատչելի էր իրեն համար։ Ան այդ բառը տեղի անտեղի կը գործածէր։ Ազգ էր Պոլսոյ Երեսփոխանական Ժողովը, Ազգ էր Պատրիարքարանը, Քաղաքական Ժողովը։ Ազգի մարդ էին յեղափոխականները, քաղաքական գործիչները, ուսուցիչները։ Ան մասնաւոր յարգանք ունէր ասոնց մասին, մասնաւորապէս հայկական հարցերով զբաղող մարդկանց մասին, պատրաստ էր ամէն զոհողութիւններու, առանց խորացնելու թէ ի՛նչ էր այդ բոլոր աշխատանքներու վերջնական նպատակը։

«Ազգի մարդ է», երբ ըսէինք, իրենց մտքին մէջ կը պատկերանար առնուազն տասնեակ մը մարդոց տեսակներ, Պատրիարքէն սկսեալ մինչեւ ուսուցիչ։

Իրենց հետ անմիջական շփման մէջ եղող «ազգի մարդ»ը ուսուցիչն էր, որուն հանդէպ ե՛ւ յարգանք ե՛ւ գուրգուրանք ունէին։ Ինչ ալ ըլլար տարիքն ու անունը՝ ան ազգի մարդ էր, իրենց զաւակներուն ուսում տուողը։ Զարն ու բարին զանազանել սորվեցնողը։

Սամաթիացին շատ բծախնդիր էր տըղուն ուսման նկատմամբ։ Դպրոցին մէջ, դասի մը համար ստացուած գէշ թիւ մը, տղուն ծնողացը համար վիրաւորանք էր, ամբողջ ընտանիքի վրայ ինկած ամօթ մը...

– Ծօ տղա՛յ, ի՞նչ թիւ առիր այսօր, – աս էր առաջին հարցումը, որ ան կու տար իր տղուն ամէն իրիկուն ու անձկութեամբ պատասխանի կը սպասէր։

Լաւ թիւ մը հպարտութեամբ կ'ուռեցնէր հօր սիրտը, նոր ճամբաներ կը բանար, նոր յոյսեր կը ներշնչէր։ «Էհ, չի գիտցուիր, թերեւս տղան ալ օր մը ազգի մարդ կը դառնայ»...

Ուսուցչի հանդէպ ունեցած իրենց սէրն ու յարգանքը անտեղի չէր բնաւ։ Հայ կեանքին մէջ ուսուցիչը առհասարակ գաղափարական մարդ է։ Իր ժողովուրդին ծառայել ուզող կամ խօսք ունեցող մարդիկ միայն այդ ասպարէզը կ'ընտրեն եւ քիչ անգամ այդ գործին կը նային իբր լոկ ապրուստի միջոց։ Այդ է պատճառը, որ Հայերու համակրանքը դէպի ուսուցիչները աւելի չեշտուած է քան ուրիշ ժողովուրդներու մէջ։

Մարդ չի գիտեր թէ ինչո՞ւ Պոլսոյ եւ իր շրջակայ գիւղերուն մէջ «միսիս» կ'ըսեն ուսուցիչներուն թէ՛ դպրոցականները եւ թէ՛ անոնց ծնողները։ Ֆրանսերէն բառին այդ աղաւաղուած ձեւին տըւած են ուսուցիչ բառին բովանդակութիւնը։ Երբ որ դպրոցականը կ'ըսէ՝ «Ան իմ միսիսս է», պէտք է հասկնալ որ ան իր ուսուցիչն է։

Միսիսին ամբողջ գիւղին քարտուղարն է, անոր խորհրդականը։ Ան կը գրէ բոլորի նամակները, կ'օգնէ անոնց հաշիւներուն, կը վճռէ մինչեւ անգամ ընտանեկան կամ այլ կարգի խնդիրներ։ Բայց միեւնոյն ժամանակ ան գիւղին մշտական հիւրն է, սիրելին։ Փոքրիկ տնակներուն դռները բաց են իր առաջ, եւ միսիսին սեղանակից ունենալը պատիւ է գիւղացին համար։ Այս վերջինը կ'աշխատի ուսուցչին ներկայութեան չգործածել իր հայհոյանքներուն ամենախոշորները եւ շատ չխմել «երկնքի կրակ»էն։

Վարժուհիները գուրգուրանքի եւ ուշադրութեան պակաս բաժին ունին։ Տեսակ մը վերապահութիւն կայ անոնց հանդէպ, մանաւանդ եթէ երիտասարդ են։ Մինակ ապրող երիտասարդ աղջիկ մը կամ կին մը շատ վստահութիւն չի ներշնչեր իրենց։ Այդ պատճառաւ կ'աշխատին ամուսնացած զոյգեր ունենալ վարժարանին համար, ամուսինը մանչերու կողմը, իսկ կինը աղջկանց բաժնին համար։

(Շար. 47)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի Կիրակին,
Մարտ 23, «Տնտես»ի Կիրակին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի Կիրակին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» Կիրակին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԲՆԱԿԱՐԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երեք հոգինոց ընտանիք մը վարձու յարկաբաժին մը կը փնտռէ, մինչեւ ամսական 400 Եւրօ:

Դիմել Արմէն

06 – 99 – 54 – 68 – 27

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

LE THEATRE DU NORD-OUEST
et
LE CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
présentent

Le Printemps des Poètes du Théâtre du Nord-Ouest

le samedi 15 mars à 19 heures

LA POESIE ARMENIENNE
(en arménien et en français)

Introduction de HRATCH PETROSYAN
Lectures de
ANAHIT SIMONIAN
et LILITH SIMONIAN

13, rue du Fbg Montmartre, Paris IXe
Métro : Grands Boulevards

Entrée : 5 Euros

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS

par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի *ամբողջ շրջանին*, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ *երեկոներ ժամը* 18–*ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ* «ՀՍԿՈՒՄ»*ի*, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» *եւ* «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» *ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ* 12
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻԽԻԹՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի *ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–*

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ* 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17.30–ԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ* 12
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ* 14
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պոմոն)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Մարտ* 21
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի
(Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ *ամբողջ շրջանին* ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ *երեկոները ժամը 5–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ* 12–*ին*,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ* 19–*ին*,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Մարտ* 26–*ին*, *ՄԻՋԻՆՔ*:

Առաւօտեան ժամը 10.30–*ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հսկում:*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ* 2–*ին*,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Ապրիլ* 9–*ին*:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45–*ին*:

Արեւագալ ժամը 9.45–*ին*:

Պատարագ ժամը 10.30–*ին*:

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45*ին*:

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures

Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler le **06 14 32 40 45**
ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du mercredi 28 au samedi 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE (TGV)
LYON — MARSEILLE — VALENCE — SAINT-CHAMOND

Les formulaires d'inscription
sont disponibles auprès du Secrétariat de l'Eparchie,
au 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris et auprès de nos paroisses

Renseignements :

Eparchie : 01 40 51 11 90	**Paris** : 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56	**Marseille** : 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86	**Lyon** : 04 72 44 97 39

Prix, comprenant l'aller-retour en TGV de Paris et la Pension complète en Hôtel *** (chambre double) : **300 euros** par personne (**45 euros** suppl. pour chambre individuelle).

—— **Les inscriptions seront closes le 30 avril.** ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — **Commission paritaire : No 55935**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ*ի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 14.30–ին սովորական հաւաքատեղին:*

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 90**
— Mme Maral Karaoglanian
01 46 60 80 37

Section ASTRIG

Ա Բ Գ Դ Ե Զ

La Croix Bleue des Arméniens de France Section «Astrig» vous informe que des cours d'arménien pour **Adultes** sont assurés par une enseignante qualifiée, tous les jeudis de 20h45 à 22h15, dans le local de la Section, au 71, ave. Henri Barbusse, 95400 Arnouville-lès-Gonesse.

L'Association, sensible à toutes les remarques et suggestions que vous avez faites, vous propose une nouvelle méthode d'apprentissage de l'arménien essentiellement axée sur l'oral.

Espérant ainsi que ces cours moins «scolaires» vous encourageront à poursuivre l'apprentissage de la langue arménienne.

Dans l'attente et le plaisir de vous retrouver

A B C D E F G H I J

OUVERTURE D'UNE CLASSE D'ALPHABETISATION

pour adultes en vue de l'initiation à l'apprentissage de la langue française.

Tous les mercredis de 21h à 22h30 dans le local de la Croix Bleue, 71, ave. Henri Barbusse à Arnouville-lès-Gonesse.

Nous vous attendons nombreux, dès **le 15 mars.**

Inscriptions tous les vendredis de 18h à 20h : CBAF Section «Astrig»
71, ave. Henri Barbusse,
95400 Arnouville-lès-Gonesse

Pour toute information complémentaire vous pouvez contacter :

— Paula Alacam: 01 39 87 54 54

— Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89

— Catherine Menedjian : 06 64 33 88 96

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 12
MERCREDI
12 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.642 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.642

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԵՏԸՆՏՐԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ

Հայաստանի ժողովուրդը անկախութեան շրջանին չորրորդ անգամ ըլլալով, իր դժգոհութիւնն ու ակնկալութիւնը քուէի վերածած, դիմեց ընտրական կեդրոնները: Աւարտած էր Հանրապետութեան երկրորդ Նախագահին պաշտօնավարութեան առաջին հնգամեակը. պէտք էր զինքը իր պաշտօնին մէջ վերահաստատել Բ. շրջանի մը համար, կամ ընտրութիւնը կեդրոնացնել աւելի քան տասնեակ մը միւս թեկնածուներէն մէկուն վրայ:

Ա. փուլին նախորդած ընտրարշաւը ցոյց տուաւ որ Ռ. Քոչարեան արտօնուած չէր յաղթանակին անվերապահ ապահովութիւնը ունենալ, հակառակ՝ ընտրական կեդրոնը երկրին Պաշտպանութեան նախարարին նման հզօրագոյն դէմքի մը յանձնած ըլլալուն: Անշուշտ, վստահ էր իր պաշտօնավարման տարիներուն կուտակուած դժգոհութեան եւ մանաւանդ մրցակիցներէն Ս. Դեմիրճեանի անձով խորհրդանշուած յոյսերու լայն շրջանակին:

Անկախութեան հռչակումէն աւելի քան տասնամեակ մը ետք, Հայաստանի նախագահական նոր ընտրութեամբ լոյսին եկած ուշագրաւ կէտերէն գլխաւորը այս շրջանակին առնչուած է: Ծանօթ պայմաններով երկրին մէջ, ուր դժուար է անկեղծօրէն ըսել թէ ղեկավար տարրը կը գործէ գլխաւորաբար ժողովուրդին մասին մտածելով, բնական էր որ գործի գլուխ գտնուող նախագահը դժգոհութեան որոշակի դրամագլուխով մտնէր մրցակցութեան ասպարէզ: Եթէ որպէս քարոզչական նախանիւթ, անցած հինգ տարուան իր վաստակին վրայ պիտի չկարենար հիմնուիլ, կը մնար խոստումներու մարզը: Ինչ որ եղաւ: Ու Ռ. Քոչարեան ընտրական իր ելոյթներուն, այցերուն շեշտը դրաւ վերջին հինգ տարուան նախաձեռնութիւնները պաշտօնավարման երկրորդ շրջանով մը լրացնելու արտօնութեան վրայ:

Ինչ կը վերաբերի իրեն մրցակիցներուն, զարմացնող երկու կարեւոր պարագայ յայտնուեցաւ այդ շրջանակին մէջ: Առաջինը այն էր որ յետագայ հինգ տարուան համար մտածուած ու մշակուած ծրագրով, որպէս քաղաքական դէմք լայն ընդունելութեան արժանի թեկնածու չկար հոն: Մէկը որ վստահութիւն ներշնչէր անցեալ տասնամեակին սխալները նշմարած ըլլալու, զանոնք չկրկնելու իմաստութեան ու երկիրը ներկայի վիճակէն երկու մատ դէպի աւելի լաւը տանելու կարողութեան: Ռ. Քոչարեանի յաջորդութեան թեկնածուները կամ չկրցան անորոշութենէն դուրս գալ ու վարուան յստակ պատկեր ներշնչել, կամ եթէ դուրս եկան, ատիկա եղաւ պարագաներու լայն օգտագործումով:

Վերջին բուռնծին կատարեալ օրինակը եղաւ Ս. Դեմիրճեան, որ առանձին մնաց այդ ընթացքին մէջ, Վազգէն Սարգսեանի եղբօր Ա. Սարգսեանի քաշուելէն ետք: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ անոր անձին մէջ բազմութիւնները կը տեսնէին յարութիւն առած Կարէն Դեմիրճեանը: Այլ խօսքով՝ ղեկավարը որ անվերադարձ անցեալին կարօտը կը խորհրդանշէր, թօթափած բոլոր ժխտականները: Ներկայի դժգոհութեան, անյուսութեան ու անցեալի միայն լաւ յուշին միջեւ բանտարկուած զանգուածները գիտէին խորքին մէջ որ Կ. Դեմիրճեանը Մոսկուայով էր Կ. Դեմիրճեան. իսկ Մոսկուան երէկուան մեծ եղբօր դերը շատոնց փոխարինած էր գործընկերոջ, նոյնիսկ բաւական խստապահանջ գործընկերոջ դերով: Ասով հանդերձ, իրենք զիրենք խաբելու ընթացքով մը յարեցան Ս. Դեմիրճեանի:

Վերջին պահու զգօնութի՞ւն մըն էր, օրինակ՝ հեռատեսիլի բանավէճին արդիւնք, որ ընտրարշաւի լայն ժողովրդականութիւնը համապատասխան թիւով քուէներու չվերածեց ի նպաստ նոյն թեկնածուին. թէ՞ որովհետեւ յանձնառութեան, երաշխիքներու այնքան կրկնութիւններով հանդերձ, ընտրութիւնը արդար, անկախ չեղաւ: Մանաւանդ որ այս վերջին պարագային մասին մտածել կու տայ երկու ազդակ. նախ՝ առաջին փուլի արդիւնքներով Ռ. Քոչարեանի յաղթական հռչակումէն կամացուկ մը կատարուած ետ - դարձը երբ տպաւորիչ թիւով ցուցարարներ փողոցները լեցուցին. ապա՝ միջազգային դիտորդներուն նկատողութիւնները:

Ընտրութեան Բ. փուլէն գրեթէ շաբաթ մը անցած է արդէն. ճիշդ է որ դժգոհութեան հոսանքը ամբողջովին չէ կասած, Ս. Դեմիրճեան ու իր հետեւորդները կը շարունակեն զբաղեցնել լրասփիւռները, որոշ չափով նաեւ հանրային կարծիքը, բայց սկսած է արդէն Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարութեան Բ. շրջանը:

Ինչ որ ամէնէն դրականը յայտնուեցաւ երկու փուլով ընտրութեան հոլովոյթին մէջ, չափաւորութեան սահմաններուն յարգանքը եղաւ: Ո՛չ լուրջ դժգոհութիւնը, ո՛չ առաջին փուլի արդիւնքներով փորձուած ճապկումը, ոչ ալ «արդար - անկախ»ին վրայ ինկած ստուերները անդարմանելիներու առաջնորդեցին:

Այսօր, հակառակ ամէն անկատարութեան, ժողովուրդը դարձուցած է նախագահական ընտրութեան էջը ու վերադարձած առօրեային: Գերագոյն մաղթանքն ան է որ ոչինչ յաջողի այդ առօրեային ընթացքը խանգարել, շահարկելով գործօններ զորս բազմութիւնները կրցան շրջանցել, հակառակ իրենց յուսախաբութիւններուն, դառնութեան, զայրոյթին ու կարօտին:

Ա. Թ.

ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՔԱՆԴՈՒՄԻՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔ

Բաքուի իշխանութիւնները որոշած են քաղաքին երթեւեկը թեթեւցնելու համար նոր ճամբայ մը շինել. այդ ճամբան կ'անցնի քաղաքին քրիստոնէական գերեզմանատունէն որ ծանօթ է որպէս «Հայկական գերեզմանատուն» (տե՛ս «Յառաջ», Փետրուար 27): Որոշումը մտահոգած է նախկին Բաքուցիներն ու ազրբէջանցի իրաւապաշտպանները: Թէեւ Բաքուի քաղաքապետարանը խոստացած է զբաղիլ վերաթաղումներով, բայց կ'ենթադրուի թէ անտէր գերեզմաններով չեն զբաղիր: Եւ ատիկա պարագան կ'ըլլայ տասնեակ հազարաւոր հայկական շիրիմներու: Ազրբէջանի մարդկային իրաւունքներու կեդրոնի տնօրէնը Է. Զէյնալով քննադատած է քանդումի որոշումը, ըսելով որ ատիկա ա՛լ աւելի կը սրէ հայեւազրբէջանական յարաբերութիւնները: Պնդած է որ մինչեւ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորումը նման ծրագիրներ հարկ է դադրեցնել: Բաքուի քաղաքապետը Զէյնալովը մեղադրած է հակազրբէջանական քաղաքականութիւն վարելով:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՇԻՐԱՔ Ո՛Չ Կ'ԸՍԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՎԷԹՕ ՊԻՏԻ ԴՆԷ

ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԿՐՆԱՐ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԻԼ

Երկուշաբթի, Մարտ 10-ի երեկոյեան, նախագահ Շիրաք պատասխանելով հեռատեսիլի 1 եւ 2 կայաններու լրագրողներէն՝ Փ. Փուավըր-տ'Արվորի եւ Տավիտ Փիւժատասի, յստակ կերպով պարզեց Ֆրանսայի դիրքը ինչ կը վերաբերի Իրաքի պատերազմի հաւանականութեան: Հաստատուեցաւ որ, Ֆրանսա ի պահանջեալ հարկին պիտի չվարանի գործածելու վէթոյի իր իրաւունքը, բացատրելով Ապահովութեան Խորհուրդի քուէարկութեան գործընթացը, չեշտեց քանիցս թէ Ֆրանսա ո՛չ կը պատասխանէ անգլեւամերիկեան այն բանաձեւին, որ կ'արտօնէ ուժի դիմել: Այսօ՛ր, պատերազմը անխուսափելի չէ, քանի քննիչներու ղեկավարն ալ՝ Հ. Պլիքս դրական կը գտնէ քննութիւններու արդիւնքները, համոզուած է որ հարկ է երկարաձգել այդ քննութիւնները, պահանջելով Իրաքի գործակցութեան ամրապնդումը:

Շիրաք վճռական է:

– Ֆրանսա պիտի չընդունի եւ ուրեմն պիտի մերժէ բանաձեւ մը որ արտօնէ ուժի գործածութիւնը Իրաքի դէմ: Բայց, Շիրաքի համար այդ բանաձեւը մեծամասնութիւն պիտի չգտնէ:

– Շիրաք կը մերժէ բռնել այնպիսի ճամբայ մը որ ինքնաբերաբար պատերազմի տանի, ցորչափ քննիչները չեն ըսած՝ այլեւս բան մը չենք կրնար ընել Իրաքի մէջ:

– «Իմ դիրքս», – կ'ըսէ Շիրաք, – այն է, որ ինչ որ ալ ըլլան պայմանները, Ֆրանսա ո՛չ կը քուէարկէ որովհետեւ կը խորհի որ պատերազմի պատճառ չկայ»:

– Շիրաք այն համոզումն ունի որ Ռուսերն ու Չինացիներն ալ տրամադիր են նոյն դիրքը բռնելու (ի դէպ, նոյն օրը, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը Ի. Իվանով յայտարարեց թէ Ռուս-

(Շար.ը Դ. էջ)

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 10 / 11)

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Հանրային հեռատեսիլի Խորհուրդին նախագահ, լրագրող Տիգրան Նաղդալեանի սպանութեան հետաքննութեամբ պարզուած է որ անցեալ Նոյեմբերին Լիոլա Յարութիւնեան 30 հազար տոլարի փոխարէն Գեղամ Շահպազեանին պատուիրած է սպանութիւնը: Յետագային գումարը բարձրացուցած է 50 հազար տոլարի: Գ. Շահպազեան պատուէրը կատարելու համար, խումբ մը կազմած է, իր ծանօթներէն Ջոն Յարութիւնեանի եւ Ֆելիքս Առուստամեանի հետ:

Ոճրագործ խումբը քանի մը օր հետեւած է լրագրողին, ճշդած անոր երթուղիները, ժամերը եւ այլն: Յետոյ որոշած են սպանութիւնը կատարել ծնողքին բնակարանէն ելքի պահուն, ինչպէս որ եղած է Դեկտեմբեր 28-ին: Նաղդալեանը սպաննողն է Ջ. Յարութիւնեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահութեան պաշտօնին վերընտրութեան առթիւ Ժ. Շիրաք շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Ռ. Քոչարեանին: Հոն ըսուած է.

«Յարգելի Պր. Նախագահ,

Սիրելի բարեկամ,

Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ անձամբ՝ իմ կողմէս՝ կը շնորհաւորեմ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնին ձեր վերընտրութիւնը եւ յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեր առաքելութեան շարունակութեան»:

ԲՈՂՈՔԻ ՆՍՏԱՑՈՅՑԸ

Մարտ 9-ի կէսօրէն Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի շէնքին առջեւ քանի մը հարիւր հոգի վրաններ լարած ու նստացոյցի սկսած են, բողոքելու համար Ռ. Քոչարեանի վերընտրութեան դէմ, քանի որ այդ վերընտրութիւնը ապօրինութիւններով յաջողած է, ըստ իրենց պնդումին: Ցուցարարները կը պահանջեն որ ընտրութիւնը չեղեալ համարուի ու նոր ընտրութիւն կազմակերպուի:

ԴԻՏՈՐԴՆԵՐՈՒ ՆԿԱՏԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

«Ընտրութիւնը քոնն է» կազմակերպութիւնը Մարտ 10-ի մամուլի ասուլիսով հանդէս եկած է դիտորդներու առաքելութեան մասին յայտարարութեամբ. ըսուած է որ Բ. փուլին թէ՛ դրական, թէ՛ ժխտական երեւոյթներ արձանագրուած են: Դրական գնահատուած է թեկնածուներուն հեռատեսիլի անաչառ բանավէճը: Կազմակերպութեան մամուլի քարտուղար Յասմիկ Սարգսեան ըսած է թէ Բ. փուլի՝ ընտրարշաւի շրջանը ընդհանուր առմամբ խաղաղ եղած է, բայց՝ ընդդիմութեան որոշ մասնակիցներուն բանտարկութեան պարագայէն:

Մտահոգութիւն յայտնելով Բ. փուլի օրինազանցումներուն, կազմակերպութեան անդամները յոյս յայտնած են որ յաջորդ ընտրութիւններուն նկատի կ'առնուին անոնք եւ կարելի կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ իրապէս արդար ընտրութիւն կատարել:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-4-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

Երեւանցիին աշխատանքի օրը կը սկսի կէսօրուան մօտերը, ժամը 11–12–ի միջեւ: Անկէ առաջ եռուզեռ տեսնելու համար Նիւ–Եորք կամ Փարիզ պէտք է երթալ: Ծուլութեան հետ կապ չունի այս երեւոյթը: Ես տեսած եմ նաեւ Երեւանի առաւօտեան եռուզեռները, երբ գործատուները անդադար կը գործէին, պաշտօնարաններն ու հանրախանութները կանուխէն պէտք է բացուէին. երբ ամէն ուղղութեամբ հանրակառքեր կ՚աշխատէին, երբ ելեկտրաքարշերուն թելերը տակաւին փրթած կամ փրթելու վրայ չէին: Հիմնական պատճառը այս թմրամոլութեան, պէտք է փնտռել ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ մէջ: Համատարած անգործութիւն... արթննայ ո՞ւր երթալու համար. երթայ ի՞նչ ընելու համար: Ճիշդ է, յաճախ ճամբուս վրայ կը տեսնեմ Գործնեբու Միութեան շէնքին առջեւ կանգ առած չածխուած տիպարներ, ծխախոտը սեւցած մատներուն մէջ, Ջղագրգիռ, միութեան քարտուղարին կամ նախագահին կը սպասեն, որոնք ուշ կը հասնին ընդհանրապէս: Անուլթին տակ թուղթերու տրձակ մը, բանաստեղծութիւններու կամ բանասիրական յօդուածին համար մեկենաս մը փնտռելու, միութեան նախագահին միջնորդութեամբ...: Կրնայ ըլլալ որ, այդ տողերուն մէջ հանճարեղ քառեակներ ըլլան, բանասիրական կարեւոր լուսաբանութիւններ: Թերեւս մէկը կամ միւսը Չարենցի տաղանդն ունի կամ Աճառեանի մը պրպտող միտքը... ի՞նչ գիտես: Կը դիտեմ սա յոգնած, տանջուած մարդոց դէմքերը, ջանալով ուշադրութիւն գրաւել: Բոլորն ալ ծանօթ կը թուին ինծի: Էչըէֆիէյի դըպրոցին վարժապետներուն կը նմանին: Սա մէկը Աառքելն է կարծես, միւսը՝ ֆօթօ Կարպիսը, ուրիշ մը կապոյտ աչքերով Խաչիկին կը նմանի... յիսուն տարիներ վերջ դէմս կ՚ելլեն: Այս ցեղը չի՞ ծերանար, չի՞ մաշիր, չի՞ մեռնիր...: Ամէն օր, Բաղրամեան փողոցի պուրվարի այդ կտորը կը կատարեմ, 50 տարի ետ երթալով... խեղճ հայ միտք... կարծես յաւիտենական պանդխտութեան մէջ գըտնուէր իր հարազատ հողին վրայ: Պահ մը վերջ, երբ Սարեան փողոցը կտրեմ (առանց վարորդէ մը ճզմուելու) արդէն ուրիշ մոլորակի վրայ կը գտնեմ ինքզինքս... Սարեանի յուշարձանի պարտէզը հրջապատող սրճարաններէն, ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ է որ կ՚աղմկէ, ռուսական եւ ամերիկեան վերջին երգերով, բարձրախօսներէն սփռուած...: Սրճարաններու յաճախորդներն ալ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐ են, «պիզնէսմէններ», առձեռն հեռաձայններով զինուած, հաստավիզ, հաստափոր, թիւ մէկ աստիճանով մազերը քերծած, իտալական մարմիններու համար պատրաստուած աթոռներուն մէջ՝ շատ դըժուարաւ տեղաւորուած, ամէն բանի մասին կը խօսին, վստահաբար, բացի մըշակոյթէ: Ընդհանրապէս վեհանձն անձեր են: Կրնայ ըլլալ որ հոլանաւորեն Նարեկացիի հազարամեակի տօնակատարութիւնները կամ Էջմիածնի Մայր Տաճարի 1700–ամեակը, ճոխ նուիրատուութիւններով, բայց ոչ Նարեկացիին ով ըլլալը գիտեն, ոչ ալ Մայր Տաճարը գիրենք ուղղակի կը հետաքրքրէ. պէտք է իրենց «կրուփը» միւսներէն աւելի երեւի: Պէտք է որ ժողովուրդը սիրէ զիրենք, եթէ նոյնիսկ իրենց հոգը չէ ժողովուրդին վիճակը... կոշտ եւ կարծր մարդիկ են: Իրենց անգործ հայրենակիցները, յաճախ ծանր պայմաններու տակ կ՚աշխատցնեն: Հպատակութիւն եւ վախ կը պահանջեն: Ընդհանրապէս տեղի–անտեղի պահակագունդով մը հրջապատուած կ՚ըլլան, որոնց գօտիին կողքէն, պէտք է անպատճառ ատրճանակին կոթը երեւի... «քէսթիօն տը փրէսթի՛ժ...»: Աստուած իմ, որքան կը յիշեցնեն Սուրիոյ Պաաս կուսակցութեան գործիչները, նշանաւոր «մուխապարաթը», այնքան յայտնի–գաղտնի ոստիկանները եւ անոնց չարժուձեւերը: Նոյնիսկ անոնց գործածած ՊՄՎ եւ Մերսէտէսները նոյնն են զարմանալիօրէն...: Ո՞վ կրնար պատկերացնել որ Համբարձումեաններու, Խաչատրեաններու, Մերկելեաններու, Միկոյեաններու, Ենիգոլոբեաններու, Սարեաններու, Իսահակեաններու Հայաստանը, այսքան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ դառնար պանանի հանրապետութիւն մը.. եւ ո՞վ կրնար երեւակայել որ Հայաստանի մշակոյթն ու յաւիտենական արժէքները ջատագովող եւ ողի ի բոին պայքարող դասական կուսակցութիւնները՝ դառնային պանանի հանրապետութեան անսակարկ ջատագովներ... «ԱՅԼ ԴԱՐՔ ԱՅԼ ԲԱՐՔ» պիտի ըսէր մեր հանճարեղ Պարոնեանը:

Այս ամէնուն մէջ միակ ուրախալին՝ Հայաստանի ժողովուրդին առողջ դատողութիւնն է, որուն մէջէն կը ցոլայ մըշտընջենաւոր Հայաստանը: Ան վիրաւորուած է իր հոգեւոր արժէքներուն անտեսումին համար: Մշակոյթի կեդրոններուն լքուածութեան, պատասխանատու մարմիններու անհոգութեան, իր սիրելի քաղաքին կերպարանափոխութեան... եւ չի վարանիր ամենածանր նախատինքով: «Թուրք» որակելու անոնց հեղինակները, մոռնալով իր անօթութիւնն ալ, անգործութիւնն ալ: Նորընտիր նախագահը եւ վարչական մարմինը անհրաժեշտօրէն նկատի պէտք է առնեն այս տուեալները, այլապէս ուշ կամ կանուխ, այս ժողովուրդը պատրուակ մը կը գտնէ եւ հազարներով փողոց կը թափի իր վիրաւորանքը պոռթկալու... անոր հոգեկան ուժին եւ փոթորիկին առջեւ չեն դիմացած ոչ Հոները, ոչ Սկիւթացիները, ոչ Խալիֆաներու արիւնարբու ոստիկանները, ոչ Սելճուքները, ոչ Ճինկիզ խանը, ոչ Լէնկ–Թիմուրը ոչ ալ սասանեան կամ օսմանեան բռնապետներ... ան կը հանդուրժէ աղքատութիւն, պանդխտութիւն, կրած է ցեղասպանութիւն, կոտորածներ, բայց չէ ներած իր հաւատքին, իր լեզուին եւ իր մշակոյթի թշնամիներուն...: Ան միայն Երեւանի մէջ չէ. հիմա ամէն տեղ է. Հալէպի Նոր–Գիւղին եւ Պէյրութի Պուրճ–Համուտին, Փարիզի մեթրոներուն եւ Լոս–Անճըլըսի մայրուղիներուն վրայ, Նոր–Ջուղայի վանքերուն եւ Ծոցի երկիրներու՝ քարիւղի աշտարակներու հովանիին ներքեւ ... ամէն տեղ այդ սիրտը կը գուրգուրայ իր պապերուն հաւատքին, մշակոյթին եւ ոսկեղենիկ լեզուին վրայ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅՈՑ

Ա. հատոր

Սուրիա

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ

Հայկական Մատենաշար

Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան

Հալէպ, 2002

⁂

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

Հայկական թատերկաշար.

Հատոր Գ.

խմբագիր՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

մասնակցութեամբ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Հրատարակութիւն ՀԹԸ Փարիզ/Երեւան

2003

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 40–ԱՄԵԱԿ ԵՐՋ. Տ. Տ. ԶԱՐԵՀ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՆԿԷԶ ՄՈՐԵՆԻՆ ՈՐ Կ՚ԱՅՐԻ, ԲԱՅՑ՝ ՉԻ ՍՊԱՌԻՐ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

"Պարարտացան դաշտք արդարութեամբ եւ գեղեցկացան անապատք մաքուր կուսութեամբ"

(ՇԱՐԱԿԱՆ)

Քառասնամեայ ժամանակամիջոց մը, սակայն մէկ ակնթարթի տեւողութեամբ, մեզ կը բաժնէ երանաշնորհ Հայրապետ՝ Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի վախճանման թուականէն: Սրտի արեան վտակը կը յորդէր ակամայ, հակառակ՝ սրբացեալ անձին բնութեան, ու սեփական հոգերը Աստուծոյ յանձնելու Վեհափառին խոր վստահութեան (հմմտ. Ա. Պտ. 5·7):

Աստուծոյ առաջնորդութեամբ, եբրայեցի ժողովուրդին Եգիպտոսէ ազատագրումը կամակերպող Մովսէս, Քորեբի մէջ այրուող մորենի մը տեսաւ, որուն մէջէն Աստուած խօսեցաւ իր հետ: Հակառակ բնութեան օրէնքին, սակայն, այս դիւրավառ բոյսը կ՚այրէր, բայց չէր սպառեր: Կրակին դիմաց ամէնէն զօրաւոր նիւթերն անգամ կը նահանջեն, չդիմանալով անոր լափող լեզուներու դաշունահարումներուն:

Քառասունեօթը տարիներ առաջ մեր ազգի հրագունդէն վառուած կրակի բոց մը ինկաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Մայրավանքին մէջ, որուն բոսորային կայծերէն հրդեհուեցաւ Կիլիկիոյ լեռներու «Անկէզ Մորենին» անմոռանալի Զարեհ Վեհափառը, իր Հայրապետական գահուն վրայ:

Անթիլիասի մէջ, «Անկէզ Մորենիին» հետ հրդեհուեցաւ ամբո՛ղջ Մայրավանքը իր ծաղկած դաշտերով ու այգիներով: Մեր եկեղեցւոյ լուսամիտ Հայրերէն Ս. Գրիգոր Տաթեւացի, կրակի յատկանիշները թուելու շարքին չի՛ մոռնար անոր մաքրիչ յատկութիւնը, յատկապէս դաշտերու ու այգիներու պարագային...: Այնուհետեւ, շարականագրին բառերով՝ դաշտը հրդեհուելով պիտի պարարտանար արդարութեամբ, այսինքն՝ ճշմարտութեան բացայայտումին համար ու շատ չանցած, նոյն «անապատը» պիտի գեղեցկանար մաքո՛ւր կուսութեամբ՝ արդարութենէն ճառագայթող ամբծութեամբ:

Կուսութիւնը մաքրութեան համազօր այլ խորհրդանիշ մը եւս ունի, որ անմերձենալիութիւնն է: Աստուածային հզօր ձայնը Մովսէսին կը պարտադրէր զգուշութեամբ մօտենալ անկէզ մորենիին: Սրբութիւնը անմերձանելի կը դառնայ ու անհասանելի կը թուի զայն պղծելու որոշում կայացնողին համար: Իր ոտնամաններէն մերկանալէ ետք միայն, Մովսէս կրցաւ մօտենալ անկէզ մորենիին ու խօսակից դառնալ անոր մէջէն ինքզինք արտայայտող աներեւոյթ Աստուծոյ հետ:

Երանաշնորհ Հայրապետի յիշատակին անգամ կարելի չէ՛ մօտենալ առանց ծունկ իջած խոնարհելու եւ խնդրելու որ իր սիրոյ հուրով մաքրէ՛ մեր բոլորին աչքերը, որպէսզի տեսնենք ճշմարտութիւնը: Ու միայն ճշմարտութիւնը: Այլապէս «Անկէզ Մորենին» իր մըշտավառ հուրով ջերմացնելու փոխարէն պիտի այրէ՛ մեզ, խղճահարութեան անվերջնալի կրակով:

Հրդեհուած արտին մէջ նոր հասկեր ծլան, որոնք փոխանակ «Անկէզ Մորենիի» կրակէն խորշակահար դառնալու՝ լոյսով անկէ, որովհետեւ սիրով հրդեհուած սիրտը Զարեհ Վեհափառին, իր վեհ ներողամտութեան սիրո՛վ այրեց յաջորդող սերունդները: Եօթը տարիներու յարաբերաբար կարճ Հովուապետութեան ժամանակաշրջան մը, որու ընթացքին Մեծ Սերմնացանը միշտ լեցուն բուռ դուրս բերաւ իր գոգնոցէն: Ցանեց ո՛չ միայն իր տան սեղանին համար, այլ մինչեւ անգամ հեռո՛ւ սահմանէն՝ նոյն թշուառները կերակրելու համար:

«Անկէզ Մորենիի» ճարճատումէն կայծեր թռան զինաւոր աստղերու պէս, լուսաւորելով հայ կեանքի երկնակամարը ամբողջ: Միաբան հայրերու հետզհետէ աճող փաղանգ մը, գիտակից պատրաստակամութեամբ ծաղկեցուց ամայացած դաշտերն ու անտէր այգիները, հոգեւոր ցանք կատարելով խոպան արտերու մէջ:

Վեհափառին լոյսն է որ կը ճառագայթէ այսօր իւրաքանչիւր միաբանի կեանքին ու գործին ընդմէջէն: Թաւ յօնքերու խորքը թաղուած բարի ու խոհուն աչքերուն հմայքն է որ կը դիւթէ մինչեւ ամէնէն փոքր՝ նորեկ սանը Դպրեվանքի: «Անկէզ Մորենիի» այրումին նման, դարձեալ հակառակ բնութեան սահմանած օրէնքին, այս դաշտի նորածիլ հասկերը առա՛նց ջուրի աճեցան ու աւելի՛ արդիւնք տուին քան առատահոս գետերով ոռոգուող անդաստանները յուրթի: Դարերու հունաւորում ունեցող գետերն անգամ փոխեցին իրենց ուղղութիւնը, տապէն չորցնելու համար արմատախիլ եղած «Անկէզ Մորոնիին» հրջակայքը, սակայն հասկերը որոշա՛ծ էին աճիլ ու ծառաբերութիլ ցորենահատիկներով, մէկ կի տեղ հարիւրապատիկ ընծայելու նըւիրաբերումի գիտակցութեամբ:

Տակաւին կ՚ապրին ու կը տրոփեն նոյն կրակով այրուած սիրտերը անմահանուն Վեհափառի հրազատ հոգեւոր եղբայրներուն ու հոգեւոր զաւակներուն: Աստուծոյ կողմէ մարդուն պարգեւուած երկարակեցութեան մեծագոյն բարիքը ա՛յն կարելի է համարել, որ ան կարելիութիւնը կ՚ունենայ նախորդ սերունդին աւանդը ապահովաբար դնել յաջորդ սերունդի ձեռքերուն մէջ: Սակայն զո՜ւր ... Անթիլիասի մէջ «Անկէզ Մորենին» է որ կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ, անոր կրակով թրծելու գալիք նոր սերունդները Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Ի՛նչ հարստացուցիչ աւանդութիւն է այսօր «Անկէզ Մորենին» Մայրավանքին մէջ, երբ իրերայաջորդ սերունդներ այսուրբ աւանդը իրարու փոխանցած պահուն երանի՛ կու տան իրարու: Նորերը հիներուն՝ որովհետեւ իբրեւ ժամանակակիցներ՝ անոնք գործակիցները եղած են սրբակենցաղ Վեհափառին, իսկ հիները նորերուն՝ որովհետեւ առանց տեսած ըլլալու սիրեցին զինք, անոր անմար սիրոյ կրակով վառուած:

Ամէն գիշեր Անթիլիասի Մայր Տաճարի խորանին կանթեղը իր լոյսը կը ցաթեցնէ Հայրապետական մարմարակերտ գահուն վրայ, մինչ խորանի Աստուածամայրը տամկացած աչքերով կը նայի Վեհափառի յիշատակի քաղցր պատկերին: Գահը այնտեղ է տակաւին, որուն բազկաթոռին վրայ պատարագուող դալո՜ւկ նշխար մը կայ՝ Զարեհ Վեհափառը, որ տարիներէ ի վեր շարունակ կը բաշխուի ու չի՛ վերջանար, որ կ՚այրի՛ բայց չի սպառիր...:

Երիտասարդ մը, թաքուն զգացումներով, կը շարունակէ ամէն օր մոմ մը վառել Վեհափառի շիրմաքարին, զուցէ վախնալով որ քամին մարէ՞ «Անկէզ Մորենիին» կրակը որ անշիջանելի է, ու անսպառ...:

Ինծի այնպէս կը թուի, որ հետզհետէ աւելի՛ կը բոցավառի Անթիլիասի մէջ վառուած «Անկէզ Մորենին» Զարեհ Առաջին սքանչելի Վեհափառը...:

ԱՆՑԵԱԼ ԿԻՐԱԿԻ՝ ՊԱՂԼԱՐՊԱՇԸԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ Կիրակի, Փետրուար 23–ին ամէն Կիրակիէ տարբեր բան մը պատահեցաւ Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցիին մէջ մատուցուած պատարագէն վերջ, Շահան Սրբազան եւ ազգայիններ, հակառակ խստաշունչ օդին, գացին Պաղլարպաշըի գերեզմանատունը եւ այցելեցին դամբարանները քանի մը երեւելիներու ինչպէս բանաստեղծ Պետրոս Դուրեան, ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեան, բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեան, դաստիարակ Յովհաննէս Հինդլեան: Այս անունները արդէն պատարագի աւարտին յիշատակուած էին Հոգեհանգստեան Պաշտօնով: Գերեզմանատան մէջ ալ, տեղացող ձիւնի խոշոր փաթիլներուն տակ, աղօթքներ հնչեցին անոնց ի յիշատակ:

Շնորհակալ պէտք է ըլլանք Շահան Արք.ին, որ այդ խստաշունչ օդին, ձիւներուն մէջէն ու վրայէն, հետիոտն գացեր է մինչեւ մեր այդ պատմական գերեզմանատունը եւ հոն, մեր բոլորին անունով, իր սէրն ու յարգանքը մատուցեր է ոգեկոչուած մեծ դէմքերուն: Գերեզմանատունը ուրիշ նշանաւոր մտաւորականներով ու արուեստագէտներով եւս լեցուն է, եւ անշուշտ վերեւ յիշատակուածներուն, անուններուն մէջէն յարգանքի բաժին մըն ալ կը փոխանցուի անոնց: Բայց յուզիչ է մտածել, որ Պետրոս Դուրեանները, Ռեթէոս Պէրպէրեանները կամ Մատթէոս Զարիֆեանները արդէն անծանօթ անուններ դառնալ սկսած են նորահաս սերունդներուն համար: Եթէ ընթերցողը ուշադրութիւն ըրաւ, իւրաքանչիւրին անուան առջեւ դրինք իր մակդիրը. բանաստեղծ, ուսուցչապետ, դաստիարակ: Քսան տարի առաջ պահանջը պիտի չզգայինք այսպիսի ճշդումի մը: Բայց այսօր կը զգանք որ պէտք է յիշեցնենք թէ ո՞վ էր Պետրոս Դուրեան կամ Ռեթէոս Պէրպէրեան:

Պիտի ըսուի որ կեանքի օրէնքն է որ մարդիկ, ինչ արժէք ալ ներկայացուցած ըլլան իրենց կենդանութեան, կամ ինչպիսի գործ մըն ալ թողած ըլլան իրենց ետեւէն, պիտի մոռցուին իրենց մահէն վաթսուն, ութսուն տարի վերջ: Անոնք մասամբ պիտի ապրին իրենց անմիջապէս յաջորդող մէկ կամ երկու սերունդներու մտքին ու սրտին մէջ, բայց անկէ վերջ տակաւ պիտի իյնան մոռացութեան գիրկը:

Ասիկա ճիշդ է: Բայց բոլորովին ալ ոչ: Որովհետեւ ամէն ինչ դաստիարակութեան եւ ուսուցման խնդիր է: Ամէն հաւաքականութիւն, օգտագործելով ուսուցումն ու դաստիարակութիւնը, հետեւողական պայքար կը մղէ մոռացում կոչուած բնութեան օրէնքին դէմ եւ իր նորահաս սերունդներուն բաներ մը կը սորվեցնէ իր անցեալի արժէքներուն մասին: Մենք այս աշխատանքին մէջ է որ մասամբ թերացած ենք ոչ բոլորովին մեր յանցանքով: Վերջին երեսուն, քսան տարիներու անողոք պայմանները ամբողջ հայ ժողովուրդին համար անխուսափելի նոյն պատկերը ստեղծեցին: Նորահաս սերունդները չկարենալ հաղորդակից դարձնել իրենց անցեալին ու իրենց պապենական մշակոյթին հետ: Նորահաս սերունդները չկարենալ հաղորդակից դարբայց մեր նոր սերունդները իրենց ուշադրութիւնը սեւեռեցին միայն տարբեր մշակոյթներու վրայ ու չկրցան իրենք զիրենք մտերմիկ ու հարազատ զգալ՝ իրենց սեփական մշակոյթին մէջ:

Ասիկա մեր ժողովուրդին մեծ ողբերգութիւնն է, որովհետեւ մեր մշակոյթը տժգունիլ ու կործանիլ կը սկսի եթէ մեր շուրջ տեսնենք թէ մեր երիտասարդները այլեւս ոչինչ գիտեն, օրինակ, Մատթէոս Զարիֆեանի մը մասին, որ մեր սերունդին համար պաշտամունքի նիւթ է:

Այն ինչ որ պատահեր է անցեալ Կիրակի Պաղլարպաշըի գերեզմանատան մէջ, յուզիչ եւ հրահանգիչ է: Միայն Պետրոս Դուրեանի մը դամբարանը կը բաւէ որ մեր ժողովուրդը սրբարան մը նկատէ այդ գերեզմանատունը: Երբ Հայաստանէն ժամանած Հանրապետութեան նախագահ մը, կամ բարձրաստիճան պաշտօնավար մը, Իսթանպուլի մէջ իրեն առաջին պարտականութիւն կը նկատէ այցելել Սկիւտար եւ ծաղիկ մը դնել Դուրեանին գերեզմանին վրայ, մենք ի՞նչ պէտք է ընենք այդ դամբարանին բարոյական ու գրական արժէքը պահպանելու, անոր արժէքին մասին մեր նորահաս սերունդին ալ բաներ մը սորվեցնելու ուղղութեամբ: Ի՞նչ պէտք է ընենք որպէսզի մոռացութեան փոշին կամ եղանակի ձիւնը ամբողջովին իր տակ չանհետացնէ այդ դամբարանը:

Պետրոս Դուրեանը խորհրդանշան մըն է մեր անհամար մշակոյթի զինուորներուն, որոնք այժմ կը ննջեն Պաղլարպաշըի, Շիշլիի, Պաքըրքէօյի եւ մեր յայտնի կամ անյայտ անհամար գերեզմանատուներուն մէջ:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՃՈՒՐԴԸ ՄԱՐՏ 15-ԻՆ

Դպրոցասէր վարժարանը անհրաժեշտօրէն պէտք ունի զբօսավայրի մը եւ իր շէնքերը որոշ չափով նորոգելու: Դպրոցին հետ նուազագոյն առնչութիւն մը ունեցողն ալ գիտէ թէ որքա՛ն կենսական է այդ գործը հաստատութեան համար որ իր 235 աշակերտով, 85 տարուան գոյութեան հաւանօրէն ամէնէն գոհացնող տարիները կ'ապրի: Արձանագրուած յաջողութեան ամբողջովին անյարիր կառոյցը երկար ատենէ ի վեր կը սպասէր այդ կարգի խնամքի մը:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերակցութիւնը հայ, ֆրանսացի, հրեայ, լեհ 163 արուեստագէտներու գործերու ճոխ հաւաքածոյ մը գոյացուցած է, ինչպէս նաեւ գործեր ստացած, աճուրդով մը հարկաւոր պիւտճէն, գոնէ մասամբ, ապահովելու համար: Աճուրդը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 15–ին, «Հոթէլ տը լ'էնտիւսթրի»ի (*) սրահին մէջ, ուր նոյն օրը 251 գործերը պիտի ցուցադրուին աճուրդի ժամէն (19) առաջ:

Նուիրուած գործերուն մէջ կան Տալի, Է. Շահին, Գարզու, Ասաթուր, Տատըրեան, Պարսումեան, Էլիբեկեան, Հովիւ, Ժանսէմ, Միրզա, Քիրազ, Գազանճեան, Մութաֆեան, Յակոբեան, Վէրնէօյ եւ շատ ուրիշներ:

Ձեռնարկին առթիւ պատրաստուած է 36 էջնոց գունաւոր, գեղեցիկ քաթալոկ մը ուր ներկայացուած են աճուրդին տրուելիք բոլոր գործերը: Այդ քաթալոկը կարելի է ունենալ Դպրոցասէր վարժարանէն (01–43–81–01–72), կամ հեռաձայնելով 06–14–32–40–45 թիւին:

Դպրոցին պէտքերուն մասնակցելու հետաքրքրական ձեւ է աճուրդը. սակայն, կարելի է նաեւ հետեւիլ աւանդական ձեւին ու չէք մը դրկել վարժարան, առնուազն դրական աշխատանք մը արժեւորած ըլլալու գոհունակութիւնը ապրելու համար:

(*) **Hôtel de l'Industrie**

4, Place Saint Germain-des-Près,
Paris 6e

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ ՄՈՑԱՐԹԻ «ՌԷՔՈՒԻԵՄ»Ի ՄԵԿՆԱԲԱՆ

Երգչուհի Հ. Երիցեանի արուեստագէտի առաջին քայլերէն Մոցարթը ուղեկից մը եղած է իրեն: Անոր գործերը մշտական ներկայութիւն դարձած են իր դասաւանդութեան ընթացքին ու ելոյթներու յայտագիրներուն մէջ: Այդ գործերէն կայ մէկը որ Հ. Երիցեան յատուկ նուիրումով ու գուրգուրանքով կը մեկնաբանէ. «Ռէքուիէմ»ն է ան, գրուած՝ ոչ թէ որպէս եկեղեցական երաժշտութիւն, այլ՝ մարդուն վիճակուած փորձութիւններուն, անոր ազնիւ ձգտումներուն, ծանր կորուստներուն, տխուր խոհերուն մասին պատում:

Սօ քաղաքի մշակութային ժառանգութեան պահպանման միութիւնը Հ. Երիցեանը հրաւիրած էր, Յունուար 24–ին, քաղաքին միջնադարեան Մայր տաճարին մէջ մեկնաբանելու նոյն այդ կտորը: Իրեն հետ հրաւիրուած էին Հելէն Հէրթման – Գոսփէն (ալթօ), Ժան – Ռոպէր Ռուվկօ (թէնոր), Եուսուֆ Սամանթար (պաս). կ'ընկերանային Հ. Երիցեանի ղեկավարած երգեցիկ խումբը, Ֆրէնի Ա. Հոնէկէր երգչախումբը (ղեկավար՝ Տոմինիք Սուրիս) եւ Վալ տը Պիէվրի նուագախումբը (խմբավար՝ Ժան – Ժագ Վէրնէր):

Գործին զգայուն ու տպաւորիչ մեկնաբանութիւնը խոր ազդեցութիւն գործեց ունկնդիրներուն վրայ որոնք վստահաբար երկար ատեն շարունակեցին ապրիլ Մոցարթի երաժշտութեան վեհ ու վերացնող աշխարհին մէջ:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԳՈՐԾԵՐԸ ԼԱՒ ԶԵՆ

Մի մարդ շէնքի բակ է մտնում եւ բակով մէկ բղաւում.

– Որտե՞ղ է ապրում ծերացած բոզ Սոնիան:

Շատ բղաւելուց յետոյ մի կին է դուրս գալիս պատշգամբ եւ ասում.

- Ես եմ Սոնիան, բայց ի՞նչ կապ ունի տարիքը...

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

1996 թուականին Երեւանում շախմատի համաշխարհային օլիմպիադայի ժամանակ լուր է տարածւում, որ ապարանցիները շախմատի տունն այրել են:

– Ինչո՞ւ այրեցիք շախմատի տունը:

Ապարանցիները պատասխանում են.

- Հէրն անիծենք ըտենց խաղի, որտեղ չորս ձի կայ, իսկ ամենակարեւոր կենդանին չկայ...:

ՇՓՈԹՄՈՒՆՔ

Պատմում են, որ մի մարդ ներկայ է լինում մի ճաշկերոյթի, ուր հրաւիրուած է նաեւ մի անուանի լեզուաբան, որը համարեայ չի խօսում եւ չի ուտում: Յաջորդ օրն այդ մարդը շփոթում է լեզուաբանի ազգանունը եւ մի տեղ ասում է. «Երէկ ճաշում էի Աճառեանի հետ»: «Չի կարող պատահել, – զարմանում է զրուցակիցը, - չէ՛ որ Աճառեանը մահացել է»:

– Ա՛յ քեզ բան, – զարմանում է մարդը, - ես էլ ասում եմ՝ ինչո՛ւ չէր խօսում եւ չէր ուտում...

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Այդ տարին, սակայն, ուսուցչական խումբը բացառապէս երիտասարդներէ եւ երիտասարդուհիներէ կազմուած էր:

Գլխաւոր ուսուցիչն էր Պետիկեան անուն երիտասարդ մը, որ երեք տարիէ ի վեր հոն էր եւ իրենց վստահութեան արժանացած, այն աստիճան որ գիւղացիները համարձակեր էին այդ տարեշրջանին համար երիտասարդ օրիորդ մը հրաւիրել աղջկանց վարժարանին համար, երբ իրենց յոյսը կտրեր էին տարիքոտ վարժուհի մը ունենալէն:

Պետիկեան Վարդանը, Էրզրումի Սանասարեան վարժարանէն շրջանաւարտ, քսանըեօթը տարեկան կենսունակ երիտասարդ մըն էր համակրելի արտաքինով: Ան անկեղծօրէն կը հետաքրքրուէր իր աշակերտներուն նիստ ու կացով, անոնց առօրեական պայմաններով, դէպի ուսումը անոնց ցոյց տուած ծարաւով:

Երբ տարուան մէջ ան բոլորին հետ մտերմացած էր, եւ ծնողները զարմանքով կը տեսնէին, որ տղաքը ուրախութեամբ դպրոց կ'երթային, լաւ կ'աշխատէին ու հանդարտ էին՝ առանց ծեծ ուտելու իրենց «միւսիւէն»: Սկիզբները բաւական հիասթափուած էին Պետիկեանէն: Ուսուցիչ մը, որ չի ծեծեր, ալ ի՞նչ ուսուցիչ է: Ան պէտք է անխնայ ըլլայ, խոժոռ, անմատչելի, այնպէս որ աշակերտը զայն տեսած ժամանակը մուկերու պէս ծակերը մտնայ:

Պետիկեան ժպտուն էր, մեղմ: «Պարապ տարի մը պիտի ըլլայ այս տարի», ըսեր էին գիւղացիները, երբ համոզուեր էին, որ ծեծը գոյութիւն չունէր դպրոցական ծրագրին մէջ: Տարին եղած էր, ընդհակառակը, շատ լեցուն եւ գիւղացիները խնդրեր էին, որ Պետիկեան տարի մը եւս մնայ: Այս վերջինը, հակառակ աւելի նպաստաւոր պայմաններով պաշտօն մը գտած ըլլալուն, մնացած էր, կապուած ըլլալով իր սկսած գործին հետ:

Պետիկեանէն զատ կար Աւագեանը, խոշոր պեխերով, բայց պզտիկ զարգացումով մարդ մը, որ երգի եւ մարզանքի դասեր կու տար եւ միեւնոյն ժամանակ եկեղեցիին մէջ տիրացուութիւն կ'ընէր: Քառասունի մօտ մարդ մըն էր, նոր այրիացած, որ կը փորձէր իր վիշտը գինիի մէջ խեղդել: Ծեծի մասին մասնաւոր յարգանք ունէր: Իր մանկավարժական մեթոտին մէջ ծեծը պատուաւոր տեղ մը կը բռնէր, բայց չէր համարձակեր այդ միջոցին դիմելու, անգամ մը խիստ նկատողութիւն լսած ըլլալով Պետիկեանէն, որ դպրոցին գլխաւոր ուսուցիչն էր:

Տղաքը չէին սիրեր Աւագեանը եւ երգի դասերու ժամանակ բաւական նեղութիւն կու տային իրեն՝ զանազան կենդանիներու ձայներ հանելով: Բաւական էր, սակայն, որ Պետիկեան դուռը բանար եւ դասարանէն ներս նայուածք մը նետէր, որ տղաքը յանկարծ կարգի գային եւ իրենց բնական ձայնը վերստին գտնային:

Տիրացու Աւագեան չար մարդ մը չէր, ոչ ալ վատ սրտքի ընդունակ մէկը: Ան ժապաւէն, ժանեակ եւ կանացի այլ զարդեղէններ ծախող նախկին խանութպան մըն էր: Կնոջը երկարատեւ հիւանդութեան առթած ծախսերը առաջին հարուածը տուեր էին իր առեւտուրին. երկրորդ եւ վերջին հարուածը տուեր էր ինքը՝ օղիի շիշերով: Ան սկսեր էր շատ խմել կնոջ մահուընէ վերջ միայն: Կինը կորսնցուցած ըլլալու վիշտէն աւելի, միայնակութիւնը մղած էր զինքը այս մոլութեան: Քիչ քիչ, ճաշերէն առաջ խմած օղիին և ճաշերու ընթացքին քաքքուած գինիի շիշերուն քանակը այնքան աւելցած էր, որ ան գործերը երեսի վրայ թողած՝ ստիպուած էր խանութը փակել, եղած չեղածը ծախել, պարտատէրերու պահանջին գոհացում տալու համար:

Հիմա իր ունեցած ամբողջ դրամագլուխը իր հաճելի եւ եկեղեցական երգեցողութեան յարմար ձայնն էր: Անոր «Սուրբ Սուրբը» եւ «Տէր Ողորմեա»ն հազար ու մի ելեւէջներով կը տարածուէին եկեղեցիին մէջ ու գգուանքի մը, մխիթարութեան մը պէս կը մտնային աղօթողներու ականջներէն ներս՝ անոնց սրտին խորերէն «ախ»եր եւ «մեղայ»ներ քաշել տալով ու անկեղծ զղջման զգացումներ արթնցնելով:

Գիւղին բնակիչները հպարտ էին իրենց տիրացուով եւ չէին մեղքնար անոր տրուած դրամը: Խմելը պակասութիւն մը չէր, մանաւանդ որ, տիրացուն, եթէ կը սիրէր օղին եւ գինին, չէր սիրեր գինետունը: Ան ամէն իրիկուն դպրոցի աշխատանքի ժամերէն վերջ, գլխարկը եւ վերարկուն կը հագնէր ու կ'առնէր պատին քով դրած խորհրդաւոր պայուսակը, մէջի երկու խոշոր պարապ շիշերով ու կ'ուղղուէր դէպի գինետուն: Հոն անխօս՝ շիշերը կը դնէր սեղանին վրայ ու կը սպասէր որ շիշերը լեցուն վերադարձուին իրեն, ու միշտ անխօս կը վճարէր ու, դուրս կ'ելլէր: Նախաճնկումի այդ վայրկեաններուն տիրացուին երեսը տեսակ մը տանջալից երեւոյթ կ'առնէր, իր սիրելիին անձկութեամբ սպասող սիրահարի մը պէս:

(Շար. 48)

Պր. Ժորժ Վիսքարտի,

Տէր եւ Տիկին Վրէժ եւ Քրիսթին Գոլանճեան եւ զաւակները՝ Նաթալի, Քրիսթոֆ եւ Միքայէլ,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Սիմա Թոփալ եւ զաւակները՝ Գայեանէ, Միքայէլ եւ Լուտվիկ Վահրամ,

Պր. Ժիրայր Բարաքեան

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ կնոջ, հօրաքրոջ, մեծ – հօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ

ԱԼԻՍ ՎԻՍՔԱՐՏԻ-ԲԱՐԱՔԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Հինգշաբթի Մարտ 6-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 13-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին Նիսի Ս. Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ

281, Boulevard de la Madeleine,
06000 Nice

(Շար. Ա. էջէն)

սատան իր վէթօն պիտի գործածէ բանաձեւին քուէարկութեան պարագային):

– Եթէ նոյնիսկ մէկ միլիոնի վրայ մէկ կարելիութիւն կայ պատերազմէն խուսափելու, պէտք է ամէն ջանք թափել այդ ուղղութեամբ:

– 1991-էն 1998, քննութիւններու դրութիւն մը հաստատուեցաւ Իրաք, որու շրջանին աւելի զէնք փճացուեցաւ քան Ծոցի պատերազմին:

– Ամերիկացիք հասան իրենց նպատակին, քանի իրենց ուժերու տեղափոխումը շրջանին մէջ պատճառ եղաւ որ Իրաք գործակցի եւ թոյլ տայ քննութիւնները: Ուրեմն, առանց պատերազմ ընելու, երբ կարելի է նպատակին հասնիլ, նուաստացուցիչ բան չկայ:

– Վտանգաւոր նախընթաց կ'ըլլայ Միացեալ-Նահանգներու համար, եթէ նըկատի չառնեն ՄԱԿ-ը եւ գործեն առանց անոր հաւանութեան:

– Երկիր մը որ Իրաքի անցեալն ու քաղաքական կառոյցն ունի, միշտ վտանգաւոր երկիր մըն է, բայց, երկիր մը վըտանգաւոր է խսկապէս, երբ յարձակումի միջոցներն ունի:

– Այլ երկիրներ կան նոյն կացութեան մէջ: Հիւսիսային Քորէա զանգուածային բնաջնջումի զէնքեր ունի:

– Պատերազմը ահաբեկչութեան զարգացման կը մղէ: Վատթարագոյն ելքն է:

– Ֆրանսա զինուորական միջոցներով չի մասնակցիր, բայց, անշուշտ իր երկինքը Ամերիկացիներու տրամադրութեան տակ է:

– Վախ չկայ որ Միացեալ-Նահանգներն ու Ֆրանսա իրարու քէն ընեն այս տարակարծութիւններու պատճառաւ:

– Շիրաք համոզուած կը մնայ որ Եւրոպան պառակտուած չի մնար տագնապէն ետք:

Աջ եւ Ձախ գոհ են նախագահին դիրքէն եւ կ'ողջունեն իր ելոյթը:

Երեքշաբթի, Մարտ 11-ի առաւօտեան, կը հաղորդուէր թէ Ամերիկացիք եւ Անգլիացիք խորհրդակցած են եւ այս վերջինները կրցած են բարեփոխումի մը ենթարկել բանաձեւը, որու քուէարկութեան օրը չէր ճշդուած: Շիրաք առաջարկած էր որ Ապահովութեան Խորհուրդի այդ նիստը վեհաժողովի վերածուի, այսինքն պետական ղեկավարները երթան: Ինք եւ Տըքօպէր պատրաստ են, բայց առանձին չեն երթար: Պուշ չուզեր:

Տ. որ Վիլըփէն Ափրիկէէն վերադարձաւ, բայց, Անկոլա, Կինէա եւ Գամըրուն չեն յայտնած իրենց դիրքը: Փաքիստան յայտարարեց թէ ձեռնպահ պիտի մնայ:

Թուրքիա նոր երաշխիքներ կը պահանջէ Ամերիկայէն: Էրտողան մերժեց թուական մը ճշդել Խորհրդարանի նոր քուէարկութեան մը համար:

ՅԵՏ-ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ
ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՃՈՒՐԴ...

ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը կը պատրաստուի շուրջ 900 միլիոն տոլարի առաջարկներու շուկայ մը բանալ յետպատերազմեան Իրաքի վերաշինութեան համար, ըստ «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ»ի: Արդէն իսկ, մանրամասն հրաւէր մը ղըրկուած է շինութեան հինգ ընկերութիւններու:

Ամերիկեան այս կարեւորագոյն ծըրագրին նպատակն է, Բ. Աշխարհամարտէն ի վեր, արագօրէն բարելաւել կեանքի պայմանները Իրաքի մէջ:

Ուրեմն՝ նախ քանդել, ապա՝ շինել:
Նօ քոմէնթ կ'ըսուի Պուշի լեզուով:

Monsieur et Madame Zareh Berberian,
M. Jacques Haïtayan
ont la douleur de faire part du décès de leur mère

Madame Marie Haïtaian

(née Pamboukdjian)

qui est survenu le Dimanche 9 Mars dans sa 87ème année.

Les obsèques auront lieu le Mercredi 12 Mars à 14 heures en la Cathédrale arménienne Saint Jean-Baptiste 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris suivies de l'inhumation au Cimetière ancien de Clamart.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

113, Boulevard de la République
92210 Saint-Cloud

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի Կիրակին,
Մարտ 23, «Տնտես»ի Կիրակին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի Կիրակին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» Կիրակին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30
à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը յայտարարեց Մարտ 10-ին, թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն, այն պահուն երբ Էրտողան որպէս երեսփոխան իր երդումը կատարէ: Մինչեւ շաբթու վերջ հաւանական է որ Էրտողան գրաւէ Կիւլի աթոռը:

ՔԱՏԱՐԻ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Մարտ 11), ուր կ'ըսէ թէ պատերազմի մը պարագային, Պուշի յաղթանակը առժամեայ կ'ըլլայ եւ Իրաքի դէմ նման պատերազմ մը կը նպաստէ Պին Լատէնի շահերուն: Պէտք է Շիրաք վըճռական մնայ, որովհետեւ միացեալ Եւրոպայէն է որ համաշխարհային հաւասարակշռութեան մը վերահաստատումը պիտի գայ:

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միհրանեան, Նազգաշեան եւ Էրզրումեան ընտանիքներն կը յայտնեն թէ՝ այս Կիրակի, Մարտ 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի, վասն հոգւոյն՝ «ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցեալ», իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նազգաշեան)

անոր մահուան առաջին տարելիցին առիթով:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի»:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:

Արեւագալ ժամը 9.45-ին:

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures
Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Prés
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler le **06 14 32 40 45**

ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Տարեց անձի մը կամ մանուկի մը խընամք տանող կին մը աշխատանք կը փնտռէ:

Հեռաձայնել. –
01 – 39 – 33 – 40 – 48

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահէքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳԸՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին. –

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 12
Ժ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Քարոզիչ՝
ՄԻԽՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահէքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի
(Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14.30-ին սովորական հաւաքատեղին:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**

— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 13
JEUDI
13 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·643
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20·643

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄՆ ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԵՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻ՞Ր ՄԸ

Նախքան չարաթավերջը, Պուշ կ'ուզէ որ քուէարկութիւնը տեղի ունենայ: Այլեւս Պուշ եւ իր բաղէները անհամբեր են, Մարտ 11-ին, Պաշտպանութեան նախարար՝ Ռըմսֆելտ յայտարարեց թէ ԱՄՆ պատրաստ են պատերազմի երթալու, է հարկին առանց Մեծն – Բրիտանիոյ: Այս վերջինը կը փորձէր բարեփոխուած բանաձեւ մը մրապարակել, խուսափելու համար վէթօներէ: Կ'ըսուի թէ այս 2-րդ բանաձեւին քուէարկութենէն ետք, ԱՄՆ վերջին վերջնագիր մը պիտի տայ Իրաքի, քանի մը օրուան միայն: Սպիտակ Տան բանբերը՝ Արի Ֆլէշըր չէշտած է թէ Պուշի մաքէն չանցնիր մէկ ամիսով երկարաձգել վերջնագիրը: Սպիտակ Տունը կը պնդէ որ քուէարկութիւնը տեղի ունենայ անպայման մինչեւ շաբթուս վերջ, Ֆլէշըրի համար պէտք է աշխարհ գիտնայ թէ Ապահովութեան Խորհուրդը կ'ուզէ՞ կարեւորութիւն ունենալ թէ ոչ:

Թոնի Պլէր զգուշացուց Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը, դիտել տալով թէ վէթօյի դիմել կրնար վտանգել անդրատլանտեան յարաբերութիւնները, պիտի նշանակէր ըսել Սատտամ Հիւսէյնի «փրկուած ես»:

Ապահովութեան Խորհուրդի ոչ մնայուն վեց անդամներ 45 օրուան նոր պայմանաժամ մը կ'ուզեն, այդ երկիրներն են՝ Փաքիստան, Կինէա, Գամըրուն, Անկոլա, Չիլի, Մեքսիքա:

Հ. Պլիքս ՄԱԿ-ի քննիչներու ղեկավարը նոր տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ գալ շաբթու:

Ամերիկացիք փորձած են – Մարտ 11-ին – ամէնէն զօրաւոր ռումբը զոր ունին իրենց տրամադրութեան տակ: Ան կը ղեկավարուի արբանեակի մը կողմէ, 9·5 թոն կը կշռէ եւ բնաջնջման նոյն ուժն ունի, որքան հիւլէական փոքր ռումբ մը:

Պլէր նեղ կացութեան մատնուած է եւ աւելի քան երբեք առանձին է իր կուսակցութեան մէջ: Աշխատաւորական երեսփոխաններ եւ սենատորներու ներկայացուցիչներ արտակարգ համագումար մը կը պահանջեն նոր պարագլուխ մը նշանակելու համար: Կուսակցութեան նախագահը՝ Ճոն Ռիտ կը ջանայ մեղմացնել մթնոլորտը, հերքելով թէ 40 հազար աշխատաւորականներ հրաժարած ըլլան կուսակցութենէն:

Ֆրանսայի աջն ալ միաձայն չէ Շիրաքի ետին, ԻՒ-ԷՄ-ՓԷ-ի երեսփոխաններու 25%-ը դէմ է վէթոյի: Այլ վայրերու մէջ սակայն, Շիրաք խաղաղութեան դաշտին ախոյեանը կը նկատուի: Պոպ Նէ Գոնկրէսի հանրապետական ներկայացուցիչը, որ նաեւ նախագահն է Ներկայացուցչական Ժողովի, կառավարական յանձնախումբին, որոշած է որ կարգ մը ուտելիքներու անունները պէտք է նոր անուններ ունենան, այսպէս Ֆրէնչ ֆրայզ (ֆրանսական ֆրիթ) պիտի ըլլայ Ֆրիտոմ ֆրայզ (ազատութեան ֆրիթ), Ֆրէնչ թոսթն ալ Ֆրիտոմ թոսթ...:

Հաւանական պատերազմը արդէն իսկ ազդած է շուկաներուն եւ սակարաններուն վրայ: Փարիզի սակարանը իր ամէնէն յա ծմակարդակին իջած է: Գլխաւոր պատճառը կը նկատուի կացութեան անորոշութիւնը: Քարիւղի գինն ալ անշուշտ ամէն օր նոր յաւելում կը կրէ: Վերջին գինը 33 տոլար էր տակառը, նախապէս 28:

ԿԻՊՐՈՍ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Մարտ 10-ին, Լա Հէյ, երբ ժամանեցին Կիպրոսի երկու համայնքներու ղեկավարները չծածկեցին իրենց վերապահութիւնը ՄԱԿ-ի ծրագրին հանդէպ: Ան կը նախատեսէր հաւասարակաց Պետութիւն մը, որու հակակշռին տակ կ'ըլլան յոյն եւ թուրք երկու պետութիւնները, ամէն մէկը կ'ունենայ սակայն իր Սահմանադրութիւնը: Իշխանութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. – Նախագահական Խորհուրդը կը բաղկանայ վեց անդամներէ, նախագահն ու փոխ – նախագահը կը փոխուին ամէն 10 ամիս: Երեսփոխանական Ժողովը եւ Ծերակոյտը կը բաղկանայ 48 անդամներէ, Գերագոյն Ատեանն ալ կ'ունենայ 9 դատաւորներ՝ 3 Թուրք Կիպրացի, 3 յոյն Կիպրացի եւ 3 ոչ – Կիպրացի:

Ի սկզբանէ Թուրք ղեկավարը՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ անընդունելի կը գտնէր հողամասի 9%-ին վերադարձը եւ բնակչութեանց տեղափոխութիւններ: Յոյն նախագահը կ'ուզէր որ աւելի մեծ թիւով յոյն գաղթականներ կարենան վերահաստատուիլ կղզին հիւսիսը: 14 ամիսներու բանակցութիւններէ ետք Քոֆի Անան կը յուսար որ երկու ղեկավարները պիտի համաձայնին հանրաքուէի մը շուրջ, Մարտ 30-ին: Եւրոպական Միութիւնը որ 2004-ին պիտի ընդունի Կիպրոսը, կը փափաքէր որ վերամիացած կղզի մը առնէ իր ծոցին մէջ: Այս ձախողութիւնը պատճառ է որ միայն կղզին յունական բաժինը մուտք գործէ (միջազգային գետնի վրայ միայն ան ճանչցուած է) եւ անդամակցութեան դաշինքն ալ պիտի ստորագրուի Մայիս 16-ին:

Բանակցութիւններու երկայնքին Անգարա զօրավիգ էր Տէնքթաշի դիրքին (գլխաւորաբար նախագահութիւնը եւ բանակը): Զօրավարները աննպաստ դիրք բռնած էին ՄԱԿ-ի ծրագրին հանդէպ: Զօրավար Եալման, 2002 Յունուարի վերջ յայտարարած էր որ ՄԱԿ-ի առաջարկը կը վտանգէր կղզին ապահովութիւնը:

Ներկայ կացութիւնը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութիւ – նը Եւրոպական Միութեան: Արդարեւ, Անգարա որ 35 հազար զինուոր կը պահէ կղզին հիւսիսը, ի չգոյէ կարգադրութեան, կրնայ նկատուիլ որպէս թեկնածու մը որ զինուորական գետնի վրայ կը գրաւէ անդամ – պետութեան մը հողամասը: Յաւելեալ կղզին բաժանման պահպանումը կը վնասէ նաեւ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն:

Դեռ կայ այլ հարց մը: Կղզին հիւսիսային բաժնի Թուրքերու մէկ մասը (սենտիքա, ընդդիմադիր, ուսանող) որ կողմնակից էր վերամիացման կրնայ չգոհանալ այս ձախողութենէն:

Լա Հէյի հանդիպման ձախողութենէն ետք, Քոֆի Անան զեկոյցով մը յայտնեց թէ բոլոր ճիգերը ի դերեւ ելան եւ այլեւս ճամբուն ծայրը հասած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԵՃԵՓ ԹԱՅԻՓ ԷՐՏՈՂԱՆ, Մարտ 11-ին, դրաւեց վարչապետի աթոռը, մինչ կը կարծուէր որ միայն շաբթուս վերջ պիտի փոխարինէ Կիւլը: Յայտարարած է թէ, որքան կրնայ շուտ, նախագահին պիտի ներկայացնէ կառավարութեան կազմը, քանի մտադրած է քանի մը փոփոխութիւններ ընել:

ԼԱ ՀԷՅԻ ՄԷՋ, Մարտ 11-ին, բացումը կատարուեցաւ Միջազգային Պատժական Ատեանին: Հոն պիտի դատուին մարդկութեան դէմ ոճիր կամ ցեղասպանութիւն գործող անձերը 2002 Յուլիսէն ետք: Ատեանին առաջին նախագահն է գանատացի Ֆիլիփ Քիրշ: Ատեանը գործի պիտի անցնի 2004-ին: Անոր ստեղծման դէմ են Միացեալ-Նահանգները, որոնք իրենց ստորագրութիւնը վերցուցած են Հռոմի դաշինքէն եւ համաձայնագիր ստորագրած շուրջ 20 երկիրներու հետ որոնք յանձն առած են իրենց հողամասին վրայ գտնուող Ամերիկացիներուն անձեռնմխելիութիւնը ապահովել: Անոնք պէտք է զերծ ըլլան որեւէ հետապնդումէ: Այլ խօսքով կրնան ցեղասպանութեան կամ մարդկութեան դէմ ոճիրներու ձեռնարկել:

ՓԱՐԻԶԻ 11-ՐԴ ԹԱՂԱՄԱՍԻ սինակոկին ռաբունիին դէմ Յունուարին գործուած «յարձակումը», կը պարզուի որ յարձակում չէր: Արդէն, քանի մը օր յետոյ, խնդրոյ առարկայ էր հարցը եւ ռաբունին եւ իր փաստաբանը վրդովուած էին, երբ ըսուած էր որ ռաբունին ինք ինքզինք թեթեւօրէն վիրաւորած էր, բայց, այլեւս հաստատուած է, քանի գործածուած դանակն ալ սինակոկին խոհանոցէն առնուած էր:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 500 հազար Եւրօ պիտի յատկացնէ Գոնկօ – Պրազավիլլի պայքարելու համար Էպոլայի համաճարակին դէմ, որ արդէն 100 հոգիի մահուան պատճառ եղած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 11 / 12)

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՓՈՒԼԻՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը Մարտ 11-ի նիստին հրապարակած է նախագահական ընտրութեան Բ. փուլին վերջնական արդիւնքները: Վաւերական 1 միլիոն 563 հազար 71 քուէաթուղթերուն 1 միլիոն 44 հազար 424-ը (67·44%) տրուած է Ռ. Քոչարեանին, 504 հազար 146-ը (32·55%) Ս. Դեմիրճեանին: Ամփոփիչ արձանագրութիւնը ստորագրած են յանձնաժողովին ինը անդամներէն ութը: «Իրաւունք եւ միասնութեան» ներկայացուցիչը չէ ստորագրած, նշելով որ իրենց թեկնածուն՝ Արտաշէս Գեղամեանը Սահմանադրական դատարան դիմած է արդէն, առաջին փուլի արդիւնքը անվաւեր ճանչնալու պահանջով:

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը յայտարարած է որ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է Ռ. Քոչարեանը:

Իսկ Ա. Գեղամեանի դիմումը (Փետր. 27) Սահմանադրական Ատեանին կողմէ քննութեան կ'առնուի Մարտ 14-ին:

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑԸ

Ընդդիմութեան հերթական ցոյցը տեղի ունեցած է Մարտ 11-ին, Մատենադարանի հրապարակը: Ս. Դեմիրճեանի ընտրական կեդրոնի ղեկավար Գ. Յարութիւնեան ըսած է թէ մինչեւ Ուրբաթ կը դիմեն Սահմանադրական դատարան: Խօսք առած են Հանրապետութեան կուսակցութենէն Ալ. Բաղէեան, Ա. Սարգսեան, Ս. Դեմիրճեան, նաեւ նախագահութեան նախկին թեկնածուներ Վ. Մանուկեան եւ Ա. Կարապետեան: Ս. Դեմիրճեան յայտնած է թէ Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին հրապարակած վերջին արդիւնքները որեւէ կապ չունին ժողովուրդին իսկական ընտրութեան հետ:

ԵՐԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐ ՄԱՆԻԼԱՅԷՆ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Փիլիպեաններու իշխանութիւնները թոյլ չեն տուած որ հայաստանեան դիւանագիտական անձնագիրով երեք անձ մուտք գործէ երկիր, ներգաղթի գրասենեակը նկատած ըլլալով որ անոնք սխալ տեղեկութիւններ տուած են: Երեք անձերը Մանիլա հասած են Պանքոքէն եւ կասկած հրաւիրած իրենց վրայ, երբ անոնցմէ մէկը սկսած է տեսագրել օդակայանին սրահները, էջքի ուղին: Հարցաքննութեան, անոնք ըսած են թէ դիւանագէտ են, սակայն պարզուած է որ մուտքի քարտերուն մէջ ճարտարագէտ ներկայացած են: Երեք անձերը կը կոչուին Պետրոս Թունասեան, Արմէն Պետրոսեան եւ Սուրէն Յունանեան: Երեքն ալ անմիջապէս ետ, Պանքոք ուղարկուած են:

ԳԱՅԼԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Տաշիրի մարզի երեք բնակիչներ նոյն օրուան ընթացքին գայլերու յարձակումին թիրախ եղած են եւ իրենց յամառ դիմադրութեան շնորհիւ փրկուած են: Շրջանին մէջ նորութիւն չըլլալով հանդերձ գայլերու յարձակումները, նշուած պարագաները աննախադէպ են անով որ գայլերը մտած են մինչեւ յիշեալ մարդոց բնակարանները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած կոփամարտի միջազգային մրցաշարքին Հայաստանէն վեց մարզիկ մասնակցած է: Անոնցմէ չորսը՝ Էջմիածինէն Անդրանիկ (75 քկ.) եւ Աշոտ (91 քկ.) Յակոբեան, Վանաձորէն Բագրատ Աւոյեան (64 քկ.) եւ Արտակ Մալումեան (81 քկ.) յաղթական դուրս եկած են, 115 մրցակիցներուն միջեւ:

1915-Ը ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԷՐ, ԲԱՅՑ...

Լրասփիւռներու հաղորդածին առաջին անդրադարձ մըն էր որով տեղեկացուցինք (Փետրուար 12) թէ Նիւ - Եորքի Անցքի շրջանի արդարութեան միջազգային կեդրոնը հաստատած էր թէ 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան մէջ մէկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումը կը համապատասխանէ ցեղասպանութեան ընդունուած սահմանումին: Այդ կեդրոնին դիմած էր ԱՄՆ-ու հնարքով ու պիւտճէով, թրքական համախոհութեամբ եւ հայկական սիրայօժար մասնակցութեամբ կազմուած «Հայեւթուրք հաշտութեան խումբ»ը, շուրջ տարի մը առաջ: Ուզած էր որ որպէս անկողմնակալ կեդրոն, ան վճռէ 1915-ի մասին: Ու վճիռը հրապարակուած էր Փետրուարի սկիզբը:

Այն որ հաղորդած էին լրասփիւռները, բաւական զարմացնող էր. ամերիկեան այդ կեդրոնը յանգած էր այն եզրակացութեան թէ 1915-ը ցեղասպանութիւն էր: Անիկա առաջին մօտեցումով կ'անզօրացնէր բոլոր թերահաւատութիւնները թէ այդ դիմումն ալ ծանօթ հասցէներուն գործն էր, ժխտական վճիռով մը թաղելու համար ամէն տեսակ ակնկալութիւն:

Անակնկալը որ կը յայտնուէր քանի մը տողնոց տեղեկատուութեամբ, հաստատելու կամ ժխտելու համար պէտք ունէր Կեդրոնին լման տեղեկագրին ընթերցումին: Իսկ այդ ընթերցումը կարեւոր մէկ - երկու կէտով բաւական պաղ ջուր կը լեցնէ առաջին լուրին առթած զարմանքին եւ գոհունակութեան վրայ:

Նիւ - Եորքի միջազգային անկախ կեդրոնը բաւական մանրամասն տեղեկագրին մէջ նախ կը շեշտէ թէ տրուած յուշագիրը փաստագրական կամ պատմական վերլուծում չէ, այլ՝ իրաւական: Այսինքն, իր գործը չէ եղած փաստագրական տուեալները նկատի ունենալ, գրադիլ անոնցմով, կամ պատմական անցքերը ստուգել, դատել, եւ այլն: Միայն, 1915-ը ընդհանուր գիծերու մէջ սեղան բերելով նայիլ թէ ցեղասպանութեան ՄԱԿ-ի համաձայնագիրը կիրարկելի՞ է անոր: Նոյնպէս, կեդրոնը իրեն հարց չէ ըրած իրաւունքի - պատասխանատուութեան մարզերը:

Յաջորդ գլուխը կու տայ վերոյիշեալ պայմանագրին գլխաւոր յօդուածները որոնք կը սահմանեն ցեղասպանութեան արարքը, պատասխանատուներուն պատժուելու հարկը: Այս նշումներուն կը յաջորդէ ամբողջ տեղեկագրին ամէնէն հիմնական մասը, թէ "Ցեղասպանութեան համաձայնագիրը անոր յետադարձ կիրարկութեան առաջնորդող որեւէ տուեալ չունի. անոր նպատակն է ապագայ պարտաւորութիւններ դնել զայն ստորագրած պետութիւններուն վրայ: Ուստի, պատահարներէն ծնած իրաւական, դրամական կամ հողային որեւէ պահանջ չի կրնար ներկայացուիլ անհատի մը, կամ պետութեան մը": Ըսուածը յստակ է. ցեղասպանութեան մասին միջազգային համաձայնագիրը փորձաքարի նման բան մըն է. կը ծառայէ որեւէ ժողովուրդի, հաւաքականութեան դէմ գործուած արարք մը, կամ արարքներ դասաւորելու «ցեղասպանութիւն» պիտակին տակ, եթէ նկատի առնուած արարքը կը լրացնէ որոշուած պայմանները: Սակայն, ան միջոց չէ յանցաւորէն հաշիւ պահանջելու, իրաւունք փնտռելու: Եղածը եղած է. առաւելագոյնը որ կարելի է ակնկալել, անոր կնքահայրութիւնն է:

Նիւ - Եորքի կեդրոնին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Համաձայնագիրը չորս կէտ նկատի կ'առնէ ցեղասպանութեան սահմանումին համար. ա) մէկ կամ աւելի անձերու սպանութիւնը, բ) զոհերուն ազգային, ցեղային, կրօնական որոշակի խումբի մը պատկանելիութիւնը, գ) նկատի առնուած խումբը որպէս այդ, ամբողջական կերպով կամ մասամբ ոչնչացնելու ոճրագործութեան նպատակը, դ) նոյն խումբին ուղղուած բացայայտ գործողութիւններու իրողութիւնը:

Այս կէտերէն երեքը հաստատուած են 1915-ի պարագային. իսկ թէ ոճրագործը ունեցա՞ծ է նկատի առնուած խումբը որպէս այդ ամբողջովին, կամ մասամբ ոչնչացնելու նպատակ, առնուազն հանուած է այն հետեւութիւնը թէ գործողութիւնները իրականացնողներէն որոշ թիւ մը գիտէր թէ իրենց արարքին հետեւանքը պիտի ըլլայ Արեւելեան Անատոլուի Հայերուն ամբողջութեամբ կամ մասամբ ոչնչացումը. կամ գործած են այդ նպատակին հասնելու մտադրութեամբ: Ասկէ կարելի է ըսել թէ ունեցած են ցեղասպանութեան սահմանումին համար անհրաժեշտ նկատուած «ցեղասպանութեան մտադրութիւնը»:

Յաջորդ, «Իրաւական վերլուծում» խորագրուած գլուխին մէջ նիւթ կ'ըլլայ Ցեղասպանութեան համաձայնագրին ոչ յետադարձ կիրարկումը: Ան չի կրնար կիրարկուիլ 1951 Յունուար 12-էն առաջ տեղի ունեցած գործողութիւններու: Միայն, այդ թուականէն առաջուան պարագաներուն համար կարելի է որպէս որակում գործածել «Ցեղասպանութիւն» եզրը:

Տեղեկագրին վերջին, «Եզրակացութիւն» խորագրուած գլուխը կը կրկնէ համոզումը թէ հակառակ մեծ թիւով արդարամիտ ու բարեգործ Թուրքերու գոյութեան, որոնք միջամտած են ի պաշտպանութիւն Հայերու, առնուազն որոշ պատասխանատուներ ունեցած են վերոյիշեալ շրջանի հայութեան ամբողջութեամբ, կամ մասամբ բնաջնջումի նպատակը: Ասով, եւ միւս երեք կէտերով կարելի է ըսել թէ 1915-ի պատահարները ունին Համաձայնագրով սահմանուած բոլոր տարրերը. ուստի, իրաւագէտները, քաղաքական գործիչները, մամուլի մարդիկը եւ այլ անձեր իրաւացի կ'ըլլան ցեղասպանութիւն որակելու յիշեալ պատահարները:

Այս տեղեկագրով ու տրուած բացատրութիւններով, սխալ չէ ըսել թէ Հայերը իրաւունք կ'ունենան ցեղասպանութիւնը ցեղասպանութիւն կոչելու...: Այդքանով ալ պէտք է գոհանան: Այդ կոչումին իրաւունք ունենալն ու անոր մեզի համար պարփակած պարագաներուն հետապնդումը, պահանջներ, եւ այլն որեւէ կապ չունին իրարու հետ:

Քիչ մը տարօրինակ է, մանաւանդ լաւատեսներուն համար, տեսնել որ առաջին ակնարկով թրքական կողմին համար «վտանգաւոր» քայլ նկատուածը, ի վերջոյ կը յայտնուի անոնց բաւական ամուր նեցուկի դիրքէն: «Կ'ուզէիք անպայման ցեղասպանութեան պիտակով ներկայացնել 1915-ը. հիմա կրնաք ազատօրէն. բարի՛ վայելում» ըսելու համազօր չէ՞ միջազգային անկախ կեդրոնին եզրակացութիւնը որուն մէջ ամէնէն շեշտուածը այն է թէ Ցեղասպանութեան համաձայնութիւնը կիրարկումի որեւէ դուռ չի բանար 1951-էն առաջուան պատահարներուն համար: Եթէ Թուրքիան պատրաստ է այդ նուազագոյնով արմատապէս փրկուելու 1915-ի բեռէն, Նիւ Եորքի մասնագէտները լաւ գործ տեսած են այդ իմաստով: Կարդալէ ետք եզրակացութիւնը, կարելի՞ է չմտածել որ անոնց կատարուած դիմումն ալ «հաշտութեան» խաղին կանխակալ կանոններէն չէր:

Ասկէ 30 - 20 տարի առաջ, Թուրքիոյ մէջ ոչ թէ հրապարակաւ, այլ մասնաւոր շրջանակի մէջ անգամ նիւթ չէր կրնար ըլլալ 1915-ը, ա՛լ ո՛ւր մնաց անոր ցեղասպանութեան կամ այլ բառով որակումի նիւթը: Այսօր մամուլի էջերու, հեռատեսիլի յայտագիրներու յաճախակի նիւթերէն կ'ըլլայ ան: Այդ մասին խօսելու, գրելու թապուն վերցած է. նոյն նիւթով հատորներ ալ լոյս կը տեսնեն եւ եթէ անոնց կարեւոր մէկ մասը ուրացումի, հերքելու գործը կը շարունակէ, կան իրականութիւնը սա կամ նա չափով ցոլացնողներ ալ: Ատոր քով կան նաեւ Թուրք ղեկավարներու անպաշտօն արտայայտութիւններէն հայկական շրջանակներու հասած փսփսուքներ. այն մասին թէ Թուրքիա կրնայ յօժարիլ ցեղասպանութիւնը ճանչնալու, եթէ ապահովութիւն տրուի որ հարցը այդքանով կը փակուի, հատուցումի նիւթական կամ հողային պահանջները մէկդի կը ձգուին Հայերու կողմէ: Այս իմաստով հետաքրքրական էր իրաքեան հարցով նիւթին օրակարգէ դալը ԱՄՆ-ու մղումով: Ո՛չ միայն ցեղասպանութեան ճանաչումի սպառնալիք եղած էր Անգարայի, այլեւ բացուած՝ այդ քայլով Հայերուն միլիոնաւոր տոլարներ հատուցում վճարել տալու հեռանկարը: Յատկապէս նման վտանգի առջեւ, շատ խելամիտ բան է իսկապէս, ցեղասպանութեան որակումին համաձայնելու կեցուածքը: Մանաւանդ, երբ Նիւ-Եորքի յիշեալ կեդրոնին եղած դիմումով որ հաշտարարներու խումբին հայ անդամներուն նախաձեռնութիւնը չէր վստահաբար, հարցը հայկական եւ թրքական շրջանակներէն դուրս եկած, միջազգային իրաւարարութեան մը դատին յանձնուած է. ու Թուրքիա կը յայտնուի այդ դիրքէն արձակուած վճիռ մը յարգողի դիրքէն:

Իր ծոցին մէջ ամէն արտառոցութիւն տեսնելէ յագեցած հայ հանրային կարծիքը այս մէկը դժուար կրնար երեւակայել հաւանօրէն. որ նոյնիսկ Հայ Դատի կալուածին մէջ, Հայեր մասնակից ըլլան Թուրքիան 88 տարուան բեռէ մը ազատելու գործին:

Թէեւ, զարմանքը յապաղած հակազդեցութիւն է, երբ Թրքական Թեզին ամէնէն ճարպիկ մունետիկը որ Թ. Աքչամ կը կոչուի, ցեղասպանութեան մասին հայկական ձեռնարկներու ամէնէն յարգելի, մեծարելի ու անհրաժարելի հրաւիրեալը դարձած է քանի մը տարիէ ի վեր, Երեւանէն մինչեւ Նիւ - Եորք ու Թորոնթօ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-5-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԵՐԵՒԱՆԸ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՅԳԻ՞

Առաւօտեան եօթն է արդէն. տակաւին մութ է ամէն կողմ: Կը գտնուիմ Երեւանի կեդրոնական պարտէզներուն մէջ: Ցուրտ է. ձիւնակոյտեր հոս հոն. սառած մայթեր եւ տարօրինակ լռութիւն մը. գրեթէ շարժում չկայ: Աղբահաւաք մեքենաներու աղմուկն է որ արձագանգ կու տայ տերեւաթափ ծառերու ընդմէջէն: Մութին մէջ, մութին հետ խառնուած կորաքամակ կիներ, գրեթէ պառաւներ, մաշած ցախաւելներով մայթերու եզերք կը հաւաքեն նոր թափած սաղարթներ որ հիներու նման սառերուն չխառնուին եւ փորձանք չըլլան, քիչ վերջ, գործի վազող քաղաքացիներուն...:

Բոլորովին ուրիշ Երեւան մըն է քաղաքը այս պահուն: Պիտի ըսէի նոյնիսկ աւելի գեղեցիկ եւ քաշողական: Երթեւեկային ծառայութիւն կատարող մեքենայացուած Երեւանը այլեւս վախազդու դարձած է. հրապուրիչ ոչինչ ունի: Քիչ յետոյ պիտի սկսի ժխորը մեքենաներու, ծխացող հանրակառքերու, մերսէտէսներու, զանազան եւ զարմանազան տեսակի ճիփերու անկարգ եռուզեռը որ միայն փողոցային ոստիկանութիւնը կրնան ուրախացնել: Անոնք ոչ թէ եղած են կարգ կանոն հաստատելու, ինչպէս է երկրագունտի բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ, այլ անկազմակերպ քաղաքի անօրէն ցուցատախտակներէն, անդոյ, օրինականութիւն պահանջելու չփոթած վարորդներէն եւ օրէնքի վերածուած 1.000 դրամի կաշառքէն վերջ, «սարքասթիք» ժպիտ բաշխելու...:

Այս պահուս մոռցած եմ ամէն ինչ: Կարծես արուեստակեալ քաղաք մը ըլլար, պատրաստուած՝ խորհրդաւոր ժապաւէն մը դարձնելու: Աստուա՛ծ իմ. այս որքա՛ն ագռաւ... Թթուտէ ծիրտերով կեղտոտած մայթեր, կառքերու տանիքներ, պարտէզներ, նստարաններ: Ագռաւներ երամ-երամ որ աղբահաւաք մեքենաներու ամէն շարժումին՝ ճիւղէ-ճիւղ կը փոխադրուին, անախորժ աղմուկներով, կարծես Հիչքոքեան ֆիլմի մը դերակատարներն ըլլային: Ղազար Փարպեցիի (Ե. դար) Արարատեան Դաշտի նկարագրած դրախտային թռչնազգիներէն, այսօր, կարծես թէ Հայաստանի մէջ, երկու ընտանիք միայն վերապրած են, ...ագռաւներն ու կաչաղակները...: Առաջինը՝ դիշակեր, կաչաղակը՝ ծանօթ որպէս ամէն ինչ գողցող... արդեօք ներկայ կացութի՞ւնը կը խորհրդանշեն...: Զարմանալիօրէն Հայաստանի հիւսիսէն մինչեւ Հարաւ, դաշտերու եւ ճամբաներու երկայնքին, միայն անոնց կը հանդիպիս... Զանգեզուրի եւ Արցախի շրջանները պէտք է հասնիլ, առաջին բազէներուն, արծիւներուն ճախրանքը նկատելու համար կապոյտ երկինքին մէջ:

Կը կարծէի որ շուները, այս դժուար տարիներուն, ջնջուած ըլլան սովէն: Ընդհակառակն, խօսքը մէկ ըրած, բոլորն ալ բանակումի եկած են Երեւան: Հոս, շնորհիւ սրճարաններուն աւելցուքներուն, կեանքը աւելի տանելի է: Տկարները ուժասպառ եղած, կառքերու զոհ գացած են: Տակաւին Հայաստանի բոլոր գլխաւոր ճամբաներուն վրայ կարելի է անոնց ճզմուած դիակներուն հանդիպիլ...: Շրջապատուած եմ շուներով. տասնեակներով. ձագեր, մայրեր, փոքր, մեծ, համակրելի նայուածքներով, բարեկամական պոչի հարուածներով, չորս կողմս կը դառնան: Անօթի չեն թուիր. ամբողջ գիշերը ժամանակ ունեցած են աղբամանները խառնելու, կերպընկալ տոպրակները բզկտելու, վերջապէս ճաշով մը կշտանալու: Օրուան մէջ պէտք է մէկդի քաշուին, շատ չերեւնան: Վախկոտ պառաւի մը հեռաձայնն անգամ կրնայ փորձանք բերել գլուխնուն: Հոս կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն չըկայ տակաւին: Եթէ կայ, պահուըտած է անպատճառ: Նոյնիսկ քաղաքացիի պաշտպան միութիւնները իրենց խորշերէն դուրս չեն գար այս օրերուս: Չեն գիտեր հովը ի՞նչպէս պիտի փչէ: Ընտրութիւն է. մթնոլորտը պայթուցիկ: Լաւ է ձայն չհանել: Խոհեմին մայրը չէ լացեր, կ'ըսեն. գուցէ իրենց ալ ոսկոր մը իյնայ: Թող ամէն ոք ինքզինքը պաշտպանէ: «Իրաւունքի երկիր է». չէ՞ որ կուսակցութիւն եւ թերթ ալ կայ այդ անունով...:

Շուները, շնիկները տակաւին կը շարունակեն չորս կողմս դառնալ: Յարձակողական ոչինչ ունին. կը քսուըտին. շոյուիլ կ'ուզեն. գրեթէ փորձութիւն կը զգամ ծռելու եւ շոյելու զիրենք, այնքան քաղցր նայուածք ունին... կարելի չէ. շատ կեղտոտ են. ամէն ծակ մտած ելած են. ամէն տեսակ աղբ խառնած են. ցուրտը այնքան խիստ է, չեմ կարծեր որեւէ մանրէ կարենայ դիմանալ: Շնիկ մը կը դողայ կեցած տեղը: Հիւանդ է հաւանաբար: Խաւաքարտէ տոպրակ մը կը գտնեմ «Կոտայք» գարեջուրի մակնիշով, հիւանդ շնիկը մէջը կը դնեմ եւ տունի մը մուտքին կը պատսպարեմ, յուսալով որ լաւանայ: Կէսօրուան մօտ այցելութիւն մը կը կատարեմ հիւանդ շնիկիս. տոպրակը հոն է, ինք չկայ: Կ'ուրախանամ. լաւացած ու գացած է իր ընկերներուն մօտ, դէպի առաւօտեան թաքստոցը, մեքենայացած մարդոցմէ հեռու...:

ԱՏԱՑԱՆՔ

«ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՇԽԱՐՀ»

(Բանաստեղծութիւն, արձակ էջեր, նամականի)

Ս. Ք. ԶԱՆԳՈՒ

2003, Պոլիս -

Արաս հրատարակչութիւն

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 3/2003

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 28 – Մարտ 2, Պոնի մօտ, Այթէնքիրշէնի մէջ, տեղի ունեցաւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ընդհանուր ժողովը:

Ժողովին մասնակցեցան Գերմանիոյ տարբեր շրջաններէն եկած 54 պատուիրակներ եւ գործունեայ անդամներ:

Որպէս դիտող ներկայ էին նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի, Հայ Ակադեմականներու Միութեան, Հայ Օգնութեան Միութեան եւ Մայնցի Հայ Համայնքի ներկայացուցիչներ:

Կեդրոնական Խորհուրդի նախագահ տոքթոր Յովասափեան ներկայացուց կազմակերպութեան վերջին երկու տարիներու գործունէութեան մանրամասն տեղեկագիրը: Հաշուեքննիչ մարմինէն Պր. Ռուբէն Վասիլեան ներկայացուց նիւթական տեղեկագիրը: Ցուցադրուեցան նաեւ կարեւոր ձեռնարկներու նկարներ:

Տեղեկագիրէն ետք կատարուեցաւ քննարկում, մասնաւորաբար ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, Թրքական դեսպանատան առջեւ կատարուող ցոյցերը արժանացան մասնաւոր ուշադրութեան:

Այստեղ պէտք է նշել թէ այս հանդիպման ամենախրախուսիչ երեւոյթը մեծ թիւով երիտասարդներու ներկայութիւնն էր:

Ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը հետեւեալ կազմով. –

Տոքթոր Շաւարշ Յովասափեան (ատենապետ), Տիկին Էլիզ Պիզանց Քարթունեան, Պր. Ազատ Օրտուխանեան, Պր. Բենեային Թալսիք, Պր. Րաֆֆի Պետիկեան:

Հաշուեքննիչ մարմնի անդամներ ընտրուեցան. –

Պր. Ռուբէն Վասիլեան, Պր. Ժիլպէռ Մոմճեան:

Ընտրութենէն ետք մասնակիցները բաժնուեցան աշխատանքի խումբերու եւ քննարկեցին հետեւեալ հարցերը. –

Ա. – Հաղորդակցութիւն – այստեղ որոշուեցաւ ընդլայնել մեր ելեկտրոնային կայքէջը, աւելցնելով նաեւ Հայերէնով էջեր, որպէսզի աշխարհի ամէն կողմէն Հայեր կարենան ծանօթանալ Գերմանահայութեան, ստանալ անոր լուրերը:

Բ. – Գերմանահայութեան Երկրորդ սերունդը – այստեղ քննարկուեցան նաեւ առաջին սերունդի նուաճումներն ու թերացումները, հաստատուեցաւ նաեւ թէ յետ եղեռնեան սփիւռքը նաեւ անսահման գոհողութիւններու գնով մեծ ծրագիրներ իրագործած է, եւ իր մէջը ունի ներուժ նոր ծրագիրներ իրագործելու: Որոշուեցաւ ստեղծել նոր գաղափարներու եւ առաջարկներու աւազան մը, որպէսզի առաջարկները հաւաքելով կարելի ըլլայ քննել թէ անոնցմէ որ ծրագիրները իրագործելի են:

Գ. – Գերմանահայ միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու դժուարութիւնները եւ համագործակցութեան եզրերը. –

Այստեղ իւրաքանչիւր միութիւն կարճ ձեւով տեղեկութիւն տուաւ իր գործունէութեան մասին, նշելով դիմագրաւած դժուարութիւնները:

Միութիւններու գլխաւոր գործունէութեան առանցքը կը կազմեն Հայերէնի դասընթացքները:

Գլխաւոր դժուարութիւնն է 14 – 18 տարեկանները միութիւններուն կապելու հարցը:

Այս նպատակով առաջարկուեցաւ տարբեր ծրագիրներ. –

Միութիւններէ ներս այս տարիքի պատանիներու համար կազմակերպել խրախճանքներ:

Կազմակերպել տարբեր միութիւններու միջեւ դպրոցականներու փոխանակման ծրագիրներ: Արցախ մէկ ամիսով տանիլ երիտասարդներ աշխատանքի – ճոկատի:

Զօրացնել համացանցի կապը:

Այս ուղղութեամբ աւելի աշխոյժ ձեւով գործածել համացանցը, մասնաւոր շեշտ դնելով Հայոց պատմութեան միջոցաւ (նոր մանկավարժական արդիական միջոցներով) նոր սերունդի ազգային գիտակցութիւնը պարզացնել:

Բուռն վիճաբանութիւններու առիթ տուաւ չորրորդ նիւթը, Հայաստանցիներու եւ արեւելեան Եւրոպայէն Հայերու ներգրաւումը Գերմանահայ կառոյցներէ ներս:

Ազատ Օրտուխանեան ներկայացուց դժուարութիւնները. –

Գաղութին կողմէ բացակայող պատրաստակամութիւն Հայաստանցիները ընդունելու, Հայաստանէն եկողներուն անծանօթ ըլլալը գաղութային – համայնքային կառոյցներու, ներգրաւման համար ծրագրի մը բացակայութիւնը:

Նշուեցաւ նաեւ թէ Հայաստանէն եկողները Գերմանիոյ մէջ հիմնած են երեք միութիւններ, ներգրաւուած են նաեւ մեծ մասով Պարսկահայերէ կազմուած մշակութային միութիւններէ ներս:

Նաեւ, Գերմանիոյ կեանքին մէջ Հայաստանցիներու համարկումը, մասնաւոր գիտութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ յաջողած է:

Հայաստանցիներու ներգրաւումը, նըկատի ունենալով իրենց հայաչօսութիւնը, մշակութային արժէքները, կրնայ նոր եռանդ մը տալ մեր այսօրուան գաղութային կեանքին եւ լուծել որոշ հարցեր որոնց դէմ յանդիման կը գտնուինք:

Շարաթ գիշեր տեղի ունեցաւ մշակութային ծրագիր եւ խրախճանք մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի Արմինէ Ղուլոյեանի, Օփերայի երգիչ – երգչուհիներ Սաթիկ Մկրտումեանի եւ Հայկ Տէյինեանի:

Իր որակով, աշխուժութեամբ եւ ջերմ միջավայրով, այս ընդհանուր ժողովը մեր 33 տարուան պատմութեան ամենայաջող հանդիպումներէն մէկն էր:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՕՍԵՑԵԱԼԸ»

(ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ)

Գաթրին Հիպս 1996 – 1998 թուականներու Հայաստանն ու Ղարաբաղը կը պատմէ իր 45 լուսանկարներով որոնք կը ցուցադրուին մինչեւ Մարտ 24 Շըվիյի – Լարիւի քաղաքապետարանին մէկ սրահը (*): Լուսանկարչուհին չի ներկայացներ այդ տարիներու կարեւոր պատահարներ, կամ ծանօթ դէմքեր, այլ՝ պարզ, բայց տպաւորիչ տեսարաններ: Շատ սովորական պահերու, առօրեայ կեանքի այդ պատկերները ներքին անուրանալի լարում ունին: Կարելի չէ ակնարկ մը ձգել ու անցնիլ յաջորդին: Մարդ երկարօրէն դիտելու փափաքը կը զգայ ու լուսանկարը կը սկսի պատմել: Կը պատմէ մարդկային ցաւ, կորուստ գտնուելիութիւն, անցեալը վերադարձնելու անկարելիութեան յուսահատութիւն:

Երկամեայ կեցութեան ընթացքին Գ. Հիպս հետաքրքրութեան, ուշադրութեան արժանի գտած է անակնկալը, խրայատուկը, ինքնատիպը. ուզած է զանոնք աքձանագրել իր գործիքով: Եւ դժուար չէ ըսել թէ յաջողած է:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

(*) Hôtel de Ville,
1er étage,
88 ,avenue du Général De Gaulle,
Chevilly-Larue (94)

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Թիւ 2)

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(Օգոստոս 2003)

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ–Արաքս Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 4 – 20: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 21–ին: Ժամանում՝ Օգոստոս 1 – 2, մեկնում՝ Օգոստոս 22 – 23–ին: Դասընթացքը ունի չորս մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջացածներ: Դասերը տեղի կ'ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը հինգ պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը ՊԱՐՏԱԴԻՐ է: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել ԱՆՁԱՄԲ եւ ԳՐԱՒՈՐ, նշելով միշտ ՀԵՌԱԽՕՍԻ, ՀԵՌԱՊԱՏՃԷՆԻ (ֆաքս) թիւ մը եւ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՓՈՍՏԻ հասցէ մը: Դասընթացքին զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակութային այլեւայլ ձեռնարկներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 630 Եւրօ կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրուան սակին: Այս գումարին 400 Եւրոյի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ մինչեւ Մայիս 31–ի պայմանաժամը: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՄՈՒՏՔԻ ՕՐԸ: Առանց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐ ՄՏՆԵԼ: 10% զեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԸ ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ ԵՒ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՎՃԱՐՈՒՄԸ ՈՐԵՒԷ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԵՏ ՉԻ ԴԱՐՁՈՒԻՐ:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ եւ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ըլլայ, պէտք է հասցէագրուի միայն՝

Associazione Padus-Araxes

եւ ղրկուի՝

Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici —
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia)

Ընդունելի չեն անձնական եւ փոստային չէքերը: Ամէն չէք պէտք է ունենայ դրամատան երաշխիքը եւ յենու բաժնե – կից իտալական դրամատուն մը: Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փոխանցումի (bank transfer), միջնորդչէքի բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի մէջ դրամատնային բոլոր ծախսերը դիմողին կը պատկանին:

Կ'ընձեռուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը պատմական Վենետիկի մէջ, օժտուած՝ խոհանոցային յարմարութիւններով: Օգոստոս 1 – 23 ներառեալ, ամբողջ շրջանին համար, բնակութեան սակն է՝ շուրջ 800 Եւրօ առանձին սենեակի մէջ, շուրջ 600 Եւրօ երկու հոգինոց սենեակի մէջ: Այս դասաշրջանի ժամկէտներուն մէջ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՕՐԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒ ԿԻՐԱՐԿԵԼ: ՃԱՇ մը կամ ԸՆԹՐԻՔ մը, Համալսարանի սեղանատան մէջ, պիտի արժէ շուրջ 5 Եւրօ, վճարելի՝ տեղւոյն վրայ:

Յաւելեալ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐու համար հեռապատճենել՝ +39·041·2414448 թիւին, կամ ել–գիր մը ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

daniela@padus-araxes.com

Ի հարկին հեռաձայնել +39·041·2414448 թիւին, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները ժամը 9·30 – 12·30, եւ կամ +39·347·4562981 թիւին՝ Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 20–22 (ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԱՄՈՎ): Լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յստակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նշելով անուն եւ հեռախօսի համար: ԵՐԲԵՔ չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանը:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Տուն չհասած՝ ան զանազան ազանդերներ կը գնէր, եղանակին համեմատ, բայց ձիթապտուղն ու «չիրօզը» (աղած եւ չորցած ձուկ) անպակաս էին սեղանէն: Տօն օրերուն ան ինքն իրեն կը նուիրէր քիչ մը սեւ խաւիար կամ աղած թանկագին ձուկ մը: Սենեակը մտնալուն պէս, դուրսի իր հանդարտ ձեւերուն կը յաջորդէր ներքին արագութիւն մը: Ան գնումները ճամպարանքով պնակներու մէջ դնելով սեղանին վրայ կը շարէր ու նստելով կը սկսէր խմելու արարողութեան, այնպիսի լուրջ արտայայտութեամբ մը, որ կարծես աշխարհի ամէնէն խրթին հարցերու լուծումը իրեն տուած էին այդ վայրկեանին:

Օղիի խոշոր շիշը եւ ազանդերները կը վերաջնային ընթրիքէն առաջ, որը կը կայանար խորոված ձուկէ մը կամ ապուխտով ձուածեղէ մը: Մինչեւ ընթրիքին վերջանալը, գիշերը արդէն բաւական յառաջացած կ'ըլլար: Տիրացուն այդ ժամանակ շատ պերճախօս էր: Քանի գինին կ'իջնար շիշին մէջ, այնքան կը բարձրանար իր պերճախօսութեան աստիճանը: Ան կը խօսէր այնպէս, որ կարծես թէ մէկը նստած ըլլար ճիշդ դիմացը: Կը լուծէր ազգային խնդիրներ, կը քննադատէր ժամանակուան քաղաքականութիւնը, կը բարկանար օրուան ընթացքին իրեն ըսուած անիրաւ խօսքի մը, կամ իրեն ծախուած գէշ ապրանքի մը համար, երբեմն պոչաւոր հայհոյանք մըն ալ սահեցնելով աւոր կամ անոր հասցէին: Այսպիսով սիրտը կը թեթեւնար, եւ ան յաջորդ օրը իր բարի եւ քիչ մը բութ ժպիտը կը բաժնէր բոլորին:

Աւագեան շատ ճնշուած երեւոյթ մը ունէր տեսուչ Պետիկեանի ներկայութեան :Այս երիտասարդին հանդէպ, յարգանքի, վախի եւ քիչ մըն ալ նախանձի խառնուրդ զգացում մը ունէր: Իրեն համար վարկաբեկիչ էր իրմէ երիտասարդ մէկու մը հրամանին տակ գտնուիլը, թէեւ ներքնապէս կը խոստովանէր, որ ինք իր գիտութեամբ ոչինչ մըն էր Պետիկեանի համեմատութեամբ, որ համալսարանաւարտ էր, բայց նորէն ծուլոր իր ազատ ժամերը կարդալու եւ բան մը սորվելու յատկացուցած էր: Ահա թէ ինչո՛ւ, իր հետզհետէ պարպուող շիշերուն առջեւ, Աւագեան երկար վիճաբանութիւններ կ'ունենար աներեւոյթ Պետիկեանին հետ:

– Հէր օրհնած, – կ'ըսէր անոր, – դեռ կաթի հոտ կու գայ բերնէդ, ելեր ես գլխուս տնօրէն ես կանգներ: Դուն ո՞վ, ես ո՞վ... Հէլէ մէյ մը հայերէնը չիտակ խօսել սորվէ՛, տեսնենք...

Ճիշդ էր, որ Պետիկեան Պոլսեցիներու չեշտէն տարբեր կ'արտասանէր բառերը: Ան թէեւ Երզրում ծնած եւ Սանասարեանի շրջանաւարտ, կովկասցի հայ ընտանիքի զաւակ էր: Անոր ծնողքը երկար տարիներ առաջ, գործերու բերումով եկեր հաստատուեր էր Էրզրում եւ մասամբ պահած իրենց կովկասեան հայերէնը: Արդէն Էրզրումի ժողովուրդը, Պոլսականէն աւելի, կովկասեան հայութեան մշակոյթի եւ գրականութեան ազդեցութեան տակ կը գտնուի: Հոն առհասարակ դպրոցներու եւ մասնաւորապէս Սանասարեան վարժարանի ուսուցիչներու մէկ մասը Կովկասահայեր կամ ինչպէս կ'ըսեն, Արեւելահայեր էին, լեզուական շատ որոշ տարբերութիւններով:

Էրզրումցին չի խօսիր արեւելահայու մը պէս, բայց տառերուն հնչիւնները կ'արտասանէ անոնց պէս եւ կը գործածէ անոնց ասացուածքներէն շատերը: Էրզրումցին տեսակ մը միջին ճամբան է Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ հատուածներուն միջեւ: Անշուշտ այս գետնի վրայ պակաս դեր չէ կատարած արեւելահայ քաղաքական գործիչներու երթեւեկը այդ քաղաքին մէջ:

Տաճկաստանցի հայուն համար, մանաւանդ որոշ հատուածին համար, արեւելահայը միշտ մտաւորական մը կամ քաղաքական գործիչ մըն է: Թերեւս անոր համար, որ միշտ այդպիսիները, հազար գաղտնի ճամբաներով եւ իրենց կեանքը վտանգի տակ դնելով, եկած են Տաճկահայաստանի ազատագրման գործին աջակցելու: Այդ է պատճառը, որ արեւմտահայը տրամադրուած է այդ լեզուով ըսուածներուն անպայման հաւատալ, կարծես այդ լեզուով, այդ շեշտով սխալ կամ սուտ չեն կրնար ըսուիլ:

(Շար. 49)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻւ

Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

⁂

Իրենց շատ սիրելի բարեկամին յիշատակին Տորք Տէր – Յակոբեան ընտանիքը 150 Եւրօ կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն), 150 Եւրօ Մարի Գիւրի հաստատութեան եւ 150 Եւրօ «Յառաջ»ին։

⁂

Լեւոն եւ Անահիտ Տէր – Մինասեան 250 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին ոգեկոչելով նաեւ ողբացեալին մայրն ու մեծ – մայրը՝ Տիկին Արտաշամ եւ Տիկին Հռիփսիմէ Ասլանեան։

⁂

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

⁂

Սիւզան Սէրէնկիւլեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մանկութեան ընկերոջ յիշատակին։

⁂

Արփիկ Միսաքեան 100 Եւրօ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միհրանեան, Նազգաշեան եւ Էրզրումեան ընտանիքներն կը յայտնեն թէ՝ այս Կիրակի, Մարտ 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի աւարտումամբ՝ Ազօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի, վասն հոգւոյն՝ «Ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցեալ», իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նազգաշեան)

անոր մահուան առաջին տարելիցին առիթով։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի»։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ։

Առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հսկում։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին։

⁂

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին։

Արեւագալ ժամը 9·45-ին։

Պատարագ ժամը 10·30-ին։

Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռոզի Ալեքսեան,

Պարսկաստանէն՝

Ցարութ եւ Լոժէն Ալեքսեան, զաւակը Եոլանտ, Ներսէս եւ Վարսիկ Ալեքսեան, զաւակներ՝ Ժանօ եւ Սիլվա, Անտրէ Ալեքսեան եւ զաւակը Արամէ

Ամերիկայէն՝

Աստղիկ եւ Հայրուէ Ալեքսեան, Զարթիկ եւ Էրիկ Փուլատեան, Մանուշ Համբարձումեան, Հիլտա եւ Մասիս Յովհաննէսեան, զաւակներ՝ Ալէն եւ Մայքըլ, Էմմա եւ Յովիկ Յովհաննէսեան, զաւակը՝ Օշին, Էլտա եւ Ռազմիկ Սեթաղայեան, զաւակներ՝ Արթին եւ Արուին, Մարիա եւ Ալպէր Մարգարեան և զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԷԼԻԶԱԲԷԹ ԱԼԵՔՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով, Կիրակի, Մարտ 16, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի Կիրակին,

Մարտ 23, «Տնտես»ի Կիրակին,

Մարտ 30, «Դատաւոր»ի Կիրակին,

Ապրիլ 6, «Գալստեան» Կիրակին։

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures

Hôtel de l'Industrie

4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée par Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements, n'hésitez par à appeler le **06 14 32 40 45**

ou consultez le site www.tebrotzassere.com

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19

ԺԷ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԵ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(Շար.)

⁂

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14

ԺԲ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 14

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)

Քարոզիչ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21

Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)

Քարոզիչ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

«ANALYSE DES DOSSIERS MEDICAUX DU REV. PERE KOMITAS, DURANT SON HOSPITALISATION A PARIS (1919-1935)»

Ce qu'on apprend de sa pathologie et quelques questions surprenantes qui se posent.

Présentation du thème par
Dr. LOUISE FAUVE-HOVHANESSIAN
(mémoire de psychiatrie soutenu en 1991 devant l'Université René Descartes)

Vendredi 14 mars à 20 h 30

à la M.C.A.
17, rue Bleue, 75009 Paris

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »

ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars

à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30-ին սովորական հաւաքատեղին։

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

⁂

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian 01 43 50 20 98

— Mme Maral Karaoglanian 01 46 60 80 37

LE THEATRE DU NORD-OUEST
et
LE CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
présentent

Le Printemps des Poètes du Théâtre du Nord-Ouest

le samedi 15 mars à 19 heures

LA POESIE ARMENIENNE

(en arménien et en français)

Introduction de HRATCH PETROSYAN

Lectures de
ANAHIT SIMONIAN
et LILITH SIMONIAN

13, rue du Fbg Montmartre, Paris IXe
Métro : Grands Boulevards

Entrée : 5 Euros

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :

Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :

l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 14
VENDREDI
14 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.644 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20.644

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁԵՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ԱՆԳԼԻԱ ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Միացեալ – Նահանգները չհրաժարեցան Մարտ 17-ի իրենց պայմանաժամէն, բայց, Մարտ 13-ի առաւօտուն դեռ յայտնի չէր թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ անգլեւամերիկեան նոր բանաձեւին ճակատագիրը։ Ուաշինկթըն անհամբեր էր եւ կ'ուզէր որ քուէարկութեան դրուի։ Բլերուլին դէմ ալ չէր որ բնագիրը բարեփոխուի, բայց ո՛չ թուականը։ Անգլիացիներն ալ ջանք կը թափեն միջին ճամբայ մը գտնելու համար, Թոնի Պլէր կ'ուզէ իր վարկն ալ փրկել։ Անգլիա, ուրեմն, առաջարկած է հինգ պայմաններ կցել բանաձեւին։ Այդ պայմաններն են. – Ս. Հիւսէյն պէտք է հրապարակաւ յայտարարէ հեռատեսիլէն որ զանգուածային բնաջնջման զէնքեր ունի եւ պիտի փճացնէ։ Պէտք է թոյլ տայ որ իրաքցի 30 գիտնականներ Կիպրոս երթան հարցաքննուելու համար։ Ս. Հիւսէյն պէտք է բացատրութիւններ տայ անթրաքսի պահեստներուն մասին։ Պէտք է յանձնէ անձ տեղեկութիւններ տալ տոռնի (անօդաչու օդանաւ) մը մասին, զոր ՄԱԿ-ի քննիչները յայտնաբերած են։ Պէտք է քննիչներուն յանձնէ շարժուն տարրալուծարանները որոնք կենսաբանական արտադրութիւններ ունին։ Ֆրանսա կը մերժէ այս բոլոր պայմանները, որոնք չեն համապատասխաներ կացութեան։

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարութիւնը կը քննադատէ Շիրաքը, որուն յայտարարութիւնները խոռվարար կը նկատէ ինչ կը վերաբերի վէթոյի հարցին։

Սաուտի Արաբիա կը յորդորէ Իրաքը որ ապաշխարէ։ Արտաքին նախարարը Սաուտ ալ – Ֆայսալ հրաւիրեց Պաղտատի իշխանութիւնները բացառիկ արարքներու դիմել ապաշխարման գետնի վրայ, որպէսզի պատերազմին առաջքն առնուի, քանի պատերազմը աւելի քան երբեք հաւանական կը նկատուի։

Մասնագէտներ, որոնց կարգին Արտաքին թէ Պաշտպանութեան նախկին ենթանախարարներ, յայտնած են թէ Ուաշինկթըն ցարդ խուսափած է յայտարարելու թէ ի՛նչ պիտի արժէ յետ – պատերազմեան շրջանը։ Իրենց համաձայն վերաշինութեան գործը նիւթական եւ մարդկային արտակարգ զոհողութիւններ պիտի արժէ Ամերիկացիներուն։

Ամերիկացիները շատ գոհ են իրենց ռումբին փորձէն։ Ան մկրտուած է «բոլոր ռումբերուն մայրը» եւ ինչպէս գրեցինք, հիւլէական փոքր ռումբի մը զօրութիւնն ունի։

Իսքէնտէրունի նաւահանգիստին մէջ, լուրջ միջադէպեր պատահած են Զօրեքշաբթի, Մարտ 12-ին, երբ ցուցարարներ փորձած են մուտք գործել բողոքելու համար ամերիկեան զօրքերու եւ զինամթերքի ցամաքահանման դէմ։ Ցուցարարները ընդառաջ գացած էին համայնավար կուսակցութեան հրաւէրին եւ կը բացագանչէին «Եանքի կօ հոմ», երբ ոստիկանները ազդարարիչ կրակոցներու դիմած են։

Յորդանան ալ մտահոգ է եւ արդէն որոշած է երկու ժամանակաւոր գաղթակայաններ հաստատել Իրաքի սահմանին մօտ, Ամմանէն 390 քիլոմեթր դէպի արեւելք։ Նպատակն է դէմ դնել գաղթականներու հոսքին։

ՍԵՐԳԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սերպիոյ վարչապետը՝ Զորան Ճինճիչ, որ վճռական դեր խաղացած էր Միլոսեվիչի վարչակարգին տապալման մէջ, սպաննուեցաւ Մարտ 12-ին։ Անմիջապէս ձերբակալուած է ոստիկանական միաւորի մը նախկին պետը, որ կ'ամբաստանուի իշխանութեանց կողմէ որպէս մէկ անդամը սպանութեան պատասխանատու կանկին։

Ճինճիչ, 50 տարեկան, իշխանութեան գլուխ հասած էր 2000 Դեկտեմբերին երեսփոխանական ընտրութիւններու բարենորոգիչներու յաղթանակին շնորհիւ։ Այդ թուականէն փորձած էր բարենորոգիչի իր դիմագիծը պահպանել, տնտեսական ազատականութեան քաղաքականութիւն մը վարելով։ Հակահամայնավար, խելացի, զարգացած, կը տիրապետէ անգլերէնի եւ գերմաներէնի, 1992-ին զօրավիգ եղած է Պոսնիոյ սերպ անջատողականներուն։ Իշխանութեան ծարաւի, չէ վարանած նաեւ բանակցելու Միլոսեւիչի հետ, համախմբան կառավարութեան մը կազմութեան յոյսով։ 1996-ին, ընդդիմադիր խմբակի մը գլուխն կ'անցնի, 1997-ին Պելկրատի քաղաքապետ է, բայց, քաղաքական իր բուն վերադարձը կը կատարուի 2000-ին։ Արեւմուտքի հետ իր կապերուն շնորհիւ կրնայ քաղաքական փոխանցում մը ապահովել։ Վարչապետ նշանակուելէն ի վեր, կրցած էր քաղաքական ուղի մը ճշդել երկրին ապագային համար։ Իր ճիգերը երկիրը դուրս բերելու համար թշուառութենէն, քաղաքական թէ տնտեսական, թոյլ տուած էին որ մոռցուին անցեալի իր փոփոխական կեցուածքները։ Պելկրատի Եւրոպացիները կը խորհէին թէ Ճինճիչ ժողովրդավար Սերպիոյ մը մեծ նախագահը կրնայ ըլլալ։

Կառավարական շէնքին բակին մէջ է, որ Ճինճիչ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ կուրծքէն եւ ստամոքսէն երբ կը պատրաստուէր իր կառքը մտնել։ Հիւանդանոց փոխադրուած, անմիջապէս հոգին կ'աւանդէր։

Որո՞նք են մարդասպանները. վարկածները մէկէ աւելի են։ Գլխաւոր մեղադրեալները կը նկատուին Միլոսեւիչի կողմնակիցները։ Կայ նաեւ մաֆիային հարցը, քանի կապեր ունեցած է կասկածելի գործարարներու հետ։

Երկրին մէջ, արտակարգ վիճակ հռչակուած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ դատապարտուեցաւ Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին կողմէ, Էօճալանի հանդէպ ունեցած իր վարուելակերպին համար։Անարդար գտաւ դատավարութեան ընթացքը, մատնանշելով թէ անկախ եւ անկողմնակալ դատարան մը չէր ինչ որ Էօճալանի իրաւունքն էր, ժամանակ չէր տրուած որ իր պաշտպանութիւնը պատրաստէ, իր ուզած փաստաբանը չէ ունեցած եւ այլ իրաւունքներէ զրկուած է։ Էօճալան Քենիա ձերբակալուած էր 1999-ին։ Նոյն տարուան Յունիս 29-ին մահուան դատապարտուած էր, բայց մահապատիժը չէր գործադրուած (այժմ ջնջուած է մահապատիժը)։ Թուրքիա յայտարարեց թէ վերաքննութեան պիտի դիմէ։

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թուլքարէմ քաղաքին մէջ, հրացանաձգութեան մը հետեւանքով մէկ իսրայէլացի զինուոր եւ երկու Պաղեստինցիներ սպաննուած են։ Իսրայէլացիները ձերբակալութիւններ ալ կատարած են։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերվարական կուսակցութիւնը կ'ուզէ որ աջի երեսփոխան՝ Փիէր Լըլուշ հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ, որովհետեւ Լա Գրուայի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, ան արտայայտուած էր՝ «ծայրայեղ ձախէն եւ կանանչներէն եկած հակահրէութեան մը մասին, որ վարակած էր ընկերվարական կուսակցութիւնը»։

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ թըռան մը ջախջախուած է Նիւ – Եորքի նահանգին մէջ։ 13 զինուոր կը փոխադրէր։ 11 մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւոր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 12 / 13)

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 12-ին մամուլի ասուլիսով մը մեկնաբանած է նախագահական ընտրութիւնը եւ յետընտրական կացութիւնը։ Գլխաւորաբար անընդունելի նկատած է քաղաքական ուժերու եւ անձերու հակամարտութիւններ զանգուածներուն փոխանցելը, քանի որ ատիկա կը վնասէ երկրին կայունութեան։

Ինք համոզուած է որ ընտրութեան արդիւնքը բաւարար է եւ համապատասխան՝ եղած նախատեսութիւններուն։ Ինչ կը վերաբերի ընդդիմութեան ընթացքին, անոր նպատակն է ընտրողներու զանգուածը կարելի չափով տաք պահել, որպէս պատրաստութիւն երեսփոխանական ընտրութեան։ Ատկէ անդին, նախագահը չի կարծեր որ մէկը լրջօրէն կը կասկածի թէ քուէներու տարբերութիւնը շատ մեծ էր։

Բողոքողները պահանջած են որ 123 տեղամասի տուփերը բացուին. բացուած են 45 հատը։ Մնացածը չէ բացուած, որովհետեւ կամ վստահուած անձերը մերժած են մասնակցիլ, կամ չէ ճշդուած թէ ովքեր են։ Այսուհանդերձ, Ռ. Քոչարեանի արժեւորումով, ընտրութիւնը աւելի կազմակերպուած ու լաւ անցած է, քան 1998-ինը։

Անդրադառնալով խորհրդարանական ընտրութեան, նախագահը ըսած է թէ պէտք է ամէն ինչ ընել, որպէսզի անոնց ընթացքին աւելի քիչ օրինազանցումներ տեղի ունենան։ Ատոր համար հարկաւոր նկատած է որ քաղաքական ուժերը խորհրդարան վերադառնան, լուրջ աշխատանք տանին, որպէսզի կարելի ըլլայ սահմանադրական բարեփոխումները հանրաքուէի դնել խորհրդարանական ընտրութեան հետ։

Նախագահը անդրադառնալով կառավարութեան կազմին մէջ փոփոխութեան նիւթին, ըսած է թէ մինչեւ երեսփոխանական ընտրութիւն որեւէ փոփոխութիւն սպասելի չէ. աւելցուցած է թէ ներկայիս նոր նշանակուելիք նախարար մը ինքզինք ժամանակաւոր կը զգայ։ Կառավարութեան փոփոխութիւն տեղի կ'ունենայ Ազգային Ժողովի ընտրութենէն ետք միայն։

ՀԱՊ-Ի ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ ԵՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներուն սահմանապահ զօրքերուն հրամանատարներու խորհուրդը Կրգըզստանի մայրաքաղաք Բիշքէկի մէջ գումարուած է, օրակարգին վրայ ունենալով միջազգային ահաբեկչութեան, կազմակերպուած չարագործութեան, թմրամոլութեան դէմ պայքարի մէջ գործակցութեան կարգաւորումը։ Ռուսաստանէն կը մասնակցի նաեւ դաշնակցային սահմանապահ ապասարկութեան նախկին տնօրէն Կ. Մոցկի. ան ըսած է թէ Իրաքի դէմ պատերազմը կրնայ բացասական անդրադարձ ունենալ ՀԱՊ-ի հարաւային սահմաններուն վրայ. իրաքցի գաղթականներ կրնան այդ սահմանները անկայունացնել։ Տոցկի մտահոգութիւն յայտնած է նաեւ որ Ռուսաստան եւ ՀԱՊ-ի միւս երկիրները նոյն պատերազմին պատճառով կրնան տնտեսական կորուստներ ալ կրել, քանի որ Միջին – Արեւելքի շարք մը երկիրներու հետ գործի կապերը կրնան խզուիլ։

ԱՄՆ ԳՈՀ ՉԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպանը Ճ. Օրտուէյ Մարտ 13-ին մամուլի ասուլիսի մը հիասթափում յայտնած է նախագահական ընտրութեան ատընչութեամբ, քանի որ ան «քայլ մը յառաջ» չէ եղած, ինչպէս իրենք կը յուսային։ Ան կատարուած օրինազանցումներուն գլխաւորը նկատած է քուէատուփերուն մէջ մեծ թիւով քուէաթերթ լեցնելու երեւոյթը։ Ըսած է թէ այսուհանդերձ ԱՄՆ պիտի շարունակէն Հայաստանի հետ գործակցութեան ծրագիր կիրարկել։ Ճ. Օրտուէյի կարծիքով եթէ նախագահական ընտրութիւնը միջազգային չափանիշներուն յարիր ըլլար, Հայաստանի համար աւելի լայն կարելիութիւն կը ստեղծէր, նաեւ Ղարաբաղի հարցին մէջ։

Շ. ՄԵՂՐԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԸ ՊՂԾՈՒԱԾ

Անծանօթ անձեր Մարտ 12-ի գիշերը կոտրատած են Եռաբլուրի պանթէոնին մէջ գտնուող Շահէն Մեղրեանի շիրիմը։ Երկրորդ անգամն է որ Շահումեանի ինքնապաշտպանութեան ուժերու հրամանատարին շիրիմը թիրախ կ'ըլլայ նման արարքի։ Պանթէոնին ապահովութեան պատասխանատու ոստիկանը ըսած է թէ անկարելի է առանձին հսկել 30 հեկտար տարածութեան։

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՅՑ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒԿ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ա.

"Մենք մեր տգիտութեամբ երջանիկ ենք, – միջամտեց Սարոյեանը, – մեր տգիտութիւն մեզի կը պահէ..."

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱՒԹԵԱՆ
"Հանդիպումներ Ուիլիըմ Սարոյեանի հետ"

Վաթսունականները, այսինքն այն սերունդը, որ յոյս ունէր, թէ, վերջապէս ինչ-որ բան պէտք է փոխուի կոմունիզմի բուն մի երկրի մէջ, որ սովետական «պայծառ աշխարհն» էր՝ իր նոյնքան սովետական պայծառ աշխարհ Հայաստանի» հետ, հաւատում էր, թէ պայքարի ընդամէնը մի քանի տարի բացայայտօրէն պայքարել ստալինականութեան դէմ. 1953-ից մէկ տասնամեակ էր անցել, երբ վաթսունականները համարձակուեցին, որ սովետական ժողովուրդների «սիրասուն հայրը» խեղդել անմահ է եւ համայնավարական բռնատիրութեան սովետական երկրի հիմնադիրի հետ փայփայելու է իր անմահութիւնը:

60-ականներին «աշխատաւորական ու մտաւորական լայն զանգուածները» չտապեցին յարմարուել կոմունիստական ու կառավարութեան նորայայտ կարգախօսներին եւ բոլորովին չենթարկուեցին իրենց հոգին ու միտքը պատած ժանգից: Եւ այդ ժանգից նոյն 60-ականներին մաքրուելու սեփական հնարաւորութիւնը կորցրածները ապրեցին իրենց կեանքը, զատաբարակելով իրենց նմաններին եւ նոյն այդ ժանգով էլ անցան ներումին հանդամ...

Անշուշտ, քչերն էին, որ դարձան ներքին վտարանդիներ եւ ամէն մէկը կարեցածին չափ փորձում էր մի կողմից սեփական ժանգը մաքրել, միւս կողմից հնարաւորութեան սահմաններում մէջ ուղղակիօրէն, բայց աւելի շատ անուղղակի հնարներով օգնել հասարակութեանը դուրս գալու «երկաթի ազատութիւնից»:

Առաւել եւս հատ ու կենտ էին նրանք, որ ընտրեցին կոմունիզմի եւ սովետական բռնատիրութեան դէմ պայքարի բացայայտ ձեւը: Բնական է, որ նրանք էլ դարձան ներքին վտարանդիներ:

Եւ եթէ հայ հասարակութեան մէջ 70-80-ականներին չերեւացին արտաքին վտարանդիներ, բացի իշխանութեան Սոլժենիցինների, Բուկովսկիների, Սինեավսկիների, ապա պատճառը այն չէր, որ այդպիսիք չկային... Պարզապէս, սոցիալիստական «ազգերի» «...» բարոյով «հայրենասիրութեան» պատճառ վայր մեկուսացրին հայ իրականութեան մէջ մտաւորականութեան այլախոհութիւնը որպէս «հակահայ» մտածողութիւն ներկայացնելով, կուսակցական ու գրական պաշտօնեաները նրանց դարձրին լուսանցքային գոյութիւններ, որոնց յետագայն երբեմն նոյնիսկ խրախուսում էին դարձի բերելու նպատակով:

Խրուշչեւեան «ձնհալի» շրջանի վերջը տուեց նոյն ինքը՝ Նիկիտա Խրուշչեւը: Եւ աշխարհում «առաջին սոցիալիստական երկիրն» ապրեց իր ճահճացումի եւ քաղաքական – պետական սինիզմի՝ չնականութեան միտք բթացնող, գոյութիւնը դասակարգային պայքարի տարիներին մշակուած բնազդներով պահպանող ընտրկամիտների հասարակութիւն դառնալու ընթացքը... Մի անհեթեթ հասարակութիւն, որ բոլշեւիկեան նոյն լպրշութեամբ կոչուեց «զարգացած սոցիալիզմի հասարակարգ»:

Թէ որպիսի վերիվայրումների էին դատապարտուած ժանգից մաքրուելու գործին նուիրուած վաթսունականները սոցիալիստական Հայաստանի մէջ եւ որպիսի չահարկումների էին ենթարկւում նրանց նուիրական համոզմունքները՝ նաեւ վկայում է Ստեփան Ալաջաջեանը վերջերս հրատարակած իր «Վաթսունականք» գրքով: Բայց այդ գրքի մասին՝ մէկ այլ առիթով...

Ժանգից ձերբազատուողները լռում էին: Այդ լռութիւնը ինքնապաշտպանութեան նպատակ չունէր: Նրանց լռութիւնը աւելի քան պերճախօս էր: Պերճախօս էր, բայց սոսկ միայն նրանց համար, ովքեր ձգտում էին դուրս գալ «սովետական գրագիտութեան» ճիրաններից եւ հաղորդակից լինել ճշմարիտ պատմութեանը, աշխարհաճանաչումի անաչառ իմաստասիրութիւններին, որ զերծ էին մարքս-լենինեան գաղափարաբանութեան միտքն ու զգացմունքները համահարթեցնող «միակ ճշմարիտ ուսմունքից»...

Սակայն բռնատիրութեան մէջ ներքին վտարանդիների ՊԵՐՃԱԽՕՍ լռութիւնը պէտք չէ նոյնացնել սովետական յարմարուողականների եւ ծառայամիտների բազմամիլիոնանոց մեծամասնութեան ՄԻԱՆՇԱՆԱԿ լռութեան հետ, որ եթէ խախտւում էր, ապա խախտւում էր ովսաննաների ու սեփական ժողովրդի նկատմամբ իշխանութիւնների իւրաքանչիւր ոճրագործութեանը խանդավառ եւ «միաձայն հաւանութիւն տալու» համար:

Սոցիալիստական դաժան, մարդատեաց ու մղձաւանջային իրականութեան մէջ այս ՄԻԱՆՇԱՆԱԿ լռութիւնը ո՛չ թէ Մարդու բարոյալքումի, այլեւ նրա որակափոխումի հետեւանքն էր: Սովետական ժողովուրդը լռում եւ համաձայնում էր բոլոր այն կեղծիքներին ու զեղծարարութիւններին, որպիսիք կատարւում էին ապահովելու համար «կոմունիզմի լիակատար յաղթանակը»:

Աւելին, բանաստեղծը երգ էր ասում. "Կոմունիզմը կը գայ սրտերի, / Սրտերի վրայով կը գայ նա, / Համայնական հասուն պտուղի, / Արտերի վրայով կը գայ նա... / Իսկ եթէ չհասնեմ այն օրին, / Զհասնեմ այն օրին, երբ գայ նա... / Ասացէք. Եղել է մի պոէտ, / Որ յառած աչքերը քո ճամբին՝ / Շնչել է քո ամէն քարի հետ..."

Այս բանաստեղծութիւնը այսօր ծիծաղելի թուացող, տարօրինակ է: Ժամանակին միշտ հնչում էր ձայնասփիւռով եւ բանաստեղծական երեկոների պարտադիր ծրագրի մասն էր կազմում: Բայց նոյն այդ շրջանին մէկ ուրիշ բանաստեղծ գրում էր.

"...Եւ գլուխը մեր թեքեցինք գետին,
Եւ նախատինքը մեր դէմքը թրջեց –
Երգում ենք ահա ձեզ փառք ու պատիւ՝
Զորեքթաք կեցած ձեր կառքի առջեւ":

(Ե. Չարենց, «Բանաստեղծութիւնների տետրակ», 1927 թ.: Հրապարակուել է 1983 թուականին առանց որեւէ մեկնաբանութեան: Իսկ մեկնաբանութիւն կամ պարզապէս ընթերցողի ուշադրութիւնը «1927»ի վրայ հրաւիրելն անհրաժեշտ էր ուստի առ այժմ միայն ընդգծում եմ այս տարեթիւը):

Անշուշտ տարբեր էին ոչ միայն այս բանաստեղծութիւնների, այլեւ նրանց հեղինակների ճակատագրերը: Ճակատագրերը որոշել էր ինքը՝ ընդամէնը դպրոցական տասնամեայ կրթութեամբ Վլադիմիր Ուլեանովը՝ 1917 թուականին կատարած պետական հարուածով իշխանութիւնը ձեռքն առնելուց յետոյ: Եւ քանի որ այդ ապօրինութիւնը ներկայացնելու էր որպէս յեղափոխութիւն, եւ այն էլ մեծ, եւ այն էլ «հաշուի առնելով Ֆրանսական յեղափոխութիւն – ների սխալները», ուստի 1922 թուի Մարտ 2-ին «Յոյժ գաղտնի» մակագրութեամբ նամակ էր յղել կոմունիստական (բոլշեւիկների) կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյի անդամներին, որտեղ մասնաւորապէս հրահանգում էր. "Անհրաժեշտ է յատկապէս հիմա այդ հասարակութեանը (խօսքը դիմադրողների մասին է. – Կ. Ա. Ս.) մի այնպիսի դաս տալ, որպէսզի մի քանի տասնամեակ չհամարձակուեն մտքներովն իսկ անցկացնել որեւէ դիմադրութիւն» («Ռուսական ուսանողական քրիստոնէական շարժումի բանբեր», Փարիզ – Նիւ Եորք, 1970 թ., թիւ 98):

Եւ, բնական է «դասը տուեցին»:

Այդ դասը ՎԱԽԵՑՆԵԼՆ էր:

«Յոյժ գաղտնի» սոյն փաստաթուղթը բացայայտում է մի իրողութիւն, թէ իշխանութիւնը ապօրինաբար նուաճած ոճրագործները ՎԱԽԻ դասը կազմակերպել են գիտակցօրէն եւ, յիրաւի, կիրառելով 1789 թուականի Ֆրանսական յեղափոխութեան մշակած միջոցները, որպիսիք եղել են կեղծ տագնապները, զէնքի կոչերը (Ռուսաստանի մէջ յայտնի էր ժողովրդին «կացնի կոչել»ը), «աղնուականների դաւադրութեան» նկատմամբ սարսափ ներշնչելը, ինչպէս նաեւ «յեղափոխական ժողովրդի» գլխին կախուած՝ օտար տէրութիւնների եւ սեփական եւրոպական խմբերի սպառնալիքը: Բոլշեւիկները ՎԱԽԸ օգտագործել են ոչ միայն որպէս իրենց «յեղափոխութիւնը» պաշտպանելու, այլեւ, ամէնից առաջ եւ հիմնականին՝ մարդկանց գիտակցութիւնը ՎԵՐԱՄՇԱԿԵԼՈՒ արդիւնաւէտ գործիք:

Այս մէկ փաստաթուղթը չէ միայն, որ հնարաւորութիւն է տալիս բացել մարդկանց աչքը եօթանասնամեայ խաւարամտութիւնից յետոյ, եթէ, անշուշտ, մարդն ինքը լուսաւորուելու եւ անդիտութիւնը փարատելու ցանկութիւն ունի: Այնպէս որ, 1922-ից առաջ եղել է նաեւ 1917 թուականը: Լենինի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուեց Չէկա-ն, որ այնուհետեւ մի քանի անուններ փոխեց եւ այսօր աշխարհին յայտնի է Կագէբէ (KGB) անունով: Սա քաղաքական ոստիկանութիւնն է, որ պէտք է պայքարէր թշնամու դէմ եւ պէտք է ՎԱԽԻ ԴԱՍ տար՝ ժողովրդին վերադաստիարակելու նպատակով: Քաղաքական ոստիկանութեան փոխ-նախագահը գրում է. «Մենք պէտք է ստեղծէինք Չէկան, քանի որ Սովետական իշխանութիւնը հոգեւոր վերադաստիարակութեան համապատասխան գործիք չունէր» (Մ. Լացիս, «Պայքարի երկու տարի ներքին ճակատի վրայ», Մ. 1920 թ., էջ $): Նոյն տարուայ Նոյեմբեր 21-ին Վլադիմիր Ուլեանով – Լենինը յայտարարել է. «Մենք կամենում ենք բռնութիւններ կազմակերպել յանուն բանուորների շահերի, իսկ 2 շաբաթ անց՝ Դեկտեմբեր 7-ին, Չէկա ստեղծելու մասին հրապարակումի մէջ Ֆ. Ձերժինսկին նախազգուշացրել է. «Զկարծէք, թէ ես յեղափոխական արդարադատութեան ձեւ եմ որոնում, արդարադատութիւն մեզ հարկաւոր չէ... Ես պահանջում եմ հակա – յեղափոխականների նկատմամբ յեղափոխական հաշուեյարդարի մարմին» (Վ. Բոնչ – Բրուեւիչ, «Փետրուարեան եւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնների մարտական պահակակէտերի վրայ» Մ. 1930, էջ 199): Մէկ այլ հրապարակումի մէջ նոյն Մ. Լացիսը պարզաբանել է. «Չէկան թշնամուն ոչ թէ դատում, այլ ջախջախում է... Նա կամ ոչնչացնում է առանց դատ ու դատաստանի..., կամ մեկուսացնում է հասարակութիւնից՝ համակենտրոնացման ճամբարների մէջ» («Չէկան հակա-յեղափոխական պայքարի մէջ» Մ. 1920, էջ 8):

Այսպիսով, մարդուն սովետական դարձնելու գլխաւոր յատկանիշներից մէկի նախապայմանը ՎԱԽՆ է: Եւ այդ յատկանիշը սովետական մարդու մէջ հաստատապէս զետեղուած այն խորին համոզմունքն է, թէ որեւէ բան փոխելն անհնար է, թէ սովետական սոցիալիստական իրաւակարգը գոյութիւն է ունենալու միշտ եւ յաւիտեան, եւ միակ մխիթարութիւնն էլ այն է, որ նոյն ճակատագրին է ունենալու ընդհանրապէս ամբողջ մարդկութիւնը, քանզի անխուսափելի է այն օրը «երբ կը գայ Լենինը եւ կը մտնի համաշխարհային սովնարկոմ» (այսինքն՝ կը դառնայ համաշխարհային վարչապետ): Ահա թէ ինչո՛ւ է մեր սովետահայ բանաստեղծը վստահ, որ "Կոմունիզմը կը գայ սրտերի վրայով" եւ ապագայ սերունդներին խնդրում է, որ "Իսկ եթէ չհասնեմ, երբ գայ նա... ասացէք՝ եղել է աչքը կոմունիզմի ճամբին պահած մի պոէտ":

(Շար. 1)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-6-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԵԹԷ ԱՐԻՒԹ ՏՐՈՒԷՐ...

Օր կ'ըլլայ որ չորս – հինգ անգամ նախագահին պալատին առջեւէն կ'անցնիմ դէպի Կոմիտաս, Բոչար բարձրանալու, ուր կը գտնուին բարեկամներուս մեծ մասը: Բաղրամեանի այդ հատուածին վրայ, ընդհանրապէս ուշադրութիւնս կ'ուղղուի ամերիկեան դեսպանատուն, աչքի հարուածով մը համբելու ՎԻԶԱ-ի համար շարքի կեցած բազմութիւնը: Պէտք է ըսել որ Սեպտեմբեր 11-ի դէպքէն վերջ, սպասողներու երկար շարքը զգալիօրէն կրճատուած է: Եթէ բարիք ուզենք նկատել այս երեւոյթը, պիտի կարենանք ժողովրդական ասացուածքը յարմարցնել – Ամէն չարիքի տակ, բարիք մը կայ–:

Երկրորդ կէտը, ուր բնազդաբար միշտ կը դարձնեմ նայուածքս, Նախագահի պալատի դիմացի անտառն է, «Սիրահարներու պարտէզ» կոչուած Երեւանցիներէն, ոչ թէ սիրահարներ որսալու, այլ վստահ ըլլալու համար որ նոր պանդոկ կամ առանձնատունի շինարարութիւն չեն սկսած...: Միշտ վախ ունիմ որ «Տուղրիլ Բէկի ջոկատները» ուշ կամ կանուխ հոն ալ հասնին, կոտորեն անտառը... ինչպէս ըրած են արդէն Յաղթանակի զբօսայգիին մէջ, անճաշակ պանդոկ մը շինելով:

Այս օրերուս, մեր երիտասարդ Նախագահը, ամէն տեղ է. մայրաքաղաքի խանութներուն եւ ապակեփեղկերուն, պատերուն, կրպակներուն, գովազդներու ցուցատախտակներուն, ժպտուն, մանուկ մը գրկած, մեծ մայրիկի մը կողքին, ուսանողներու խմբանկարի մը մէջ, վստահութիւն ներշնչող, միասին աշխատելու հրաւէր տալով բոլորիս:

Նախագահական պալատին ներկայութիւնը, պատերէն կախուած ժպիտը, հեռատեսիլի բոլոր կայաններէն սփռուած հանդիպումները, իմ ալ սրտիս մէջ արտասովոր փափաք մը արթնցուցին...

Եթէ ինծի ալ առիթ տրուէր գոնէ ժամ մը դէմ առ դէմ գտնուելու, հանգիստ տեղ մը, առանձին, սա՛պէս կը խօսէի հետը:

«... Պարոն Նախագահ, Հայաստանի որպէս Նախագահ, շատ յստակ պարտաւորութիւններ ունիք: Մենք որպէս հայ, պարտաւոր ենք յարգել մեր Հայրենիքի գլխաւոր իշխանութիւնը, ղեկավարը եւ սահմանադրութեան երաշխաւորը:

... Պարոն Նախագահ, Ձեր պարտաւորութիւնները շատ աւելի եւ շատ պատասխանատու են: Այս երկիրը որուն նախագահն էք ներկայիս եւ այս ժողովուրդը որ Ձեզ կ'ընդունի որպէս իր գլխաւոր Առաջնորդը, կու գայ շատ հեռուներէն... դարերու ընթացքին կերտած է հաստատուն ինքնութիւն մը, չիկացած, կոփուած, կրակի բովերէ անցած եւ պողպատացած, որ գրաւականն է իր գոյատեւման: Ան կը կոչուի ՀԱՒԱՏՔ, փոխանցուած Քրիստոսի առաքեալներէն, Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս, եւ ամրացուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորչէն. կը կոչուի ՄՇԱԿՈՅԹ, ծնած այդ հաւատքէն որ գիտցած է հայրենի քարերուն, մագաղաթներուն վրայ դրոշմել արուեստ, փոխանցել իմաստութիւն, հոգիի թրթիռներ. կը կոչուի ԼԵԶՈՒ որ շարժիչն է երկուքին. գնացքը որ դարերու խորերէն մեզ հասցուած է Քսանմէկերորդ դարու սեմին, պարգեւելով անկախութիւն եւ պատառ մը հայրենիք...:

Պարոն Նախագահ, առօրեայ մեզի խրայատուկ են. մնացեալները ամէնքն ալ պէտք է ունենան, երկրագործութիւն, անտեսութիւն, ջուրերու մատակարարում, ճամբաներու շինութիւն եւ այլն, եւ այլն:

Հաւատացէք Պր. Նախագահ, մենք ամէնքս երջանիկ եւ ուրախ կ'ըլլանք եթէ կրկին ընտրուիք նախագահական աթոռին, միակ պայմանով որ յարգէք մեր

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՍՈՎԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

Ստալինի մահուան յիսնամեակին առթիւ հրատարակուած բազմաթիւ էջերէն, յօդուածներէն բնական է որ չէր կրնար բացակայիլ Ուկրանիոյ մէջ մօտ եօթը միլիոն զոհերու պատճառ հանդիսացած սովը:

Խորհրդային կարգերու առաջին շրջանի զեկավարները գեղջուկ տարրը միշտ նկատած են յետամնաց ու յեղափոխութեան յառաջընթացին հետ ոտք պահելու անկարող: 20-ական թուականներուն մուժիկները մղուած են դէպի կոլխոզ – ները, որոնք հաւաքական ագարակներ էին: Ստալին 1929-ին կը բացատրէր թէ կոլխոզներով կարելի պիտի ըլլար լուծել երկրին հողագործական ծանրակշիռ հարցերը:

1927-ին այդ հաստատուծը մեծ ճնշումի կ'ենթարկուի: Հացահատիկներու հունձքը մեծ տագնապի մէջ է: Գիւղացին կը պարտաւորուի ծածկել գիներով իր բերքը ծախելու պետական մարմիններու: Մինչդեռ, քանի մը տարի առաջ Լենինի կողմէ չուկայի տնտեսութեան որոշ տարրերու կիրարկումը հարուստ գիւղացիներու դասու մը յայտնութեան պատճառ եղած է: Այդ դասը գուլագ կը կոչուի Ստալին զանոնք կը սահմանէ որպէս դասակարգ ու կը լծուի անոնց մաքրագործումին: Գուլագ կը նկատուին բոլոր անոնք որոնք ձեռային աշխատանքի համար մարդ եւ հողագործական մեքենաներ կը վարձեն, առեւտուր կ'ընեն...

Այդ զանգուածին առաջին աքսորները կը սկսին 1929 Մարտին: Կը շարունակուին մինչեւ 1933: Տարաթներ տեւող տարագրութեան ընթացքին երախաները առաջին զոհերը կ'ըլլան: Բայց տեղ հասնողներուն վիճակը աւելի սարսափելի է: Մարդիկը կը լքուին երկրին ամէնէն հիւսիսային գօտիներու սառած հողին վրայ ուր խրճիթներ կան միայն. ո՛չ սնունդի պաշար, ո՛չ գործիք: Այդ վայրերէն ղրկուած տեղեկագիրները կ'ըսեն թէ մայրեր իրենց զաւակները կը խեղդեն, յետոյ անոնց հետ գետը կը նետուին. մարդիկը սովէն ուռած են ու իրենք զիրենք կը կախեն:

Հողերու հաւաքականացումի գործողութեան կ'ընկերանան թալանը, հաչ – ւեյարդարները: 1926ին արդէն Կէփէու-ն որ ՔԱ-Կէ-Պէ-ի նախահայրն է, կը մատնացոյց ընէ հունձքին: Աւելի եւս գուլագաթափման յոկատներ կը կազմուին ազքատ գեղջուկներէն որոնց կը տրուի գրաւուած հացահատիկին 25%-ը: Կողմնակալ, կամայական կարգադրութիւններու դէմ ամբողջ շրջաններ կ'ապստամբին, բայց գլուխ վերցնողները արմատապէս կը սանձուին:

1932 Օգոստոսին, օրէնքով մը մահապատիժ, կամ բանտարկութեան ծանր պատիժ կը նախատեսուի բոլոր անոնց դէմ, որոնք ձեռք կ'երկարեն «պետական ստացուածք»ին: Ժողովուրդին միտքին մէջ այդ օրէնքը կը մնայ որպէս «հինգ հասկի ուքազ»ը: Անով կարելի է դատապարտել որեւէ թշուառ որ հոս կամ հոն քանի մը հասկ կը քաղէ, կամ կը մտնէ իրեն չպատկանող արտ մը: 1932-1933-ին այդ օրէնքով 125 հազար հոգի կը դատապարտուի, անոնց 5400-ը մահապատիժով:

Ամբողջ գիւղեր կը պաշարուին զինուորականներուն կողմէ, գիւղացիները չկարենալով արտերը երթալ, կը մահանան. ուրիշ տեղ ննակիչներ հրացանազարկ կ'ըլլան, կը թալանուին, կը հեծեն հարկերու ծանրածանր բեռան տակ ու գիւղական շրջանները սովի կը մատնուին:

1932 – 1933-ին, արեւմտեան Ուկրանիայէն մինչեւ Ղազախստան, անցնելով Ռուսաստանէն, աւելի քան եօթը միլիոն մարդ կը մահանայ: Կառավարութիւնը քաջատեղեակ ըլլալով հանդերձ կացութեան, կը շարունակէ ցորեն արտածել ճարտարարուեստականացումի ծախքը հոգալու համար:

Այդ օրերէն վերապրող մը կը պատմէ. «Ինը տարեկան էի, ծնողքս բացակայ էր: «Հիւրեր» եկան, քննեցին պատերը եւ գետինը. մեզի հարցուցին թէ հայրս ո՛ւր կը պահէր ալիւրը: Փոքր եղբայրս անդադար կուլար. արշալոյսին մեռաւ: Նոյն առաւօտուն մեռաւ մեծ եղբայրս: Նոյն օրը իրիկունը մեռաւ քոյրս ալ: Երեքն ալ ուռած մարմիններով երկնցած էին: Ես ալ անոնցմէ տարբերութիւն չունէի»:

Քիչ ժամանակ ետք, սովի շրջանները ամբողջական պաշարումի ենթակայ կ'ըլլան: Նամակները կը գրաքննուին, չոգեկառքի տոմսերու վաճառքը կը կասեցուի:

Ապատեղեկացման ախոյեան խորհրդային իշխանութիւնը 1933 Յուլիսին կը հրաւիրէ Էտուար Հերիօն: Ան Ուկրանիան կը նկարագրէ որպէս «արդասաբեր պարտէզ մը»: Մինչդեռ, Իտալիոյ Խարքովի հիւպատոսը նոյն կարծիքը չունի. կը գրէ թէ ամէն գիշեր մօտ 250 դիակ կը հաւաքուի. անոնք սովէն, կամ ժանտախտէն մեռած են: Ուշադրութիւն կը գրաւէ որ անոնց մեծ մասին մարմնին մէջ լեարդ չէ մնացած: Ոստիկանութիւնը կը յաջողի խոստովանեցնել կարգ մը մարդիկ որոնք կ'ըսեն թէ մարմիններէն հանուած այդ լեարդներուն միսով կը պատրաստէին չուկան ծախուած իրենց խմորեղէնները:

Գիւղական շրջաններու ողբերգական վիճակը մեծապէս ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ հողագործութեան վրայ որ խորհրդային ամբողջ տասնամեակներուն տնտեսութեան տկար կէտը կ'ըլլայ: Սակայն, ինչ որ աւելի սարսափելին է, այն է որ այդ շրջաններուն համար գործադրուած բեմադրութիւնը հիմ ծառայած է ահաբեկչութեան յետագայ յորձանքներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

հաւատքը, մեր մշակոյթը, մեր լեզուն եւ քաջութիւնը ունենանք Հայոց ոսկեղինիկ լեզուին վերաբուժական գործողութեան ձեռնարկելու. մի՛ տարուիք ձեզ շրջապատող պնակալէզներէ եւ տգէտ խորհրդատուներէն: Վասպուրականի արքունիքի մէջ ալ կային նման անձեր. նուաստացած մի զգաք Ձեր կոմսոմոլական ծագումին եւ ռուսական թեքումով կատարած ուսումներուն համար: Դուք ունեցած էք հրաշալի Նախորդ օրինակ մը, ոչ միայն համայնավար՝ այլ Առաջին քարտուղարը Հայաստանի, որ Ձեր տասը տակսը հայերէնի չէր տիրեր, Եակով Նիկիտայի Զարոբեան, եւ սակայն քաջութիւնն ունեցաւ այդ դժած օրերուն բարձրացնելու ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ... եթէ ան մեր մէջ ըլլար այսօր, վստահ եղէք, Պր. Նախագահ, փակել կու տար գաղինոներն ու ու յայտնի – ծածուկ պոռնկատուները եւ թոյլ չէր տար որ խաթարուի Հայոց մայրաքաղաքին դիմագիծը եւ Հայուն ազնուական կերպարը: Մենք կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ դարձանք 1001 սրճարաններու քաղաք, գեղծարարներու երկիր, ուր հարկային պաշտօնեաներ մէկ օրէն միւսը մեծածախք վիլլաներու տէր կ'ըլլան, բարձրաստիճան զինուորականներ ողողուած մենաշնորհներով, նախարարներ պանդոկներու տէր, պատգամաւորներ չէնքերու եւ սրճարաններու եւ անոնց կողքին փաղանգ մը թշուառ բնակիչներու, որոնք հազիւ թէ կարողանան իրենց գոյութիւնը ձեւով մը քարշ տալ:

Պր. Նախագահ, Հայ ժողովուրդը երախտապարտ է, երախտագէտ իր առաջնորդներուն հանդէպ. յարգեցէք զինք, գուրգուրացէք անոր հաւատքին, մշակոյթին եւ լեզուին վրայ, պիտի տեսնէք թէ ձեր համակիրները, խնկականները, պիտի բազմանան եւ երբեք հարկ պիտի չզգաք քուէատուփերուն հետ խաղալու, մեծամասնութիւն մը ապահովելու համար, այդ մէկը կրնաք ունենալ ձեռամբարձ բացագանչութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

«ԳՐԵԼ ՍՈՐՎԻՆՔ ԱՆՐԻ ԹՐՈՒԱՅԱՅԻ ՀԵՏ»

Քանիցս գրեցինք թէ Անրի Թրուայա կը մեղադրուի որպէս բանագող Ժիւլիէթ Տրուէի կենսագրութեան եւ վերջերս ալ դատապարտուեցաւ: Իր հատորը պէտք է քաշուի հրապարակէն եւ 45 հազար Եւրօ ալ պէտք է վճարէ որպէս վնասուց հատուցում:

1997-ին Թրուայա կը գրէ Վիքթոր Հիւկոյի հոմանուհիին կենսագրութիւնը եւ բաւական «կը ներշնչուի» 1992ին լոյս տեսած Ժերար Փուշէնի եւ Ռոպէր Սապուրէնի հատորէն: «Գանար Անշէնէ» Մարտ 5-ի իր թիւին մէջ, տողեր արտատպած է երկու հատորներէն, ուր բացայայտ են «փոխառութիւնները» վարպետ (?) փոփոխութիւններով: Օրինակ.– Փուշէն – Սապուրէն կը գրեն.–

«N'est-il pas secrètement fatigué d'être épié sans cesse par sa voisine?»:

Թրուայա կը գրէ. –

«N'est-il pas agacé d'être surveillé, du matin au soir, par une femme jalouse?»:

Նման տասնեակ մը օրինակներ կը ներկայացնէ երգիծական շաբաթաթերթը, եզրակացնելու համար Թրուայա չի գրեր, վերստին կը գրէ:

Հարցը հոն է որ, ակադեմական, Կոնքուրի դափնեկիր դեռ 1938-ին, 133 հատորներու հեղինակ, այսօր, 92 տարեկան (ծնած է Մոսկուա 1911-ին) Թրուայա ի՞նչ պէտք ունէր իր անունը արատաւորելու կեանքին վերջալոյսի օրերուն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանի սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին եւ 21-ին տեղի ունեցած է երկօրեայ համագումար մը, որու նիւթն է՝ «Ընկերային Ծառայութեան աշխատանք. ներկայիս մեր դիմագրաւած հարցերը», կազմակերպութեամբ Լիբանանահայ Համայնքի ընկերային ծառայողներու Միութեան եւ Հայկազեան Համալսարանի Ընկերային գիտութիւններու բաժանմունքին: Բացումը կատարած է Անի Պուճիքանեան, որ անգլերէնով ներկայացուցած է Հայ Համայնքի Ընկերային Ծառայողներու Միութեան կազմակերպութեան հանգրուաններն ու հետապնդած նպատակները: Ցաջորդած են դասախօսութիւններ զորս կատարած են տոքթոր Փօլ Հայտոսթեան, Յովհ. Եպիսկոպոս Թէյրուզեան, Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան եւ ուրիշներ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Տէմիրճեան» կեդրոնին մէջ, Փետրուար 20-ին տեղի ունեցած է «Երաժշտական ընդմիջում» շարքին մէկ երեկոյթը: Բացման խօսքը կատարած է Ազիւ Ճանճանեան, որ բացատրած է այդ շարքին տուն տուող պատճառները: Հանդիպումին նիւթը եղած է՝ «Հայկական օփերայի ծագումը» զոր ներկայացուցած է Տոքթոր Նորա Սալմանեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՂԵՌՆԱՅՈՒՇ ՄԱՍՈՒՆՔ ԿԱՄ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՂՔ ԵՒ ԿԵԱՆՔ ԽԱՉԻ

ԿԱՐԻՆԷ ԱԻԱԳԵԱՆ

«Զանգակ» _ 97» – «Մուղնի»
Երեւան, 2002

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

– Ի՜նչ ճիշդ գաղափարներ ունի... Որքա՜ն հմուտ է հասարակական հարցերու մէջ, – կ'ըսէ արեւմտահայը արեւելահայր մը լսելով:

– Որքա՜ն սիրուն է խօսում, ինչքա՜ն գեղեցիկ ոճ ունի, – կ'ըսէ արեւելահայը միւսին համար:

Այս քանի մը պարզ արտայայտութիւնները կը խտացնեն, կը բնորոշեն երկու հատուածներու իրարու մասին ունեցած գնահատման աստիճանը, որ որոշ չափով ճշմարտութեան մօտիկ է:

Երբեմն, անշուշտ, չափազանցութիւններ տեղի կ'ունենան: Միայն միտք կը տեսնեն հոն, ուր գեղեցիկ ու մշակուած լեզու ալ կայ, եւ միայն սիրուն ու զարդարուն ոճ կը տեսնեն, երբ ճոխ լեզուին քով լուրջ մտքեր ու գաղափարներ ալ կան:

Երկու հատուածներուն լեզուական հարցին շուրջ ծագած վէճերը թերթերու էջերը լեցուցած եւ առատ մելան սպառուած են: Աւագեանին համար այդ հարցերը գինի սպառելու պատճառներ էին:

Աւագեան, գլխաւոր ուսուցչէն, կամ ինչպէս կ'ըսէին տնօրէնէն զանգատելու մասնաւոր պատճառ մը չունէր: Այս երիտասարդը սիրալիր էր բոլորին, ինչպէս նաեւ երգի ուսուցչին հետ: Թերեւս այսպէս մեզմ ըլլալն էր, որ կը վիրաւորէր այս վերջինը: Տնօրէն բանդ պէտք է խիստ ըլլայ, յոխորտայ, հրամայէ: Եթէ չընէր այս բոլորը, կը նշանակէ՝ կ'արհամարհէ, մարդու տեղ չի դներ: Վիրաւորական է աս: «Ա՛յ, թող մէյ մը զիս տնօրէն նշանակեն, ես ցոյց կու տամ թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ տնօրէնը, ինչպէս դիրք կը պահեմ, ինչպէս բարձրէն կը բարեւեմ մարդկանց, ա՛յ, ա՛յսպէս»...

Ու Աւագեան նստած տեղը գլուխը կը բարձրացնէր, երկար պեխերուն քանի մը հարուած կու տար եւ կուրծքը ցցած ամբարտաւան ձեւ մը կ'առնէր...

Բացի այս երկու ուսուցիչներէն կար նաեւ Արսէնեանը, որ գիտութեանց եւ թուաբանութեան դասեր կու տար: Ան շատ հմուտ, ճշդապահ եւ սակաւախօս մարդ մըն էր եւ իր ժամանակը կ'անցնէր դպրոցին ու իր ընտանիքին մէջ: Ամուսնացած էր եւ երկու փոքրիկներու հայր:

Աղջկանց բաժնին մէջ աւագ ուսուցչուհիի պաշտօնը յանձնուած էր Օր. Զապէլ Սիսակեանին, 28 տարեկան օրիորդ մը, որ արդէն եօթը տարիէ ի վեր ուսուցչութիւն կ'ընէր, եւ որոշ փորձառութիւն ունէր:

Օրիորդ Զապէլ գեղեցիկ չէր, բարձրահասակ, նուրբ կազմուածքով, լայն ճակատով եւ խոհուն աչքերով աղջիկ մըն էր: Ան իր առատ շագանակագոյն մազերը պարզ մը կ'ոլորէր իր ծոծրակին վրայ, առանց ճակտին վրայ, կամ ականջներու շուրջ խոպոպիկներու խաղերու: Նուրբ, բայց քիչ մը գունատ դէմքին ոչ բրինձափոշի կը դնէր, ոչ ալ կարմիր կը քսէր, կարծես ըսել կ'ուզէր. «Ահա այսպէս եմ ես, ոչ աւելի ոչ պակաս»...

Գաղափարական վարժուհիի տիպար մըն էր ան: Եթէ ներկուէր, թերեւս քիչ մը աւելի սիրուն ըլլար, բայց անպայման պակաս համակրելի պիտի ըլլար, այնքա՜ն ներդաշնակութիւն կար իր պարզ արտաքինին եւ իր անսեթեւեթ եւ չխտակ նկարագրին մէջ:

Երբ դպրոցական շրջանին առաջին օրը հոգաբարձուներէն մին տնօրէն Պետիկեանը եւ աւագ ուսուցչուհի Օրիորդ Զապէլը իրարու ներկայացուցեր էր, երկուքն ալ զարմացած՝ ուրախ շարժում մը ըրեր էին: Իրարու հանդիպած էին ժողովներու մէջ: Երկուքն ալ նոյն գրական եւ մշակութային խմբակցութեան կը պատկանէին:

Օր. Զապէլ, որուն ծնողքը Աստա Բազար կը բնակէին, քիչ մը վախով եկած էր այդ գիւղը: Կը կարծէր թէ պիտի նեղուէր միս մինակ, առանց ընկերոջ կամ ծանօթի, եւ ահա կը հանդիպէր լաւ ընկերոջ մը, որու մասին շատ լաւ կարծիք ունէր, ներկայ եղած ըլլալով անոր կարգ մը դասախօսութիւններուն գրական կամ քաղաքական խնդիրներու շուրջ:

Հիմա, դասերէն վերջ երկուքը միասին երկար պտոյտներ կ'ընէին ծովեզերքը կամ հակառակ ուղղութեամբ, դէպի դաշտերը:

(Շար. 50)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Մարսէյլի Համազգայինի նոր կրթական համալիրի կառուցումը արդէն սկսած է Պոմոնի հայաշատ թաղամասին մէջ: Ան կը բաղկանայ 25 դասարաններէ, մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական, ինչպէս նաեւ գրադարանէ, գիտաշխատանոցէ, հանդիսասրահէ, մարզադաշտէ, ճաշարանէ եւ այլ յարակից բաժիններէ: Հանրութեան յատուկ այցեր կը կազմակերպուին շինութեան վայրը:

Նոր կառոյցը պիտի ընդունի 400 աշակերտ: Շինութեան նախատեսուած ընդհանուր պիւտճէն 3,8 միլիոն Եւրօ է: Աշխատանքները պիտի ընթանան հանգրուաններով որոնց առաջինը սկըսած է 2002 Սեպտեմբերին եւ պէտք է աւարտի 2003 Սեպտեմբերի վերամուտին. ան պիտի արժէ 2,9 միլիոն Եւրօ: Յաջորդ հանգրուանը կը նախատեսուի գործադրել 2004 Թուականին:

Մարսէյլի Համազգային դպրոցին Վարչական Խորհուրդը հանրային լայն հանգանակութեան մը կը ձեռնարկէ ապահովելու համար նոր շէնքի կառուցման ծախսերը: Այս առիթով կոչ կ'ուղղէ ժողովուրդին, վստահ որ Ֆրանսահայութիւնը իր նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, զօրավիգ կը կանգնի հայապահպանման այս հիմնական ծրագրի յաջողութեան, իրականացնելով նոր դպրոց մը եւս կառուցելու մեր բոլորին տենչը:

Մխանանք բոլորս այս առաքելութեան եւ տեսիլքը վերածենք իրականութեան:

Ձեր նուիրատուութիւնները ուղարկեցէք հետեւեալ հասցէին՝

Hamaskaïne — France
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09

Tél. / Fax : 01.45.23.29.05
Internet: www.hamaskaïne-france.com

Ձեր չէքերը ըրէք՝
Hamaskaïne-France — Construction անունով:

LE THEATRE DU NORD-OUEST
et
LE CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB
présentent

Le Printemps des Poètes du Théâtre du Nord-Ouest

le samedi 15 mars à 19 heures
LA POESIE ARMENIENNE
(en arménien et en français)
Introduction de HRATCH BEDROSSIAN
Lectures de
ANAHIT SIMONIAN
et LILITH SIMONIAN
13, rue du Fbg Montmartre, Paris IXe
Métro : Grands Boulevards

Entrée : 5 Euros

Informations artistiques

KARIAG

Chants, cantiques et contes arméniens avec instruments traditionnels. Participation du conteur Charlie Eldin.

le Vendredi 14 mars à 20 heures 15

Eglise américaine
65, quai d'Orsay, 75007 Paris

— Entrée libre, offrande —

Soirée exceptionnelle au profit des enfants abandonnés d'Arménie organisée par la Cause :
69, rue Ernest-Jolly,
78955 Carrières-sous-Poissy

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14.30–ին, Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

Maison de la Culture Armenienne d'Alfortville

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de la traduction de l'ouvrage de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN
Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միհրանեան, Նաղգաշեան եւ Էրզրումեան ընտանիքներն կը յայտնեն թէ՝ այս Կիրակի, Մարտ 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, պատարագի մատուցմամբ՝ Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի, վասն հոգւոյն՝ «ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատով ի Քրիստոս ննջեցեալ», իրենց յաւէտ սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ ու հարազատին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նագգաշեան)

անոր մահուան առաջին տարելիցին առիթով:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի»:

ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES
TEBROTZASSERE

Vente aux enchères publiques de 250 œuvres d'art

Le Samedi 15 mars à 19 heures
Hôtel de l'Industrie
4, place Saint Germain-des-Près
75006 Paris

Exposition publique le jour même de 11 à 18 heures

Vente dirigée
par
Maître Pierre Cornette de Saint Cyr

Pour tous renseignements,
n'hésitez par à appeler
le **06 14 32 40 45**
ou consultez le site
www.tebrotzassere.com

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14.30–ին սովորական հաւաքատեղին:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :
● **Animateurs diplômés BAFA**
Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19
ԺԷ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21,
ԺԹ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Իսի–լէ–Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17.30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 16, «Անառակ»ի կիրակիին,
Մարտ 23, «Տնտես»ի կիրակիին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի կիրակիին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» կիրակիին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19–ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45–ին:
Արեւագալ ժամը 9.45–ին:
Պատարագ ժամը 10.30–ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20-645 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20-645

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ

ԱՄՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ԹՈՅՆ ԿԸ ԹԱՓԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

Մարտ 14, Ուրբաթ առաւօտ, շփոթութիւն կը տիրէր ինչ կը վերաբերի Ապահովութեան Խորհուրդի նիստի մը, որուն օրակարգը պիտի ըլլար անգլեւամերիկեան բանաձեւին քուէարկութիւնը: Արդարեւ, մինչ Պուշ չորեքշաբթի սկիզբը յայտարարած էր որ մինչեւ շաբաթավերջ քուէարկութիւնը պէտք է տեղի ունենայ, այլեւս չէր խօսեր այդ մասին եւ յայտնի չէր թէ ի՛նչ է այդ բանաձեւին ճակատագիրը: Ոմանք կ՚ըսէին թէ կըրնայ Երկուշաբթի ներկայացուիլ, ուրիշներ թէ բնաւ պիտի չներկայացուի, դեռ կար Անգլիոյ յաւելուած մասը իր պայմաններով: Այս ամբողջը հետեւանք էր Ուաշինկթընի ձախողութեան. ան, օրեբու երկայնքին, չկրցաւ ապահովել իր ակնկալած մեծամասնութիւնը Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, ինչ որ ծանր հարուած էր իրեն համար: Այս ձախողութեան պատասխանատուն կը նկատուի Ֆրանսա եւ Ամերիկա ու Անգլիա թոյն կը թափեն Ֆրանսայի վրայ: Անգլիա չէր մարսած Ֆրանսայի մերժումը իր առաջարկած յաւելեալ պայմաններուն: Պլէր որ նեղ կացութեան մատնուած է իր կուսակցութեան մէջ, իր բարկութիւնը կը կեդրոնացնէ Շիրաքի վրայ, որուն պատճառաւ է որ որեւէ համաձայնութիւն չի գոյանար: Զարմանութիւնը հոն կ՚երթայ, որ Շիրաքի նախադասութիւնները ամբողջովին չեն արձանագրուիր եւ իմաստը կը փոխուի: Օրինակ, Պլէր եւ իր անմիջական խորհրդականները ժագ Շիրաքի կը վերագրեն սա խօսքերը՝ «Ինչ որ ալ ըլլան պայմանները Ֆրանսա ո՛չ կը քուէարկէ...», մինչ նախադասութիւնը կը շարունակուի՝ «որովհետեւ կը խորհիմ որ, այս իրիկուն, պատճառ չկայ պատերազմ ընելու, ձեռք ձգելու համար մեր հետապնդած նպատակը, այսինքն՝ ապազինումը»:

Պլէր եւ քանի մը խորհրդականներ այս ձեւով կը յուսան առաջքն առնել ներքին պառակտումի մը, եթէ Անգլիա եւ Ամերիկա պատերազմի դիմեն առանց ՄԱԿ-ի հաւանութեան: Ի յառաջագունէ կը հռչակեն՝ մեղաւորն է Շիրաք:

⁂

Ի դէպ, Ուաշինկթըն չուզեր իսկ նըկատի առնել իր երկրին ընդդիմութիւնը: Նիւ-Եորք, Մարտ 12-ին, 140-րդ քաղաքն եղաւ որ պատերազմին դէմ բանաձեւ մը քուէարկեց: Թաղապետութեան 31 անդամներ 17-ի դէմ վաւերացուցին բանաձեւ մը որ կը հրաւիրէ Պուշը խաղաղ միջոցներով լուծել Իրաքի հարցը:

Քաղաքներէն եւ մամուլի որոշ օրգաններէ զատ, կայ նաեւ ժողովուրդին մէկ որոշ խաւին ընդդիմութիւնը:

Ծոց ղրկուած 250 հազար ամերիկացի զինուորներու ընտանիքները շատ չեն համարձակիր արտայայտուիլ եւ կասկածով մօտենալ պատերազմի անհրաժեշտութեան, որովհետեւ ճնշումներու եւ նախատինքներու կ՚ենթարկուին: Վախն ունին որ հայրենասէր չեն նկատուիր եւ զօրավիգ չեն Հայրենիքը պաշտպանող մարտիկներուն: Բայց եւ այնպէս միութիւն մը հիմնած են «Միլիթարի Ֆամիլիզ Սփիք» (զինուորականներու ընտանիքներ կ՚արտայայտուին), որ թոյլ կու տայ արտայայտուիլ իրենց մտավախութիւններուն մասին եւ առարկութիւններ ներկայացնել պատերազմին դէմ: Ներկայիս արդէն, ամբողջ երկրէն 200 ընտանիքներ անդամակցած են: Կը թուի թէ միութիւնը ներշնչուած է «Վիէթնամ Վեթերանս էկէյնսթ թհը Ուար» շարժումէն, որ յաջողած է Վիէթնամի պատերազմը հակաժողովրդական դարձնել: Հիմնադիրներէն՝ Նէնսի Լէսին կը խոստովանի որ նախատական բազմաթիւ նամակներ կը ստանան, դաւաճան կը նկատուին եւ իրենց կը թելադրուի Ֆրանսա երթալ միանալու Ս. Հիւսէյնի զինակիցներուն: Բայց, տեղի չի տար, կ՚ըսէ թէ դատապարտել աղտոտ պատերազմ մը, որուն անհրաժեշտութեան ոչ մէկ փաստ կայ, ա՛յդ է բուն հայրենասիրութիւնը:

«Մոնտ»ի թղթակիցը կ՚արձագանգէ բազմաթիւ վկայութիւններու: Կին մը կը պատմէ թէ ամուսինը բոլորովին տարբեր մարդ մըն էր, երբ վերադարձած էր Վիէթնամէն եւ օր մը, երբ մեռած է դեռ չէր հասկցած թէ ինչո՞ւ մասնակցած էր այդ պատերազմին եւ ականատես եղած այն սարսափներուն: Ու կինը կ՚աւելցնէ՝ հոգ չէ, եթէ Պուշի կողմնակիցներուն համար թշնամի ես, երբ համաձայն չես իրենց հետ: Մեր երկիրը շատ ցած ինկած է:

⁂

Ամէն պարագայի մէջ, ուզէ կամ չուզէ, Պուշ ստիպուեցաւ ջուր խառնել իր գինիին եւ համակերպիլ խօսակցութիւնները շարունակելու գաղափարին ալ...: Գ. Փաուըլ կը նախատեսէ որ Ուաշինկթըն կրնայ հրաժարիլ քուէարկութենէ մը: Ֆրանսա, իր կողմէ, միջին ճամբայ մը կը փնտռէր համաձայնութեան բերելու կողմերը:

⁂

Կաղի դիմակներու վաճառքը մեծ զարկ ստացած է Գալիֆորնիա: «Ֆիկառօ»յի թղթակիցը կը գրէ թէ այս ամրան վերջին նորաձեւութիւնն է ամբողջական դիմակը, այսինքն՝ հակաքիմիական, հակակենսաբանական, հակահիւլէական: Պէվըրլի Հիլլի վաճառատունը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է հատը 499 տոլարի հազարաւոր դիմակներ ծախելով: Յաջողութիւնը այնքան մեծ է որ դիմակներ շինուած են կենդանիներու համար ալ, գլխաւորաբար շուներու: Ասոնք կը շինուին չափի վրայ, երախաներու դիմակները յարմարցնելով: Շունի դիմակը, չափի վրայ, կ՚արժէ 1500 տոլար...:

⁂

Մեծն Բրիտանիոյ թագուհին ջնջեց Պելժիա կատարելիք իր այցելութիւնը, իբրեւ հետեւանք տիրող կացութեան:

ՕԴԱՅԻՆ ԴԻՏԱՐԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Մոսկուայի եւ Բաքուի միջեւ լուրջ հարց ստեղծուած է Քէպէլէի օդային դիտարանին գործածութեան խնդիրով: Ադրբեջանական այդ դիտարանին գործածութեան փոխարէն Ռուսաստան պէտք է վճարէ Բաքուի, ինչպէս որոշուած էր 2002-ին, 2 երկիրներուն նախագահներուն կողմէ: Ներկայիս Մոսկուա 1997 – 2002 շրջանին վճարումը որ 31 միլիոն տոլար է, կը պարտի Բաքուի: Եւ եթէ պարտքը չվճարուի, Ադրբեջան իրաւունք կ՚ունենայ վարձակալութեան պայմանագրին մէջ փոփոխութիւն կատարելու: Տրջանին մէջ մօտալուտ պատերազմի մը պայմաններով դիտարանը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ. անկէ կարելի է դիտարկել մինչեւ վեց հազար քիլոմեթրոնոց միջոց մը: Իսկ նման միջոց կ՚ընդգրկէ Իրանը, Թուրքիան, Հնդկաստանը, Իրաքը, Փաքիստանը, Չինաստանը եւ ափրիկեան երկիրներ:

⁂

Ժ. ՇԻՐԱՔ – ԻԼՀԱՄ ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ադրբեջանի նախագահին որդին՝ Իլհամ Ալիեւ որ հօրը յաջորդը կը նկատուի, Մարտ 11-ին Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Ժ. Շիրաքի հետ: Ան նաեւ Եւրոպայի խորհուրդին խորհրդարանական ժողովին ներկայի փոխ նախագահն է: Ադրբեջանական մամուլը կը գրէ թէ հանդիպումին նիւթ եղած է Ֆրանսա – Ադրբեջան յարաբերութիւններուն առաւել ընդլայնումը, Կովկասի ներկայի կացութեան մէջ Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղարար լուծումը: Նախագահ Շիրաք գոհունակութեամբ անդրադարձած է երկու երկիրներուն փոխ-յարաբերութիւններուն, ըսած է թէ Ղարաբաղի խնդրին անյապաղ եւ արդար լուծումին համար ամէն եռք ալ իր կարելին պիտի ընէ:

⁂

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 13 / 14)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԷՆ 40 ՄԻԼԻՈՆԻ ՑԱՏԿԱՑՈՒՄ

Համաշխարհային դրամատունը հաստատած է Հայաստանին 40 միլիոն տոլար վարկ յատկացնելու առաջարկը: Վարկը նպատակ ունի պահպանելու երկրին տնտեսական վերականգնումին թափը:

Նոյն դրամատունը Վրաստանին կը տրամադրէ միայն 5 միլիոն տոլար, ան ալ կառավարութեան խնդրանքով, որպէսզի նորոգուին անցեալ Ապրիլի երկրաշարժէն վնասուած դպրոցական շէնքերը:

⁂

ԱՅՑ ՉԱՐԵՆՑԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Ծննդեան 106-րդ տարեդարձին օրը, Մարտ 13-ին, Գրողներու Միութեան, Երեւանի քաղաքապետարանին եւ պետական համալսարանին կազմակերպութեամբ այց մը տրուած է Ե. Չարենցի յուշարձանին: Ելոյթներ ունեցած են Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, համալսարանի դասախօս եւ գրականագէտ Սամուէլ Մուրատեան, Չարենցի տուն – թանգարանի տնօրէնուհի Լիլիթ Ցակոբեան: Ուսանողներ արտասանած են Չարենցի բանաստեղծութիւններէն: Այցին մասնակցած է նաեւ Չարենցի թոռնիկին՝ Արփենիկի որդին Արմէն Չարենց: Մասնակիցները յուշարձանէն ուղղուած են բանաստեղծին տուն – թանգարանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քրտական գլխաւոր կուսակցութիւնը՝ Հատէփ (Ժողովուրդի ժողովրդավարութեան կուսակցութիւն) արգիլուեցաւ Սահմանադրական Ատեանին կողմէ: Ան կը նկատուի որպէս «կեդրոն մը գործունէութիւններու, որոնք կը վնասեն Պետութեան անբաժանելի միասնականութեան, օգնելով եւ զօրավիգ ըլլալով Քատէքի» (նախկին ՓՔՔ), որ աւօրինի է: Այս առաջին վճիռէն կէս ժամ յետոյ, բեկանիչ Ատեանին դատախազը արգիլման գործընթացի մը ձեռնարկեց Տեհապ կուսակցութեան դէմ, որ կապուած է Հատէփի: 46 անդամներ, ումանք հիմնադիր անդամներ, հինգ տարուան համար չեն կրնար քաղաքական գործունէութիւն ունենալ: Կուսակցութեան մէկ պատասխանատուն յայտարարած է թէ Հատէփը ոչ մէկ կապ ունի զինեալ պայքարի հետ: Անդարայի արեւմտեան դիւանագէտները կը գտնեն որ Հատէփի դէմ այս արգելքը նոր հարց մըն է Թուրքիոյ համար Եւրոպական Միութեան հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ: Դեռ կայ Կիպրոսի հարցը, մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանին դատապարտումը եւ այլն, եւ այլն:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ երկու պահակներ ըմբռնած խմբամբ սպաննուած են իսրայէլացի զինուորներու կրակոցներէն եւ թանկ մը արձակուած հրթիռէ: Ճենինի մօտ ալ չորս Պաղեստինցի սպաննուած է:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ կացութիւնը ալ աւելի վատթարացած է վերջին ամիսներուն, ըստ Եւրոպայի Խորհուրդի մարդկային իրաւանց բաժանմունքի պատասխանատուին, որ նոր այցելութիւն մը կատարած է Փետրուար 10-էն 16: Ան, տեղեկագիր մը սփռած է համացանցի վրայ, ուր շատ սեւ պատկեր մը կը գծէ, դիտել տալով որ անհետացումները բազմացած են, նաեւ ոճիրները եւ հաշուեյարդարները: Եթէ չէչէն մարտիկները նման արարքներ կը գործեն, դաշնակցային ուժերու տարբեր ալ յանցագործութիւններ կ՚ընեն:

Փ. ԼԸԼՈՒՇ յամառեցաւ իր յայտարարութեան մէջ, չափաւոր ձախն ալ մեղադրելով հակահրէութեամբ եւ մերժեց ներողութիւն խնդրել ընկերվարականներէն: Հոլանտ հարց կու տայ՝ Իւ-էմ-Փէ-էն պէ՞տք է իր շարքերուն մէջ պահէ Փ. Լըլուշը:

ԻՍՐԱՅԷԼ մտահոգ է, որովհետեւ վախն ունի հակահրէութեան նոր հոսանքի մը: Ան, ծաւալ առած է արդէն Միացեալ-Նահանգներու մէջ, ուր տարածուած է սա լոզունգը՝ «Հրեաներու ուզած պատերազմը»: Իսրայէլի մամուլն ալ չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը: Հա՛արեց կը գրէ թէ «պատերազմը որ կը մօտենայ հրապարակ հանեց Սիոնի իմաստուններուն նոր փրոթոքոլ մը» ակնարկելով այն շինծու նկատուածին, որուն պատրաստութիւնը վերագրուած է ցարական ոստիկանութեան: Իսրայէլացիներուն համար նոր տեսութիւնն է. «Հրեաները պատերազմի կը մղեն, որովհետեւ անիկա լաւ կ՚ըլլայ իրենց համար»: Կ՚ոգեկոչեն ամերիկեան Գոնկրէսի դեմոկրատ մէկ անդամին արտայայտութիւնը՝ «առանց հրեայ համայնքին ճնշումին Իրաքի պատերազմին համար, այժմ չէինք ըներ ինչ որ կ՚ընենք»: Ճիմ Մորան պարտաւորուած է ներողութիւն խնդրել առանց համոզելու ճերմակ Փոսթի լրագրողները:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ հիւսիսը ահաւոր արկած մը պատահած է Մարտ 13-ին, երբ 250 կառքեր եւ բեռնակառքեր բախած են իրարու: 14 մեռեալ կար եւ 85 ծանր վիրաւորներ: Կը կարծուի որ մշուշի հետեւանք է:

ՊՈՄՊԷՅ ռմբահարձ մը գործուած է, 10 մեռեալ կայ եւ 17 վիրաւոր: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին:

ՍԵՐԲԻՈՅ վարչապետին սպանութիւնը ցնցած է ամբողջ երկիրը: Կասկածները աւելի կեդրոնացած են մաֆիայի շրջանակներուն վրայ: Արդէն իսկ 200 հոգի ձերբակալուած էին, որոնք կապ ունին այդ շրջանակներուն հետ:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՅՑ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Բ.

Սոցիալիզմը եւ կոմունիզմը հայրենասիրութիւնն ու կրօնն է այն մարդկանց, ովքեր կորցրել են իրենց ազգային զգացումը:

ՃՈՐՃ ՕՐՈՒԷԼ

1930-ականների առաջին կէսը ոչ միայն գիւղի աշխատաւորութեան կազմակերպուած գենոցիդի, այլեւ ամբողջ հասարակութեան ծրագրուած բարոյալքումի տարիներն են: Կոմերիտմիութեան առաջնորդ Ա. Կոսարեւը 1932 թ. Դեկտեմբեր 12-ին «Պրավդա» թերթի մէջ գրել է. «Մենք պէտք չէ ունենանք համամարդկային բարոյականութիւն»: Եւ արդէն երկու տասնամեակ անց իմ սերնդի պատանիներին սովորեցնում էին տարբերակել «բուժուական համամարդկային բարոյականութիւնը» եւ «սովետական մարդու բարոյականութիւնը»: Մեզ սովորեցնում էին, թէ սովետական մարդու «բարոյականութեան» հիմքը ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆՆ է: Եւ մինչեւ մեր ծնուելը, արդէն իսկ ապահովել էին սովետական մանկավարժութեան հիմունքները: «Պիոներսկայա պրավդա» մանկական թերթը 1932 թ. Դեկտեմբեր 17-ի հրապարակումի մէջ պատանի պիոներների հիմնական խնդիրը համարում է «ատելութիւն դաստիարակելը»: Ատելութիւնը, որ մինչ այդ ուղղուած էր դասակարգային կամ յեղափոխութեան թշնամու դէմ, հիմա դառնում էր բոլոր նրանց դէմ, որոնք հրջապատում էին երեխաներին: Իսկ երեխաների շրջապատը արիւնակից հարազատներն էին, ընտանիքի անդամները, ծանօթները, բարեկամները, ուսուցիչները, ընկերները: Այս նոր, ոչ համամարդկային, այլ սովետական «բարոյականութիւնը» դաստիարակելու պատուիրանը սովորեցնում է. «Եթէ արիւնակից ազգականը ժողովրդի թշնամի է, ապա նա այլեւս ոչ թէ ազգական, այլ պարզապէս թշնամի է եւ որեւէ պատճառ չի կարող լինել նրան խնայելու համար» (Մ. Գորկի, «Մանկական գրականութեան մասին», Մ. 1958, էջ 201): Այս ընդհանուր հենքի վրայ բնական է ՍՍՀՄ ժողկոմխորհի (կառավարութեան) եւ ՀամԿ(բ)Կ-ի «Որոշումը մանկական գրականութեան նկատմամբ հսկողութիւնն ուժեղացնելու մասին» («Պրավդա», 1935 Յունիս 1):

Ինչպէս արդէն արձանագրել են սովետական իրականութեան օտարերկրեայ ականատեսներ ու պատմութիւնը հետազօտողները, սովետական բռնատիրութեան մէջ սկիզբ էր առնում նաեւ սիրոյ նկատմամբ վերաբերմունքի փոփոխութիւն: «Տղամարդու եւ կնոջ միջեւ մտերմիկ յարաբերութիւնները մղում են հեռաւոր ետին ծիր, իրենց տեղը զիջելով մարդու եւ Առաջնորդի, մարդու եւ Հայրենիքի միջեւ մտերիմ յարաբերութիւններին: Ստալինի նկատմամբ սիրոյ արտայայտութիւնը ստանում է զգացական, էրոտիկ բնոյթ» (Մ. Հելլեր, «Մեքենան եւ պտուտակները», Լոնտոն, 1985, էջ 202):

Սովետական լեզուի մէջ յայտնուեցին նորանոր եզրեր, որպիսիք են «սովետական հայրենիք»ը, «սովետական հայրենասիրութիւնը», «սովետական քաղաքացու պարտականութիւնները» եւ այլն: Անցաւ եւս մի քանի տարի եւ Ստալինը դարձաւ «սովետական հայրենիքի» մարմնաւորումը, հետեւաբար, «սովետական հայրենիքն» էլ մարմնաւորում էր Ստալինին: Յիշեցնեմ «Յանուն Հայրենիքի, յանուն Ստալինի» կարգախօսը: Սովետական վարչակարգի նկատմամբ վերապահները «հայրենիքի դաւաճաններ» էին, իսկ Հայրենիքն էլ, չմոռանանք՝ Ստալինն էր, որ գաղութատիրական Ռուսաստանի նուաճած հարիւրից աւելի ազգութիւնների Հայրն էր: Ուստի Հայրենիքը Հիւսիսային ծովերից մինչեւ Արաքս գետն էր, եւ Կարպատեան լեռներից մինչեւ Խաղաղ ովկիանոս:

Սովետական Միութիւնը բացայայտւում էր որպէս ամբողջութեամբ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆԱՑՈՒԱԾ մի պետութիւն:

Գաղափարաբանութեան խնդիրն էր «մարքս – լենինեան անպարտելի ուսմունքը» յարմարեցնել «պատմական տուեալ պահի» կարիքին: Այսինքն՝ արդարացնել ու սրբացնել կուսակցութեան քաղաքականութիւնը՝ յղում կատարելով «միակ ու ճշմարիտ ուսմունքի» բարձրագոյն յանձնարարականին: Երբ վարչակարգը հասաւ կատարելութեան, իսկ՝ Եւրոպայով մէկ տարածուել էր նոր աշխարհամարտի ահազանգը, սովետական գաղափարաբանութեան մէջ տեղի ունեցան յատակ եւ մնայուն փոփոխութիւններ: «Պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմը», որ պրոլետարական դիկտատուրայի բաղադրիչն էր, ստացաւ մի նոր յատկանիշ՝ «սովետական հայրենասիրութիւն», եւ այդ նորայայտ «հայրենասիրութիւնն» էլ արագօրէն ստացաւ ռուսական ծաւալապաշտական նացիոնալիզմի կերպարանք...

«Պատմական հէնց այս պահին» էլ վերարժէքաւորուեց «մեծ յեղափոխութիւն» յորջորջուող պետական հարուածի կամ յեղաշրջումի փաստը: Այլ կերպ ասած՝ կոմունիստական (բոլշեւիկեան) իշխանութիւնը աւելի բացայայտուեց որպէս ռուսական գաղութարար կայսրութեան պահապան միակ ուժ:

ՎԱԽԻ, ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ եւ ԲԱՐՈՅԱԼՔՈՒՄԻ դաստիարակութեանն է պարտական մեր Հայը՝ համեստ ու պարզ մարդուց մինչեւ համաշխարհային հռչակ ունեցող մտաւորականները, որոնք առիթը բաց չէին թողնում խոստովանելու, թէ «կարօտում են իրենց իմպերիան»:

Սովետական իմպերիան կարօտողները եկել ու հասել են 21-րդ դար եւ շարունակում են իրենց կարօտախտը քանի որ «մենք երջանիկ ենք մեր տգիտութեամբ, նորէն միջամտում է Սարոյեանը, — մեր տգիտութիւն մեզի կը պահէ...

Սովետաբաղձ «հայրենասէրները» չգիտեն եւ երջանիկ են, որ չգիտեն, թէ ինչպէս բռնատիրական վարչակարգը ոչնչացրեց բարոյական ու մշակութային անվերապահ արժէքներ կրող լուսաւոր գլուխները, կոտորեց մտաւորական եւ հոգեւորական մարդկանց՝ ուսուցիչներին, բժիշկներին, քահանաներին, գիտնականներին, արուեստագէտներին, գրողներին... Նոյն այդ «սովետահայրենասէրները», որոնք առատօրէն բուծուել են նաեւ տարաշխարհի հայութեան մէջ, չգիտեն եւ երջանիկ են իրենց անգիտութեամբ, որ եղծուած է իրենց հայրերի ու պապերի պատմութիւնը, նրանց ըստեղծած մշակոյթը, ոչնչացուած կամ կեղծուած են հոգեւոր – մշակութային հարուստ շերտեր, նենգուած է մեր ինքնութիւնը եւ մենք ոչ այլ ինչ ենք, եթէ միայն սովետական դաստիարակութեան եւ սովետական բարոյականութեան ժառանգորդներ: Եւ թող ոչ ոք չփորձի բամբասել Հային, թէ նա «որտեղ հաց, այնտեղ կաց է» է, թէ նա «ծոյլ է», եւս առաւել՝ պատրաստակամ է «հայրենիք դաւաճանելու», թէ նա, այդ Հայը, այն էլ մասնաւորապէս «Հայաստանցին» ստախօս է, խաբեբայ, գող ու աւազակ... Միայն այս միտքը փաստելու համար կարելի է, անշուշտ, մի առանձին յօդուածաշար գրել, բայց պէտք է բաւարարուենք արդէն վերը շարադրուածով եւ հաստատապէս համոզուենք, որ բոլոր թուարկուած արատները սովետահայի մէջ ոչ թէ Հայի ազգային յատկութիւնների արտայայտութիւններ են, այլ եօթանասուն երկար ու ձիգ տարիների կոմունիստական դաստիարակչական հետեւողական աշխատանքի արդիւնք, որպիսին իրականացուել են նոյն վախի, նոյն ատելութեան եւ համամարդկային բարոյականութեան նոյն այդ մերժումի շնորհիւ:

Մեր լուսաւոր մտքի տէր մարդիկ հասկանալով, որ պահանջւում է «չորեքթաթ կենալ», փորձեցին քօղարկուել համապատասխան դիմակով: Թէեւ դիմակով, բայց նրանք բնաւ չմոռացան, որ մի ժամանակ երկու ոտքի վրայ կանգնած են եղել իրենց քրիստոնէական ազատութեամբ եւ արժանապատուութեամբ: Դիմակով քօղարկուած եւ չորեքթաթ, այնուհանդերձ, պատգամները տեղ հասցնելու միջոցներ միեւնոյն է՝ գտնում էին: Թէկուզ այլախօսութեամբ: Կամ աքրոստիկոսներով: Կամ էլ պարզապէս թղթերի մէջ, որոնք անպայման մի օր հասնելու էին եկող սերունդներին:

Բայց քաղաքական ոստիկանութեան ամենատես աչքից ոչինչ հնարաւոր չէր ծածուկ պահել: Կոմունիստները լաւ էին ճանաչում դիմակաւորներին: Հետեւաբար, անհրաժեշտ էր մարդկային մատերիալի այնպիսի տեսակ, որի համար «չորեքթաթ կենալը» լինէր ինքնաբուխ վիճակ եւ առան միտք բորբոքող եւ սիրտ մաշող յիշողութիւնների: Եւ 1937-ին գլխատեցին մեր ազգը՝ ճիշդ 1915-ի օրինակով: Եւ 1915-ի հետեւանքներով՝ զանգուածային աքսորներով եւ ըկումով: Եւ Թուրքական կարմիր ջարդը շարունակուեց կոմունիստական բռնատիրութեան մէջ:

Աւելին՝ Հայը ենթարկուեց նաեւ սպիտակ ջարդի կամ հոգեւոր ցեղասպանութեան («Ցեղասպանութիւնը Խորհրդային Միութեան մէջ». Միւնխ, 1957):

(Շար. 2)

«ՊՈԼՍԵՑԻ ՏԱՐԵՑ ՇԱՀՆՈՒՐ»ԻՆ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Փարիզի Փոմփիտու Մշակութային կեդրոնին մէջ Մարտ 7 – 16 կազմակերպուած էր փառատօն մը, մկրտուած՝ «Սինէմա տիւ ռէէլ»: Այդ տասնօրեակի յայտագրին մէջ առնուած է Արա Շահինէրի «Entre père et fils» ժապաւէնը: Ան ցուցադրուեցաւ Մարդ 9-ին եւ 13-ին: Առաջին ցուցադրութեան յաջորդեց հարց – պատասխանի կարճ բաժին մըն ալ, դիտողներու եւ բեմադիրին միջեւ:

Արա Շահինէր, ինչպէս կ'ըսէր փառատօնին յայտագիր – գրքոյկը, Պոսթըն ապրող բեմադիր մըն էր որ տեսագրած էր Պոլիս մնացած հօրը հետ բաժնած կարօտի, գուրգուրանքի պահերը. պահեր որոնք աստիճանաբար կ'արձանագրէին հօրը՝ «Պոլսեցի տարեց Շահնուր»ին յիշողութեան կորուստը:

Մարտ 9-ի ցուցադրութեան սրահը լեցնող բազմութեան մէջ, հազիւ ձեռքի մը մատներուն չափ էր թիւը անոնց որոնք այդ սեղմ ներկայացումին մէջ ճանչցեր էին քանի մը տասնամեակ առաջուան Պոլսոյ հայկական վարժարաններու հայերէնի, հայ գրականութեան շատ համակրելի ուսուցիչ «Տոքթոր Շահնուր»ը ու յատուկ հետաքրքրութեամբ ուղղուած ցուցադրութեան սրահը:

Դիտելէ ետք մօտ ժամուան մը ժապաւէնը, անոր ստեղծած անմիջական ու գըրաւող տպաւորութիւնը կ'անդրադարձընէր թէ Արա Շահինէրի գործը առանց անցեալի ծանօթութեան, յիշատակներուն անհրաժեշտութեան, առանձին կանգուն մնալու բոլոր յատկանիշները ունէր. ու անոր հերոսին հետ ծանօթութիւնը, անոր կապուած յիշատակները, բնականաբար կը զօրացնէին զգացականը, ապրումները, բայց այդքա՛ն:

Ա. Շահինէր 1972-ին մեկնելէ ետք Պոլիսէն, ապրած է Փարիզ, ապա Պոսթըն: Ամբողջ գրեթէ երեք տասնամեակ բազմաթիւ անգամներ վերադարձած է ծննդավայրը: Ինք ըլլալով լրատուներու մարզին մէջ գործունէութեան տէր, նաեւ բեմադիր ու արտադրող, բնական էր որ տեսագրութեան պատառիկներով պահպանել ուզէր հօրը հետ վերջին տարիներու հանդիպումները: Ու այդ պատառիկներով կազմուած գործը մեծ յաջողութեամբ պատումը կ'ընէ ծերանալու. ծերութեան հոլովոյթին: Սերունդին որ առաւելապէս կը յափշտակուի յիշողութեան կորուստով, ինչ որ համատարած երեւոյթ է. բայց որ այս պարագային, նաեւ շատ իւրայատուկ բնոյթով կը ներկայանայ, երբ ֆիլմը արձանագրած է այդ երեւոյթին դէմ ենթակային պայքարը:

Կէս դար առաջուան կենսախայտ, լուսատես, վերջին ծայր գործօն դէմք, նաեւ որպէս հանրային գործիչ, մանաւանդ վաթսունական թուականներու ըսկիզբին Ուսուցչաց Միութեան հիմնադրութեան ու յետագայ գործունէութեան մէջ ունեցած կարեւորագոյն դերով, Տոքթոր Շահնուր կը յայտնուի իր մոռացումներուն գիտակից ու անոնց դարման փնտռողի դերով: Ճիշդ է որ պոլսական շրջանակին ժխտականներուն մէջ միշտ հաճելիին, վայելքին ճամբան գիտցող նոյն տիպարը մնացած է. բայց իր տան առանձնութեան մէջ, մոռնալուն որպէս ճար գտած նոթագրութիւններով, հակառակ անոր ժպիտին, ծերութեան գերիշխանութեան ենթարկուողին թախիծը կը պատէ դիտողը:

Այդ ենթարկումը անոր տարուէ տարի տկարացող յիշողութեան խորքէն կը հանէ երգեր, «Մեր հայրենիք թշուառ անտէր»ի, «Անդրանիկը քաջ»ի նման որոնք կ'երգէ կրկին ու կրկին, մինչ առանց նոթագրութեան նայելու, չի կրնար յիշել իր զաւակներուն անունները, թոռներուն թիւը: Ու հոն է տղան, այդ պահերու միակ խօսակիցը որ արձանագրելու գործը կը կատարէ: Արձանագրել եղածը, մնացածը որ յաջորդ պահուն պիտի կորսուի: Արձանագրել կորուստը. կեանքին, դէմքերու, յուշերու. ամբողջ աշխարհի մը:

Արա Շահինէր ներկայիս շրջանի մը համար Փարիզ կը գտնուի: Իր ժապաւէնը ձօնած է հօրը, մօրը՝ Արմենուհիին եւ եղբօրը՝ Հրայրին յիշատակին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՖԷՐԻՔԻՒՂԻ Շիրինօղլու սրահին մէջ, Մարտ 1-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սիրվարդ Գարամանուկեանի մանկական երգերու վերջին սալին: Նախ խօսք առած է Արա Էլակէօղ եւ արտայայտուած Ս. Գարամանուկի երաժշտութեան մասին: Դաշնակահար Շահան Արծրունի ալ տեղեկութիւններ տուած է սալին մասին: Սայաթ Նովա մանկանց երգչախումբի անդամներն ալ, ղեկավարութեամբ՝ Շուշան Գալաթաչի քանի մը մանկական երգեր մեկնաբանած են: Աւարտին շնորհակալութիւն յայտնած է Տիկին Ս. Գարամանուկ: Պատրիարքն ալ դիտել տուած է որ մանուկները կանուխ տարիքէն պէտք է երգել սորվին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ լիբանանահայ Գրական Շրջանակի Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 21-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Շահան Շահնուրի ծննդեան 100-ամեակին առթիւ: Խօսք առած են մէթր Գ. Տէրտէրեան, Պէպօ Սիմոնեան: Ընթերցումներ կատարած է Ասպետ Ռուբինեան:

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻՆ

ՄԻՆՉ ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ՅԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ, ՀՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՓՈՒԹԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ: «ՏԻ ԻՆՏԻՓԵՆՏԸՆԹ» ԿԸ ԳՐԷ.

Անոնք կը ծրարեն Ասորեստանի, Սումերիոյ եւ Բաբելոնի առասպելական գանձերը հնագիտական վայրերու եւ Մուսուլի թանգարանին մէջ՝ պատրաստուելով պատերազմի: Դաս մը, որ սորված են Ծոցի պատերազմին ընթացքին ամերիկեան եւ բրիտանական ռմբակոծումներուն պատճառած աւերէն եւ կողոպուտէն, որ ծայր տուաւ պատերազմին յաջորդած անիշխանական վիճակին մէջ:

Մինչ Իրաքի հնագիտական գանձերու պատասխանատու տնօրէն Մանհալ Ժապար կը յայտնէ այն մտավախութիւնը, թէ բազմաթիւ հնութիւններ ենթակայ պիտի ըլլան վտանգի, օդային յարձակումի ահազանգ մը կը սկսի հնչել: Ամերիկեան եւ բրիտանական օդանաւեր դարձեալ երկինքն են եւ կը հսկեն «թռիչքի արգիլեալ գօտիին»:

Մուսուլը եւ անոր շրջապատը յաճախ թիրախ դարձած են դաշնակիցներու յարձակումներուն: Անցեալ Օգոստոսին անոնք ռատար մը փճացուցին քաղաքին օդակայանին մէջ: Այժմ Մուսուլի հնագիտական գանձերուն ճակատագիրը միջազգային խոր մտահոգութիւն կը յառաջացնէ: Ժապար անցեալ Մարտին կը գտնուէր Լոնտոն՝ հարցը քննելու համար բրիտանացի մասնագէտներու հետ, որոնց շարքին՝ Գէմպրիճի դասախօս Ճէյմս Օթէս եւ Բրիտանական թանգարանէն Ճոն Քըրթիս:

Հնադարեան երկու վայրեր աւերուած էին 1991-ի ամերիկեան յարձակումներուն ժամանակ, իսկ 640-ին կառուցուած ծուռ մինարէ մը 1994-ին մազապուրծ ազատած էր կործանումէ:

«Յայտնապէս սակա տագնապ կը պատճառէ: Եթէ պատերազմ տեղի ունենայ, եւ կ'ըսեն, թէ այս պատերազմը նոյնիսկ աւելի գէշ պիտի ըլլայ 1991-ի պատերազմէն, ապա պէտք է ընդունինք, մեր հնադարեան ժառանգութեան մէջ կորուստներ պիտի արձանագրուին, - կ'ըսէ Ժապար: - Սակայն սակա միայն Իրաքի կորուստը պիտի չըլլայ, այլ՝ ամբողջ աշխարհին: Առաջին գրաւոր բառը այստեղէն կու գայ, արուեստի եւ երաժշտութեան բազմաթիւ գաղափարներ այստեղ ծնունդ առած են: Սարսափելի ողբերգութիւն մը պիտի ըլլայ»:

Ծրագիրը հնութիւնները ստորերկրեայ նկուղներ փոխադրելն է: Նկուղներուն վայրը գաղտնի կը մնայ, դէթ կանխարգիլելու համար կողոպուտի այն արշաւը, որ տեղի ունեցաւ 1991-ին, երբ վարչակարգը իր հակակշիռը կորսնցուց երկրին որոշ շրջաններուն մէջ:

Թանգարաններէ եւ հնագիտական վայրերէ գողցուած իրեր յայտնուեցան Եւրոպայի եւ Հիւսիսային Ամերիկայի շուկաներուն մէջ:

Մուսուլի շրջակայ հնագիտական հարստութեան մաս կը կազմէ Նիմրուտը, որ Ասորեստանի երկրորդ մայրաքաղաքը դարձաւ Ն.Ք. 1283-ին:

Նիմրուտի յայտնաբերումին մէջ դեր ունեցած են Բրիտանացիները: Օսթըն Հենրի Լէյարտ յայտնաբերած է Նիմրուտի ասորեստանեան պալատները եւ լուրը հրատարակուած է «Տը Իլլասթրէյթըտ Լանտըն Նիւզ»ի մէջ, 1840-ին: Ակաթա Քրիսթի 1950-ական տարիներու սկիզբը որոշ ժամանակ մը ապրած է Մուսուլ իր ամուսինին՝ անուանի հնագէտ Մաքս Մալուընի հետ եւ մասնակցած է Նիմրուտի պեղումներուն: Մուսուլի մէջ անոր կեցութիւնը ներշնչման աղբիւր եղած է իր «Մըրտըր ին Մեզոփոթամիա» եւ «Տէյ քէյմ թու Պաղտատ» վէպերուն:

Մուսուլի մօտ է նաեւ Նինուէն՝ սումերական եւ բաբելոնական մշակութային կեդրոնը եւ Սենեքերիմի մայրաքաղաքը: Իրաքցի եւ եւրոպացի հնագէտներ Նինուէի մէջ յայտնաբերած են շարք մը հնադարեան գանձեր եւ պալատներ: Կայ նաեւ Հաթրան՝ պարսկական կայսրութեան հեռաւոր մէկ կեդրոնը, ուրկէ յայտնաբերուած են թանկարժէք հնութիւններ: Այս եւ նման վայրերու մէջ հնագիտական աշխատանքները դադրած են, որովհետեւ շատ վտանգաւոր կը նկատուին:

Տարբեր վայրերէ յայտնաբերուած հնութիւններէն ոմանք փոխադրուած են Արեւմուտք, մանաւանդ՝ Բրիտանիա: Անոնց մեծամասնութիւնը, որոնց շարքին՝ մեծ թիւով արձաններու գլուխներ, կը ցուցադրուին Բրիտանական թանգարանին մէջ:

Իրաքցի թանգարանի պատասխանատու մը՝ Սապա Օմարի կ'ըսէ. «Բազմաթիւ իրերու վերադարձը պահանջած ենք, սակայն մեր դիմումները մերժուած են այն պատճառաբանութեամբ, թէ վտանգաւոր է կացութիւնը: Անոնք կը սպառնան ռմբակոծել մեզ, ապա կ'ըսեն, թէ չեն կրնար վերադարձնել մեր ժառանգութիւնը, որովհետեւ պարզապէս կացութիւնը շատ վտանգաւոր է: Չէ՞ք կարծեր, թէ հետաքրքրական պատճառաբանութիւն մըն է այս: Իրաքը տարբեր կրօններու եւ մշակոյթներու վայր մըն է: Մարդիկ պէտք չէ, որ իրենց կեանքին եւ պատմութեան դէմ պատերազմի նման սպառնալիքներ դիմագրաւելով ապրին»:

Շրջանին բնակիչներուն շարքին են եզիտիները. ծագումով քիւրտ ժողովուրդ մը, որուն կրօնական հաւատալիքները զրադաշտականութեան, իսլամութեան, քրիստոնէութեան եւ հեթանոսութեան խառնուրդ մըն են: Անոնց գաղտնի փիլիսոփայութիւններն ու թապուները կը թելադրեն կապոյտ հագնիլ եւ հազար ուտել: Մուսուլէն հիւսիս՝ Այն Սիֆնիի մէջ եզիտիներու սրբավայրը հնագիտական ժառանգութեան վտանգուած վայր մըն է:

Մուսուլը նաեւ Իրաքի մէջ քրիստոնէութեան կեդրոն մըն է, թէեւ սուրիացի կաթողիկէներու թիւը նուազած է գաղթի պատճառով: Մուսուլի 1.5 միլիոն բնակչութեան մէջ քրիստոնեաները կը հաշուեն շուրջ 20 հազար:

Ամէնէն հին եկեղեցիին՝ Ս. Թովմասի մէջ, որ կառուցուած է այնտեղ, ուր բնակած է առաքեալը Մուսուլ այցելութեան առիթով, Հայր Փայուս կը խօսի պատերազմի յայտնապէս անդառնալի ընթացքին մասին:

Ս. Յովսէփ եկեղեցին եւ եկեղեցապատկան դպրոց մը աւերուած էին Ծոցի պատերազմի ժամանակ:

«Խելացնոր բան է, եւ բոլոր Եւրոպացիները, որոնց կը հանդիպիմ, կ'ըսեն, թէ խելացնոր բան է, սակայն կը թուի, թէ Ամերիկացիք որոշած են, - կ'ըսէ Հայր Փայուս: - Պէտք է ձեւ մը ըլլայ այս հարցը բանակցութեամբ լուծելու: Արդէն մահ ու աւեր տեսած ենք Մուսուլի մէջ: Մարդկային կեանքի ահաւոր վատնում է այս: Այստեղ գոյութիւն ունի նախաքրիստոնէական մշակոյթ մը, սակայն անիկա կը պատկանի ամբողջ մարդկութեան: Կը յուսամ, որ անիկա անվնաս մնայ»:

Մուսուլի տարածքին եկեղեցիներ հըսկումներ յայտարարած են խաղաղութեան համար. «Միակ բանը, որ կրնանք ընել: Մնացեալը Աստուծմէ կախեալ է», կ'ըսէ Հայր Փայուս՝ ափերը տարածելով աղերսագին:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՕՑԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՏՈԼՈՐԷՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

JP MORGAN CHASE BANK, TRUSTEE

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ Տոլորէս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթապէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտեալ

ա. վարդապետական աւարտաճառեր հայագիտական նիւթերու մասին,

բ. Հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ. 19-րդ դարու եւ աւելի վաղ շրջանի հայ գրականութեան երկեր:

Ներկայացուող աշխատասիրութիւնները կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն կա՛մ անգլերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգլերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թըւականներէն առաջ:

Յաւելուածական տեղեկութեան եւ դիմումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել՝

LIEBMANN FUND—PUBLICATIONS
c/o Mr. M. Haigentz
1518 11th Street
Fort Lee, NJ 07024

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԵՐԹՕՆ ՎԷՊԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի հրատարակչութիւն, Երեւան, 2002

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Երբ գիւղացիները առաջին անգամ երկուքը միասին տեսեր էին ազատ, համարձակ, պտոյտի գացած ժամանակ, իրար էին անցեր, մասնաւորապէս ձկնորսական կամ արհեստաւորներու թաղերուն մէջ:

Տեսնուած բան չէր, որ վարժուհի մը, այսպէս համարձակ օրը ցերեկով պտոյտի ելլէր տղամարդու մը հետ, ան ալ ուսուցչի մը հետ, մանաւանդ տեսուչին հետ:

Առաջին տեսնող կինը, լուացքը տաշտին մէջ թողած, օճառոտ ձեռքերը գոգնոցին սրբելով քովի դրացուհիին վազած էր շնչասպառ.

- Օրիորդը եւ միւսին միասին գիւղէն դուրս կ'ելլա՛ն...

- Ի՞նչ կ'ըսես, քա՛, անկարելի բան է: Անանկ նամուսով, միւռոնով աղջիկ կ'երեւար, ի՛նչ կ'ըսես...

- Քա՛, եթէ չես հաւատար, եկո՛ւր հեղ մը նայէ. վա՜յ, քանի փողոցը չեն դարձած...

Դրացուհին զարմանքէն՝ գրկած ծծկեր տղան օրօրոցը պառկեցուցած էր, առանց անոր լացերուն ուշադրութիւն դարձնելու, եւ դուռ վազած:

Երկու կիները փողոցը կանգնած երկար կը նայէին զոյգին ետեւէն, որ կը հեռանար ծովու ափին երկայնքին:

Փողոցէն անցնող ուրիշ կին մը, որ բանջարեղէններով լեցուն սակառով տուն կը վերադառնար, տեսնելով երկու կանանց վրդովուած դէմքերը, մօտեցաւ եւ անձկութեամբ հարցուց.

- Խէ՛ր է, ի՞նչ կայ... ի՞ն չ է պատահեր...

- Օրիորդը եւ միւսին միասին տեղ կ'երթան, ալ ի՞նչ պիտի պատահի...

- Վո՜ւյ, մեռնի՛մ, մեր աղջիկները ասանկներուն ձեռքը տուինք, որ այս տեսակ օրինակներ տեսնան: Այս իրիկուն իսկ մարդուս պիտի ըսեմ. երկինք կը բարձրացնէ միւսին ալ, օրիորդն ալ, թո՛ղ իմանայ...

Իրիկունը, ամուսիններուն տուն վերադարձին, փոքրիկ, փայտէ տնակներուն մէջ հաւանաբար առաջին արտասանուած խօսքը եղած էր.

- Միւսին եւ օրիորդը միասին պտոյտի գացին, սատանան գիտէ ո՛ւր...

Ամուսինները հազիւ յաջողած էին հանդարտեցնել իրենց վրդովուած կիները.

- Եղածը ի՞նչ է քի. պտոյտի գացեր են: Երկուքն ալ լուրջ եւ ուսումնական մարդիկ են, շատ շատ պսակ մը պիտի ունենանք: Միւսին երեք տարի կ'ընէ գիւղս ն. է՛, մէկ կնկայ ծուռ աչքով նայած ունի՞, հէլպէթ թէ՝ օր մը օրանց պիտի ամուսնանայ. լաւ է քի իրար առնեն, երկար կը մնան գիւղը:

Հազիւ քիչ մը հանդարտացած՝ գիւղին կանայք կրկին վրդովուեցան: Նկատեր էին, որ միւսին օրիորդին տունը կ'երթար, մութը կոխելէ վերջն ալ:

Յաջորդ օրն իսկ, կիները իրենց մէջէն ընտրեցին ամենաճարպիկը, Սուրբիկ տուտուն որ հանրածանօթ էր ուրիշներու տունը անցած դարձածը իմանալու իր հմտութեամբ:

- Գնա՛, - ըսեր էին, - մէյ մը խօսեցուր օրիորդին տանտիրուհին, տիկին Ագապին. տեսնենք եղածն ի՞նչ է:

Սուրբիկ տուտու, հպարտ իրեն տըրուած առաքելութեամբ եւ հետաքրքրութենէն դողալով, գացեր զարկեր էր տիկին Ագապիի դուռը:

Սուրբիկ տուտուլի անժամանակ այցելութիւնը չէր զարմացուցած տիկին Ագապին: Ան անմիջապէս կռահեր էր անոր այցելութեան նպատակը, բայց չհասկընալ ձեւացուցած էր:

- Բարով եկար, Սուրբիկ տուտու - ըսեր էր սիրալիր, - սա ի՞նչ հով բերաւ քեզ:

- Հիչ, սանկ կ'անցնէի, - ըսի, - մէյ մը տեսնամ թէ՝ ի՞նչ կ'ընէ տիկին Ագապին: Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ, նայինք:

- Հիչ, ի՞նչ պիտի ըլլայ քի. օրը գիշեր կ'ընենք աշխատելով, չարչարուելով: Ամէն մէկ օրը միւսին նման:

Սուրբիկ տուտուն չէր գիտեր թէ՝ ի՞նչ ընէ տանտիրուհին խօսեցնելու համար:

- Նորութիւն մը, բան մը չկա՞յ: Ի՞նչ կ'ընէ օրիորդը, քեզի նեղութիւն չի՞ տար...

- Կը հասկնամ մտքէդ անցածը, Սուրբիկ տուտու, - պատասխաներ էր տիկին Ագապին, համբերութիւնը հատած. - Առաջինը չես, որ կու գաս: Այսօր հինգերորդն ես: Սա միւսին օրիորդին գալուն համար չէ՞ս... հա՞: Անոր համար չէ՞ քի գործ բան թողած իրար էք անցեր: Էհ, կրնամ հանգիստ քնանալ: Քոյր ու աղբոր պէս են: Հըպա, ի՞նչ կ'ուզէիք. մի՛ս մինակ տղայ, մի՛ս մինակ աղջիկ, ոչ ընտանիք, ոչ ծանօթ, հըպա ի՞նչ ընեն, իրարու քով կու գան, կը խօսին, ժամանակը կ'անցնի...

Սուրբիկ տուտուն թերահաւատ կը ժպտայ՝ դեղին ակռաները ցոյց տալով:

- Ի՞նչ գիտնամ, ըսի քի կրակը վառօդին քով չեն դներ. ըսի, որ դպրոցին պատիւը մեր...

- Է՛, բաւական է, - պոռաց տիկին Ագապի, - հոս ոչ վառօդ կայ, ոչ կրակ: Կրնաք հանգիստ քնանալ: Սկիզբները, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ես ալ անհանդստացայ, ելայ դրան ծակէն նայեցայ: Է՛, քուրիկ, մէկը սեղանին սա կողմն է նըստեր, միւսը թէ՝ ան կողմը. մէկը կը կարդայ, միւսը կը լսէ: Հիմա չէ, մտածեցի, քիչ վերջը գամ նայիմ: Է, աղէ՛կ, քիչ վերջը տեսածս նոյնն էր, միայն կարդացողը փոխուեր էր: Ետոյ թէյ խմեցին, յետոյ ալ օրիորդը քէմանչա չալեց: Ահա եղածը. Իմ տունիս մէջ անպատիւ բան չի պատահիր... Նամուսի մասին ես ալ գաղափար ունիմ: Ձեզմէ դա՞ս պիտի առնեմ:

(Շար. 51)

Գավէզեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ՝

ԱԼԻՍ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 14-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 18, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին քրոջ եւ եղբայրներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը ինչպէս նաեւ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Ալիս Սամուէլեան – Ասլանեանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իր ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ մեծր Էմիլ Ասլանեանի մահուան առիթով:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը կը ցաւակցի ընկերուհի Լիզա Ժիլիպէռի եւ քրոջ Ժանէթ Ընքապապեանի, իրենց քեռայրին եւ ամուսնոյն՝ Արամ Ընքապապեանի, նաեւ իրենց եղբօր՝ Ռոստոմ Զալըքեանի կսկծալի մահուան առթիւ: Այս առիթով, մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տէր եւ Տիկին Մինաս Օհաննէսեանէ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Դարբինեանէ 25 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեանէ, Օր. Սիրվարդ Սապունճեանէ 30-ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Քարքուքլիէ 50 Եւրօ:

Այս առթիւ մասնաճիւղը, փոխան ծաղկեպսակի 50 Եւրօ կը նուիրէ Հայ Դատի Յանձնախումբին:

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԻՍԻ. – Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ժագ Աբէլեան – Պօղոսեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՎԵՆԵՏԻԿ. – Ջուլալ Գազանճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓԱՐԻԶ. – Ներսէս Շահինեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓԱՐԻԶ. – Մարի եւ Գլօտ Մութաֆեան 130 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓԱՐԻԶ. - Անժէլ եւ Տիգրան Գույումճեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓԱՐԻԶ. – Արփի Թոթոյեան 70 Եւրօ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ըստանալ՝ «Յառաջ»էն):

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de la traduction de l'ouvrage de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(Ingénieur atomiste)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14.30-ին սովորական հաւաքատեղին:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ:

Առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հսկում:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Մարտ 20 ժամը 20.30-ին

Մեզ ծանօթ եւ անծանօթ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ

Բանախօս՝ ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
Անահիտ Սիմոնեան
եւ
Մաղէն Սիրոյ-Տաղ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars

à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

A l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise

des Journées d'Amitié

au profit de l'Ecole Sainte Croix du samedi
(B A Z A R D E C H A R I T E)
dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris IIIe (l'entrée par l'église)

Le samedi et dimanche 22 et 23 mars, de 13h à 20h.

Bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale etc...

Métro : République, Filles du Calvaire

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques du 18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche**.

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1 SEMAINE EN ARMENIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SUPER PROMOTION
575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX A PARTIR DE
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 18
MARDI
18 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·646 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·646

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՍՈՐՆԵՐՈՒ ԵՐՐԵԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՊՈՒՇԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ Է

ՇԻՐԱՔ ՄԻՇՏ ԴԷՄ Է

Կիրակի, Մարտ 16-ին է որ պատերազմի կողմնակից երրեակը՝ ԱՄՆ, Սպանիա, Մեծն-Բրիտանիա հանդիպում մը ունեցան, որ հազիւ քանի մը ժամ տեւեց, բայց, բաւեց որ վճռական որոշում առրուի, ինչ կը վերաբերի պատերազմին : Ճ· Պուշ, Պլէր եւ Ազնար վճռական են : Պուշի համար, Մարտ 17-ը «ճշմարտութեան պահն է» եւ այդ օրը Ապահովութեան Խորհուրդը պարտի պատերազմի վաւերագիրը տալ : Պատերազմ բառը չի գործածուիր, բայց, վերջնագիրը յստակ է : Պուշ, հանդիպումի մը աւարտին յայտարարեց . – «ՄԱԿ-ը իր գործը չտեսաւ Ռուանտա եւ Քոսովօ, կը յուսանք որ վաղը ՄԱԿ-ը իր գործը կը տեսնէ Իրաքեան տագնապին մէջ : ՄԱԿ-ը շատ կարեւոր կազմակերպութիւն մըն է, բայց, երբ բանաձեւեր քուէարկուին, պէտք է այնպէս ընել, որ բառերը իմաստ մը ունենան» : Պուշ դեռ չեշտած է «այն եզրակացութեան յանգեցանք որ վաղը (Երկուշաբթի, Մարտ 17) ճշմարտութեան պահ մը պիտի ըլլայ համայն աշխարհի համար» : Մամուլի այս ասուլիսին ատեն, լրագրողներ ուզեցին որ աւելի յստակ ըլլայ եւ յայտնէ թէ պատերազմի պիտի՞ դիմէ, եթէ Ապահովութեան Խորհուրդը չքուէարկէ այդ Բ· բանաձեւը, նախագահ Պուշ կը կրկնէ՝ «Այդ է զոր կ՚ըսեմ : Երկուշաբթի այն օրն է երբ պիտի վճռենք թէ դիւանագիտութիւնը կրնա՞յ գործել» : ԱՄՆ-ու նախագահը միացեալ Իրաք մը կ՚ուզէ, ժողովրդավար հիմնարկներով Ս· Հիւսէյնի վարչակարգին տապալումէն ետք : Երեքները որոշած են նաեւ Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան հեռաձայնել Շիրաքի եւ ճնշում բանեցնել, թէեւ Ֆրանսայի նախագահը ամերիկեան հեռատեսիլի Սի-Պի-էՍ եւ Սի-էՆ-էՆ կայաններէն կրկնեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է իր վեթօն դնելու : Միաժամանակ ուզեց որ շատ մեծ ծաւալ չառնէ Միացեալ – Նահանգներու հետ յարաբերութեանց վատթարացումը, թէեւ Ամերիկացիք նոյն մօտեցումը չունին : Եւ այլեւս չեն գիտեր ինչպէս բուժել իրենց վրէժը Ֆրանսացիներէն, հակառակ անոր որ պատերազմին դէմ եղողը միայն Ֆրանսան չէ, ամբողջ աշխարհ դէմ է, կա՛յ ցոյցերը, բայց, Ամերիկա իր մաղձը կը թափէ Ֆրանսայի վրայ : Վրէժ լուծելու վերջին գիւտը կը վերաբերի Նորմանտի թաղուած ամերիկացի շուրջ 60 հազար զինուորներու դիակները Ամերիկա փոխադրելու, որովհետեւ հողը ուր թաղուած են արժանի չէ իրենց :

Հ· Պլիքս, ՄԱԿ-ի քննիչներու ղեկավարը «շատ պատմական» գտաւ Պուշի խօսքերը եւ չյացանեց քննիչներու մեկնումը Իրաքէն, եթէ թոյլ չտրուի որ իրենց աշխատանքը շարունակեն : Իրաքէն կը մեկնին արդէն դիւանագիտական բոլոր մարմինները, դեսպաններն ու պաշտօնատարները : Ժողովուրդն ալ խուճապի մատնուած է եւ ով որ կրնայ կը ջանայ ապաստան գտնել դրացի երկիր մը :

Ս· Հիւսէյն երկիրը պաշտպանութեան չորս շրջաններու բաժնեց, ամէն մէկը դնելով իր չորս ամէնէն հաւատարիմ հրամանատարներուն ղեկավարութեան տակ, մէկը՝ իր իսկ զաւկին : Սպառնաց նաեւ հակամարտութիւնը տարածել ամբողջ երկրագունդին, ամերիկեան յարձակման մը պարագային : Միաժամանակ թէեւ, Իրաք կ՚ուզէ շարունակել գործակցիլ ՄԱԿ-ի քննիչներուն հետ, բայց, անոնք արդէն մեկնումի ճամբան բռնած են : ԱՄՆ հրահանգած են նաեւ Իսրայէլի, Սուրիոյ եւ Քուէյթի իրենց քաղաքացիներուն մեկնիլ :

Թուրքիոյ նոր վարչապետը՝ Էրտողան չաճապարեց դոհացում տալու համար Ամերիկացիներուն : Տրամադիր չէ մերժուած բանաձեւը (ամերիկեան զօրքի տեղաւորում) կրկին Ազգային Ժողովի ներկայացնելու առ այժմ, օրակարգի նիւթ չէ, կ՚ըսէ : Պարզ է որ Թուրքիա ամէն բան պիտի ընէ առաւելագոյն ապահովութիւն ձեռք ձգելու համար Ամերիկացիներէն : Բայց եւ այնպէս Թուրք ընդդիմութիւնը (Ժողովուրդի Հանրապետական Կուսակցութիւն) կասկած ունի որ կառավարութիւնը գաղտնի համաձայնագիր մը ստորագրած ըլլայ Ամերիկացիներուն հետ : Օնուր Էօյմէն կը բացատրէ «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի որ եթէ արտօնած են գոյութիւն ունեցող կայաններու արդիականացումը եւ տարածումը, չեն արտօնած որ օտար զինուորականներ երթեւեկեն երկրին մէջ : Նախկին դիւանագէտ, Էօյմէն վստահութիւն չունի կառավարութեան վրայ, հարց տուած է Պաշտպանութեան նախարարին թէ համաձայնագիր մը կա՞յ Ամերիկացիներուն հետ, ան դրական պատասխան տուած է Պաշտպանութեան նախարարին ալ բովանդակութեան մասին :

Պոլսոյ մէջ, Մարտ 16-ին, 26 հոգի ձերբակալուած են ցոյցի մը ատեն, որ 300 հոգի համախմբած էր Տեհափ-ի հրաւէրով :

Բազմաթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան կիրակին, Մարտ 15-ին, քաղաքէ քաղաք պատերազմին դէմ : Ամէնէն աւելի ժողովուրդ համախմբած էր Միլանոյի ցոյցը (500 հազար), ցոյցեր եղան նաեւ Սպանիա, Գանատա, Ֆրանսա, Ուաշինկթըն, Պրագիլ, Եմէն եւ այլուր :

Գազայի հարաւը 23 տարեկան խաղաղապաշտ Ամերիկուհի մը սպաննուած է, ճզմուելով խարայէլեան պուլտոզէրի մը կողմէ : Ականատեսներու համաձայն կինը կը ջանար արգելք հանդիսանալ պուլտոզէրի յառաջացման, երբ վարորդը զինք տեսնելով հանդերձ ճզմած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ԼՈՒՔ ԼԱԿԱՐՏԷՐ, Ֆրանսայի մեծագոյն գործատէրերէն մէկը, եթէ ոչ մեծագոյնը, մեռաւ 75 տարեկանին, Մարտ 14-ի գիշերը, Փարիզի Լարիպուազիէր հիւանդանոցին մէջ : Մահուան պարագաները կամ պատճառները շատ յստակ չեն, հակառակ տրուած բժշկական բացատրութիւններուն : Լակարտէր, Փետր· 27-ին, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած էր կոնքէն, ապա տուն վերադարձած, բայց, յաջորդ օրը մահաքունի մէջ փոխադրուած էր Լարիպուազիէր հիւանդանոցի վերակենդանացման բաժինը : Կ՚ըսուի թէ վարակուած էր շատ հազուագիւտ վիրուսէ մը, որ քայքայած էր ջղային դրութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, Լակարտէրի հետ կ՚անհետանայ Ֆրանսացի բացառիկ դէմք մը, որու կայսրութիւնը կը գնահատուի 4.6 միլիառ եւրօ եւ կը վերաբերի բոլոր ճիւղերուն՝ ճարտարարուեստ, օդանաւորդութիւն, մետաղ, կառք, ձի, մամուլ, հրատարակչութիւն : Իր վերջին գնումն էր Վիվէնտի Իւնիվէրսալի հրատարակչական գործունէութիւնը : Տէրն էր Հաշէթի, մամուլի («Էլ», «Մաչ»), սպասարկութիւններու (Ռըլէ, Վիրժին), Մաթրայի (կառք), ձայնասփիւռի (Եւրոպա 1, Եւրոպա 2, ԷՌ-ԷՖ-ԷՄ, եւ այլն, եւ այլն : Ունեցած է նաեւ ձախողութիւններ (Թըլէֆ 1, Գանալ), բայց, կը սիրէր կրկնել՝ սխալներ գործած եմ, բայց, երբեք նոյնը : Իր միակ զաւակն է՝ Առնօ, որ գլուխը կ՚անցնի այս հսկայ կայսրութեան :

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ներխուժում մը կատարած է Գազայի գօտիէն ներս, սպաննելով 6 Պաղեստինցիներ, որոնց մէջ 13 տարու մանչուկ մը եւ նորածին մը :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ 24 ժամուան գործադուլի շարժումի մը կը դիմէ Մարտ 18-ին : Երթեւեկը պիտի դադրի Մարտ 17-ին իսկ, ժամը 20-էն սկսեալ : Բողոքի պատճառն է Եւրոպական Միութեան որոշումներու կիրարկումը, ինչ կը վերաբերի ապրանքներու փոխադրութեան : Գործադուլի ձեռնարկած է նաեւ Ազգային կրթութիւնը :

ԹՈՔԱՏԱՊԻ մատհոգիչ համաճարակ մը մէջտեղ ելած է Զինաստան եւ տա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԻՐԱՔ

ԱՆՏԷՐ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

Պատերազմի օրը կը մօտենայ եւ Իրաքի մէջ ամէնէն աւելի սարսափ կայ : Կը վախնանք մեր տունը տեղը, ընտանիքները կորսնցնելէ : Ո՞վ մեզի պիտի օգնէ եթէ պատերազմ սկսի : Այս բոլորին վրայ յուսահատական է մեզի համար առաջնորդին՝ Աւագ Արք·ի բացակայութիւնը : Կ՚ըսեն որ Ամերիկա փախած է եւ պատերազմը վերջանալէ յետոյ պիտի գայ : Հովիւը իր հօտին քով պէտք է ըլլայ երբ վտանգ կայ : Ոչ թէ ձգէ ու փախի : Ո՞ւր է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Վեհափառը, ինչո՞ւ չըստիպեր որ մեր առաջնորդը մեր քովը ըլլայ : Մայր Աթոռը պէտք է հոգ տանի մեր ժողովուրդին : Ամբողջ գաղութը այսօր առանց գլուխի մնացեր է : Վարդապետն ալ Հայաստան գացեր է : Ո՞վ տէր պիտի ըլլայ մեզի մեր ցաւին մէջ : Գաղութը ամբողջ անտէր է : Օգնեցէ՛ք իրաքահայութեան :

ՍԵԴՈՒՀ

ԽՄԲ· "Յառաջ»"ի· – Երկուշաբթի· Մարտ 17-ի առաւօտը համացանցով բնտացանք վերոնշեալ լուրը, որ խիստ մտահոգիչ է : Դժբախտաբար, ոչ մէկ մանրամասնութիւն կամ հասցէ կայ եւ չկրցանք ալ ճշդել թէ ո՞վ է Սեդուհ : Ճիշդ է սակայն, որ ատենէ մը ի վեր Աւագ Արք· Միացեալ – Նահանգներ կը գտնուի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 15 / 17)

Տ· ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լրագրող Տ· Նաղդալեանի սպանութեան խնդրով ամբաստանուած Գրիգոր Պետրոսեան Մարտ 13-ին անձնատուր եղած է ոստիկանութեան : Հետաքննութեամբ պարզուած էր որ յանցագործներու խումբը Տ· Նաղդալեանի սպանութեան նախորդող ամիսներուն պատրաստած եւ իրագործած է շարք մը ծանր չարագործութիւններ, այդ կարգին՝ նաեւ զինեալ աւազակային յարձակումներ : Խումբին պատուիրատուները եղած են Յովհ· Յարութիւնեան եւ Խաչիկ Ահագինեան :

Յաջորդ օրն ալ, Մարտ 14-ին, Երեւանի իր բնակարանին մէջ ձերբակալուած է Յովհ. Յարութիւնեան որ ծանօթ է «Ալեք» մականունով

Նոյն օրը Վազգէն Սարգսեանի եղբայրը, նախկին վարչապետ, Արամ Սարգսեան հսկողութեան տակ առնուած է, նոյն սպանութեան առընչութեամբ : Անոր պատճառը այն եղած է որ ձերբակալուած ամբաստանեալներէն մէկը իր հարցաքննութեան ընթացքին որպէս ոճիրին դրդող, տուած է անոր անունը : Դիպահ մնալու պայմանաժամը 96 ժամ ըլլալով Հայաստանի մէջ, հարկ է սպասել անոր աւարտին, տեսնելու համար որ Ա· Սարգսեան պիտի մեղադրուի ու բանտարկուի՞ :

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ս· Դեմիրճեանի զօրակից ուժերուն կազմակերպած հերթական հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Մարտ 14-ին : Ելոյթ ներ ունեցած են ինքը, Ս· Դեմիրճեան, Ա· Սարգսեան, Ա· Սադոյեան եւ ուրիշներ : Անոնք կրկնած են նախագահական ընտրութեան ընթացքին կատարուած զանգուածային օրինազանցումներու պնդումները· նոյնիմաստ յայտարարութեամբ մըն ալ դիմած են իշխանութեան, իրաւապահ մարմիններուն :

Ա· ԳԵՂԱՄԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՌՋԵՒ

Սահմանադրական դատարանը Մարտ 14-ին սկսած է քննել նախագահութեան թեկնածուներէն Արտաշէս Գեղամեանի դիմումը· անով կը պահանջուէր անվաւեր հռչակել նախագահական ընտրութեան առաջին փուլէն ետք, Փետր· 25-ին Կեդրոնական ընտրութեան յանձնաժողովին որոշումը թէ Բ· փուլ մը տեղի կ՚ունենայ : Ատեանը ունկնդրելէ ետք կողմերու արտայայտութիւնները, ընդմիջած է նիստը մինչեւ Մարտ 19 :

ԴԱՏԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԱԾ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ

Երեւանի Կեդրոն եւ Նորք – Մարաշ համայնքներու Ա· դատարանը Մարտ 14-ին քննած է Ս· Դեմիրճեանի փաստահաւած անձ Աշոտ Սարգսեանի Կեդր· ընտրական յանձնաժողովին դէմ ներկայացուցած դիմումը· անով կը պահանջուէր որ յանձնաժողովը վերաքննէ առաջին փուլէն ետք շարք մը ընտրական տեղամասերու հրապարակած արդիւնքները որոնք բողոքելու տեղի տուած էին : Դատարանը վճռած է որ ընտրութեան արդիւնքներու վիճարկման հարցերը ենթակայ են Սահմանադրական ատեանի քննութեան :

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՅՑ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Գ.

(Ա. մաս)

Ազատութիւնը չէ կարելի սովորել ստրկութեան մէջ միայն ազատութիւնն է վարժեցնում ազատութեան:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ինչպէս Հայաստանի, նոյնպէս եւ տարաշխարհի Հայերը չատ են ուզում օր առաջ տեսնել ազգային մեր զարթօնքը, որ ուշանում է... Արդ. արդար ցանկութիւնը այնքան սաստիկ է, որ արդէն սկսել են բարձրաձայն երազել մի իրականութիւն, որպիսին էր սովետական կամ կոմունիստական վարչակարգը:

Ցիրաւի, ազգային մեր զարթօնքը ուշանում է... Եւ Հայ Ազգը այնպէս էլ քնած կը մնայ, եթէ նրան արթնացնող չլինի կամ, եթէ իրար յաջորդող երազախաբութիւնների միջեւ յանկարծ ինքը չուզենայ արթնանալ, նայել ինքն իրեն, նայել չուրջն ու տեսնել մի իրականութիւն, որ յամառօրէն չի ուզում տեսնել 1988–ից ի վեր: Աւելի ճիշդ. 1988–ի Փետրուարեան վերջին ու միակ այն շաբաթից ի վեր, երբ նա յաղթահարել էր վախը, ատելութիւնը եւ ազատ մարդու բարոյականութեամբ ոտքի էր կանգնել բռնատիրութեան դէմ:

«Սովետահայրենասէրները» նորէն խաբեցին ըմբոստացած Հային: Այդ խաբէութիւնը յաջողուեց եւ ճիշդ յաջորդ առաւօտ Հայն իր աչքերը բացեց սովետական հրասայլերի եւ բանակային պատժիչ զօրամասերի շրջապատում իմէջ:

... Հուսկ ուրեմն, յետադայ խրախարձութիւնների մէջ մոլորուած, չարունակաբար յուսախաբուած Հայը առայժմ չի ուզում կատարել փրկարար եզրակացութիւնը, որ թէեւ անցեալի եօթանասուն տարիները ներկայացնում են պատմութեան որոշ հատուած, բայց հատուածի պատմականութիւնը որեւէ արժէք չունի: Համոզուելու համար անհրաժեշտ է օր առաջ մաքրուել ՎԱԽԻ, ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ եւ ԲԱՐՈՅԱԼՔՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ ժանգից:

Ցեղասպանութեան եւ յետադայ սերունդները արդէն իսկ չորեքթաթ իջան հասարակական – մշակութային ասպարէզ: Եւ որպէս ինքնաբուխ չորեքթաթներ՝ կեղծիքն սիրայօժար ընդունեցին իբրեւ եզակի ու անվերապահ իրականութիւն: Չորեքթաթ կեցուածքով այդ ինքնաբուխների համար ազնուութիւնը դարձաւ խոնարհութեան, եթէ կ'ուզէք՝ «չորեքթաթ կենալու» միակ նախապայմանն ու չափանիշը: Սուկ տառաճանաչութիւնը համարուեց սովետական մարդու համատարած գրագիտութիւն: Հեղինակութիւններ դարձան ոչ թէ նրանք, ովքեր ազգային արժէքները ճանաչելու կարողութիւն ունէին եւ ունէին արժէքներ ստեղծելու. Աստուածատուր շնորհք, այլ «չորեքթաթ կեցածները»:

Ինձ համար հաճելի մի առիթով «Գրական փշրանքներ» յօդուածի մէջ Վահէ Օշականը ժամանակին գրել էր. «Բացայայտ է որ միայն ընդհանուր համադարկ մը, գրոհ մը զանազան կողմերէ՝ կրնայ համոզել հին սերունդին, որ յանուն մտաւորական պարկեշտութեան ու հայ մշակոյթի գերագոյն շահերուն՝ պարտաւոր են վերագնահատել իրենց ամբողջ վաստակը, նոր ճշմարտութիւններու լոյսին տակ» («Ասպարէզ», 1990, Դեկտեմբեր 15):

Բայց մենք չուզեցինք վերանայել արժէքների այն սանդղակը, որ ստեղծուած էր «չորեքթաթերի» հասարակութեան համար: Մենք, որ վայելում էինք «չորեքթաթերին» տրուած արտօնեալ վիճակը, չուզեցինք առաջին իսկ հնարաւորութեան դէպքում արմատախիլ անել արժէքաւորումի նախապայմանները, վերանայել չափանիշները: Եթէ նոյնիսկ արմատախիլ անելու ուժը չունեցանք, գուցէ թէ կարողանայինք բարոյալքումի ազատութիւնից եւ գաղափարաբանական ժանգից մաքրուելու փորձեր անել:

Հակառակը. Ստալինեան մրցանակի դափնեկիրը բացէ ի բաց յայտարարեց. «Ես կոմունիստ եմ... Եւ այդպիսին են մեր ազգի բոլոր նուիրեալները՝ Խորենացուց սկսած» (Ս. Կապուտիկեան, 1992): Թւում է, արդէն սկսուել էին ուրիշ ժամանակներ և, եթէ սեփական ժանգը մաքրելու խիզախութիւնն էլ էր ամլացել, ապա գոնէ կարելի էր պայքարել: Այս պայքարութեան փոխարէն, «չորեքթաթային» կեցութեանը հաւատարիմ՝ շըրջանառութեան մէջ էր նետւում մի նոր կեղծիք – «ազգի նուիրեալ կարող է լինել միայն կոմունիստը»:

Սոցիալիստական ռեալիզմի մեթոդով ստեղծուած սովետական գրականութեան եւ արուեստի ստեղծագործութիւնները, որոնք հետապնդել են «սովետական մարդ», «սովետական հայրենասէր», «սովետական հայ», «սովետական ազբեկերպ», «սովետական ազնուութիւն» եւ ընդհանրապէս Մարդուն ամէնայն սովետականով ձեւախախտելու նպատակ, այսօր էլ դիտարկւում ենք նոյն սովետական չափանիշներով:

Եւ ահա, Աւարայրի ճակատամարտը շարունակում ենք կարծել «պայքար յանուն հայրենիքի», այն պարագային, երբ Ե. դարին գոյութիւն չունէր «հայրենիք» եզրի սովետական իմաստը եւ Ս. Վարդանն էլ իր զօրախմբի հետ ընկաւ յանուն Քրիստոնէական հաւատի:

Այնուհետեւ, Սուրբ Գրիգոր վարդապետ Նարեկացու Աղօթագրքի մասին շարունակում ենք կարծել, թէ. «Մինչդեռ շարականների հեղինակները պոէզիայի նիւթ էին դարձնում Աստուած, Քրիստոսին եւ այլն, Նարեկացին նրանցից միանգամայն տարբերուելով՝ ուշադրութիւն դարձրեց մարդուն: Սա նշանաւոր նորոյթ էր: Նարեկացու լաւագոյն տաղերը իրենց էութեամբ ազատ են մաայլ կրօնական ոգուց: Նրանք յագեցուած են կենսուրախութեամբ եւ հումանիստական տրամադրութիւններով»: Մենք դեռ այն կարծիքին ենք, թէ «որոշ վանքերում այն ժամանակ նոյնիսկ եղել են Թոնդրակեցութեան առաջաւոր կենտրոններ, որոնցից մէկը 10–րդ դարում հանդիսացաւ հոգեւոր պետերին բաւականին մեծ անհանգստութիւն պատճառած Նարեկայ վանքը»:

Իսկ որ Նարեկայ վանահայրերը Գրիգորին առաջարկել էին աղօթքներ գրել Զարեհաւանցի երկու հարիւր տարիների թեան դրեթէ երկու հարիւր տարիների տիրապետութեան տակ մոլորուած Հայերին քրիստոնէական դարձի բերելու նպատակով՝ միտումնաւոր զեղծում են «յայտարարելով», թէ «Նարեկացին առաջինն է մեր բանաստեղծներից, որ ըստեղծեց եկեղեցական կախումից ազատ լիրիկա եւ խազախեց այն պատկերացնել անկախ արարողութիւններից՝ իր ինքնուրոյն արժէքով ու նպատակներով»:

Ստայօդ է նոեւ Թոնդրակեցիների մասին սովետական առասպելը, թէ Թոնդրակեան հերձուածը իբր եղել է «ազգային ազատագրութեան շարժում՝ իր դէմ հանելով ոչ միայն եկեղեցուն եւ խոշոր աւատատէրերին, այլեւ օտար բռնատիրողներին... Թոնդրակեան շարժումը միջնադարեան Հայաստանի հասարակական – գաղափարական կեանքի ամէնանշանակալից յեղափոխական երեւոյթներից էր» (Հայկական Սովետական Հանրագիտարան, հ. 4, էջ 199): Հապա էլ ինչպէ՞ս չկարեկցենք նուիրեալ կոմունիստ, այսինքն լեակատար ապազգային տիկին Սիլվային, երբ նա պնդում է, թէ Հայ ժողովրդի պատմութիւնը, ականաւոր պատմական դէմքերը՝ նուիրեալները եղել են կոմունիստական 70 տարիների նախընթացներ:

Այս իմաստով հագիւ թէ նուիրեալ կոչուի Արիստակէս Լաստիվերցին, որ Թոնդրակեցիների մասին գրում է. «Զգոյշ եղէք սուտ մարգարէներից, որ կը գան ձեզ մօտ գառան հանդերձով, իսկ ներսից գայլեր են յափշտակող»: «Արտաքին թշնամիներից զգուշանալը դիւրին է, – շարունակում է նա, – բայց սրանք մեր ցեղից են, խօսում են մեր լեզուով, ուստի եւ սրանց ճանաչելն ու սրանցից զգուշանալը դժուար է»:

Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունին վըկայում է, թէ Թոնդրակեցիները «խտրութիւն չէին դնում արանց ու կանանց եւ ոչ էլ ընտանիքների միջեւ... Պատանիներին պղծութեան էին վաճառում անհաւատ օտարներին: Բազմութեանը խոնարհ ու հնազանդ պահելու նպատակով մարդկանց պահում էին սարսափի ճիրաններում մէջ՝ ընտանիքները բնակութիւնից տեղահանելով եւ աքսորելով»...

ՎԱԽԻ, ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ եւ ԲԱՐՈՅԱԼՔՈՒՄԻ գործին նուիրեալները Թոնդրակեան անաստուածութեան ու բարքերն ապականող չարիքը «դասակարգային բնոյթ ունեցող յառաջադիմական ու իրատես շարժում» անուանելով, սովետական այս հերթական առասպելը որպէս ճշմարիտ ու արժէքաւոր դիտելիք ներշնչել են սովետահային մի յստակ նպատակով, թէ սոցիալիստական կարգերը, կոմունիստական գաղափարները եւ աստուածամերժութիւնը հայի համար ոչ թէ օտարամուտ չարիք են եւ արհաւիրք, այլ առնուազն՝ ազգային աւանդութիւն:

Եւ ուրեմն. Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունին էլ, որ Խոսրով վարդապետ Անձեւացիի, Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիի, Սուրբ Ներսէս Շնորհալիի եւ Հայի էութեանը հաւատարիմ միւս գործիչների պէս պայքարել է չարիքի դէմ, սովետական պաշտօնական պատմութեան բնորոշումով ընդամէնը «որպէս իշխող դասի գաղափարախօս ու շահերի պաշտպան, պինուած ջոկատներով ճնշել է Թոնդրակեան շարժումը» (ՀՀՀ, հ. 1, էջ 716):

Շար. 3)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԿՈՉՆԱԿ

ԴՊՐՈՑԸ ՊԱՀԵՑԻՆՔ, ՀԻՄԱ ՇԷՆՔԸ ՇԻՆԵՆՔ

Կը թուի թէ վերջապէս հնչած է Փըռանսահայ գաղութին զարթօնքի եւ գիտակցութեան պահը. տասնամեակներով անտեսուած, մոռցուած «հայկական դըպրոց»ը ամբողջ հասակով ու լայնքով արդարօրէն հաշիւ կը պահանջէ թիւով ու կարողականութեամբ պատկառելի գաղութէն: Այդ պահանջին անմերժելի ցուցանիշը այն է որ դպրոցական նիւթը մշտական ներկայութիւնը դարձած է մեր առօրեային:

Ճիշդ է, տակաւին շատ հեռու ենք գաղութին թիւին հետ ուղիղ համեմատական քանակով վարժարան ունենալու գոհունակութենէն: Բայց կարեւորը սկիզբի մը ձեռնարկելու քաջութիւնն է եւ այսօր առնուած է այդ քայլը: Դպրոցը, ամէնօրեան, հոգ չէ թէ առ այժմ հինգ անունով, արդէն յոյսի փոքր ածուն է այս գաղութին որուն ճիտին պարտքն է պահել, պահպանել, մանաւանդ աճեցնել այդ ծաղիկներէն ամէն մէկը:

Երէկ Դպրոցասէրն էր որ Մարտ 15–ի բարեսիրական աճուրդով հետաքրքրութեան կոչ կ'ուղղէր, ի նպաստ շէնքին բարելաւման անհրաժեշտ աշխատանքին: Այսօր Մարսէյլի Համազգայինը իր լուրջ, այլ մեծածախք ծրագիրով զարթօնքի հզօր կոչնակ մը կը հնչեցնէ: Դպրոցը որ քսան տարուան գոյութիւն մը ունի արդէն, վճռած է վերջ տալ ամէն մէկուս բաժին ինկած ամօթին: Այդ ամօթը կու գայ շէնքի այն անբաւարար, յուսահատական վիճակէն որ Համազգայինի վարժարանինն է երկու տասնամեակէ ի վեր: Հաւանօրէն, Եղեռնին յաջորդած տարիներուն միայն հայութիւնը պարտաւորուած էր դպրոց հաստատելու լքուած շէնքերու, հիւղանման կառոյցներու, պատրաստի դասարաններու մէջ: Անձրեւին կաթկթող տանիքներով, բազմաթիւ չգոյութիւններով – աշխատանոց, խաղավայր, եւայլն–, այդ հաստատութիւնները դժուար ժամանակի, վերապրումի ճիգով տարուած զանգուածներու կեանքին մէկ լծն էին: Իսկ մենք՝ մեր մտաւոր ու նիւթական կարողականութեամբ, թիւով, որոշ նկատառումի արժանացած, համարկումի տիպար համարուածներս, կ'ապրինք քըսանմէկերորդ դարուն մէջ: Եւ քսան տարիէ ի վեր, Համազգայինի աւանդական, հիւղաւանային կացութիւնը չի վրդովեր մեզ. ա՛լ ուր մնաց ամօթի ըզգացում ներշնչել: Նոյնը Դպրոցասէրի, Թագումանչացի պարագային:

Բարեբախտաբար, ինչպէս միշտ, այսօր ալ կան ընդհանուրին շըրածը ընելու յանձնառութեան տէր մարդիկ: Անոնք, արդէն գործի ձեռնարկած են Համազգայինի դպրոցին այդ անունին ներկայ դարուն չափանիշով արժանի տուն մը տալու համար: Շինութեան առաջին շերտը սկսած է 2002 Սեպտեմբերին. մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտները (253-էն 140–ը) այս տարուան վերամուտին պիտի դադրին հիւղաւանի բնակիչ դպրոցականներ ըլլալէ: Կը մնայ միջոցը ունենալ որպէսզի վարչութիւնը ստիպուած չըլլայ նախկին շէնք ու մին կաս-կարասին նոր շէնքը փոխադրելու:

Գոլէժի եւ լիսէի բաժիններուն նոր շէնքը պատրաստ պիտի ըլլայ յաջորդ, 2004–ի վերամուտին. սակայն, այս տարուընէ (2003 – 2004 դասաշրջան) անոնք պիտի աշխատին համակարգիչներու նոր սրահին, նոր գրադարանին մէջ ու ճաշեն նոր ճաշարանը:

Հեռուի սուրբին զօրութեան միշտ ջերմ հաւատացեալ մեր բազմութիւնները արթնցնելու կարեւոր ազդակ մը կ'ըլլայ հաւանօրէն արձագանգել հետեւեալ լուրին. Պուշ–տիւ–Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ, ծերակուտական Ժ.Ն. Կեռինի որ Մարտ 7–ին այց մը տուած է շինութեան վայրը, յայտարարած է թէ յաջորդ տարի շուրջ մէկ միլիոն Եւրոյի յատկացում մը պիտի ընեն վարժարանին:

Համազգայինը այս տարեվերջին տասը աշակերտ կը ներկայացնէ պաքալորէայի. հինգը գիտական բաժինէն են, հինգը տնտեսութեան: Ո՞վ պիտի չուզէ ունենալ ապահովութիւնը թէ անոնք հիւղաւան–դպրոցին վերջին շրջանաւարտները պիտի ըլլան:

Այդ ապահովութիւնը ունենալու առիթը ստեղծած են Համազգայինի դըպրոցին պատասխանատուները, ձեռնարկելով լայն հանգանակութեան մը: Շուրջ քսան հազար դիմում–հրաւէր ղրկուած է. մէկդի դնելէ առաջ ստացուած պահարանը, երկու երկվայրկեան մտածել ամէն օր աջ ու ձախին վատնուած գումարներու մասին, արդէն լուրջ ներդրում կ'ըլլայ դպրոցաշինութեան դար մը տեւած ամօթը դարմանելու գործին:

Մեզմէ ո՛վ պիտի ուզէր թերանալ այս հանդրուանին ու փախցնել ամօթ մը թօթափելու առիթը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՏԻԿԱՆ ՔԱՆԻ՞ ՋՈԿԱՏ ՈՒՆԻ

Վատիկանի ձայնասփիւռը, «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», «Կաթողիկէ քաղաքակրթութիւն» եւ «Քրիստոնեայ ընտանիք» թերթերը «չորս հրացանակիրներ»ն են որոնք զօրակից են Պապին, նախագահ Պուշի դէմ մղած պայքարին մէջ: Ամիսներէ ի վեր այս լրատուները յանձնառու մասնակցութիւն կը բերեն պայքարին որ ամէնէն դժուարին է Պապին մղածներէն, Լեհաստանի Սոլիտարնոսքի կողքին եղած օրերէն ի վեր: Այդ պայքարին միակ նպատակն է կասեցնել պատերազմի ամերիկեան մեքենան:

Ստալին, մինչ յետպատերազմեան սահմանները կը գծէին, հարց տուած էր թէ Վատիկան քանի՞ ջոկատ ունի, որպէս պատասխան կրօնական ազատութիւնները, իրաւունքները յարգելու Վատիկանի դիմումներուն: Իսկ այսօրուան պայքարին մէջ, որ կեդրոնացած է համախոհներու որոնումին վրայ, բանակները չատ բանի չեն ծառայեր: Կարեւորը միջազգային հանրային կարծիքին վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու կարողութիւնն է: Ու այդ պայքարին մէջ Պապը ցոյց տուաւ որ գիտէ յաջողութեամբ գործածել լրատուական հրթիռները: Առոր մէջ գլխաւոր դերը կատարեց Վատիկանի ձայնասփիւռը որ աշխարհին գլխաւոր 29 լեզուներով սփռում ունի հինգ երկրամասին վրայ. այդ միջոցը գործածելով ան տեղեկատուութեան իսկական տեղատարափ մը թափեց տասնեակ միլիոնաւոր ունկնդիրներու վրայ: Առոր քով համացանցը անուրանալի օժանդակութիւն ունեցաւ որեւէ պահու հրամցնելով խմբագրականներ, քրոնիկներ:

Ռատիօ Վատիկան ձայնը բարձրացնել սկսաւ անցեալ աշնան, երբ Պապը տակաւին կը ջանար տարհամոզելու քաղաքականութիւն մը տանիլ ԱՄՆ-ու նկատմամբ: Յիսուսեան կրօնաւոր Հ. Փասքալ Պորկոմէոյի խմբագրականները չեզոք դրին Վատիկանի լրատուական գործին վրայ: Ան իր յստակ, ուղղակի ոճով թիրախ առաւ ամերիկեան միակողմանի քաղաքականութիւնը, առանց կասկած ձգելու քահանայապետին կեցուածքին մասին որ պատրաստ էր պաշտպանելու ՄԱԿ-ի կեդրոնական դերը:

Յիսուսեանները պատասխանատու են նաեւ «Կաթողիկէ քաղաքակրթութիւն» թերթին որուն 14 հազար օրինակները կը կարդացուին խաւալցի կաթողիկէներու ղեկավարներուն կողմէ: Անոր ամէն մէկ թիւը պետական քննութեան կ'ենթարկուի, երբեմն գրաքննուելով: Սակայն, բացայայտ է որ թերթը պատերազմի նիւթին մէջ ձայնակից է Վատիկանի: Քանի մը շաբաթ առաջ հոն լոյս տեսած յօդուած մը նիւթ կ'ընէր ԱՄՆ-ու աշխարհաքաղաքական եւ քարիւղի շահերը այս հարցին մէջ եւ «նախազգուշական օրինաւոր պաշտպանութեան» ընդհանրացումի վտանգը:

«Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ»ի տնօրէնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւէր որ թերթին խորագիրները յստակութեամբ յայտնէին միտքը թէ «պատերազմը անխուսափելի չէ», նաեւ պնդելով անոր արգելք ըլլալու համար գործի անցնելու անհրաժեշտութիւնը: Այդ թերթը կը ցրուի եկեղեցական նուիրապետութեան, քաղաքական դէմքերու եւ դիւանագէտներու:

Եւ վերջապէս, «Քրիստոնեայ ընտանիք»ի խմբագրական ուղղութիւնը յայտնապէս կը մատնէ ամերիկեան քաղաքականութեան հանդէպ քննադատական կեցուածք: Այս մէկն ալ 820 հազար տպաքանակով, երկրին ամէնէն մեծ սպառումի տէր շաբաթաթերթն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՇԱՒԻԼԻ «ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ» ԴՊՐՈՑԷՆ ԴԷՊԻ ԱՆԹՈՆԻԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 5

Տարօրինակ խանդավառութիւն մը կը տիրէր Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրոցէն ներս: Արդարեւ առաւօտեան դասընթացքներուն մաս կազմող կրտսեր աշակերտները թիւով տասը, յօժար կամքով հրաժարած էին իրենց յետ միջօրէի արտադասարանային զբաղումներէն (երաժշտանոց, լողաւազան, կամ մարզական կեդրոն) ու հապճեպ ժամանած էին դպրոց զարմացնելով մեզ՝ զոյգ ուսուցչուհիներս: Անոնք միահամուռ՝ ցանկութիւն կը յայտնէին ընկերակցիլ մեզի, որովհետեւ քանի մը շաբաթ առաջ ընդառաջելով Անթոնիի հայկական դպրոցի տնօրէնուհիին՝ Տիկին Գույումճեանի հրաւէրին, այցի պիտի երթային վերաշինեալ դպրոցի աշակերտներուն՝ ծանօթանալու անոնց եւ փոխ_յարաբերութեան կապեր հաստատելու:

Մեր աշակերտներուն խանդավառութիւնը սահման չունէր. կ'աճէր նաեւ անոնց անհամբերութիւնը: Սովորական դասընթացք տեղի չէր ունենար այդ առաւօտ այլ աշակերտները իրենց ուսուցչուհիներուն օգնութեամբ կը մրցէին ձեռային աշխատանքի՝ պատրաստելով նուէրներ Անթոնիի հիւրընկալ աշակերտներուն:

Նախորդ Կիրակի Բարեկենդանի տօն էր, մենք եւս Բարեկենդան պիտի տօնէինք Անթոնի. ուստի որպէս լաւագոյն նուէր, Շաւիլի աշակերտները որոշեցին պատրաստել հայկական թագեր ծպտելու համար բոլոր մասնակիցները:

Մեկնումի ժամը արդէն հասած էր: Եկեղեցւոյ հոգաբարձուներէն Տիկին Նատիա Տէմիրճեան եւ Պր. Եդուարդ Թոփալեան, ինչպէս նաեւ ծնողներէն՝ Տիկին Իզապէլ Փանոսեան մեզի կ'ընկերանային յանձն առնելով նաեւ՝ կառքով փոխադրութիւնը: Ուսուցչուհի Լարա Վարդանեան կէսօրէ վերջ այլ պարտաւորութեամբ բացակայ՝ զինք փոխարինելու որպէս հիւր, մեզի կ'ընկերակցէր «Արմատ» դպրոցի ուսուցչուհի՝ Անի Նարկիզեան:

Ժամը 14-ին մեր խումբը կը ժամանէր Անթոնի, ուր դպրոցի շեմին մեզ կ'ընդունէին Տիկին Գույումճեան, Անթոնիի Ֆրանքեւհայկական ակումբի վարչական՝ Պր. Ժագ Պետրոսեան, ուսուցչուհիներ՝ Արեգնազ եւ Յասմիկ ապա Անթոնիի աշակերտները՝ ծպտուած զանազան տարազներով:

Երկու դպրոցներուն առաջին հանդիպումը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Տեղի ունեցաւ օրուան պատշաճ կոկիկ ծրագիր մը, որուն ընթացքին զոյգ միօրեայ մեր դպրոցներու մանուկներն ու պատանիները ծանօթացան որոշ հայկական երգ - խաղերու, արտասանութեան, բանահիւսութեան եւ յատուկ բառապաշարի: Անոնք հարազատութեամբ, ապրումով եւ մեծ հետաքրքրութեամբ ընկալեցին այդ բոլորը: Ջերմ ընդունելութեան կողքին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, մինչեւ իսկ տարեդարձի մը տօնակատարութիւնը: «

Երբ յայտարարուեցաւ հրաժեշտի պահը, աշակերտները վերադարձի դժուարութիւն ցուցաբերեցին, որովհետեւ անոնց միջեւ արդէն իսկ բարեկամութիւններ մշակուած էին, անբաղձալի դարձնելով մեկնումը:

Կրկնակի շնորհակալութիւն՝ գաղափարը յղացող պատասխանատուներուն:

ՌՈԶԻՆ ԹՈՒՇՃԵԱՆ

ՍԼԱՔ

ՖԼԱՖՈՆ, ԷՖԼԱՖՈՆ ԵՒ ՄԱԱԱՄԲ ՆՈՐԻՆ...

Ուսուցիչը դասարանին մէջ ամրան արձակուրդէն վերադարձած աշակերտներուն մէջ կը նշմարէ նորեկ մը, սիրունիկ աղջնակ մը, որ խելօք նստած է՝ ձեռքերը հանդչեցուցած գրասեղանին վրայ:

Բնականաբար կը հարցնէ անունը:

– Փոքրիկ օրիորդ անունդ ի՞նչ է:

– Ֆլաֆոն:

– Ի՞նչ...

– Ֆլաֆո՛ն:

– ...

Բնականաբար աղջնակին անունը Ֆլաֆոն չէր. քիչ մը աւելի արտառոց բան մըն էր, զոր չուզեցի այս գրութեան մէջ յիշել: Կարիքը չկայ. յանկարծ անձնական թշնամանք կը սեպուի...

Մեր կեանքին մէջ բազմաթիւ երեւոյթներ խորթ եւ օտարամուտ են: Առանց անոնց կարծէք բան մը պակաս է. բաց մը կը ստեղծուի, ու անկարելի կ'ըլլայ չընել: Հետեւաբար ամէն ինչ կ'ընենք, որպէսզի արդէն իսկ մեր ծանր առօրեան աւելի ծանրացնենք, դարձնենք անհրապոյր մեր ախտագին օտարամոլութեամբ:

Օտար անուններով մեր զաւակներուն հսկայ փաղանգն ալ ահա կու գայ աւելի մշուշոտելու մեր կեանքին պատառը:

Թուե՞մ քանի մը հատ:

Այլին, Ճոյիկ, Քրիսթիան, Թաչա, Ճիլտա, Ռաշէլ, Մէյլին, Սելին, Ռալֆ, Սթիվըն, Ռոզ, Ճեսիքա, եւ ահա Ֆլաֆոն, Էֆլաֆոն, ինչու չէ նաեւ Ռուտի, Ճուտի, Մոտի, ու շարքը կ'երկարի...

Սկիզբը պատճառաբանութիւնը այն էր, որ Վարդուհի մեծ մայրիկին ու Ստեփան մեծ հայրիկին անունները հինցած ու «տգէտ» անուններ էին (հիմա Թաչան չատ «զարգացած» անուն է, փա՛ռք Ամենակալին): Ուրեմն Վարդուհին եղաւ Ռոզ կամ Ռոզալին, իսկ Ստեփանը վերածուեցաւ Սթիվընի: Այսպէս «նէնէ»ն ու «տէտէ»ն չէին նեղուեր, իրենց սիրասուն զաւակն ալ բարդոյթ չէր ունենար «տգէտ» անունին պատճառով:

Յետոյ մէկ քայլ ոստում ու հօ՜փ չատ առաջին գացինք: Ուր ինչ տարօրինակ ու ճնաշխարհիկ անուն կար, անցուցինք մեր զաւակներուն վիզը: Եւ եթէ պահ մը զանոնք հնչենք մեր մականուններուն հետ, ի՜նչ համահունչ ու մեղեդիի նման անուն մականուն դուրս կու գայ...

... Եթէ մեր սիրելի մեղեդին, Արան, Արագը, Վանան, Վահէն, Սանանը, Վարազը, Հրայրը ու միւսները չըլլային, մենք ինչի՞ պիտի վերածուէինք: Վստահաբար անուններու Արշակաւանի մը. Ներգաղթին... Արշակը «տգէտ» անուն է. չգործածել:

Ա. ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

13

Սուրբիկ տուտուն, որ կը ճանչնար տիկին Աղաւնիին բարկութեան աստիճանը, թուքը կլլեց՝ յուզումը ծածկելու համար: Բարեւեց ու հեռացաւ: Լսածին պէս պատմեց անհամբերութեամբ զինքը սպասող կանանց: Եթէ տիկին Աղաւնին, տանտիրուհին, այդպէս կ'ըսէր ու կը դատէր, իրենց չէր մնար, անշուշտ, հակառակ կարծիք ունենալ, մանաւանդ այդ կարծիքը բարձրաձայն ըսել: Չէին կրնար չափուիլ տիկին Աղաւնիին հետ, որ հեղինակութիւն մըն էր ինքն իրմով եւ մանաւանդ «Թուլումպաճի»ներուն պետին մայրը ըլլալուն տիտղոսով: Ո՞վ կրնար առարկել:

Կիները ա՛լ չխօսեցան այդ մասին, բայց ամէն անգամ որ կը հանդիպէին օր. Զապէլին, իրենց նայուածքը որոշ հետաքրքրութեամբ մը կ'իյնար անոր մէջքին. «Արդեօք դեռ չէ՞ին հասունցած բարակ կողերը»...

14

Աղջկանց վարժարանին մէջ, բացի օր. Զապէլէն եւ ձեռագործի ու նկարչութեան վարժուհի տիկին Սիմայէն, որ քաղաքէն կու գար շաբաթը երեք անգամ, կար նաեւ օր. Մելինէն, որ մանկապարտէզի վարժուհի էր եւ կը զբաղէր չորսէն ութ տարեկան մանչ ու աղջիկ փոքրիկներով:

Մելինէն տեղացի էր: Աւելի ճիշդ ան ծնած էր գիւղը, բայց ծնողքը այդ գիւղէն չէին, ժամանակին երբ ուսուցիչ - ուսուցչուհի եկեր եւ երկար տարիներ պաշտօնավարեր էին հոն: Հիւանդութեան մը հետեւանքով ձայնը խզուած ըլլալուն հայրը թողեր էր ուսուցչական պաշտօնը եւ դպրոցական պիտոյքներու, նամակի թուղթի եւ լրագրի փոքրիկ կրպակ մը բացեր էր՝ կնոջ եւ աղջկան ապրուստը հոգալու համար:

Մելինէին հայրը, ուսումնասէր մարդ, իր աղջիկը ղրկած էր Պոլսոյ Էսաեան վարժարանը՝ ուսումը շարունակելու, երբ ան վերջացուցած էր տեղական վարժարանը, որը միշտ լաւերէն մին եղած է արուարձաններու վարժարաններու մէջ:

Ուրախութիւնը մեծ էր տուն Մելինէի Էսաեան վաժարանէն ստացած շրջանաւարտի վկայականով, բայց մօտաւորապէս ամիս մը վերջը հայրը սրտի կաթուածով յանկարծամահ եղեր էր, կարծես նպատակին հասնելէ վերջ հանգստանալու համար:

Այդ տարուան դպրոցական շրջանին համար գիւղի հոգաբարձութիւնը Մելինէն հրաւիրած էր իբր մանկապարտէզի վարժուհի:

Զարմանալի աղջիկ մըն էր Մելինէն: Իր տասնինը տարիները իրեն կը քաշէին շրջապատին լոյսերն ու բոյրերը: Բոլոր այն արեւու շողերը, որոնք չէին կրնար թափանցել խեղճուկ փայտէ տնակներէն ներս, կը կայծկլտային իր աչքերուն մէջ: Բացառիկ գեղեցկութեան տէր աղջիկ մըն էր: Երբ իր նուրբ գծուած կարմիր շրթները բանալով կը խնդար՝ ցոյց տալով իր անթերի ակռաները, մարդ կ'ուզէր ըսել. «Բաւական է, պէտք չէ չափազանցել»:...

Չէ՞ր գիտեր իր գեղեցիկ ըլլալը թէ այդպէս ցոյց կու տար: Ան պարզ էր: Բնական: Ձկնորսական թաղին մէջ, ուր կ'ապրէր իր հիւանդ մօրը հետ, ամէնուն սիրելին էր:

Արդէն չորս ձկնորսներու մայրեր, քանի մը ամսուան ընթացքին, իրենց տօնական զգեստները հագած, այցելեր էին Մելինէին մօրը՝ Ծովինարին, իր աղջիկը իրենց տղուն կնութեան ուզելու համար: Ծովինար ամէն մէկուն պատասխանած էր.

– Աղջիկս դեռ պզտիկ է ամուսնանալու համար:

Մելինէի մայրը, նախկին վարժուհի, իր աղջկան համար տարբեր ամուսին մը կ'երազէր, քան ձկնորս մը, որքան ալ իր համակրանքը մեծ ըլլար դէպի երիտասարդ ձկնորսները, որոնք թէեւ կոշտ, հայրենասէր եւ լուրջ, բայց զարգացումէ զուրկ էին:

Ճիշդ է, Սամաթիոյ մէջ կար թաղամաս մը, ուր կ'ապրէին չատ բարեկեցիկ ընտանիքներ, մտաւորականներ, բժիշկներ, փաստաբաններ, առեւտրականներ, բայց անոնք մասամբ հեռու կը մնային արհեստաւորներու եւ ձկնորսներու թաղամասին կեանքէն:

Ծովինար չատ անգամ Զարոյին, որուն մանկութեան ընկերուհին էր, կը պատմէր իր վախը Մելինէի ապագային մասին: Ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ ինք մեռնէր: Հեռու չէր այդ օրը, կ'ըսէր, քանի իր յօդացաւը հետզհետէ կը տիրէր իր ամբողջ մարմնին, երբեմն զինքը ամբողջ շաբաթներ անկողնուն գամելով:

– Եթէ այդպէս թուլամորթ մնաս, հարկաւ մահը կու գայ քեզ կը տանի, – կ'ըսէր Զարօն իր հին ընկերուհիին. – Այնպէս մը բռնէ քեզ, որ մահը վախնայ մօտենալու: Ամէն պարագայի, Մելինէին համար մի՛ վախնար, անոր հոգը՝ իմ վրաս:

Մելինէն «մօրաքոյր» կ'ըսէր Զարոյին, չատ անգամ ալ կատակելով՝ «հոգեկան մայրս»: Հօրը մահէն ի վեր անոր խորհուրդներուն կը դիմէր՝ իր կարդալիք գիրքերը ընտրելու կամ լուրջ որոշում տալու համար:

(Շար. 52)

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՓԱՐԻԶ. _ Տիկին Սոնա Պուտաքեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՓԱՐԻԶ. _ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զըրբաչեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Ստեփան Պէնլեան վերամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Ռաշօ Սապրիի :

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : **04 91 77 84 70**

P.A.F. : 10 Euros

(Շար. Ա. էջէն)

բանուած է արդէն Իտտոնեզիա, Փիլիփփինններ, Թայլանտ եւ Վիէթնամ: Հանոյի մէջ, արդէն 41 պարագաներ յայտնաբերուած են, երկու հոգի ալ մեռած են Գանատա, անոնք Հոնք – Քոնկ եղած էին: Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութիւնը կը գգուշացնէ հարաւային – Ասիա ճամբորդողները, հիւանդութիւնը վարակիչ է եւ մահացու: Ցարդ 9 մեռեալ կայ:

ՏԻՎԻՃԵԱՆ յայտարարած է Ֆիկառոյի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, որ ինչ կը վերաբերի ապակեդրոնացման, պետութիւնը այլեւս յետքայլ չի կրնար ընել: Մարտ 17-ին է որ Վերսայլի Համագումարը (Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտի Ժողով) կը քուէարկէր Սահմանադրութեան բարեփոխումը այդ ուղղութեամբ:

ՓԱՐԻԶԻ կանանց մեծ դերձակներէն մէկուն՝ Լուի Ֆէրոյի ներկայացնելիք հաւաքածոյին 26 կտորները գողցուած են, Մարտ 13-ի վաղ առաւօտեան, 10-րդ Թաղամասի ուր որ Փարատիի իր պահեստանոցէն: Այս գողութիւնը կը պատահի, երբ «անունը» գնուած էր (2002 Մարտին) Գերմանացի խաքատայի կողմէ հոլանտական Սեքում խումբէն: Պատճառը յստակ չէ:

CONSTRUCTION DE L'ENSEMBLE SCOLAIRE HAMASKAÏNE

QUAND LE REVE REJOINT LA REALITE !

COMMUNIQUE

Le nouvel ensemble scolaire Hamaskaïne de Marseille se construit au cœur du quartier arménien de Beaumont. 25 classes, de la maternelle au lycée, avec salles et équipements annexes, salle polyvalente, bibliothèque, terrain de sports, réfectoire et cuisine. Des visites sont organisées sur le site à l'intention du public.

L'école future terminée aura une capacité de 400 élèves. Coût estimé de la construction 3,8 millions d'euros (25 MF). Les travaux progresseront par tranches. La première tranche, démarrée en septembre 2002 doit être terminée pour la rentrée de septembre 2003; coût évalué: 2,9 millions d'euros. La tranche suivante est programmée pour 2004.

Le Conseil d'administration de l'école Hamaskaïne ouvre une grande collecte pour rassembler les fonds nécessaires au financement du nouveau bâtiment. Il lance un appel au public pour qu'il manifeste sa solidarité en contribuant à la réalisation de ce grand projet, car il répond à une aspiration profonde que partagent tous les Arméniens du monde, faire que la langue arménienne demeure une langue vivante à travers les générations et que soit préservé l'héritage culturel du peuple arménien. Construire des écoles c'est se donner les moyens d'accomplir cette ambition.

L'AVENIR DE L'ECOLE ARMENIENNE VOUS INTERESSE ! PARTICIPEZ A SON DEVELOPPEMENT. RIEN NE SE FERA SANS VOUS !

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE - FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Մարտ 20 ժամը 20.30-ին

Մեզ ծանօթ եւ անծանօթ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ

Բանախօս՝ ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
Անահիտ Սիմոնեան
եւ
Մատլէն Սիրոյ-Տաղ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^

Métro : Cardinal Lemoine - Monge

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին._

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19

ԺԷ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂՅ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի._

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21,

ԺԹ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,

ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21

Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)

Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28

Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)

Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de la traduction de l'ouvrage de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 53935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտայի Լեոն Սասունի մասնաճիւղը եւ իր բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն ընկերուհի Սիմա Սարգսեանի եւ ընտանիքին իրենց հօր՝ Վարդան Դաւիթեանի մահուան առթիւ (Փետրուար 27):

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Զամալեան մասնաճիւղը կը վշտակցի ընկերուհիներ՝ Մակի, Ժանէթ եւ Մարի _ Ռոզ Խաչիկեանի իրենց ամուսնին, եղբօր եւ տաքրոջ՝ Հրայր Խաչիկեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14.30-ին սովորական հաւաքատեղին:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(Ingénieur atomiste)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

A l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise

des Journées d'Amitié

au profit de l'Ecole Sainte Croix du samedi
(BAZAR DE CHARITE)
dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris IIIe (l'entrée par l'église)

Le samedi et dimanche 22 et 23 mars, de 13h à 20h.

Bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale etc...

Métro : République, Filles du Calvaire

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 19
MERCREDI
19 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·647 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·647

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇԻ ԵԼՈՅԹԸ

«Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ՊԷՏՔ Է ՔԱՇՈՒԻ»

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ՝ ԵՐԲ ՈՐ ՈՒԶԵՆՔ»

Ինչ որ շատոնց ծրագրուած էր Ուաշինկթընի մէջ, կը գործադրուի շաբթուան ընթացքին, հաւանաբար Հինգշաբթի, Մարտ 20–ին: Արդարեւ, Պուշ, Մարտ 17–ին արտասանած իր ելոյթին մէջ 48 ժամուան պայմանաժամ մը տուաւ Ս. Հիւսէյնի որ հեռանայ իր երկու զաւակներուն եւ ընտանիքին հետ: Հակառակ պարագային, կը շեշտէ Պուշ, իրենց մերժումը կ՚առաջնորդէ հակամարտութեան մը, որու թուականը կ՚որոշենք:

Նախապէս, Ամերիկա, Անգլիա եւ Սպանիա ձախողութիւն մը արձանագրած էին դիւանագիտական գետնի վրայ, երբ հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն եւ ճնշումներուն չէին յաջողած մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել (9 ձայն) Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ եւ կ՚որոշէին չներկայացնել իրենց այդ բանաձեւը, որ ՄԱԿ-ի լիազօրագիրը պիտի ըլլար պատերազմի ձեռնարկելու համար: Այդ պայմաններուն մէջ, Պուշ կ՚որոշէր ելոյթ ունենալ նոյն օրը ժամը 16–ին: Այդ ելոյթը կը տեւէր 13 վայրկեան եւ վերջին պայմանաժամ մը կը տրուէր Ս. Հիւսէյնի խուսափելու համար պատերազմէն, ինչ որ նոր խաբկանք մըն էր: Արդարեւ, սկիզբը, պայմանը միայն ապազինումին կը վերաբերէր, երբ ան սկսաւ դրական բնոյթ առնել, պայմանը փոխուեցաւ եւ վերածուեցաւ Հիւսէյնի հեռացման, ինչ որ բաւական տարօրինակ է: Ի՞նչպէս, պետութեան մը ղեկավարը կրնայ հրահանգել ուրիշ ղեկավարի մը, թէկուզ անոր բռնատէր, որ հեռանայ իր երկրին իշխանութենէն: Մնաց որ, ամիսներէ ի վեր տեւող բանակցութիւնները բան մը պիտի չփոխէին, յստակ է որ այս պատերազմը հինէն ծրագրուած էր:

Իր ելոյթին մէջ, Պուշ դատապարտեց Ս. Հիւսէյնը որ 12 տարի է ընթացք չի տար ապազինման միջազգային դիմումներուն: Ապա, հրաւիրեց Իրաքցի զինուորները որ չկռուին ի պաշտպանութիւն «մահամերձ վարչակարգի մը»: Այդ վարչակարգը, ըստ Պուշի, պաշտպանած է ահաբեկիչները ներառեալ Ալ – Քաիտայի: ԱՄՆ–ու նախագահը դժգոհ է անշուշտ Ֆրանսայէն, որու կը վերագրէ Ապահովութեան Խորհուրդին ձախողութիւնը: Ան կ՚ըսէ. – «Փորձեցինք աշխատիլ Միացեալ Ազգերու հետ, որովհետեւ կ՚ուզէինք հարցը խաղաղութեամբ լուծել: Ոչ մէկ երկիր կրնայ յայտնել թէ Իրաք ապազինուած է եւ ապազինում չըլլար (?) ցորչափ Հիւսէյն իշխանութեան գլուխն է»:

Ֆրանսա, Արտաքին իր նախարարին բերնով, ցաւ յայտնեց ամերիկեան որոշումին համար, որ որեւէ ձեւով չարդարացուիր եւ ծանր է հետեւանքներով շրջանին եւ աշխարհի համար:

Իր պատերազմին համար, Ճ. Պուշ 100 միլիառ տոլարի յաւելեալ պիւտճէ մը կ՚ուզէ Գոնկրէսէն:

Ս. Հիւսէյն չի քաշուիր, Պաղտատ կ՚ըսէ թէ քաշուողը Պուշը պէտք է ըլլայ: Մէկ լուծում կայ պատերազմէն խուսափելու համար, այն է որ պատերազմ ուզող թիւ մէկը քաշուի, կը շեշտէ Իրաքի Արտաքին նախարարը:

ՄԱԿ-ի քննիչները, Մարտ 18–ին, սկսան մեկնիլ Իրաքէն, ինչպէս նաեւ օտար դիւանագիտական մարմինները:

Թոնի Պլէր շատ նեղ կացութեան մատնուած է: Արդարեւ, ոչ միայն իր հանրային կարծիքը, այլեւ կառավարութեան ծոցին մէջ իսկ համաձայնութիւն չկայ, ծանր հարուած մըն էր իր կարեւոր նախարարներէն՝ Խորհրդարանին հետ յարաբերութիւններու նախարար Ռոպին Քուքի հրաժարականը, ան յայտնած է թէ համաձայն չէ կառավարութեան վարած քաղաքականութեան հետ: Թ. Պլէր պիտի յաջողի սակայն մեծամասնութիւն մը ապահովել շնորհիւ պահպանողականներուն, որոնք կողմնակից են պատերազմին:

Կը թուի որ Անգարա ի վերջոյ պիտի արտօնէ ամերիկեան զօրքերուն հաստատումը իր հողին վրայ, եթէ նոյնիսկ Էրտողան դեռ չէ ճշդած Ազգային Ժողովի նոր քուէարկութեան թուականը: Թուրքիա պէտք է տեխնիկական որոշումներ տայ, կ՚ըսէ, իր ազգային շահերուն համար:

Պատերազմի դիմելու ԱՄՆ–ու վճռակամութիւնը անակնկալ մը չէ, բայց, երեւոյթը աւելի քան ծանրակշիռ է: Ահաւասիկ Պետութիւն մը որ կը յաւակնի ախոյեան ըլլալ ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան եւ որ ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տայ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, կ՚արհամարհէ բոլոր անոնք, որոնք իրեն համակարծիք չեն եւ որպէս աշխարհի ոստիկանապետը կը գործէ միակողմանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր վարչապետը Թ. Էրտողան մեծ մասով նախկիններէն բաղկացած կառավարութիւն մը կազմած է: Անոր մէջ ընդգրկուած չեն Արտաքին գործերու, Բնապահութեան նախարարները եւ վարչապետի օգնականը: Նախկին վարչապետ Ա. Կիւլ յանձնուած է Արտաքին գործերու նախարարութիւնը եւ վարչապետի օգնականի պաշտօնը: Նոր կազմը 22 անդամ ունի: Հանրապետութեան նախագահը վաւերացուցած է նոր կառավարութիւնը որ 59–րդն է:

ՎԻՐՍԱՅԼ հաւաքուած համագումարը (Ծերակոյտ եւ Ազգ. Ժողով) 278–ի դէմ 584 ձայնով վաւերացուց սահմանադրական օրինագիծը «ապակեդրոնացած Հանրապետութեան մը» համար:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ սպաննուած Պաղեստինցիներու թիւը 10–ի բարձրացած էր Մարտ 18–ին: Իսրայէլեան բանակին համաձայն մեռեալներէն մէկը Ճիհատի կարեւոր մէկ անդամն է, պատասխանատու՝ բազմաթիւ ոճրափորձերու:

ԻՐԱՔ

ԱՆՏԷՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿՐԿՆՈՒՈՂ ՏՐՏՈՒՆՋ

Երէկուան մեր թիւով տեղ տուած էինք Իրաքէն ստացուած նամակի մը: Անով մտահոգութիւն կը յայտնուէր սոյն պատերազմի մը ներկային մէջ անտէր ձգուած գաղութին մասին: Նոյն ճամբով կապ հաստատեցինք տրուած հասցէին հետ, յաւելեալ տեղեկութիւն խնդրելով. ահա՛ տրուածը.

«Մենք այստեղ հաւաքուած Իրաքահայեր, պատերազմի վախ կ՚ապրինք եւ չենք գիտեր ինչ պիտի ըլլան մեր ընտանիքները, եկեղեցին, դպրոցը եւ միութիւնները: Ուզեցինք քով – քովի գալով դուրսի երկիրներու Հայերուն լուր տալ որ մենք Պաղտատի մէջ առաջնորդարան ունինք, բայց առաջնորդը մեզ ձգեց եւ փախաւ Ամերիկա: Կարգ մը մարդոց ըսեր է որ վեց ամիս վերջ պիտի գայ, պատերազմը աւարտելէ ետք: Մե՛նք հոս միութիւններ ունինք, ՀԲԸՄ., ՀՄԸՄ., եւ ես անդամ եմ: Մենք մեր կարելին կ՚ընենք որ եթէ պատերազմ ըլլայ հասնինք մեր ժողովուրդին: Բայց, եկեղեցին ասա՞նկ պէտք է ընէ: Գարեգին Կաթողիկոս Հայաստանէն վարդապետ ղրկած էր մեզի, ան ալ պատերազմէն փախնալով փախաւ: Գիտէք, մենք միշտ Հայաստանէն առաջնորդ կը ստանանք: Հայաստանի կապուած ենք: Ուրեմն Գարեգին Կաթողիկոս պէտք է մեր առաջնորդին ըսէ որ ետ գայ: Եւ եթէ մեզի բան մը ըլլայ, պետութեան հետ խօսի, ըսել կ՚ուզեմ՝ մեզ պաշտպանէ»:

Յարգանքներով՝
ՍԵՊՈՒՀ

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ Կ՚ԱՐՏԱՔՍՈՒԻ ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ

Իսրայէլեան «Հա՛արէց» թերթը Մարտ 14-ի թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած էր Լեռնային Ղարաբաղէն գաղթած ընտանիքի մը մասին: Իսրայէլի Ներքին գործերու նախարարութիւնը նախընթաց օր յայտարարած է թէ յիշեալ հայ ընտանիքը երեք ամիսէն պիտի արտաքսուի Իսրայէլէն, քանի որ ընտանիքը չէ յաջողած ապացուցանել իր հրէական ծագումը: Յակոբեան ընտանիքը, որ կը բաղկանայ հինգ անդամներէ, մօտաւորապէս հինգ տարի առաջ խնդրագիր ներկայացուցած էր դատարան, իր հրէութիւնը ապացուցանելու համար: Ընտանիքի մայրը պնդած էր որ ինք հրեայ է մօր կողմէ, իսկ ամուսինը՝ հայ: 1997-ին, անոնց տունը աւերակ կը դառնայ Արցախի մէջ եւ կ՚որոշեն գաղթել Իսրայէլ: Նախ կը մեկնին Ուկրանիա, սակայն հոն չեն յաջողիր Իսրայէլի մէջ մնայուն բնակութեան արտօնութիւն ստանալ եւ կը ստանան միայն զբօսաշրջական այցելութեան արտօնութիւն: Իսրայէլի մէջ անոնց փաստաթուղթերը չեն վաւերացուիր, քանի որ անոնք փաստաթուղթերու բնօրինակները չէին, այլ պատճէնները: Այդ իսկ պատճառաւ Ներքին գործերու նախարարութիւնը կը մերժէ անոնց խնդրագիրը: Երբ ընտանիքի մայրը Իսրայէլի մէջ կը վիրաւորուի հոն պատահած պայթումի մը հետեւանքով, կը ստիպուի դարմանումի համար վերադառնալ Ղարաբաղ:

Կը հաղորդուի թէ Թէլ–Ավիվի դատարանը նախ վաւերացուցած է այն փաստը, որ ընտանիքի մայրը հրեայ է, իսկ յետոյ երկու ամիս վերջ Ներքին գործերու նախարարութեան տեղեկացուցած է թէ ճիշդ որոշում չէ տուած: Ատոր հետեւանքով, ընտանիքի հայրն ու աւագ աղջիկը, որ Թէլ-Ավիվի համալսարանի ուսանողուհի է, ձերբակալուեր են, իսկ մայրը՝ խնամքի կարօտ անչափահաս զաւակներ ունենալու պատճառաբանութեամբ, ազատ արձակուեր է բանտէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 17 / 18)

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ

Երեսփոխանական ընտրութեան որպէս պատրաստութիւն, 18 կուսակցութիւն եւ 6 դաշինք Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին ներկայացուցած են իրենց ցուցակները: Ամէնէն բազմամարդը կը պատկանի «Արդարութիւն» դաշինքին որուն մաս կը կազմեն Հանրապետութիւն, Ազգային ժողովրդավարական, ՍԴՀԿ, Սահմանադրական Իրաւունքի միութիւն, Դեմոկրատ, Ազգային ժողովրդավարական միութիւն կուսակցութիւնները: Ցանկը կը բաղկանայ 137 անունէ: Զայն կը գլխաւորեն Ս. Դեմիրճեան, Ա. Սարգսեան Վ. Մանուկեան:

Հանրապետական կուսակցութիւնը ունի 120 անուն, գլխաւորութեամբ վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի, Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ Տ. Թորոսեանի:

Հ.Յ.Դ. առաջադրած է 101 անուն, Ազգային միաբանութիւնը՝ 77, Հզօր հայրենիքը՝ 75, Արժանապատուութիւն, ժողովրդավարութիւն, հայրենիքը՝ 71 անուն, Ժողովրդավարական ազատական միութիւնը՝ 70 անուն, Օրինաց երկիրը՝ 63 անուն, ՀՌԱԿ–ը՝ 60 անուն, ՀՀՇ–ն՝ 41 անուն, Համայնավար կուսակցութիւնը 39 անուն, եւ այլն:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ՎԱՀԷ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 13–ի հրամանագրով Վահէ Գաբրիէլեանը Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Իռլանտայի արտակարգ ու լիազօր դեսպան նշանակած է: Նոյն օրուան մէկ այլ հրամանագրով Յունաստանի դեսպան Վահրամ Կաժոյեանը արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակուած է նաեւ Սերպիոյ եւ Մոնթէնէկրոյի:

Ս. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՄԱԾ

Նախագահի նախկին թեկնածու Ս. Դեմիրճեան Մարտ 17–ին դիմած է Սահմանադրական դատարան, պահանջելով որ անվաւեր նկատուի նախագահական ընտրութիւնը: Դիմումին հետ ատեան յանձնուած է 19 հատոր փաստարկ:

ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՄԱՅՐԸ ՆՍՏԱՑՈՅՑԻ ԴԻՄԱԾ

Մարտ 17–ին նախագահական շէնքին ցանկապատին մօտ նստացոյցի դիմած են մօտ 200 կիներ. անոնց գլխաւորն է Վազգէն Սարգսեանի մայրը Կրեթա Սարգսեան որ այդ ձեւով կը բողոքէ իր միւս զաւկին՝ Արմէնի (եւ ոչ Արամ, ինչպէս սխալմամբ գրած էինք երէկ) Սարգսեանի ձերբակալութեան դէմ: Լրագրող Տ. Նաղդալեանի սպանութեան մէջ դեր ունենալու ամբաստանութեամբ կատարուած այդ ձերբակալութիւնը ան անընդունելի համարած է, ըսելով որ իրենք կը սպասէին որ լրագրողը դատարան ներկայանար ու վկայէր Հոկտ. 27-ի հարցին մասին: Ուստի, անկարելի է որ իր տղան զայն սպաննելու մտադրութիւն ունենար: Կրեթա Սարգսեան յայտնած է թէ իրեն զօրակից Հոկտեմբեր 27–ի զոհերուն կիներուն հետ ցոյցը կը շարունակէ մինչեւ որ բոլոր ձերբակալուածները եւ գլխաւորաբար իր զաւակը ազատ արձակուին:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՅՑ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Գ.

(Բ. մաս)

Ազատութիւնը չէ կարելի սովորել ստրկութեան մէջ միայն ազատութիւնն է վարժեցնում ազատութեան:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Գանք մեզ աւելի մօտ ժամանակների:

Խաչատուր Աբովեանին նոյնացնում ենք «հայ» կոմունիստներին, թաքցնելով նրա կտակը իր սիրասուն ազգին. «Ռուսին գլխներդ դուք ղուրբան չտաք: Ու էսպէս թշուառ, տարաբախտ մնաք» կամ «Ինչո՞ւ են մեզ խաբում Կովկասի կեղծաւոր լրագրերը, թէ մեր ազգը իւր փառքի ու բարեբախտութեան մէջ է... Ի՞նչ օգուտ ու փառք ունենք հիմա, երբ ընկել ենք աւելի թանձր խաւարի ու տգիտութեան մէջ, քան... այն ժամանակներին, երբ գտնւում էինք պարսից բռնութեան ներքոյ: Ի՞նչ բարեբախտութիւն կարող է լինել ներկայիս, երբ խառնաբարոյութիւնը, ժողովրդի բարքերի ապականութիւնը, սիրոյ սպառումը կրօնի ու ընկերութեան նկատմամբ, որոնք քրիստոնէական հիմնական օրէնքներն են, և ապա՝ իրար նկատմամբ ատելութիւնը, այս բոլորը առաւել եւս արմատացել են անցած քսան տարիների ընթացքին... Անառակութիւնն ու անկարգութիւնները կեղեքում են մարդու սիրտը, եթէ այդ մարդը ընդունակ է տեսնել ճշմարիտը: Եւ ի՞նչն է այս բոլորի աղբիւրն ու պատճառը, եթէ ոչ տգիտութիւնը, որ անբուժելի ժանտախտի պէս վարակել է ամէնքի սիրտն ու հոգին: Թո՛ղ որ խաբեբայ լրագրերը չարունակեն իրենց կեղծիքը, բայց ինձ միայն մնում է անաչառ կերպով ասել, թէ խարուած ակնկալութիւնը եւ խաբուած յոյսը մեզ աւելի է խոցում, քան կը խոցէին ամերիկեան կարմրամորթների թունաւոր սլաքները»:

«Անցած քսան տարիների» սկիզբը 1828 թուականն էր, որ պատմութիւնը սրբագրած սովետահայ «պատմաբանները» սրբագրել են 451 թուականի փոխարէն:

Իսկ ո՞ւր մնաց «օրհնուած սհաթը»:

«Օրհնուած սհաթը» մնաց անցեալի յոյսի եւ երազների մէջ: Հակառակ մարդկային մատերիալի այնպիսի տեսակի, որի համար «չորեքթաթ կենալը» բնական վիճակ էր, Խաչատուր Աբովեանը մեր ազգային կեանքի մէջ խոշոր Անհատականութիւն է նաեւ այն առումով, որ ամէն բանից վեր տեսնելով Քրիստոնէական Հաւատը և Հայոց Լեզուն որպէս Ինքնութեան ճշմարիտ գրաւականներ, ընդունակ էր հոգեւոր ու մտաւոր զարգացումի եւ ընդունակ էր իր կեանքը չապրել միայն մանկութեան եւ պատանեկան տպաւորութիւններով:

Եւ ոչ ոք թող չկարծի, թէ Ստեփան Ոսկանին, Միքայէլ Նալբանդեանին, Ստեփանոս Նազարեանին, Րաֆֆիին եւ մեր միւս մեծերի, որոնց խանդավառել եւ ազգային ազատագրութեան պայքարի ճանապարհ է դուրս բերել «Վէրք Հայաստանի» վէպը, «սհաթի օրհնութիւն» է եղել:

Ստեփան Ոսկանը զգուշացրել է. «Ռուսիան այնպիսի տէրութիւն մը չէ, որ ազատութեան եւ մարդկութեան սիրոյ համար մեր հայրենիքին վրայ տիրելու փափաքով միայն փոհանայ, վասն զի ազատութիւնը կ'ատէ անիկա եւ յայսնի ու ոխերիմ թշնամի է անոր... Հայերը ոչ միայն հաւատացին Ռուսիայի խոստումներուն, այլեւ կողմնորոշուեցան դէպի Ռուսիան, այլեւ արիւն թափեցին անոր համար, այլեւ հայրենիքնին թողին եւ միահամուռ, չըսենք կոյր գնուրայն, անոր գիրկն ինկան... Պատմութիւնը օր մը պիտի ըսէ, թէ ի՛նչ գտան հոն եւ ի՛նչ բարիք տեսան ռուս հովանիէն: Պատմութիւնը իր անաչառ ատեանին առջեւը պիտի կանչէ այն կարծեցեալ ազգասէրները, որք Հայկեան ազգու վրայ այս նոր վէրքն ալ աւելցուցին»:

Արդեօք Տիկին Սիլվան կը համդուրժի՞, եթէ Ստեփան Ոսկանին տեսնենք հայ ազգի նուիրեալների չարքի մէջ:

Իսկ Միքայէլ Նալբանդեանի՞ն, որ համարձակուել է վկայութիւն թողնել, թէ Ռուսաստանը «Խաբանօք ճանկել է Վրաստանը եւ Հայաստանի մի մասը եւ ճնշում է նորանց իր ծանրութեան տակ» եւ յետոյ՝ «Չէ պիտոյ աչքից հեռացնել նոցա քաղաքակրթութեան տարբերութիւնը մեր հասկացած քաղաքակրթութիւնից: Բանտերն են նոցա դպրոցները, պոլիցանք եւ ժանդարմը՝ դաստիարակները, շղթան՝ հրահանգիչ դերը, աքսորը՝ բարոյականութիւնը վերին աստիճանի կազդուրելու մարզարան, կախաղանը եւ գլխապարտութեան խայտառակ սիւնը «Դուռն ճշմարիտ, որ տանի ի կեանս յաւիտենականս»: Կեցցէ՛ կառուն, որ իւր փորի համար մուկ է բռնում»...

Հապա Վահան Տէրեան՞ը.

Մի՛ խառնէք մեզ ձեր վայրի արջի ցեղերին,
Մեր երկիրը աւերուած, բայց սուրբ է եւ հին.

Գերուած ենք մենք _ ո՛չ ստրուկ – գերուած մի արծիւ,
Չարութեան դէմ վեհասիրտ միշտ, վատի դէմ ազնիւ:

Չի հասկանայ ձեր հոգին եւ ծոյլ, եւ օտար,
Տաճար է մեր երկիրը՝ սուրբ է ամէն քար:

Եկանք ու հասանք Եղիշէ Չարենցին, որին նոյնպէս անամօթաբար եղծել ու «մեկնաբանել» են «չորեքթաթ կեցածներ»ը ճիշդ այնպէս, ինչպէս կեղծեցին նրա ապրած բնակարանը, որ ստացել էր ամբողջ կեանքի ընթացքին իր մի անկիւնը չունեցած բանաստեղծը: Ես եղել եմ այդ բնակարանում ոչ թէ կարմիր դրանից սուտ մուտքով, այլ խակական: Այնուհետեւ երեք յարկ բարձրանալով՝ բացել եմ ձախակողմի դուռը, ու չնայած տասնամեակների ընթացքին օտար ձայների, որոնք հնչել են բռնագրաւուած տան պատերի միջեւ, լսել եմ նրա չունչը, հաղորդակցուել եմ ոգուն, եւ չեմ կարողացել զսպել արտասուքս նրա եղերական սպանութիւնից յետոյ չարունակուող, չարունակուող եւ չարունակուող սպանութեան համար, քանի որ ամէն մի հերթական կեղծիք, իւրաքանչիւր թերասացութիւն՝ Չարենցի ոգու հերթական սպանութիւնն է...

Սովետական գեղծուած գրականագիտութեանն ու պատմագիտութեանը զոհաբերուեցին 20-րդ դարի մեր մշակոյթն ու գրականութիւնը: Անցեալ 50-ականներին վերջնական մի ջրաբաժան դրուեց սովետական եւ տարաշխարհիկ Հայերի միջեւ: Ինչո՞ւ վերջնական... Վերջնական, քանի որ սկզբնականը դրուել էր դրանից դրեթէ երեք տասնամեակ առաջ, կոմունիստական նուաճումից անմիջապէս յետոյ՝ գեղծելով հայերէնի այբուբենը եւ ուղղագրութիւնը: 50-ականների վերջնական ջրաբաժանումը ողբերգական հետեւանքներ ունեցաւ մեր գրականութեան ու մշակոյթի համար: Որովհետեւ իսկական ողբերգութիւն էր, երբ «գրական պրոցեսին» (այս եզրը սովետական գրականագիտութեան եւ գրական մինիստրութեան ամէնից գործածելի ու բոլոր խնդիրներին «միակ ու ճշմարիտ» պատասխան տուող բառն էր), ուրեմն. ողբերգութիւն էր, քանի որ «գրական պրոցեսին» մասնակից չէին Յակոբ Օշականը, Վազգէն Շուշանեանը, Մուշեղ Իշխանը, Շահան Շահնուրը, Վահէ Օշականը, Նիկողոս Սարաֆեանը, Յակոբ Կարապենցը, Գրիգոր Պըլտեանը եւ ուրիշ արգելուածներ, նոյնիսկ չարգելուածներ: Պարզապէս «սփիւռքահայ գրականութիւնը» ուրիշ էր: Եւ, կարծեմ, մեր չարունակուող անգիտութեան մէջ այդպէս ուրիշ էլ մնում է (տե՛ս ՀՍՀ, հ. 11 էջ 217):

Ջրաբաժանը ունէր իր հիմնական դրդապատճառը:

Սովետական մշակոյթի ու գրականութեան հիմքը ԳԱՂԱՓԱՐՆ էր եւ ոչ թէ ԱՐՈՒԵՍՏԸ: Ինքը՝ արուեստը, ինչպէս նաեւ արուեստի շրջանակների մէջ նոր ձեւերի, նոր բովանդակութեան որոնումները ոչ թէ չէին խրախուսւում, այլ պարզապէս արգելուած էին: Վերուստ հաստատուած էր մէկ «ճշմարտութիւն», թէ արուեստը, գրականութիւնը, ընդհանրապէս՝ մշակոյթը, պէտք է լինի «Ձեւով՝ ազգային, բովանդակութեամբ՝ սոցիալիստական»: Այս բանաձեւով ստեղծուել են հարյուրաւոր, հազարաւոր գրքեր, որոնք, անշուշտ նաեւ մրցանակների են արժանացել, քանի որ ապահովել են հիմնական բանաձեւի պահանջները: Ազգային քո ձեւը կարող ես պահել, եթէ միայն այդ ձեւը պաշտօնապէս ընդունուած եւ հաստատուած է, իսկ բովանդակութիւնը լինելու է սոցիալիստական: Այսինքն՝ ոչ ազգային.. .այսինքն՝ ապազգային...

Բնական է, որ տարաշխարհի գրողները կարող էին թոյլ տալ հարազատ մնալ գեղարուեստին եւ սովետական իրականութեան համար լինել անհարազատ: Տարաշխարհի գրողները կարող էին նաեւ հարազատ մնալ գաղափարականութեանը եւ լինել հարազատ սովետական իրականութեանը... Ասել կ'ուզի, ջրաբաժանը միայն սովետական եւ տարաշխարհի իրականութիւնների միջեւ չէր: Ջրաբաժանը նաեւ սովետահայ իրականութեան համար էր: Եւ այդ է պատճառը, որ վերջին յիսնամեակի ընթացքին որքան ասեւ պատմական վէպերի հեղինակներ եղան, բայց Վարդան Գրիգորեանի պատմավիպային արձակը մնաց մեր գրականութեան լուսանցքին, ինչպէս եւ գրեթէ լուսանցքի վրայ է Զօրայր Խալափեանի պատմավիպասանութիւնը, ինչպէս լուսանցքի վրայ են Վահան Տէր – Ղազարեանի, Վահագն Գրիգորեանի, Գուրգէն Խանջեանի, Ռաֆայէլ Նահապետեանի ստեղծագործութիւնները:

Պատճա՞ռ...

Արժէքների սանդղակը:

Եթէ արժէքների սանդղակը պայմանաւորում ենք Յակոբ Օշականի, Յակոբ Կարապենցի, Գրիգոր Պըլտեանի, Վահագն Գրիգորեանի կամ Գուրգէն Խանջեանի արուեստով, ապա ուզած _ չուզած պէտք է վերագնահատումի ենթարկուեն սովետական շրջանի բոլոր «արժէքաւորումները»: Հնարաւոր է, որ այս գործողութիւնից յետոյ մէկ – երկու նմուշ համապատասխանեն ճշմարիտ գնահատումին, բայց որ ստիպուած ենք լինելու մէկ անգամ եւս հաստատել, թէ սովետական տասնամեակները հոգեւոր սնանկացումի շրջան են եղել՝ տարակոյս չկայ:

Ես ուզում եմ ասել, որ սովետական իրականութեան մէջ ունեցել ենք ոչ թէ գրականութիւն եւ գեղեցիկ արուեստներ, այլ ԳՐՈՂՆԵՐ եւ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ՝ որպէս մեկուսի եւ պաշտօնական օրինաչափութիւնից դուրս անհատականութիւններ: Սովետական գրականութիւնն ու արուեստը իբրեւ մշակութային եւ այն էլ իբրեւ ազգային մշակութային երեւոյթ՝ առասպել է:

Մեր հոգեւոր ու բարոյական պարտութիւնը կցուած է այդ առասպելով:

(Շար. 4)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-Յ-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

«ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ ՏՈՒՆՆ Է ՀԱՅՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՉՈՐՍ ԾԱԳԵՐՈՒՆ»

(Մուշեղ Իշխան)

Էր երբեմն երբ Պոլիս, Արեւմտահայ մտքի օրրանը մեզուի առողջ փեթակի նման, կ'արտադրէր լեզուական մեղրանման երկեր. երբ Պէշիկթաշլեանի, Հէքիմեանի, Բժշկեանի, Զերազի եւ բանակ մը կազմող մտաւորականներու գրիչով՝ հայ լեզուն կը զտուէր, կը մաքրուէր, կը յղկուէր, ի վերջոյ յանձներու համար զայն հայ լեզուի Միքելանճելոյին, Դանիէլ Վարուժանի, այդ միեւնոյն Պոլսոյ գրական քաղքենի սալոններուն մէջ, խօսիլ Վ. Հէկոյի, Մ. Փրուսթի, Ա. Տիմայի, Սթանտալի մասին, մէջբերել անոնց գործերէն անցքեր, արտասանել Պոտլէր եւ Ռէնպօ, խօսակիցին ընկերային մակարդակը կրնար բարձրացնել, մանաւանդ եթէ այդ անձը յաջողէր սահուն կերպով ֆրանսերէն նախադասութիւններ եւ բառեր սահեցնել հայերէն խօսակցութեան ընթացքին:

Այս երեւոյթը, ի հարկէ աննկատ չէր անցած մեր սրամիտ թատերագիրներու գրիչէն եւ սկսած Պէշիկթաշլեանէն, հասնելով մինչեւ անզուգական Պարոնեան, չեն վարանած, երգիծական «փիէսներով», ժողովուրդը զուարճացնելով, խծբծել Հայուն օտարամոլութեան չէչտուած այդ անկիւնը...:

Այսօր Անկախ Հայաստանի մէջ, ամենեւին հարկ չկայ «փիէսներ» գրելու, ժողովուրդը զուարճացնելու համար, ամէօրեայ կեանքը դարձած է թատերաբեմ եւ ժողովուրդին գործածած լեզուն, բառամթերքը՝ ամէնօրեայ հրաշալի «փիէս»...: Բաւ է թերթատել հայաստանեան մամուլը, դիտել հեռատեսիլի 12 կայանները, լսել շուկայական խօսակցութիւններ եւ ակադեմական դասախօսութիւններ, գիրքերու շնորհահանդէսներ: Եթէ ֆրանսերէնի լաւ չէք տիրապետեր, խորհուրդ կու տամ որ զինուիք Ֆրանսերէն-Հայերէն բառարանով մը, քանի ռուսերէն կարծուած բառերուն մեծագոյն մասը, զոր մերինները որդեգրած են, ունին ֆրանսական ծագում: Ռուսերէնը այնքան աղքատ բառամթերք ունեցող լեզու մըն է որ ստիպուած է 8.000 բառ խլացնել ֆրանսերէնէն, որուն մասին հայ գիտնական մը (որու անունը չեմ յիշեր այս պահուս), պատրաստած է չքեղ բառարան մը...:

Օտարամոլութիւնը յատուկ կերպով կը զգացուի, մանաւանդ այս օրերուս, քաղաքականութեամբ զբաղող անձերու ճառերուն մէջ, քաղաքականութեան մասին գրող մամուլին եւ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կայաններուն մէջ: Չկայ նախադասութիւն որուն մէջ սոցիալական պրոցէս կամ կոնֆլիկտ տեղի չունենայ. ամէնքը դարձած են սոցիոլոկ եւ կը ճառեն ինֆորմացիայէ կամ տրանզիտային հնարաւորութիւններու մասին, մարդկային պոտենցիալը կ'ուզեն պրոկրեսիվօրէն զարգացնել շնորհիւ ինֆորմատորների. մինչ անդին թեկնածու նախագահը (Քոչարեան) Պուշկին դպրոցին մէջ կայացած հանդիպումին («Ազգ»), կը խոստանայ դպրոցներու մէջ ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ներդրումը աւելցնել եւ զօրացնել դպրոցներու թոյլ տեխնիկական բազան ինֆորմատիկայի ճանապարհով...

Եւ այսպէս կարելի է էջեր լեցնել ատանց դժուարութեան: Դժբախտաբար լեզուական կացութիւնը այնքան վատնգուած է որ ալ մարդ սիրտ չունի ծաղրելու կամ ծիծաղելու: Կը յիշեմ Փրոֆ. Մահէին ալ մտահոգութիւնը երեւանեան մեր վերջին հանդիպումին, ի տես օտար բառերու անսանձ յարձակումին հայ լեզուի անդաստանէն ներս, որուն համար կ'առաջարկէր անմիջական պայքար սկսիլ: Երբեմն հոգեկան հիւանդութեան ախտանշաններ ցոյց կու տան մեր հայրենակիցները հայերէնն ու օտար բառը միաժամանակ գործածելով... Այժմ հա-

գորդում եմ ինֆորմացիոն տեղեկութիւններ... եթէ տեղեկութիւն կը հարցնես, ինֆորմացիո՞նը ի՛նչ գործ ունի...:

Քաղաքականութեամբ եւ պրինձով գրագողներու կողքին կայ պարզ ժողովուրդը, ամէնօրեայ հացին ետեւէն վազողը, որուն բառամթերքը համեմուած է անտեղի թրքերէն բառերով... որ սահաթին պիտի գաս մեր հայաթը քէնէր ճամբով որ ճեզ գազար եւ մաղտանոս տամ. վրադ լաճա (բիծ) կայ, կիւլլա (գնդիկ – փամփուշտ), այտըն (շնորհքով, կարգին), տասթա (տրցակ), լակեան (ըլացքի աման), տուզ-տզզել (հարթ, հարթել), թամմահ (կծծի), հալալ (հաքայատ), խօլա գնալ (հաշտ գտնուիլ), տասթ (ընկեր), չըփլախ (մերկ), գիպիլ (աղբ) եւ այլն: Այս ամէնը մի քանի ժամուան մէջ հաւաքուած բառեր են: Երբ ուշադիր ըլլաք, պիտի նկատէք որ ամէն նախադասութիւն ունի իր ռուսերէն եւ թրքերէն բաժինը հայերէնի քերականական օրէնքներով ներկայացուած...:

«Հայ լեզուն տունն է Հայուն»... ո՞ր հայ լեզուն եւ ո՞ր Հայուն:

Արեւմտահայը, համատարած տարագրութեան մէջ գտնուելով, բացառիկ ճիգ թափած է միշտ լեզուի ճամբով իր գաղափարական հայրենիքէն չկտրուելու. մէկ խօսքով, լեզուին պահպանումը, անոր մաքրութիւնը, հարազատ մըշակումն ու հարստացումը հոգեկան հայրենիք մը ստեղծած են իրեն համար, որուն շնորհիւ կը պայքարի ժամանակի եւ տրամաբանութեան դէմ, տալով բազմաթիւ զոհեր միշտ պատնէշի վրայ մընալու համար:

Այսօր երբ երկաթէ եւ լաթէ վարագոյրները պատռած են, երբ պարիսպ եւ պատնէշ գոյութիւն չունին այլեւս, ի՛նչ մեծ յուսախաբութիւն, որ տասներորդ տարին բոլորած անկախ Հայաստանի իշխանութիւնները, տակաւին չհասկըցան որ Սփիւռքը միայն կթան կով չէ, գոյնզգոյն խաչերու բուժարան չէ, դիւրայոյզ մեծահարուստներու չտեմարան ալ չէ, ոչ ալ ազատագրութեան պայքարէն ծնած եւ ժամանակի ընթացքին մասնական լուծերու վերածուած կուսակցութիւններ...: Սփիւռքը հայութեան եւ հայրենի ոգիին սրբազան մասնատուփն է. Հայրենիքի աղպատականութիւններուն եւ աւերներու տարիներուն ան իր ինքնութիւնը դրած այդ մասնատուփին մէջ, որպէս աստուածաշնչեան տապանակ, տարագրած է երկրէ երկիր, Թրանսիլվանիայէն մինչեւ Լեհաստան, Կիլիկիայէն մինչեւ Իտալիա, Ֆրանսա, Հին Ջուղայէն մինչեւ Վենետիկ, Երուսաղէմ, Սպահան եւ Կալկաթա... որ օր մը վերադարձնէ այդ գանձը ազատագրուած Մայր Հողին...:

Մինչեւ որ հայրենի իշխանութիւնները, դարերով գուրգուրանքով պահուած այդ մասունքի տուփը չբանան, երբեք պիտի չհասկնան Սփիւռքը, պիտի զբաղին անոր սեւցած-փոշոտած արտաքին կեղեւով: Սփիւռքն ալ իր կարգին երբեք պիտի չկարենայ ընկալել, սա Նոր Հայերը որ առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, անկախութիւն ստացան, ամենամեծ դիւրութեամբ ղեկավար դարձան եւ ցաւօք... նոյնքան դիւրութեամբ կրնան ամէն ինչ կորսնցնել...:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄԱՆՐԱԺԱՊԱՒԷՆԻ ՎՐԱՅ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Գահիրէի մասնաճիւղը գեղեցիկ ու ընդօրինակելի գաղափարը ունեցած է մանրաժապաւէնի (միքրոֆիլմ) վրայ վերարտադրելու Եգիպտոսի մէջ լոյս տեսնող հայկական երեք կարեւոր թերթեր: Արդէն իսկ իրականացած այս նախաձեռնութեան կարեւորութիւնը շատ աւելի կը շեշտուի եթէ նկատի ունենանք որ այս թերթերէն երկուքը դարաւոր պատմութիւն մը ունին («Արեւ» եւ «Յուսաբեր»), լոյս կը տեսնեն 20-րդ դարու սկիզբէն ի վեր և անոնց գոյութիւնը մինչեւ այսօր կը շարունակուի:

Պարզ է որ նմանօրինակ հին թերթեր ժամանակի ընթացքին մաշումի ու փճանալու վտանգին ենթակայ են, եւ հանրութեան համար անոնց գործածութիւնը հետզհետէ կը դառնայ անմատչելի: Այս իմաստով ալ, մանրաժապաւէնային անոնց վերարտադրութիւնը փաստօրէն կ՚երկարաձգէ անոնց կեանքը եւ անոնց օգտագործումը կը դարձնէ աւելի դիւրահաս:

Մանրաժապաւէնային հաւաքածոն կ՚ընդգրկէ հետեւեալ թերթերը.

– «Արեւ» (1915 – 2000)
– Յուսաբեր» (1913 – 2000)
– «Ջահակիր» (1963 – 2000)

Նշուած առաջին տարիները կը համապատասխանեն այս թերթերուն հիմնադրումի թուականներուն, ինչ որ կը նըշանակէ որ հաւաքածոն ամբողջական է: Այնտեղ կը գտնենք Առաջին Համաշխարհային պատերազմի տարիները եւ անոնց յաջորդող առաջին տասնամեակը: Այս ամբողջ ժամանակաշրջանին Եգիպտոսի հայկական գաղութը առաջին մակար – դակի դերակատար մը եղած է: Այսպէս, պատերազմի տարիներուն, Եգիպտոսի Հայերը ապրելով դաշնակից պետութեան մը տիրապետութեան տակ, բայց ուղղակի սահմանակից ըլլալով օսմանեան կայսրութեան, մօտէն հետեւած են Հայերու տեղահանութեան ու ջարդերուն: Դէպի հիւսիս իրենց յառաջընթացին մէջ, դաշնակից բանակները գրաւելով Պաղեստինը, հարաւային Սուրիան, ամէն տեղ կը հանդիպէին հայ տարագրեալներու: Այս բոլոր իրադարձութիւններուն անդրադարձած է այդ օրերու եգիպտահայ մամուլը: Այդ տարիներուն Եգիպտոս ապաստանած են նաեւ Մուսա Լերան Հայերը, Եգիպտոսի մէջ հիմքը դրուած է՛ Արեւելեան Լեգէոնին (յետագային կոչուած Հայկական Լեգէոն): Իսկ պատերազմէն ետք, Եգիպտոսի հայկական գաղութը ամէնէն կարեւոր դերակատարներէն եղած է հայ գաղթականներու օգնութեան ու որբահաւաքի աշխատանքներուն մէջ:

Ահա թէ ինչու, հայ պատմագրութեան համար իսկական բախտաւորութիւն մըն է այս անկիւնադարձային տարիներուն լոյս տեսած եգիպտահայ մամուլի ամբողջական թիւերը ունենալ մանրաժապաւէնի վրայ, եւ այս ձեւով համոզուած ըլլալ որ անոնք փրկուած են մաշումէ ու անխուսափելի կորուստէ:

Նշենք որ այս կարեւոր աշխատանքը կարելի եղած է իրագործել Սաթենիկ Զարդըր հիմնադրամին շնորհիւ եւ անոր իրականացումին մէջ հիմնական դեր կատարած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Գահիրէի մասնաճիւղի ատենապետ՝ Պերճ Թերզեան:

Մանրաժապաւէններէն օրինակ մը ուղարկուած է Փարիզի Նուպարեան գրադարանին, իսկ այլ օրինակներ՝ Հայաստան:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ալեքսանդր Ումնով «Նեզավիսիմա» թերթին կանոնաւոր աշխատակիցներէն է, որպէս Միջին – Արեւելքի եւ Իսրայէլի ուսումնասիրութեան հիմնարկին մասնագէտ եւ Գիտութեան ակադեմիային Միջազգային յարաբերութիւններու եւ համաշխարհային տնտեսութեան հիմնարկին մէջ հետազօտող: «Գուրիէ էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթին մէջ առնուած էջով մը ան նիւթ ըրած է մօտալուտ պատերազմին ելքին Իսրայէլի դիրքը որ իր կարծիքով՝ նպաստաւոր պիտի չըլլայ:

Ճիշդ է որ Սատտամ Հիւսէյն արաբ ղեկավարներէն ամէնէն անզիջողն է իսրայէլեւպաղեստին հակամարտութեան հանդէպ: Ատիկա մտածել կու տայ որ անոր տապալումը մեծապէս պիտի նպաստէ Իսրայէլի: Այսուհանդերձ, ամէն բան այդքան պարզ չէ: Հակառակ իրենց հըզօրութեան, ԱՄՆ աշխարհը իրենց ուզած ձեւով կազմակերպելու կարողութեան տէր չեն: Արդէն,, Բ. աշխարհամարտէն ետք գործի լծուած միջազգային ապահովութեան համակարգին միակ այլընտրանքն ալ ամերիկեան գերիշխանութիւնը չէ, այլ համատարած քաոսը: Ատիկա է պատճառը որ բազմաթիւ երկիրներ կ՚ուզեն պահպանել ՄԱԿ-ը եւ անոր Ապահովութեան Խորհուրդը: Սատտամ Հիւսէյն մինչեւ այսօր Ապահովութեան Խորհուրդի աւելի քան տասնեակ մը բանաձեւեր կասեցուցած է. ուստի, եթէ Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն առանց նոր բանաձեւի լծուին այդ բռնատէրը տապալելու, դիւրին պիտի չըլլայ ՄԱԿ-ը անտեսելու ամբաստանութիւն ուղղել անոնց:

Իսկ Իրաքէն ետք, ամերիկացի ռազմավարներու ուշադրութիւնը հաւանաբար կը սեւեռի Սաուտի Արաբիոյ եւ Իրանի վրայ: Անոնք կ՚ենթարկուին տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումի, որպէսզի հարկադրուին փոխելու իրենց վարած քաղաքականութիւնը: Արդէն Սաուտի Արաբիան տնտեսական ճնշումի առաջին բաժին մը ստացած է երբ ԱՄՆ-ը ռուսական քարիւղ գնելով, սկսած են նուազ կախում ունենալ սաուտական քարիւղէն: Նոյն ատեն, այնպէս կ՚երեւի որ Ուաշինկթըն որոշած է զօրացնել Հաշէմիները որոնք Սաուտցիներու պատմական հակառակորդներն են: Անոնք ներկայիս իշխանութեան գլուխ են Յորդանանի մէջ. անցեալին իրենց հակակշռին տակ ունեցած են Իրաքը եւ Արաբական թերակղզիին մեծ մասը:

Երբ Ամերիկացիները հաստատուին Պաղտատ, անոնց կարեւոր ընելիքներէն պիտի ըլլայ երկրին փոքրամասնութիւններու հարցերուն քաղաքական խելացի լուծում գտնելու գործը: Նաեւ՝ զանազան միջոցներով Ռուսաստանը եւ կեցնելը Թեհրանի հետ հիւլէական մարզի գործակցութենէն:

Սաուտցիները կերպով մը շահ ունին, հակառակ ամէն բանի, դաշնակից մնալու ԱՄՆ-ուն, որովհետեւ ահաբեկիչները իրենց վարչակարգն ալ տապալելու կոչեր կ՚արձակեն: Իսկ Իրանը, պահպանողականներուն դէմ օրէ օր զօրացող բարենորոգիչներով, լուրջ յոյս կը ներշընչէ որ հակամերիկեան դիրքերը ինքնաբերաբար պիտի տկարանան: Արդէն դըժուար է մտածել որ Ապահովութեան Խորհուրդը Սաուտի Արաբիոյ եւ Իրանի դէմ բանաձեւ կը քուէարկէ:

Այս բոլորին հետ շրջանը ունի երկիր մը որ կ՚անտեսէ ՄԱԿ-ի բանաձեւը: Կը մերժէ նահանջել 1967-ին գրաւած արաբական շրջաններէն: Ջլամարտի տարիներուն, ամերիկեւիսրայէլեան դաշինքը սովետական ազդեցութեան ընդդիմութեան անկիւնաքարն էր շրջանին մէջ: Սակայն, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն եւ երկբեւեռ աշխարհին վախճանէն ի վեր, կացութիւնը արմատապէս փոխուած է: Յստակ է որ Իսրայէլի համար կենսական է որ ԱՄՆ-ը յաղթականը ըլլան իսլամական ահաբեկիչներու դէմ իրենց մղած պայքարին. սակայն, այդ երկրին կողմէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն անտեսումը երկու չափ, երկու կշիռ գործածելու ամբաստանութեան տակ կը դնէ ԱՄՆ-ը: Ինչո՞ւ, հարց կը տրըւի, այն ինչ որ կ՚արգիլուի Իրաքի, արտօնելի կ՚ըլլայ Իսրայէլի: Այս հարցումը սկսած է մեծապէս նեղել Ուաշինկթընը, որ յատկապէս այսօր, պէտք ունի շրջանային բոլոր ուժերուն հետ լաւ յարաբերութիւն հաստատելու: Իսկ ԱՄՆ-ու տրուած ամէնէն մեծ նեցուկն ալ, պիտի չկարենայ մոռցնել ՄԱԿ-ի բանաձեւերը յարգելու Իսրայէլի մերժումը: Նկատի ունենալով Իսրայէլի ԱՄՆ-էն մեծապէս կախում ունենալու պարագան, Եւրոպայի մէջ հակաիսրայէլեան զօրացող հակումները, Ռուսաստան ու Արաբներու միջեւ հին կապերը, դժուար չէ ըսել որ Ուաշինկթընի համար աւելի դիւրին պիտի ըլլար Թել Ավիվի վրայ ճնշում բանեցնել, քան՝ Սաուտի Արաբիոյ, կամ Իրանի: Այս տրամաբանութեամբ, ներկայի զարգացումներուն հետեւութիւնը այն է որ ի վերջոյ Իսրայէլ աւելի պիտի կորսնցնէ, քան՝ շահի, Ս. Հիւսէյնի տապալումով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

14

Իսկ երբ Ծովինար գանգատէր Զարոյին, թէ Մելինէն կը մերժէ ամուսնութեան առաջարկները, թէ գիւղին մէջ հպարտ աղջկայ անուն պիտի հանէ եւ ալ զուռը զարնող չպիտի ըլլայ, այնինչ «իր մէկ ոտքը գերեզմանին մէջ է արդէն»: Զարոն կը պատասխանէր կէս յանդիմանութեամբ, կէս կատակով.

- Լաւ կ՚ընես, եթէ մէկ ոտքդ գերեզմանէն քաշես, փոխանակ միւսն ալ անոր քովը դնել աշխատելու: Այն ժամանակ առանց աճապարելու կը սպասես, որ աղջկանդ սիրտը խօսի, որպէսզի ամուսնանայ:

Զարոյի եւ Ծովինարի վէճերը կը վերջանային միշտ վերջինին պարտութեամբ:

Օր մը Ծովինարին դուռը զարկաւ գիւղին հարուստ երիտասարդներէն մէկուն մայրը՝ Մելինէն իր տղուն համար կնութեան ուզելու:

Այդ երիտասարդը, Մարտիկ Գալուստեան, գիւղին մէջ ունէր ամենամեծ նըպարավաճառը, ուր ոչ միայն ապրանքները իրն էին, այլ եւ շէնքը: Ան ունէր նաեւ երեք քարուկիր խոշոր տներ, որոնք քով քովի մասնաւոր հպարտութեամբ եւ բարձրէն դէպի ծով կը նայէին՝ ծովեզերքը գտնուող փայտէ տնակներուն վըրայէն արհամարհանքով սահելով: Անոնք Սամաթիոյ մէջ ունեցածներն էին: Գալուստեան նոյնքան խոշոր խանութ մը ունէր նաեւ քովի գիւղը, Գում Գաբու, եւ պատկառելի գումար մը «Բրէտի Լիոնէ» դրամատան մէջ:

Մարտիկ, որուն գիւղին մէջ «Տիար Գալուստեան» կ՚ըսէին, շատոնց մտադըրուած էր ամուսնանալու: Մայրն ալ խօսակցութեան ուրիշ նիւթ չունէր: Պէտք էր, որ տղան ամուսնանար, զաւակներու տէր դառնար, որպէսզի անոնք օր մը կարենային վայելել իրենց հօր արդար աշխատանքի պտուղը:

– Առանց զաւակի տունը, առանց թըռչունի վանդակ է, – կ՚ըսէր մայրը հառաչելով:

Ան չէր հասկնար տղուն տատանումները: Ո՞ր գեղեցիկ աղջիկը պիտի չուզէր Տիար Գալուստեանի կինը դառնալ:

Մարտիկ ինքն ալ այդ հարցերը կու տար իրեն օրը քանի մը անգամ: «Օրիորդ Ալիսի հայրը հարուստ է, լաւ դրամօժիտ կու տայ, բայց այդ կարճ հասակով, ինչպէ՞ս պիտի ընէ զայն համբուրելու համար. պէտք պիտի ըլլայ որ պուալրիկի մը պէս բարձրացնէ, մինչեւ իր բերանը բերելու համար»: Չէ՛, Օրիորդ Ալիսը յարմար չէ: Կայ Սալբին, բայց անոր ալ քիթը, Աստուած հեռու ընէ, շուք պիտի տայ սեղանին: Ո՛չ, Սալբին ալ յարմար չէ: Անդին կայ Արտէմիսը, որը գեղեցիկ է, խօսք չկայ, դրամ ալ ունի, ուսում ալ, դաշնակի վրայ խաղալ գիտէ, բայց այնպէ՛ս հպարտ, այնպէ՛ս «պզտիկ լեռները ես ստեղծեցի»ի ձեւով մը, որ զայն խօսքի մը արժանանալու համար, ծունկի գալ պէտք պիտի ըլլայ առջեւը: Չէ՛, չէ՛, այդ ալ չեղաւ, իր պօյով, պօսով, դիրքով չէր կրնար ծունկի գալ, աղերսել:

Ճիշդ էր, որ նպարավաճառ Մարտիկ յաղթանդամ մէկն էր: Իր խանութին ցուցափեղկին վրայ գրած էր՝ «Թէ՛ մեծաքանակ, թէ՛ փոքրաքանակ», բայց ինքը միմիայն մեծաքանակ էր: Բարձրահասակ, լայնաթիկունք եւ, հակառակ իր երեսունեւվեց տարիներուն, պատկառելի փորով, խոշոր ականջներով ու քիթով մարդ մըն էր: Բայց այս բոլոր խոշորութիւններու քով, մնացեալ դիմագծերը աննշմարելի էին գրեթէ:

Ան իր ջանքերով էր հարստացած եւ երբե՛ք չէր մոռնար, որ երեք տուներու եւ երկու վաճառատուներու տէր էր: Երբ որ մէկու մը հետ խօսէր, ինչ ալ ըլլար խօսակցութեան նիւթը՝ ազգային, քաղաքական թէ առեւտրական, իր դէմքի արտայայտութիւնը կ՚ըսէր անընդհատ. «Ե՛ս երեք տուն եւ երկու խանութ ունիմ»... Այդ պատճառաւ, այդ խօսքերէն սխոյժոտ բարեկամներ միայն ունէր, որոնց քանակը եթէ շատ էր, որակին մասին կարելի էր վիճիլ:

(Շար. 53)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները 1000 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց զարմուհիին՝ Լիւսի Էմիրճեանի մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ Գորգիկեան գերդաստանի համայն ննջեցելոց յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ալիս Գավէզեանի մահուան առթիւ, Շիրինեան – Տակառեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO
A QUATRE MAINS
par
« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

[illegible]

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Մուրատ Ամիրխանեան (պաս) երգահանդէս մը կու տայ Ուրբաթ, Մարտ 21, ժամը 20·30-ին՝

I.N.J.A. : 56, Bd des Invalides, Paris 7e

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Մարսէյլի Համազգայինի Վարչական Խորհուրդը համահայկական հանգանակութեան ձեռնարկած է ապահովելու համար Նոր կրթական համալիրի կառուցման ծախսերը։ Այս առիթով ան ուրախ է ժամանել միջոցաւ հրապարակելու նուիրատու անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ամբողջական ցանկը, որոնք դպրոցաշինութեան ծրագրի յղացումէն ի վեր ինքնաբուխ կերպով կամ մասնակի դիմումներով իրենց նեցուկը ցուցաբերեցին։ Մեծ հանրութեան մօտ բացուած ներկայ հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցանկերը եւս հետեւողական կերպով կը հրապարակուին։

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Անահիտ Տէրբիքլեան այժմ մահացած (Մարսէյլէն) 1984-ին կտակած են 800·000 ֆրանք ի նպաստ Համազգայինի Մանկապարտէզին։

1997 – 1998 – 1999 – 2000 թուականներուն եղած նուիրատուութիւններ

Մարսէյլ – Նիս եւ Շրջանները

Տիկին Մարի – Ռոզ Ղազարեան 964,230,96 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժ· Տէր-Մարկոսեան 5000 Ֆր·, Պր· Օհաննէս Պասմաճեան 500 Ֆր·, Տիկին Երջանիկ Տինգճի 1000 Ֆր·, Պր· Ե· Արթինեան 500 Ֆր·, Մարգարեան – Էլիզա Սարաֆեան 550 Ֆր·, Տիկին Տանիէլ Խաչատուրեան 1500 Ֆր·, Օր· Մարի – Հէլէն Տօրումեան 5000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 2000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան 5000 Ֆր·, Սիթէք Ընկերութիւն – Գալանտէրեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պօղոսեան 10·000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Շարլ Տէրտէրեան 500 Ֆր·, Տիկին Մարժօրի Բարաքեան 10·000 Ֆրանք։

(Շար·)

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE - FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(Ingénieur atomiste)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

Ս· ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Հինգշաբթի, Մարտ 20 ժամը 20·30-ին

Մեզ ծանօթ եւ անծանօթ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԸ

Բանախօս՝ ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ընթերցումները՝
Անահիտ Սիմոնեան
եւ
Մատլէն Սիրոյ-Տաղ

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Ս· Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14·30-ին սովորական հաւաքատեղին։

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին․–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 19

ԺԷ· օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ· ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

(Շար·)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի․–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21,

ԺԹ· ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ։

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,

ԻԶ· ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Շավիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 21

Ս· Թադէոս – Բարթողիմէոս Եկեղեցի (Ս· Անթուան)

Քարոզիչ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ· ԹԱՇՃԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28

Ս· Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)

Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ· ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter
à la présentation
de la traduction de l'ouvrage
de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

A l'occasion de la Mi-Carême
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX-DE-PARIS
organise

des Journées d'Amitié

au profit de l'Ecole Sainte Croix du samedi
(BAZAR DE CHARITE)
dans la Salle Polyvalente
de la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche, Paris IIIe (l'entrée par l'église)

Le samedi et dimanche 22 et 23 mars, de 13h à 20h.

Bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale etc...

Métro : République, Filles du Calvaire

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 20
JEUDI
20 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·648 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·648

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆՈՒՆՆ Է՝ «ԻՐԱՔԵԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ»

ՆԱԽ ՊԱՍՐԱՆ ԳՐԱՒԵԼ

Միացեալ – Նահանգներու եւ Ֆրանսայի միջեւ այլեւս ջրամարտ է եւ օրէ օր կը սաստկանայ: Ուաշինկթընէն զատ, Անգլիան ալ մաղձը կը թափէ, Թ· Պլէր, Մարտ 18-ին, կացութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը թողուց Ֆրանսայի վրայ, որ միակ յանցաւորն է, քանի իր վէթոյին սպառնալիքն է որ պատճառ եղաւ որ Ապահովութեան Խորհուրդի քըւէարկութեան չդրուի այն բանաձեւը, որ արտօնագիր մը պիտի շնորհէր պատերազմի դիմելու, այլ խօսքով օրինականացնէր պատերազմը: Ի դէպ, այդ պատերազմը մկրտուած է «իրաքեան ազատութիւն»:

Ամերիկեան ծրագիրն այն է որ այս արագընթաց պատերազմը որպէս առաջին թիրախ ունենայ Պաղտան: Ամերիկացիք կը խորհին որ, ամերիկեան ուժերու մուտքը այդ նաւահանգիստը արտակարգ խանդավառութիւն պիտի ստեղծէ տեղւոյն շիի բնակչութեան մօտ (Ս· Հիւսէյն սիւննի է) եւ այդ հեռանկարով գինամըթերքէն, զինուորներէն, նաւերէն զատ կը տանին հեռատեսիլի կայաններու բազմանդամ խումբեր, որպէսզի բնակչութեան այդ խանդավառութիւնը անմիջապէս նկարահանուի, սփռուի համայն աշխարհի հեռատեսիլի կայաններէն եւ աշխարհ հաստատէ որ Պուշ իրաւունք ունէր, Իրաք կը սպասէր Ամերիկացիներուն…:

⁂

Մարտ 18-ին, Պուշի ելոյթէն ետք, Ժ· Շիրաք մամուլին առջեւ, անգամ մը եւս հաստատեց Ֆրանսայի դիրքը: Ան կըրկնեց թէ ուժի դիմել վերջին ելքն է, երբ միւս բոլոր կարելիութիւնները սպառած են: Ֆրանսայի դիրքին կողմնակից է միջազգային հասարակութեան մեծամասնութիւնը: ԱՄՆ վերջնագիր մը ուղղեց Իրաքի, որուն արդարացում չկայ պատերազմի միակողմանի որոշումի մը· այդ վերջնագիրը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ ժողովուրդի մը ապագան, շրջանի մը ապագան, աշխարհի կայունութիւնը: Ծանրակշիռ որոշում մըն է: Իրաք, այսօր, անմիջական վտանգ մը չի ներկայացներ: Եթէ Ֆրանսայի խորհրդարանականները մեծամասնութեամբ Շիրաքի կողքին են, նոյնը չէ Թ· Պլէրի պարագան, որ երեք նախարարներու հրաժարումէն ետք, շատ նեղ կացութեան մատնուած է, բայց եւ այնպէս, շնորհիւ ընդդիմադիր պահպանողականներու, կրցաւ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել, երբ իր կուսակցութեան 139 երեսփոխաններ դէմ քուէարկեցին կառավարութեան վարած քաղաքականութեան: Հրաժարող նախարարներէն՝ Գուք կը շեշտէր՝ «պատրանք է խորհիլ որ միջազգային թշնամութիւնը զինուորական գործողութեան Շիրաքի յանցանքն է»:

⁂

Մարտ 19-ին, Ապահովութեան Խորհուրդը նիստ կը գումարէր, որուն ներկայ պիտի ըլլար Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, բայց, Գ· Փաուըլ յայտարարեց թէ աւելորդ կը նկատէ Ուաշինկթընէն Նիւ – Եորք երթալ, նիստին պիտի չմասնակցի նաեւ Անգլիոյ նախարարը: ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը ապահովութիւն կու տայ որ 45 երկիրներ Ամերիկայի կողքին են: Անոնցմէ 30-ը արտօնութիւն տուած են որ իրենց երկիրը օգտագործուի, այսինքն պատրաստ են զօրք տրամադրելու կամ օդային տարածքը:

⁂

Ծոցի շրջանը, Մարտ 19-ին, աւելի փոթորիկ մը ծայր տուած էր, ինչ որ կրնայ փոխել տալ Պուշի պատերազմական ժամանակացոյցը: Ամերիկեան ուժերու կեդրոնատեղին Քաթար է, 300 հազար զինուորներ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն յարձակման հրահանգին: Ան ալ կախում ունի օդերեւութաբանական կացութենէն եւ լիալուսինէն…:

⁂

Բաւական հետաքրքրական է նաեւ Թուրքիոյ դիրքը: Կը թուի որ երկու քայլ առաջ, մէկ քայլ ետ քաղաքականութիւն մը կը վարէ, որ հաճելի չէ Ուաշինկթընի, բայց, էրտողան դժուարութիւն ունի համոզելու շարքերը: Հաւանական կը նկատուէր որ արտօնէ օդային տարածքին օգտագործումը, բայց, ցարդ չարտօներ ամերիկեան զօրքերուն տեղաւորումը, մինչ Ուաշինկթըն ստիպողական կերպով պէտք ունի այդ հաւանութեան: Թուրքերը, իրենք, պատրաստ են իրաքեան Քիւրտիստան մտնելու զանգըւածային կերպով, բայց, Ամերիկացիք համաձայն չեն եւ այդ պարագային, Թուրքիա աւելի վերապահ է իր օժանդակութիւնը բերելու համար: Թուրք պաշտօնատարներու համաձայն, ՓՔՔ-ի հազարաւոր զինեալ կողմնակիցներ պատրաստ են օգտուելու իրաքեան քաոսէն ազատագրման պատերազմի մը դիմելու համար: Իրաքեան Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավարը՝ Մասուտ Պարզանի անընդունելի կը գտնէ Թուրքերու մուտքը հիւսիսային – Իրաք, հարցազրոյցի մը ընթացքին («Լիպերասիոն», Մարտ 19): Ի հարկին, պատրաստ են դիմադրելու: Ինչ կը վերաբերի Պաղտատի, բնակչութիւնը կը պատրաստուի քաղաքային կռիւլայի:

⁂

Բազմաթիւ իրաւագէտներու համաձայն պատերազմը ապօրինի է եւ անօրինական: Բրիտանացի 15 համբաւաւոր իրաւագէտներ եւ Փիէր – Մարի Տիւփիւի, Ֆիրէնցէի եւրոպական Հիմնարկի դասախօս կոչ մը ստորագրած են դատապարտելով այս պատերազմի ապօրինութիւնը (լոյս տեսած է Կուարտիըն օրաթերթին մէջ): Վատիկան ալ կը դատապարտէ Միացեալ – Նահանգներու որոշումը եւ ցաւ կը յայտնէ որ «ԱՄՆ ծանր պատասխանատուութիւն ստանձնեն Աստուծոյ եւ Պատմութեան առջեւ»:

Սաուտի Արաբիա ճշդած է որ պատերազմի չի մասնակցիր ինչ որ ալ ըլլան պայմանները:

⁂

Ծանօթ է որ չսկսած իսկ, Ուաշինկթըն վճռած է արդէն յետ պատերազմեան Իրաքի պատկերը: Պուշի խորհրդական, միջազգային քաղաքականութեան մասնագէտ՝ Ռոպըրթ Քափլան կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս ժողովրդավարութիւն պիտի հաստատեն Իրաքի մէջ: Ան կ'ըսէ («Նիւ-Եորք Թայմզ» եւ «Լը Մոնտ»)· – «Հիմնովին պիտի բարելաւենք մարդկային իրաւունքները, ազատական մտայնութեան տէր մենատէր մը ընտրելով, նախընտրաբար ստալինեան տիպի մենատիրոջ մը»:

Այս պատերազմէն ուրախացողներ ալ կան, անոնց գլուխն են սակարանները եւ դրամատէրերը: Ներդրում ընողները կը խորհին որ պատերազմը շատ կարճ եւ յաղթական պիտի ըլլայ եւ ուրեմն զարկ կը տրուի ձեռնարկութիւններու պատասխանատուներուն: Ուրախացողներու կողքին կան դժգոհներ ալ, անոնք կը պատկանին զբօսաշրջութեան մարզին, օդանաւային ընկերութիւններուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԸՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 18 / 19)

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐՄԷՆ ԵՒ ԿՐԵԹԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ

Ընդդիմադիր ուժերու Մարտ 18-ի հանրահաւաքին գլխաւոր թեման եղած է Վազգէն եւ Արամ Սարգսեանի եղբօր Արմէնի ձերբակալութիւնը: Բանախօսները՝ Ալ· Բաղէեան, Արամ Սարգսեան եւ ուրիշներ անօրինական հռչակած են այդ ձերբակալութիւնը, զայն քաղաքական արարք համարելով: Մասնակիցները ապա ուղղուած են նախագահին շէնքը, զօրակցութիւն յայտնելու Սարգսեան եղբայրներուն մօրը որ նստացոյց յայտարարած է նոյն վայրը:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԿԱՅ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Իրաքի մէջ մնացած են Հայաստանի երկու քաղաքացիներ որոնք դեսպանատան աշխատակիցներ են: Կացութեան բոլորովին վատթարացումի պարագային անոնք կը մեկնին. Նախապէս անոնց ընտանիքները մեկնած են Պաղտատէն: Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան յայտնած է թէ Իրաքի դէմ պատերազմը սկսելուն պէտք է պատրաստ ըլլալ հոնկէ գաղթականներու կարելի ներհոսքին. յատկապէս Իրաքահայերու մէկ մասը կրնայ Հայաստան մեկնելու տրամադրութիւն ունենալ: Իր կարծիքով, Իրաքի մէջ 15 – 30 հազար Հայ կայ: Ինչ կը վերաբերի ճգնաժամին, Հայաստան կողմնակից է որ ան լուծուի ՄԱԿ-ի շըրջանակին մէջ:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԼԻԱԶՕՐԱԳԻՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Նախագահական ընտրութեան վերջնական արդիւնքներուն ամփոփումէն ետք, Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի նախագահը Ա· Սահրադեան Ռ· Քոչարեանին յանձնած է նախագահի լիազօրագիրը: Վերընտրուած նախագահը ըսած է թէ ընելիքը շատ է, ծրագիրները մեծ եւ անոնց իրականացումը ծանրաբեռնուած աշխատանք կը պահանջէ:

⁂

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ «ՎԵՐՆԱՏՈՒՆ» ՄԻԱՒՈՐՈՒՄ

Սօս Սարգսեանի նախաձեռնութեամբ 20 հոգինոց խումբ մը կազմուած է, կոչուած՝ «Վերնատուն»: Մարտ 18-ին հրապարակուած յայտարարութեամբ ըսուած է որ խումբը պիտի աշխատի նպաստելու ազգային համերաշխութեան, երկրին համար կարեւոր որոշումներու նըկատմամբ հանրային կարծիքի ձեւաւորումին: Խումբին մասնակիցներէն են Գրողներու Միութեան նախագահ Լ· Անանեան, Երեւանի համալսարանի տեսուչ Ռ· Մարտիրոսեան, Զ· Բալայեան: Միաւորումը պիտի ընդգրկէ զանազան մարզերու պատկանողներ, որպէսզի իր ուշադրութեան կեդրոնին մէջ ունենայ կեանքի բոլոր բնագաւառները: Առաջնային հարցեր նկատուած են գիւղի խընդիրը, բանակը, մշակոյթը, մուրացկանութիւնը:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԻՆ

ՀՅԴ Ն· Աղբալեան Ուսանողական Միութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու սոցիալ – դեմոկրատական երիտասարդական փորումին մասնակիցներու ուշադրութեան յանձնած է Նախիջեւանի եւ Վրաստանի հայկական յուշարձաններուն աւերումին փաստերը: Ֆորումին մասնակիցները դժուարութեամբ ընկալած են ըսուածը, քանի որ իրենք նման երեւոյթի չեն հանդիպած երբեք: Երիտասարդական այդ փորումը տեղի կ'ունենայ տարին քանի մը անգամ, խմբելով նախկին խորհրդային տասը երկիրներու ընկերվար – ժողովրդավար հակումով կուսակցութիւններու 17 երիտասարդական կազմակերպութիւններու երիտասարդները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ պաշտօնին ստեղծումը պաղեստինեան իշխանութեան կողմէ լաւ ընդունելութիւն գտած է Միացեալ – Նահանգներու եւ Իսրայէլի կողմէ: Այդ պաշտօնին կոչուած է Ապու – Մազէն, որ ծանօթ է որպէս չափաւոր մէկը: Քանիցս դատապարտած է Ինթիֆատայի զինուորականացումը: Խորհրդարանը 69 ձայնով (մէկ դէմ եւ մէկ ձեռնպահութիւն) քուէարկած է այդ պաշտօնին ըստեղծումը: Միւս կողմէ, Այսրյորդանանի հարաւը, հակամարտութեան հետեւանքով Համասի երկու պատասխանատուներ սպաննուած են: Նուսէյրաթի գաղթակայանին մէջ, պաղեստինցի երկու պատանիներ եւ երկու տարու մանուկ մը սպաննուած են:

ՍՊԱՆԻՈՅ գերագոյն դատարանը, միաձայնութեամբ, օրէնքէ դուրս հռչակեց ԷԹԱ-ի քաղաքական թեւը՝ Պաթասունան, որ այլեւս չի կրնար Մայիսի թաղապետական ընտրութիւններուն մասնակցիլ:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ «Էլ Թիէմփօ» կարեւոր օրաթերթին աշխատակիցը՝ Լուիս Ֆերնանտօ Ալֆոնսօ սպաննուած է Մարտ 18-ին, երբ բնակարանէն դուրս կ'ելլէր: Վերջին 14 տարիներուն, 115 լրագրողներ սպաննուած են երկրին մէջ, որ ամէնէն վտանգաւորն է մեթիաներու աշխատակիցներուն համար:

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՆՑ ՍՏԱԼԻՆԻ, ԲԱՅՑ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԺԱՆԳԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՇԵՐՏՈՎ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Դ.

Երանի թէ գլուխս ջուր լինէր, եւ աչքերս՝ արտասուքի աղբիւր, եւ նստէի ու լայի մեր աշխարհի թշուառութիւնը:

ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ

Մեր հայ հասարակութիւնը, լինի տարաշխարհի կամ Հայաստանի մէջ, իր հիմնական զանգուածով մոլորուած է ճիշդ ինչպէս Աղէ Պուպրիկը:

Ուրեմն ,նախ ծանօթանանք այդ պատմութեանը:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ ԱՂԷ ՊՈՒՊՐԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

Աղէ Պուպրիկը ճամբորդելիս՝ եկաւ – հասաւ Ծովին: Նա երբեք ծով չէր տեսել եւ հարցրեց.

– Դու ո՞վ ես:

– Ծովն եմ, – պատասխանեց ծովը:

– Իսկ այդ ի՞նչ բան է ծովը:

Ծովը պատասխանեց.

– Աւելի մօտեցիր եւ կ՚իմանաս:

Աղէ Պուպրիկը մօտեցաւ, մատը մըտցրեց ջրի մէջ եւ նոյն պահին էլ յետ քաշեց ձեռքը: Ու տեսաւ, որ մատը չկայ:

– Դու իմ մատը խլեցիր, գոչեց նա:

– Բայց փոխարէնը դու ինչ – որ կարեւոր բան իմացար, որ չգիտէիր, – պատասխանեց Ծովը: – Աւելի մօտեցիր, եւ աւելին կ՚իմանաս:

Աղէ Պուպրիկը մտաւ ջուրը: Ու քայլեց առաջ: Ալիքները լուացին աղի բիւրեղները, որոնցից շինուած էր Պուպրիկը: Նա շարունակեց առաջանալ եւ, երբ, ի վերջոյ, ամբողջովին լուծուեց ծովի մէջ, ուրախացած գոչեց. "Հիմա ես գիտեմ... Ծովը ե՛ս եմ":

Այսպէս, ուրեմն, մենք ոչ միայն կարող ենք ընդամէնը կարծել, թէ մենք «ծովն էինք», քանի որ յաջողութեամբ լուծւում էինք Աղէ Պուպրիկի պէս, այլեւ համոզուած լինել, թէ ազգային մեր ապագան հէնց այդ Ծովն էր, որից դուրս գալուց յետոյ էլ շարունակում ենք հաւատարիմ մնալ Ծովի գաղափարաբանական – բարեկամական փաստարկներին:

Մենք այնպիսի մի կեցուածք ենք ընդունել, թէ իբր ամէն ինչ օրինաւոր է ու «պատմական անհրաժեշտութիւն»: Նոյնիսկ համարձակւել ենք Հայաստանը լատ հանրապետութիւններին ... Ինչո՞վ ենք պակաս, օրինակ, Ֆրանսայիներից... Նրանք հինգ հանրապետութեան տէր են, իսկ մենք առայժմ՝ երեք... Բայց կարող ենք հասնել նրանց եւ նոյնիսկ անցնել:

Եթէ մի պահ համաձայնենք, թէ Հայաստանի 1918 – 1920 թուականների հանրապետութեանը որեւէ երկրորդող եղել է, ապա առնուազն զաւեշտ է կարծելը, թէ սովետական իրականութեան մէջ «ազատ աշխարհ Հայաստան» է եղել այդ երկրորդողը, քանի որ գաղութ էինք եւ վերանուաճուեցինք որպէս գաղութ, եթէ նոյնիսկ մի ժամանակ անուանւում էին նահանգ, մէկ այլ ժամանակ՝ հանրապետութիւն: Առաւել եւս զաւեշտ է, երբ հասարակութիւնն ու նրա «ականաւորները» այնպիսի մի կեցուածք ունեն, թէ իբրեւ Հայաստանը բնաւ կոմունիստական (բոլշեւիկեան) չի եղել, թէ իբրեւ շուրջ մէկ դար Հայաստանի պատմա – մշակութային շերտը իր բովանդակութեամբ բնաւ կոմունիստական չի եղել եւ չի ունեցել միանշանակ մարքս – լենին – ստալինեան գաղափարաբանութիւն: Բայց արդէն ոչ թէ զաւեշտ, այլ ողբերգութիւն է, որ լինելով «սովետական հայրենասէր»՝ իրականի մէջ եղել ենք ռուսական ծաւալապաշտական նացիոնալիզմի որակեալ ջատագով, եւ ոչ երբեք ԱԶԳԱՍԷՐ, ինչը բարձրագոյն բարոյական արժէք է Հայի համար...

Տրուելով այս ինքնախաբէութեան՝ հասարակութիւնը իր հերթին, բայց մտաւորականներն էլ որպէս ազգային անեղծ արժէքների ընդհանրական պատասխանատուներ, սովետական իրականութեան կործանումից յետոյ մինչեւ օրս չեն պայքարել եւ ներողութիւն չեն հայցել ժողովրդից:

Գերմանացիների՛ օրինակով, որ յանձին քաղաքագէտների ու մտաւորական – ների, աշխարհի առաջ խոստովանեցին. «Մենք հասկացանք, թէ ի՛նչ է ֆաշիզմը եւ այլեւս երբե՛ք թոյլ չենք տա, որ այն կրկնուի մեր երկրի մէջ»:

Ցաւո՞յ ինչ, որ նոյնպիսի խոստովանութիւն չհրապարակեց Ռուսը: Ի վերջոյ, կարողանալով ժամանակին դիմակափոխուել, նա եղել էր, մնացել էր եւ մնաց իր գաղութների տէրն ու տնօրէնը:

Բայց մեր մտաւորականութիւնը պարտաւոր էր յայտարարել, որ «Մենք վերջապէս հասկացանք, թէ որպիսի չարիք է ռուսական ծաւալապաշտութիւնը եւ կոմունիստական բռնատիրութիւնը: Հետեւաբար ամէն բան կ՚անենք թոյլ չտալու համար, որ Հայաստանի մէջ երբեւէ կրկնուի օտարի տիրակալութիւնը եւ ազգային հոգեւոր – մշակութային ցեղասպանութիւն իրականացրած կոմունիզմը»:

Մեր ժողովրդի իմաստուն միտքը, ըղձային սիրտը եւ քրիստոնէական մեր խիղճը ներկայացնող գործիչները միշտ դիմադրել են... Նրանք, այդ ազնուական մարդիկ դիմադրե՛լ են թէ՛ ռուսական եւ թէ՛ թուրքական գերեվարութեան դարաւոր մղձաւանջի ընթացքին, դիմադրել են Հայկական Աղէտից մազապուրծների գաղութների մէջ, եւ դիմադրել են Հեղուն եւ մշակոյթը վերջնական կորստի տանող «եղբայրութեան նոր գաղափարների» դէմ:

Նրանք բնաւ չեն փորձել իրենց ազնուութիւնը փարատել Ծովի մէջ, լուծուելու ճանապարհով, որպէսզի յետոյ էլ դառնան գիտուն՝ կարծելով, թէ Ծովն իրենք են, որ կան...

Ծովի մէջ լուծուելով՝ իրենց Ծով կարծող մտաւորականներն են, որ պուպրիկային գիտունութեամբ ամէնայն կերպ խոչընդոտում են բարոյական, ազգային ու մշակութային ճշմարիտ արժէքների սանդղակը վերահաստատելուն: Նրանք են, որ պուպրիկային իրե՛նց գիտունութեամբ հայ հասարակութեանը շարունակում են պահել բարոյական ու իմացական խաւարի մէջ: Նրանք են, որ սովետական ժանգի շերտից մաքրուելու, մեր իսկական էութեանը, մեր ճշմարիտ պատմութեանը, մե՛ր բուն արմատներին վերադառնալը յայտարարում են կեղծ, անորամաբանական եւ հակապատմական կարգախօս, եւ ռուսական նացիոնալիզմը ներկայացնում են որպէս ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ ազգն ու հասարակութիւնը կեղծ, անտրամաբանական եւ հակապատմական այն իրականութեան մէջ պահելու համար, որի ընթացքը Աղէ Պուպրիկի վախճանն է:

Ե.

Մենք Լենինի բանակն ենք, Ստալինի զաւակն ենք:
Ստալինի խրատով մեր ցաւերը փարատաւ:
Կուլակներին քշեցին, մեզի առաջ քաշեցին:
Ստալինի սայիցը պրծանք դարդ ու ցաւիցը:
Եա՛ր, եա՛ր,
Է՛լլու եար,
Թե՛լլու եար...

Սովետահայ ժողովրդական սիրերգ

...Իսկ մենք կարծում էինք, թէ 50 տարի առաջ՝ 1953 թ. Մարտ 5-ին, Ստալինը իսկապէս մեռաւ:

Մենք կարծում էինք, թէ 1956-ի Փետրուարին Ստալինը վերջնականապէս մեռաւ, երբ նրա դիակը դամբարանից հանեցին ու թաղեցին:

Մենք կարծում էինք թէ Ստալինը անվերադարձ մեռաւ, երբ 1991-ի Դեկտեմբերին կործանուեց ռուսական կոմունիստական կայսրութիւնը:

Բայց, բանից պարզւում է, որ նրանք երկուսն էլ՝ թաղուած ու դեռ չթաղուած առաջնորդները, որ ողջ էին երէկ, ողջ են այսօր եւ որքան երեւում է տեսանելի հեռանկարի մէջ՝ իսկապէս անմահ են:

Որովհետեւ նրանք ճշմարիտ Աստծու փոխարէն իրենց հաստատուն տեղն են գտել մեր էութեան մէջ եւ մենք, Հայերս, կարծես թէ բնաւ մտահոգ չենք հրաժարուել կռապաշտութիւնից:

Որովհետեւ լուսաւոր գիտելիքների փոխարէն իրենց խաւար ուսմունքն են տեղաւորել մեր մտքի մէջ եւ մենք, Հայերս, բնաւ չենք փորձում հրաժարուել մեր խաւարամտութիւնից:

Որովհետեւ մարդկային կեանքի երջանկութիւնը գեղեցիկ ապրելու փոխարէն, նրանց թելադրած սարկամտութեամբ ենք քարշ տալիս մեր գոյութիւնը, մեր դեռնաքարշ այս վիճակն ենք կարծում օրինական եւ վայելում ենք մեր երջանիկ ազնուութիւնը, – նորէն միջամըտում է Սարոյեանը:

Զ.

Երբ փափկում է տէրը՝ մեզ կանչում մօտը,
Մենք խոնարհ սողում ենք ու լիզում ենք ոտը:

Շանդոր ՊԵՏՈՖԻ,
«Շների երգը»

«Ազատութեան հիմնոսը շատ թանկ է նստում ճիշդ այնպէս, ինչպէս ամենայն կեղծիքի հիմնոսը... ԽՍՀ Միութեան վախճանից յետոյ մեզ շատ բան են առաջարկելու: Եւ բոլորը սուտելու են իրենց գրպանի օգտին: Լինելու են նախարարների եւ առաջնորդների, կուսակցապետերի եւ ռազմական դիկտատորների բազմաթիւ թեկնածուներ: Լինելու են դրամատների օտար դրածոներ եւ ալբեսաների օտար դրածոներ: Լինելու են մի տեսակի օտարերկրացիների դրածոներ եւ մէկ ուրիշ տեսակի օտարերկրացիների դրածոներ: Եւ բոլորն ալ ամէնից առաջ խօսելու են ազատութիւնների մասին ,որ ամէնից խոստումնալի եւ ոչինչի պարտաւորեցնող նիւթն է ստելու համար: Ազատութիւնը, ինչպէս արդէն հիմնաւորապէս յայտնի է մեզ, կազմակերպել են բոլորը: Թէ՛ Ստալինը, թէ՛ Հիտլերը, թէ՛ Մուսոլինին...

Մի խօսքով, շատ բան կը լինի: Եւ ամէն «իմաստունի» համար բաւականին պարզամիտներ կը գտնուեն՝ աշխարհի ամենաբռնատիրականից մինչեւ ամենադեմոկրատական բոլոր երկրների մէջ էլ ոչխարներ կան: Ինչպէս յայտնի է, այդ ոչխարներին ոչ ցանում են եւ ոչ էլ հընձում: Զանացէք չյայտնուել նրանց մէջ: Եւ դա այնքան էլ դիւրին չէ, ինչպէս կարող է թուալ առաջին հայեացքից: Ահաւասիկ, մեր սերունդը, որ յայտնուեց այդ ոչխարների մէջ՝ թերեւս չլինելով աւելի յիմար, քան նախորդ սերունդներին էին: Բայց խնդիրն այն է, որ մեր սերնդին չափից աւելի են ստել – այս մէջբերումը կատարում եմ մեր օրերից 30 տարի առաջ լոյս տեսած Իվան Սոլոնեւիչի «Ժողովրդական միապետութիւն» գրքից (Պուէնոս – Այրէս, 1973):

Այնպէս որ, Իոսիֆ Վիսարիոնովիչի մահից 50 տարի յետոյ էլ մնացել ենք մեր անցեալի մէջ եւ մի՛շտ մնալու ենք անցեալի մէջ, քանի որ յիսուն տարի շարունակ անցեալի մէջ մնալու փորձը ունենք եւ այդ անցեալից դուրս գալու որեւէ ճիգ դեռեւս չենք արել:

Փարիզ

(Շար. 5 եւ վերջ)

ՍՐԲԱՊԻՂԾ «ԹՈՒՌՇԻ»

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Ծանօթ է բոլորիս որ «Ֆրանսան չունի վառելանիւթ սակայն ունի խելք»...: Ցաւելեաւ չուայլ երեւակայութիւն, որի շնորհիւ ողողուած ենք զանազան ու յաճախ այլանդակ ծանուցումներով, որոնք մեզ մտրակում են աֆիշներով եւ մանաւանդ հեռատեսիլով: Սոսիէթէ տը գոնտոմասիոնի փրկարա՛ր տիրապետութիւնը թոյլ է տալիս որ սպառելու նպատակով օգտագործուի իգական քարեձեւ մարմինը, խաբուսիկ լոզունգներով: Միամիտ զանգուածին հաւատացնում են որ այսինչ օծանոյշի շնորհիւ, բեղառած դէմքի կընճիռները կարելի է անհետացնել եւ պառաւը կարող է վերադառնել ջահելութիւնը: Կամ էլ տակառակազմ կնոջ ապահովել երազայի՛ն մի մարմին...:

Այլ խօսքով, խաբում են, խաբում են... «Այս մեր երկրում որ մէկը միւսին չընի խաբի, կանա վուտը վուտի առջեւ դնի, կանա մի օր մարդ ապրի...»:*

Վերջերս էլ գովելով օճառի բարիքները ի նպաստ մորթի թարմութեան, քնքուշութեան, Փարիզի փողոցներում տարածուեց ցուցատախտակների վրայ կիսամերկ մի դիցուհի, լեզուն գցած, պատրաստւում է լզել իր ծունկը: Ինձ ընկերացող երեւանցի բարեկամս տեսնելով այս գեղուհու ինքնատիպ տեսքը, բացագանչեց. «Այ քեզ բան, էս ի՞նչ ա, ծունկը դառել ա մառօ՞ժնի (պաղպաղակ)»:

Պիտի ընդունել որ սովետական կարմրաշող տարիներում, ապրանք վաճառելու միտումով, այսպիսի սայթաքումներ չկար: Ընդունուած էին միայն խոստըմնալից լոզունգներ, կոմունիստական գաղափարախօսութեան ի նպաստ:

Ի միջի այլոց, յիշում եմ որ այդ շըրջանին, մի օր առիթ եղաւ որ կանգ առնեմ կօշիկի մի խանութի առջեւ: Տեսքով լաւ էին ու գները էժան: Պարզըւեց նաեւ որ այդ կօշիկների գործատունը կոչւում էր Մասիս: Ծանօթացայ պատասխանատու ««նաչալնիկ»ի հետ, զըրուցեցինք սովորական նիւթերի շուրջ, եւ նկատելով որ մարդը համակրելի էր, ես ինձ թոյլ տուի թեթեւ մի ժպիտով հարց տալ. – «Ուրեմն, արիք-չարիք, Մասիս սարը իջեցրիք մեր ոտքերի՞ն...»: Մի պահ լուռ, իր արտայայտիչ աչքերով նա ինձ խուզարկեց ու ինքն էլ ժպտելով պատասխանեց. – «Ախր, սիրելի ընկեր, հարկաւոր է որ դուք մեզ լաւ հասկանաք: "Մասիս" մարքան նշանակում է որ մեր ռտնամանների արտադրանքը բարձր որակի արտադրանք է»: Զսպնդեցի: Ճաշակը սովետական էր, հիմուրը երեւանեան...:

Այժմ Երեւանի փողոցներում՝ «Փառք Ս.Մ.Կ.Կ.ի» փոխան, ծփում են Կոգա - Կոլայի, Ամերիքըն Տրիմի ու այլ ամերիկեան բարիքների ցուցատախտակներ: Հայաստան մտել է մի-ազգային շուկայում եւ փորձում է վաճառել, արտահանել մի քանի ապրանքներ, որոնց որակը լաւ է. ինչպիսին է ծիրանի չիրը: Սփիւռքահայ նպարավաճառների մօտ արդէն վաճառւում են հայրենի երկրի գարեջուրեր, գինիներ եւ... եւ... «Կիլիկիա» գարեջուրի որակը գերազանց է: Մի շիշ ըմպելուց յետոյ, ուր էլ լինես, պահանջ ես զգում երգել՝ «Ցանկամ տեսնել գիմ Կիլիկիա»...:

Մինչդեռ ինչ վերաբերում է «Վասպուրական» եւ «Ախթամար» օծուած քոնեակների, փորձառու կոնծողներից մէկը, քիթ-մուռթը ծամածռելով ինձ յայտնեց՝ «Ճիշդն ասած, էն օրուանից որ մեր քոնեակի "զաւոդ"ը (գործատուն) վաճառեցին ձեր Ֆրանսիական Ֆիրմային, մեր գիտցած նշանաւոր քոնեակի "խամխոտը" էլ չկայ: Որքան ուզում ես խմի՛ էլ չես երազում կարօտով "Վասպուրական մեր աշխարհը"»:

Իսկ աչքդ ծակողը Արմաւիրում պատրաստուած վարունգի «մարինադ»ն է (թուռշի): Արտադրողը, երեւակայութեամբ խիստ հարուստ, յարմար է գտել այդ թուռշու անօթի վրայ պիտակել մեծատառ՝ «SARDARAPAT»:

Ուրեմն, այս պատմական ճակատամարտը ո՛ւր, յանուն հայրենիքի փրկութեան հայ մարտիկները կռուեցին, շատերը զոհուեցին ու ի վերջոյ իսկապէս յաղթեցին մնալով հարազատ հողի վըրայ, այսօր անկախ Հայաստանում Սարդարապատ սրբազան անունը կպած է «խիյար»ների վրայ...: Դէհ, արի մի՛ գժուի Պարոյր Սեւակ:

Հարկ է յիշել որ սովետական վարչաձեւի համե՛ստ անկախութեան շրջանին էր որ այս իսկական հերոսամարտը պըսակուեց ու յաւերժացաւ փառահեղ մի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան Աբրամ Խաչատրեան սրահին մէջ, Փետր. 23-ին, հանդէս մը տեղի ունեցած է որու ընթացքին ներկայացուած է «Թհը հերիթէյճ օֆ արմէնիըն ըրչիթէքչըր» Բ. հատորը, մասնակցութեամբ 12 կազմակերպութիւններու եւ նախաձեռնութեամբ Պոլսահայ Միութեան: Հանդիսավարն եղած է Խաթուն Թէմիրճեան – Պետրոսեան, ապա, խօսք առած է Տոքթոր Արթօ Տէմիրճեան: Հատորին գրախօսականը րրած է Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մաքսուտեան, տնօրէն Նիւ – Եորքի Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ տեղեկատուութեան կեդրոնին: Տոքթոր Յակոբ Խաչիկեան ներկայացուցած է գիրքը եւ շնորհակալութիւն յայտնած Յամիկ Ինճէճիկեանի եւ Տոքթոր Շահէ Մինասեանի իրենց բերած աջակցութեան համար:

Livres reçus

EREVAN
(poèmes 1995-2001)

Mariné PETROSSIAN

Traduit de l'arménien oriental
par Vahé GODEL

La Polygraphe
Editions Comp'Act 2003

յուշակառոյցով. իր խորխոտ արծիւներով, իր զանգակների անլռելի ղօղանջներով:

Անշուշտ ճաշակը վիճելի չէ: Բայց «ազնուութիւնը մտքի այն մութ գիշերն է ուր բացակայ են լուսինը եւ աստղերը», ինչպէս ասել է իմաստուն Զինացին:

Ի տես այսպիսի «վուլկառ» սայթաքումի, զգայուն Սփիւռքահայը իրաւունք չունի՞ զարմանալու, զայրանալու իսկ, եւ ինքն իրեն հարց տալ թէ ամէն օր Արարատ տեսնող երկրի իշխանութիւնը ինչպէս թոյլ է տալիս որ «խնյար»ի թուաչին կոչուի՝ «Սարդարապատ»:

Վաղն էլ, յանկարծ չահասէր թունդ մի «ազգայնական» հրապարակ պիտի հանի բացառիկ որակի «պաստրմա, որի պիտակի վրայ գրուած լինի՝ «Վարդանանք»...:

Կ. Զ.

(*) Խաչապալայէն :

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Համազգայինի կեդրոնին մէջ, Մարտ 5-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. վարչութեան: Նիւթէ՝ «Շաւարշ Միսաքեան. հրապարակագրութեան գրականացումը», դասախօս՝ Յակոբ Պալեան, Փարիզէն ժամանած: Բացումը կատարելով Գէորգ Պետիկեան ներկայացուցած է դասախօսին կեանքն ու գործերը: Յակոբ Պալեան, անդրադառնալով Շաւարշ Միսաքեանի՝ մեր ազգին, անոր արժէքներուն, իրաւունքներուն, պայքարին, մշակոյթին եւ լեզուին հանդէպ ունեցած անխառն ու ամբողջական գիտակցութեան, նշած է. «Աշխարհի բոլոր լեզուներով թերթ մըրտողները լաւ կ'ըլլայ, որ յաճախած ըլլան Շ. Միսաքեանի դպրոցը, ձեռք ձգելու համար ազգային խորք, չափի գիտակցութիւն եւ արտայայտութեան ճաշակ»: Ապա, դասախօսը պատմական տուեալներու շարքով եւ հիմնաւորումներով ներկայացուցած է Շ. Միսաքեանի կեանքը, անոր ծնունդէն մինչեւ պատանեկութիւն, երիտասարդութենէն մինչեւ պատասխանատու պաշտօններու եւ դիրքերու ստանձնում, ձերբակալութենէն մինչեւ թաքստոցային կեանք եւ ապա՝ կրկին ազատ կեանք եւ մահ: Անդրադառնալով Շ. Միսաքեանի մայրենի լեզուին հանդէպ ունեցած պաշտամունքին, դասախօսը նշած է. «Միսաքեանի գրիչէն միշտ հոսած է ճկուն ու անխարդախ հայերէնը ու իր մեծագոյն ցանկութիւնն էր, որ մեր երիտասարդութիւնը կառչած մնայ մայրենիին, կարենալ տոկալու եւ գոյատեւելու համար»: Յակոբ Պալեան շեշտը դրած է Շ. Միսաքեանի ազգային գիտակցութեան վրայ, նշելով որ հայ մտածող միտք մըն էր ան, որուն համար քաղաքական անկախութիւն եւ լեզուական անկախութիւն անանջատելի էին, եւ եզրակացուցած. «Շաւարշ Միսաքեանով հրապարակագրութիւնը ստացաւ որակ եւ գրական դրոշմ: Իրմով հրապարակագրութիւնը գրականացաւ: Միսաքեան ազգի ճակատագրին գիտակից եւ հեռանկարային վերաբերում ունեցող մտաւորականն էր, որ մեր լեզուն համարած էր մեր անկախութեան կռուանը: Ազգային գոյատեւման համար լեզուի անկախութիւնը նախապայման է»:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՀԻԼՏԱ ՉՕՊՈՅԵԱՆԻ

Հոլիվուտի «Ժողէֆ'ս քաֆէ»ի մէջ, Մարտ 2-ին, Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Հիլտա Չօպոյեանի: Բացումը կատարելով Արտաշէս Քասալեան ներկայացուցած է Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբին գործունէութիւնը եւ այն փորձառութիւնը, որ ունեցած էր Փարիզի «Փրօ Արմէնիա» խորհրդաժողովին առիթով, Չօպոյեանի հետ իր գործակցութեան ընթացքին: Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին ատենապետը՝ Րաֆֆի Համբարեան, Հիլտա Չօպոյեանը ներկայացուցած է իբրեւ հայկական հարցի առհավիրայ Եւրոպայի մէջ: Խօսք առնելով Հիլտա Չօպոյեան ընդգծած է այն հասարակաց եզրերը, որոնք գոյութիւն ունին Արեւմտեան Ամերիկայի, Եւրոպայի եւ ամէնուրեք գործող հայ դատի յանձնախումբերու միջեւ, շեշտած է հայկական հարցի համաշխարհային բնոյթը, կեդրոնանալով Եւրոպայի տարածքին՝ Ֆրանսայէն Սպանիա, Իտալիայէն Պելժիա, հայկական գաղութներու դիմագրաւած քաղաքական մարտահրաւէրներուն վրայ: Իբրեւ Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Հիլտա Չօպոյեան ներկաներու ուշադրութեան յանձնած է, թէ իրեն համար գլխաւոր մարտահրաւէրն է համախմբել մեր ուժերը, հետապնդելու համար հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումն ու Հայաստանի եւ Արցախի պետականութեանց ամրապնդումը:

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Էնսինոյի Ս. Նահատակաց եկեղեցւոյ եւ Ֆերահեան ազգային վարժարանի համալիրին մէջ կառուցուած «Օսկօ եւ Երան Կիրակոսեան» շէնքին պաշտօնական բացումը կատարուած է Փետրուար 22-ին: Նորակառոյց շէնքը տրամադրուած է վարժարանի տնօրէնութեան եւ վարժարանի գրասենեակներուն, եկեղեցւոյ եւ քահանայի գրասենեակներուն, իսկ շէնքին ետեւի բաժինը՝ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէին, Հ. Օ. Մ.-ի «Անահիտ», Հ. Մ. Ը. Մ.-ի «Մասիս» եւ Համազգայինի մասնաճիւղերուն, ինչպէս նաեւ Հ. Ե. Դ. Ռէտոին եւ Հայ-ամերիկեան տարեցներու միութեան: Եկեղեցական արարողութեամբ պաշտօնական բացումէն ետք, վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ գործադրուած է յայտագիր մը, որ վարած է Բեղլար Փիլաւճեան: Հոգաբարձութեան կողմէ խօսք առնելով Ճերճ Պետիկեան պարզած է ապագայ ծրագիրները: Դրուատանքի խօսքերով հանդէս եկած են վարժարանին տնօրէնը՝ Ժան Գոստգեան, օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Տեղւոյն վրայ եղած նուէրներէ գոյացած է 100 հազար տոլար:

Հ.Օ.Մ.-Ի ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի «Հարվէսթ» ցուցասրահին մէջ, Մարտ 7-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած նկարչական ցուցահանդէսը, Կանանց միջազգային օրուան տօնակատարութիւններու շրջագիծին մէջ: Բացումը կատարելով Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ Կիթառիկ Քոչարեան յայտնած է, թէ Հ.Օ.Մ.-ը առաջին անգամ ըլլալով այս ափերուն Կանանց միջազգային օրը կը յիշատակէ նկարչական ցուցահանդէսով մը, որուն կը մասնակցին 18 հայ կին արուեստագիտուհիներ, որոնցմէ վեցը ներկայիս կը գտնուին Հայաստան եւ Արցախ: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Սոնա Փելթեքեան: Ցուցադրուած են գծագրութիւններ, արձանիկներ, սերամիքի գործեր, ձեռագործներ եւ ասեղնագործութիւններ:

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Փետրուար 23-ին, տեղի ունեցած է Իրանահայ Միութեան երգչախումբին համերգը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Գնահատանքի խօսք արտասանած է Միութեան վարչութեան ատենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան: Յայտագիրը վարած է Նունէ Աւետիսեան, նշելով թէ Միութիւնը երկար ճամբայ կտրած է, 65 հոգինոց երգչախումբին ներկայի ղեկավարն է Միքայէլ Աւետիսեան: Անցեալ խմբավարները եղած են Ալֆրէտ Մարդոյեան եւ Ալենուշ Եղնազար: Յայտագիրը բացառաբար կազմուած է Թաթուլ Ալթունեանի եւ Խաչատուր Աւետիսեանի երգերով, որոնց մէկ մասը պարային յօրինումներով մեկնաբանած են «Տաւիղ» եւ «Զուարթնոց» պարախումբերը: Յայտագրին մասնակցած են նաեւ «Հայաստան» ժողովրդական նուագարաններու խումբը, դուդուկահարներ Արարատ Պետրոսեան եւ Ռուբէն Յարութիւնեան:

ԱՐՑԱԽԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ 15-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. «Արարատ» մասնաճիւղի սրահին մէջ, Մարտ 1-ին, նշուած է Արցախի ազատագրական պայքարի 15-ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. «Ահարոնեան» կոմիտէի: Ներկայ եղած են 800 հոգի: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Վարդգէս Էքմէքճեան: Կոմիտէին խօսքը փոխանցած է Յարութ Մանուկեան: Օրուան բանախօսը՝ Արթուր Մոսիեան (Արցախէն հրաւիրուած), համառօտ ակնարկով մը ներկայացուցած է հայ ազատագրական պայքարի նորագոյն հանգրուանը եւ Արցախի ժողովուրդին սխրագործութիւնները: Իր խօսքին վերջաւորութեան, բանախօսը նշած է, թէ «Արցախը յաղթանակեց եւ այսօր արդէն ունենք մօտ 10 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ մի հայրենիք, որի բնակչութիւնը ոչ միայն չի գաղթում, այլեւ 20 հազար Արցախցիներ վերադարձել են, իսկ ուրիշներ արտասահմանից եկել են այնտեղ տնտեսութիւն հաստատելու եւ մնալու»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

14

Տիար Գալուստեան գիւղին ջոջերէն էր: Երեք անգամ հոգաբարձու եւ երկու անգամ Թաղական Խորհուրդի անդամ ընտրըւած էր: Դպրոցական հանդէսներուն, տեղացի սիրողներու կողմէ տրուած ներկայացումներուն, կամ դուրսէն եկած թատերական խումբերու ներկայացումներուն միշտ առաջին տեղը կը նստէր: Մեռելոցին, հօրը հոգւոյն երկու ոչխար մատաղ կ'ընէր ու աղքատներուն բաժնել կու տար: Զատկին, Ծնունդին, քահանային աջահամբոյրը դեղին ոսկի մըն էր: Իսկ երբ քաղաքէն եպիսկոպոս մը գար պատարագի, եկեղեցական արարողութենէն վերջ, անպատճառ իր տունը կը տանէր ճաշի: Այսպիսով գիւղին ջոջն ըլլալու արժանիքները կը ներկայացնէր:

Գալուստեան դպրոցական հանդէսի մը ընթացքին տեսաւ Մելինէն, երբ այս վերջինը իր փոքրիկ աշակերտ – աշակերտուհիներով բեմն եկած՝ անոնց զանազան խաղեր ընել կու տար:

Մելինէն, այսքան բազմութեան մէջ գտնուելուն համար թէեւ շփոթած, հանդարտութեամբ կը հսկէր իր փոքրիկներուն: Ամօթխած աշակերտ մը կը քաջալերէր գգուանքով մը եւ դէպի բեմի առջեւը կը բերէր: Ուրիշ մը, որ յաջողած էր իր արտասանութեան կամ երգին մէջ, կը վարձատրէր ժպիտով մը: Անոր շարժումները ներդաշնակ էին երաժշտութեան մը պէս: Երբ որ ան ծռէր դէպի փոքրիկ մը, մարդ ըսել կ'ուզէր. «Այսպէս կեցի՛ր, շա՜տ լաւ է այսպէս»: Բայց երբ ան յուզուէր ու լուսափայլ աչքերը յառէր կէտի մը, մարդ կը մտածէր. «Ո՛չ, այսպէս աւելի լաւ է, այսպէս շատ աւելի գեղեցիկ է»:

Գալուստեան նստած տեղը քանի մը անգամ ձեւ փոխեց: Աչքերուն չէր հաւատար: Այս գեղեցկուհին Մելինէ՞ն էր, մեռած տիրացուին աղջիկը, որ մօրը ձեռքէն բռնած կու գար իր խանութը գընումներու եւ կամ գրքերու պայուսակը ձեռքը, վազելով խանութէն կ'անցնէր, քաղաք գացող շոգեկառքին հասնելու համար: Ան այն ժամանակ ալ սիրուն էր, բայց վտիտ, նորաբողբոջ ծիլի մը պէս, այնինչ՝ այս «շարժուող ծաղիկը», «այս աննման պտուղը»... Ան հասկցաւ, նստելու տարբեր ձեւ մը առաւ՝ օրիորդին ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրելու համար: Բայց անօգուտ: Մելինէն գրաւուած էր իր փոքրիկներով:

Հանդէսին ամբողջ ընթացքին Գալուստեանի միտքը գրաւուած էր Մելինէով: Զայն կը տեսնէր բեմին վրայ, երբ ան շատոնց հեռացած էր իր փոքրիկներով:

«Պտուղը հասած է եւ քաղուելուն կը սպասէ», մտածեց Գալուստեան այս իր գտած համեմատութենէն հպարտ:

Զարտուղի ճամբաներով չէր կրնար հասնիլ Մելինէին, պիտի կը մնար ամուսնանալ: Բայց մա՞յրը. Տիար Գալուստեանի մայրը, մեծաքանակ – փոքրաքանակ խանութ ունեցողի մայրը, պիտի ուզէ՞ր աղքատիկ թաղէն հարս բերել տուն եւ հետը ապրիլ: Ինքն ալ պիտի կրնա՞ր այդ քայլն առնել: Ի՞նչ պիտի մտածէին իր ծանօթները: Բայց ինչպէ՞ս թողնել, որ այդ հասած պտուղը ուրիշը քաղէր, վայելէր: Մի՞թէ բաւական դըրամ չունի՝ աղքատ աղջկան մը հետ ամուսնանալ կարենալու համար:

Պէտք է մտածէր, պէտք է խնդիրը քննէր իր բոլոր կողմերով: Իսկ եթէ Մելինէն արդէն թեկնածու մը ունի՞: Յանկարծ իր աչքին առջեւ պատկերացաւ Պետիկեանը՝ իր նուրբ հասակով, իր համակրելի եւ խելացի արտայայտութեամբ: Այս երիտասարդը կրցա՞ծ էր անտարբեր մնալ այսքան գրաւչութեան դիմաց: «Սուրբերը խենթեցնելու չափ գեղեցիկ է, մտածեց Գալուստեան, երիտասարդ մը ինչպէ՞ս դիմանայ»:

Հոգ չէ թէ Պետիկեան գրաւուած ըլլայ. եթէ ինք ամուսնանայ Մելինէին հետ, Պետիկեանին կը մնայ միայն պաղ ջուր մը խմել: Իսկ եթէ օրիորդն ալ կը համակրի իր տեսուչին, այն ատեն խնդիրը կը փոխուի:

Գալուստեան զգաց, որ այս միտքը շա՜տ, շատ անախորժ էր իրեն համար, ուզեց չմտածել այս ուղղութեամբ, բայց Պետիկեան կը տեսնէր ամէն կողմ:

(Շար. 54)

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԻԼԻՄՈՄԲԼԸ. – Իր շատ սիրելի բարեկամին յիշատակին Վահէ Տամլամեան 150 Եւրօ կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի օժանդակ... (տես՝ «Յառաջ»էն)եւ 150 Եւրօ «Յառաջ»ին։

ԳՐՈՆ. – Գեղամ Գեւոնեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՓԱՐԻԶ. _ Անի եւ Գրիգոր Պըլտեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »

ANAHIT SEREKIAN — ARMINE SOGOMONIAN

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars

à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էմիլ Ասլանեանի եւ Ալիս Գավէզեանի յիշատակին Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 50 Եւրօ Համազգայինի Մարսէյլի դըպրոցին («տեսնալ՝ «Յառաջ»էն) Տիկին Մարի Հայթայեանի յիշատակին։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Մարսէյլի Համազգայինի Վարչական Խորհուրդը համահայկական հանգանակութեան ձեռնարկած է ապահովելու համար նոր կրթական համալիրի կառուցման ծախսերը։ Այս առիթով ան ուրախ է մամուլի միջոցաւ հրատարակելու նուիրատու անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ամբողջական ցանկը, որոնք դպրոցաշինութեան ծրագրի յղացումէն ի վեր ինքնաբուխ կերպով կամ մասնակի դիմումներով իրենց նեցուկը ցուցաբերեցին։ Մեծ հանրութեան մօտ բացուած ներկայ հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցանկերը եւս հետեւողական կերպով կը հրատարակուին։

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 15.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօլ Ազարեան 3000 Ֆր., ՏԻԹԷԼ Ընկերութիւն 50.000 Ֆր., Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Մարսէյլ 500 Ֆր., Պր. Շարլ Քիւրտօղլեան 2000 Ֆր., Պր. Ժագ Ճենտիլեան 1000 Ֆր., Տիկին Լուիզ Ստամպոլեան 3000 Ֆր., Համազգային Մարսէյլ 306.000 Ֆրանք, Պր. Հրանդ Ճիյէրճեան 10.000 Ֆրանք, Օրիորդ Հերմինէ Միսքճեան 138.739,65 Ֆր., Պր. Ժան Զէօկիւրեան 5000 Ֆրանք։

(Շար.)

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE - FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Թ'էթիէն. _ Հայկազ Աստուրեան 70 Եւրօ։

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(Ingénieur atomiste)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. a le plaisir de vous inviter à la présentation de la traduction de l'ouvrage de Monseigneur **Grigoris BALAKIAN**

«LE GOLGOTHA ARMENIEN»

Berlin — Deir-es-Zor

par HRATCH BEDROSSIAN

et publié par le Cercle d'Ecrits Caucasiens

le Vendredi 21 mars à 20 heures 45

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԽՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Մովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14.30–ին, Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 14.30–ին սովորական հաւաքատեղին։

UNION ARMENIENNE DE SUISSE

organise à GENEVE

Vème TOURNOI EUROPEEN INTERCOMMUNAUTAIRE 2003

LE WEEK-END DE PAQUES DU 18 AU 21 AVRIL

Participants : des équipes de France, Angleterre, Allemagne, Italie, Belgique, Pays-Bas et Suisse

Samedi 19 Avril SOIREE DISCO

Basket-ball féminin et masculin
Volley-ball — Mixte

Football (Indoor)
Ping-pong féminin et masculin

Dimanche 20 Avril GRAND BAL DE CLOTURE

animé par deux orchestres arméniens

Pour tous renseignements, veuillez appeler à Genève : Huguette Gabrache +41 22 / 758 11 14 — Viken Vartzbed +41 79 / 217 49 24

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 21
VENDREDI
21 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա · Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման · Տար· 270 եւրօ (Ամերիկայ առաքմամբ)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

78Դ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·649

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·649

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՏԵՂԱԼ

Ս· ՀԻՒՍԷՅՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Մարտ 20, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 3·35-ին է (Պաղտատի ժամով 5·35) որ ամերիկեան առաջին ռումբերը սկսան տեղալ Պաղտատի վրայ: Այս անակնկալ նախաձեռնութիւնը հետեւանք է, կ'ըսուի, ՍԻԱ-ի (ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւն) մէկ տեղեկութեան, ըստ որուն Ս· Հիւսէյն, զաւակներն ու երկրին ղեկավար տարրերը ապաստանած են գանգերի մը մէջ, Պաղտատ, եւ ամերիկեան ռմբակոծութեանց առաջին թիրախն է Ս· Հիւսէյն, նպատակ ունենալով, նախ եւ առաջ, գլխատել վարչակարգը: Այս առաջին ռմբակոծութիւնները սահմանափակ բնոյթ ունին, քանի վարչակարգի գլխատումին կը վերաբերին: Ցետագային ձգուած է զանգուածային յարձակումը: Այս ռմբակոծութիւնները ծայր տուին Պուշի 48 ժամուան վերջնագիրէն շուրջ մէկ ժամ ետք եւ նոյն ատեն ԱՄՆ-ու նախագահն ալ ելոյթ ունեցաւ հեռատեսիլէն հաղորդելու համար գործողութիւններու սկիզբը: Պուշ յայտնած է նաեւ թէ Ս· Հիւսէյն «մարդկային վահան»ներ կ'օգտագործէ զինուորական կէտերու մէջ, որպէսզի անոնց զոհուելու պարագային վարկաբեկէ ամերիկեան յարձակումները:

Ամէն պարագայի մէջ, դատապարտումը անմիջական եղաւ անոնց կողմէ, որոնք ի սկզբանէ դէմ են պատերազմին: Թեհրանի հակազդեցութիւնը շատ խիստ է: Յարձակումը «անարդարանալի եւ ապօրինի» կ'որակէ, Զինաստան կոչ կ'ընէ Ամերիկայի որ անմիջապէս դադրեցնէ յարձակումը, Ռուսաստան իր ցաւը կը յայտնէ, մինչ նախկին նախագահ Մ· Գորպաչով կը գտնէ որ քաղաքական կոպիտ սխալ մըն է, զոր Ուաշինկթըն գործեց եւ թէ ան կը վարուի այնպէս ինչպէս թէ աշխարհ իր սեփականութիւնն է: Արաբական լիկան ալ իր մտահոգութիւնը արտայայտած է: Ֆրանսա զոհացած է իր «խոր մտահոգութիւնը» յայտնելով, ինչ որ տկար հակազդեցութիւն մը կը նկատուի ընկերվարականներու կողմէ: Խորքին մէջ, այս պատերազմը Իրաքէն զատ, նախ եւ առաջ ՄԱԿ-ի դէմ է:

⁂

Հեռատեսիլէն արտայայտուելով, Պուշ հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը ըրած է շեշտելով. – «Համախմբման ուժերը իրենց կարելին պիտի ընեն խնայելու համար քաղաքացիները: Իրաք կը մտնենք յարգանքով այդ ժողովուրդին եւ իր կրօնքին հանդէպ: Այս արշաւանքը կրնայ աւելի դժուար ըլլալ քան ինչ որ ոմանք կը նախատեսէին», ապա, խօսքն ուղղելով ամերիկացի զինուորներուն, աւելցուցած է.– «Կը վստահիմ ձեզի: Աշխարհ պիտի ծանօթանայ ձեր կարողութեան եւ ձեր քաջութեան: Պիտի չընդունինք որեւէ ելք որ յաղթանակ չըլլայ: Մեր ազատութիւնը կը պաշտպանենք եւ ազատութիւն կը բերենք ուրիշներուն»:

Այս առաջին հարուածները մկրտուած են «պատեհութեան» հարուածներ, միայն 40 հրթիռներ արձակուած են, հաւանաբար նաւերէ, որոնք Միջերկրական եւ Պարսից Ծոց կը գտնուին:

Ինչպէս ըսուեցաւ, այս յարձակումներու թիրախն էր՝ Սատտամ Հիւսէյն, բայց, կը թուի որ արդիւնքը չէ ինչ որ կ'ակնկալուէր, քանի քիչ ետք Ս· Հիւսէյն արտայայտուած է հեռատեսիլէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ մարդը ողջ է, թէեւ կրնայ նախապէս արձանագրուած ելոյթի մը սփռումն ըլլալ: Հինգշաբթի առաւօտ կարելի չէր եղած այս կէտը հաստատել: Պէտք է ըսել թէ հասնող լուրերը երբեմն հակասական են եւ խառնաշփոթ: Ամէն պարագայի մէջ, Ս· Հիւսէյն դատապարտած է «ամերիկեան վատ յարձակումը», յայտնելով թէ Իրաք պիտի դիմադրէ եւ ապահովութիւն տուած է որ պիտի յաղթէ: Իր ելոյթին վերջաւորութեան ողեկոչած է նաեւ Պաղեստինը:

⁂

Յատկանշական կը նկատուի որ նախագահ Պուշ նախ Շարոնի լուր տուած է որ պատերազմը սկսած է, ապա միայն Թ· Պլէրի, ինչ որ առնուազն երախտագիտութեան պակաս է, երբ նկատի առնուի թէ Թ· Պլէր ի՛նչ գին կը վճարէ իր վարած ամերիկամէտ քաղաքականութեան համար:

⁂

Թուրքիա, հակառակ կարծուածին հլու հնազանդ չի ծառայեր Միացեալ – Նահանգներուն: Մարտ 20-ին, հաստատ էր որ կը տրամադրէ իր երկինքը, բայց չուզեր 62 հազար ամերիկացի զինուորներու ժամանումը: Մէկ համաձայնութիւն կայ իրաքեան ընդդիմութեան եւ թրքական իշխանութիւններու միջեւ, իրենց ուժերը պիտի դրուին ամերիկեան հրամանատարութեան տակ: Իրաքցիք եւ Թուրքերը յաջորդական հանդիպումներ ունեցած են Մարտ 18-ին եւ 19-ին, Անգարա: Միւս կողմէ սակայն, Թուրքիա վնաս պիտի կրէ նիւթական գետնի վրայ: Արդարեւ, այս պատերազմը 16 միլիառ տոլար պիտի արժէ Թուրքիոյ, մինչ ԱՄՆ-ու խոստացած հատուցումը 6 միլիառ տոլար էր եւ այլեւս ան ալ այժմէական բնոյթ չունի, յայտարարած է Տնտեսական նախարար Ալի Պապաճան, քանի Թուրքիա, ցարդ չէ արտօնած ամերիկեան զօրքերու հաստատումը թրքական հողամասին վրայ:

⁂

Հինգշաբթի առտու Իրաքէն երկու հրթիռներ արձակուած էին Քուէյթ, բաւական խուճապ ստեղծելով:

⁂

Նոյն օրը, Պրիւքսէլի մէջ կը գումարուէր Եւրոպական Միութեան նախատեսուած վեհաժողովը: Մթնոլորտը բաւական լարուած էր, ի յառաջագունէ, քանի իրարու հանդէպ թշնամական խօսքեր ըսուած էին, մանաւանդ Թոնի Պլէրի կողմէ Ժ· Շիրաքի դէմ, հազիւ 48 ժամ առաջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 19 / 20)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մարտ 19-ին այցելած է Երեւանի ոսկերչական գործատունը: Հոն պատասխանելով ուղղուած հարցումներու, անդրադարձած է Վ· Սարգսեանի եղբօր ձերբակալութեան, ներքին պառակտումները Սփիւռք արտածելու ջանքերուն, Իրաքի պատերազմին:

Արմէն Սարգսեանի ձերբակալութեան մասին ըսած է թէ գիտակից են որ այդ քայլը յաւելեալ լարում կը պատճառէ, ինչ որ ձեռնտու չէ իշխանութեան: Բայց փաստերը կարելի չէր անտեսել եւ դատախազութիւնը ուրիշ լուծում չունէր: Այդ ձերբակալութեան քարոզական կողմին առնչուած հարցումներու նախագահը պատասխանած է թէ բոլորէն առաջ Սարգսեան ընտանիքը պէտք է մտածէր որ ծանր չարագործութեան մասնակից ըլլալով, յարգանքի պակաս կը ցուցաբերեն երկրին ու նոյնինքն Վ· Սարգսեանի յիշատակին նկատմամբ: Այսուհանդերձ, վճիռը դատարանինն է:

Այդ ձերբակալութեամբ ստեղծուած լարումը Սփիւռք փոխադրելու ընդդիմութեան ջանքին մասին Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ ատիկա կը տանի Սփիւռքի պառակտումին: Եթէ Վ· Սարգսեան ողջ ըլլար, իր ընտանիքին մասին շատ խիստ դատում կ'ունենար:

Նոյն պրոյքին խօսելով Իրաքի դէմ պատերազմին մօտիկ ապագայի հետեւանքներուն մասին, Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ Հայաստանի տնտեսութիւնը որ փոքր է, հաւանական է որ մեծ ազդեցութիւն չկրէ: Իշխանութիւնը արդէն քայլերու կը ձեռնարկէ որպէսզի հետեւանքը նուազագոյն ըլլայ:

⁂

Մ· ՊՈՃՈԼԵԱՆԻ ՎՃԻՌԸ ԱՆՓՈՓՈԽ

Վերաքննիչ դատարանը Մարտ 19-ին ունկնդրած է հայրենիքի դաւաճանութեամբ ու ի նպաստ Թուրքիոյ լրտեսութեամբ ամբաստանուած Մուրատ Պոճոլեանի մեղադրականն ու պաշտպանողականը: Աւարտին, ատեանը անփոփոխ պահած է Դեկտ· 15-ի վճիռը, որ տասը տարուան բանտարկութիւն էր եւ ամբողջ ըստացուածքին գրաւումը: Պոճոլեանի փաստաբանը յայտնած է թէ իր պաշտպանեալը կը դիմէ վճռաբեկ դատարանին:

⁂

ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 19-ին Երեւանի մէջ սկսած է Ազրբէջանի յատուկ ծառայութիւններու հետ գործակցութեամբ ամբաստանուած հինգ հոգիի դատավարութիւնը: Իվեթա Ֆիլկովա, Իտկար Ֆիլկով, Ալեքսանտր Գասպարեան, Նինա Շիլինա եւ փոխ-գնդապետ Արթիւր Օհանէսով Ազրբէջանցիներուն փոխանցած են Հայաստանի ներքաղաքական, ընկերա – տնտեսական, ռազմական ոլորտներուն, ռուսական խարիսխներուն, ԼՂՀ-ի մասին տեղեկութիւններ:

Իրենց գործունէութեան փոխարէն ըստացած են 150-200 տոլարի գումարներ: Ամբաստանեալները յայտնած են թէ մասամբ միայն կ'ընդունին իրենց ուղղուած մեղադրանքները· անոնցմէ միակը որ ամբողջութեամբ ընդունած է եւ զղջում յայտնած, եղած է Ի· Ֆիլիկովան:

⁂

ԱԼԻԱՆՍ ՖՐԱՆՍԷԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Հայաստանի մէջ ֆրանսախօսութեան շաբաթը սկսած է Ալիանս Ֆրանսէզի մասնաճիւղի մը բացումով, դեսպան Հանրի Գիւնիի կողմէ: Ան ըսած է թէ պաշտօնավարութեան սկսելէն ի վեր կը նկատէ ֆրանսերէնի նկատմամբ հետաքրքրութեան շեշտումը եւ ուրախ է որ այդ ուղղութեամբ պահանջին գոհացում կու տայ նաեւ նորահաստատ մասնաճիւղը:

⁂

ԱՆՅԱՊԱՂ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Այս ձմրան սաստ ձիւնը շատ մը յուշարձաններու արդէն տխուր վիճակը բոլորովին չեչած է: Պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան գործակալութիւնը ստուգած է որ 27 յուշարձան անյապաղ նորոգութեան անհրաժեշտ կարիք ունի: 2003-ի ծրագրին մէջ առնուած են շարք մը նորոգութիւններ որոնց իրականացման համար դիմում կ'ըլլայ նաեւ Սփիւռքի եւ տեղացի բարերարներու:

ԻՐԱՔԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԾՐԱԳՐԵՐ Է ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Իրաքէն «Սեպուհ» ստորագրուած նամակ մը արդար դժգոհութիւն կը յայտնէր որ առաջնորդ Աւագ Արք· Ասատուրեան Յունուարէն ի վեր ԱՄՆ կը գտնուի, պատերազմի սողոյդ հեռանկարին առջեւ անտէր ձգած իր հօտը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մարտ 18 – 19): Նամակը ղրկուած էր հայկ· լրասփիւռներուն եւ Սփիւռքի մամուլին հետ Հայաստանի թերթերն ալ արձագանգեցին անոր:

«Ասպարէզ»ի կայքէջը (Մարտ 20) կը տեղեկացնէ թէ յաջողած են կապ հաստատել Աւագ Արք·ի հետ, պարզելու համար Իրաքէն իր բացակայութեան պատճառները: Առաջնորդը ըսած է թէ ԱՄՆ կը գտնուի հանդիպումներ ունենալու համար Նիւ – Եորքի ծիրանաւոր Ե· Իկըլի, ԱՄՆ-ու Եկեղեցական Ազգային Խորհուրդին, նաեւ Գարակէօզեան հիմնարկին եւ Շիքակոյի ծիրանաւոր Ֆ· Ճորճի հետ: Աւելցուցած է թէ այդ հանդիպումները շատ կարեւոր կը նկատէ թէ՛ Իրաքի դէմ զինուորական գործողութիւններու, թէ հոն ապրող 18 հազար Հայերու ճակատագրին առումով:

Իրաքի թեմը ունի ինը եկեղեցի, ինը կրօնաւոր եւ գործադիր խորհուրդ մը:

Երբ իրեն հարց տրուած է թէ ե՛րբ կը խորհի Իրաք վերադառնալ, առաջնորդը պատասխանած է· «Իրաքէն մեկնեցայ արտասահմանեան բազմաթիւ հանդիպումներ ունենալու համար: Հիմա վերադարձի ժամը հասած է»:

Գէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին հետ ծրագրուած հանդիպումէն ետք, կ'ըսուի թէ ան մտադիր է յաջորդ շաբաթ, Սուրիոյ կամ Յորդանանի ճամբով վերադառնալու:

ՀԱԼԷՊԻ ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Ամէն քաղաք իր Պատմութիւնը ունի, իր պատմութիւնները, իր բնակիչներուն կողմէ ստեղծուած, ապրուած կամ երեւակայուած, նաեւ անոնց կողմէ, որոնք հոն կայք հաստատած են աւելի կամ նուազ երկար ժամանակի մը ընթացքին եւ կամ՝ անոր կարճ այցելութիւն մը տուած, անկէ անցած: Ամէն քաղաք կը խօսի անոր որ իր մէջ կ'ապրի, հոն մուտք կը գործէ, եւ իւրաքանչիւրը անձնական կապ մը կը կերտէ անոր հետ, կամ կը մշակէ գրոյց մը, երեւելի կամ աներեւոյթ, իբրեւ թէ իւրաքանչիւրը ինքնիր վիպագիրը, գրողը, բանաստեղծը կամ արուեստագէտը դառնայ, ազատ թռիչք տալով իր երեւակայութեան, տենչերուն եւ իղձերուն, ձգելով որ ոգին, ըստ կամս, իր պատատը հիւսէ, իր առասպելները, առանց կաշկանդումի, առանց սահմաններու:

Սակայն քաղաքներ կան որոնք աւելի քան քաղաք մըն են կամ կոյտ մը կառոյցներու, աւելի կամ նուազ գեղեցիկ, հընամեայ կամ նոր: Քանի որ նման քաղաքներ միթոս մըն են, առասպել մը: Հալէպ մէկն է անոնցմէ եւ Ժան – Գլօտ Տաւիտի (գրութիւն) ու Ժերար Տըժորժի (լուսանկարներ) գեղեցիկ հատորը (*) ասիկա կը հաստատէ, այս հինգհազարամեայ քաղաքին գրաւիչ ու համապարփակ պատկերը ներկայացնելով:

Բայց ի՞նչ ձեւով գրել պատմութիւնը Հալէպի նման քաղաքի մը, երբ իր «ամէնէն հին վարքերը», ինչպէս Ժ. – Գ. Տաւիտ կը նշէ, «տեսանելի գրեթէ ոչինչ ձգած են եւ քաղաքին պատկերը յստակ կը դառնայ միայն խաչակիրներու շրջանէն սկսեալ» (էջ 11): Այսպէս, «Գըրեթէ այն ինչ որ նախապէս գոյութիւն ունեցած է պէտք է վերակազմուի: Հազարամեակներու տեւողութեան կուտակուած մնացորդները կը կազմեն անձեւ նիւթը ընդերքին, փոշիին, ցեխին եւ թափօններուն, տասնեակներ մեթր խորութեամբ. եւ այս անցեալը, կարելի չըլլալով հնախուզական տուեալներով կերտել, կրնայ ընկալուիլ միայն խաւերու նկատելի խորութիւն ներկայացնող բանակարգումով» (էջ 11):

Դարերու ընթացքին, Հալէպի բազմադրեան բնոյթը անոր պատմութիւնը կ'օժտէ յատուկ դրոշմով մը: Ասոր համար, ան «կրնայ պատկերուիլ որպէս իսլամական, քրիստոնէական կամ հրէական, արաբական, արամէական, հայկական, սուրիական, հելլենական, աբեղեան եւ արեւմտեան, միջերկրականեան կամ սեմական ժառանգութիւն մը եւ կամ՝ իր ամբողջութեանը մէջ նըկատի առնուիլ, իր ճակատումներով, հակադրումներով եւ մշակութային յարաբերութիւններով եւ առընչութիւններով, իր ճարտարապետութեամբ՝ խառնածութենէ սերած, յաճախ հեռու՝ միակերպող եւ ամբողջատիպ համաշխարհայնացումէ, իրենց բնութեամբ երբեմն շատ աւելի ծայրայեղ» (էջ 10):

Տիրապետութիւններու ցանկը զոր Հալէպ իր հինգհազարամեայ կեանքի ընթացքին տեսած է, տպաւորիչ է. ագգատեան, ամորիթ, բաբելոնական, հիթիթ, փարսուոնական, ասորական, պարսկական, հելլէնական, հռովմէական, հայկական, բիւզանդական, արաբ – իսլամական, խաչակրական, սելճուք, մոնկոլական, մեմլուք, օսմանական, ֆրանսական: Հինգ գլուխներու տակ, Ժ. – Գ. Տաւիտ, քաղաքին յաջորդական շրջանները մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ, զայն զետեղելով շրջանային ընդհանուր եւ պատմական ծիրին մէջ, ընդգրկելով թէ՛ մօտակայ, դրացի եւ հեռաւոր քաղաքներն ու կեդրոնները եւ թէ՛ ակնառու հմտութեամբ քննարկելով ընկերային, տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային տուեալները, որոնք Հալէպը կը դարձնեն Միջին – Արեւելքի ուշագրաւ քաղաքներէն մէկը եւ անոր գոյատեւման առանցքը կը կազմեն, քաղաքին բերելով խորհրդանշուած քան որեւէ այլ կառոյցով, որ իր վրայ կ'իշխէ եւ կապը կը հանդիսանայ անխզելի, հեռաւոր, անմիջական անցեալին եւ ներկային միջեւ:

⁂

Միջնադարուն Հալէպ առաջնակարգ կարեւորութիւն կը ստանայ, դառնալով միջազգային առեւտուրի կենսական կեդրոն եւ անցք մը, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, մանաւանդ Մետաքսի Ճամբուն վրայ երբ, հակառակը բիւզանդական շրջանին, Հալէպէն անցնող ուղին կը գերադասուի հիւսիսի այն մէկէն որ «Հայաստանէն կ'անցնի եւ կը յառաջանայ մինչեւ Անատոլուի կեդրոնը» (Թէյթ, յիշատակուած Ժ. – Գ. Տաւիտի կողմէ, էջ 47):

Արաբ իշխաններու տիրապետութեան տեւեն, Համտանիներու շրջանին (944 – 1015), Հալէպ մշակութային աննախընթաց փայլք մը կ'ապրի, ապստամբ խալիֆաներու մայրաքաղաք Պաղտատի հետ մրցելով: Սէյֆ ալ – Տաուլա, Հալէպի իշխանը (947–էն 967), հսկայ պալատ մը կը կառուցէ, որ Հալէպի Համտանի իշխաններու կեդրոնատեղին կը դառնայ, «նոյն ատեն զարգացած կենցաղի մը վայրը հանդիսանալով: Պալատը բաց էր ժամանակուան ամէնէն անուանի գրողներուն, գիտուններուն եւ բանաստեղծներուն առջեւ, իսլամական բովանդակ աշխարհէն ժամանող, որոնք հոն կայք կը հաստատէին: Արաբական դասական մեծ գրականութեան կարեւոր մէկ մասը Հալէպի մէջ գրի առնուած է» (էջ 76): Պալատը Բիւզանդացիներու կողմէ քանդըւեցաւ, 962–ին:

Հալէպի դերը, քաղաքական եւ շրջանային առումով, խաչակիրներու ժամանակաշրջանին աւելի ցցուն կը դառնայ, երբ ան խաչակիրներու դէմ դիմադրութեան կայք եւ շրջանին վերագրաւման մեկնակէտ կը հանդիսանայ, ինչ որ կարեւոր պատճառ մը կ'ըլլայ Միջին – Արեւելքի արմատական եւ աւարտական իսլամականացման, որպէս հակազդեցութիւն՝ Արեւմուտքէն եկած քրիստոնէական ներխուժումին, տեղացի եւ շրջանի քրիստոնեաներէն նեցուկ գտած:

Այս տագնապալի ժամանակաշրջանի ընթացքին, երբ հիմնական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան շրջանին մէջ (որոնցմէ՝ օսմանեան իշխանութեան ծագումն ու կազմաւորումը), արաբական կայսրութիւնը կը մտնէ քայքայման հոլովոյթի մը մէջ, որու բերմամբ ապպասեան խալիֆայութիւնը վերջ կը գտնէ եւ շրջանային նոր ուժեր երեւան կու գան, ինչպէս Էյուպները, Ֆաթիմիտները, Մեմլուքները եւ Օսմանցիները: Այսպէս, յաջորդաբար, Հալէպ կ'ենթարկուի զանազան իշխանութիւններու մինչեւ 1516, երբ օսմանեան կայսրութիւնը դէպի Հարաւ կը տարածուի ու արաբական աշխարհին վրայ կ'իշխէ չորս դարերու ընթացքին:

Օսմանեան տիրապետութեան սկիզբին, Հալէպ, «Փոքր Հնդկաշխարհ» կոչուած (էջ 195) եւ այլազան համայնքներէ բաղկացած բնակչութեամբ, մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ, երկար ժամանակ կայսրութեան կարեւորագոյն երրորդ քաղաքը դառնալով, Կոստանդնուպոլսոյ եւ Գահիրէի կողքին (էջ 192): Հալէպ կը հաստատուին արեւմուտքցի առաջին հիւպատոսները, ինչպէս եւ Ֆըրանսիսկեաններ եւ Յիսուսեաններ, որոնք դաւանափոխութեան տենդագին աշխատանք կը տանին քրիստոնեայ համայնքներուն մէջ, ինչ որ ասոնց միջեւ անհամերաշխութիւն պիտի ստեղծէ: Արեւմտաեւրոպական ուժերու հզօրացումով եւ օսմանեան կայսրութեան աստիճանական քակտումով, շրջանին մէջ արեւմտեան ազդեցութիւնը հետզհետէ աւելի զգալի կը դառնայ եւ ճամբորդներու, զբօսաշրջիկներու, գրողներու եւ արուեստագէտներու յաջորդական սերունդներ Արեւելք կու գան զայն տեղւոյն վրայ ճանչնալու: Հալէպ, «այդ ժամանակուան աշխարհի ծանօթ ամէնէն հարուստ եւ գործունեայ քաղաքներէն մէկը» (էջ 197), իր նուրբ կենցաղով, մըշակոյթով և միջավայրով, մեծ գրաւչութիւն կը բանեցնէ այս մարդոց վրայ: Բրիտանացի բժիշկ Ալեքսանտր Րասէլ եւ իր եղբայրը Փաթրիք, որոնք ԺԸ. դարու երկրորդ կէսի ընթացքին Հալէպ բնակած են, կը նկատեն թէ, ի մէջ այլոց, «այս ընկերութեան որակային յատկանիշները քիչ բանով կրնան նախանձիլ ժամանակուան Եւրոպացիներուն» (էջ 295): Այլ վկայութիւններ նոյնքան գովասանք են: Այսպէս, Արվիէօյի Ասպետը, Հալէպի ֆրանսական հիւպատոսը, 1682–ին կը մատնանշէ թէ Հալէպցիները «համայն կայսրութեան ամէնէն մեղմ, նուազ չարիք պատճառող եւ ամէնէն աւելի գործակցելիներն են» (էջ 196): Դար մը յետոյ, բանագէտ Վոլնէյ, 1787–ին հրատարակուած իր «Ճանապարհորդութիւն Եգիպտոս եւ Սուրիա»ին մէջ կը գրէ թէ Հալէպցիները, «մահմետական կամ քրիստոնեայ, արդարացիօրէն կը նկատուին բովանդակ Թուրքիոյ ամէնէն քաղաքակրթուածները» (էջ 196), մինչ յիսուսական միսիոնար մը կը գրէ. «Հոն ժողովուրդը շատ մեղմ է, աւելի քաղաքավար քան այլուր, եւ ոգեկան» (էջ 196):

Օսմանեան երկար ժամանակաշրջանը Հալէպի մէջ շարունակական անդորրութեամբ չյատկանշուեցաւ: Երբեմն արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան կեդրոնական եւ տեղական իշխանութիւններուն միջեւ եւ նոյնիսկ տեղական խմբաւորումներու, ինչպէս Ենիչէրիները եւ Աշրաֆները: Տեղի ունեցան նաեւ համայնքային բախումներ: ԺԹ. դարուն, արեւմտեան ազդեցութիւնը աւելի զգալի կը դառնայ, երբ եւրոպական պետութիւնները հանդէս կու գան որպէս տեղւոյն քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու պաշտպաններ: Սակայն, այս ազդեցութիւնը եւ շրջանին բացուիլը արեւմտեան մշակոյթին, պիտի յառաջացնէ նաեւ արաբական Զարթօնքը: երկար դարերու լճացումէ ետք, «Ասր ալ – Ինհիթաթ» (Անկումի ժամանակաշրջան) կոչուող: Այս զարթօնքին մէջ Հալէպ կարեւոր դեր կ'ունենայ:

Անդիմադրելի արդիականացման ու Առաջին Պատերազմէն ետք Միջին – Արեւելքի վերաձեւաւորումով, Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն կողմէ նախաձեռնուած, Հալէպ կը մտնէ նոր հանգրուան մը, ուր հինը արագ քայլերով կը նահանջէ այն փոփոխութիւններուն դիմաց, զորս քաղաքական ու ընկերային նոր տուեալներն ու դրութիւնները կը պարտադրեն: Հազիւ օսմանեան լուծը թօթափած, Հալէպ Ֆրանսական հոգատարութեան տակ կ'անցնի մինչեւ Սուրիոյ անկախութիւնը 1946–ին: Անկէ ի վեր, իր գոյութիւնը կը շարունակէ որպէս երկրին երկրորդ քաղաքը, մայրաքաղաք Դամասկոսէն ետք: Ինչպէս անցեալին, համայնքներու խճանկար մը կը կազմէ իր բնակչութիւնը որ, շրջանին մէջ այս օրերու պատերազմական վիճակը տեսնելով, թերեւս հարց կու տայ. «Պատմութիւնը արդեօ՞ք ինքզինք կրկնելու վրայ է...»:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԻՃԻՔԼԵԱՆ

* ALEP
Jean-Claude David et Gérard Degeorge, **Patrimoine et Civilisation — Flammarion**, Paris 2002.

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՏԱՔԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՅՈՒՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Գաղութներու ծաղկումն ու անկումը Սփիւռքի բնորոշ իրավիճակներ են: Հայրենիքէն դուրս հայկական կեանքը դարերէ ի վեր յատկանշուած է տեղաշարժերով. երկրաշարժերէ եւ արշաւանքներէ խոյս տուած հայը միշտ կարծէք ձգուած է դէպի «Հռոմ», այսինքն՝ այն երկիրները, որոնք տուեալ ժամանակաշրջանի մը քաղաքական եւ տնտեսական հզօրութիւնը խորհրդանշած են: Գաղութներ բարգաւաճած են Հնդկաստանի եւ Եթովպիոյ նման երկիրներու մէջ, պարզապէս չիջելու եւ տարտղնուելու համար, իրենց ետին ձգելով քարեղէն կառոյցներ, որոնք քանի մը տասնամեակ ետք արդէն մոռացութեան մատնուած են կորսնցուցած ըլլալով իրենց շունչ տըւող Հայերու ֆիզիքական ներկայութիւնն ու ոգեկան զօրութիւնը:

Պանկլատէշի մէջ այսօր մնացած է միայն մէկ Հայ, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Պի – Պի – Սի»ի թղթակից Ալեսթըր Լոսըն: Ան շատ պարզ բառերով կը նկարագրէ Տաքայի Հայկական Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ հոգատար վերջին կրօնաւորին՝ Մայքըլ Ճոզէֆ Մարթինի մըտահոգութիւնը. արտասահմանի մէջ գտնել Հայ մը, որ իր մահէն ետք փոխարինէ զինք՝ ստանձնելով եկեղեցիին պահպանումը:

Առաջին անգամ չէ, որ ան իր ձայնը յսելի կը դարձնէ հայկական սփիւռքին՝ Ասիոյ իր հեռաւոր եկեղեցիէն: Քանի մը տարի առաջ գանատահայ լուսանկարիչ Հրայր Բաղէ Խաչերեան «Մետաքսի Ճամբուն» վրայ հայկական մոռցուած եկեղեցիներ լուսանկարելու իր ուղեւորութեան ընթացքին գիշեր մը իջեւանած էր Մարթինի համեստ յարկին տակ եւ լսած ու գրի առած էր անոր մտահոգութիւնները՝ եկեղեցիին ապագային վերաբերեալ: Բաղէի ուղեգրութիւնը լոյս տեսած էր «Ազդակ»ի մէջ եւ արտատպուած՝ այժմ «վերածաղկում» ապրող սփիւռքեան գաղութներու թերթերուն կողմէ, սակայն յայտնապէս մինչեւ այսօր Մարթին ոչ մէկ «խապրիկ» ստացած է «արտասահմանէն»:

Տաքայի հարուստ Հայերը եկեղեցի մը հիմնած էին 1781–ին, անոր մէջ կնքուած էին, ամուսնացած ու թաղուած, այդ եկեղեցիին շուրջ համախմբուած էին իրենց ազգային պատկանելութիւնը ապրելու եւ դարաւոր շարականներու լոյսով հաղորդուելու համար: Այժմ, երբ անոնք չկան, պատեր եւ տապանաքարեր կը պատմեն անոնց երբեմնի փառքին մասին: Պատմութիւնը գէթ իբրեւ քարեղէն արխիւ պահպանելու եւ յիշողութեան շարունակութիւնը ապահովելու աղերս մը կ'ուղղէ այդ եկեղեցիին վերջին ներկայացուցիչը:

Արդար կոչ մը, որ իբրեւ սթափեցնող խարան կը կնքուի «Սփիւռք» հասկացողութեան յարափոփոխ դիմագիծին վըրայ...:

Վարի սիւնակներով թարգմանաբար կը հրատարակենք «Պի – Պի – Սի»ի կայքին մէջ հրապարակուած տեղեկագրութիւնը:

«Ազդակ»

«ՊԻ–ՊԻ–ՍԻ»Ի ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ ԹՂԹԱԿԻՑԸ՝ ԱԼԵՍԹԵՐ ԼՈՍԸՆ ԿԸ ՏԵՂԵԿԱՑՆԷ ՏԱՔԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՅԺՄՈՒ ՎԻՃԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ՝ ԱՆՈՐ ԱՆՈՐՈՇ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳԸ ՀՆՉԵՑՆԵԼՈՎ

Ժամանակին Հայերը բարգաւաճ գաղութ մըն էին Հարաւային Ասիոյ մէջ: Այժմ անոնց թիւը այնքան նուազած է, որ Պանկլատէշի մայրաքաղաք Տաքայի մէջ միայն մէկ Հայ մնացած է:

Ան ծանօթ է իր անգլիական անունով՝ Մայքըլ Ճոզէֆ Մարթին:

Մարթինի հեռանալէն ետք ոչ միայն ժամանակաշրջանի մը աւարտը նշուի, այլ նաեւ անորոշութեան պիտի մատնուի Տաքայի ամէնէն գեղեցիկ մէկ եկեղեցիի ապագան:

Հին Տաքայի ամէնէն եռուն թաղամասերուն մէջ տարածուող Հայկական փողոցը ժամանակին առեւտուրի բարգաւաճ կեդրոն էր, սակայն հայկական համայնքը անհետացած է: Անոր գոյութեան հնչին ապացոյցներ կան, թէեւ դարեր առաջ Պենկալի մէջ Հայերը հնդկական կանեփի եւ կաշիի առեւտուրին կորիզը կը կազմէին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այսուհանդերձ տակաւին կը գոյատեւէ հայկական ուշագրաւ կոթող մը: Անիկա 18–րդ դարու եկեղեցի մըն է, զոր այցելուներ կը նկարագրեն իբրեւ դրախտային վայր մը՝ երթեւեկի քաոսին եւ

գուրսի խճողուած փողոցներուն միջեւ: Սակայն անոր ապագան անորոշ է:

Եկեղեցիին վերակացուն՝ Մարթին, որուն հայերէն անունն է Միկէլ Հուսէփ Մարտիրոսեան, գուրգուրանքով կը պաշտպանէ եկեղեցին օդի եւ ապականութեան ուժերուն դէմ:

Մարթին կը պահէ ծնունդներու, մահերու եւ ամուսնութիւններու դարաւոր արձանագրութիւնը եւ կը պահպանէ հընամեայ դամբարանները, որոնք կը հիւսեն հայ գաղութին պատմութեան ժամանակագրութիւնը Պենկալի մէջ:

Սակայն Մարթինի մահէն ետք այլեւս ոչ մէկ Հայ պիտի մնայ, որպէսզի հոգայ եկեղեցին:

«Ինչ որ ալ պատահի, որոշած եմ երբեք թոյլ չտալ, որ այս եկեղեցին կերպուի կամ աւերուի, – կ'ըսէ Մայքըլ Ճոզըֆ Մարթին: – Թերեւս Պանկլատէշի վերջին Հայ բնակիչն եմ, սակայն իմ կարողութեանս սահմաններուն մէջ ամէն ինչ պիտի ընեմ, որ արտասահմանէն Հայ մը չարունակէ գործս: Այլապէս դարաւոր աւանդութիւն մը պիտի կորսուի մէկ գիշերուան մէջ»:

ԾՈՎԱՀԷՆՆԵՐՈՒ ՋՈՀԵՐ

Եկեղեցիին գերեզմանատունը կը նմանի պատմութեան հսկայական գիրքի մը, որ կը պատմէ շրջանին մէջ բնակութիւն հաստատած Հայերուն պատմութիւնը:

Հայերը պենկալիներուն նման հաչակաւոր են առեւտուրի նկատմամբ իրենց սիրով: Կը կարծուի, թէ անոնք շրջանը հասած են 12–րդ դարուն:

«Այս մարդիկը մեռած են ծովերուն բացերը. անոնք սպաննուած են ծովահէններու կողմէ, – կ'ըսէ Մարթին, – ցոյց տալով երկու տապանաքարեր, որոնք կը կրեն դանկի մը եւ խաչաձեւ ոսկորներու փորագրուած պատկերները: – Անոնք Հայեր էին, եւ անոնց մարմինները հոս բերուած ու թաղուած են 1783-ին»:

Այլ տապանաքար մը ցոյց տալով՝ ան կ'ըսէ. «Այս մարդուն հայրը ամուսնացած էր Բրիտանիոյ Թագաւորական ընտանիքին մէկ անդամին հետ, ինքն ալ նոյնը ըրած էր: Անոնք դրամ եւ ուժ ունէին եւ երկրին կանեփի ամէնէն մեծ առեւտրականներն էին»:

«Սակայն ան չէ կրցած առաջքը առնել իր զաւակներուն մահուան՝ կեղծմաշկի (տիֆթիրիա) պատճառով: 18–րդ դարուն նոյնիսկ Թագաւորական ընտանիքին անդամները չէին կրնար փրկել իրենց զաւակներուն կեանքը»:

ԽՈՒՌՆ ՎԱՅՐ

Եկեղեցիին ներքնամասը քիչ մը աւելի վատ վիճակի մէջ է բազմաթիւ կողոպուտներու պատճառով: Սակայն անոր գլխաւոր գրաւչութիւնները՝ Խաչելութեան եւ Վերջին ընթրիքի գեղանկարները, տակաւին կը գոյատեւեն: Կ'ենթադրուի, որ անոնք եւրոպացի ականաւոր գեղանկարիչի մը գործերն են:

Թէեւ եկեղեցիին արմատները խրած են պատմութեան մէջ, սակայն անիկա կը գտնուի քաղաքին ամէնէն աշխուժ մէկ կեդրոնին մէջ: Անոր մօտակայ ճամբաները այնքան խճողուած են, որ եկեղեցական արարողութիւն կարելի չէ կատարել շաբթուան ընթացքին, որովհետեւ բազմաթիւ դաւանանքներու պատկանող զաղութներէ հաւատացեալներ երբեք պիտի չկարենան հոն հասնիլ ճիշդ ժամուն:

Սակայն, երբ նոյնիսկ կարելի չէ հերթական դրութեամբ եկեղեցական արարողութիւններ կատարել, Մարթին վճռած է պաշտպանել պատմական այս թանկարժէք վայրին պատմութիւնը:

Ան կ'ըսէ, թէ պիտի չարունակէ հոգալ եկեղեցին, մինչեւ որ արտասահմանի հայութեան մէջ գինք փոխարինող մը գտնուի:

«Թէեւ Հայերուն մեծամասնութիւնը հեռացած է Պանկլատէշէն, իբրեւ վերջին Հայը, որ մնացած եմ, կեանքի առաքելութիւնս է թոյլ չտալ, որ կորսուեալ անցեալի մը պատկանող այս մասունքը անհետանայ», կ'ըսէ ան:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՔՈՒԷՅԹԻ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
(ՑԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Առաջին հերթին կ'ուզենք ընդգծել, որ հակառակ ամիսներէ ի վեր շրջանիս մէջ տիրող հաւանական պատերազմի մը մտահոգիչ վիճակին, Քուէյթի հայ համայնքը կը շարունակէ վարել իր կրօնական եւ ազգային կեանքը բնական կերպով:

ԹԵՄԱԿԱՆ Թ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարտ 5 և 6, Շարժայի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ գումարուեցաւ Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու Հայոց Թեմին Թեմական Թ. Ընդհանուր Ժողովը, նախագահութեամբ Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Կորիւն Արք. Պապեանի: Կորիւն Արքի աղօթքով եւ ողջոյնի խօսքերով ժողովը բացուած յայտարարուելէ ետք, ընթերցուեցաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Արամ Ա. Հայրապետի օրհնութեան գիրը, Սրբազան Հօր եւ ժողովականներուն ուղղուած, որով բարձրօրէն կը գնահատէր քաղաքական նման դժուարին պայմաններու մէջ Թեմի օրէնսդիր բարձրագոյն ժողովի գումարումը եւ իր հայրական օրհնութիւնները կը շնորհէր բոլոր ժողովականներուն: Այնուհետեւ, հերթաբար ընթերցուեցան եւ քննարկուեցան Ազգային Վարչութեանց նիւթա–բարոյական միամեայ տեղեկագրերը. կազմուեցան պատկան բանաձեւերը. իսկ ժողովի վերջին նիստին ընտրուեցան Քուէյթի, Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի Ազգային Վարչութիւնները, յառաջիկայ երկու տարուան ժամանակաշրջանին համար: Այս հակիրճ տեղեկութենէն անկախ, շուտով լոյս կը տեսնէ յիշեալ Թեմական Ընդհանուր Ժողովի մասին առանձին ընդարձակ հաղորդագրութիւն մը:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կորիւն Արք. Մարտ 7–ին՝ Ապու Տապիի, իսկ Մարտ 9–ին՝ Շարժայի մէջ նախագահեց պատարագի, Արեւագալի եւ Հսկումի արարողութեանց եւ յաւուր պատշաճի քարոզեց, Մեծ Պահոց՝ Աղուհացի խորհրդի մասին:

Սոյն օրերուն ընթացքին հանդիպումներ եւ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Շարժա – Տուպայի եւ Ապու Տապիի Նորընտիր Ազգային Վարչութեանց եւ Թեմական Ժողովի անդամներուն հետ: Մարտ 10–ին վերադարձաւ Քուէյթ:

ՔՈՒԷՅԹԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

Առաջնորդին հրաւէրով, Մարտ 12–ին, Քուէյթի Ազգային Վարչութիւնը գումարեց իր անդրանիկ նիստը, որուն ընթացքին Կորիւն Արք. նախ զեկուցեց, ընդհանրապէս Թեմական Ժողովի նիստերու մասին եւ ապա անդրադարձաւ ժողովի կողմէ տրուած որոշումներուն, որմէ ետք կատարուեցաւ Դիւանի ընտրութիւն ըստ հետեւեալի:

1. – Պրն. Ալեքսան Պէրպէրեան (Ատենապետ), 2. – Պրն. Յակոբ Ագըլեան (Փոխ–Ատենապետ եւ Գանձապահ), 3. – Պր. Արմէն Սարգիսեան (Ա. Քարտուղար), 4. – Պրն. Ժան Արիկեան (Բ. Քարտուղար), 5. – Պրն. Դաւիթ Թաղոյեան (Վերահսկիչ Հաշուապահ):

Մարտ 14, Ուրբաթ առաւօտեան, Քուէյթի Սրբոց Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ նախ Արեւագալի ժամերգութիւն եւ ապա մատուցուեցաւ Ս. պատարագ, որուն ներկայ էին աննախընթաց կերպով հոծ թիւով հաւատացեալներ:

Նոյն երեկոյեան ժամը 6–ին՝ Քուէյթի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Եկեղեցասիրաց Եղբայրակցութեան կողմէ կազմակերպուած էր Մայրերու Օրուան առիթով տօնակատարութիւն, նախագահութեամբ Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդին: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը, եղբայրակցութեան անդամուհիներու մասնակցութեամբ. օրուան պատգամը փոխանցեց քոյր Նուէր Սէփիլեանը:

Հանդէսը վերջ գտաւ Կորիւն Արք.ի Եկեղեցասիրաց Եղբայրակցութեան ուղղուած գնահատական արտայայտութիւններով եւ բոլոր հայ մայրերուն նուիրուած երախտագիտական ջերմ խօսքերով եւ «Պահպանիչ» աղօթքով:

Կարեւորութեամբ կ'ուզենք նշել, որ Քուէյթի հայ համայնքի կեդրոնական հաստատութիւններէն մէկը համարուող ամէնօրեայ Հայոց դպրոցը՝ իր բոլոր բաժիններով (մինչեւ 12–րդ դասարան), կը շարունակէ իր դասընթացքները, լրիւ ուսուցչական կազմով եւ աշակերտութեամբ: Ի դէպ, Մարտ 15–ին այնտեղ տօնուած է Ուսուցիչի Օրը:

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ՔՈՒԷՅԹԻ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՈՑԻ
ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ
ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ

Մարտ 16, 2003
Քուէյթ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

14

«Եթէ դեռ ուշ չէ, ճամբել կու տամ դպրոցէն» մտածեց:

Հողաբարձուները բոլորն ալ իր մօտ ծանօթներն էին, խօսքը կրնար առաջ տանիլ: Պէտք է նախ՝ տեղեկութիւններ հաւաքէր, հարցուփորձէր:

Յաջորդ օրերուն խօսեցնել տուաւ իր խանութը եկող կիները, մասնաւորապէս ձկնորսական թաղէն եկողները: Իր չքեղ խանութը քիչ անգամ կու գային ձկնորսներու կիները: Իրենց համեստ պահանջներուն գոհացում տուող նպարավաճառներ ունէին իրենց թաղին մէջ: Կարեւոր դէպքերու առիթով միայն կու գային այդ խանութը՝ կնունքի, նշանտուքի, հարսանիքի կամ անուանակոչութեան համար խմորեղէններ կամ աղանդերներ գնելու:

Երբ վարի թաղը ապրող կին մը վերջապէս մտաւ իր խանութը, Մարտիկ ուզեց ինքը զբաղիլ այդ յաճախորդով: Աւելի ժամանակ տուաւ քան նշանակուած կինը եւ հազար հարցեր տուաւ իրենց կեանքի մասին:

_ Ի՞նչ է, չատոնց է ձեր թաղէն գնումի չեն գար: Նշանտուք, ամուսնութիւն չկա՞յ, ի՞նչ է: Հասած աղջիկներ, երիտասարդներ ունիք. ի՞նչ կը սպասեն ամուսնանալու համար: Տիրացուին աղջիկը, օրինակ, ամուսնանալու տարիքին մէջ է, ուրիշներ ալ կան...

= Աման, Տիար Գալուստեան, Տիրացուին աղջիկը քիթը շատ բարձր կը բռնէ, մարդու չի հաւնիր: Գեղացիներէն չորս կարիճներ իր ձեռքը խնդրեցին, մերժեց: Ձեզ ըսեր, գեղեցիկ է, նամուսով է, ուսեալ է, բայց վո՞վ պիտի առնէ զինք, դարձեալ մեր գեղէն մէկը... Հարուստը կու գա՞յ, մեր թաղէն աղջիկ կ'առնէ՞...

– Էհ, ի՞նչ գիտէք, – կարելի է Միսաիլի՞ն հետը խօսք կապած է, անո՞ր համար միւսները կը մերժէ, – հարցուց Գալուստեան:

= Ա՛, չէ, Միսաիլն Օրիորդ Զապէլին հետ է, բաժնուած չունին. կ'ըսեն թէ՝ պիտի ամուսնանան:

Այս խօսքերը երաժշտութեան պէս քաղցր եկան Գալուստեանի ականջներուն: Ըսել է, նախ, աղջիկը իր արժէքը գիտէ եւ կը մերժէ հասարակ ձկնորսի կին ըլլալ. յետոյ, աւելի կարեւորը, «Միսաիլ»ին եւ իր միջեւ սէր, բան գոյութիւն չունի:

Գալուստեան իր ուրախութեան մէջ քանի մը կտոր խմորեղէն աւելի տուաւ: «Աս ալ պզտիկներուդ համար», ըսաւ չուարած կնկան, որ աչքերուն չէր հաւատար: Տիար Գալուստեան ժլատ մարդու համբաւ ունէր գիւղին մէջ:

Բոլոր կիները գրեթէ նոյն պատասխանները տուին իր հարցումներուն: Կը մնար հիմա խօսիլ մօրը հետ, որ նոր հարստացած՝ աւելի ամբարտաւան, աւելի անզիջող էր ազքատ ընտանիքներու նկատմամբ քան ի ծնէ հարուստ մը: Ան եկեղեցիին աւարտումէն վերջ, կիրակի օրերը, գլխի թեթեւ շարժումով մը եւ հագնուծ շրթները շարժելով կը բարեւէր աջ ու ձախ: Չպիտի ուզէր երբեք աղքատիկ թաղը իջնել ու Մելինէին մօր դուռը զարնել, այն ալ ինչո՞ւ համար՝ աղջիկը իր տղուն համար ուզելու:

Գալուստեան ամբողջ օրուան ընթացքին կը վճռէր գիշերն իսկ խօսելու իր մօրը հետ: Իրիկունը, երբ խանութին երկաթէ փեղկերը աղմուկով վար կ'առնուէին, այդ տիրական աղմուկը, իր խանութին աղմուկը, կու գար իր վճռականութեան նոր թափ մը տալու... Պիտի խօսէր այդ իրիկունն իսկ: Պիտի ըսէր, որ կամ կ'ամուսնանայ Մելինէին հետ, կամ կեանքին մէջ բնաւ չամուսնանար, եւ այսպէս խանութներ, տուներ եւ հընչուն դրամ կ'անցնին հեռաւոր ազգականներու ձեռքը, որոնք արդէն այդ կը սպասեն: Այո՛, պիտի խօսէր անպատճառ...

Բայց բաւական էր, որ տուն հասնէր ու դուռը բանալով ներս մտնէր, որ պապանձուէր: Հայելիի պէս փայլող տախտակամածը, ընթրիքի սեղանին ճերմակ, ձիւնափայլ սփռոցը, մօրը պատրաստած կերակուրին հոտն անգամ կը հալեցնէին իր վճռականութիւնը, եւ ան, Տիար Գալուստեան, գիւղին ջոջը, երեսունըվեց տարեկան նախկին Թաղականն ու Հողաբարձուն պզտիկ տղու մը պէս կը հանէր իր կօշիկները ու կը հագնէր դրան քով դրուած իր հողաթափերը, մօրը ձեռքը կը համբուրէր եւ, լուացուելէ վերջ, սեղան կը նստէր ու կը խօսէր օրուան առեւտուրի մասին:

Հէքեաթի նման անձրեւոտ օր մը, երբ մարդ չէր գիտեր թէ՝ փրփրալից ծո՞վն էր որ բարձրացեր էր երկինք հասնելու ճիգով, թէ՞ երկինքն էր վար իջած ու ծովուն խառնուած, միինակութեան ըղձացումը այնպէս ուժով արթնցեր էր իր մէջ, Մելինէին գեղեցիկ դէմքը, մարմնոյն նուրբ կլորութիւնները այնպէս որոշ երեւցեր էին իրեն, որ ան երդուեր էր նոյն իրիկունն իսկ խօսելու մօրը հետ:

Ամէն իրիկուան պէս, հողաթափերը հագնելէն եւ մօրը ձեռքը համբուրելէ վերջ, ան նստեր էր մօրը դէմ, ընթրիքի: Լուռ էր մէկու մը պէս, որ մեծ յարձակման կը պատրաստուի եւ ուժ հաւաքելու պէտք ունի: Վերջապէս, երբ սպասուհին սուրճը բերած էր, Մարտիկ հառաչ մը արձակած էր, մտքով «խաչ օգնեա ինձ» մը ըսած էր եւ, մօրը դառնալով, Մելինէին հետ ամուսնանալու իր փափաքը յայտնած էր:

Հակառակ իր սպասածին, մայրը ոչ վրդովուած, ոչ ալ բարկութիւն էր ցոյց տուած: Ան մինչեւ անգամ զարմացած ալ չէր, կարծես եղածը սովորական բան մըն էր, այնքա՜ն սովորական, որուն համար չէր արժեր, որ ան իր սուրճ խմելը դադրեցնէր:

Խելացի կին էր Մարտիկի մայրը: Անմիջապէս կռահեր էր, որ եթէ իր տղան այնպէս պատօրէն իր կամքը կը յայտնէր, կը նշանակէր թէ՝ իր որոշումը անդրդուելի է: Մինչեւ հիմա, տղան իր հագուստները, իր փողկապները, խանութի գործերն ալ կատարած էր միշտ մօրը ցուցմունքներով, եւ ահա ամուսնութեան պէս լուրջ խնդրի մը համար որոշում տըւած էր՝ առանց իսկ իր կարծիքը հարցընելու:

(Շար. 55)

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

COMMUNIQUE

n° 1

Le 24 Avril 2003, les Arméniens du monde entier, de la mère-patrie comme de la diaspora, vont commémorer le 88e anniversaire du génocide des Arméniens perpétré en 1915/1916 par le gouvernement jeune-turc.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France appelle la Communauté arménienne à participer à l'ensemble des cérémonies et manifestations organisées pour la circonstance dans un grand nombre de communes. En Région Parisienne, et singulièrement à Paris, celles-ci revêtiront une importance exceptionnelle car elles coïncideront, cette année, avec l'inauguration officielle d'un monument dédié aux 1 500 000 victimes arméniennes du génocide de 1915, ainsi qu'aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France.

Ce monument — une statue en bronze conçue par le sculpteur David Erevantsi, d'une hauteur totale de six mètres, socle inclus, représentant le Père Komitas, compositeur et musicologue, figure emblémetique de notre patrimoine national, mort à Paris en 1935 dans d'indicibles souffrances, des suites de sa déportation en 1915— sera érigé dans un quartier prestigieux du 8e arrondissement de Paris, place du Canada, entre la Seine et le Grand Palais, à proximité de la Cathédrale arménienne St Jean-Baptiste.

Conjointement organisée par la Mairie de Paris et le CCAF, la cérémonie inaugurale a été fixée au jeudi 24 avril 2003 à 11 h 15.

Ainsi se concrétise enfin un projet très ancien auquel Messieurs les Maires successifs de Paris, Jacques Chirac d'abord, Jean Tibéri ensuite, et enfin Bertrand Delanoë, ont apporté un soutien et un concours particulièrement actifs. Qu'ils en soient chaleureusement remerciés.

Il est de notre devoir de donner aux cérémonies du 24 Avril 2003, un éclat et un retentissement tout particuliers. C'est pourquoi, le CCAF appelle solennellement les Arméniens de la Région Parisienne et d'ailleurs, à y participer massivement en se libérant, ce jour-là, de toutes leurs obligations personnelles, professionnelles, scolaires ou autres. L'érection d'une statue monumentale à Paris, capitale du premier Etat au monde à avoir inscrit dans la loi, le 18 janvier 2001, **«la reconnaissance publique du génocide des Arméniens de 1915»**, constitue un événemen de dimension internationale et d'une haute portée symbolique, qui impose à chacun de nous, dans la dignité et la détermination, un impérieux devoir de mémoire et de respect pour nos morts.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France donnera, dans les jours et les semaines à venir, toutes les informations utiles et nécessaires sur le déroulement, la chronologie et le sens qu'il entend donner à la journée du 24 avril. Une permanence a d'ores et déjà été mise en place pour mettre en œuvre les décisions prises, harmoniser l'organisation et informer le public, permanence dont les coordonnees complètes feront l'objet d'une communication publique dans les tout prochains jours.

Structure représentative du mouvemen associatif arménien de France, toutes sensibilités confondues, le CCAF a pris en charge, dans le prolongement des précédents «Comités du 24 Avril», la responsabilité morale et matérielle de l'ensemble des manifestations prévues. Il s'agit, on le comprendra aisément, d'une lourde tâche dont la réussite dépend très largement du soutien sans réserve de la Communauté arménienne.

Les dons pourront être libellés et adressés dès maintenant à «Association des Amis du R.P. Komitas», 92, rue Saint-Lazare, 75009 Paris, à laquelle le CCAF a confié la responsabilité technique et financière de l'opération «Komitas». D'avance merci.

Pour le Bureau du CCAF
ARA KRIKORIAN
Président

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 50–ական Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Էմիլ Ալաճեանի եւ Ալիս Գավէգեանի յիշատակին :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

ձեզ կը հրաւիրէ

Միջինքի

տարեկան աւանդական իր ճաշին

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30–ին

Պատարագէն ետք Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 *Եւրօ։*

Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը Հեռաձայն. –

04 42 22 08 52

կամ՝

04 91 77 84 70

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Մարսէյլի Համազգայինի Վարչական Խորհուրդը համահայկական հանգանակութեան ձեռնարկած է ապահովելու համար նոր կրթական համալիրի կառուցման ծախսերը: Այս առիթով ան ուրախ է մամուլի միջոցաւ հրատարակելու նուիրատու անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ամբողջական ցանկը, որոնք գործակցութեան ծրագրի յղացումէն ի վեր ինքնաբուխ կերպով կամ մասնակի դիմումներով իրենց նեցուկը ցուցաբերեցին: Մեծ հանրութեան մօտ բացուած ներկայ հանգանակութեան մասնակցող նուիրատուներու ցանկերը եւս հետեւողական կերպով կը հրատարակուին:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ. –

Պր. Լեւոն Պաղտասարեան 1000 *Ֆր., Պր. Ն. Շահինեան* 500 *Ֆր., Պր. Վ. Պաղտասարեան, Պր. Պ. Պաղտասարեան* 300–*ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Սիսեռեան* 6500 *Ֆր., Պր. Ժան Մատոյեան, Օր. Ալիէթ Գարանքիլեան* 1000–*ական Ֆր., Տիկին Հ. Մարտիրոսեան* 5000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Լուսիկեան* 500 *Ֆր., Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ – Պանեէօ – Գաշան* 2000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէքմէզօղլու* 600 *Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Ֆիրենկիլեան* 100·000 *Ֆր., Անֆրէնջ Ընկերութիւն* 5000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան* 2000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Այվազեան* 18·000 *Ֆրանք, Տիկին Հերա Թոսունեան* 1000 *Ֆրանք, Մի Ոմն* 5000 *ամերիկեան տոլար:*

Պր. Սերոբ Մանուկեան (Լիոն) 40·000 *Ֆրանք, Պր. Խտ. Հիւսեան (Միացեալ – Նահանգներ)* 1000 *տոլար, Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւն (Պէյրութ)* 277·425 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժանըրէ (Զուիցերիա)* 1000 *Ֆր.:*

(*Շար.*)

Envoyez vos dons à :
HAMASKAïNE - FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaine-Construction

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«ISSAHAKIAN»** de Bagneux-Cachan organise un

DINER

au profit des enfants de France et d'Arménie

le samedi 22 mars

à partir de 20 heures

Salle LAGRANGE GALLIENI
2, rue Gallieni, 94230 CACHAN

Réservations auprès de :

— Mme Odette Papazian **01 43 50 20 98**
— Mme Maral Karaoglanian **01 46 60 80 37**

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par

la Section «SEVAN» de VIENNE

avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»

le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas (vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville organise une **SOIREE COUSCOUS** au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռաֆիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)
Տրամ
Հինգ Արար

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16–ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՅԵԱՆ
ՈՍՏԱՅՆԸ (գր. 1929)
Երեք բաժնով

Կիրակի, Մայիս 25, ժամը 16–ին
Dimanche 25 Mai à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 *Եւրօ:*

CHAVILLE

CONFERENCE - DEBAT

«L'ENERGIE ELECTRIQUE EN ARMENIE ET LA CENTRALE NUCLEAIRE»

par JACQUES PANOSSIAN
(Ingénieur atomiste)

le samedi 22 mars à 21 heures

Salle de l'Eglise arménienne
6, rue Père Komitas
92370 Chaville

— Entrée libre —

100ème ANNIVERSAIRE D' ARAM KHATCHATRIAN

le CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP organise un

RECITAL DE PIANO

A QUATRE MAINS

par

« LE DUO DARIUS MILHAUD »
ANAHIT SEREKIAN **ARMINE SOGOMONIAN**

Deux sœurs séparées par la vie, mais réunies par la musique

Dimanche 23 mars
à 16 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Au programme :
Khatchatrian — Mozart — Liszt — Brahms ...

Réservation : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 10 Euros

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 MARS
2003

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

78րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20·650

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

78e ANNEE — N° 20·650

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԶՕՐՔԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Իրաքի մասին հասնող լուրերը հակասական կը մնան եւ կարելի չէ ստուգել: Մարտ 21-ի Ուրբաթ առաւօտեան, ամերիկեան աղբիւրներէ հասած լուրերու համաձայն, ամերիկեան զօրքը Քուէյթի սահմաններէն մուտք գործած էր հարաւային Իրաք եւ դիւրութեամբ կը յառաջանար, մէկ կողմէ դէպի Պասրա, միւս կողմէ դէպի Պաղտատ: Ըստ նոյն աղբիւրներու իրաքցի 25 զինուորներ յանձնուած էին Ամերիկացիներուն, ինչ որ Պաղտատ կը հերքէ: Միաժամանակ ռմբակոծութիւններ կը շարունակուէին Պաղտատի վրայ եւ այլուր: Առաջին ռումբերուն հետեւանքով բնակչութեան մէջ մէկ մեռեալ կար եւ 14 վիրաւոր: Հինգշաբթի իրիկուն, թռան մը ջախջախուած էր Քուէյթ, բրիտանացի 12 եւ ամերիկացի 4 զինուորական մեռած էին: Այլ երկու թռաններ ալ ջախջախուած էին առանց մարդկային վնասի: Նոյն օրը, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տ· Ռըմսֆելտ յայտարարած էր թէ յարձակման ծրագիրը փոփոխութեան ենթարկուած էր, որպէսզի թիրախը մնայ Սատտամ Հիւսէյնը, բայց, այլեւս ստուգուած է որ Ս· Հիւսէյն ողջ էր եւ ինք է որ ելոյթ կ'ունենար, ամերիկեան յարձակումէն ետք: Ռըմսֆելտ սպառնացած է նաեւ, առաջին յարձակումէն ետք, անցնիլ երկրորդ հանգրուանի մը այնպիսի տարողութեամբ մը որ կը դնէ կ'անցնի ինչ որ տեսնուած է անցեալին: Հինգշաբթի իրիկուն կ'ըսուէր թէ արդէն իսկ գրաւուած է Ում Քասր քաղաքը, հարաւային Իրաք, Պասրայի ճամբուն վրայ, բայց, Ուրբաթ առտու, ոչ միայն հաստատուած չէր այլեւ ծանր բախումներու խօսք կար քաղաքէն ներս:

Առաջին յարձակումէն քանի մը ժամ ետք, Շիրաք հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը կ'ընէր, ուր կը շեշտէր ի մէջ այլոց· – «Ֆրանսա ցաւ կը յայտնէ այս գործողութեան համար, առանց Միացեալ Ազգերու արտօնութեան: Կը մաղթեմ որ այս գործողութիւնները ամէնէն արագ ըլլան եւ նուազագոյն մահացուն եւ չտանին մարդկային աղէտի մը»: Շիրաք կը յիշէր Ֆրանսայի թափած ճիգերը խաղաղ կարգադրութեան մը համար, որոնք արդիւնք մը չտուին: Այս խօսքերուն առթիւ, նկատել կը տրուէր որ Ֆրանսայի հակադրեցութիւնը տկար էր, միայն ցաւ կը յայտնուէր, մինչ, Գերմանիա, Ռուսաստան, Չինաստան դատապարտած էին:

Մարտ 20-ին էր նաեւ որ տեղի կ'ունենար Եւրոպական Միութեան վեհաժողովը, այս անգամ մանաւանդ Միութիւն բաղ... տական հեղինական բնոյթ ունէր: Շատ պաղ մթնոլորտի մը մէջ է որ Թ· Պլէր եւ Ժ· Շիրաք իրարու ձեռք չէին սեղմեր, աւելի ուշ, դադարի մը ընթացքին կը տեսնուէին: Շիրաք չէր մարսած Թ· Պլէրի ծանր խօսքերը իր եւ Ֆրանսայի հասցէին: Ժողովի աւարտին սակայն, կարելի եղաւ միաձայնութեամբ հրապարակ հանել երկու էջնոց յայտարարութիւն մը, ուր Ֆրանսայի եւ խաղաղասէրներու դիմումին վրայ կը ընջուէին երկու պարբերութիւն: Եւրոպական Միութիւնը տրամադիր է, սակայն, պատասխանելու մարդասիրական բոլոր կարիքներուն: Չի խօսուիր սակայն վերաշինութեան որեւէ մասնակցութիւն բերելու մասին, հիմնուելով այն տրամաբանութեան վրայ որ՝ կը շինէ ով որ քանդած է: 15-երը կը զգուշացնեն նաեւ Իրաքի դրացի երկիրները որեւէ արարքի դէմ, որ կրնայ աւելցնել շրջանի անկայունութիւնը:

«Ուաշինկթըն Փոսթ» կը գրէր, Մարտ 21-ին, որ առաջին ռմբակոծութիւններէն Ս· Հիւսէյն վիրաւորուած է, բայց, որեւէ ձեւով կարելի չէր ստուգել: Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, քարիւղի հորեր կրակի տրուած էին Իրաքցիներու կողմէ, բայց, այս ալ կարելի չէր ստուգել, քանի հրդեհներն ու պայթումները կրնան նաեւ ամերիկեան ռմբակոծութիւններուն հետեւանք ըլլալ:

Թուրքիա շարունակեց երկդիմի դիրք մը բռնել: Մարտ 20-ին Ազգային ժողովը 202-ի դէմ 332 ձայնով արտօնեց որ Թուրքիոյ օդային տարածքը տրամադրուի Ամերիկացիներուն, բայց, համաձայն չէ որ ամերիկեան զօրքը (62 հազար զինուոր) հաստատուի Թուրքիա: Հանրապետութեան նախագահն ալ՝ Սեզէր շատ վերապահ է: Ան յայտարարած է.– «Միացեալ – Նահանգներու միակողմանի գործողութիւնը, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի գործընթացին աւարտէն առաջ, պարկեշտ գործ չէ»: Մեկնաբանները Ուաշինկթընի կողքին են, բայց, ձախ եւ իսլամապաշտ շրջանակները բուռն կերպով դէմ են: Թուրք ծանօթ գրագէտ՝ Օրհան Փամուք ալ ծանրօրէն քննադատած է.– «Թրքական մարքէթինկը պատերազմի համար սահմանափակուած է դրամական դրդապատճառներու, առանց բարոյականի»: Անգարա կը ցաւի նաեւ անոր համար, որ ձգձգումները պատճառ են, որ այս բանաձեւին քուէարկութեան յապաղումը բան չփոխէ, այսինքն ԱՄՆ պիտի չտան 6 միլիառ տոլարը:

Թուրքիա հանդիստ չէ մանաւանդ Իրաքեան Քիւրտիստանի պատճառաւ: Նեցուկն ունենալով Ազգային Ժողովին, Թուրք բանակը կը պատրաստուի մուտք գործելու Քիւրտիստան, հակառակ Միացեալ – Նահանգներու եւ քիւրտ կուսակցութիւններու ընդդիմութեան: Թուրքիոյ պատճառաբանութիւնը այն է որ կ'ուզէ առաջքն առնել գաղթականներու հոսքի մը, բայց, խորքին մէջ, իր բուն վախերը կը վերաբերին այլ մտահոգութեան մը: Անգարա կ'ուզէ արգելք հանդիսանալ Քրտական Պետութեան մը ստեղծման փէշմէրկաներու կողմէ եւ չթողուլ որ անոնք Քէրքիւքը կամ Մուսուլը գրաւեն, քարիւղային երկու հարուստ քաղաքներ: Ամէն պարագայի մէջ, անցեալը խաղաղ կարգադրութեան մը չի նպաստեր: 1923-ի Լօզանի դաշնագիրը մահազանգն էր Թրքական յաւակնութիւններուն Իրաքի մէջ: Մուսուլն ու Քէրքիւքը կորսնցուցան Թուրքիոյ համար, երբ Միջագետք բրիտանական հոգատարութեան տակ էր: Թուրքիան չէ մոռցած եւ պատասխանատու կը նկատէ Մեծն – Բրիտանիան, Ա· Աշխարհամարտի այդ «լեղի» յիշատակին:

ՑՈՅՑԵՐԸ

Աշխարհի ամէն կողմերը ինքնաբուխ ցոյցեր տեղի ունեցան Հինգշաբթի Մարտ 20-ին: Թիւ մէկ թշնամին Պուշն է, երբեք հակամերիկեան տրամադրութիւնները այսքան բուռն չէին եղած: Նաեւ հակահրեայ լոզունգներն ալ, քանի այս ամբողջին ետին կը նշմարուի Իսրայէլը: Մա՛հ Պուշի, մա՛հ Ամերիկայի, ո՛չ քարիւղի համար պատերազմին, եւ նման լոզունգներ շրջան ըրած են երկրէ երկիր: Ցարձակումներ ալ գործուած են Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու Մքտոնալտներուն վրայ: Ցատկանշական երեւոյթ է նաեւ զանգուածային երիտասարդութեան ներկայութիւնը այս ցոյցերուն մէջ:

Գահիրէի մէջ, բախումներ ալ պատահած են, երբ ցուցարարները կը փորձէին մօտենալ Ամերիկեան դեսպանատան: Տասնեակ հազարաւոր Ցոյներ փողոց իջած են, 250 հազար կը նկատուի Պէրլինցիներու թիւը, Լոնտոնի Խորհրդարանին առջեւ հաւաքուած Անգլիացիները իրենց ամօթը արտայայտած են: Միլանոյի մէջ 250 հազար ցուցարարներ բողոքած են պատերազմին դէմ, նոյնքան բազմութիւն հաւաքուած է Հռոմ, Ճենովա եւ այլ քաղաքներ, նաեւ բոլոր երկիրներու մէջ, ներառեալ Միացեալ – Նահանգներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅՑԸ

Մեծ մասով ուսանողներէ բաղկացած, շատ բազմատարր բազմութիւն մը որ 80 հազար գնահատուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, լեցուցած էր Գոնգորտի հրապարակը. կարելի չէր հոն գտնուող ԱՄՆ-ու դեսպանատան մօտենալ, շէնքը ոստիկանական ամուր պաշտպանութեան տակ առնուած ըլլալով: Քաղաքական խմբաւորումներ եւ դէմքեր, սէնտիքաներու, բազմազան ու բազմաթիւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ ամէն վայրկեան մեծցող բազմութիւնը նախ ուղղուեցաւ դէպի Ազգային Ժողովի շէնքին կողմը, անկէ քալելու համար դէպի Սէն Ժեռմէն:

Բազմաթիւ պաստառներ – Ֆրանսերէնին հետ իտալերէն, արաբերէն, քրտերէն, անգլերէն, եբրայերէն ու նոյնիսկ հայերէն մը՝ «Ո՛չ պատերազմին» – լոզունգներ, գայրոյթ ու բողոք կը պոռթկային ԱՄՆ-ու չըթարգերծած պատերազմին, անոր նախագահին դէմ: Ուշադրութիւն կը գրաւէին Պաղեստինցիներու խումբը, քիչ անդին՝ Ֆրանսայի խաղաղասէր Հրեաներու միութեան պաստառը, միջնադարեան զգեստաւորումով ու «Ո՛չ իննեբորդ խաչակրութեան» արձանագրու – թեամբ մասնակիցները, համայնավար – րական կազմակերպութիւններու շատ լայն ներկայութիւնը:

Թափօրը Սէն Ժեռմէնէն յառաջացաւ մինչեւ Ռէն պողոտան, ուրկէ ուղղուեցաւ Թուռ Մոնփառնաս· ճամբան Մքտոնալտի ճաշարան մը թիրախ եղաւ ցուցարարներու գայրոյթին, ապակիներ ջարդուփշուր եղան, ոստիկաններ միջամտեցին, սակայն, առանց ծանրակշիռ հետեւանքներու ցոյցը ցրուեցաւ Մոնփառնասի հրապարակին վրայ:

Նոյն գիշերը Զէնիթ սրահին մէջ վեց հազար հոգի ներկայ եղաւ պատերազմին դէմ կազմակերպուած երաժշտահանդէսին որուն ընթացքին բազմաթիւ երգիչներ, խումբեր ելոյթ ունեցան, միշտ պատերազմը մերժող արտայայտութիւններով ու կոչ ուղղելով միանալու Մարտ 22, Շաբաթ օր ծրագրուած մեծ ցոյցին:

Ժերար Շալեան յօդուած մը ստորագրած է «Լիպերասիոն»ի մէջ (Մարտ 21), խորագրուած՝ Թուրքիա պատրաստ օգտուելու: Իր եզրակացութիւնն այն է որ Թուրքիա պիտի չզոհանայ դիտելով Իրաքի վարչակարգի փոփոխութիւնը, փորձելով ձախողեցնել քրտական ծրագիրը: Միացեալ – Նահանգներուն կը մնայ, կը գրէ, այնպէս ընել որ մենատիրութեան չյաջորդէ քաոսը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 20 / 21)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒ

Կառավարութեան Մարտ 20ի որոշումով նախկին 5 պետական արխիւներու հիմով ստեղծուած է Հայաստանի ազգային արխիւ: Նոյն որոշումով տասը մարզի եւ Երեւանի մէջ ազգային արխիւի մասնաճիւղեր կը բացուին, նաեւ 30 ներկայացուցչութիւններ: Հայաստանի մէջ արխիւի կազմակերպումը սկսած է 1923-ին եւ մինչեւ 1960 եղած է մէկ պետական արխիւ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՐԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ռուսաստանի մէջ երեք Հայաստանցիներ ձերբակալուած են, թանկարժէք քարերու ապօրինի առեւտուրով ամբաստանուած: Անոնց մօտ յայտնաբերուած են սուտակներ եւ սեւ ադամանդներ: Անկարելի չի նկատուիր որ այդ քարերը կեղծ ըլլան:

ԻՐԱՔԻ ՆԻՒԹԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Մարտ 20-ին Մոսկուայի մէջ սկսած է Հաւաքական ապահովութեան պայմանագրի անդամ պետութիւններու Ապահովութեան խորհուրդներու քարտուղարներուն նիստը: Կը մասնակցի Հայաստանի պատուիրակութիւնն ալ, Պաշտպանութեան Նախարար Ս· Սարգսեանի գլխաւորութեամբ: Առաջին օրուան նիստին քննարկուած է Իրաքի խնդիրն ալ: Ս· Սարգսեան ելոյթին մէջ ըսած է թէ Հայաստան ՀԱՊ-ի անդամներէն Իրաքի ամէնէն մօտ գտնուողն է և մտահոգ է պատերազմին հաւանական հետեւանքներէն· յատկապէս մարդկային ու բնապահական աղէտներէ: Իրաքի մէջ հայկական կարեւոր համայնք կայ, ըսած է ան, որուն կացութիւնը չի կրնար չմտահոգել Երեւանը որ կը պատրաստուի անհրաժեշտ պարագային ընդունիլ Իրաքահայեր:

Հայաստան թէր արտայայտուած է Իրաքի զինաթափման անհրաժեշտութեան, սակայն, այն մօտեցումը ունի որ ատիկա պէտք է բանակցային, դիւանագիտական ճամբով ըլլայ:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-8-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՊԱՏԵՀԱՊԱՇՏՆԵՐԸ...

"Վայ ձեզի, երբ բոլոր մարդիկ ձեր վրայ լաւ խօսին, վասնզի անոնց հայրերն ալ այսպէս կ'ընէին սուտ մարգարէներուն" (Ղուկաս Զ. 26):

Վերջին տասը տարիներուն աւելի ու-նեցայ մեծ թիւով անձերու հետ շփում ունենալու, որոնց անունը ամէն շրթներու վրայ կը շրջէր եւ հանդիպիլը մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէր Սփիւռքի տարածքին, Հայաստանի կեանքին հետեւող քիչ թէ շատ ամէն հայրենասէր անձի:

Կ'ենթադրեմ որ «ԵՐԿԱԹԷ ՎԱՐԱԳՈՅՐ-Ն» էր որ խորհրդաւոր շղարշով մը պատած էր իրականութիւնը: Որքա՜ն ռոմանթիք էր այդ վարագոյրը, որուն միջոցով եւ որուն շնորհիւ ամէն ինչ վարդագոյն կը թուէր մեր աչքերուն քանի մեր հայրենակարօտ սիրտերը այդ վարագոյրէն անդին միայն կը բաբախէին, ոմանց համար ամէն ինչ քնարական – բանաստեղծական, ուրիշներուն՝ խորհրդաւոր, տարսափազդու ... վերջապէս երկու կողմէն, ինչ ակնոցով ալ նայուէր, ամէն ոք կը գտնէր իր փընտռածը. երկրաւոր դրախտը կամ անծայրածիր «կուլակը»...:

Կար սակայն դասակարգ մը, որու առջեւ ամէն հայ խոնարհած է միշտ, առանց սակարկելու, ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ: Գիտութեան եւ գրիչի նուիրեալներ, վրձինի եւ քանդակի վարպետները, ազգային նշանակութիւն ունեցող հիմնարկներու տնօրէնները: Ո՛չ ոք հարց տուած է թէ Համբարձումեան համոզուա՞ծ թէ ձեւական համայնավար էր, Սարեան կամ Քոչար մաս կը կազմէ՞ն կուսակցական շարքերուն թէ ոչ: Սօս կամ Դաւոյեան քաղաքական ի՞նչ տեսակէտ կը պաշտպանեն... ԳԱՐՈՒՆԸ կամ ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԸ ի՞նչ գոյն ունին:

Անոնք կերտած էին ԱԿԱԴԵՄԻԱ, հիմնած ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ, մէկ միլիոն հատոր հաւաքած ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆին մէջ, բարձրացուցած ՕՓԵՐԱՅԻ շքեղ կառոյց մը, ԹԱՏՐՈՆՆԵՐ, հրապարակները ճոխացուցած հրաշալի ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՎ, պատկերասրահները ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ, գիւղերն ու քաղաքները ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱԼԱՏՆԵՐՈՎ, երկիրը լեցուցած հրաշալի շէնքերով եւ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՎ, ստեղծած ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐ, հարիւրաւոր ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆԵՐ եւ այլն, եւայլն...:

Մերինը լաւթէ վարագոյր էր. ինքնիրմէ վրթաւ: Հարկ չեղաւ Պէրլինի «պիւլտոզէրներուն», Փեշտայի եւ Փրակայի հրասայլերուն...: Զարմանալիօրէն, մինչ Պէրլինը, Փեշտան ու Փրական համայնավարութեան գործած աւերները շըտկելու տենդագին աշխատանքի լծուած են, մերինները, սովետին ձգած միակ հաստատուն արժէքները ՏԵՆԴԱԳԻՆ ՔԱՆԴԵԼՈՒ ՍԿՍԱԾ ԵՆ, սովետէն սերած դաւակներու ձեռքով... Ակադեմիան դարձած ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍՏԱՊ (ան ալ Հանրապետութեան նախագահին), Օփերան սրճարաններու եւ տիսքոներու հրապարակ, Մատենադարանը զրկուած պիւտճէէ, մշակոյթի պալատները կամ լքուած եւ քանդուած կամ ալ լաւագոյն պարագային տեղւոյն «մաֆիոզային» վիլլային վերածուած, մարդադաշտերէն շատերը բացօթեայ շուկայ, արեւելեան պազար... գրականութիւնը վերածուած քաղաքական պայքարի դաշտ, մեծ մասով իշխանամէտ, մաս մըն ալ ընդդիմադիր թերթերու: Թերթեր՝ որ բոլորն ալ իրարու կը նմանին, նոյն տպարանէն լոյս կը տեսնեն, նոյն անորակ թուղթի վրայ, նոյն օտարամուտ բառերով, նոյն արհամարհանքով մեր մայրենի ոսկեղէնիկ լեզուին հանդէպ, առանց համոզումի պաշտպանելու անձ մը կամ գաղափար մը, որուն ճիշդ հակառակը կը պաշտպանէին շրջան մը առաջ, քանի ընկերային կեանքին մէջ կատարած են ոստում մը, որու հետեւանքով իրենց գործունէութիւնը դարձած է քաղաքական, դարձած են անճանաչելի, նոյնիսկ իրենց գաղափարակից հարազատներու, սնափառութեան նոր աշխարհ մը յայտնուած է պայքարներու, դաշինքներու, մեքենայութիւններու, սուտերու, կեղծիքի... Նման մթնոլորտի մը մէջ, անկարելի չէ որ գտնուի անձ մը որ ուզէ առջեւը անցնիլ, փնտռելով դաշնակիցներ, օրուան զօրաւորը վար առնելու, կամ անկէ օգտուելու, եւ այսպէս դաշնակիցներն ու խմբակցութիւնները կ'ենթարկուին անըսպասելի փոփոխութիւններու եւ մարդ ժամանակ կը վատնէ հասկնալու համար թէ դիմացինը ի՞նչ կը մտածէ կամ կը պատրաստէ: Երեւութական ժպիտներու, դժոխային կասկածներու մթնոլորտ մը կը ստեղծուի ուր ամէն ինչ ամէնէն հակոտնեայ երեւոյթներն ալ կը դառնան իրական... Նպաստէ զրկուած մատենադարանի մը տնօրէնը զինք նպաստազուրկ ընող անձը կը ստիպուի գովաբանել, քննարկան քառեակներու ծանօթ հեղինակը կը դառնայ կնդրիտի վաճառական, ազգային բեմերու սիրուած դերասանը կ'ընտրուի նախագահական թեկնածու, ազգային ակադեմիան ընտրապայքարի հասարակ կեդրոնի վերածողը կը փառաբանուի նոյն այդ ակադեմիայի անդամներէն...

Արփիարեան, իր ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑին մէջ վերջաւորութեան, Հայրապետ էֆէնտիին բերնով հառաչանք մը կ'արձակէ – Ախ ո՞ւր ես Յուսիկ հայրապետ. հոս Յուսիկ հայրապետներ պէտք են...

– Յուսիկ կաթողիկոս, թոռը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին թոյլ չտուաւ որ Տիրան թագաւոր եկեղեցի մտնէ, քանի ձեռքերը անմեղներու արիւնով ներկուած էր եւ Տիրան սաստիկ զայրացած երիտասարդ Հայրապետը գաւազանի տակ ըսպաննել տուաւ...:

Այսօր, ազգի ո՞ր ներկայացուցիչը արիութիւնն ունի ճամբէն շեղած իշխանաւորին ըսելու որ բռնած ընթացքը խոտոր կը համեմատի մեր պատմութեան, ազգային հաւատալիքներուն, նկարագրին եւ սրբութիւններուն...

– Ախ, ո՞ւր ես Յուսիկ Կաթողիկոս. հոս Յուսիկ հայրապետներ պէտք են...:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՊԱՐԱԳԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔՈՎ

Համազգայինի դասախօսութիւններու շարքին, Մարտ 14-ի երեկոյեան նիւթ եղաւ Կոմիտասի հիւանդութեան պարագան, Վիլժիւիֆի հիւանդանոցին արխիւներուն հիման: Շատերու ծանօթ է որ վերջին տարիներուն այդ արխիւներուն վրայ պրպտումի լուրջ գործի ձեռնակած է հոգեբոյժ Տիկին Լուիզ Ֆօվ Յովհաննէսեան: Այդ աշխատանքով ալ 1991-ին թէզ մը ներկայացուցած էր Ռ. Տէքարթ համալսարանին մէջ:

Կազմակերպիչ միութեան նախագահ Հերա Թոսունեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ յիշեցուց թէ Տիկին Ֆօվ Յովհաննէսեան 1985-ին սկսած էր պրպտել Կոմիտասի հիւանդութիւնը: Իսկ ինք ըսաւ թէ հիւանդի մը ծնունդէն 150 տարի պէտք է անցնէր, որպէսզի անոր թղթածրարը օգտագործելի ըլլար: Ինք, առանց այդ պայմանին լրացումին վարդապետին պարագան ուսումնասիրելու առիթին տիրացած էր, շնորհիւ Վազգէն Ա.ի միջամտութեան: Կաթողիկոսը նամակով մը դիմած էր տնօրէնութեան ու ստացած հարկաւոր արտօնութիւնը:

Տիկին Ֆօվ Յովհաննէսեան աստիճանաբար ու կտոր – կտոր իրեն յանձնուած թղթածրարներէն մաս առ մաս կազմած էր պատկերը:

Նախ համառօտակի անդրադարձաւ Կոմիտասի կենսագրութեան. կանուխէն որբութիւն, պատանեկութեան էջմիածին մեկնում, ապա Կարա Մուրզայի, Մ. Եկմալեանի հետ երաժշտական աշխատանքներ, Գերմանիա ուսանելու տարիներ: Կեանքին բոլոր շրջաններուն Կոմիտաս իր ընկերներուն, զինքը շրջապատողներուն յայտնուած էր որպէս հաճելի ընկերակից, մաքրասէր ու խստապահանջ աշխատող:

1915-ին թէեւ կարճատեւ իր տարագրութիւնը անդարմանելի կերպով վնասած էր առողջութեանը. աքսորէն վերադարձին յայտնուած էին առաջին ախտանիշերը. մեկուսանալ, չուտել, չխմել, եւ այլն: Որոշ դարմանումներէ ետք վիճակը բարուոքում մը ցոյց տուած էր, ապա յանկարծ յետադարձ արձանագրած: Իր վրայ մեծապէս ազդած էր հիւանդանոցը գտնուած միջոցին հայաճեպով իր բնակարանին պարպումը, ունեցածին հոս – հոն ցրումը: Լ. Ֆօվ Յովհաննէսեան այդ մասին յիշեց Կ. Ուշագլեանի վկայութիւնը, ըրած քննադատութիւնը:

Փարիզ փոխադրութիւնը կը զուգադիպի յետպատերազմեան շրջանին. գերմըրութեան տագնապի վիճակի մը ախտաճանաչումը կ'ըլլայ նախ: 1922-ին զինք Վիէննա փոխադրելու նիւթը կը յարուցուի. բայց նպատակին մասին տեղեկութիւն չկայ: Յաջորդ տարի կ'ըսուի թէ չի կրնար ճամբորդել: Իրեն կը թուի թէ պատրուակ է տխկա: Կը շեշտուի հալածախտը: Յաջորդ եօթը տարիներուն մասին որեւէ տեղեկութիւն չկայ: Իսկ վերջին չորս տարին Կոմիտաս կը տառապի ոտքի մատի բորբոքումէ մը: Այդ բորբոքումն է որ մահուան պատճառ եղած է, ինչպէս եզրակացուց դասախօսը, եւ ոչ հոգեկան կացութիւնը:

Ինչ որ իր բժիշկներուն կողմէ արձանագրուած է օրը օրին, գլխաւորաբար շեշտումն է ինքն իր վրայ փակումի, լըռութեան վիճակին: Կոմիտաս կը մերժէ այցելուներ ընդունիլ, որոշ բացառութիւններ ընելով հանդերձ: Զի կարդար, երաժշտութիւն մտիկ ընել կը մերժէ. կը շեշտուի ամէն բանէ հրաժարելու ձգտումը:

Ասով հանդերձ, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ Կոմիտասի հիւանդութիւնը անբուժելի չէր, ինչպէս ըսաւ նաեւ Տիկին Ֆօվ Յովհաննէսեան: Ան անդրադարձաւ Նշան Սերգոյեանի, Արամ Պետրոսեանի, Օրիորդ Թորոսեանի, Վ. Մերճանեանի, Շ. Միսաքեանի յուշագրութիւններուն:

Արխիւներու, յուշագրութիւններու պըրպտումէն դասախօսին եզրակացութիւնը այն էր որ յետ հոգեբեկումի ախրէս էր Կոմիտասի ունեցածը որ ծանրացած էր մեկուսացումով: Հոգեբեկումին կեդրոնական պատճառը տարագրութիւնը եղած էր անշուշտ, յատկապէս ամբողջ ժողովուրդին բնաջնջումի խոր ցաւը ապրեցնելով անոր: Ատոր վրայ աւելցած էր տունին պարպումը, Ֆրանսա փոխադրութիւնը որ զինքը նետած էր լեզուին ալ անծանօթ միջավայրի մը մէջ:

Դասախօսութենէն ետք հարցումներու հետաքրքրական բաժին մը յաւելեալ ծալքեր բացաւ տարաբախտ վարդապետին կեանքէն. կեանք որ մանկութենէն սկսած՝ ժխտականներու շարան մը եղած էր, ծնողազուրկ մնալէն մինչեւ էջմիածնի, Պոլսոյ մէջ իրեն բաժին հանուած հալածանքը, աքսորը, տունէն վտարումը, ի վերջոյ Ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ մեկուսացումի երկար տարիներուն յաջորդած վախճանը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, թեմին առաջնորդութեան եւ տեղւոյն Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ միացեալ ծրագրումով Մեծ Պահքի Հսկումի ժամերգութիւններու ընթացքին դասախօսութիւններու շարքի մը ձեռնարկուած է Աստուածաշունչ գիրքերու մասին, «Աստուածաշունչի Տարի»ի հռչակման առթիւ, Արամ Կաթողիկոսի կոնդակով: Առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Մարտ 5-ին, դասախօսը եղած է Կաթողիկոսական Փոխանորդ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան: Նիւթին անցնելէ առաջ, Խաժակ Եպիսկոպոս խօսած է 1200 տարիներու ընթացքին գրուած եւ խմբագրուած Ս. Գրքին համաշխարհային առումով տեղին, դերին եւ արժէքին մասին:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սայընս Սէնթըրի մէջ, Փետրուար 23-ին երգահանդէս մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ երգիչ Գրիգոր Ճանկէօզեանի եւ ընկերակցութեամբ հայրենի երգչուհի Անահիտ Շահնազարեանի: Երգերուն ընկերացած է 10 հոգինոց նուագախումբ մը ղեկավարութեամբ Տէյվիտ Մքդարթնէի եւ կարդ մը երգերու ալ՝ Հիլտա Գանտահարեան: Բացման խօսքով հանդէս եկած է օրուան հանդիսավարը՝ Կարպիս Մերճանեան: Առաջին բաժնին մէջ, անոնք երգած են հայկական երգեր, Բ. բաժնին մէջ ալ եւրոպական եւ դասական: Ձեռնարկին եկամուտէն մաս մը կը յատկացուի Հայաստանի եւ Արցախի մարդասիրական ծրագիրներուն եւ այդ ուղղութեամբ խօսք առած է Հայաստանի Հիմնադրամի Թորոնթոյի վարչութեան անդամ Արա Պօյաճեան եւ տեղեկութիւններ տուած 11 տարիներու երկայնքին եղած օժանդակութեան մասին:

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Պէզճեան սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, գեղարուեստական ձեռնարկով մը ոգեկոչուած է Շնորհք պատրիարքի յիշատակը: Օրուան ատենախօսը եղած է Ռոպէր Հատտէճեան, Սայաթ-Նովա, Լուսաւորիչ եւ Վարդանանց երգչախումբերը բերած են իրենց մասնակցութիւնը, ինչպէս նաեւ սոփրանօ – գոլորաթուռ Ալիս Մանուկեան, երջանկայիշատակ պատրիարքէն էջեր կարդացած է Սիլվա Կոմիկեան: Մարտ 9-ին ալ, Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Շնորհք Արք.ի յիշատակին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Յ. Դ. Սարդարապատ ակումբը այցելած է, Փետրուար 28-ին, Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնը՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեան, ընկերակցութեամբ Հայաստանի դեսպան Արեգ Յովհաննիսեանի եւ Հիմնադրամի Լիբանանի յանձնախումբի անդամներուն: Վ. Տէր – Ղեւոնդեան զեկուցում տուած է կեդրոնական հոգաբարձութեան եւ ընդհանրապէս գաղութներու մէջ գործող յանձնախումբերու գործունէութեան մասին: Ան գնահատած է Հիմնադրամին աշխատանքներուն լիբանանահայութեան ունեցած ներդրումը եւ յատկապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան նկատառելի մասնակցութիւնը: Նախորդ օրն ալ, Վ. Տէր – Ղեւոնդեան այցելութիւն մը տուած էր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Արամ Ա.ի եւ պարզած Հիմնադրամի ներկայ աշխատանքներուն ընթացքը:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀ

«ԷՆԹԷՐՆԷԹ-ՔԱՖԷ»ՆԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Տասնամեակ մը առաջ պատանիներ իրենց ազատ ժամերը կ'անցընէին բակին մէջ ֆութպոլ կամ պասքեթպոլ խաղալով, իսկ տարիքով աւելի փոքրերը նոյնպէս ունէին իրենց յատուկ խաղերը՝ «աչք-կապուկ» եւ այլն. առ այդ, փոքրիկներու ձայնով «կը շէննային փողոցները: Ծնողները ինչպէս միշտ, դժգոհ էին այս աղմուկէն եւ կը փորձէին «զսպել» իրենց զաւակները, որպէսզի անոնք իրենց դասերուն վրայ կեդրոնանան, այսպէս ըսած՝ «փողոցային» չդառնան: Փողոցները, թաղերը ունէին նաեւ փոքրիկներուն աչքին «վատահամբաւ» երեւցող կիները, որոնք դոյլով ջուր կը թափէին, աղմկարարներուն վրայ՝ «ամբոխը» ցրուելու համար:

Այսօրուան հեւքոտ դարաշրջանին տասնամեակ մը կարճ ժամանակ չէ: Ուշագրաւօրէն նուազած է բակերու մէջ կամ փողոցներուն անկիւնը ֆութպոլ խաղցող տղոց թիւը. «փողոցայնութեան» այս մշակոյթը անհետացման վտանգին տակ կը գտնուի... Փոքրիկներու աղմուկէն խանգարուողներ հաւանաբար ուրախ են, սակայն երեւոյթը այնքան ալ դրական չէ: Այսօրուան պատանիները երբեմնի ժամանցները մէկդի դրած՝ թաղերէն ու փողոցներէն կ'անցնին առանց աջ ու ձախ նայելու եւ իրենց խաղընկերները փնտռելու: Ի վերջոյ, բոլորը գիտեն, թէ ո՛ւր է հանդիպման նորագոյն վայրը. «էնթէրնէթ քաֆէ»...

Պատանիին համար այս երկու բառերուն զուգորդումը որքա՜ն առինքնող հնչեղութիւն ունի: Ան ընձեռուած ամէն առիթ կը զոհաբերէ այդ «քաֆէ»ներու «բագին»ին՝ համակարգիչին վրայ եւ կը հեռանայ քիչ մը աւելի գոհունակ, սակայն՝ առանց գիտնալու այդ գոհունակութեան սուղ փոխարժէքը, զոր վճարած է ժամական քանի մը հազար ոսկիին զուգահեռ...

«Կա՛յ, – կ'ըսէ մէջս եռացող համացանցի սէրը. այս տղաքը այդքան ալ վնասակար բան չէ, որ կ'ընեն»: Սակայն ճշմարտութիւնը պէտք չէ թաղել: Իր բոլոր առաւելութիւններով հանդերձ, համացանցը գլխաւորաբար ժխտական անդրադարձ կ'ունենայ նոր սերունդներուն վրայ, եւ անիկա նոյնքան համացանցին յանցանքն է, որքան ոճիրի մը յանցանքը՝ դաշոյնինը:

Անկէ տասնամեակներ առաջ մասնագէտ մը արտայայտած էր այն անհեռատես կարծիքը, թէ «տան մէջ համակարգիչ ունենալու ոչ մէկ կարիք չեմ զգար»: Այսօր համակարգիչը դարձած է նոյնքա՛ն կարեւոր, որքան, օրինակ, լուացքի մեքենան, եւ համակարգիչով աւելի դիւրաւ եւ արագ կատարուած աշխատանքները այլ միջոցներով ընելը նոյնքան անհեթեթ է, որքան լուացքի մեքենայի դարուն, հագուստները ձեռքով լուալը: Եւ տակաւին չենք խօսիր համացանցին մասին, որ աճպարարի վերածած է բոլորս. ի վերջոյ, մատներու քանի մը շարժումով մենք մեր դիմաց կ'ունենանք աշխարհը՝ իր գոյներով, սեւով եւ ճերմակով, մոխրագոյնով:

Սակայն փոքրիկը կամ պատանին համացանցին հետ կը վերաբերին այնպէս, ինչպէս գինեմոլը՝ խմիչքի շիշին հետ: Եւ համացանցը, այդ չպարպուող շիշը, օրըստօրէ առաւել կը գինովցնէ զինք...

Իսկ ի՞նչ կը քաղէ պատանին համացանցէն. գիտութի՞ւն, դժբախտաբար ոչ: Ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան, որ համացանցը օգտագործող անչափահասներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը աշխարհի գիտելիքները մէկդի ձգած՝ կը զբաղի «չէթ»ով (համացանցի միջոցով զրոյց) կամ «կէյմ»եր խաղալով. լաւագոյն պարագային՝ երգեր կ'արձանագրէ կամ իր նախասիրած աստղերուն կայքերը կ'այցելէ: Եւ մոլութիւնը հետզհետէ կը տարածէ իր արմատները պատանիին մէջ: Դպրոցական աշակերտը այս օրերուն մինչեւ գիշերուան ուշ ժամերը կը մնայ «էնթէրնէթ քաֆէ»ներուն մէջ, կամ եթէ քիչ մը աւելի «բախտաւոր» է՝ տան անձնական համակարգիչին դիմաց ուշ գիշերին կը քնանայ, առանց մոռնալու, որ քանի մը ժամացոյցներու «ալարմ»ը լարէ, որպէսզի կարենայ առտուան ժամը եօթին արթննալ եւ... դպրոց երթալ:

Համացանցի մոլութեան երեւոյթը այնքա՜ն տարածուած է, որ բժշկութիւնն ու հոգեբանութիւնը սկսած են անոր առնչուող ախտաճանաչումներ կատարել: Վերջերս հրապարակուած ուսումնասիրութիւն մը ցոյց կու տայ, թէ համակարգիչին դիմաց երկար ժամեր անցընողներու մօտ սրտի հիւանդութիւններէ տառապելու հաւանականութիւնը աւելի բարձր է: Հոգեբանութեան մէջ ծանօթ երեւոյթ է արդէն «համացանցի մոլութիւն»ը, որուն ախտաճանաչումը կատարելու համար ներկայացուած են բազմաթիւ տեսութիւններ: Հոգեբանի մը հրատարակած «Քոթ ին տը Նէթ» գիրքը առաջիններէն էր, որ ընդգծեց այս «մոլութեան» առաջքը առնելու կամ անկէ ձերբազատելու մարտահրաւէրը:

Անչափահասներ համեմատաբար աւելի «վտանգուած» են համացանցի անփոյթ օգտագործումին վնասներէն: Երկար ժամեր համացանցին դիմացը անցընող փոքրիկներ «իրական» աշխարհով նուազ հրապուրուած կը դառնան, «անիրական» աշխարհի բարեկամութիւնները կը գերադասեն իրենց առօրեայ բարեկամական կեանքէն, իրենց դասերը սորվելու ատեն յաճախ անսալով «համացանցի կանչ»ին՝ «մատին ծայրով» աշխատանք կը կատարեն, համեմատաբար նուազ ժամանակ կ'անցընեն մարզական բնոյթի խաղերով եւ կ'անտեսեն առօրեայ կեանքի պարտաւորութիւններն ու պարտականութիւնները:

Ուսումնասիրութիւններու համաձայն, 1997–ին երկու – չորս տարեկան փոքրերուն 14 առ հարիւրը կ'օգտագործէր համացանցը: 2002–ի տուեալներով այս համեմատութիւնը բարձրացած է 24 առ հարիւրի: 5 – 9 տարեկաններուն 25 առ հարիւրը, իսկ 10 – 12 տարեկաններուն 36 առ հարիւրը համացանցը կ'օգտագործէին 1997–ին, իսկ 2002–ին անոնց համեմատութիւնը բարձրացած է յաջորդաբար 56 եւ 57 առ հարիւրի: Այս տուեալները, ինչպէս ըսինք, անպայմանօրէն ժխտական չեն: Համացանցը ճիշդ կերպով օգտագործողը անհամեմատ աւելի արագ հասողութիւն ունի բոլոր բնագաւառներու գիտելիքներուն, քան՝ գիրքեր օգտագործողը: Սակայն, երբ համացանցի «ռեգըն տ'էքր»ը, «չէթ»ն ու «կէյմ»ը կը դառնան, անկարելի է ահազանգ չհնչեցնել:

«էնթէրնէթ քաֆէ»ներ Լիբանանի մէջ սկսած են «բուսնիլ» 1996–էն սկսեալ: Այնուհետեւ անոնց թիւը վեցապատիկ դարձաւ, եւ այս «սրճարան»ներուն մէջ համացանցը օգտագործելու ժամական միջին փոխարժէքը 7500 ոսկիէն նահանջեց 1500 ոսկիի:

Այս «էնթէրնէթ քաֆէ»ները օրական ունին շուրջ 20 հազար յաճախորդներ, որոնց մեծամասնութիւնը՝ անչափահասներ: Տրուած ըլլալով, որ «քաֆէ»ներու մէջ համացանցը օգտագործելը նուազ ծախս կ'ենթադրէ, քան՝ տան մէջ «տայըլ ափ» դրութեամբ համացանցի հասողութիւնը, այս «յաճախորդները» անպայմանօրէն տան մէջ համակարգիչ կամ համացանց չունեցողներ չեն: Աւելի՛ն. անոնք, որոնք «քէյպըլ»ի դրութեամբ օրական 24 ժամ համացանցի հասողութիւն ունին, նոյնպէս կ'այցելեն այս «քաֆէ»ները՝ այնտեղ տիրող «ընկերային» մթնոլորտին համար...

Միայն փոքրաթիւ «էնթէրնէթ քաֆէ»ներ բարոյական որոշ ուղեգիծի կը հետեւին՝ փոքրիկներէն պահանջելով իրենց ծնողներէն ստորագրուած արտօնաթուղթեր եւ արգիլելով անբարոյական բնոյթի կայքեր այցելութիւնը: Սակայն ընդհանրապէս «էնթէրնէթ քաֆէ»ներու ծխախոտի ծուխով եւ հայհոյանքներով «թրծուած» մթնոլորտին մէջ, քով-քովի նստած են համացանցէն անբարոյական նիւթեր դիտողը, «ելեկտրոնային-սեռ» կատարողը, համացանցին վրայ գիտելիքներ եւ տեղեկութիւններ փնտռող փոքրիկը եւ իր բարեկամներուն հետ զրուցող պարմանուհին...:

Լուծո՞ւմը: Արգիլե՞լ փոքրիկներուն «էնթէրնէթ քաֆէ»ներու այցելութիւնը կամ ընդհանրապէս համացանցի օգտագործումը: Ո՛չ: Սակայն հարկ է չափաւորել գործածութիւնը եւ գիտնալ, թէ անոնք ինչպիսի՛ «քաֆէ»ներու մէջ կ'անցընեն իրենց ժամերը: Փոքրիկը համակարգիչէն եւ համացանցէն հեռու պահելը, այս յօդուածին սկիզբը կատարուած համեմատութեան հետեւողութեամբ, տան գործերը կատարողը լուացքի մեքենայէն հեռու պահելու համազօր է: Համացանցը 21–րդ դարու «զէնք» է եւ անպայմանօրէն պէտք է գիտնալ զայն լաւ գործածել: Սակայն ուղղենք մեր զաւակները՝ ճիշդ ձեւով օգտագործելու զայն եւ հեռու մնալու անոր ինքնակործան մոլութիւններէն: Ահա՛ միակ լուծումը, լաւագոյն ընտրանքը:

ԽԱՉԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Ազդակ»

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

14

Պէտք է ընդառաջ երթար տղուն փափաքին, զիջած ըլլալու երեւոյթ չունենալու համար: Աս էր իր մայրատիրութեան ռազմագիտութիւնը՝ զգալ, կռահել զաւակին փափաքները, ընդառաջել ձգտումները, այն տպաւորութիւնը թողնելու համար, որ իբր թէ ինք կը թելադրէ եւ տղան միայն կը համակերպի: Մելինէին խնդրին մէջ պէտք եղած աչալրջութիւնը չէր ունեցած, պէտք է հասնէր, նոյնիսկ պէտք է ցոյց տար, որ իբր թէ իր ուզածն ալ այդ էր:

Մօրը գլխաւոր մտահոգութիւնը ծանօթներու «ինչ պիտի ըսեն»ն էր: Տղուն խօսած ժամանակ ան մտքով սկսեր էր արդէն բարեկամներու ըսելիքները պատրաստել, իրենց ըրած ընտրութեան պատճառները բացատրելու համար: «Ուզեցինք աղքատ աղջիկ մը երջանկացնել»: Կամ՝ «տղաս դրամէն աւելի զարգացում կը փնտռէ»: Կրնար նաեւ ըսել. «Աղբի մէջ ալ ծաղիկ կը բուսնի, պէտք է միայն քաղել գիտնալ»...

Ներքնապէս ալ շատ դժգոհ չէր Մարտիկի մայրը: Աղքատ հարսը, հլու հնազանդ կ'ըլլայ, կը հետեւի տան կարգ ու կանոնին: Ո՛վ գիտէ, հարուստ հարս մը ինչեր պիտի փոխէր, ոչ միայն տան կահկարասիներէն, այլ եւ սովորութիւններէն. խոհարար պիտի ուզէր, սուղ սուղ հագուստներ պիտի ապսպրէր, գիշերները քաղաքի թատրոնները, պարահանդէսները երթալ պիտի ուզէր:

Իրաւունք ունիս, – ըսած էր, երբ տղան վերջացուցած էր իր խօսքը. – Շատ գեղեցիկ աղջիկ է եւ պատուաւոր: Մօրը թոշակ մը կը կապես որ սահմանին ապրի: Վաղն իսկ կ'երթամ, Ծովինարէն իր աղջիկը կ'ուզեմ քեզ համար: Խեղճ կնկան խելքէն պիտի գայ ուրախութենէն:

Ոչ մայրը, ոչ ալ տղան, վայրկեան մը իսկ չմտածեցին, որ տիրացուի մը աղջիկը կրնար մերժել իրենց առաջարկը...

15

Ծնունդի տօներու նախօրեակին Մելինէն մօր հաւանութեամբ խթման ընթրիքին հրաւիրած է տեսուչ Պետիկեանը եւ Օրիորդ Զապէլը: Անոնք գրեթէ միշտ միասին տեսակ մը անպաշտօն նշանածներ կը նկատուէին գեղացիներէն, եւ այդ պատճառաւ չէին կրնար հրաւիրել մին առանց միւսը հրաւիրելու: Անկախ այդ պարագայէն ալ, Մելինէ երկուքն ալ պիտի հրաւիրէր, մինակ էին այդպիսի սուրբ օր մը: Կար Աւագեանը, տիրացու ուսուցիչը: Բայց տեղացիք շատոնց վարժուած էին զինքը մինակ չնկատել. զոյգ մը լեցուն շիշեր շատ դիւրութեամբ ընտանիք մը կը փոխարինէին անոր համար:

– Ջութակս ալ հետս պիտի բերեմ, – ըսած էր Օրիորդ Զապէլ. ուրախ, հաճելի տօնական երեկոյ մը անցընելու հեռանկարէն:

Մելինէ, որ մտածած էր առաջարկել ջութակը հետը բերել եւ չէր համարձակած ըսել, փոքրիկ աղջկան մը նման կը ցատկոտէր այս ինքնակամ յանձնառութեան համար: Ան ճշմարիտ համակրանք ունէր դէպի իր աւագ պաշտօնակիցները եւ անոնց պատուին տրուած տօնական սեղանը կը պատրաստէր գուրգուրանքով: Իրենց փոքրիկ տան մէջ քիչ անգամ ուրախութեան ձայներ կը լսուէին: Յօդացաւէն տառապող իր մօր հառաչները, միանալով ծովու փոթորկի աղմուկներուն, ձմեռ գիշերներ, լալու աստիճան կը յուզէին զինքը՝ անբացատրելի մինակութեան զգացում մը արթնցնելով իր մէջ:

Մելինէին համար աշխարհի ամենաերջանիկ աղջիկը Օրիորդը Զապէլն էր, որ բախտն ունեցած էր Պետիկեանի պէս համակրելի եւ զարգացած մէկու մը ուշադրութեան արժանանալու եւ մտերմանալու: Պետիկեան նորահաս օրիորդի իր երազներուն համար անհասանելի, անիրականալի պատկեր մըն էր, որուն միայն հեռուէն նայիլ վիճակուած էր իրեն. չէ՞ որ գիւղացի, հասարակ աղջիկ մըն էր ինքը:

Գիտէր, որ չէր կրնար հասնիլ այդ երազին, բայց չէր կրնար իր փոքրիկ, չարաճճի սրտին խօսք հասկցնել, երբ սա, խենթի պէս ցատկոտել կը սկսէր ամէն անգամ, երբ հեռուէն տեսուչին ռնգաձայնը կը լսուէր, երբ ան, ի պաշտօնէ, դասարան կը մտնէր երբեմն երբեմն քննական այցելութեան համար կամ դասին ներկայ գտնուելու եւ ստուգելու թէ՝ ամէն բան կարգի՞ն էր այս շատ երիտասարդ վարժուհիի խնամքին յանձնուած բաժանմունքին մէջ:

Ա՛խ, այդ անհնազանդ, չարաճճի սիրտը, որ հիմա ալ, Մելինէին աչքերը կը տանէր սեղանին այն կողմը, ուր պիտի նստէր երիտասարդ տեսուչը, եւ կ'ուզէր, որ այնքա՛ն զոհողութիւններով գնուած ծաղկեփունջը դրուէր ճիշդ անոր պնակին մօտիկ, շատ մօտիկ...

Մելինէ, հակառակ Պետիկեանի հանդէպ իր ունեցած բնական հակումին, բնաւ նախանձի զգացում չունէր Օրիորդ Զապէլի նկատմամբ: Կը գնահատէր անոր մտաւոր եւ բարոյական արժանիքները եւ զայն արժանի կը գտնէր իր կուռքին համար: Իր զգացումներուն մէջ ոեւէ ակնկալութիւն, ոեւէ յոյս կամ ըսպասում չկար: Իր տասնըինը տարիները կը գոհանային, որ երազները կեդրոնացնելու համար՝ մէկը գտած էին վերջապէս:

Երիտասարդ աղջիկ, սեղանը կարգի դնելէ վերջ, քաշուեցաւ սենեակին մէկ անկիւնը եւ հեռուէն հիացած աչքերով նայեցաւ սեղանին: Երբեք այսպիսի շքեղ սեղան մը չէր տեսած: Ուրախութեանը մայրն ալ մասնակից ընելու համար՝ վազեց խոհանոց ու գուրգուրանքով համբուրեց կրակին առջեւ կարմրած իր մայրը.

– Ի՜նչ ուրախ եմ, մայրիկ: Փառաւոր կերպով պիտի ընդունինք մեր հիւրերը: Պիտի տեսնաս թէ ի՛նչ սքանչելի անձեր են, շա՜տ, շա՜տ պիտի սիրես:

Մայրը, որ խոհանոցին մէջ ընթրիքի պատրաստութեամբ զբաղած, մոռցեր էր յօդացաւերը, թերահաւատ գլուխը շարժեց: Կը կարդար աղջկանը սիրտը եւ գիտէր, թէ անոր ունեցածը այն տեսակ ուրախութիւններէն էր, որոնց շատ դիւրութեամբ կը յաջորդէ լացը:

(Շար. 56)

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՍՕ. – Սիլվա եւ Մարթէն Մարեան իրենց սիրեցեալ եղբօր յիշատակին 300 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ԳԼԱՄԱՐ. – Սիլվիա եւ Ժան – Ժագ Տամլամեան 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26–ին, ՄԻՋԻՆՔ :

Առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հսկում :

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին :

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ :

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին :
Արեւագալ ժամը 9·45–ին :
Պատարագ ժամը 10·30–ին :
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին :

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. _ Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց, Միջինք
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ :

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ Եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Բոմփանեը Ցրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 23, «Տնտես»ի Կիրակին,
Մարտ 30, «Դատաւոր»ի Կիրակին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» Կիրակին :

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14·30–ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է :

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ձեզ կը հրաւիրէ

Միջինքի

տարեկան աւանդական իր ճաշին

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12·30–ին

Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ :
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը հեռաձայն.–
04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du "CARNEGIE-HALL"
le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

Soirée COUSCOUS

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section "D. Serengulian" se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25
MARDI
25 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·651 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20·651

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏ ՌՈՒՄԲԵՐՈՒ ՏԱԿ

ՍԽԱԼ ՀԱՇԻՒՆԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Ուրբաթ գիշեր, Մարտ 21-ին, սկսան ամէնէն սաստիկ ռմբակոծումները Պաղտատի վրայ: Սկզբունքով, Ամերիկացիք «խելացի ռումբեր» կը նետեն «վիրաբուժական գործողութիւններու» համար: Այսինքն, այդ ռումբերը պէտք է իյնան միայն զինուորական որոշակի թիրախներու վրայ: Բայց, կը թուի որ միշտ այդպէս չէ եւ Իրաքցիք ցոյց կու տան բնակութեան վայրեր, տուներ, որոնք քարուքանդ եղած են եւ լրագրողներն ալ կը հրաւիրեն այցելելու հիւանդանոցներու 207 վիրաւորները, չեշտելով՝ «ահաւասիկ զինուորական թիրախները»: Նոյն ձեւով, ռումբեր ինկած են Պասրայի բնակութեան վայրերու վրայ, ուր մօտ 77 մեռեալ կար եւ 366 վիրաւոր բնակչութեան մէջ: Կը թուի որ Ամերիկացիներուն հաշիւները բաւական սխալ կ'ելլեն եւ ժամէ ժամ ստիպուած են փոխել իրենց ռազմավարութիւնը: Նախատեսուած էին որ քաղաքներ անձնատուր պիտի ըլլան եւ ժողովուրդն ալ խանդավառութեամբ պիտի ընդունի «ազատարարները», մանաւանդ Պասրա, ուր բնակիչները շիի են, այսինքն ընդդիմադիր Ս. Հիւսէյնի: Այդպէս չըլլար եւ անգլեւամերիկեան հրամանատարութիւնը փոխած է իր ծրագիրները եւ հրաժարած քաղաքներ մուտք գործելէ, խուսափելու համար դիմադրական կռիւներէ եւ քաղաքները կը շրջանցեն:

Պէտք է ըսել նաեւ թէ լուրերը բազմազան են եւ հակասական եւ ոչինչ կարելի է ստուգել: Օրինակ, Մարտ 21-ին, լուր հասաւ թէ 1000 – 1500 թուրք զինուորներ Իրաքեան Քիւրտիստան մտած են, ինչ որ 48 ժամերու երկայնքին հերքուեցաւ, հաստատուեցաւ, ի վերջոյ, կարելի չեղաւ ստուգել: Ինչ որ հաստատուեցաւ, այն էր որ ամերիկեան չորս օդանաւեր էջք կատարած էին Քիւրտիստան, ուր կը ջանան հիւսիսային ճակատ մը ստեղծել, քանի Թուրքիա թոյլ չտուաւ որ ամերիկեան զօրքը այդ ճակատը կարենայ ստեղծել մեկնելով իր սահմանէն:

Երկուշաբթի, Մարտ 24-ի առաւօտուն, կ'ըսուէր թէ ամերիկեան զօրքը 100 քիլոմեթր է Պաղտատէն, որուն պետական շէնքերը, նախագահական պալատը քարուքանդ եղած են: Նոյն օրը ռմբակոծումները կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ, այլեւս նոյնիսկ ահազանգ չի հնչեր:

Քաթարի իր կեդրոնատեղիէն, առաջին անգամ ըլլալով, «Ազատութիւն Իրաքի մէջ» գործողութեան պատասխանատու ամերիկացի զօրավարը՝ Թոմի Ֆրանքս, մամուլի ասուլիս մը տուաւ Շաբաթ, Մարտ 22-ին, շուրջ 600 թղթակիցներու առջեւ: Պարզեց հեռանկարները, ամէն բանէ առաջ բնաջնջման զանգուածային զէնքերու քանդումը: Յայտնեց թէ պատահութիւն ստեղծուած է քարիւղի հորերու շուրջ եւ թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ: Հակառակ անոր որ ամէն ինչ չընթանար ինչպէս Ամերիկացիք նախատեսած էին: Տեղ տեղ դիմադրութիւն կայ: Վերջաւորութեան, յարմար նկատեց պատմել թէ օրուան գլխաւոր անակնկալը եղած էր իմակ մը ստանալ կնոջմէն, որ կը շնորհաւորէր իրենց ամուսնութեան տարեդարձը, զոր մոռցած էր···:

Մարտ 22-ին, անգլիացի եւ ամերիկացի 25 զինուորներ մեռած էին, գրեթէ բոլորն ալ արկածներու հետեւանքով: Մարտ 23-ին, կը ստուգուէր որ բրիտանական Թոռնատօ օդանաւ մը վար առնուած է ամերիկեան Փաթրիոթ հրթիռի մը սխալ արձակումին հետեւանքով: Զոհ գացած են երկու օդաչուները: Եւ որովհետեւ ամէն բան կը մկրտուի անունով մը, այս տեսակի «սխալներու» անուանումն ալ հետեւեալներն են» «Ֆրենտլի փայըր» (բարեկամական կրակոցներ) կամ Պլուօն-պլու: Յարձակումներն ալ մկրտուած են «ցնցում եւ սարսափ»:

Կիրակի օր նաեւ, այս անգամ, Քուէյթի ամերիկեան 101-րդ զօրաբաժնի կայանին մէջ, ամերիկացի զինուոր մը ձեռնառումբ մը նետած է, որուն հետեւանքով մէկ ամերիկացի զինուոր մեռած է, 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ամերիկացիք չեն ուզած մանրամասնութիւն տալ այդ Ամերիկացիին անձին մասին, ըսուեցաւ թէ մտային խանգարում ունի, կրօնքով մահմետական է, վրէժ լուծել ուզած է եւ այլն, եւ այլն: Ոչինչ յստակ է:

Երկուշաբթի առտու, ամերիկեան աղբիւրներն ալ կը հաղորդէին որ 10 ամերիկացի զինուոր մեռած է, 12 ուրիշներ գերի ինկած: Պուշ խոստովանեցաւ թէ պատերազմը շատ աւելի երկար պիտի տեւէ քան ինչ որ կը նախատեսուէր: Կռիւները բուռն եղած էին Կիրակի օր Նասիրիյա: Ռումբեր ինկած էին Թաքրիթ, Ս. Հիւսէյնի ծննդավայրը, որովհետեւ այդ ռմբակոծութիւնը ուզուած էր Պուշի կողմէ:

Բրիտանական երկու թռանններու բախումէն, 7 Բրիտանացիներ մեռած են:

Իրաքցիք հեռատեսիլէն ցուցադրած են ամերիկացի գերիներ (չորս այր, մէկ կին), ինչ որ պատճառ եղած է որ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը գայրանայ եւ ըսէ թէ խախտումն է Ժընեւի պայմանագրութեան:

Բաւական չչուկներ ալ եղած են Սատտամ Հիւսէյնի մասին: ՍԻԱ-ն տեղեկութիւն մը հաղորդած է ըստ որուն Հիւսէյն եւ իր երկու զաւակները կը գտնուէին որոշ պունքըրի մը մէջ եւ Պուշ հրահանգած է ռմբակոծել: Անկէ ետք, ըստ ոմանց Ս. Հիւսէյն վիրաւորուած եւ հիւանդանոց փոխադրուած էր: Կարելի չէր եղած ստուգել, բայց, Մարտ 24-ի առաւօտուն, կը հաղորդուէր թէ Ս. Հիւսէյն «պատմական» ելոյթ մը կ'ունենար:

Ամերիկեան հրթիռ մը, սխալմամբ, պարսկական կողմը ինկած է, Ապատանի

(Տար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 22 / 24)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԿԱՐԵԼԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՅ

«Քաղաքացիական ազգային նախաձեռնութեան» կողմէ կազմակերպուած սեմինարի մը քննուած են պատերազմին կարելի հետեւանքները Հայաստանի եւ տարածաշրջանին վրայ: Մասնակցած են Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ Ազգային ժողովը փորձագէտներ, քաղաքական մեկնաբաններ, հետազօտական կեդրոններու ղեկավարներ:

Պետական համալսարանի փրոֆէսօր, դեսպան Դաւիթ Յովհաննիսեան իր դեկուցումին մէջ ըսած է թէ Հայաստան կամայ, ակամայ ընդգրկուած է հակամարտութեան մէջ, քանի որ Իրաքի մէջ կարեւոր թիւով հայ համայնքը կայ, կան հայապատկան կալուածներ, եկեղեցիներ, դպրոցներ, առաջնորդարան: Ան վախ յայտնած է թէ թուրքեւիրաքեան սահմանին մօտ բնակող շուրջ 3500 Հայեր կրնան տուժել թուրքեւքիւրտ հաւանական բախումներու պատճառով: Կարելի չէ, ըսած է ան, բնապահական աղէտները բացառել, նկատի առած այն հանգամանքը որ Հայաստան ռազմաղաշտէն 500 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ է: Իսկ նման պատերազմներու նոր զէնքեր կը փորձարկուին որոնց ազդեցութիւնը յաճախ աննախատեսելի կ'ըլլայ: Անկէ զատ, հրթիռներու եւ ռումբերու պայթումը կրնայ երկրագունտի կեղեւի ցնցումներու եւ երկրաշարժի պատճառ ըլլալ:

Լրացուցիչ վտանգ ուրպէս, նշուած է շրջանին մէջ Թուրքիոյ կարգավիճակին չեշտումը, հաղորդակցութիւններու բարդացումը, եւ այլն: Արտաքին գործերու նախարարութենէն Ե. Բարախանեան տեղեկացուցած է որ կապ կը պահուի Իրաքի դրացի երկիրներու հետ, լուծելու համար տեղւոյն հայութեան առնչուած խնդիրները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Նախագահ վերընտրութեան առթիւ Ռ. Քոչարեանին շնորհաւորութիւն ղրկած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա. Ն. Սէզէր: Ուղերձին մէջ ան ըսած է. «Յոյս ունիմ որ ձեր պաշտօնավարութեան Բ. շրջանին մեր երկրամասը ձեր մասնակցութեամբ կը յաջողի հաստատուն քայլեր առնել դէպի տեւական խաղաղութիւն, կայունութիւն եւ գործակցութիւն»:

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԵՆԹԱՍՊԱՅ ՄԸ ԶՈՀՈՒԱԾ

Մարտ 19-ին Ախալքալաքի ռուսական ռազմակայանին մէջ հրացէնի կրակոցէն զոհուած է 26 տարեկան Հայ ենթասպայ մէջ, Խորէն Զոլախեան: Սպանութեան պարագաներու լուսաբանումին համար կը սպասուի բժշկական տեղեկագրին:

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան Հանրապետական կուսակցու- թեան ընտրական ցուցակին մէջ ընդգրկուած է, Մայիսի երեսփոխանական ընտրութեան համար: Ազգային ժողովի եւ նոյն կուսակցութեան փոխ – Նախագահ Տ. Թորոսեան լուրը հաղորդելով մամուլին, ըսած է թէ «նախարարը երեսփոխան դառնալու ցանկութիւն չունի, կայ յստակ դիրքորոշում արտայայտելու խնդիր»:

ԳՐԷԹԷՅԼ

ԲԱՑՈՒՄ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՅԳԻ»Ի

Փարիզեան արուարձաններէն Գրէթէյլի լիճը եզերող «Զբօսանքի Այգի»ին ժան Կայէն փողոցին վրայ, Մարտ 22-ին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ «Հայաստանի Այգի»ին:

Շաբաթ առաւօտեան ժամը 11-ին, աւելի քան 100 հոգի համախմբուած էին հսկայ մարգագետնին այն մասին շուրջ ուր տնկուած էին 20 ծառեր հայ եւ ֆրանսացի երախաներու կողմէ: Երկու ժողովուրդներու բարեկամութեան ի նշան եղած այս նախաձեռնութեան խորհրդանիշն էր ծիրանենին, որու արմատները, ի տարբերութիւն միւս նորատունկ ծառերուն, դեռ բոլորովին չէին ծածկուած հողով:

Ներկայ էին Հայաստանի դեսպան է. Նալպանտեան, Գիւտ Արք. Նաղդաշեան, Գրէթէյլի Հայոց Միութեան նախագահ Ժ.-Գ. Ֆիթիճեան եւ զուգորդութեան կոմիտէի քաղաքապետական ներկայացուցիչը՝ Տընի Տանկէ, որ նաեւ վարեց կարճ հանդիսութիւնը: Բացման խօսքէն ետք Գիւտ Արք.ը հրաւիրեց աղօթելու եւ օրհնելու այգին: Ապա, Գրէթէյլի քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Պ. Ասուլին եւ դեսպան Նալպանտեան վերցուցին այն քօղը որ կը ծածկէր այգին ներկայացնող ցուցատախտակը ուր փորագրուած են Հայաստանի քարտէսը, այգիին մէջ տնկուած ծառերուն տեսակները ու հետեւեալ արձանագրութիւնը.- «Le Jardin d'Arménie - Հայաստանի Այգին: Ce jardin symbolise l'action de la Ville de Créteil en direction des enfants d'Arménie»:

Վերջաւորութեան, Պ. Տանկէ ծիրանենիին արմատներուն քանի մը բահ հող նետելու հրաւիրեց Պ. Նալպանտեանը եւ Պ. Ասուլինը. ապա ներկաները հրաւիրեց նոյնը ընելու հանդիսութեան աւարտին, ու ըսաւ թէ Պ. Քաթալա, Գրէթէյլի քաղաքապետը հանդիսականներուն կը սպասէր կողքի «Նովոթէլ» պանդոկին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար ջերմ ընդունելութիւն մը:

ՆԱՂԴԱԼԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մարտ 21-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է լրագրող, հանրային ռատիօ – հեռատեսիլի ընկերութեան խորհուրդի նախագահ Տ. Նաղդալեանի ընտանիքին փաստաբանը Ռուբէն Ռշտունի: Ան ըսած է թէ սպանեալը Հոկտեմբեր 27-ի թղթածրարին վկաներէն էր եւ ինք կարելի կը նկատէ որ ոճիրը այդ հանգամանքին առնչուած ըլլայ: Փաստաբանը համոզուած է որ տեսադրութեան երիզը կորսուած չէ, ինչպէս տարածուած կարծիք է ընդհանուրին կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Նաղդալեանի ընտանիքին, անոնց շահը յայտնաբերումն է առարկայական ճշմարտութեան:

«ԿԸ ՅԻՇԵՄ»

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՈՉ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԵՐ»

Այս խորագիրով ու ենթախորագիրով մօտ 200 էջնոց գիրք մը լոյս տեսաւ վերջերս Պոլիս: Հեղինակը (*) Եահեա Քոչօղլու փոքրամասնութիւններու պատկանող 15 հոգիի հետ ունեցած զրոյցները ամփոփած է հոն: Իր խօսակիցները ընտրած է 60 տարեկանէն վեր անձերէ, ծնած՝ 1916 – 1942: Հայեր, Հրեաներ եւ Յոյներ եղած են անոնք, Ասորիները մերժած ըլլալով զրուցել իրեն հետ:

Այդ զրոյցներով Ե. Քոչօղլու նպատակը հետապնդած է «չափելու» փոքրամասնութեան համայնքներու, անհատներու նկատմամբ Թուրքիոյ մէջ ցոյց տրուած վերաբերումը: Ուզած է ստոյգ գիտնալ որ խտրականութեան, անբարեացակամութեան, կամ նոյնիսկ թշնամութեան ի՞նչ համեմատութիւններէ կազմուած է այդ վերաբերումը, ըստ անոր թիրախ եղողներուն: Այս նպատակին որպէս չափանիշ ծառայած են Քսան դասակարգ զինուորութիւնը, Ունեւորութեան տուրքը, Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերը, Պոլիսէն յունահպատակներու վտարումը (1964), վաքըֆներու խնդիրները: Հասկնալի է որ, նկատի առած՝ խօսակիցներուն տարիքի շերտը, 1915-ի նիւթը երբ նոյնիսկ տեղ կը գտնէ զրոյցներուն մէջ, ուղղակի ապրուածին պատումը չէ, այլ պատմուածին փոխանցումը:

Վերջին տարիներուն, անցեալի թաբուները որոշ չափով վերցած են Թուրքիոյ մէջ. կարելի է փակի տակէն նիւթեր դուրս բերել, խօսիլ, վիճիլ անոնց մասին, լռութիւններ ու ընկալուած կաղապարներ խորտակել, իր անսխալականութեան, իրաւացիութեան հաւատքով սնած բազմութիւններու կասկածի շերտ մը թելադրել: Անշուշտ, այսքանով տակաւին հեռու է սխալներու, խարկանքներու արմատական փոփոխութեան, սրբագրութեան հանդրուանը. սակայն, ամէն ընթացք սկիզբի մը կարօտ է, ու այդ սկիզբին յայտնութիւնը որքան ալ յապաղած ըլլայ, դրական երեւոյթ է:

Հեղինակը ի տարբերութիւն իր առաջին գիրքին, հոս զրուցակիցները ներկայացուցած է իրենց անուն – մականունով, նաեւ լուսանկարով: Առիթը մտածել կու տայ իրեն որ կրնան իրենց արտայայտութիւններուն մէջ որոշ վերապահութիւններ ունեցած ըլլալ: Նոյնիսկ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ ոմանք ամէն մանրամասնութիւն չեն յայտնած, թաքուն պահած են որոշ մանրամասնութիւններ: Ատոր քով, կը նշմարէ որ խօսակիցներուն խումբէն որոշ տոկոս մը նկատի առնուած ժամանակին մէջ Թուրքիոյ ոչ իսլամները թիրախ ըրած արարքները անխուսափելի կը նկատէ, սա կամ նա տրամաբանութեամբ: Այդ խումբին մասին երկրորդ հաստատում մը այն է որ այդ մարդիկը, գրեթէ ամբողջութեամբ որեւէ ուրիշի օրինակ հանդիսանալու չափ հայրենասէր են ու սերտօրէն կապուած՝ իրենց ապրած հողին:

Ինչ կը վերաբերի Հայերու խումբին, ան վեց հոգիէ կը բաղկանայ: Առաջինը համայնքային կեանքին մէջ աշխոյժ գործունէութեան տէր փաստաբան Տիրան Պաքարն է, ծնած՝ 1938-ին: Երկրորդը՝ Մարի Թովմասեանը (1922), երրորդը՝ ատաղձագործ Սարգիս Զէրքէզօղլուն (1916), չորրորդը՝ Սուրէն Պալօղլուն (1925), հինգերորդը՝ գրավաճառ Վահան Գոճաօղլուն (1925), վեցերորդը՝ Վերժին Միսաքեանը (1923):

Անոնց արտայայտութիւններուն մէջ կեդրոնական տեղը կը գրաւեն Ունեւորութեան տուրքը, Քսան դասակարգ զինուորութիւնը, Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերը: Բոլորն ալ ապրած են այդ շրջանները, անջնջելի յիշողութիւններ պահած անոնցմէ: Եղածները փոքրամասնութեան ուղղուած ամէն արարքի նման վախի, մտահոգութիւններու, անստուգութիւններու աղբիւր ըլլալու հետ, երկար ժամանակի հետեւանքներ ալ ունեցած են այս անձերուն կեանքին մէջ: Այս առումով գլխաւոր տրտունջը ուսումի անկարելիութեան կը վերաբերի: Քոչօղլուի խօսակիցները քիչ բացառութեամբ կ'ըսեն թէ նշուած պատահարները պատճառ եղած են որ չկարենան իրենց ուզած ուսումը ստանալ: Փաստաբան Տ. Պաքար որ մաս չի կազմեր այդ խումբին, ինք ալ չէ կրցած մասնագիտութեան մէջ փափաքած մակարդակին հասնիլ: Ուզած է դատաւոր ըլլալ, բայց միայն զինուորական ծառայութեան շրջանին այդ կարելիութիւնը գտած է: Անկէ դուրս, մտածած է թէ զինք որպէս այդ պաշտօնի պիտի չկոչեն. նոյնիսկ եթէ կոչեն, ի՞նչպէս դատաւոր պիտի ըլլայ մարդոց որոնք իրեն վստահութիւն չունին: Այդ պաշտօնով Անատոլուի այս կամ այն անկիւնը երթալու պարագային, անխուսափելի էր որ ըսէին «Կիավուր դատաւորը եկաւ»:

Իրենց պարագային որպէս փոքրամասնութիւն խտրական վերաբերումի ենթարկուելու փաստերը բոլորին արտայայտութեան մէջ ալ կան: Տ. Պաքար կը խօսի հայապատկան կալուածներու առնչուած դատերուն, յետոյ առաջին կնոջը դպրոցի տնօրէնութիւն ըրած շրջանին հայկական այդ հաստատութիւններուն կրած մեծ ճնշումներուն մասին: Կ'աւելցնէ թէ 70-ական թուականներուն ամէն Հայ, կամ այլ փոքրամասնութեան անդամ, կասկածելի տարր կը նկատուէր ու աներեւակայելի դժուարութիւններու թիրախ կ'ըլլար, օրինակ՝ կալուած ծախելու ընթացքին:

Մարի Թովմասեանի խտրականութեան ապրումը տարբեր բնոյթի է. յաճախած թրքական վարժարանին տարեվերջի մէկ հանդէսին որպէս ամէնէն կարող աշակերտուհի, ուսուցիչը իրեն կը յանձնէ Մ. Քէմալի երկրին երիտասարդութեան յղուած ուղերձը: Ներկայ զինուորական մը երբ կը տեղեկանայ որ արտասանողը Հայ պատանուհի մըն է, զայրացած կը գոչէ. «Թուրք աղջիկ մը չկա՞ր որ այդ Հայուն տուիք ուղերձին արտասանութիւնը»:

Ս. Պալօղլու անոնցմէ է որ ուսանելու կարելիութիւն չէ ունեցած ու ատիկա մինչեւ այսօր խոր յուզում կը պատճառէ իրեն, հակառակ որ այլեւս հանգստեան կոչուած մէկն է: Հոգաբարձու եղած է Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վարժարանին: Կը պատմէ որ 1981-ին պայթումէ մը վարժարանին ապակիները կոտրած են. անոնց նորոգութիւնը 10 հազար լիրա արժած է: Այդ ծախքին պատճառով ահագին նեղութիւն կրած են, քանի, պատկան մարմինները հարց տուած են որ առանց իրենց արտօնութեան ի՞նչպէս 10 հազար լիրա ծախսած են, երբ օրէնքով կրնան միայն տարեկան 200 լիրա ծախսել... Օսմանեան օրէնքէն մնացած տնօրինութեամբ. այլ հարց թէ այդ շրջանին գումարը ոսկիով նշանակուած էր: Ս. Պալօղլու կ'ըսէ թէ նոյն քննիչները ոչ մէկ հարցում ուղղած են նոյն պիւտճէէն 100.000 լիրայի նուիրատուութեան զոր կատարած են Աթաթիւրքի անունը կրող միութեան մը, տարին այդ ղեկավարին հարիւրամեակի տարին ըլլալուն...:

Վ. Միսաքեան կրնայ հաւաքածոն նըկատուիլ իր ծնած տարին հիմնուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան երեք քառորդ դարու խտրական քաղաքականութեան: Կը յիշէ հօրը «զինուորագրութիւնը». տարուած է ճամբու շինութեան մէջ աշխատելու: Վերադարձին անճանաչելի վիճակի մէջ է: Կը յաջորդէ Ունեւորութեան տուրքը: Տունը գրաւի դնելով, դրամատունէն պարտք առնելով կը վճարեն պահանջուածը: Սեպտ. 6–7-ի թալանին հօրը գործատեղին կ'աւերեն: Երբ մայրը կ'երթայ հաւաքելու, մաքրելու կոտրած – թափածը, կը պոռան իրեն. «Ասոր ալ փառք տուէք, քանի որ չմորթեցինք ձեզ»:

Անոր յիշողութեան մէջ տեղ գտած է 1915-ի հետեւանքներուն երկարաձգումէն հատուած մը: Երբ մանկութեանը Սամաթիոյ Սահակեան-Նունեան վարժարանը կը յաճախէ, դպրոցին շէնքին մէկ մասը որպէս բնակարան – պատսպարան յատկացուած է Անատոլուէն հասած գաղթականներու: Նոյն էջին տակ զետեղուած նոթ մը կը բացատրէ թէ 1915-ին դէպի Սուրիա տարագրուածներէն մաս մը 1919-ին սկսաւ վերադառնալ իր բնակավայրը: Սակայն, տեսնելով որ իրենց տուները գրաւուած էին եւ անոնց մէջ ուրիշներ կ'ապրէին, անկարելի էր իրենց կալուածներուն վերատիրանալ, գաղթած են Պոլիս: Այդ գաղթերը 1920-էն տեւած են մինչեւ 1935-36 տարիները: Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ, այդ գաղթականները զետեղուած են դպրոցներու, որբանոցներու շէնքերուն մէջ:

Վ. Միսաքեան որ խաղալիկի վաճառատուն մը կը բանեցնէ, կ'ըսէ թէ երիտասարդութեան շրջանին նման ապրումներ ունենալ ազդած է իր վրայ: Ապա, համակերպումի շեշտով մը կ'աւելցնէ. «Երկար ապրիլ կը նշանակէ շատ բան տեսնել: Երկար ապրեցանք, շատ բան տեսանք»:

Ա. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ե. Քոչօղլու հեղինակն է 2001-ին լոյս տեսած «Փոքրամասնութեան երիտասարդները կը պատմեն» հատորին ուր ինքնութեան նիւթով հարցազրուցած էր փոքրամասնութեան պատկանող երիտասարդներ (տե՛ս. «Յառաջ», 2002 Յունուար 19/20 եւ 22):

ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՏԵՍԵԼՈՎ՝ ԽՈՆԷՅԹ ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿԻՐԱՐԿԱԾ Է «ԱՐՈՒԵՍՏ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԻՐՈՅՆ» ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ: ՓԻԹԸՐ ԼԵՔՈՒՐԱՍ «ՏԸ ՄԻՏՈՒԷՍԹ ՔՈՐԹԸՐԼԻ» ԹԵՐԹԻՆ ԱՇՆԱՆ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ ԳՐԱԿԱՆ ՏԻՏԱՆԻ ՄԸ ՇԱՀԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խոնէյթ Հէմինկուէյ 1922 Սեպտեմբեր 30-ին Կոստանդնուպոլիս գացած է յոյն – թրքական պատերազմին (1920 – 1922) մասին տեղեկագրելու համար «Թորոնթօ Սթար» թերթին մէջ: Ան 20 յօդուած ուղարկած է պատերազմին եւ անոր քաղաքականութեան վերաբերեալ: Դէպի Կոստանդնուպոլիս ճամբորդութիւնը Հէմինկուէյի վրայ գործած է խոր ազդեցութիւն, որ շարունակուած է առնուազն մինչեւ 1936, երբ լոյս տեսած է անոր «Տը սնոզ աֆ Քիլիմանճարօ» գիրքը, որուն մէջ կը յիշատակուի պատերազմը:

Թէեւ Հէմինկուէյ «Թորոնթօ Սթար»ի համար գրած իր յօդուածներուն մէջ կը կարեկցի յոյն – թրքական պատերազմին պատճառով տեղահան եղած կէս միլիոն Թրակիացիներուն, սակայն ան կ'անտեսէ պատմութիւնը յոյն մշակոյթին եւ ժողովուրդին, որ յանկարծ ինքզինք անօգնական կը գտնէ արեւմտեան ուժերուն՝ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ, որոնք իրենց քաղաքական եւ տնտեսական շահերէն մղուած՝ անտարբեր կեցուածք կը ցուցաբերեն Յոյներու եւ Թուրքերու միջեւ դարաւոր թշնամութեան նկատմամբ: «Ին աուր օն թայմ» (1924) գիրքին մէջ իր «յունական» պատկերներով, ինչպէս նաեւ իր յօդուածներուն մէջ Հէմինկուէյ կը պարզացնէ նոր ոճ մը, որ կը մեկուսացնէ եւ լուսարձակի տակ կ'առնէ փորձառութեան մը զգացական անդրադարձը, կեդրոնանալով «փոքր մանրամասնութիւններու վրայ, սերտօրէն պահպանուած, եւ որոնք ամբողջութեան մը ակնարկութեան տպաւորութիւնը կ'առթեն», ինչպէս կը գրէ Ճորճ Փլիմփթըն:

Յոյն – թրքական պատերազմին մասին «Թորոնթօ Սթար»ի մէջ լոյս տեսած Հէմինկուէյի յօդուածները կը կանխեն "Ին աուր օն թայմ", "Ան տը Քուէյ էթ Սմիռնա", "Տէթ ին տի էֆթըրնուն" եւ "Տը սնոզ աֆ Քիլիմանճարօ" գիրքերուն գրական ոճն ու գեղարուեստական նպատակը: Անոնք հիմնականօրէն կը մերժեն ընդունիլ պատերազմին նախօրեակին տիրող քաղաքական բարդ, թէեւ նորագոյն պատմութիւնը:

Իր գրութիւններուն մէջ Հէմինկուէյ պատմական իրականութիւնները կը զոհէ նիւթի կամայական ներկայացումով, թշնամական վերաբերում կը ցուցաբերէ Յոյներուն եւ անոնց քաղաքականութեան նկատմամբ, եւ կը թուի, թէ զանոնք միակ պատասխանատուն կը նկատէ 1920-էն 1922-ի միջեւ պատահած դէպքերուն: Հէմինկուէյ կը նկարագրէ Յոյներու խուճապն ու սարսափը անխուսափելի մահուան եւ բնաջնջումի դիմաց, սակայն կը գրէ, թէ անոնք ձեւով մը արժանի էին նման վիճակի մատնուելու, որովհետեւ ատիկա հետեւանք էր իրենց ղեկավարութեան ապիկար ու վախկոտ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ՝ զգացական տկարութեան: Այլ խօսքով՝ Յոյները դաւաճանած էին իրենք իրենց, որովհետեւ Կոստանդին կայսրը յունական բանակին կարկառուն զինուորականները փոխարինած էր իր բարեկամներով: Հէմինկուէյ Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան եւ Անգարայի մէջ Ամերիկայի հիւպատոսութեան կեցուածքը որդեգրելով՝ կը դատապարտէ յունական դատը, մշակոյթը եւ քաղաքական նպատակները՝ ռէալփոլիթիքի ուղեգիծ մը դրսեւորելով:

Քոնսթանթին Պրաուն «Շիքակօ Տէյլի Նիուզ»ի յղած իր տեղեկագրութիւններուն մէջ Զմիւռնիոյ դէպքերուն մասին կը գրէ հետեւեալը. «Երէկ գործադրուեցաւ ոճիր մը, որ ընդմիշտ պիտի մնայ Թուրքերուն խարանը: Թուրք զինուորները քաղաքը թալանելէ ետք հրկիզեցին զայն»: Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ Միացեալ – Նահանգներու 30 տարուան հիւպատոսը՝ Ճորճ Հորթըն, որ շատերու կողմէ կը համարուէր յունական, թրքական եւ հայկական յարաբերութիւններուն ամէնէն լաւատեղեակ եւ արդարամիտ դիտորդը, Զմիւռնիոյ հրկիզումին մասին գրած է հետեւեալը. – «Թուրքերը դաշնակիցներու եւ ամերիկեան մարտանաւերէն քար մը նետելու հեռաւորութեան վրայ ազատօրէն կը յագեցնէին սպանութեան, բռնաբարութեան եւ կողոպուտի իրենց ծարաւը, որովհետեւ բազմաթիւ առիթներով հաստատած էին, թէ ոչ ոք պիտի միջամտէր իրենց արարքներուն»:

Սակայն Զմիւռնիոյ Ցամաքահանումին Հետազօտութեան Միջդաշնակցային Յանձնաժողովին նախագահը՝ ծովակալ Մարք Պրիսթոլ, որ յետագային Կոստանդնուպոլսոյ մէջ ծառայած է իբրեւ Միացեալ – Նահանգներու բարձր պաշտօնատար, եւ որ Թուրքիոյ մէջ ամէնէն ազդեցիկ Ամերիկացին էր, չէր բաժներ Ճորճ Հորթընի կարծիքները Յոյներուն նկատմամբ: Ան գրած է.

«Հայերն ու Յոյները նկարագրային այնպիսի թերութիւններ եւ տկարութիւններ ունին, որ ատակ չեն ինքնակառավարման: Մինչդեռ Թուրքը օժտուած է նկարագրային այնպիսի յատկութիւններով, որ կարելի է զայն գերադասել այլ ժողովուրդներէ եւ կարեկցիլ անոր, նոյնիսկ երբ չենք կրնար մոռնալ անոր նկարագրային յոռի գիծերը, որոնք կը դրսեւորուին այն արարքներուն մէջ, զորս ի գործ կը դնէ ան իրեն ենթակայ ժողովուրդներուն դէմ»:

«Ռեֆիւճիզ ֆրամ Թրէյս» (Թրակիայէն գաղթականներ) վերնագիրով յօդուածը Հէմինկուէյի ամէնէն հետաքրքրական «պոլսական» գրութիւնն է, որովհետեւ կը կանխէ անոր յետագայ երեւակայական պատմութիւններուն ոճն ու գրական թեքնիքը: Այս գրութեան մէջ Հէմինկուէյ պարզապէս կը տեղեկացնէ Թրակիոյ արեւելեան շրջաններէն Յոյներու փախուստին մասին, թէեւ կարեկցանքով կը նկարագրէ, թէ յոյն գիւղացիները ի՛նչպէս Թուրքերէն խոյս տալով եւ իրենց կեանքը փրկելու տենդով կը գաղթեն իրենց համար անորոշ ուղղութեամբ: Տարօրինակ է, որ բրտութեան միակ նկարագրութիւնները յոյն զինուորներու կողմէ Թուրք գիւղացիներու դէմ գործուած արարքներն են:

«Թուրքը ցնցոտիներով, անօթի տեսքով մշակ մըն էր. կառքէն ինկաւ երեսին վրայ, ոտքի ելաւ սարսափած եւ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ԱՐԱ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ԱՍՊԵՏ ՄԵԾՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐԻ ԿԱՐԳԻ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԴԱՍԱԿԱՐԳԷՆ

Նախքան պատմութեան անցնիլը այլ պատճառներով, Մարտ 17-ի Թուականը կարեւոր Թուական մըն էր հայութեան համար: Հայ կաթողիկէ Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. կաթողիկոս - պատրիարքը Փարիզի իր եկեղեցւոյ սրահներէն մէկուն կ՚արտայայտէր Յովհ. Պօղոս Բ. Պապին երախտապարտութիւնը: Եւ, մինչ կ՚ուրախ էր բրութիւն եւ ատելութիւն բերող պատերազմ մը, Հայերը, առանց յարանուանական խտրութեան, Արա Ահարոնեանի անձին մէջ կը մեծարէին հաւատարմութիւնը, առատաձեռնութիւնը եւ յաւատեսութիւնը, հիմնուած Աստուծոյ եւ մարդուն հանդէպ վստահութիւնը:

Արա Ահարոնեանի եւ իր հարազատներուն շուրջ, քանի մը երջանիկ պահեր ապրեցանք, առանց յետին մտքի: Շնորհակալ ենք իրեն, եթէ նոյնիսկ իր ջերմ անձնաւորութիւնը ցուցադրութիւն չի փնտռեր: Գրեթէ շփոթած կը թուէր, որ կը պարգեւատրուի, այն պարզ պատճառով որ հաւատարիմ եղած էր քրիստոնեայի եւ Հայու իր յանձնառութեան: Այդ էր որ բացատրեց հայերէն եւ ֆրանսերէն, արարողութեան աւարտին, որու ընթացքին իրեն յանձնուեցաւ Մեծն Սուրբ Գրիգորի կարգի աշխարհիկ դասակարգէն ասպետի շքանշանը, Փարիզի Սէն - Փիէր տիւ Կրօ գայու եկեղեցւոյ ներքնատան մէջ: Կաթողիկոս - պատրիարքը կը շրջապատէին, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Կասպարեան, Գէւտ Արք. Նալպանտեան, Գրիգոր Եպիսկոպոս Եղիայեան, մեծաւոր Զմմառու վանքին, վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան, Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ կղերը, Պէյրութի Ս. Եղիա Եկեղեցւոյ հովիւը Հոփիւը, Լիբանանի Խորհրդարանի երեսփոխան Յ. Գասպարեան, Ղարաբաղի ներկայացուցիչը եւ անշուշտ մեծարեալը: Յանձնումը կը կանխէին աղօթքներ:

Պապին լատիներէն հրովարտակին ֆրանսերէն Թարգմանութիւնը կը կարդար Ներսէս - Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոսը, հոն կը շեշտուէր տեղեակ ըլլալով Արա Ահարոնեանի արժանիքներուն ի նպաստ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ եւ հաւատքի բարիքին ու բարգաւաճման, որպէս երախտագիտութեան վկայութիւն, գայն կ՚անուանէր մեծն Սուրբ Գրիգորի կարգի աշխարհիկ դասակարգի ասպետ: Ընթական, յուզուած իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր իր ընտանիքին որ իրեն փոխանցած էր հաւատք եւ հայկական աւանդութիւնները, իր դաստիարակներուն, որոնց կարգին Գրիգոր Եպիսկ. Կասպրոյեան եւ կ՚աւելցնէր Թէ ինչ որ ըրած է, ըրած է որպէսզի արժանի ըլլայ անոնց: Իրեն համար աւելի հաճոյք կայ տալու մէջ, քան՝ ստանալու: Արա Ահարոնեան համեստ կը մնայ իր առատաձեռնութեան մէջ եւ ծանօթ չենք իր արժանիքներուն մեծ մասին: Յանձնառու է պայքարելու համար Ղարաբաղի Թշուառութեան դէմ, գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Հ. Բ. Ը. Միութեան, եւ Լիբանանցիներ զինք մեծ բարերար մը կը նկատեն, օժանդակած ըլլալով Պէյրութի Ս. Եղիա Եկեղեցւոյ վերանորոգման եւ Պատրիարքութեան շէնքերուն: Այս պարգեւատրումը քաջալերանք մըն է իրեն համար որ շարունակէ եւ յարատեւէ նոյն ուղղութեամբ: Երանի Թէ ուրիշներ ալ հետեւին իր ճամբուն:

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

վազեց փողոցէն վար, Նապաստակի պէս: Յոյն հեծեալ զինուոր մը տեսաւ անոր վազելը, ձին խթանեց եւ Թուրքը գետին տապալեց: Երկու յոյն զինուորներ եւ ձիաւոր մը գայն գետնէն բարձրացուցին, քանի մը անգամ ուժգին զարկին անոր երեսին, մինչ ան կը պոռար ամբողջ ձայնով: Յոյները արիւնլուայ դէմքով եւ սարսափած աչքերով Թուրքը տարին կառք եւ ըսին, որ քշէ ու երթայ, եւ ան չհասկցաւ պատահածին պատճառը»:

Հէմինկուէյ ըսել կ՚ուզէ, Թէ փոհերը Թուրքե՛րն են: Աւելի՛ն. ան Յոյներու կողմէ Թուրքերու դէմ ի գործ դրուած բրութեան վերոյիշեալ օրինակով կ՚անտեսէ տեղահան եղած եւ պատերազմի զոհեր դարձած կէս միլիոն Յոյներու բարոյական խրատնքները: Բրութեան այս մանրայատուկ արարքը նկարագրելով եւ զանց առնելով պատերազմին վերջաւորութեան Թուրքերու կողմէ Յոյներու դէմ գործուած վայրագութիւնները, ան ճարպիկօրէն կը դառնայ արեւմտեան ուժերու՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, նոյնիսկ՝ Միացեալ - Նահանգներու բանբերը:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայաստանի դեսպանատան մէջ, Մարտ 1-ին, տեղի ունեցած է պատշաճ հիւրասիրութիւն մը, որու ընթացքին Հայաստան Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն՝ Վահան Տէր - Ղեւոնդեան պարգեւատրած է լիբանահայ կազմակերպութիւններ եւ ազգայիններ, որոնք իրենց նուիրումներով օժանդակած են Հիմնադրամի աշխատանքներուն: Տեղի ունեցած են երեք կարգի պարգեւատրումներ՝ բարերար անդամ, աջակից անդամ, պատուոյ անդամ, զոր Վ. Տէր - Ղեւոնդեան կատարած է յանուն նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Նոյն օրը, դեսպանատան մէջ, Վ. Տէր - Ղեւոնդեան մամուլի ասուլիս մը տուած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան արհեստից վարժարանի սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, բացումը կատարուած է հայաստանցի երգիծանկարիչ Ադնէս Աւագեանի նկարչական ցուցահանդէսին: Հայերէն եւ արաբերէն բացման խօսքե - րով հանդէս եկած են վարժարանի աշակերտներ Դալար Գազանճեան եւ Մայա Ժարժուրա, որոնք հակիրճ կերպով ներկայացուցած են արուեստագէտը: Շեշտած են Թէ այս ցուցահանդէսը վարժարանի 20-ամեակին նուէր ըլլալու կողքին ցուցանիշ մըն է երիտասարդ արուեստագէտները քաջալերելու:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական, Սահակեան եւ Արամեան սանուց միութիւններու երդիքներուն տակ, Մարտ 7-ին, բացուած են Շնորհք պատրիարքի 90-ամեակին եւ մահուան 13-րդ տարելիցին նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէսներ: Նոյն լուսանկարներն են որոնք միաժամանակ ցուցադրուած են երեք սրահներուն մէջ, ներկայացնելով պատրիարքին կեանքին զանազան դրուագները: Կեդրոնական Սանուց Միութեան ցուցահանդէսին ներկայ եղած է Մեսրոպ պատրիարք եւ բացատրութիւններ տուած օգտագործուած լուսանկարներուն մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

•

Զրուցում են երկու նոր հայ.

– Շուտով ամուսնութեանդ հինգերորդ տարեդարձն է: Արդէն որոշե՞լ ես, Թէ ինչ ես նուիրելու կնոջդ:

– Դէ... Յիշում եմ, երբ լրացաւ առաջին տարին, նրան տարայ անտառ... Գուցէ գնամ ու յե՞տ բերեմ:

•

– Վե՛րջ: Բաժանւում եմ կնոջիցս: Արդէն կէս տարի է հետս չի խօսում:

– Ինչ է, գժուե՞լ ես: Էլ որտեղի՞ց պիտի այդպիսի կին ճարես:

•

Կինը՝ ամուսնուն.

– Ինչո՞ւ այսօր տանը չես գիշերել:

– Աստուա՛ծ իմ: Ոնց ես ինձ զզուեցրել. հինգ տարի շարունակ ամէն առաւօտ՝ նոյն հարցը:

•

Մի մարդ գալիս է գուշակուհու մօտ: Վերջինս զննում է նրա ձեռքի ափն ու ասում.

– Դուք երկու երեխայի հայր էք:

– Սխալւում էք, յարգելիս: Երե՛ք:

– Ոչ, այդ դուք էք սխալւում, երկո՛ւ:

•

Աշխատանքի բորսայում

– Ինձ շտապ աշխատանք է պէտք: Հինգ երեխայ ունեմ:

– Իսկ ուրիշ էլ ի՞նչ էք կարողանում անել:

•

– Ի՞նչ կայ-չկայ

– Կինս հրդեհի ժամանակ վառուեց:

– Ինչպիսի՛ դժբախտութիւն: Եւ ոչ մի կերպ հնարաւոր չէ՞ր փրկել:

– Ոչ, ախր, այնքան քաղցր էր քնած...

•

– Տղաս, շուտով աւարտելու ես դպրոցը: Ես ու մայրիկդ շատ կը ցանկանայինք, որ դառնայիր բժիշկ:

– Ի՞նչ ես ասում, հայրիկ, ախր, դուք շատ լաւ գիտէք, որ ես ճանճ էլ չեմ կարող սպանել:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

15

Խոհանոցին մէջ խոշոր սատակոսը, որ ձկնավաճառ Թորոս մասնաւոր կերպով ընտրած էր Տոմինարի համար, արքայավայել բազմած էր խոշոր պնակի մը մէջ՝ իր շուրջը քաղցրահոտ գոլորշի մը տարածելով: Միւս կողմը՝ տապկուած վառեակը, վարպետօրէն պատրաստուած փիլաւէ բլուրի վրայ վայելչօրէն Թառած, իր ախորժաբեր հոտով կը մրցէր խեցեղէնին հետ...

Տոմինար մասնաւոր հպարտութեամբ պատրաստած էր խմորեղէնը, «քատաիֆը» եւ կը սպասէր, որ աղջիկը գովեստ մը ըսէր այդ մասին:

Երբ Մելինէ մօր կարծիքը հարցուցած էր՝ իր պաշտօնակիցները հրաւիրելու համար, մայրը հաւանութիւն յայտնած էր, բայց իր մտքէն չէր անցած այսպիսի «արքայական ընթրիք» պատրաստելը: Թարմ ձուկ մը խեցեղէնի տեղ, փիլաւ եւ քանի մը աղանդերներ բաւական էին, իր կարծիքով: Սակայն, յետոյ գիջէր էր իր աղջկան, որ կ՚ուզէր փառաւոր կերպով ընդունիլ իր «սիրելի հիւրերը». անոնց համար, եթէ հարկ ըլլար, պատրաստ էր զրկուիլ իր գնելիք հագուստէն, որուն համար գումար մը մէկ կողմ դրուած էր:

Քիչ առաջ հիացումով իր սեղանը դիտած էր Մելինէն, հիմա մօր պատրաստած կերակուրներուն կը նայէր սքանչացումով: Իր մայրը, իր հիւանդ, սիրելի մայրը յաջողած էր այս հրաշալիքները պատրաստել, ու ահա կրկին փարեցաւ մօրը՝ ըսելով.

– Իմ զարմանա՛լի մայրիկս, «փէրի»ի մը նման հմուտ մատներ ունիս դուն:

Ան անգամ մը եւս նայեցաւ կերակուրներուն, որոնք պիտի ուտուէին իր սիրելիներէն, ու ելաւ իր սենեակը՝ հագուելու:

Ընտրութիւնը դժուար չէր: Ան մէկ տօնական շրջազգեստ ունէր, մութ կարմիր Թաւշեայ պարզ հագուստ մը, որ զարդարելէ աւելի, կը զարդարուէր աղջկան չքեղ կառուցուածքով:

Քիչ մը շփոթուած էր: Եւ շփոթութիւնը կ՚աւելնար քանի հիւրերուն գալը կը մօտենար: Երբեք, քանի մը բառէն աւելի չէր խօսած տեսուչին հետ. որ, ո՛վ գիտէ, ո՛րքա՛ն յիմար կը գտնէր զինքը, Օրիորդ Զապէլի համեմատութեամբ: Օ՛, եթէ առիթը ներկայանայ, ինքն ալ պիտի երթայ ուսանելու: Կ՚ուզէ արժանի ըլլալ Պետիկեանի գնահատութեան, միայն այդքան, ուրիշ ոչինչ...

Վերջապէս, եկան հիւրերը անձրեւէն Թրջուած, բայց ուրախ: Պետիկեան կը կրէր Օրիորդ Զապէլի ջութակը: Ներս մտնելուն պէս յայտարարեց.

– Տրամադրութիւնս շատ տօնական է: Ահա ե՛ւ փառաւոր սեղան մը ե՛ւ համակրելի հասարակութիւն մը: Ամենայն ինչ կատարեալ է, ինչպէս պիտի ըլլէր Սրբազանը...

Ուրախ էր նաեւ Օրիորդ Զապէլ: Անոր գունատ դէմքը ցուրտէն կարմրեր էր, եւ աչքերուն մէջ երջանիկ փայլ մը կար:

– Օհօ՛, – ըսաւ Պետիկեան չորս կողմը նայելէ վերջ, – միայն ճաշասեղանը չէ՛ որ փառաւոր է. հոս նոյնքան փառաւոր գրադարան մը կայ:

– Հօրս գիրքերն են, – ըսաւ Մելինէ ուրախութենէն կարմրելով:

– Ձեր հայրը հասկցող մէկը ըլլալու էր: Շատ լուրջ եւ արժէքաւոր գիրքեր կան այստեղ: Ափսոս որ եղբայր մը չունիք...

– Ինչո՞ւ կ՚ըսէք այդ, – հարցուց Մելինէն:

– Որպէսզի կարդար այս գիրքերը, օգտուէր... Դուք օրիորդ մը եւ ... եւ գեղեցիկ օրիորդ մը, անշուշտ չէք հետաքրքրուած ատոնցմով: Դուք...

– Մեծ մասը կարդացած եմ, – ըսաւ Մելինէ, քիչ մը վշտացած եւ յանդիմանական նայելով Պետիկեանին. – Ի՞նչ կ՚ուզէիք որ ընէի ազատ ժամերուս, այս չորս պատերուն մէջ:

Պետիկեան ուշադրութեամբ նայեցաւ Մելինէին, կարծես նոր կը տեսնար: Նըկատած էր անշուշտ, որ ան շատ գեղեցիկ աղջիկ մըն էր, բայց իբրեւ այդպիսին մտաւոր ծարաւէ զուրկ մէկը կը կարծէր: Լսած էր Մելինէին Գալուստեանին հետ ամուսնանալու մերժումը եւ ենթադրած էր, Թէ աւելի հարուստի կը սպասէր...

Ընթրիքի ընթացքին ալ Պետիկեան կը շարունակէր կարգ մը հարցեր տալ, որոնց Մելինէն կը պատասխանէր քիչ մը կատակով, քիչ մը լուրջ:

– Աշակերտուհիի մը պէս կը հարցաքննէք զիս, – ըսաւ վերջապէս խնդալով:

– Ընկերուհիի մը պէս պարզապէս, – պատասխանեց Պետիկեան լուրջ:

Ընթրիքն անցաւ շատ ուրախ: Թէ՛ հիւրերը եւ Թէ՛ տնեցիք արժանավայել ընդունելութիւն ըրին կերակուրներուն: Կարմրախայտէն եւ վառեակէն աւերակներ միայն մնացին: Փիլաւը անյայտացաւ խոշոր պնակէն: Խմորեղէնին առջեւ սեղանակիցները նահանջի ձեւ մը ունեցան, եւ ահա Օրիորդ Զապէլ առաջարկեց նուագել, նախ քան անուշեղէնին յարձակման սկսիլը: Ան նուագեց Պէթհովէնի «Օրօր»ը, Շումանի «Երազ»ը եւ հայկական կտորներ: Կը նուագէր զգացումով եւ ճիշդ:

– Որքա՛ն լաւ կը նուագէք, – ըսաւ Մելինէն Օրիորդ Զապէլին քով գալով, – եւ որքա՛ն ուրախ եմ որ եկաք. կեանքիս ուրախ օրերէն մին է աս:

– Բաւական չէ ըսել, որ ուրախ ես, – ըսաւ մայրը, – պէտք է երգես հիւրերուն համար: Յետոյ հիւրերուն դառնալով ըսաւ. – Գիտէ՞ք, բաւական լաւ ձայն մը ունի:

Հիւրերը հարցական նայեցան Մելինէին, որ առանց կոտրտուելու, ըսաւ.

– Այո՛, ժողովրդական երգերը բաւական լաւ կ՚երգեմ: Ի՞նչ կ՚ուզէք որ երգեմ:

Բայց պատասխանի չսպասելով՝ սկսաւ երգել սիրային երգ մը մեղմ, հաճելի ձայնով: Քիչ քիչ անոր ձայնը տաքցաւ, բարձրացաւ, երբեմն հառաչի մը պէս նուաղեցաւ, երբեմն յուսատու եւ յուսալից շեշտուեցաւ, մերթ անձկութեամբ ու կարօտով լեցուն դողաց ու... լռեց:

Մելինէ կաս կարմիր էր եւ շփոթուած իր յանդգնութենէն:

(Շար. 57)

(Շար. Ա. էջէն)

քարիւղի զտարանի մը վրայ, Պասրայէն 50 քիլոմեթր: Միջադէպը երկու վիրաւոր պատճառած է եւ Պարսկաստանի բարկութիւնը: Այս վերջինը զուիցերական դեսպանատան միջոցաւ, որ ամերիկեան շահերը կը ներկայացնէ երկրին մէջ, բողոք բարձրացուցած է, նաեւ բրիտանական դեսպանատան մօտ օդային տարածքի բռնաբարման համար: Նման սխալ մըն ալ գործուած է Թուրքիոյ հողամասին վրայ, Ջոհ չկար:

Զոհեր կան նաեւ լրագրողներու մօտ: Անգլիացի հանրածանօթ լրագրող Իթն կայանի թղթակից՝ Թէրի Լօյտ սպաննուած է, լուր չկայ իր խումբին մաս կազմող երկու ուրիշ թղթակիցներէ (մէկ Ֆրանսացի, մէկ Լիբանանցի), ինչ որ հաստատուած էր, այն էր որ երեքն ալ անգլեւամերիկեան զօրքերու կրակոցներու զոհ գացած էին:

ՑՈՅՑԵՐ

Մարտ 22-ին եւ 23-ին, ցոյցեր շարունակուեցան երկրէ երկիր, մինչ երիտասարդութեան մասնակցութեամբ: Նիւ-Եորքի մէջ խսկ 100 հազարի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը, նոյնքան, յաճախ աւելի բազմանդամ ցոյցեր եղած են Լոնտոն, Մատրիտ, Փարիզ, Հելսինքի, Իտալիա, Հոլանտա, Աւստրիա, Պելժիա, Յունաստան, Եգիպտոս Գանատա եւ այլն, եւ այլն:

Վատիկան խստօրէն դատապարտած է այս պատերազմը, Պապին համար «մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է»: Մնաց որ Պուշ ալ այս պատերազմին ձեռնարկած է յանուն Աստուծոյ, որու մասին, ամէն օր, քիչ մը աւելի կը խօսի:

Հակառակ պատերազմին, շարժանկարի Օսքարներու մրցանակի բաշխումը կատարուեցաւ Հոլիվուտ եւ իր փաստանկարին համար ստացած Օսքարին առեն, Մայքըլ Մուր ծափահարութիւններու մէջ, բուռն ելոյթ մը ունեցաւ «Ամօթ ձեզի Պ. Պուշ» բացագանչելով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, Մարտ 23-ին, հանրաքուէ մը տեղի կ'ունենար, որու մասնակցած է ժողովուրդին 65%-ը, ըստ Ռուսերուն: Դէտերու համաձայն բազմաթիւ անկանոնութիւններ եղած են: Այս հանրաքուէն կը ձգտէր Չէչէնիան Ռուսաստանի կապել, ինչ որ հարցին լուծումն է Կրեմլինի համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du «CARNEGIE-HALL»
le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros
Inscriptions : avant le lundi 24 mars
en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

Soirée COUSCOUS

La Section«HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԳԼԱՄԱՐ. – Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան իրենց քեռայրին յիշատակին 400 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԺԸՆԵՒ. – Վարուժան Աթթարեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալիս Գավէզեանի մահուան առթիւ, Պր. Վարդգէս Տակառեան 150 Եւրօ կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգային դպրոցի կառուցման ի նպաստ (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարի Հայրապետեանի թարմ յիշատակին Հ. Ա. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նորա Տէր – Յակոբեանէ 150 Եւրօ, Տիկին Անայիս Տամլամեանէ 60 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Շահվէզիլեան 50 Եւրօ, Տիկին Ալիս Մումճեան 450, Պր. Ծի Ֆրէնկեան 150, Պր. Վարդգէս Տակառեան 100, Պր. Կարօ Մատաթ 120, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ստեփանեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պօղաճեան 20, Տիկին Լիզէթ Մակէ 400, Պր. Ռոպէր Գափամաճեան 100 Պր. Միքայէլ Ֆրէնկեան 150, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 1600, Տիկին Ժանն Վարդապետեան 76, Պր. Բոլան Աղապէյեան 150, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Ադամեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 460, Տիկին Իտա Գասպարճեան 1000, Օր. Ֆրանսուազ Գուհօ 320 Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Խաչիկեան 600, Տիկին Արեգնազ Պուրէ 150, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր – Յակոբեան 150, Տէր եւ Տիկին Վահէ Խօզթէյին 30, Պր. Խաչատուր Մուրատեան 170, Տիկին Այտա Գաբրիէլեան 200, Տէր եւ Տիկին Արա Ահարոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 1525, Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 100, Մօթրոլայթ ընկերութիւն 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օտապաշեան Մաֆրուհի Մեսճեանի յիշատակին 50, Տիկին Արփինէ Սերոբեան Արարատ Մելտոնեանի Ա. տարելիցին առթիւ 100, Տէր եւ Տիկին Ժազ Գասապեան Ժանին – Սեդա Գասապեանի յիշատակին 100, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Աբրահամեան Մաֆրուհի Մեսճեանի մահուան առթիւ 50, Պր. Արման Մամէլեան Նոյեմի Յակոբեանի յիշատակին 100, Տիկին Մայտա Ֆրանկիւլեան Վազրիկ Շտիկեանի յիշատակին 50, Տիկին Ալիս Ասլանեան ամուսնոյն՝ Էմիլ Ասլանեանի մահուան առթիւ 1500, նոյն առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 100, Մարսէյլէն՝ Տէր եւ Տիկին Գլօտ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Ժէզէկէլ եւ Ժորժ Ասսայաս 100-ական, Պր. Փիէռ Տէր – Դաւթեան հօր՝ վասիկ Տէր – Դաւթեանի մահուան առթիւ 1500, Պր. Սիմոն Փամպուքեան Աստղիկ Փամպուքեանի մահուան առթիւ 100, Տիկին Սիլվա Սերոբեան ամուսնոյն՝ Արա Սերոբեանի յիշատակին 100 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14.30-ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մուտքը ազատ է:

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet
deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles

Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolonge jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :

— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց, Միջինք
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26-ին, ՄԻՋԻՆՔ:
Առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5-ին Հսկում:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ձեզ կը հրաւիրէ

Միջինքի

տարեկան աւանդական իր ճաշին
Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12.30-ին
Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը հեռաձայն. –
04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 26
MERCREDI
26 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.652 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.652

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԴԷՊԻ ՊԱՂՏԱՏ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻՆ

Մարտ 25, Երեքշաբթի, առաւօտեան տրուած լուրերու համաձայն անգլեւամերիկեան զօրքերը կը շարունակէին յառաջանալ դէպի Պաղտատ, ուրկէ միայն 80 քիլոմեթր հեռու էին: Բայց, որեւէ հաստատութիւն չկար որ դիւրութեամբ պէտք գրաւեն Պաղտատի: Արդարեւ, ամերիկեան հաշիւները բաւական սխալ ելած են, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին հակազդեցութեան: Ճամբայ ելած էին այն միամիտ համոզումով, որ Իրաքցիները զէնքերը պիտի ողջունեն որպէս ազատարարներ, մինչ Իրաքցին նախ եւ առաջ իր հայրենիքը կը պաշտպանէ, եթէ նոյնիսկ համամիտ չէ Սատամ Հիւսէյնի հետ: Իրաքի գլխաւոր եւ ընտրանի բանակն է՝ Հանրապետական Պահակազօրքը եւ ան է որ Ամերիկացիներուն կը սպասէ Պաղտատի դուռներուն:

Մինչ կը կրկնուէր թէ Ս. Հիւսէյն մեռած է կամ ծանրօրէն վիրաւորուած, ան հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցաւ Մարտ 24-ին, մառեչալի զգեստաւորումով: Ան, եթէ նոյնիսկ դժուարութեամբ կը կարդար իր ճառը, պահած էր յարձակողական ոճ մը Ամերիկացիներու նկատմամբ: Կը շնորհաւորէր իրաքեան բանակը, գլխաւորաբար 45-րդ զօրագունդը, որ կը կռուէր Ումմ Քասր: Ապահովութիւն կու տար որ յաղթանակը մօտ է: Ցաւ յայտնեց նաեւ որ Իրաք գործակցած էր ՄԱԿ-ի քննիչներուն հետ, ենթարկուելով անոնց պօռինի եւ անարդար պահանջներուն:

Թուրք բանակը հերքեց թէ շաբաթավերջին 1000 զինուոր ղրկած էր իրաքեան Քիւրտիստան, բայց եւ այնպէս վարչապետ Էրտողանի յայտարարութիւնը, Մարտ 23-ին, բաւական երկդիմի էր այդ ուղղութեամբ: Ան, յստակօրէն ըսաւ որ Թուրքիա վճռած է արգելք հանդիսանալ զանազան գրգռութիւններու, որոնք կը սպառնան Թուրքիոյ ապահովութեան եւ պատրաստ են օգնելու հաւանական գաղթականներու: Սպայակոյտը ճշդեց թէ զինեալ ուժերը վերջացուցած էին իրենց պատրաստութիւնները եւ կրնային սահմանն անցնիլ, եթէ անհրաժեշտ ըլլար: Ազգին ուղղուած իր ճառին մէջ, Էրտողան շեշտած է. – «Թուրք զինուորներու ներկայութիւնը շրջանին մէջ ապահովութեան եւ կայունութեան տարր մըն է Թուրքիոյ եւ շրջանին համար»:

Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լարուած է Ուաշինկթընի եւ Անգարայի միջեւ: Պուշ յայտարարած է՝ «յստակ կերպով յայտնեցինք իրենց թէ կ'ակնկալենք իրենցմէ որ Իրաքի հիւսիսը չգան: Գիտեն որ կ'աշխատինք Քիւրտերուն հետ, որպէսզի որեւէ միջադէպ չպատահի»: Ամերիկեան սպայակոյտի պետը՝ զօրավար Մայըրս ալ իր կողմէ աւելցուցած է. «որեւէ հակամարտութիւն, ԱՄՆ-ու – իրաքեան բանակի հակամարտութենէն տարբեր, խնդիր կը յարուցանէ»:

Թուրքիոյ փափաքը հիւսիսային Իրաք միջամտելու, շատ բուռն հակազդեցութիւններու առիթ տուած է նաեւ եւրոպական կառավարութիւններու մօտ: Գերմանիա սպառնացած է իր անձնակազմը (ՕԹԱՆ-ի գօտիին մէջ) քաշել Թուրքիայէն, Պելժիա ալ անընդունելի գտած է որ Թուրքիա զօրք ղրկէ: Մոսկուա ալ իր մտահոգութիւնը արտայայտած է:

Նուսայպինի (Թուրքիա) բնակչութիւնը մեծ ուրախութեամբ նկատած է որ ամերիկացի զինուորները կը մեկնին: Իսքէնտէրունի բացի ալ սպասող 62 հազար զինուորներ արտօնութիւն չունեցան ցամաքահանումի եւ Ամերիկացիք, յուսալքուած հրահանգեցին որ փոխադրանաւերը դէպի Ծոց ուղղուին:

«Մոնտ»ի Մարտ 25ի թիւին մէջ, Տիկին Տանիէլ Միթերան նամակ մը տորագրած է «Իրաքի սիրելի քիւրտ բարեկամներու»: Ան հարց կու տայ թէ ի՞նչպէս կրնան վստահիլ երկրի մը Միացեալ – Նահանգներու, որոնք իրենց երկու անգամ դաւաճանած են ողբերգական կերպով, 1975-ին եւ 1991-ին: Պէտք կասկածիլ, կ'ըսէ Տիկին Միթերան:

Մարտ 25-ին, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը՝ Գ. Փաուըլ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Թուրքիոյ, խստիւ արգիլելով որ հիւսիսային Իրաք մուտք գործէ: «Մենք չենք տեսներ թրքական ներխուժման մը անհրաժեշտութիւնը» ըսած է Փաուըլ: Պելժիոյ Արտաքին նախարարն ալ՝ Լուի Միշէլ շեշտած է՝ «կարելի չէ երեւակայել որ Թուրքիա Եւրոպայի մաս կազմէ, եթէ Քիւրտիստան մտնէ»: Բայց եւ այնպէս, շատ հաւանական կը նկատուէր որ Թուրքիա ոչ մէկ կարեւորութիւն տայ այս ազդարարութիւններուն եւ թրքական զօրքերը մտնեն Իրաք, ինչ որ նոր լարուածութիւն կը ստեղծէ շրջանին մէջ: Չորս կարելիութիւններ նկատի կ'առնուին: Առաջինը՝ սթաթու քուօն է, այսինքն Թուրքերը չեն շարժիր: Երկրորդ լուծումը, Թրքական որոշ հակակշիռ մըն է, ամերիկեան թոյլտուութեամբ, երրորդը՝ Թուրքերը Քիւրտիստան կը մտնեն, որու հետեւանքը կ'ըլլայ՝ պատերազմ մը պատերազմին մէջ: Չորրորդ կարելիութիւնը հակամարտութեան միջազգայնացումն է, ամէնէն վտանգաւորը:

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան Նախարարը խստիւ դատապարտեց Իրաքցիք, որոնք համարձակած են ամերիկացի գերիներ ներկայացնել հեռատեսիլէն, ինչ որ դէմ է 1949-ի Ժընեւի պայմանագրութեան, անտեսելով որ Իրաքցիներէն առաջ, Ամերիկացիք ներկայացուցած էին իրաքցի գերիներ, բայց, Ամերիկա կրնայ: Ամերիկեան Նէթուորքները, ամէնէն առաջ օգտագործած էին իրաքցի գերիներու նկարները:

Ամերիկեան կորուստները զգալի են այլեւս եւ Ուաշինկթըն կը ստիպուի խոստովանիլ: Աւելի քան 10 մեռեալ կայ եւ 12 գերիներ: Մարտ 25-ին ալ ափաշ թռան մը վար առնուած է գիւղացիի մը կողմէ, որ հպարտութեամբ կ'ըսէ թէ հին հրացանով մըն է որ յաջողած է այդ քաջագործութիւնը: Երկու օդաչուներ ալ հոս անհետացած են: Ամերիկացիք կ'ըսեն թէ 3000 գերի բռնած են:

Ուաշինկթըն ամբաստանեց Մոսկուան որ զէնք ծախած է Պաղտատի, ինչ որ Պուտին բացարձակապէս հերքեց:

Ռումբերը կը շարունակեն տեղալ Պաղտատէն զատ, նաեւ Մուսուլի, Քէրքիւքի վրայ: Պասրայի բնակչութիւնը Մարտ 21-էն ի վեր ոչ ջուր ունի, ոչ ալ ելեկտրական հոսանք:

Այս քանդումները պատճառ են որ պիգ-նէսը չմոռցուի, ամերիկեան ընկերութիւն մը, Սիսթըլէն, արդէն իսկ վերաշինութեան պայմանագրութիւն մը ստորագրած է, մինչ Պուշ յաւելեալ (63 միլիառ տոլար) գումար մը կ'ուզէ Գոնկրէսէն, շարունակելու համար իր պատերազմը եւ քանդումները:

Ամերիկեան հրթիռ մը սխալմամբ արձակուած է սուրիական հանրակառքի մը վրայ, որ Սուրիա կը վերադառնար ճամբորդներով: Հինգ մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Դամասկոս բուռն բողոք մը բարձրացուցած է:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը արտայայտուելով Ժընեւի Մարդկային Իրաւանց յանձնախումբին առջեւ, շեշտած է թէ իրաւունքը չի կրնար յառաջդիմել, երբ կը շրջանցուի:

Մարտ 25-ին, խիստ աւազամրրիկ մը ծայր տուած էր, մեծ դժուարութիւններ ստեղծելով անգլեւամերիկեան զօրքերուն: Բուռն կռիւներ կան ամէն կողմ, մանաւանդ Նասիրիյա եւ Պասրա, ուր բնակիչներն ալ կը դիմադրեն, ինչ որ անակնկալ մըն է Ամերիկացիներուն համար:

Հնագիտական վայրեր վտանգուած են եւ բազմաթիւ կոչեր կ'ըլլան պաշտպանելու համար Իրաքի 4000 հնագիտական վայրերը: Այս ուղղութեամբ դիմում ալ եղած է ԻՒՆԷՍՔՕյի որ միջամտէ: Հնագէտներ ալ կոչ մը ստորագրած են որպէսզի ռմբակոծութիւնները խնայեն այդ վայրերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սպայակոյտի Նախագահը զօրավար Խօզքէօք լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ հիւսիսային Իրաք զօրք մտցնելու մասին իրենք պատրաստութիւն կը տեսնեն եւ հարկաւորը կ'ընեն երբ ժամանակը հասնի: Արդարութեան եւ պետական նախարար Ջիչէք ալ Նախարարներու Խորհուրդի նիստէն ետք յայտարարած է թէ Հիւսիսային Իրաքի նկատմամբ իրենց հետաքրքրութիւնը զոյգ պատճառ ունի: Մէկը մարդասիրականն է, միւսը ահաբեկչութեան մտահոգութիւնը: Ինչ կը վերաբերի հոն զօրք տանելու որոշումին, ատիկա Թուրք կառավարութեան կողմէ տրուելիք պարագայ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ քաղաքապետին՝ Ժան-Գլօտ Կոտէնի գրասենեակին պետը քննութեան տակ առնուած է, հինգ գործակիցներու հետ: Գլօտ Պէրթրան մեղադրուած է ազդեցութեան չարաշահումի յանցանքով: Միջամտութիւններ ըրած կ'ըլլայ արդարադատութեան մօտ ի նպաստ մարսէյլցի անձնաւորութիւններու: Ժ. Գ. Կոտէն կը պաշտպանէ իր գործակիցը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, եօթը հոգի սպաննուած են, եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած, Մարտ 23-ի բախումներու ընթացքին, ապահովութեան ուժերու եւ իսլամապաշտներու միջեւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԻՐԱՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՉԷ ՏՈՒԺԱԾ

Իրաքի գաղութէն Պէյրութի «Ազդակ» օրաթերթին տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, գաղութին եկեղեցիները, հաստատութիւնները եւ Պաղտատի, Պասրայի, Մուսուլի համայնքները տուժած չեն ռմբակոծութիւններէն: Մարդկային կորուստ ալ արձանագրուած չէ: Ըստ նոյն աղբիւրին, հակառակ դժուար պայմաններու, սակաւաթիւ հայ ընտանիքներ միայն մեկնած են երկրէն:

Ինչ կը վերաբերի Քուէյթի, հայկական դպրոցները առժամաբար փակուած են, առաջնորդարանը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 24 / 25)

ԵՐԿՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

Մարտ 24-ին Կարմիր Խաչի Միջազգային Կոմիտէին միջնորդութեամբ երկու ադրբեջանցի անչափահասներ իրենց երկիրը ղրկուած են: Յանձնումը կատարուած է Տաւուշ – Ղազախ սահմանագծին վրայ:

Ա. ԳԵՂԱՄԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Սահմանադրական դատարանը մերժած է նախագահութեան թեկնածուներէն Արտաշէս Գեղամեանի դիմումը որով կը պահանջուէր չեղեալ նկատել ընտրութեան Բ. փուլը կատարելու որոշումը: Բացատրութիւնը այն եղած է որ նման պահանջի բաւարար հիմ ծառայելիք ապօրինութիւններ ստուգուած չեն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ԴՐԱՄԱՆԵՆԳ ՀԱՅ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մոսկուայի մէջ 10 հազար կեղծ ամերիկեան տոլար հրապարակ քշելու փորձով ձերբակալուած է 70 տարեկան հայաստանցի մը: Ան քանի մը տարիէ ի վեր կ'ապրի Ռուսաստան: Իր բնակարանին խուզարկութենէն գտնուած է երեք հազար կեղծ տոլար եւս: Կեղծուած թղթադրամները բարձր որակով պատրաստուած են, 100-նոցներու ձեւով:

«ԿԸ ՅԻՇԵՄ»

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՈՉ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԵՐ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե. Քոչօղլուի հայ զրուցակիցներէն չորսին պատասխաններուն մէջ տեղ գտած է 1915–ի նիւթը: Անոնցմէ երկուքը այդ մասին կը խօսին իրենք զիրենք ներկայացնելու բաժնին մէջ, մէկը՝ ուղղակի այդ մասին հարցումին պատասխանելով, մէկն ալ հին եւ նոր ժամանակներու համեմատական մը ընելու առաջարկին ընդառաջելով: Հետաքրքրական է տեսնել որ, ինչպէս ըսուեցաւ, վեց խօսակիցներէն ոչ մէկը այդ շրջանի վերապրող մը ըլլալով հանդերձ, երկուքը իրենք զիրենք ներկայացնելու համար անշրջանցելի նկատած են 1915–ին ոգեկոչումը: Աւելորդ է նշել որ առիկա ընելու ընթացքին անոնք գործածած չեն «ցեղասպանութիւն», կամ «Եղեռն» եզրերը: Այդ մասին կը խօսուի «աքսոր» սահմանումով. տեղ մը երբ նիւթ կ'ըլլան Ատանայի պատահարները (1909), կը գործածուի «կոտորած»ը. այդքա՛ն:

Ուշագրաւ կէտ մըն է պատասխաններուն մէջ մէկէ աւելի անգամ հանդիպիլ 1915–էն առաջ դրամատան պահ տրուած գումարներու, ծննդավայրերու մէջ ձգուած կալուածներու սեփականութեան թուղթերուն յիշատակումին: Այդ թուղթերը պահուած են մինչեւ այսօր, երբ նոյնիսկ, ինչպէս կ'ըսեն պահողները, անկէ որեւէ գործնական արդիւնք չեն ակնկալեր. այդ ուղղութեամբ որեւէ յոյս չեն փայփայեր:

1915–ի մասին առաջին նշողը որ չորսին ամէնէն երիտասարդն է, փաստաբան Տ. Պաքարն է: Զատ զատ ըրած է մօրը եւ հօրը ընտանիքին պատմութիւնը: Մայրը Մէրտէկէօզցի է, հայրը Սվազցի: Մայրը եօթը տարեկան է երբ կը տարագրուի: Տէր Զօրի ճամբուն վրայ զինքը կ'որդեգրէ միւֆթիւ մը, անունը կը Թրքացնէ: Միջոց մը ետք, աղջնակը Թրախոմէ կը վարակուի ու կը կորսնցնէ մէկ աչքը: Ամրան երբ միւֆթիւին ընտանիքը կը պատրաստուի տափաստանները երթալ, զինք տունը կը ձգեն, մտածելով որ մէկ աչքով «գործի չի ծառայեր»: Մինչ այդ, անոր մայրը զաւակը կը փնտռէ ամէն տեղ: Տունը ձգուած երախային մասին դրացի մը մը Անգլիացիներուն լուր կու տայ թէ ան հայ է, քանի որ Անգլիացիներ անտէր հայ որբերը որբանոցներու մէջ կը հաւաքեն: Երախան որբանոց կը փոխադրուի: Հոն, մայրը կու գայ գտնել զինք. բայց ի՞րն է միականի, նիհար այդ աղջնակը: Ան մանկութեանը ընտանիքին հետ Երուսաղէմ գացած ըլլալով, կտածում մը ունի թեւին վրայ: Մայրը երբ այդ նշանը կը տեսնէ, «ո՞վ ես դուն» կը հարցնէ անոր: Սակայն, երախան հայերէնն ալ, Թրքերէնն ալ մոռցած է: Ատեն մը ետք երբ կը սկսի վերյիշել այդ լեզուները, կը յիշէ նաեւ հօրը սորվեցուցած խօսքը. «Ես Իզմիթէն, Գարամիւսէլի Մէրտէկէօզ գիւղի Հաճի Աւետիսին աղջիկը Հաճի Աղաւնին եմ»: Ատոր շնորհիւ մայր ու աղջիկ իրար կը վերագտնեն:

Տ. Պաքար անդրադառնալով Թրքական պնդումին թէ Հայերը Արեւելքի մէջ Թրքական զօրքերը թիկունքէն հարուածելու ճակատ կազմած էին, այդ պատճառով տեղահանուեցան, կ'ըսէ. – «Այդ պնդումը մօրս ընտանիքին տեղահանութեան հետ առնչութիւն չունի: Պիրէճիկէն, Խտիրնէէն, Թէքիրտաղէն տարագրուածներ կան. անոնք ի՞նչպէս կրնային երկրորդ ճակատ մը կազմել»:

1915–ի երկրորդ ոգեկոչումը կ'ընէ Մարի Թովմասեան. ան չաթալճացի է: Իր ծնողքը տեղահանուած չէ, սակայն երկու մօրեղբայրները, միւսները աքսորուած են: Ճամբուն վրայ ուժաթափ լքած են մայր, քոյր: Ժանտախտի համաճարակ ծագած է, ողջ մնացողները հասած են մինչեւ Դամասկոս, հոն քանի մը տարի մնալէ ետք, 1919–ին վերադարձած են: Սակայն, իրենց կալուածները արդէն գրաւուած գտած են Թուրքերու, մահմետականներու կողմէ: Առիկա եղած է, քանի որ անոնց կալուածները «լքեալ գոյք» համարուած են. մինչդեռ ինք կ'ըսէ. «Մենք չլքեցինք մեր տունն ու տեղը. պետութիւնն էր որ մեզ առաւ ու Դամասկոս տարաւ: Մեր ստացուածքն ալ լքեալ նկատելով ուրիշներուն տուաւ»:

Սարգիս Զէրքէզօղլու նախկին համայնավար է. ծնած է մօրը աքսորավայրին մէջ, Հալէպի մօտ (1916): Ընտանիքը Կեսարիայէն 1900–ական թուականներուն սկիզբին Գարաման հաստատուած է: Ինքզինք ծանօթացնելու հրաւէրին ընդառաջելով կը խօսի այդ անցեալին մասին: Օր մը եկուոր մը բոլոր Հայերը կը հաւաքէ Գարամանի եկեղեցին ու կ'ըսէ. «Ամէն մարդ իր ունեցածին ու կեանքին ապահովութեան համար թող կարգ մը միջոցներ ձեռք առնէ: Ընէ ինչ որ կրնայ»: Սարգիսին հօրեղբայրը որ շրջանին երեւելիներէն է, կը վռնտէ մարդը, ըսելով որ ան իրենց միջեւ չարութիւն կը սերմանէ: 1909–ին Ատանայի մէջ այդ հօրեղբայրը կը սպաննուի, հայրն ալ 1915–ին կ'աքսորուի: Օր մը յիշելով օտարականին զգուշացումը, կ'ըսէ տղուն թէ այդ մարդը իրաւունք ունէր եւ թէ իրենք էշեր էին: Ապա կը բացատրէ. «Եթէ ուզէի, ես կրնայի Գարամանի մէջ 500 հայ երիտասարդի 500 ձի տալ, 500 ալ զէնք: Գոնէ մեր պատիւով կը մեռնէինք, փոխանակ այսպէս անարգ ձեւով մեռնելու...»: Այդ մարդը որ 57 հազար ոսկիի տէր եղած է, մեռած օրերուն երկու տուփ ածխնոց ծխախոտ գնելու դրամ անգամ չէ ունեցած: Ինք կը շարունակէ պահել դրամատան փաստաթուղթերը:

Հօրը աքսորի յուշերուն մէջ կարեւոր դրուագ մըն է Արամ Անտոնեանի հետ հանդիպումը: Հետեւեալը պատմած է այդ մասին.

«Մէսքէնէ, վրաններուն միջեւ շրջող խենթ մը կար: Ցեռոյքը կը ձեռնէին, խենթի պէս կը պտտէր: Ոչ ոք ծանօթ էր անոր ինքնութեան: Օր մը, կեսարացի ընկերոջ մը հետ Եփրատին ափը նստեր էին, տեսանք որ այդ խենթը կու գայ: "Խենթը կու գայ" ըսի: Ընկերս՝ "Զէրքէզեան, ան խենթ չէ. մեր մտաւորականներէն Արամ Անտոնեան էֆէնտին է" ըսաւ: Եկաւ մեր մօտը, միշտ խենթի պէս կը վարուէր: Կեսարացի ընկերս. "Արամ էֆէնտի, հարկ չկայ այդպէս վարուելու, այդ ընկերս վստահելի է, ձեր ո՛վ ըլլալը ըսի իրեն" ըսաւ: Ա. Անտոնեան պատասխանեց թէ լաւ կ'ընէր եթէ ըսած չըլլար: Նստաւ, այդ օրերու քննադատականը ըրաւ: Պատմեց թէ Թուրքերուն պարտութիւնը անխուսափելի է, թէ պատերազմը որքան կը տեւէ: Ըսաւ թէ ոչ ոքի պէտք է յայտնել իր ինքնութիւնը ու հեռացաւ: 1918-ին Անգլիացիները Սուրիա մտան: Մ. Քէմալ Անատոլու խոյս տուաւ: Նոյնիսկ այդ մարդը ըսած էր թէ Թուրքիոյ փրկիչը այս մէկը պիտի ըլլայ: Որքան հեռատես մէկն է եղեր...: Ամէն մարդ չէր կրնար Հալէպ մուտք ու ելք ունենալ: Միայն հայ կառապանները որոնք զինուորներուն ուտեստեղէն կը կրէին, այդ կարելիութիւնը ունէին: Ա. Անտոնեան մեր քովը եկաւ ու "Ըսէք այդ կառապաններէն մէկուն որ զիս Հալէպ տանի" ըսաւ: Ցանձնեցինք մէկուն: Տարաւ: Վերադարձին երբ կառապանին հարցուցի, ան ըսաւ. "մինչեւ Հալէպի մօտերը նստած էր կառքին ետեւը, յետոյ նայեցանք որ չկայ"»:

Ս. Զէրքէզեան եւս կը պատմէ թէ ինչպէ՛ս հայրը աքսորէն վերադարձին իր վաճառատուները ուրիշներու յանձնուած գտած է, կամ Թուրքի պահ տուած գորգերը չէ կրցած ետ առնել, եւլն.: Բաւական երկար պատումը կ'աւարտէ հետեւեալ եզրակացութեամբ. «Լայնածաւալ պատմութեան մը վրայ քօղ մը ծածկել կ'ուզեն: Հիթլէր Հրեաներուն դէմ գործի ձեռնարկելու պահուն հարց տուած էր թէ Թուրքերը երբ նոյն բաները ըրին Հայերուն, ո՞վ հաշիւ պահանջեց: Մերինները կ'ընդդիմանան այդ խօսքին, պնդելով թէ Հիթլէր նման բան չէ ըսած: Ես կը յիշեմ ըսելը»:

Նիւթին վերջին նշումը ընողը Վ. Միսաքեանն է. երբ Ե. Քոչօղլու կ'ուզէ որ բաղդատական մը ընէ անցեալին ու ներկային միջեւ, կ'ըսէ թէ երիտասարդութեան շրջանին ստացած հարուածները (Նախապէս խօսած է Քսան դասակարգ զինուորութեան, Ունեւորութեան տուրքին, Սեպտ. 6–7-ի մասին), շատ ազդած են իրեն: Հաշտութեան, բացսիրտ յարաբերութիւններու կողմնակից է ինք: Կ'աւելցնէ. «Մենք ալ այս հայրենիքին զաւակներն ենք: Թուրքերէն առաջ հոս էինք: Հօրս կողմը Պոլիսէն Խարէմիթ գացեր, ձիթաստաններ գներ է, ոչինչ մնացեր է: Ամուսնիս ընտանիքը Թէքիրտաղցի է. կ'ըսէին թէ տասը այգիի ու բանջարանոցի տէր էին: Ունենալով հանդերձ այդ բոլորին կալուածաթուղթերը, ոչինչ ունինք այսօր»:

Զրուցավարը կ'ուզէ գիտնալ թէ այդ թուղթերով դատարան դիմա՞ծ են: Վ. Միսաքեան կը պատասխանէ. «Դիմողները չեն կրցած շահիլ որ... Թերեւս, եթէ դիմէինք կը շահէինք, սակայն... Օսմանցիներու հարկային թուղթերը պահած ենք: Երբեք չկրցանք արժեւորել: Հարուստի վիճակէն ոչնչութեան վերածուեր ենք: Ցաջորդեր է Ունեւորութեան տուրքը, յետոյ Սեպտեմբեր 6–ը... Ոչի՛նչ մնացեր է»:

Ե. Քոչօղլուի «Կը յիշեմ»ը ինչպէս հրատարակիչը (Սեւճերմակ) ներկայացուցած է ետեւի կողքին վրայ զետեղուած տողերով՝ «Կարեւոր աշխատասիրութիւն մըն է որ կը պատմէ Թուրքիոյ մէջ տարբեր լեզուով, կրօնքով եւ մշակոյթով գոյութիւն պահելու դժուարութիւնները եւ հակառակ ամէն բանի այդ հողը որպէս իրենց հայրենիքը իւրացուցած ոչ մահմետականներու ապրելու դիմադրականութիւնը»:

Ա. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԶԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆՏԵՍԵԼՈՎ՝ ԷՌՆԷՍԹ ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅ ԿԻՐԱՐԿԱԾ Է «ԱՐՈՒԵՍՏ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԻՐՈՅՆ» ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ: ՓԻԹԸՐ ԼԵՔՈՒՐԱՍ «ՏԸ ՄԻՏՈՒԷՍԹ ՔՈՐԹԸՐԼԻ» ԹԵՐԹԻՆ ԱՇՆԱՆ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՎԵՐԼՈՒԾԷ ԳՐԱԿԱՆ ՏԻՏԱՆԻ ՄԸ ՇԱՀԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հէմինկուէյ Ադրիանապոլիսէն իր յղած «Ռեֆիւճիզ ֆրամ Թրէյս» յօդուածը կ'աւարտէ Ֆրանսացի կնոջ մը մատամ Մարիի հետ իր զրոյցով:

«Օ, լաւ, – ըսաւ մատամ Մարի ուսերը թօթվելով – միշտ այդպէս են ժողովուրդները: Թուրքը առած մը ունի: Գիտես, Թուրքերը բազմաթիւ լաւ առածներ ունին: Անոնք կ'ըսեն. Միայն կացինը չէ յանցաւորը, այլ նաեւ՝ ծառը»:

Յօդուածը որեւէ եզրակացութիւն չի պարունակեր կէս միլիոն յոյն գաղթականներուն վերաբերեալ: Անոնք իրենց խեղճութեամբ եւ իրենց կեանքը փրկելու համար փախուստի դիմած ըլլալով՝ կը տառապին ամէն ինչէ զրկուած ըլլալու ողբերգութենէն: Հէմինկուէյ անոնց տառապանքը կ'օգտագործէ միայն գրական իր արուեստը զարգացնելու սիրոյն:

Թէեւ Հէմինկուէյ չի պանծացներ առածը, սակայն կը թուի, թէ կ'օգտագործէ անոր գաղափարը, երբ, օրինակ, կը նկարագրէ Յոյներու կողմէ Թուրք զինուորի մը դէմ ի գործ դրուած բրտութիւնը: Յոյները անուղղակիօրէն կը մեղադրուին որովհետեւ Թուրքերուն դիմաց կը գտնուին: Անոնք կը դառնան Թրքական առածին ծառը: Անոնք խեղճ են եւ իրենց քաղաքացիի իրաւունքէն զրկուած մարդիկ: Սակայն, երբ կը նկարագրուին իբրեւ յոյն, առածին սարսափելի հեղինակին համաձայն, կը դառնան արժանի զոհեր: Վերջաւորութեան Հէմինկուէյ կը կարեկցի Թուրքերուն՝ գիտակցաբար դառնալով մեղսակիցը արեւմտեան գերակայութեան եւ շահերուն:

Ճ. Ֆ. Ապըթ իր «Կրիս էնտ տի Ըլայզ. 1914 – 1922» գիրքին մէջ կը գրէ, թէ Ա. Աշխարհամարտէն ետք Բրիտանիա եւ Ֆրանսա կարգ մը իրաւունքներ շնորհած են Յունաստանի. անոնք Յոյներու կողմէ Զմիւռնիոյ կառավարումը արտօնած են Սեւրի դաշնագիրով, «որ կ'ապահովէր Ասիոյ, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի մէջ Յունաստանի ընդարձակումը՝ ի գին Օսմանեան կայսրութեան, յայտնապէս ծառայելով Ֆրանսայի եւ Բրիտանիոյ շահերուն»: Բազմաթիւ դիտողներ եզրակացուցած են, թէ սարսափելի սխալ մըն էր յոյն զինուորներ Զմիւռնիա ուղարկելը՝ նախքան դաշնակից ուժերու կողմէ կարգ ու կանոնի հաստատումը այս քաղաքին մէջ: Սակայն բրիտանացիք իրենց աղտոտ գործը ուզեցին կատարել Յոյներուն ձեռքով: Յունաստանի պետութիւնը անմիտ կերպով համաձայն գտնուեցաւ այս կարգադրութեան, որովհետեւ կը ձգտէր բան մը շահիլ դաշնակից ուժերու եւ Թուրքերու պատճառով իր կրած սորնացումէն: Յոյները պատրաստ չէին իրենց տրուած կայսերապաշտի դերին եւ չյաջողեցան կատարել զայն: Հետեւաբար Բրիտանիա եւ Ֆրանսա քաղաքական եւ անտեսական հաշիւներով կողմ փոխեցին՝ մինակ ձգելով Յունաստանի պետութիւնը, որ վստահած էր դաշնակիցներու զօրակցութեան: Հետեւանքը աղէտալի էր հելլենական աշխարհին համար:

Զմիւռնիոյ տագնապը իր գագաթնակէտին հասաւ, երբ Յոյները հասան քարափ եւ բրիտանական մարտանաւերէն օգնութիւն խնդրեցին ցամաք ելլելու համար: Հէմինկուէյ երբեւիցէ չէ տեսած Զմիւռնիան, ոչ ալ ականատես եղած է հոն պատահած դէպքերուն նախորդող իրավիճակին, թէեւ անոր «Ան տը քուէյ էթ Սմիռնա» գրութիւնը կ'առթէ այն տպաւորութիւնը, թէ ան ականատես մըն է: Պատմիչը՝ բրիտանացի նաւաստի մը, անտեղեակ է պատահածին եւ գրութեան սկիզբը հարց կու տայ. «Ինչո՞ւ անոնք կը ճչային ամէն օր, կէս գիշերին»: Բրիտանացի զինուորականը չի հասկնար Յոյներուն ապրած սարսափը: Թերեւս Յոյները կ'ուզէին գիտնալ, թէ արդեօք բրիտանական նաւերը տակաւին հո՞ն էին, այլապէս իրենք դատապարտուած էին կորուստի:

Ցեղասպանական արարքներուն յաջորդող ժամանակները, զորս Հէմինկուէյ կ'անտեսէ, կարելի չէ պարզապէս նկարագրել իբրեւ տհաճ: Սակայն յստակ է, որ ոճրային արարքներուն բացատրութիւնը Հէմինկուէյը չէր հետաքրքրեր: Ան հետաքրքրուած էր իր արուեստով եւ կեանքի ու մահուան հետ անոր յարաբերութեամբ: Անոր գրութիւններուն բուն նիւթը գրականութեան եւ կեանքի իրադարձութիւններու միջեւ կապն էր: Հէմինկուէյի գլխաւոր նպատակն էր ցոյց տալ, թէ գրագէտը ի՛նչպէս կ'օգտագործէ դէպքերու առընչուած զգացական վիճակները: «Տէթ ին տի Էֆթըրնուն» գրութեան մէջ «բիրտ մահը» կ'որակուի «արմատական» եւ «զերծ՝ հիւանդութեան մը պատճառած կամ այսպէս կոչուած՝ բնական մահուան բարդութիւններէն»:

«Տէթ ին տի Էֆթըրնուն» գրութեան մէջ Հէմինկուէյ կը նկարագրէ որոշ բաներ զեղչելու «սառցալերան» իր տեսութիւնը.

«Եթէ արձակագիր մը բաւական բան գիտէ իր գրած նիւթին մասին, կրնայ զեղչել բաներ, զորս գիտէ ինք... եւ ընթերցողը նոյն ուժգնութեամբ պիտի հասկնայ զանոնք, այնպէս՝ կարծէք հեղինակը իրապէ՛ս գրած ըլլար անոնց մասին: Սառցալերան մը շարժումին ըլլալու արժանիքը իր բարձրութեան մէկ ութերորդ համեմատութեամբ ջուրէն վեր ըլլալուն մէջ է»:

Հէմինկուէյ Յոյներն ու Թուրքերը կը դիտէ ապահով հեռաւորութենէ: Անոնք լուսանցքային գոյութիւն ապրողներ են, «ուրիշներ», որոնց վրայ ան կրնար փորձարկել իր արուեստը: Գեղարուեստական իր արդիւնապաշտ մօտեցումով ան Յոյներու տառապանքին մասին կը գրէ ժամանակէ եւ նոյնիսկ մշակոյթէ դուրս դիտան-

ԻՄԱՖ-Ի ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ծրագիր մը պատրաստուած է Հայաստանի բժշկական ուսերտական շրջանի ուսանողներուն, կամ բժիշկներուն, մեծ մասամբ մասնագէտներ, որպէսզի գան եւ վարժընթացներ կատարեն Փարիզի եւ իր շրջանի հիւանդանոցներուն մէջ, որպէս ներքին բժիշկ կամ այդ պաշտօնը վարող: Այս վարժընթացները պէտք է նուազագոյն երեք ամիս տեւեն, առաւելագոյնը՝ մէկ տարի եւ բացառաբար աւելի: Հայաստանէն բազմաթիւ դիմումներ եղան, բայց հարկ էր 35 տարեկան ըլլալ եւ բժշկական ընդունելի պատրաստութիւն մը ունենալ: Առաջին զտում մը եղած էր, տեղւոյն վրայ, Հայաստանի փրոֆէսորներուն կողմէ, կը մնային 25 դիմողներ (յետագային աւելի 2) եւ միայն 10 կարելի էր ընդունիլ:

Ուրեմն Յունուարին Հայաստան գացի, ԻՄԱՖ-ի վարչութեան խնդրանքով ուրիշ չորս անձերու հետ, պատասխանատու բժիշկներ, Առողջապահութեան Նախարարութեան մօտ պաշտօնատար, եւն.: Ճամբորդութիւնը լաւ անցաւ, բայց, մշուշի պատճառով չկրցանք Երեւան իջնել եւ ժամանեցինք Գիւմրի, առաւօտեան 1-ին: Բազմաթիւ ձեւակերպութիւններէ ետք, կարգադրութիւններ եղան, շնորհիւ փրոֆէսոր Թամազեանի միջամտութեան կրցանք Երեւան հասնիլ եւ Մեթրոփոլ պանդոկը տեղաւորուիլ:

Յաջորդ օրը, Ֆրանսայի դեսպանատուն գացինք, ուր տեղի պիտի ունենար քննութիւնը: Հոն, եկած էին արդէն տեղական հեռատեսիլի թղթակիցներ, որոնք մեզ հարցափորձեցին, ի՞նչ էր մեր դերը Հայաստանի մէջ: Ընդունեցայ խօսիլ բայց, ոչ դեսպանէն առաջ: Արդարեւ, ան պարզեց մանրամասնօրէն մեր ներկայութեան պատճառները, շեշտը դնելով ֆրանքօ-հայկական բժշկական գործակցութեան վրայ: Ֆրանսերէն իր ելոյթը միաժամանակ կը թարգմանուէր հայերէնի: Ան բացատրեց որ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ համագործակցութեան առաջին գործը բժշկական գործակցութիւնն է, Պօժոն հիւանդանոցին եւ Միքայէլեան հիմնարկին, Անրի Մոնտոր հիւանդանոցին եւ Էրեբունի բժշկական կեդրոնին միջեւ: Նաեւ ընկերակցութիւններ Երեւանի բժշկական համալսարանին եւ Մարսէյլ – Միջերկրական համալսարանին միջեւ: Այսօր, նոր հանգրուան մըն է, քանի հայ բժիշկներ, մասնագէտներ, որպէս ներքին բժիշկ պիտի երթան Փարիզի հիւանդանոցները: Պիտի աշխատին ֆրանսացի մասնագէտներու պայմաններով, նոյն թեքնիքներով: Արդիական փորձառութիւն մը պիտի ստանան, որ թանկագին է երբ Հայաստան վերադառնան:

Ֆրանսական դեսպանատունը, Յունուար 10-ին եւ 11-ին, 10 մասնագէտներու զտումը կատարուեցաւ 40-ի վրայ, Ֆրանսացի թէ հայ ձեռնհաս բժիշկներու դատակազմի մը կողմէ: Այդ զտումը եղաւ առաւելաբար նկատի առնելով Ֆրանսերէնի իրենց ծանօթութեան աստիճանին վրայ: Դատակազմը ունէր հինգ Ֆրանսացիներ (մենք) եւ հինգ Հայեր: Հարցումները, անշուշտ, բժշկական էին: Առաջին օրը, հիւրերն եղանք Ֆրանսայի դեսպանատան: Խօսակցութիւնը կեդրոնացած էր Հայաստան – Ֆրանսա յարաբերութիւններուն վրայ: Դեսպանը յայտնեց թէ տարի մըն է, որ Երեւան է, այն զգացումն ունեցած է որ Հայ ժողովուրդը գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ՝ աշխատիլ, բարգաւաճիլ, իրաւական երկիր մը կառուցանելու համար, արդարութեամբ, օրինաւորութեամբ, բայց, ամէն բանէ առաջ, խաղաղութեամբ: Իրիկունը հիւրերն եղանք տոքթոր Ա. Գուչկեանի Էրեբունի հիւանդանոցի տնօրէնը, ճոխ սեղանի մը շուրջ: Վերջին օրը, որոշումները տրուեցան միաձայնութեամբ մեր կողմէ, ի վերջոյ, հայկական դատակազմին, ուր գլխաւոր դեր կը կատարէր Տոքթոր Թամազեան, որու հիւրերն եղանք վերջին օրը:

ՏՈՔԹ. ԺԱՆ ՄԵՍԱՔՍԵԱՆ (*)

(*) Իր արտօնութեամբ, ամփոփում իր ֆրանսերէն յօդուածէն:

ՃԻՇԴ ԵՒ ՍԽԱԼ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԹԷՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

Բաժակ մը թէյ պատրաստել եւ բազկաթոռին մէջ հանգիստ տեղաւորուած խմել... Ահա արդէն իսկ հանդստացած, խաղաղած կը զգամ: Ծարաւը յագեցնող, միզեցնող, հականեխիչ այս հազարամեայ խմիչքը անսահման բարիքներով օժտուած է:

Ահաւասիկ ճիշդ եւ սխալ կարծիքներ՝ թէյին մասին:

1

Թէյը յանձնարարելի է նիհարցնող սընընդականոններու պարագային:

ՃԻՇԴ: Ո՛չ միայն անիկա քիչ ջերմուժ կը պարունակէ, այլ նաեւ միզեցնող է, ան կը նպաստէ մեր մարմնին թունաւոր նիւթերուն արտաքսման՝ մէզի ճամբով:

Բայց ըսենք, թէ ոչ մէկ թէյ կը նիհարցնէ, եթէ անոր կողքին սննդականոնի մը չհետեւինք:

2

Թէյը կը պայքարի ծերութեան դէմ:

ՃԻՇԴ: Անիկա կը պարունակէ ֆլաւոնոյիտներ, որոնց ազդեցութիւնը քառապատիկ զօրաւոր է, քան՝ Սէ. կենսանիւթը, եւ կը պայքարի ծերութեան դէմ:

Ֆրանսական ուսումնասիրութիւններ փաստած են, որ քիչ քանակութեամբ, բայց հետեւողական կերպով կանաչ կամ սեւ թէյ խմողները պաշտպանուած կ'ըլլան «radicaux libres» կոչուածներէն, որոնք ծերութիւն կը պատճառեն:

3

Թէյը կը պայքարի քաղցկեղի որոշ տեսակներու դէմ:

ՃԻՇԴ եւ ՍԽԱԼ: Ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, թէ կանաչ թէյը կը պաշտպանէ միզային եւ մարսողական գործարանները, իսկ սեւը՝ մորթը, թոքերն ու յամրաղին: Բայց եւ այնպէս տակաւին վերջնական եզրակացութիւններու յանգած չեն:

4

Թէյը յանձնարարելի չէ սրտի հիւանդութիւն ունեցողներուն:

ՍԽԱԼ: Շատ աղքատ՝ սուրճով, թէյը բոլորին թելադրելի է: Միւս կողմէ, անոր պարունակած «թէին» նիւթը կը նօսրացնէ արիւնը եւ կը նպաստէ երակներուն ճկունութեան:

Հետեւողական կերպով թէյի սպառումը, հաւասարակշռուած ուտելիքի մը (իւղէ զուրկ) կողքին, կը կանխարգիլէ սրտի կաթուածները, իսկ անոր փոլիֆենոլները կ'արգիլեն քոլեսթերոլին թափանցումը արեան մէջ:

5

Թէյը ակռաները կը փճացնէ:

ՃԻՇԴ, ՍԽԱԼ: Թէյին թանինները ակռային վրայ սրճագոյն արատներ կը գոյացնեն: Բայց անոր պարունակած ֆլիորը ակռաները կը զօրացնէ եւ կը պաշտպանէ փտախտէ: Զափազանցելու պարագային ֆլիորը կրնայ հակառակ ազդեցութիւն գործել:

6

Թէյը նուազ գրգռող է, քան սուրճը:

ՍԽԱԼ: Թէինը քաֆէինին համահաւասար գրգռիչ յատկութիւններ ունի, ահա թէ ինչո՛ւ զայն կը խմենք առաւօտեան եւ ժամը 5-ին, եւ ոչ՝ երեկոյեան: Բայց եւ այնպէս թէինը նոյնքան ծանր չէ ստամոքսին, որքան քաֆէինը:

7

Թէյը կը դժուարացնէ հանքայիններու ներծծումը մեր մարմինին մէջ:

ՃԻՇԴ: Շատ խմելու պարագային (օրական վեց գաւաթէն աւելի), թանինները արգելք կ'ըլլան կիրի եւ երկաթի ներծծման, բայց եթէ անոր մէջ քիչ մը կաթ կամ կիտրոնի չերտ մը աւելցնենք, հարցը կը լուծուի:

Կիտրոնին ասիտ ասքորպիքը կը նպաստէ մարմինին կողմէ երկաթի ներծծումին:

կինէ: Անոնց զգացումները կը նկարագրէ իրենց զուտ մարդկային պարունակին մէջ եւ հետաքրքրուած չէ հասկնալու այն դէպքերը, ուրկէ ծնունդ առած են անոնք: Ան կ'որդեգրէ մասամբ Մարիի կեցուածքը. դէպքերը եւ պատմութիւնը պարզապէս անկապակից վիճակներ են ժողովուրդներու հիմնական տառապանքին մէջ:

Յոյներն ու Թուրքերը լուսանցքային տիպարներու վերածելով՝ Հէմինկուէյ ապատութիւնը կ'ունենայ զուտ գրականութիւն մշակելու եւ գրական իր նոր լեզուն ստեղծելու: Անոր արդիապաշտ մըտածողութեան գլխաւոր եւ առաջնահերթ մտասեւեռումը զգացումներն ու լեզուն անխախտական ձեւով փոխանցելն է՝ պատմութեան կաշկանդումներէն զերծ պահելով զանոնք: Այսպէս, ան կ'ընդհանրացնէ հաւաքականութեան մը կամ զայն ներկայացնող անհատի մը զղացական փորձառութիւնը: 20-րդ դարու ցեղասպանական մէկ պայքարը օգտագործելով՝ Հէմինկուէյ կտակած է արդիապաշտ գրականութիւն մը, որ կ'ուռճանայ, ինչպէս այն պատմութիւնը, զոր մերժած է ճանչնալ 1922-ին դէպի Կոստանդնուպոլիս իր ճամբորդութեան ընթացքին:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

(ՅԱՊԱՒՈՒԱԾ)

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

15

– Տեսա՞ր, Զապէլ, ի՛նչ պահուած գոհար մը ունէինք մեր մէջ առանց գիտակցելու, – ըսաւ Պետիկեան՝ իր ընկերուհիին դառնալով:

Օրիորդ Զապէլ հաւանութեան նշան ըրաւ: Ան տխուր էր: Մելինէին երգին տաք շեշտը, Պետիկեանին յուզուած մըտիկ ընելը, իր կամքէն անկախ կսկծացուցած էին իր սիրտը: Զէր ներեր ինքն իրեն իր այդ տխրութիւնը. ի՞նչ իրաւունք ունէր: Երիտասարդուհի մը, դրեթէ դեռ երախայ, իրաւունք չունէ՞ր կեանքի սեմին առջեւ յուզումով, սպասումով նայելու գալիքին, իրաւունք չունէ՞ր իր սպասումները երգով արտայայտելու. ինքն ալ հիացումով մտիկ ըրեր էր Մելինէին երգը, ինքն ալ սքանչացած նայած անոր անկեղծ գեղեցկութեան: Ինչո՞ւ Պետիկեան, որ երիտասարդ էր, չպիտի տպաւորուէր, մանաւանդ երբ նկատեր էր, որ աղջկան գեղեցկութիւնը լոկ շրջանակ մըն է անոր միւս հոգեկան արժանիքներուն:

Երբ հիւրերը մեկնելու մասին կը խօսէին, Տովինար առաջարկեց, որ շուտ շուտ գան իրենց, քանի որ մինակ են, ընտանիք չունին:

– Մինակ չեմ, – ըսաւ Պետիկեան՝ Զապէլի ձեռքը բռնելով. – Ասոր պէս թանկագին քոյր մը ունիմ ես:

Ան «քոյր» բառին վրայ մասնաւո՞ր շեշտեց թէ՞ Զապէլին այնպէս թուեցաւ, բայց իր աչքէն չվրիպեցաւ, որ Մելինէին դէմքը իր հազած հաղուստին գոյնն առաւ «քոյր» բառը լսելով, եւ որ անոր զարմանալի աչքերը հարցական դարձան դէպի հեռաւոր կէտ մը, որ միայն իրեն կ'երեւար...

Պետիկեանին եւ Զապէլին յարաբերութիւնները, հակառակ գեղացիներուն ենթադրութեան, զուտ ընկերական էին: Պետիկեան տեւէ ժամանակ, եւէ խօսք կամ ակնարկ թոյլ չէր տուած իրեն, որ ընկերական սահմաններէն դուրս եղած ըլլար: Զապէլ պատճառ չունէր Պետիկեանէն ակնկալութիւններ ունենալու սիրային հարցի շուրջ: Բայց հինգ – վեց ամիսներու մտերմական կեանքը, իրենց գրեթէ անբաժան ըլլալը Զապէլին կեանքի ճամբուն վրայ, ապագայի վերաբերմամբ որոշ շողեր էին նետեր: Պետիկեան իրեն շատ անգամ «բաջի ջան» կ'ըսէր փոխանակ անունը տալու, թեեւս նկատած ըլլալով որ օրիորդը անտարբեր չէր իր նկատմամբ եւ չուզելով յոյսեր ներշնչել անոր:

Պետիկեանի ծրագիրները ծանօթ էին Զապէլին՝ վերադառնալ արտասահման, շարունակել ուսումը եւ Երկիր վերադառնալով ամբողջովին նուիրուիլ իր ժողովուրդին ազատագրման գործի:

– Ի՞նչ ունի իմ բաջի ջանը, – ըսաւ Պետիկեան՝ Օրիորդ Զապէլի մօտենալով մեղմութեամբ. – Ինչո՞ւ սեւ ու մութ ամպեր պատեր են ճակատդ Ալագեազի նման...

– Բայց ընա՛ւ տխուր չեմ: Կը մտածէի, ընդհակառակն, ձեզ երեքդ ալ, վաղը գիշեր իմ համեստ սենեակս հրաւիրել՝ այս իրիկուան հաճելի ժամանցը շարունակելու համար: Խթումը հոս տօնեցինք, Ծնունդը ինծի մօտ կը տօնենք:

Մելինէ ուրախութենէն ծափահարեց:

· Երթանք, մայրի՛կ, քեզ լաւ մը կը փաթթեմ տաք շալերու մէջ: Զես մսիր... Երթա՛նք:

Մայրը լսել անգամ չէր ուզեր: Ցուրտը կը դուրս չէր ելլար, գիշե՞րը դուրս պիտի ելլար, ան ալ այս ցուրտ ձմեռը: Աղջիկն ալ չէր կրնար երթալ. մինակ անյարմար էր գիշեր ատեն:

Մելինէն օգնութեան կանչող նայուածքով նայեցաւ Զապէլին եւ Պետիկեանին:

– Շատ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ դուք ալ գայիք, – ըսաւ Պետիկեան. – Գալով Օրիորդ Մելինէին, ես կ'ընկերանամ իրեն եւ կը բերեմ ձեզ կը յանձնեմ զինքը:

Տովինար կը տատանուէր: Ինք բաւական ազատամիտ էր, բայց «գիւղացիները ի՞նչ պիտի ըսեն»ը կը մտահոգէր զինք:

Զապէլ ինքն ալ մօտեցաւ Տովինարին.

– Այնպէ՛ս ուրախ պիտի ըլլայի, եթէ Մելինէն գար վաղը իրիկուն մեզ հետ ժամանակ անցընելու: Երիտասարդ աղջիկ է, կեանքով լեցուն, բնատարկեալի կեանք մը վարել կու տաք իրեն: Պիտի թոյլ տաք, չէ՞...

Վերջապէս, Տովինար տեղի տուաւ:

Հիւրերուն երթալէն վերջ, Մելինէ իր սենեակն ելաւ: Երջանի՛կ էր: Բան մը լոյսի ճառագայթի մը պէս կ'անցնէր աչքերուն առջեւէն: «Քոյր»ը, իր քոյրիկն է միա՛յն, իր բաջի ջանը: Ուրեմն, ինքը կրնայ, առանց իր սիրած Օրիորդ Զապէլին դաւաճանելու վախին, երազե՛լ, երազե՛լ թերեւս եւ յուսալ...

Մելինէ, հակառակ ցուրտին, բացաւ պատուհանը: Ծովը, գեղեցիկ Մարմարան, երկու քայլ հեռուէն իր ալիքները կը նետէր դէպի ափ: Տեսարանը շատ ծանօթ, շատ մտերիմ էր իրեն, բայց այդ գիշեր բան մը փոխուած էր, ալիքները աւելի մեղմ էին ափին վրայ փշրուած ժամանակ ու կը մրմնջէին. «Յուսա՛... յուսա՛»...

16

Շուտով գիւղացիները զարմանքով տեսան, որ Մելինէն ալ կը մասնակցէր տեւտուչի եւ Օրիորդ Զապէլի պտոյտներուն, մանաւորապէս Կիրակի օրերը:

«Մելինէն չի քալեր, կը թռի» կ'ըսէին անոնք՝ գիւղխնին տխրութեամբ շարժելով: Մելինէն իրենց գիւղին մէջ ծնած քիչ մը իբր իրենց աղջիկը կը նկատէին: Ալ մտերմութեան պատճառո՞վ էր արդեօք որ ան յիմարաբար մերժած էր Տիար Գալուստեանի պէս հարուստ մարդու մը ամուսնութեան առաջարկը: Ո՞ւր պիտի երթայ այս ճամբան: Մայրը գոնէ ինչո՞ւ խելքի չէր բերեր իր աղջիկը:

(Շար. 58)

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef
d'établissement
pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE
ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)
Տօամ
Հինգ Արար
Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16-ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ :

— ՄԵԾ ՊԱՀՔ —

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ — ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. — Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 26
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց, Միջինք
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.—

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ — ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

եւ

ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ

նիւթ ունենալով

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան

Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14.30-ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Մուտքը ազատ է:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ձեզ կը հրաւիրէ
Միջինքի
տարեկան աւանդական իր ճաշին
Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12.30-ին
Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը
Հեռաձայն. —
04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SOIREE DE PRINTEMPS

organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du "CARNEGIE-HALL"
le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas
(vin et café compris) : 20 Euros
Inscriptions : avant le lundi 24 mars en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

Soirée COUSCOUS

La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

La Section «SEVAN» de Vienne
organise
UNE

VENTE VIDE GRENIER DE PRINTEMPS

Dimanche 6 avril de 14h à 19h
à la M.C.A. de Vienne

Participez nombreux à cette action de bienfaisance en vendant ou achetant divers objets :

bibelots — objets décoratifs — vaisselles — livres — CD — tableaux — objets artisanaux — bijoux etc . . .

Restauration sur place ou à emporter

Renseignements et inscriptions pour participation :
avant le 31 mars
au 04 74 53 25 91

L'UGAB-FRANCE
et LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent
une présentation-vente de l'ouvrage de
GERARD CHALIAND

MEMOIRE DE MA MEMOIRE

le vendredi 4 avril à 20 heures 45
au Centre Culturel A. Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(métro Courcelles)
—— Entrée libre ——

UGAB

XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS

Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 27
JEUDI
27 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·653 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·653

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՞ւր Կ'երթաց Հովիւը

Հարցականը թելադրուեցաւ Իրաքի պատերազմին քաոսին մէջ տեղ գտած նախկին տխուր իրականութենէն: Ամբողջ հօտ մը անգլուխ ձգուած է կրակին ու մահուան դէմ որոնց սաուգութիւնը անք ծակելու յստակութեամբ կ'երեւէր ամիսներ առաջ իսկ: Ու հարցումին չափ արտառոց կը հնչէ պատասխանն ալ. «Հովիւը մեկնած է Ամերիկա ուր կը գտնուի ամիսներէ ի վեր»:

Տեղեկութիւնը ընդվզումի, ցասումի արդար չեշտով հասաւ կրակին տակէն, հարց տալու համար թէ ներկայի պայմաններուն մէջ ո՛վ պէտք է մտածէ իր հովիւէն լքուած հօտին մասին. եւ ըսել որ նոյն արդար ցասումը կը տարածուէր թեմին տէր պապայէն մինչեւ Էջմիածնի գահակալին վրայ: Իրաքի հայութեան աւելի քան մտահոգիչ կացութեան տեղեկատուն՝ Իրաքահայ Սեպուհը, պարբերական խմակներով արթուն կը պահէ Սփիւռքի ու նաեւ Հայաստանի մեր շրջանակներուն սիրտհատնումն ալ, զարմանքն ու զայրոյթն ալ:

Իսկ այդ բոլորին դէմ համոզիչ ըլլալու ամէն յաւակնիչէ զուրկ էր տրուած պատճառաբանութիւնը թէ Իրաքի առաջնորդը ԱՄՆ կը գտնուի, բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւն ապահովելու նպատակով... Նոյնն էր պարագան, անոր մօտալուտ վերադարձին լուրին:

Իրաքահայ Սեպուհը որ համայնքային պաշտօնի տէր մէկն է ու կը տեղեկագրէ «բազմաթիւ իրաքահայեր»ու կողմէ, հասկնալի է որ հաւատք չընծայէ թէ՛ օժանդակութեան պատճառաբանութեան, թէ՛ վերադարձի հաւաստումին: Մանաւանդ որ Մարտ 21 թուակիր անգլերէն նամակ մը, ղրկուած՝ ԱՄՆ–էն, Սիմոն Գաբրիէլ ստորագրութեամբ, ձախաւեր մէկ պաշտպանողականը կ'ընէր Իրաքի առաջնորդ Աւագ Արք· Ասատուրեանին, զինք նմանցնելով պղդատու այն ծառին որուն քար նետողները շատ կ'ըլլան...:

Իրաքի հայութիւնը առանց պատերազմի մը պայմաններուն ալ օժանդակութեան կարօտ էր, ինչպէս դժուար չէր նկարագրել երկրին ծանօթ կացութենէն: Սակայն, Պաղտատէն այսօր հասած խմակները օժանդակութենէն ալ առաջ, տիրութեան, տիրոջ կարօտը կը մատնեն. կը բողոքեն հանդէպ՝ բացակայութեան դիրքի մը, դէմքի մը զոր մեր պարագայականին փարած սովորամոլութեամբ այնքան կը սիրենք «հովիւ» կոչել...: Իր հօտը սարսափին դէմ առանձին ձգած առաջնորդը, կամ անոր վերադարձները, փոքրաւորները, կը մտածե՞ն արդեօք թէ ո՛ւր կրնան «վերադառնալ» երբ այդ հօտը հովիւի նոր հասցէ մը ընտրէ իրեն համար: Կամ ո՞վ կ'ըլլայ նման խոտորումի մը բուն մեղաւորը:

Մեր հեռաւոր ու մօտաւոր անցեալը լեցուն է Աւագ Արք·ի հակադիր տիպարներով: Կը բաւէ բանալ Թէոդիկին «Գողգոթա հայ հոգեւորականութեան» հատորը, գտնելու համար մահուան տանող ճամբուն վրան ալ, մահուան մէջ ալ իրենց հօտէն անբաժան մնացած հովիւներ. անոնք որոնք «իրենց հօտին հետ պատարագուեցան Ցեղին մարտիրոսութեան Բագինին վրայ, անաղարտ պահելով Հայ – Քրիստոնեայ անունենին»:

Օրինակնե՞ր: Գոնիա – Հալէպ – Տէր Զօր ճամբով 1916–ին Պաղտատ աքսորուած Պոլսոյ Զաւէն պատրիարքը, Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն մասնակից Սահակ Քհնյ. Միրոյեանը, Նիկոմիդիոյ ծերունազարդ առաջնորդ Ստեփանոս Արք· Յովակիմեանը որ «ճշմարիտ առաջնորդի տիտղոսը տառապէս կ'արժեցնէ, կամովին խառնուելով առաջին կարաւանին (Յուլիս 24, 1915)», Խարբերդի Խորէն Քհնյ· Համբարձումեանը որ «կքած 85 տարիներու բեռին տակ, կ'իյնայ իր հօտին առաջքը, գլուխը բաց, ալեփառ մօրուքը հովէն տարուբեր, խեղայեղ վիճակի մը անձնատուր»:

Այս տիպարներուն ոգեկոչումը ա՛լ աւելի կը չեշտէ ամերիկեան կրակին տակ անգլուխ ձգուած հօտի մը նոյն այդ Ամերիկայէն օժանդակութիւն ապահովելու ճախորդ արդարացումը: Եւ ըսել որ մեր պատմութիւնը հարիւրներով, հազարներով կրնայ բազմապատկել առաջիններուն նմոյշները: Ճիշդ է, ժամանակները, բարքերը փոխուած են, ինչպէս հօտի եւ հովիւի ըմբռնումներն ալ: Սակայն, անձնազոհութենէն մինչեւ անձնակեդրոնութեան տրուած օրինակը, կարելի չէ՞ր միջին եզրով մը պատշաճիլ «արդիականութեան»:

Երէկուան ու ներկայի հակոտնեայ այս պատկերին անդրադարձը Իրաքի հայութեան ճակատագրին մտահոգութեան հետ, մեր օրակարգին կը բերէ երկար ատենէ ի վեր անտեսուած, ամեակներու, փառաւորումներու աղմուկով լռութեան մատնուած անդունդ մը:

Այն մէկը որ հետզհետէ կը լայննայ մեր հովիւներուն եւ հօտերուն միջեւ եւ ուրկէ մեր մեռեալներն ու ողջերը կը գոչեն.

«Ո՞ւր կ'երթայ հովիւը»:

Ա· Թ·

ԼՈՒՐԵՐ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Պատերազմը երթալով աւելի կը զօրանայ: Բայց կ'ըսեն աւելի դէշ պիտի ըլլայ վաղը, միւս օրը: Ամէն մարդ իր տունին մէջ է եւ կը սպասէ ե՞րբ ռումբ պիտի իյնայ: Ձայները շատ ուժեղ կու գան եւ տունը կը ցնցեն:

Ձեզի գրած էի որ մեր առաջնորդ Աւագը Յունուար ամիսէն մեզի ձգեց գնաց Ամերիկա եւ ըսեր է վեց ամիսէն պիտի գայ: Հիմա ո՞վ է մեր պատասխանատուն: Կաթողիկոս չկա՞յ որ պատիժ տայ իրեն: Էջմիածինէն ուրիշ մէկը թող ղրկէին: Լուրերէն ըսին, որ Հռոմի Պապը իր դեսպանին ըսեր է որ Պաղտատ պիտի մնայ, եւ ժողովուրդին օգնէ: Ասիկա ճիշդ է, ոչ թէ մեր Սրբազանին մեզի ըրածը: Այսօր հեռաձայն ըրինք եւ տեսանք որ Տէր Հայրն ալ ընտանիքին հետ փախեր է: Աս ի՞նչ տեսակ եկեղեցիի մարդիկներ են ասոնք: Հայաստանի Ամենայն Կաթողիկոսը պէտք է պատիժ տայ ասանկներուն: Աչքաչափ հայութիւն եւ մէկ հատ գլուխ չկայ:

Շատ Հայեր Ամման եւ Սուրիա գացին: Բայց ով որ կ'երթայ աստեղէն, տունը կը պարպեն: Այսօր միայն դուրս ելանք հաց գնելու եւ հիմա նորէն սկսաւ կռիւը: Լաւ է լոյս կայ եւ հեռաձայնի գիծ, գոնէ լուր կու տանք մեր մասին հայ ժողովուրդին, աշխարհին չորս կողմը: Ամերիկայի «Ասպարէզ» թերթը կարդացի on line, տեսայ կը պաշտպանէ մեր Սրբազան Աւագը, եղեր ետ պիտի գայ: Ամօթ է ասիկա: Ինչպէ՞ս պիտի գայ. հոս կրակ կը թափուի ամէն տեղ: Ամօթ է «Ասպարէզ»ին որ կը պաշտպանէ Սրբազան Աւագ Ասատուրեանին, իբր թէ ըսելով որ արձակուրդի գացեր է: Օգնեցէք մեզի որ աս պատերազմը կենայ: Ամէն տեղէն թող գրեն եւ կեցնեն պատերազմը:

ՍԵՊՈՒՀ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Մարտ 25

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԵՒ ԲԱԶՄԱՀԱՐԻՒՐ ԶՈՀԵՐ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՊԱՂՏԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Իրաքի մէջ, ո՞ւր հասած են անգլեւամերիկեան ուժերը, որքա՞ն զոհ կայ, որո՞նք են այդ զոհերը, այս բոլոր հարցումներուն, կարելի չէ ստոյգ պատասխաններ գտնել: Կողմերը կու տան իրենց ուզած տեղեկութիւնները, ամերիկեան մեթոխներու գործելակերպը, այսինքն՝ ապալրատուութիւնը ի չինծու լուրերը թոյլ չեն տար որ ուեւէ մէկը կարենայ յստակ գաղափար մը կազմել կացութեան: Իրաքեան աղբիւրներն ալ, պարզ է, ջանք պիտի թափեն որպէսզի բանակին եւ ժողովուրդին բարոյականը բարձր պահուի, բայց եւ այնպէս կարելի չէ քօղարկել որ անգլեւամերիկեան զօրքը լուրջ դժուարութիւններու կը բախի: Այս ուղղութեամբ հաշիւները բոլորովին սխալ ելած են: Զօրքերը բուռն ընդդիմութեան կը հանդիպին, Իրաքցիներու համար այս յարձակող բանակը չի ներկայացներ այն «ազատարարները» որոնց մասին կը խօսէր Պուշ...: Անորոշ էր, օրինակ, Մարտ 25–ին, Պասրայի վիճակը: Ամերիկացիք հաղորդեցին թէ բնակիչները (Շիի) սկսած են ապստամբիլ եւ կրակել իրաքեան ուժերու վրայ: Ցետագային, այս լուրը հերքուեցաւ եւ յաջորդ օրն ալ ոչինչ ստոյգ էր:

Բուռն կռիւներ տեղի ունեցած էին եւ կ'ունենային Նաճաֆ, Նասիրիյա: Ծանօթ չէ Ում Քասրի կացութիւնը, թէեւ Բրիտանացիք կը պնդեն որ տէրն են քաղաքին: Նաճաֆի մասին, Ամերիկացիք խոստովանելով որ հակամարտութիւնը կատաղի է, կը յայտնեն նաեւ թէ 600 Իրաքցիներ մեռած են: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յստակ է այն է որ ոչինչ կ'ընթանայ ինչպէս Ուաշինկթըն նախատեսած էր եւ Արաբները կը մաղթեն որ ԱՄՆ նոր Վիէթնամի մը համը առնէ: Պաշտպանութեան նախարար՝ Ռ· Ռըմսֆելտ ստիպուեցաւ յայտարարել թէ պատերազմին վերջաւորութիւնը չէ այլ՝ սկիզբը: Ան կրնայ տեւել շաբաթներ, ամիսներ, բայց եւ այնպէս յառաջդիմութիւնը արագընթաց է եւ աւելի քան 3500 իրաքցի գերիներ կան: Արտաքին նախարարն ալ գոհ է գործողութեանց ընթացքէն, ընդունելով հանդերձ թէ հարկ է «դժուար օրերու» սպասել:

Պաղտատի, բայց նաեւ Մուսուլի վրայ ռումբերը կը շարունակէին տեղալ Մարտ 26–ին, մինչ աւազամրրիկը թեթեւցած էր, ինչ որ, դժբախտաբար, կը դիւրացնէր ռմբակոծութիւնները: Մինչ անգլեւամերիկեան զօրքերու յառաջընթացը դանդաղած է դիմադրութեան պատճառով, ամերիկեան սպայակոյտի պետը բացատրած է որ այդ դանդաղութեան պատճառը կու գայ իրենց ռազմավարութենէն՝ խնայել բնակիչներուն..., այդ «խնայուած»ներուն մէկ մասը, նաեւ մանուկներ, հիւանդանոցները լեցուցած են արդէն: Այդ խնայուածներուն մաս կը կազմէ նաեւ Պասրայի բնակչութիւնը, որ զրկուած ջուրէ, սնունդէ, համաճարակի վտանգին տակ է: Ըստ մարդասիրական կազմակերպութեանց «մարդկային աղէտ մը» կը սպառնայ:

Երկու Բրիտանացիներ եւս զոհ գացած են «բարեկամական կրակոցներու» (ֆրենտլի ֆայրս): Հրասայլի վրայ կը գտնուէին, երբ նոյնանման ուրիշ հրասայլէ մը կրակ բացուած է իրենց վրայ:

Իրաքի հիւսիսային շրջանի բնակչութիւնը ողբերգական կացութեան մէջ է:

8,5 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Բոլորովին անսպասելի (?) կերպով, Մարտ 25–ին, Ուաշինկթըն որոշած է 8,5 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը կատարել Թուրքիոյ, մինչ, կը գրէ «Ֆիկարօ»յի տնտեսական յաւելուածը, Մարտ 26–ին, Էրտողան կը շարունակէ մերժել

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՊՈՒԱԾ ՔՐՏԱԿԱՆ ԳԻՒՂԸ»

Քրտական «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթը Մարտ 25–ի թիւին մէջ Հայաստանի քիւրտ փոքրամասնութեան առընչուած երկու նիւթ ունէր· առաջինը յետ մահու հրատարակուած հարցազրոյց մըն էր Երեւանի ձայնասփիւռին քրտական հաղորդումներու մէկ պատասխանատուին» Ահմէտի Կոկէի հետ, երկրորդը նոյն փոքրամասնութեան մասին էջ մը:

Հայաստանի քիւրտ համայնքը որ անցեալին մինչեւ 70 հազար եղած է, այսօրուան 40 հազարով ալ երկրին մեծագոյն փոքրամասնութիւնը կը հանդիսանայ: Փոքրամասնութիւններու համակարգումի խորհուրդի անդամ ու Քիւրտերու ներկայացուցիչ Գինեաւէ Համիտ որ 1950–ին Արագածի մէկ գիւղը ծնած տընտեսագէտ մըն է, լայն տեղեկութիւններ կու տայ· Քիւրտերը առաւելաբար խմբուած են Ալագեազի, Թալինի, Հոկտեմբերեանի շրջանները: Որոշ գիւղեր մինչեւ այսօր ելեկտրականութիւն, ջուր չունին. բայց ամէնէն մեծ դժուարութեան կը բախին կրթական գործունէութեան մէջ: Դասագիրքի նեղութիւն ունին, նոր նոր սկսած են վերջերս իրենց ընդունած լատինական այբուբենով դըպրոցական գիրքեր հրատարակել:

Երկրին տնտեսական դժուար կացութիւնը իրենց ալ նեղութիւն կը պատճառէ ու շատ մը Քիւրտեր Հայերու նման արտագաղթած են:

Քրտական հաղորդումներու մասին Ա· Կոկէի հետ կատարուած հարցազրոյցին էջին վրայ աննշան թուացող մանրամասնութիւն մը բաւական պերճախօս է, յատկապէս շրջանին քաղաքական ներկայ զարգացումներուն մէջ: Ա· Կոկէի ծանօթացման տողերուն մէջ ըսուած է թէ ան 1937–ին ծնած է Շամիրամի մէջ որ «Հայաստանի կապուած քրտական գիւղ մըն է»...

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-Գ-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Չեմ կարծեր որ սովետական շրջանին թերթի կամ գիրքի մը լոյս աշխարհ գալը մեծ եւ հանդիսաւոր հանդէսներու առիթ ստեղծէր:

Սփիւռքի մշակութային միութիւն կոչուած ժամանցի ակումբներէն ներածուած այս սովորութիւնը, այսօր լայն ծաւալ ստացած է անկախացած Հայաստանի մէջ եւ ճոխացած սովետական դարձուածքներով, հասնելու մինչեւ անձի պաշտամունքի, ստալինեան օրերու կարօտով...:

Անոնցմէ մի քանիին ակամայ ներկայ գտնուեցայ, հեղինակներուն անձնական հրաւէրով: Ընդհանրապէս հինարկի մը տնօրէնը կը նախագահէ որ տակաւին իր իմացական կարողութիւններուն տէր՝ տարեց ակադեմիկոս մը կ'ըլլայ գլխաւոր ներկայացնողը, եթէ նորատիպ հատորի մը մասին է խօսքը:

Հեղինակը, բեմին վրայ, ծայր աստիճան ամօթխածութեամբ, ծունկերը իրարու կպցուցած, դատապարտուածի երեւոյթ առած, պզտիկ ժպիտ մ'ալ այտերուն վրայ, կը սպասէ հանդիսականներու վճիռին, որ միշտ, առանց բացառութեան՝ կ'ըլլայ գերադրական: Եթէ ճարտարապետ է՝ կը համեմատուի Տըրդատի, Մոմիկի եւ առ նուազն Թորամանեանի հետ: Եթէ եկեղեցական է՝ ինքնաբերաբար Խրիմեան Հայրիկը կը դառնայ համեմատութեան եզրը: Եթէ Մխիթարեան միաբան է՝ համազօր կը դառնայ Ալիշանի կամ Չամչեանի: Եթէ բանաստեղծ է Թումանեանի, Իսահակեանի ժառանգորդ կը նկատուի... եւ այսպէս ներկաները գինովցած, երկար – երկար կը ծափահարեն, գնած գիրքերը ստորագրել կու տան, ուրախութենէն թէ ամօթէն կարմրած հեղինակին, կը սփոփուին ախորժաբեր աղանդերներով եւ զովացուցիչներով եւ տակաւին բոլորովին չհեռացած սրահէն, կը կատարեն իրենց անձնական գնահատանքները որ ամէն անգամ չեն ներդաշնակուիր բեմէն լսուածներուն հետ:

Ներկայիս, ընկերային կեանքը այնքան անգոյն է, որ Երեւանցին ինչպէս սպաննել չգիտնալով իր ձանձրոյթը, ստեղծած է նաեւ պարբերաթերթերու շնորհահանդէս: Ամէն թիւ որ լոյս կը տեսնէ, սովորաբար արտասահմանցի հովանաւորի մը մեկենասութեամբ, կ'արժանանայ ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍԻ, հեղինակներու ներկայութեան եւ եթէ յաջողին պատահական բարերարին սրտին լարերուն հասնիլ, ապահոված կ'ըլլան նաեւ յաջորդ թիւը նոյն պարբերականին: Եւ այսպէս առանց մտածելու թէ ո՞ւր կ'երթան, ի՞նչ իմաստ ունին շնորհահանդէսները, երբ գիրք կարդացող չկայ... եւ մասամբ մըն ալ իրաւացի կը գտնեմ կացութիւնը, քանի այնպիսի յիմարաբանութիւններ լոյս կը տեսնեն վերջերս, աւելորդապաշտական, հեթանոսական (իբրեւ թէ) մշակոյթի մը վերադարձ, հոգեբանութեան անունով գրուած ցնդաբանութիւններու, ցեղապաշտական եւ մտացածին աղանդներու նուիրուած բազմահազար էջերու, որ խորհրդային կարգ – կանոնին վարժուած ընթերցողը շփոթութիւն կ'ապրի եւ կը գոհանայ իր հօրմէն մնացած ընտանեկան գրադարանի հին հատորները թերթատել կամ լաւագոյն պարագային ռուս դասականներու ընթերցումին նուիրելով ինքզինք, մինչ իր երիտասարդ զաւակները համակարգիչի առջեւ են նստած օրն ի բուն եւ աւելի փոքրերը «Ալֆրէտի սենեակի» անցուդարձերուն կը հետեւին կամ Կրանտ-Քէնտիի խամաճիկները կը դիտեն հեռատեսիլի կայանէն:

ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ ՁԻԵՐԸ

Հոմերոսի Իլիականին առանցքը կը կազմէ Տրովադայի ձիուն պատմութիւնը, ուր ագահ Յոյները, տիտանական չափերով փայտէ ձի մը նուէր կը ձգեն պաշարուած Տրովադացիներուն եւ առժամապէս կը հեռանան քաղաքի պարիսպներէն...

Մնացածը գիտենք թէ ինչպէ՞ս ձիուն մէջ պահուըտած զինուորները գիշերանց կը յաջողին քաղաքին դռները բանալ եւ անառիկ Տրովադան, նուէրով մը՝ կը դառնայ քարուքանդ...:

Կրնայ ըլլալ որ վիպական ըլլայ միայն հնագոյն գրականութենէն եկող այս աւանդութիւնը, բայց հիանալիօրէն կը պատկերացնէ «նուէրներու» ի կարողութեան պարունակած վտանգները:

Անցեալները քիչ մը տաղնապած եւ կասկածանքով կարդացի հայ մամուլի էջերէն մէկուն մէջ, որ այս տարի ալ, Միացեալ – Նահանգները, 90 միլիոն տոլարի յատկացում կ'ընեն Հայաստանին, «որպէս մարդասիրական օգնութիւն»...:

Միշտ առեղծուած եղած էր ինծի համար թէ այսքան նուէր ո՞ւր կը վերջանայ, քանի մեր թերթերը առաջին մասը միայն կը յիշեն: Ոչ ոք հետեւած է անոնց կատարած ընթացքին:

Օգտուելով ունեցած մտերմութիւններէս, մեր երկրին տնտեսական բարձր ոլորտներու մէջ գտնուող անձերու հետ, կը պարզուի որ այդ յատկացումին 50 միլիոնը կը գրպանեն Միացեալ – Նահանգներու համար մեր հայրենիքին մէջ ծառայութիւն մատուցող հայ եւ օտար ամերիկեան հպատակութիւն ունեցողները, որոնց ամէն օր կարելի է հանդիպիլ առաջին կարգի պանդոկներու դահլիճներուն մէջ: Աստուած միայն գիտէ թէ ինչ «գործ» կ'ընեն, կարեւորը այն է, որ յանուն աղքատութեան եւ շուտով սովի եզրին հասած մեր մինուճար հայրենիքին, այս անկոչ «բարերարները» կրնան զեղխ կեանք մը ապրիլ (*):

* * *

Չեմ կարծեր նոյնիսկ որ այդ գումարը մեր դրամատունները մտնեն. անոնք իրենց երկրին մէջ պէտք է ստանան իրենց վարձատրութիւնը:

Իսկ մնացեալ 40 միլիո՞նը ... որ իսկական նուէրի բաժինն է, կը տրուի ապրանքի տիտղոսի տակ: Ապրանքներ որ պէտք է ըլլան ամերիկեան, եւ գան Միացեալ – Նահանգներէն... մէկ խօսքով, մեր կարօտեալ երկրին նուէր մը որ ծառայէ հիմնականօրէն ամերիկացի արտադրողներու ... Տրովադայի փայտէ ձիուն նման բան մը, որ հազարաւոր տարիներ յետոյ, նոյն մեքենայականութեամբ կը կրկնուին:

– Ընծայաբեր Յոյնէն անգամ կը վախնամ – timeo danaos et dona ferentes, կ'ըսէ հին պատմիչը(*): Նոր պատմիչն ալ պէտք է միշտ հարց տայ թէ այս առատաձեռն յատկացումներուն, Տրովադեան փայտէ ձիերուն ետեւ ի՞նչ թաքնուած է արդեօ՞ք...:

Ի պատիւ մեր ժողովուրդին եւ անոր մեծահարուստ բայց ազնիւ զաւակներուն, պէտք է ըսել որ միակ իսկական օգնութիւնը՝ իրենց կատարածն է որ հարիւր տոկոսով կը մնայ Հայրենիքին:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ մարդ քիչ մը ուշադիր ըլլայ, կ'անդրադառնայ թէ ինչե՛ր կը պատահին մեր երկրին մէջ, որ առանց անդրադառնալու, ամէն օր մեզ քչիկ մը կը շեղեն մեր ինքնութենէն, զոհելով մեր դարաւոր արժէքները, համաշխարհայնացումի համայնակուլ մեհեանին...:

Այս երկրորդ անգամն է կը նշմարեմ որ ԱՐՄԷՆԻԱ պանդոկը որպէս աթոռ կը ծառայէ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՍՈՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ համագումարի մը: Հիւրանոց մը որ սեփականութիւն դարձած է աղանդաւոր ՄՈՐՄՈՆՆԵՐՈՒ, չեմ կարծեր որ այնքան հետամուտ ըլլայ դրամական շահեր ապահովելու մեր երկրին մէջ (որուն կարիքը երբեք չունի այդ աղանդը) բայց անոր փոխարէն հիանալի յենակէտ մըն է, նախակովկասեան լեռներու, այս աչքէ հեռու, եւ համակիր իշխանաւորներու մեղսակցութեամբ, կորսուած խաղաղ անկիւնին մէջ, գաղափարներու կոյս անդաստան, արեւմուտքի եւ իր խեղաթիւրուած ծէսերը եւ աղանդները տարածելու...:

Հոն էր որ պատահմամբ հանդիպեցայ փարիզեան հանրութեան վրայ ծանօթ հայ ամերիկահպատակ անձի մը, որմէ ամէն ինչ կարելի էր սպասել բացի հայրենասիրական կարօտով մաշողի մը ախտանացութենէն...: Բնաւ չզարմացայ երբ յետագային իմացայ որ եկած է Երեւանի ամերիկեան համալսարանին մէջ, միամիտ ուսանողներուն եւ հիւրերուն ներկայացնելու ամերիկեան մշակոյթին գերազանցութիւնը, մարդկայնութիւնը, ժողովրդավարութիւնը, գերազանցօրէն աւելի վսեմ եւ մարդկային քան... ֆըրանսականը որ «կեղծիքի վրայ հիմնուած» է եղեր... Կրնա՞ք երեւակայել թէ ի՞նչ յարմար նիւթեր են Երեւանցիին համար:

Կրկին ցաւ կը զգաս երբ իմանաս թէ պարզ ժողովուրդը չէ միայն որ կը հեռանայ Հայաստանէն, ապօրինի եւ վըտանգաւոր ճամբաներով: Վերոյիշեալ «մարդասիրական» հաստատութիւնները, իրենց կեդրոններուն ճամբով կը գտնեն, կը զտեն երկրին կարող երիտասարդութիւնը, կարելիութիւններ կը ստեղծեն մասնագիտանալու իրենց միջազգային կեդրոններուն մէջ (օրինակ Փեշտայի ՍՈՐՈՍ Հիմնարկ) լաւագոյն վարձատրութիւններու առաջարկներով կը դիւրացնեն անոնց արտագաղթը դէպի դրամատիրական իրենց երկրամասը, ու կը պարպեն նաեւ մեր երկիրը իր ապագայ սերունդէն...:

Այս աղէտին առաջքն առնելու համար, պետական ոչ մէկ մտահոգութիւն կը նշմարուի հորիզոնին վրայ ... տակաւին:

(*) Վիրգիլիոս

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿԱՅԾԼՏԱՅՈՂ ԵՐԳԵՐՈՒ ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

«Կ'ենթադրեմ թէ այս խտասալիկը իր գողտրիկ անկիւնը կ'ունենայ հայ մանկական երաժշտութեան բնագաւառէն ներս, գէթ փոքր նորութիւն մը կրնայ բերել հայ տուներէն ներս» կը գրէր գովելի համեստութեամբ, իր ուղարկած սալիկին հետ, որ կը պարունակէ հեղինակին եղանակաւորած երգերէն ճոխ ծաղկեփունջ մը, մանկական մեղեդիներ՝ իրեն ծանօթ բանաստեղծներու մանկական քերթուածներու վրայ:

Զարմանախառն ուրախութեամբ ընդունեցայ սոյն խտասալիկը: Բայց խոստովանիմ թէ ես աւելի կը սպասէի Սիրվարդ Գարամանուկի ստեղծագործական բեղուն «Ռոմանսներու» արձանագրութիւնները՝ քնարական բնոյթով երգերու շարքը հիմնուած զանազան բանաստեղծութիւններու վրայ եւ որոնց նուագարանային ընկերակցութիւնը վստահուած պիտի ըլլար Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի նուագախումբին, անշուշտ ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Միրզոյեանի եւ Օփերայի սիրուած սոփրանօ Իրինա Զաքեանի մենակատարութեամբ:

Սակայն ինչ փոյթ երբ ըսենք թէ այս ստացած խտասալիկը կ'ընդգրկէ փոքր քերթուածներ, խմբագրուած մեր այժմու փայլուն քերթողներէ, սահմանուած մանուկներու, որոնք հիւթեղ եւ ադամանդանման երգերու վերածուած են:

Պոլսահայ երգահան – երաժիշտ Սիրվարդ Գարամանուկ հայ երաժշտական իգական սեռին բարձրարժէք վիպապաշտական արտայայտութիւններով ստեղծագործող երգահան է:

Կարդալով խտասալիկին կցուած գրքոյկը, կը տեղեկանանք թէ ան ծնած է Պոլսոյ Սկիւտար թաղամասին մէջ, 1912 Դեկտեմբեր 1-ին, եւ դաշնամուրի վրայ կեդրոնացած երաժշտական ուսումը կատարելագործած է Պոլսոյ քաղաքապետարանի երաժշտանոցը, ուրկէ շրջանաւարտ եղած է 1939-ին:

Իր ուսուցիչները գնահատելով իր բնածին յատկութիւնները ոչ միայն դաշնամուրի, այլեւ ստեղծագործական բնագաւառին մէջ, թելադրած են որ գէթ մասնաւոր դասերով ան զարգացնէ իր յօրինելու կարողութիւնը, տրուած ըլլալով, որ այդ շրջանին երգաստեղծութեան դասարան գոյութիւն չունէր սոյն քաղաքի երաժշտանոցին մէջ:

Ինչպէս որ գիտենք այս հարուստ հոգիի տէր արուեստագիտուհին յօրինած է բազմաթիւ մեներգներ, բազմաձայն խմբերգներ, իրեն յատուկ երաժշտական գեղագիտական բարձր ոճով, նուագախումբի ընկերակցութեամբ երգչախումբի ծաւալուն «Երգ Պետրոս Դուրեանի» յօրինում մը եւ «Ախթամար» քանթաթը՝ լայնաշունչ ստեղծագործութիւնը՝ մեներգողներու, համանուագախումբի եւ մեծ երգչախումբի համար:

Պէտք է ընդգծել թէ այս առընչութեամբ, Գարամանուկի կենսագրութեան տեղ տրուած է միջազգային հրատարակութիւններու մէջ, ընդ որս՝ International Who's Who of Women և New Grove Dictionary of Musicի զանազան խմբագրութիւններու մէջ:

Սիրվարդ Գարամանուկի երաժշտութիւնը խորապէս հայաշունչ է եւ գիտարուեստականօրէն հիմնաձայնային երաժշտութիւն մըն է, ճոխ իգական նրբութիւններով, գեղահիւս ոճով եւ հարուստ զգայնութիւններով: Անոր գեղեցիկ մեղեդիներ յօրինելու բնատուր տաղանդին ու շնորհին համար՝ զինքը կը դասենք մեղեդիականներու շարքին:

Խտասալիկը պատրաստուած է Հայաստանի Սայաթ Նովա մանկական երգչախումբի կողմէ, մեր անկրկնելի Թաթուլ Ալթունեան զաւակներուն՝ Ժիրայր եւ Ռուբէն եղբայրներու աշխատութեամբ:

Առանց չափազանց խտապահանջ ըլլալու խոստովանինք թէ, ընդհանրապէս Հայաստանի ենթահողը, որուն ծոցին մէջ ծնունդ առած եւ կերտուած մանկական երգչախումբերը, ունկնդրին անզըսպելի յուզումներ կը պատճառեն, իրենց յատկանշական միահիւս միասնականութեամբ եւ ձայնային բազմերանգութեամբ:

Բարեբախտաբար նկատելի է որ այս խտասալիկին վրայ, շնորհիւ Ռուբէն Ալթունեանի բարձրաճաշակ դաշնաւորումին, գեղարուեստական նոր որակով գործիքաւորումը, կ'արժեւորէ երգչախումբին որակը, այս լուսաճաճանչ երգերու պայծառ ու խայտացող մեկնաբանութեանց թարգմանը ըլլալով կը կազմէ յաջող ամբողջութիւն մը:

Արդարեւ՝ Ռուբէն Ալթունեանի գործիքային ընկերակցութեանց յօրինումները, իւրաքանչիւր երգին կու տայ երաժշտական տարածք, ընդլայնելով ճոխ ու հարուստ գունաւորում եւ հնչականութիւն, ասոր վրայ աւելցնելով իմաստալից պատկերացում: Օրինակի համար, «Սեւ փիսիկը»ի երգի ընթացքին քամանչան կատուի մլաւման թեթեւ ձայնը նոր մթնոլորտ մը կը ստեղծէ, «Թռչունը» ի յայտ կու գայ ուրիշ երաժշտական գործիքով, «Աքաղաղը»՝ խրոխտ կշռոյթով, «Ընկոյզները) փայտեայ «Քասթանեթ»ներով, «Ծնունդի զանգակները»՝ քանոնները կու տան զանգակներու տպաւորութիւնը եւ այլն, եւ այլն:

Խտասալիկի ունկնդրութիւնը կը սկսի հանդիսավարին հետեւեալ խօսքերով՝ «Ո՞վ է ըսեր, ե՞րբ է ըսեր, ո՞ւր է ըսեր, ճիշդը չեմ գիտեր, բայց լաւ է ըսեր. Չարը երգ չունի: Իսկ մենք մանուկներս, որ երգով կը քնանանք, երգով կու լանք ու կը խօսինք, անշուշտ չար չենք, շատ շատ ճարպիկ... եկուր դուն ալ մեզի հետ երգէ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկի խումբ մը պոլսահայ բանաստեղծներու խօսքերուն վրայ յօրինած մանկական այս երգերը...»:

Ու այսպէս մէկը միւսէն աւելի կայտառ, հաճելի, աւելի արագաշօս կշռոյթով, աւելի զուարթ կամ հանդիսաւոր

գոհարային գեղեցկութեամբ երգերը կը շարունակուին, ինչպէս «Դպրոցին», «Վարժարանին», «Սուրբ Մեսրոպ» եւ այլն, ձօնուած փոքրիկ երգերը զորս կ՚ըմբոշխնենք ամենայն սրտով:

«Կատու ունի՞ք ձեր տունը, կրկին հարց կու տայ հանդիսավարը, սեւ կամ ճերմակ, գունաղեղ, ոտքերուդ քսուելով կաթ ու մածուն խնդրելով», կատուներու, մուկերու համով հոտով երգեր, չմոռնալով միշտ նուագախումբի նուրբ մասնակցութեամբ:

«Մեզու ի՞նչ գործ ունի վը՛գ վը՛գ սենեակիս մէջ այս մեղուն, պատուհանը շուտ բացէք...», «մեղու»՝ իր մեղրահամ անոյշ կշռոյթով մեզ կը հրապուրէ այս երգը:

«Թիթեռները» ձայնաթրթիռ մեղամաղձոտութեամբ, արցունք խլող յուզումնալից մեղեդի մըն է: «Զատիկ ճուտիկը» թեթեւահոգի, հիւթեղ, համով իր յաջող երկու մենակատարներով՝ խանդավառութիւն կը ստեղծէ:

Ու այսպէս երեւոյներէք բուրումնաւէտ բանաստեղծութիւններով ու անսովոր թարմութիւն բերող հոգեկան խորունկ ապրումներու առաջնորդող զմայլելի եռաժշտութիւն մը կը պարուրէ ամէնուրեք:

Մեծապէս գնահատելով եւ սրտագինս շնորհաւորելով Տիկին Սիլվարդ Գարամանուկը իր այս օգտակար գործին համար, թելադրելով որ սոյն խըտասալիկը ոչ միայն հայ տուներէն ներս տեղ գտնէ այլ նաեւ մանաւանդ մեր վարժարաններուն մէջ:

Բ. Լ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

●

Պուշը, Պուտինն ու Քոչարեանը օդանաւով կը ճամբորդեն: Օդաչուն կը յայտնէ որ շարժակը խանգարում ունի և օդանաւը քանի մը վայրկեանէն կ՚իյնայ, կը ջախջախուի, իսկ միայն մէկ անկարգել կայ օդանաւին մէջ: Երեք Նախագահներէն միայն մէկուն փրկութեան հարցը կ՚որոշեն քուէարկութեամբ լուծել: Կը քըւէարկեն, Քոչարեան անկարգելը կը հագուի ու կը նետուի վար: Պուշը տարակուսած, կը հարցնէ Պուտինին. «Տարօրինակ չէ՞. երեք հոգի էինք, Քոչարեանը ո՞րկէ 30 քուէ ունեցաւ»:

⁂

Գերեզմանոցում թաղումից յետոյ, մընացել է միայն այրին:

Գերեզմանափորը բահով ուղղում է հողն ու հարցնում անմխիթար կնոջը.

— Իսկ քանի՞ տարեկան էր հանգուցեալը:

— 80-ը բոլորել էր:

— Լաւ էլ երկար է ապրել: Իսկ դո՞ւք քանի տարեկան էք:

— Ես՝ 79:

— Իսկ գուցէ էլ իմաստ չունի՞ տուն վերադառնալ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ, Մարտ 11-ին, իր մահկանացուն կնքած է ազգային - քաղաքական ծանօթ գործիչ տոքթոր Անդրանիկ Մանուկեան: Ծնած էր Խարբերդ, 1910-ին: Իր հանրային գործունէութեան ամբողջ երկայնքին, որպէս մասնագէտ բժիշկ, ապա, հայ աւետարանական համայնքի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան պատասխանատու պաշտօններ վարած անձնաւորութիւն մը, յարգուած էր ամբողջ գաղութէն:

⁂

ՍՈՒՐԻՈՅ Խորհրդարանի անդամ ընտրուած է, Մարտ 2 - 3-ին կայացած ընտրութեան ընթացքին, մէթր Սնպուլ Սնպուլեան, Բերիոյ թեմի թեկնածուն: 250 անդամներէ կազմուած Խորհրդարանին, Հալէպի նահանգին յաղթած 20 թեկնածուներէն մէկն է:

⁂

ՀԱԼԷՊԻ Աղաճանեան սրահին մէջ, Փետրուար 27ին, տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնախմբութիւնը, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութիւններու պետերուն: Սուրիոյ եւ Հայաստանի Փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է վերապատուելի Աւետիս Պոյաճեան: Գեղարուեստական հակիրճ բաժինէ մը ետք, բեմ ելած է օրուան բանախօս՝ Հ. Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան, միաբան Զմմառու եւ տեսուչ միաբանութեան Հալէպի ղըպրեվանքին: Ան հակիրճ կերպով ներկայացուցած է Վարդանանց ճակատամարտը: Անդրադարձած է այսօր հայ ընտանիքին եւ կրթարաններուն սպառնացող տկարացման երեւոյթներուն եւ նշած որ այդ վտանգէն փրկուելու եղը՝ «Հայ մտաւորականութեան սրբազան պարտականութիւնն է հսկել իրենց տոհմային ու կրօնական դաստիարակութեան վըրայ»: Արտայայտուած է նաեւ Բերիոյ թեմի առաջնորդը» Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, մէջբերելով Եղիշէ Արք. Դուրեանի մարգարէութիւններէն մին՝ «Բայց ինչ սէրդ հրապոյր՝ ինչ բոյր ուժ է նա որ քեզ հետը կը տանի» վերլուծած է այդ տողերը եւ չեշտած թէ Գողգոթայի ճամբով է որ պիտի հասնինք յաւիտենականութեան: Երեկոյթը փակուած է Պահպանիչով:

⁂

ՀՈԼԷՊԻ Լեւոն Շանթ սրահին մէջ, Փետրուար 22-ին, տեղի ունեցած է Ս. Օ. Խաչի Անի մասնաճիւղի դաստիարակչական յանձնախումբի վարչութեան մօտ աւանդ դարձած տարեկան հերթական ձեռնարկը «Գիտելիք եւ հմտութիւն» վերնագրին տակ, որ կը միտէր կանանց գիտելիքները հարստացնելու, մտային հորիզոնները ընդլայնելու: Բացման խօսքով ելոյթ ունեցած է յանձնախումբի վարչութեան ներկայացուցիչը՝ Ագնիւ Վարդանեան: Ապա, կատարուած է մըրցող խումբերու անդամներու ընտրութիւնը: Յանձնախումբին ատենապետուհին Նելլի Պարսումեան բացատրած է մրցումին օրէնքները:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Մարտ 5-ին, կազմակերպութեամբ Պոլսահայ Մէկ Միութեան, տեղի ունեցած է, գործող մշակութային, եկեղեցեկան կազմակերպութիւններու եւ յանձնախումբերու աշխատանքներու ներկայացման հանդիսութիւնը: Օրուան Նախագահուհին եղած է Ահունցիք քաղաքամասի քաղաքապետուհի՝ Նուշիկ Էլոյեան: Կանանց միջազգային Օրուան առթիւ կազմակերպուած այս հաւաքոյթին առթիւ, Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրատարած յանձնախումբի պատասխանատու Նազան Արթինեան հակիրճ պատկեր մը տուած է Միութեան ու մասնաճիւղի ստեղծման եւ զանազան յանձնախումբերու աշխատանքներու զարգացման մասին: Ձեռնարկի ընթացքին գնահատանքի արժանացած են ներկայացուած միութիւններէն ներս վաստակ ունեցող կին անհատներ:

ԾՆԾՂԱՑԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

●

«Ակօս» շաբաթաթերթը (Մարտ 21) Թուրք մամուլի «Աքշամ» թերթէն արտատպելով տեղ տուած է ծընծղաներու վարպետ Սարգիս եւ Արման Թոմուրճուքի գործունէութեան: Երկու եղբայրներ, որոնք իրենց հօր մահէն ետք շարունակած են անոր նախաձեռնած ասպարէզը:

Երկու եղբայրները նախ հետեւելով իրենց հօր իրմէ տարբեր ասպարէզ ընտրելու թելադրանքին, սկսած են ոսկերչութիւն ընել. սակայն, ծնծղայի չէնութիւնը աւելի գրաւիչ թուած է իրենց: Նախ մէկ եղբայրը, յետոյ միւսն ալ, որպէս աշկերտ սկսած են աշխատիլ իրենց հօրը հետ: Իսկ անոր մահէն ետք ամբողջութեամբ ձեռք առած են գործը:

Սարգիսին եւ Արմանին հայրը մինչեւ փակման թուականը (1977) եղած է այդ մարզին մէջ ամբողջ աշխարհի ծանօթ Զիլճեան հաստատութեան վարպետներէն: Երբ ծնծղաներու այդ հաստատութիւնը փոխադրուած է ԱՄՆ, ինք սկըսած է նոյն գործունէութիւնը տանիլ, իր աշխատանոցին մէջ:

Այսօր Սարգիսին ու Արմանին պատրաստած ծնծղաներու 99%-ը կ՚արտածուի 25 երկիրներու հասցէերով: 1984-էն ի վեր մշտական ներկայ են տօնավաճառներու, ներկայացնելով իրենց արտադրութիւնները: Կ՚ըսեն թէ իրենք մէկն են աշխարհի այն երկու հաստատութենէն ուր ծնծղաները ձեռքով կը պատրաստուին: Առաջնակարգ այդ ծնծղաներուն քով կ՚արտադրեն երկրորդ որակով ծնծղաներ ալ, որոնք աւելի աժան են: Առաջնակարգերու գինը 200 - 250 տոլարի միջեւ է: Միւսները կը գործածուին առաւելապէս սիրող երաժիշտներու կողմէ:

Երկու եղբայրներուն տարեկան արտադրութիւնը 15 - 20 հազար ծնծղայի չափ է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Օրիորդ Զապէլ զանազան պատրուակներով շատ անգամ չէր մասնակցեր պըտոյտներուն՝ իր երիտասարդ պաշտօնակիցները մինակ թողնելու համար, որոնք իր ներկայութեան ալ, թերեւս առանց գիտակցելու, ամէնէն աննշան նիւթերու մասին խօսած ժամանակ իսկ, իրենց ձայնով, նայուածքով, անչափելի ու անպարտկելի երջանկութիւն մը կ՚արտայայտէին:

Աւագ ուսուցչուհին, որ գողտրիկ բանաստեղծութիւններու հեղինակ էր եւ պահ մը դրիչը թողած էր գրածները ապրելու յոյսով, կրկին վերադարձեր էր իր դրիչին եւ տետրերուն, քիչ մը աւելի գունատ, աչքերուն մէջ քիչ մը աւելի մռայլ շեշտով, բայց արտաքնապէս նոյնքան հանդարտ:

Դառնութիւն չէր զգար: Պետիկեանի վերաբերումը դէպի ինքը չէր փոխուած բնաւ: Ան նոյնքան քաղաքավարի եւ մըտերմութիւն ցոյց կու տար, որքան առաջ, եւ կարծես ուրախ էր աւելի, երբ Զապէլ ալ ներկայ էր իրենց հաւաքոյթներուն եւ պտոյտներուն: Զապէլ սկըսեր էր արդէն իր «քրոջական» դերը կատարել երկու սիրահարներու հանդէպ, որոնք, կը խոստովանէր, «ստեղծուած էին իրարու համար»:

Երկու սիրահարներու մէջ չպատահեցան, չարտասանուեցան պայմանադրական խօսքեր: Կը զգային, որ աւելի երջանիկ էին քան ինչ որ կարելի է մարդկային բառերով արտայայտել, եւ թէ փայտէ փոքրիկ տան դրան առջեւ բաժնման ցաւն իսկ չէր յաջողեր նուազեցնել իրենց երանութիւնը, որ անչափ էր:

Օր մը շրջակայ ծովեզերեայ գիւղերէն, Սան Սթեֆանօ գացած ժամանակ, Պետիկեանը ուժով բռներ էր Մելինէի ձեռքը եւ իրենց առջեւ երկարող ճամբան ցոյց տալով հարցուցեր էր.

— Պիտի ուզէի՞ր կեանքի ճամբան ալ այսպէս քալել ինծի հետ, Մելի՛նէ:

Պատասխանի փոխարէն, Մելինէ մօտեցեր էր երիտասարդին, վստահութեան, ինքնուիրումի աննման ձեւով:

— Բայց քալել, նոյնիսկ եթէ ճամբան դժուար է:

— Դժոխքի մէջէն ալ... միշտ... յաւիտեան:

Մտահոգ էր նաեւ Մելինէի մայրը: Ամէն անգամ, որ բերանը կը բանար յանդիմանելու կամ աղջկան ապագային մասին իր վախը ըսելու, աղջիկը կը լռեցնէր զինքը ականջին շշնջալով.

— Ա՛խ, մայրիկ, ես այնպէ՛ս երջանիկ եմ, այնպէ՛ս...

⁂

Այդ շրջանին էր, որ Արան եւ ես հանդիպեցանք Մելինէին եւ մօրը, Զարոյի տունը: Ողբերգութեան նախօրեակին էր: Ամուսինս եւ ես հիացեր էինք այդ գեղեցիկ, չքնաղ եւ երջանկութենէն թըռչող աղջկան առջեւ:

Մայր ու աղջիկ եկեր էին Զարոյին յայտնելու, որ Պետիկեանն եւ Մելինէն, դպրոցական շրջանէն վերջ, պաշտօնապէս պիտի նշանուէին ու ամուսնանային՝ միասին արտասահման անցնելու եւ ուսանելու համար: Մելինէն ուզած էր, որ այդ երջանիկ լուրը առաջին իմացողը ըլլար իր Զարօ մօրաքոյրը, իր հոգեկան մայրը:

— Կարելի՞ է իր արձանը քանդակել եւ վարը գրել «երջանկութիւն», - ըսաւ Արան:

Իրաւունք ունէր, երջանկութիւնը մարմնացնող գեղեցիկ արձան մըն էր Մելինէն:

Զարօն ալ ուրախ էր: Ան շատ լաւ կարծիք ունէր Պետիկեանի մասին եւ Մելինէի համար աւելի լաւ կեանքի ընկեր երազել չէր կրնար:

— Եթէ ամուսնանալէդ վերջ պատճառ գտնես, որ ամուսինդ հեռու կենայ հասարակական գործերէ, վա՛յ քեզի, ինծի հետ հաշիւ պիտի ունենաս, - ըսաւ Զարօն:

— Միասին պիտի աշխատինք, Զարօ մօրաքոյր, - պատասխանեց Մելինէն. - Պիտի տեսնես թէ ի՛նչ լաւ պիտի աշխատինք: Ես քու հրամանիդ տակ, իսկ Պետիկեանը, պարոն Արային:

— Օրիորդ Զապէ՞լը ինչպէս է, - հարցուց Զարօն, որ շատ կը համակրէր անոր:

— Միշտ սքանչելի, մեծ քրոջ մը պէս է ինծի հետ: Կ՚ըսէ որ շատ ուրախ է մեր երջանկութեամբ:

Զարօն թերահաւատ գլուխը շարժեց: Բայց երջանկութիւնը լոյսէ քօղ մը դրած էր Մելինէին աչքերուն, ան չնկատեց Զարոյին շարժումը ու շարունակեց պատմել թէ՝ ի՞նչպէս Զապէլ կը հոգայ զինքը, կ՚օգնէ իրեն իր խորհուրդներով եւ առհասարակ որքա՛ն բարի է:

Մելինէի մօտալուտ նշանուիլը Պետիկեանին հետ, նպարավաճառ Գալուստեանին հոգիին մէջ չորնալու դատապարտուած չար հունտ մը ծլեցուց: Ինքնասիրութիւնը ֆիզիքական ցաւ պատճառելու աստիճան վիրաւորուած էր իր մէջ: Կը կսկծար նաեւ մինչեւ այն ժամանակ լուռ մնացած իր սիրտը: Ան այնքան վստահ էր, որ իր առաջարկը, ոչ միայն ուրախութեամբ, այլ եւ երախտագիտութեամբ պիտի ընդունուէր, որ ապագայի համար «սպանիական դղեակ»ներ կառուցանելէ զատ, գործնական ծրագիրներ ալ մշակած էր: Գրած էր իր վարձակալներէն մէկուն, որ իր յարկաբաժինը պարպէ, թէ ինք պիտի բնակէր հոն իր ընտանիքով: Հագուստներ ապսպրած էր, մինչեւ անգամ իր նշանածին տրուելիք նուէրը գնած:

Գիտէր, որ գիւղին մէջ բոլորը գիտէին տիրացուի մը աղջկան կողմէ մերժուած ըլլալը: Տիրացուի մը աղջիկը մերժէ՜ զինք, միայն իր թոշակը ունեցող վարժապետի կտոր մը ընտրելու համար: Աններելի էր, պէտք էր այդպիսի հրէշային ընթացք մը իր արժանի պատիժը ունենար...

Երբ երկու նշանածները խնդալով, երջանիկ, իր խանութին առջեւէն կ՚անցնէին, իրեն կը թուէր որ զինքը կը ծաղրէին: Բաւական էր, որ մէկը իր երեսը քիչ մը ուշադրութեամբ նայէր կամ ոեւէ խօսք ըսէր, որ անուղղակի կերպով յիշեցնէր իրեն եղած վիրաւորանքը, եւ ան կը տառապէր ու իր տառապանքը նոր ծիլեր արձակել կու տար իր հոգիին մէջ ծլած չար հունտին:

(Շար. 59)

(Շար. Ա. էջէն)

62 հազար ամերիկացի զինուորներու ցամաքահանումը իր հողին վրայ: Սպիտակ Տունը կը ճշդէ որ Թուրքիա կրնայ այդ նուէրը օգտագործել վճարելու համար փինանսական ծախքերը որոնք կապ ունին Թուրքիոյ կատարուած փոխատուութիւններուն հետ: Թերթին աշխատակիցը նկատել կու տայ որ ամերիկեան այս օժանդակութիւնը իսկական փրկութիւն մըն է Անգարայի համար, որուն տնտեսական վիճակը շատ խախուտ է: ԱՄՆ կ'օգնէ նաեւ Յորդանանի, Եգիպտոսի (300 միլիոն տոլար), իսկ Յորդանան կը ստանայ 700 միլիոն տոլար, ինչ որ թերեւս մխիթարէ իշխանութիւնը որ բուռն ընդդիմութեան մը կը բախի ամերիկամէտ իր քաղաքականութեան համար:

Մարտ 25-ին, նոր բանակցութիւններ տեղի ունեցած էին Անգարա, ԱՄՆ-ու եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ ամերիկացի բանագնացը՝ Զալմայ Խալիլզատ յայտարարած է՝ «դժուար եւ բարդ հարց մըն է»: Ուաշինկթըն, սկզբունքով, դէմ է Թուրք զօրքին Քիւրտիստան մուտքին, բայց, Արտաքին Նախարար՝ Ա. Կիւլ ըսած է թէ Թուրքիա մինչեւ 20 քիլոմեթր մուտք գործելու միտք ունի, եթէ նոյնիսկ գաղթականներու հոսքի հարց չըլլայ:

Թ. Պլէր, Մարտ 26-ին Ուաշինկթըն գնաց Պուշի հետ պատրաստելու համար յետ պատերազմեան շրջանը:

Այդ առընչութեամբ արդէն, պայմանագրութիւններ կը ստորագրուին, ամերիկեան ամէն մէկ ձեռնարկութիւն կը ստանձնէ որոշ չինութիւն մը, նոյնիսկ եթէ այդ նախատեսուածը դեռ չէ քանդուած...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ երկու մանուկներ ըսպաննուած են (10 եւ 12 տարեկան աղջնակ մը եւ մանչուկ մը) Բեթղեհէմ, բախումներու ընթացքին:

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ, ռուս միլիառատէրը զոր Ռուսաստան կը փնտռէ խարդախութիւններու համար, ձերբակալուած, ապա ազատ արձակուած է Լոնտոնի մէջ: Ան, Անգլիա կը գտնուի 2000-էն ի վեր եւ ձերբակալման հրամանագրի մը ենթակայ է Այէրոֆլոթի եւ Լատա կառքերու վաճառքին մէջ գործած խարդախութիւններուն համար,

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ կամ տարեց անձի մը խնամք տանելու պատրաստ կին մը, գործ կը փնտռէ:

Հեռաձայնել՝ Միրանոյշ Ալթունեանի
01 – 39 – 87 – 44 – 44

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպեն
ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹ
նիւթ ունենալով
ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ
Դատական կազմ՝
Մովսէս Պչաքճեան
Ծովինար Գեւոնեան
Արտաշէս Ոսկանեան
Ռազմիկ Աբրահամեան
Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 14.30-ին,
Մայր Տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
Մուտքը ազատ է:

ՈՂԲԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ապունայեան եւ Զիւզէ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 30-ին, Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6, avenue Bourgain

իրենց եղբօր՝

ԺԱՆ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Ապունայեան ընտանիքը 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վեթերան եւ վաստակաւոր ընկերուհի՝ Ալիս Գավէգեանի մահուան առիթով, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր քրոջ, եղբայրներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՍԻՐՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
ձեզ կը հրաւիրէ
Միջինքի
տարեկան աւանդական իր ճաշին
Կիրակի, Մարտ 30, ժամը 12.30-ին
Պատարագէն ետք Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e
Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Հաճեցէք ապահովել ձեր տեղերը
Հեռաձայն. –
04 42 22 08 52
կամ՝
04 91 77 84 70

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT
RECHERCHE
son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17.30-ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ Եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Մարտ 30, «Դատաւոր»ի Կիրակին,
Ապրիլ 6, «Գալստեան» Կիրակին:

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SOIREE DE PRINTEMPS
organisée par
la Section «SEVAN» de VIENNE
avec le concours de Jean-Baptiste du "CARNEGIE-HALL"
le Samedi 29 mars
à partir de 20 heures
à la M.C.A. de Vienne

Au cours de cette soirée, vous pourrez découvrir ou revivre la récente escapade à Venise à l'occasion du Carnaval à travers vidéos et photos.

Prix du repas (vin et café compris) : 20 Euros

Inscriptions : avant le lundi 24 mars en téléphonant :
— 04 74 53 43 80 de 14h à 19h
— 04 74 53 25 91 après 18h

Soirée **COUSCOUS**
La Section «HELEN PUZANT» d'Alfortville
organise
une **SOIREE COUSCOUS**
au profit des enfants de France et d'Arménie
le Samedi 29 mars à partir de 20 heures
à la M.C.A. d'Alfortville
9, rue de Madrid
Réservations à la M.C.A.
☎ 01 43 76 55 89

VISITE A GONESSE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux Section «D. Serengulian» se rendra le 30 mars à la Maison de Retraite de Gonesse.

Cette journée débutera par une visite guidée du Château de Chantilly, suivie d'un déjeuner dans les environs.

Rendez-vous à 9 heures 30 devant la M.C.A. : 45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

Inscriptions auprès de :
— Mme Minassian : 01 40 95 81 33
— Mme Papazian : 01 46 42 90 68

La Section «SEVAN» de Vienne
organise
UNE
VENTE VIDE GRENIER DE PRINTEMPS
Dimanche 6 avril de 14h à 19h
à la M.C.A. de Vienne

Participez nombreux à cette action de bienfaisance en vendant ou achetant divers objets :
bibelots — objets décoratifs — vaisselles — livres — CD — tableaux — objets artisanaux — bijoux etc . . .

Restauration sur place ou à emporter

Renseignements et inscriptions pour participation :
avant le 31 mars
au 04 74 53 25 91

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 28
VENDREDI
28 MARS
2003

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

78րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20·654
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
78e ANNEE — N° 20·654

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՂՏԱՏԻ ԹԱՂԱՄԱՍԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

14 ՄԵՌԵԱԼ, 30 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԻՐԱՔԵԱՆ ԶԱԿՆԿԱԼՈՒԱԾ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկացիք կը շարունակեն իրենց «սխալները» եւ «խելացի» որակուած ռումբերը, ըստ երեւոյթին, անխելք գործեր կը տեսնեն եւ «վիրաբուժական հարուածներն» ալ կը վերածուին աղէտի: Այսպէս, Մարտ 26, Չորեքշաբթի օր, երկու ռումբեր ինկան Պաղտատի ժողովրդական թաղամասի մը վրայ, որ- ցերեկով եւ որու հետեւանքով 14 մեռեալ կար եւ 30 ծանր վիրաւորներ: Նոյն օրը, ռմբերու հաշուեկշիռը 17 մեռեալ էր եւ 250 վիրաւոր: Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկացիք այս ձեւով չէ որ պիտի շահին Իրաքի ժողովուրդին համակրանքը: Հոս ալ, կրկնենք հաշիւները սխալ ելան, քանի Ամերիկացիները չեն ընդունուիր ծաղիկներով որպէս փրկարարներ, ոչ խկ Պասրա եւ Ս· Հիւսէյնի ընդդիմադիրներն իսկ ցոյց կու տան, որ նախ եւ առաջ ազգայնական են, հայրենասէր են եւ ոչ մէկ տեղ ակնկալուած ապստամբութիւնները ծայր կու տան: Այս ընացքով, ընդդիմադիրներն ալ Ս· Հիւսէյնի կողքին են այլեւս: Մնաց որ դեռ իրենց յիշողութեան մէջ է, ներկայ նախագահին հօր՝ Ճորճ Պուշի դաւաճանութիւնը 1991-ի Ծոցի պատերազմի ատեն, երբ Ամերիկացիք երեսի վրայ ձգեցին քիւրտ եւ շիի ապստամբները, որոնք իրենց վստահած էին եւ տասնեակ հազարներով անխնայ ջարդուեցան: Թ· Պլէր յայտարարեց՝ «այս անգամ, այդպիսի բան չենք ըներ»:

Սխալներու կարգին է նաեւ ամերիկեան ուրիշ յարձակում մը: Նասիրիայի մօտ, ամերիկեան ուժերը կրակ բացած են ամերիկացի մարինզներու վրայ. 40 վիրաւոր կայ, չորսը շատ ծանր վիճակի մէջ:

Մարտ 26-ին, Պուշ Ֆլորիտա գնաց եւ 30 վայրկեան տեւող ելոյթով մը ջանաց բարձրացնել բանակին եւ ժողովուրդին բարոյականը: Խոստովանեցաւ որ «ցնցում եւ սարսափը» որ քանի մը օրէն պիտի «ազատագրէր» Իրաքը տեղի չունենար, բայց, կը շեշտէ կրտսեր Պուշ. – «ճամբան որու կը հետեւինք դիւրին չէ: կրնայ նաեւ երկար ըլլալ: Գիտենք թէ ո՛ւր կ'երթանք, ճամբայ պիտի չփոխենք, մայլ մայլէ եռք, կ'երթանք մինչեւ Պաղտատ, կ'երթանք մինչեւ յաղթանակ»:

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, Ամերիկացիք 26 մեռեալ ունեցած են: Ըստ նոյն աղբիւրներուն, 4000 Իրաքցի գերի կայ եւ Մարտ 26-ին ալ, կռիւներու հետեւանքով, Նաճաֆի շրջանը 1000 Իրաքցի մեռեալ կար: Ամէն կողմ, բուռն դիմադրութիւն մը ծայր տուած է անգլօ-ամերիկեան զօրքերը պարտին ռազմավարութիւն փոխել: Մարտ 27-ի առաւօտուն, Ամերիկացիք Իտալիայէն 1000 վայրաշու ղրկած են Հիւսիսային Իրաք, քանի չկրցան հոն մտնել ցամաքէն: Պաղտատի հաւանական ճակատամարտն ալ կը մտահոգէ, քանի ոչինչ պատահեցաւ ինչպէս ամերիկացի զինուորականները նախատեսած էին: Եւ եթէ Ս· Հիւսէյնի Հանրապետական Պահակազօրքը դիմադրէ կամ քաղաքային պատերազմ (կեռիլլա) մը սկսի, որմէ Ամերիկացիք շատ կը վախնան, քանի բնաւ ծանօթ չեն այդ տեսակ կռիւներու:

Անգլեւամերիկեան տարակարծութիւն մըն ալ ծագած է յետ պատերազմեան շրջանին համար: Արդարեւ, Թ· Պլէր կ'ուզէ որ ՄԱԿ-ը «կեդրոնական դեր» մը ունենայ Իրաքի վերաշինութեան համար, բայց, Գ· Փաուըլ կրկնած է որ Միացեալ _ Նահանգները Իրաքի հակակշիռը ՄԱԿ-ի չեն յանձներ, Ս· Հիւսէյնի տապալումէն ետք: Ան շեշտած է՝ «համախմբման մեր ընկերակիցներուն հետ, այս հսկայ գործը չստանձնեցինք չկարենալ հակակշռելու համար ապագայի ընթացքը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԲԱՔՈՒ ԶԱՅՐԱՑԱԾ Է ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա· Ն· Սէզէրի կողմէ նախագահ Ռ· Քոչարեանի վերընտրութեան շնորհաւորութիւնը դիւանագիտական միջադէպի մը պատճառ եղած է Անգարայի ու Բաքուի միջեւ: Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարը Գուլիեւ ըսած է թէ վրդովումով դիմաւորած է այդ շնորհաւորութիւնը, զոր չի կրնար բացատրել, երբ Ռ· Քոչարեան ատրպէյճանական հողերու գրաւման մասնակից դէմք է: Երկրորդ, ան հակաթուրք դէմք է եւ Հայերու ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին նախաձեռնարկ:

Թուրքիոյ դեսպանը Իւ· Ջէվիքէօզ բացատրած է որ իրենց շնորհաւորութիւնը «պարզ արարողակարգի արարք» մըն էր եւ նախագահ Սէզէրի նամակը քաղաքական ոչ մէկ իմաստ կը կրէր:

Հակառակ վրդովումին, Ատրպէյճանի Արտաքին նախարարութիւնը բողոքագիր մը չէ ներկայացուցած Անգարայի:

«ԱՐՄԸՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 26 / 27)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԿԸ ՔՆՆԷ Ս· ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Սահմանադրական դատարանը Մարտ 26-ի աշխատանքի նիստին քննութեան առած է Ս· Դեմիրճեանի դիմումը որով նախագահութեան թեկնածուն պահանջած էր վիճարկել Մարտ 5-ի ընտրութեան արդիւնքները: Նոյն դատարանին մասին օրէնքը կը պահանջէ որ նման որոշումէ ետք քննութիւնը դիմումէն ամէնէն ուշը քսան օր ետք:

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԿԷՍ ՄԵԹՐ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Մարտ 26-ին Սեւանի մակարդակը 1896·88 մեթր եղած է, ինչ որ 49 սմ· աւելի բարձր է (աւելի քան 500 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր) անցեալ տարուան նոյն օրուան մակարդակէն: Կը սպասուի որ շրջակայ սարերուն վրայ կուտակուած ձիւնի հաստ շերտը օդին ջերմանալով աւելի նպաստէ այդ բարձրացումին: Արձանագրուած բարձրացումը դրական ներգործութիւն կ'ունենայ լիճին կենդանական աշխարհին վերականգնումին եւ վերարտադրութեան վրայ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ ՄԷՋ

Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Դ· Տենգաձէ Մարտ 23-ին Ախալցխա գացած ու հոն դռնփակ հանդիպում ունեցած է Ջաւախքի մէջ նախագահի ներկայացուցիչ Մոսխաշվիլիի հետ: Ոչ նախարարը, ոչ ալ զինք ընդունողը մամուլին յայտնած են այցին պատճառը:

«ՀԻՆ ՋՈՒՂԱ – ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԳԱՆՁԵՐ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Շարք մը կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ գիտաժողով մը տեղի ունեցած է Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններու քանդումին նիւթով: Ելոյթներ ունեցած են Մեսրոպ Արք· Աշճեան, Գիտութեան ակադեմիայի փոխ-Նախագահ Վլադիմիր Բարխուդարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան, արուեստաբաններ, ճարտարապետներ:

Նախարարը ըսելով թէ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կարեւոր նշանակութիւն կու տան գիտաժողովին, քանի որ ան ոչ միայն մշակութային, այլեւ քաղաքական իմաստ եւ բովանդակութիւն ունի: Ինք անցեալ տարի բողոքի նամակով դիմած է ԻՒՆԷՍՔՕ-ին. քննիչ ղրկած են ու քանդումը կանգ առնելու տպաւորութիւն գործած է, յետոյ նորէն վերսկսած:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՀԱՐԹԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԵՏ ՀԱՐՑԵՐԸ

Եւրոպայի Խորհրդարանին արտաքին գործերու յանձնախումբը սկսած է քննարկել Թուրքիոյ մասին Քրիստոնեայ Դեմոկրատ խումբի Հոլանտացի անդամ, խորհրդարանական Արի Օսթլանտէրի պատրաստած տեղեկագիրը:

Հոն տասնեակ մը կէտով ամփոփուած են այն բարենորոգումները, քայլերը, որոնք Թուրքիոյ կողմէ պէտք է կատարուին, Եւրոպայի անդամակցութեան համար: Այդ կէտերուն շարքին է Հայաստանի ու Հայերու հետ յարաբերութիւններու մարզը: Հոն ըսուած է· «Կիպրոսի Թուրքերը եւ Թուրքիա պէտք է յանդուգն որոշումներ տան, Հայաստանի շրջափակման վերջ դրուի, Հայերու հետ անպայման երկխօսութիւն հաստատուի, անցեալի հարցերը կարգաւորելու համար»:

Տեղեկագիրը Թուրք պետութեան հիմնաքար քէմալականութիւնը խոչընդոտ կը նկատէ երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան. որովհետեւ ան կը ծանրանայ Թրքական մշակոյթին եւ ազգայնականութեան միատարրութեան, բանակին հզօր դերին, կրօնքի դէմ անվիջողութեան վրայ: Կ'ըսուի թէ Թուրքիա պետութեան կազմին մէջ շատ արմատական փոփոխութիւններ պէտք է կատարէ, աշխարհական իշխանութիւնները զօրացնէ, Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը կազմալուծէ, Սահմանադրութիւնը հիմնէ ոչ թէ քէմալականութեան, այլ ժողովրդավար Եւրոպայի սկզբունքներուն վրայ, վերջ տայ չարչարանքի կիրարկումին, Քիւրտերուն աւելի լայն իրաւունքներ, իսկ ասորերէնի նման լեզուներուն ազատութիւն տայ, գաղափարի յանցաւորները ազատ արձակէ, կրօնական փոքրամասնութիւններու հանդէպ խտրականութիւն չկիրարկէ, եւ այլն:

Տեղեկագիրը Արտաքին գործերու յանձնախումբին քննարկումէն ետք պէտք է յղուի ընդհանուր ժողովին:

Թուրք մամուլը նիւթին անդրադառնալէ ետք կը գրէ թէ Եւրոպայի Խորհրդարանին որոշումները կիրարկութեան որեւէ ուժ չունին:

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԴՐԱՄ...

Եւրոպական Յանձնախումբը, Մարտ 26-ին, առաջարկեց կրկնապատկել Թուրքիոյ եղած օժանդակութիւնը: Այս նուէրը կը միտի քաջալերել Թուրքիան որ «յարգէ միջազգային հաւաքականութեան շահերը» պատերազմին ընթացքին, այսինքն իրաքեան Քիւրտիստան չմտնէ: Փրոտի ապահովութիւն ստացած կ'ըլլայ Թուրք դեսպանէ մը որ բանակը միտք չունի յարձակման անցնելու Քիւրտիստան: Աւելի կասկածամիտ, Եւրոպայի Ընդլայնման պատասխանատու Կիւնթէր Վերհէօկըն ազդարարած է որ «որեւէ ներխուժում Իրաքի հիւսիսը դէշ կ'ըլլայ» եւ նկատի կ'առնուի «քաղաքական այն չափանիշներու» կարգին, որոնք մաս կը կազմեն Թուրքիոյ անդամակցութեան պայմաններուն, որպէսզի այդ ուղղութեամբ բանակցութիւնները սկսին: Յանձնախումբը նոյն օրը նախ _ անդամակցութեան «վերանայուած ռազմավարութիւն մը» ներկայացուցած է, առաջարկելով 250 միլիոն Եւրօ 2004-ին, 300 միլիոն 2005-ին, եւ 500 միլիոն 2006-ին: 1 միլիառ 50 միլիոն Եւրոյի այս յատկացումը «օգնութիւն մը չէ» կը շեշտէ Կ· Վերհէօկըն, այլ տեսակ մը պայմանագիր շօշափելի փոփոխութիւններու համար: Անգարա պարտի ջնջել չարչարանքը, յարգել փոքրամասնութիւններու քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքները, յարգել կարծիքի եւ հաւաքոյթներու ազատութիւնները, բանակը դնել աշխարհիկ իշխանութեան հովանաւորութեան տակ եւ վերջ տալ Կիպրոսի բաժանման:

Այս պայմաններու կիրարկման վրայ պիտի դատուի Թուրքիոյ անդամակցութեան պատրաստութիւնը: Ժամադրութիւնը 2004-ի վերջաւորութեան է:

«ԱՅՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԵՐԸ ՉԷ» Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահը զօրավար Հ· Էօզքէօք կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած է Հիւսիսային Իրաք զօրք մտցնելու նիւթին մասին: Ան ըսած է թէ Թուրքիոյ սպայակոյտը բոլոր պատրաստութիւնները ըրած, մօտէն կը հետեւի դէպքերու զարգացման: Եթէ Իրաքի մէջ գտնուող Թրքական ուժերը հասնին կէտի մը ուր չկարենան արգիլել ըլլալ սպառնալիքներուն, անկարելի չէ որ նոր ուժեր ղրկուին հոն: Սակայն, ատիկա իրենց «ռազմավարական դաշնակից»ին, ԱՄՆ-ու հետ համակարգուած ձեւով պիտի ըլլայ:

Եթէ նման հաւանականութիւն իրականութիւն դառնայ, Թրքական զօրաբաժինները պատերազմելու, կամ գրաւելու նպատակով չէ որ Հիւսիսային Իրաք պիտի մտնեն: Հոն ապրող խմբաւորումներուն բարեկամական նեցուկ պիտի տրամադրեն ու ինքնապաշտպանութենէ տարբեր նպատակով ոչ մէկ բախումի պիտի մասնակցին:

Թուրք զօրավարը շեշտած է թէ ոչ մէկ գաղտնի նպատակ ունին եւ ոչ ալ ոքի հանդէպ թշնամական զգացումներ: Թուրքիա շրջանին կարեւոր եւ ապահով մէկ երկիրն է եւ այդ յատկանիշները ստուեբել, կրնայ արգիլել անոր շրջանի կայունութեան մէջ դեր ստանձնելու հեռանկարը:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-10-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իմ հետաքրքրութիւններս մանր բաներու կը վերաբերին. ընդհանրապէս պաշտօնական լուսանկարիչներու աչքէն վրիպող բաներ:

Ժամանումիս յաջորդ օրն իսկ ուզեցի Երեւանի Դինամօ մարզադաշտը երթալ. սրտանց բողոքած էի պատասխանատուներուն որ մուտքին առջեւ միայն ռուսերէն արձանագրութիւն կար: Աչքերուս չէի հաւատար... ՆՈՐ ՑՈՒՑԱՏԱԽՏԱԿ մը աւելցած էր ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ: Ուրեմն կ'արժէ պայքարը շարունակել:

2003-ի ձմեռնային Երեւանը օրէ օր աւելի կը մօտենայ նախկին սովետական մթնոլորտին. ռուսերէնի եւ Ռուսաստանի վերադարձը զգալի է ամէն մարզի մէջ. ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, գովազդ, երգ, գրականութիւն, պաշտօնական այցելուներ գրեթէ մոռցնել տուած են անկախութեան առաջին տարիներու ամերիկեան ջնարակը որ համալսարանի բացումի տարիներու եւ համակարգիչներու ծաւալումով վայրկեան մը կարծել տուաւ թէ շուքի մէջ պիտի ձգէ ռուսերէնը:

Մազերը ներկած ռուսախօս միջին տարիքի կիները կրկին բազմացած են փողոցներուն մէջ, որոնք նոյնիսկ իրենց շնիկներուն հետ Պուշկինի լեզուով կը խօսին... կը թուի թէ աւելի անոյշ կը հնչէ անոնց ականջին:

Մաշտոցի վրայ, արդի նկարչութեան պետական պատկերասրահի պարտէզը, որ բաւական ընդարձակ էր, չքացեր է... տեղը փիջերով անճաշակ, տափակ շէնքի մը, որ վաճառատունի ալ կը նմանի: Նման տձեւութիւններ այնքան վիրաւորիչ են որ աւելի խորանալ չեմ ուզեր: Կ'ըսեն որ արուեստի տեսաբան Հենրիկ Իգիթեանի գործն ըլլայ, որպէս նոյն թանգարանի տնօրէն ... կրնայ ըլլալ, բայց արտօնութիւն տուողը քաղաքապետարանն է... ինչպէս ամէն տեղ:

Ուրիշ հրէշութիւն մըն ալ կանգնած է օփերայի պարտէզին Թումանեանի փողոցին կողմը, ուր Հրանտ Մարգարեանի «Մելոտի» սրճարանի կողքին, գերեզմանաքարերու գոյնով, սառած մարմարեայ «տխաօ ԱՏԼԱՆԹԻՔ» մը ընդարձակ տարածութիւն գրաւած է, աննկարագիր ճարտարապետութեամբ, ընդարձակ ապակիէ պատերով:

Կարծէք թէ շուտով Խաչատրեանի յուշարձանը պիտի ծածկուի (ի պատիւ իր ծննդեան 100-ամեակի՞ն) նոյն օփերայի կողքին, Սայաթ - Նովա պողոտայի ուղղութեամբ, քանի հոն ալ խնամքով կապոյտ կերպընկալէ լաթերով ծածկուած ընդարձակ տարածութեան մը ետին, խորհրդաւոր շինութիւններ տեղի կ'ունենան...:

Անոր դիմաց, նոյն փողոցի կարգին, ուրիշ մեծ ծառաստան մըն ալ քանդուած է, միշտ օփերայի պարտէզին մէջ, ... կ'ըսուի որ Նախկին Թաղապետ՝ Զուրաբեանի աւարի բաժինն ալ ա՛յդ եղած է: Աստուած գիտէ ԼԻՆՍԻ հիմնադրամի շնորհիւ սկսուած աշխատանքներուն առիթով, որքան ապօրինի շինութիւններ պիտի յայտնուին, երբ բոլոր կապոյտ լաթերը վերցուին...:

Առնօ Բաբաճանեանի յուշարձանին պատուանդանը որբացած կը սպասէ իր տիրոջ որ տակաւին չէ հանդչած իր տեղը Օփերայի պարտէզին մէջ, անոր փոխարէն Հայրենիք վերադարձած է ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՇԱՆ զոյգ ձիերու վրայ, երբ ան պիտի գոհանար մէկ հատով ալ:

Աւելի հեռուն, Էրեբունի Թաղամասին սկիզբը, նոյնանուն Թանգարանին առջեւ ուշադրութիւնս գրաւեց ԱՐԳԻՇՏԻի զոյգ ձիաւոր յուշարձանը, կանգնած սալի մը վրայ, ամբողջութեամբ վարդագոյն տուֆ քարով կերտուած, որ յատուկ փայլք մը տուած է շրջապատի ձիւնի սպիտակութենէն:

Ուրիշ տարածութիւն մը, դարձեալ կապոյտ լաթերով շրջափակուած, այս անգամ Խանճեանի վրայ պատրաստութիւններ կը տեսնէ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ յուշարձանին բացումը կատարելու. գրեթէ պատրաստ է: Արդեօք Ղրիմի հարուստ Հայու մը նուիրատուութեա՞մբ է. առ այժմ լռութիւն: Հիմա դրամ տուողը կրնայ ուզած յուշարձանը կանգնել Երեւանի մէջ. եւ քանի որ ՆՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒ մէջ հարուստները անպակաս են ... կրնաք երեւակայել թէ դեռ ինչե՛ր կրնանք ունենալ Երեւանի մէջ:

Թումանեանի եւ Եղնիկ Կողբացիի խաչմերուկին, հրապարակի նման բացութիւն մը գոյութիւն ունի, ուր երեք տարի է ցուցատախտակ մը դրուած է... ԱՅՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ՊԻՏԻ ԿԱՆԳՆԻ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ: Բարեբախտաբար ապառնիով ըսուած է... ուստի Մխիթարեան Միաբանութեան Հիմնադիրը դեռ անորոշ ժամանակով կրնայ սպասել:

Թամանեանի յուշարձանին կոնակը, հոն ուր սկիզբ կ'առնէ մինչեւ յաղթանակի զբօսայգին բարձրացող երկար յուշարձանային աստիճանը, զետեղուած է սեւ մարմարով, մեծ չափերով Պօթէրոյի «կատուն», նուէր Գաֆէճեաններէն: Սա Երեւանի միակ քանդակն է, Գարբարայի նշանաւոր զոյգ ձեռքերուն հետ, որ սովետական չափանիշներէն դուրս կ'ելլէ: Մնացեալներուն նման, կարելի է, Սովետական Նախկին միութեան անծայրածիր տարածքին ամէն փոքր եւ մեծ քաղաքներուն մէջ հանդիպիլ՝ սկսած Թիֆլիսէն, Բաքու, Ալմա Աթա, Տաշքէնթ, Արմաւիր, Վլադիվոստոք եւ այլն ... Միացեալ - Նահանգներէն առաջ, Սովետները փորձած եւ յաջողած էին համասովետացումի իրենց քաղաքականութիւնը, որու հետեւանքն այն եղած էր որ սովետական Հայաստանի քաղաքացին, մտածելակերպով շատ աւելի մօտ կը զգար ինքզինք Ուզբէկիստանի կամ Թիւրքմէնիստանի սովետական բնակիչին քան Պոլսոյ, Պէյրութի կամ Նիւ - Եորքի իր հայրենակիցին հետ... եւ տակաւին մինչեւ այսօր, կարելի չէ ըսել որ շատ բան փոխուած է: Եթէ արբանեակային հեռատեսիլով օժտուած էք, դիտեցէք պահ մը Հայաստանի մեր ներկայ գործիչներուն տիպարները, նոյնիսկ անոնց հայերէնը, առանց շրթները շարժելու, ռուսերէնի առոգանութեամբ դուրս կու գայ եւ Արեւմտահայերուս համար մեծապէս կը դժուարացնէ ընկալումը...:

Խանճեանը շրջապատող օղակաւոր պարտէզին մէջ Հին Հռոմն ալ (Ancient Rome), տեղ մը գլուեր է, ընդարձակ, երկայնքին տարածուած սրճարան մը, ուր աչքի զարնողը հռոմէական կեղծ սիւներն ու իր երկնագոյն ծածքերն են: Սրճարանի նման եզակի ճարտարապետութիւն ունի ԿԱՆԱՉ ՃԱՆԱՊԱՐՀ կեդրոնի նոր կայանը, Բանաքեռի խճուղիին վրայ, որուն տէրը Դոդի Գագոն ըլլալու է, քանի ունի դուրս ցցուած բոլորովին կապ չունեցող շամպայնըլի կէս շիշ մը, որ տիրոջ արտադրութիւններուն ցանկին մաս կը կազմէ:

Յունուար ամսուն Հայաստանը բացառիկ ցուրտ օրեր ապրեցաւ, նուազ 20 եւ մինչեւ 35, ինչ որ կը թուի բաւարար չէ եղած կարգ մը գլուխներ պաղեցնելու...

Առաւօտ մը անդրադարձայ որ Սարեանի պարտէզը շրջապատող գրեթէ մայթերու վրայ գտնուող, մարդահասակ գովազդներուն բոլոր ապակիները ջարդուած էին... սա արդէն նոր երեւոյթ է Երեւանի համար: Ընդվզումի, պոռթկումի կաստաղի արտայայտութեան նշաններ: Ընտրապայքարի պայթուցիկ մթնոլո՞րտն է արդեօք շարժառիթը, անգործութի՞ւնը, հեռանկարի բացակայութի՞ւնը... ո՞վ գիտէ:

Նոյն օրը, Արովեանի վրայ նկատեցի կեռ խաչ մը, զուգէ առաջինը հայ հողին վրայ, որու տակը անգլերէնով ՆՕ ԱՐԱՊՍ գրուած էր սեւ մելանով... իսկ եթէ Արաբները 1915-ին «Նօ Արմինիընզ» գրէին? գրութեան հեղինակը պահ մը մտածա՞ծ է արդեօք թէ որքան հրէշային անիրաւութիւն գործած է, հանդէպ անոնց որ մեզ ընդունեցան հարիւր հազարներով եւ տակաւին կը յարգեն որպէս հարազատ քաղաքացիներ...:

Արովեանի զուգահեռ, Նալբանդեանի սկիզբը, ուղիղ թիւ 2-ին տակը, նոյն անպատասխանատու ձեռքը, նոյն մելանով, նոյն չափերով երկրորդ կեռ խաչ մը մրոտած է վարդագոյն տուֆին վրայ աւելցնելով Հայլ Հիթլէր...:

Մանր բաներու հանդէպ հետաքրքրութիւնս գլխ կը մղէ, մայթերու երկայնքին, հեռախօսի անգործածելի տուփերուն, ելեկտրական սիւներուն վրայ փակցուած ԱԶԴերուն յատուկ ուշադրութիւն դարձնել: Յաճախ հոն կը հանդիպիմ քաղաքացիներուն խօսակցութիւններուն, մտահոգութիւններուն, կիրքերուն գրաւոր արտայայտութիւնները, եւ նաեւ գովազդային ձրի բեմ մը, ուր կը յայտարարուին զանազան դասընթացքներու արձանագրուելու կարելիութիւններ եւ գիներ, գուշակութիւն կատարող գրասենեակներ, չար աչքերէն հեռացնող հրաշագործ անձերու հասցէներ եւայլն...:

Սա մէկը, գունաւոր տպուած (սեւ - կարմիր) ուշադրութիւնս գրաւեց.

- ԹՈՒՐՔ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ «ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ» ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԱՐԴԻՒՆՔԸ - վերնագրով. սեւով կողմնակի մեծատառ կը կարդամ - ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ - որուն կը հետեւին ութ թուարկումներ.

- 2002, Սեպտեմբեր 7, Պոլիս Թուրքիա
Պայթեցուել է Գաքըրգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:
- 2002, Յունիս 27, Պոլիս Թուրքիա
Պայթեցուել է Գանտիլլիի Եկեղեցին:
- 2002, Յունիս 22, Պոլիս Թուրքիա
Պայթեցուել է Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:
- 2002, Մայիս 20, Գան - Ֆրանսա
Պայթեցուել է Հայաստանի դեսպանին աւտոմեքենան:
- 2002, Մայիս 9, Լոնտոն - Անգլիա
Պայթեցուել է Հայաստանի դեսպանատունը:
- 2002, Ապրիլ 13, Ալֆորվիլ-Ֆրանսա
Պայթեցուել է Հայոց ցեղասպանութեան յուշարձանը:
- 2002, Մարտ 28, Կրընոպլը-Ֆրանսա
Պայթեցուել է Հայոց ցեղասպանութեան յուշարձանը...

Հայրենասէր եւ ազնիւ բարեկամուհի մը, առաջարկեց ինծի որ հանդիպում ունենամ Հայաստանի ՍԼԱՒՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ աշակերտութեան հետ, ուր ինք կը դասաւանդէ արդէն մի քանի տարիէ ի վեր:

Գիտէի որ Երեւանը ունէր իր ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ փառաւոր կերպով բազմած Բաղրամեան պողոտայի վերջաւորութեան, շքեղ կառոյցի մը մէջ: Տեսայ նաեւ անոր նորակառոյցները, նոյնքան շքեղ, Ալեք Մանուկեան փողոցին վրայ, պետական համալսարաններու շարքին:

Հեռուէն տեսած էի նաեւ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ շէնքը, քաղաքին ժողովրդական թաղամասերէն մէկուն մէջ, բացօթեայ շուկայի մը կռնակը, չէի գիտեր որ սլաւոնական համալսարան մըն ալ սկսած է գործել Երեւանի մէջ, հիմնուած հայ մտաւորականի մը ջանքերով:

Զարմանալին այն էր որ աշակերտութեան մեծագոյն մասը, հայ ըլլալով հանդերձ, հայերէն չէր գիտեր, հարկ եղաւ թարգմանի միջոցով մէկ ժամնոց հանդիպում մը ունենալ, Սփիւռքի կեանքի մասին, առանց կարենալու հարցազրոյցի անցնիլ լեզուական պատնէշին պատճառով ... եթէ սա ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ Ի՞ՆՉ է...:

ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Երբ տակաւին ժողովուրդներու հետ զանգուածային հաղորդակցութեան արդիական միջոցները չկային, ինչպէս ձայնասփիւռ ու հեռատեսիլը, մամուլը կը մնար առանձին եւ ամէնէն ազդեցիկ միջոցը զանգուածներուն հասնելու: Այսօր, արդիական այլ միջոցներու երեւան գալով, մամուլը թէեւ այդ մենաշնորհը կորսնցուցած է, սակայն միշտ ալ կը մնայ ամէնէն տարածուն միջոցներէն մէկը:

Ժողովրդային զանգուածները դաստիարակելու, գաղափարներու եւ նպատակներու ուղղելու, մղելու եւ կողմնորոշելու ազդու միջոց է մամուլը: Այս իմաստով ալ ազնուագոյն առաքելութիւն ունի ան:

Բայց մամուլը կ'օգտագործուի նաեւ ժողովուրդները ապակողմնորոշելու, բարոյալքելու եւ կործանարար նպատակներու մղելու, ինչպէս պատերազմը: Երկու պարագաներուն ալ մամուլն է միջոցը: Իսկ մամուլը օգտագործողը, անոր միջոցով ժողովուրդին հասնողը քաղաքագէտներն են» գրողներ, հրապարակագիրներ, եւ մանաւանդ խմբագիրները: Շեշտը դրինք խմբագիրներուն վրայ, որովհետեւ, ի վերջոյ անոր միջոցաւ է որ վերոյիշեալ բոլորին գրութիւնները թուղթին կը յանձնուին: Ուրեմն, մեծ է պատասխանատուութիւնն ու իրաւասութիւնը խմբագրին: Որովհետեւ ի՛նք է որ պիտի զատէ թացը չորէն, որոմը ցորենէն: Իսկ այս ընելու համար երկու հիմնական յատկանիշ անհրաժեշտ են խմբագրին. - կարողութիւն եւ արդարամտութիւն: Առանց այս բարեմասնութիւններուն խմբագիրը կը մնայ թերի եւ խոցելի:

Խօսքը անշուշտ անկախ մամուլի մասին է, ինչ որ ներկայ ժամանակներուն հազուագիւտ դարձած է: Համաշխարհային մամուլէն սկսեալ մեծ ու պզտիկ թերթերը, զանազան կարգի լրատու հրատարակութիւնները ենթակայ են մամուլի «արքայ»ներուն, անոնք ըլլան մեծ դրամատէրեր, միջազգային կազմակերպութիւններ, քաղաքական, ընկերային ու գրական այլազան խմբակցութիւններ կամ կուսակցութիւններ: Վերահսկուած այս մամուլը կ'օգտագործուի ժողովուրդներուն իւրացնել տալու համար տեսակէտներ եւ արարքներ, որոնք միշտ չէ որ ճիշդ եւ արդար են: Վերահսկուած մամուլը այնքան ուժեղ եւ ազդեցիկ է որ կարելի է անոր միջոցով մեղաւորը անմեղ եւ սեւը ճերմակ ներկայացնել: Մարդկային զանգուածներուն մէջ քիչեր են որ իրենց մտային հասունութեան եւ անկախ մտածողութեան շնորհիւ հրամցուած այդ «դեղահատերը» չեն կլլեր:

Բայց մամուլին ունեցած այս ուժը պատճառ եղաւ նաեւ որ ան կորսնցնէ իր անկախութիւնը, հետզհետէ սեփականացուելով ծառայելու համար սեփականացնողներու շահերուն: Այս պատճառով, այսօր, անկախ մամուլը հազուագիւտ դարձած է, եւ անկախ մտածողութեան տէր մտաւորականներ, կամ գրողներ առհասարակ, դժուարութիւն ունին իրենց ազատ կարծիքները ժողովուրդին լսելի դարձնելու, եթէ այդ կարծիքները չեն համապատասխաներ մամլոյ տէրերուն շահերուն ու տեսակէտներուն:

Վերոյիշեալ նոյն պատկերը, քիչ բացառութեամբ, կը տիրէ նաեւ Հայ իրականութեան մէջ՝ Սփիւռքէն մինչեւ Հայաստան:

Այս կացութեան մէջ շատ դժուարացած է անկախ մտածողութեան տէր մտաւորականներու վիճակը: Մանաւանդ կուսակցական մտաւորականներու վիճակը աւելի շեշտուած կերպով դժուարացած է, եթէ իրենց կարծիքները չեն համապատասխաներ կուսակցութեան որդեգրած ուղեգիծին: Այլախոհութիւնը չի հանդուրժեր: Կուսակցական ղեկավարութիւնները օրուան եւ իրենց սեփական շահերուն ու հայեցակէտերուն համաձայն սահմանադրումներ կը կատարեն, որմէ նե՛րս միայն ազատութիւն կրնայ վայելել մտաւորականը: Մէկ խօսքով, մտաւորականէն կը պարտադրուի կաղապարի մը մէջ մտնել, մինչ կաղապարը կը սպաննէ մտաւորականը, կը չրքնչացնէ գրողը:

Ի հարկէ, այս տխուր պատկերին մէջ

կան բացառութիւններ, որոնք մտաւո-րականներուն յոյս եւ կորով կը ներշնչեն: Որովհետեւ, իսկական մտաւորականը իր մտքին ու գրչին արգասիքը հրապարակուած տեսնելու համար չի կրնար զայն պատշաճեցումներու ենթարկել, կամ պայմանաւորել:

Մամուլը, ի՛նչ կազմակերպութեան կամ ո՛ր կուսակցութեան ալ պատկանի, պէտք է կարենայ հանդուրժել, եւ հիւրընկալել տարբեր տեսակէտներ արտայայտող գրութիւններ: Զօրաւոր մամուլը եւ իր ետին գտնուող կազմակերպութիւնը չեն վախնար, պէտք չէ վախնան այլախոհութենէ՝ իրենցինէն տարբեր տեսակէտներու անկաշկանդ արտայայտութենէն:

Սփիւռքահայ իրականութեան մէջ, ուր մամուլը մեծ մասամբ կուսակցականացուած է, դժուարագոյն վիճակը կուսակցական մտաւորականինն է, երբ կը փորձեն կուսակցական գաղափարաբանութեան կաղապարին մէջ մտցնել զինք:

Գաղափարը կաղապարով չի փոխարինուիր:

Գաղափարը առաձգական եւ պարագաներուն համեմատ փոփոխութեան ենթակայ հասկացողութիւն մըն է, մինչ կաղապարը կարծր եւ անփոփոխ պարունակ մըն է, որ իբրեւ դագաղ գերեզմանի կ'իջեցնէ իր մէջ մտնող մտաւորականը:

Այս կարգի սեղմումները, բարոյական ճնշումները եւ գնահատութեան պակասը մտաւորականութիւնը կը խրտչեցնեն ու կը հեռացնեն իր աւանդական, կամ նախասիրած մամուլէն, փնտռելու համար ազատ արտայայտութեան այլ բեմեր, կամ, վերջնականապէս ինքզինք լռութեան դատապարտելու համար: Հարցը այն չէ թէ ո՛վ աւելի կը տուժէ՝ մտաւորակա՞նը, դրօ՞շը, թէ զինք խրտչեցնողը: Բոլոր պարագաներուն տակ տուժողը հայ լրագրութիւնն է, որ սփիւռքահայ ազգային կեանքը վառ պահող գործօններէն մէկն է:

Այս պարագան ամէնէն աւելի ուշադրութեան առարկայ պէտք է դարձնեն մամլոյ պատասխանատուները, խմբագիրները եւ անոնցմէ վեր՝ մամլոյ տէրերը եւ կուսակցութեանց ղեկավարութիւնները, հարկ եղած դարմանումը կատարելու համար: Այլապէս, հեռու չէ այն ժամանակը, երբ մեր թերթերը անբովանդակ եւ անհրապոյր հրատարակութիւններու պիտի վերածուին, կորսնցնելով արդէն իսկ սակաւաթիւ իրենց ընթերցողները, ի վերջոյ փակուելու համար:

Հ. Ն.

Մարտ 2003
Մոնրէալ

ՌԱՄՊՐԱՆԹԻ ՄԷԿ ԻՆՔՆԱՆԿԱՐԸ ՑԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԿՈՒ ԳԱՅ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉԻՆ ԴԻՄԱՆԿԱՐԸ: ՊԻ. ՊԻ. ՍԻ. ԿԸ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԷ.

Արուեստի գործեր վերանորոգողներ յայտնաբերած են Ռամպրանթի մէկ ինքնանկարը, որ քանի մը հարիւր տարի առաջ իբրեւ պաստառ ծառայած է գծելու համար ազնուական Ռուսի մը դիմանկարը, կը յայտարարուի Ռամպրանթի տուն թանգարանէն:

Ներկի բազմաթիւ խաւեր բծախնդիր աշխատանքով մաքրուած են ի յայտ բերելու համար հոլանտացի վարպետ գեղանկարիչին դիմանկարը իր կլոր կզակով եւ ազնիւ աչքերով, որոնք տեսանելի են անոր ինքնանկարներուն ուսումնասիրական փորձերուն մէջ:

Այն գեղանկարները, որոնք չէին ծախուեր, ի վերջոյ դարձեալ կը գործածուէին իբրեւ պաստառ, Ռամպրանթի կամ անոր աշակերտներուն կողմէ, դրամ խնայելու համար:

Գեղանկարը առաջին անգամ գծուած է 1634–ին, երբ Ռամպրանթ 28 տարեկան էր, ինչպէս կը յայտարարէ Ամսթերտամի մէջ Ռամպրանթի տուն թանգարանի բանբերը, ուր այժմ ժամանակաւոր կերպով կը ցուցադրուի դիմանկարը:

Թանգարանի բանբեր Աննա Պրոլմայի համաձայն, Ռամպրանթի աշակերտը օղեր, այծի մորուք, մինչեւ ուսերը երկարող մազեր եւ թաւիշէ գլխարկ մը աւելցուցած է դիմանկարին վրայ, ռուս ազնուականի մը երեւոյթը տալու համար:

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԼԻՆ

Խնդրոյ առարկայ գեղանկարը 1935–էն ի վեր այնքան յաճախ մաքրուած է, որ սկսած է երեւան գալ անոր տակ պահուած դիմանկարը: Սակայն վերջնական աշխատանքը կատարած է Ռամպրանթի Ուսումնասիրական ծրագիրը, որ կը բաղկանայ խումբ մը մասնագէտներէ, որոնց պարտականութիւնն է ստուգել Ռամպրանթ վան Ռայնի հարիւրաւոր գեղանկարներուն պատկանելիութիւնը:

Պրոլմայի համաձայն, մասնագէտներու այս խումբը գեղանկարը քննելու հրաւէր ստացած է 1995–ին, ֆրանսացի անանուն հաւաքածոյ պահողէ մը:

Թէեւ դիմանկարը յստակօրէն կը նմանէր Ռամպրանթի եւ կը կրէր անոր ստորագրութիւնը, սակայն մասնագէտները սկիզբը բացառած են այն հաւանականութիւնը, թէ անիկա իրական էր, որովհետեւ զուրկ էր գեղանկարիչին նրբութենէն: Վեց տարի տեւած է, մինչեւ որ անոնք նշտրակով քերթած են աւելցուած ներկի խաւերը:

Թանգարանը կը յայտարարէ. «Հաւանաբար Ռամպրանթ պահեստի մէկէ աւելի ինքնանկարներ ունէր: Անոնցմէ ոմանք չէին ծախուեր: Անոնք «պատի թուղթ» կը նկատուէին եւ ի վերջոյ վերստին կը գործածուէին Ռամպրանթի կամ անոր աշակերտներուն կողմէ»:

Ցայտնի չէ, թէ տախտակի վրայ գծուած 70,8 սմ. լայնքով եւ 55,2 սմ. երկայնքով այս դիմանկարը ի՛նչ կ'արժէ, սակայն վերջերս շուկայի վրայ գտնըւող ռամպրանթներուն գինը 30 միլիոն տոլարէն աւելի է:

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷ»Ի ԱՆԴԱՄ, ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ Ռ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

Ռաֆայէլ Ղազարեան «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի երիցագոյն անդամն էր: Ղարաբաղեան պայքարին այսօր արդէն 15–ամեայ ժամանակագրութիւնը արձանագրած է Նախագահ Գորպաչովի ուղղուած անոր բաց նամակը (1989 Յունուար), յետոյ յաջորդ տարին Փարիզ գտնուած օրերուն (Փետրուար 15) Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին փոխ – նախագահ ընտրութիւնը: Միջոց մը ետք, երբ իր համախոհները անցած էին երկրին իշխանութեան գլուխը, ան չէր վարանած հրապարակաւ քննադատելու անոնց ընթացքը որ սկսած էր իր համոզումներուն խոտոր բնոյթ ստանալ:

Նոր բաց նամակով մը ան հանդէս եկած է «Առաւօտ» օրաթերթին (Մարտ 21) մէջ, դիմելով Ռ. Քոչարեանի եւ նիւթ ընելով նախագահական վերջին ընտրութիւնը: Նախ կ'ափսոսայ որ այդ ընտրութիւնը խորտակած է 1998–էն ետք առողջ եւ հանրապետութեան միջազգային հեղինակութեան նպաստաւոր մթնոլորտով ընտրութիւն մը ունենալու իր երազանքը: Ռոպէր Քոչարեան իր համակրանքը շահած է 1998–ին երբ պաշտպանած է Արցախի անկախութիւնը եւ յարուցած Եղեռնի հարցը: Սակայն, անոր գործունէութեան ընթացքին տարուած ներքին քաղաքականութիւնը հետզհետէ հիասթափ ըրած է զինք: Դժգոհ է որ նախագահը փոխանակ նախկին չարագործները դատելու, կաշառակերութեան դէմ պայքարելու եւ առողջ ընկերական վիճակը մեղմացնելու եւ բարոյական մթնոլորտը բարելաւելու, ընտրած է բռնապետութեան տանող ճամբան: Կ'ըսէ թէ Ռոպէր Քոչարեան ունի նախարարներ որոնց իսկական տեղը բանտն է, իսկ ինք իրեն կամակատար դարձուցած է արդարութեան ամբողջ համակարգը եւ պետական կազմը: Հարց կու տայ թէ ամէն գնով տարուած յաղթանակը չէ՞ վերածուիր Պիւռոսեան յաղթանակի որ համարժէք է պարտութեան:

Ընտրութեան առթիւ ստեղծուած մենատիրութեան, ճնշումի մթնոլորտը ան կը համեմատէ 1937–ի անվստահութեան, մատնութեան, անոնցմով յայտնուած վախի մթնոլորտին հետ, որով ապահոված է վերընտրութիւնը: Վերընտրութիւն, որուն համար կ'ըսէ թէ տեղի ունեցած է երեկոյեան ժամը 20–էն ետք:

Ատոր ապահովութեան համար ամենածանրը կը նկատէ Ռ. Քոչարեանի Արցախէն զօրագունդ բերելը որ կրկին կը հըրահրէ «Հայաստանցի – Ղարաբաղցի» այլակործան ախտը որ կ'ըսէ թէ հազիւ մարած էր: Նոյնիսկ կը գործածէ «եղբայրասպանութիւն» բառը որ միակ պակսողն էր ներկայի կացութեան մէջ:

Ակնարկելով սա կամ նա պարտադրանքով Ռ. Քոչարեանի թեր քուէարկողներուն, կ'ըսէ թէ իրականութեան մէջ բընակչութեան մեծ մասը բացասական տրամադրութեան մէջ է նախագահին հանդէպ եւ ան այդ դժգոհութիւնը ճնշելու համար պարտաւոր կ'ըլլայ բռնութեան դիմելու, ինչ որ նախանձելի վիճակ չէ: Այսուհանդերձ, ամէնէն վտանգաւորը կը նկատէ միջազգային հանրութեան առջեւ երկրին վարկաբեկումը: Ատոր արդիւնքով կ'ըսէ թէ «Մեծ վտանգ է կախուած Արցախի գլխին»: Ընտրութեան խարդախութիւնները որոնք ներելի չէն Արեւմուտքին համար, մինչ 1998–ին Ռ. Քոչարեանի յաղթաքարտն էր, այսօր ամէնէն խոցելի տեղը դարձած է: «Գուցէ, կ'ըսէ գիտակցելով զա, վեր կանգնէք անձնապաշտական զգացումներից եւ մտածէք ճգնաժամից դուրս բերող խոհեմ քայլի մասին»:

Ռ. Ղազարեան վճռած է որ ուզելով հանդերձ չնորհաւորել ազնիւ պայքարով յաղթանակած նախագահը, Ռ. Քոչարեան այդ հաճոյքէն զրկած է զինք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
Դեկտեմբեր 2002
ԹԵՀՐԱՆ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Գալուստեան նիհարցեր էր, առաջուան նման «մեծաքանակ» չէր: Գիշերները կը լուցնէր վրէժխնդրութեան մասին մըտածելով: Իրեն համար շատ դիւրին էր տեսուչը հրաժարեցնել տալ իր պաշտօնէն: Լա՛ւ, բայց ասկէ ի՞նչ կ'ելլայ: Զարգացած մարդ էր տնօրէնը, ուրիշ տեղ մը կը վարձուէր: Ճիշդ է, կ'ազատէր զինքը տեսնալու անախորժութենէն, բայց չէր կրնար արգիլել, որ ան երջանիկ ըլլար իր գեղեցիկ եւ զինքը հարուստ ամուսին մը մերժելու չափ սիրող կնոջը հետ: Ո՛չ, պէտք էր այնպիսի ձեւով վրէժ լուծել, որ երկուքն ալ տառապէին, տանջուէին, որ Մելինէն մինակ մնացած, անզօր ու լքուած, զղջար զինքը մերժած ըլլալուն համար, գար թերեւս իր սխալած ըլլալը յայտնէր, ուզէր դարմանել զայն: Օ՜հ, օ՜հ, ա՜յն ատեն այն ատեն:

Այն միտքը, թէ Պետիկեանին պատճառով է միայն, որ աղջիկը զինքը մերժեց, այնքան տրամաբանական կ'երեւար իրեն, որ չէր կասկածեր իսկ թէ, ուեւէ ձեւով զայն «շրջագայութենէն դուրս» հանելով Մելինէն իրը պիտի ըլլար:

Իրենց տան կեանքն ալ անտանելի եղած էր: Մայրը գրեթէ չէր խօսեր իրեն հետ, ի՛ր պատճառով ստացած վիրաւորանքին համար: Ինքը, Տիար Մարտիրոս Գալուստեանի մայրը, երթայ իջնէ «սա մարդկանց» թաղը, աղջիկ մը իրեն հարս ընելու համար, եւ ահա, փոխանակ գըրկարաց ընդունուելու, մերժումի նամակ մը կը ստանայ երկու օր վերջ: Տիկին Ծովինար՝ «աղջկանս հարցնեմ» ըսած էր եւ շատ ուրախ կ'երեւար այս անսպասելի առաջարկին համար:

«Երկուքն ալ տէֆ ընել տուր այս տեղէն, թէ չէ՝ փողոց ոտք չեմ կոխեր», – ըսած էր տղուն:

Մայրը կուզէր մանաւանդ, որ տղան անմիջապէս նշանուէր եւ ամուսնանայ դիրք ունեցող ընտանիքի մը աղջկան հետ, այսպիսով ցոյց տալու համար որ մերժումը ոեւէ նշանակութիւն չէր ունեցած, թէ իրենք կրցած էին իրենց արժանի խնամութիւն մը ընել: Այս հարցին շուրջն էր որ մայր ու տղայ չէին համաձայներ: Տղուն ամբողջ էութեամբ փափաքածը վրէժ լուծելն էր, այդ ներկայութենէն իր հասկցած ձեւով ազատելն էր: Ամուսնանալու մասին յետոյ պիտի մտածէր:

Այդ օրերուն Պոլսոյ մէջ կատարուած բանտարկութիւնները, գաւառներէն հասած տեղահանութեան եւ սարսափի լուրերը միտք մը տուեր էին իրեն: Ցած, վատ միտք մը, որմէ սոսկացած էր եւ դարշանքով գլուխը անդին դարձուցած, իբր թէ ուրիշ մէկն էր, որ իրեն այդպիսի անկարելի ոճրագործ միտք մը կ'առաջարկէր:

Ո՛չ, ո՛չ, մատնիչ մը, յուդայ մը չէր կրնար ըլլալ ինք: Չի կրնար ընել այդպիսի բան մը: Դաւաճանել հայրենակիցի մը: Ո՛չ, ո՛չ...

«Իսկ ինչո՞ւ ո՛չ, – կ'ըսէր իր ներսէն ձայն մը, – կը տառապեցնեն, կը խայտառակեն քեզ. թո՛ղ իրենք ալ տանջըւին. քեզի՞ մնաց գթալ»:

Մայրն ալ իր կողմէն անշնչելի դար – ձուցած էր տունը: Եթէ ճաշերու ընթացքին խօսէր, միշտ այդ նիւթին շուրջ էր. պէտք էր որ տղան, նախ՝ հեռացընել տար երկուքը դպրոցէն, իր ուժը ցոյց տալու համար եւ յետոյ ամուսնանար: Ուրախացած թշնամիները կը լըռէին այն ժամանակ միայն:

– Սգաւորի տուն դարձուցիր տունը, – կ'ըսէր լալկան ձայնով, – հարսնիքի տեղ թաղում ըրինք, մեր պատիւը թաղեցինք, ճարը չես խորհիր... կարծես քար է կտրեր սիրտդ:

– Համբերէ, քիչ մըն ալ համբերէ, ուզածէդ աւելին ալ պիտի ընեմ, – կ'ըսէր Գալուստեան՝ յուզումէն գունատած:

Քանի մը անգամներ, անքուն գիշերէ մը վերջ, առաւօտուն, փոխանակ իր գործի հագուստները հագնելու, ան հագեր էր տօնական հագուստներէն մին եւ, դէպի իր խանութը ուղղուելու տեղ, ոստիկանութեան ճամբան բռներ էր, բայց միշտ կէս ճամբայէն ետ էր դար – ձեր, ինքն իրմէ զզուած... Ո՛չ, չէր կըրնար, չպիտի կրնար երբե՛ք, երբե՛ք...

Օր մը դիպուածը իր խանութը բերաւ նոյն ինքն ոստիկանապետը:

Ուրիշ անգամ ԳաԳլուստեան դժկամակութեան ձեւ մը կ'առնէր հեռուէն թուրք ոստիկանապետին գալը տեսնելով, որովհետեւ ան մեծ թուով ապրանքներ կ'ընէր միշտ սուղ ուտեստեղէններ ընտրելով, կը վճարէր քանի մը սիրալիր խօսքերով ու մեկնած ժամանակ անտարբեր ձեւով մը կ'ըսէր.

– Հաշիւիս անցուցէք այս գնածներս...

Գալուստեան տետրակն իսկ չէր բանար նոր գնուածները նշանակելու համար: Տարիներէ ի վեր հին հաշիւները, սպասելէ յոգնած, դեղնած էին դարակներուն մէջ:

«Սառոյցի կտորին վրայ պիտի գրեմ», – կ'ըսէր մտքէն, թէեւ կը շարունակէր՝ շրթներուն վրայ պահել սիրալիր ու շողոքորթ ժպիտ մը, ու կ'ըսէր ոստիկանապետին.

– Քաւ լիցի, պէյիմ, – ի՞նչ կ'ըսէք, ինծ համար մեծ պատիւ է այս աննշան ապրանքներով օգտակար ըլլալը:

Այդ օրը սակայն, Գալուստեան ոստիկանապետին գալը տեսնելով, զգաց որ սրտին մէջ ծլած չարութեան ծիլերը նոր բողբոջ մըն ալ արձակած էին. զգաց որ իրմէ անկախ ուրախութիւն կը զգայ: «Ճակատագիրը ոտքս կը ղրկէ վրէժ լուծելու առիթը», մտածեց ու որոշ թեթեւութիւն զգաց: Թերեւս նախախնամութեան մատը կար այս գործին մէջ. թերեւս երկինքն ալ վրդովուած էր իրեն եղած վիրաւորանքին եւ դարմանելու պատեհութիւնը կը ստեղծէր:

(Շար. 60)

UNION ARMENIENNE DE SUISSE

organise à GENEVE

Vème Tournoi européen intercommunautaire 2003

LE WEEK-END DE PAQUES DU 18 AU 21 AVRIL

Participants : des équipes de France, Angleterre, Allemagne, Italie, Belgique, Pays-Bas et Suisse

Samedi 19 Avril SOIREE DISCO

Dimanche 20 Avril GRAND BAL DE CLOTURE

animé par deux orchestres arméniens

Basket-ball féminin et masculin
Volley-ball — Mixte

Football (Indoor)
Ping-pong féminin et masculin

Pour tous renseignements, veuillez appeler à Genève :
Huguette Gabrache +41 22 / 758 11 14 — Viken Vartzbed +41 79 / 217 49 24

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE
TEBROTZASSERE
DU RAINCY (région parisienne)
ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE
son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes (entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SEVAN» de Vienne
organise
UNE

VENTE
VIDE GRENIER
DE PRINTEMPS

Dimanche 6 avril de 14h à 19h
à la M.C.A. de Vienne

Participez nombreux à cette action de bienfaisance en vendant ou achetant divers objets :
bibelots — objets décoratifs — vaisselles — livres — CD — tableaux — objets artisanaux — bijoux etc . . .

Restauration sur place ou à emporter

Renseignements et inscriptions pour participation :
avant le 31 mars
au 04 74 53 25 91

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՆՑՈՐՎԻԼ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՊՐԻԼ 12-ԻՆ

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16[րդ] ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)

Տօամ
Հինդ Արար

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16–ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● Animateurs diplômés BAFA

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

L'UGAB-FRANCE
et LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent
une présentation-vente de l'ouvrage de

GERARD CHALIAND

MEMOIRE DE MA MEMOIRE

le vendredi 4 avril à 20 heures 45

au Centre Culturel A. Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(métro Courcelles)

—— Entrée libre ——

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզի եւ Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոներ ժամը 19–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 28,
ԻԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին:

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8.45–ին:
Արեւագալ ժամը 9.45–ին:
Պատարագ ժամը 10.30–ին:
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը 11.45ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺԱՄԸ 17.30–ԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ Եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Բոմփանիէ Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 MARS
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.655 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 78e ANNEE — N° 20.655

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՂՏԱՏԻ ՎՐԱՅ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԴԷՊԻ ՔԷՐՔԻՒՔ

«Պատերազմը պիտի տեւէ որքան որ պէտք է» յայտարարեց Ճ. Պուշ, Մարտ 27ին, Թ. Պլէրի հետ հանդիպումէն ետք: Նախագահին համար ,ամերիկեան զօրքերը ամէն օր կը յառաջանան, կամաց – կամաց բայց՝ ապահովութեամբ: Թոնի Պլէր ալ իրար չանցնիր, ինչ որ կարեւոր է, կ'ըսէ, այն է որ գործողութիւնը իր աւարտին պիտի հասնի: Ամերիկեան մամուլին հրատարակած նկարները, ուր յոգնած եւ յուսալքուած Ճի – Այ–ներ կը տեսնուին, կը յիշեցնեն Վիէթնամի աւազախրումը: Ամերիկեան զօրքերը, միշտ զարմանքով կը հաստատեն իրաքեան դիմադրութիւնը: Մարտ 28–ի լուրերու համաձայն, անգլեւամերիկեան բանակը 80 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր Պաղտատէն, մինչ իրաքեան իշխանութիւններու համաձայն հեռաւորութիւնը 140 քիլոմեթր է: Պաշտպանութեան Նախարար Ռըմսֆելտ, յայտարարած է որ զօրքերը Պաղտատի պաշարումը պիտի ընեն եւ սպասեն որ մայրաքաղաքին բնակչութիւնը ապստամբի, ապա՝ պիտի մտնեն: Զօրավար Թոմի Ֆրանքս շատ գոհ չէ այն լրագրողներէն, որոնք կացութեան հարազատ պատկերը կը փոխանցեն մամուլին եւ թելադրած է որ առաւելաբար զարկ տան երախաներու նկարներուն, որոնք շաքարեղէնի ծրարիկներ կը պոկեն ամերիկացի ժպտադէմ զինուորներու ձեռքերէն: Պաշտպանութեան Նախարարութեան ծրագրով, ամերիկեան առատաձեռնութեան ցուցափեղկը պէտք է ըլլայ՝ Պասրա, բայց, քաղաքը դեռ իրենց ձեռքը չէր անցած Մարտ 28–ին: Տեղւոյն բնակչութեան ակնկալուած ապստամբութիւնն ալ չէ պատահած: Մարդասիրական օգնութեան պատասխանատուներն ալ վրդովումով կը յայտնէին (Ֆրանս 2, Մարտ 27) որ Ամերիկացիք սնունդեղէնը կ'ուզեն տալ միայն անձնատուութեան պարագային:

Ս. Հիւսէյնի դէմ պատերազմին դրդիչներէն մէկը՝ Ռիչըրտ Փիրլ իր հրաժարականը տուաւ Պաշտպանութեան Նախարարին խորհրդականի իր պաշտօնէն: Հրաժարականը կապ չունի ներկայ կացութեան հետ, այլ անձնական բնոյթ ունեցող չարաշահութիւններուն: Իր կիսապաշտօնական դիրքը օգտագործած է դրամական շահերու համար զինամթերքի ընկերութեան մը հետ եւ տեղեկութիւնը հաղորդած է «Թհը Նիւ – Եորքէր» թերթը:

Մարտ 27–էն 28–ի գիշերը Պաղտատ ամէնէն բուռն ռմբակոծութիւններու թիրախ եղած է, ըստ ներկայ թղթակիցներուն: Իրաքեան աղբիւրներու համաձայն, Մարտ 27–ի հաշուեկշիռով, մեռեալներու թիւը 350 էր, կային նաեւ 3600 վիրաւորներ բնակչութեան մէջ: Անգլեւամերիկեան պաշտօնական աղբիւրներն ալ կը խոստովանին 28 ամերիկացի եւ 22 անգլիացի զինուորներու կորուստը: Այս կորուստներուն մէկ մասը զոհ գացած է «բարեկամական կրակոցներու»: Ինչպէս գրեցինք, երբ իրարու վրայ – սխալմամբ – կը կրակեն, Ամերիկացիք այդ կրակոցները կ'անուանեն «Ֆրենտլի ֆայըր», Անգլիացիք՝ «պլու օն պլու» եւ Ֆրանսացիներն ալ՝ «Թիռ ամի»: Այս տեսակի կրակոցներէ մեռած են չորս Անգլիացի, երկու զինուորականներ ալ Պասրայի ճամբուն վրայ երբ մէկ հրասայլէ մը կրակ բացուած է ուրիշի մը վրայ: Անգլիական Թորնատօ մըն ալ վար առնուած էր ամերիկեան Փաթրիոթ հրթիռով մը: Դեռ կայ անգլիական ԻԹՆ կայանի լրագրողը եւ ուրիշներ ալ, ցարդ, անհետացած:

Մինչ Ամերիկացիք 1000 նոր զինուորներով, կը ջանան երկրորդ ճակատ մը բանալ Քիւրտիստանի մէջ, տեղւոյն Քիւրտերը, քաջալերուած, սկսած են յառաջանալ դէպի Քէրքիւք եւ կ'ուզեն կապ հաստատել Ամերիկացիներուն հետ: Այն ապահովութիւնն ունին որ Թուրքերը պիտի չմտնեն: Քէրքիւք 300 քիլոմեթր է Պաղտատէն եւ Քիւրտերու երազն է այդ քաղաքը վերածել իրենց մայրաքաղաքին: Բայց եւ այնպէս, Անգարա դիտողի դիրքին մէջ կրնայ չմնալ: Արտաքին Նախարարը՝ Կիւլ յայտարարած է որ ծանրակշիռ սպառնալիքի մը պարագային, կրնայ միտքը փոխել:

Հակառակ այս կացութեան, անգլեւամերիկեան ձախողութեան, անորոշ ապագային, Ուաշինկթըն կը պատրաստէ, արդէն իսկ, յետ պատերազմեան շրջանը: Ամերիկացիք որոշած են ամերիկեան իշխանութիւն մը հաստատել, սկզբունքով ժամանակաւոր, որու գլուխը պիտի գտնուի կառավարիչ մը: Այդ մարդն ալ, հաւանաբար Կարնըրն ըլլայ: Ան ներկայիս գլուխն է «վերաշինութեան եւ մարդասիրական օժանդակութեան» գրասենեակին, զոր Պուշ ստեղծած է: Ըստ լաւատեղեակ անձերու, Կարնըր, առանձին, կը մարմնաւորէ ամերիկեան այն բոլոր մտադրութիւնները, որոնք կը մտահոգեն միջազգային հաւաքականութիւնը Իրաքի ապագայ մատակարարման կապուած ամերիկեան ծրագրին:

Ներկայիս, Միացեալ – Նահանգներու մէջ, մրցակցութիւն կը տիրէ ձեռնարկութիւններու միջեւ եւ պայմանագրութիւններ կը ստորագրուին, Իրաքի վերաշինութեան համար: Բողոքներ ալ կան, որ այդ կարգադրութիւնները հրապարակաւ չեն ըլլար, այսինքն հրապարակային առաջարկներ չեն ըլլար: Օրինակ ԻՒՍԷՅՏԸ, արդէն իսկ 4.8 միլիոն տոլար պայմանագրութիւն մը ստորագրած է Սիաթըլի Սթեվետորինկ Սէրվիսըզի հետ Ումմ Քասրի նաւահանգիստին վերաշինութեան համար եւ նման բազմաթիւ պայմանագրութիւններ կան, նոյնիսկ դեռ չքանդուած բաներու համար:

Թ. Պլէր կ'ամբաստանէ Իրաքը, որ գնդակահարած կ'ըլլայ գերիներ, ինչ որ բացարձակապէս հերքուեցաւ Մոսկուայի Իրաքի դեսպանին կողմէ:

Դէպի Պաղտատ ճամբուն վրայ բուռն բախումներ կան ամերիկեան զօրքերու եւ Իրաքի Հանրապետական Պահակազօրքին միջեւ: Ամէն կողմ բուռն հակամարտութիւններ կան: Ներկայիս Ամերիկացիք 90 հազար զինուոր ունին Իրաք, 250 հազար Ծոցին շրջանը եւ 120 հազար յաւելեալ զինուորներ պիտի հասնէին շաբաթավերջին:

Իրաց այս մթնոլորտին մէջ, Ամերիկացիք իրենց յոյսը դրած են Աստուծոյ վրայ եւ առաջին անգամ ըլլալով, Գոնկրէսը բանաձեւ մը քուէարկած է, որպէսզի աղօթքի օր մը հաստատուի (թըւականը կ'որոշուի Պուշի կողմէ) եւ Ամերիկացիք աղօթեն հայցելով «Աստուածային պաշտպանութիւնը» Միացեալ – Նահանգներու վրայ: 150 տարի առաջ միայն նոյնը եղած էր Լինքըլնի օրով: Բանաձեւը կը թելադրէ նաեւ ծոմապահութիւն:

Ֆրանսայի համար Շարժումին նախագահը՝ Ֆիլիփ տը Վիլիէ ԱՄՆ–ու յաղթանակը չի մաղթեր «գրաւման, գաղթատիրութեան եւ յարձակման» այս պատերազմին մէջ: Կ'ուզէ որ Ամերիկացիք անմիջապէս քաշուին Իրաքէն եւ Ֆրանսան նախաձեռնութիւնը առնէ, խաղաղութեան միւս կողմնակիցներուն հետ, հանդիսաւոր կերպով դիմելու ԱՄՆ–ու, որպէսզի յետքայլ ընէ եւ վերջ տայ միջազգային իրաւունքը կոխկռտելու:

ԻՐԱՔԱՀԱՅԵՐԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ ՉԵՆ

Իրաքի Երեւանի գործավարը Թարըք Մուհամմատ Եահեա պատասխանելով «Ազգ»ի (Մարտ 27) հարցումներուն, տեղեկութիւններ հաղորդած է իրաքահայ գաղութին մասին: Անոր մեծ մասը կ'ապրի Պաղտատ, Մուսուլ եւ Քէրքիւք. շատ քիչ ընտանիքներ այս օրերուն մեկնած են երկրէն: Պատերազմական գործողու – թիւններէն մարդկային զոհ չկայ հայութեան մէջ:

Յաջորդ օրը «ԱրմԷնփրէս»ն ալ կը հաղորդէր նոյն գաղութին մասին Հայաստանի Պաղտատի գործավար Վարդէն Խանջեանի տեղեկութիւնները: Ան ալ հաւաստած է որ հայութեան շրջանակներէն առ այժմ տագնապալի լուրեր չկան: Պաղտատի մէջ Հայերու Կեդրոնական վարչութիւնը ամէն օր տեղեկութիւն կը ստանայ Պասրայի, Մուսուլի, եւ այլ վայրերու Հայերէն: Անոնք սընընդեղէն ունին, սակայն մեծ վրդովումի մէջ են անշուշտ, երբ ամէն օր ռումբ կը թափի քաղաքներուն վրայ:

Պատերազմին ընթացքին Իրաքէն մեկնած Հայեր չկան. մեկնողներ եղած են պատերազմէն առաջ: Անոնք անցած են Սուրիա, Յորդանան, շատ քիչեր յաջողած են Եւրոպա հասնիլ: Լիբանան մեկնողները քիչ եղած են, նկատի առած վիզայի դժուարութիւնները: Քանի մը ընտանիք ալ Հայաստան գացած են:

Նոյն աղբիւրին համաձայն Պաղտատի մէջ 10 – 12 հազար Հայ կ'ապրի, հազար Պասրայի մէջ, շուրջ 2500 Հիւսիսային Իրաք. Մուսուլի եւ շրջանի այլ քաղաքներու մէջ:

Հայաստանի Պաղտատի դեսպանատունը փակուած չէ, անձնակազմը պատերազմին պատճառով մեկնած է, սակայն, առաջին առիթին կը վերադառնան:

ՅԱՐԳՈՅ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ,

Ցետ բաւական դժուարութեան, կրցանք հեռաձայնային կապի մէջ մտնել Գերյարգելի Անտոն Ծայրագոյն Վարդապետ Ադամեանի հետ որ Իրաքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի հովիւն է երկու տարիէ ի վեր (2001–ին՝ տեղւոյն առաջնորդը հրաժարած ըլլալով պաշտօնէն տարիքի պատճառաւ – ան այժմ 85 տարեկան է, եւ կը մնայ իր ազգականներու մօտ):

Գերյ. Ադամեան մեզի ըսաւ թէ տեղւոյն ժողովուրդը վախի եւ անձկութեան ժամեր կ'ապրի եւ գրեթէ ամէն վայրկեան վտանգի մէջ կը գտնուի: Ան Հայ Կաթողիկէ Աթոռանիստ եկեղեցւոյ ստորերկեայ սրահի դռները բացած է անխտիր բոլոր դրացիներուն առջեւ, ըլլան անոնք Հայ, Ասորի կամ Քաղդէացի: 200 հոգի պարունակող այս սրահը շատ յարմար պաստպարան մըն է, քանի արդէն 1991–ի պատերազմին շատեր հոն ապաստան գտած էին ռմբակոծումներու ընթացքին ու անվտանգ մնացած:

Գրեթէ ամէն գիշեր սրահը կը լեցուի ապաստանեալներով եւ Հայր Անտոն կը ջանայ մխիթարել ու քաջալերել զիրենք, իբրեւ պարտաճանաչ հովիւ, միշտ իր հօտին գլուխը կենալով:

Զինք քաջալերեցինք մեր զօրակցութեամբ եւ խոստանալով աղօթել որ այդ ապաստանարանը զերծ մնայ ամէն վտանգէ:

ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԻԼԻԿԵԱՆ
Փարիզ, Մարտ 28

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 27 / 28)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պրիւսէլի մէջ Մարտ 24 – 25 տեղի ունեցած է Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան յանձնաժողովին 5–րդ նիստը որուն մասնակցած է Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւնը, արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի ղեկավարութեամբ: Նիստին աւարտին միաձայնութեամբ ընդունուած է 28 կէտով միասնական արձանագրութիւն մը ուր Ղարաբաղի, նախագահական ընտրութեան, քաղաքական եւ տնտեսական զարգացումներուն ալ անդրադարձ կայ:

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի, Մարտի վերջին շաբաթը հարկ է անցնիլ ամրան ժամուն, այսինքն Մարտ 29–էն 30 լուսնալիք գիշերը, ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, չորս ռուս զինուորականներ սպաննուած են հրասայլի մը պայթումին հետեւանքով: Արարքը անկախապաշտներու գործն էր:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ հիւանդանոցի մը մէջ, հացադուլի դիմած բանտարկեալ մը եւս մեռած է: 66–րդ բանտարկեալն է որ կը մեռնի նոյն պայմաններուն մէջ: Շարժումը ծայր առած էր 2000 Հոկտեմբերին եւ բողոք մըն էր Թուրքիոյ բանտերու նոր պայմաններուն դէմ (մէկէն երեք հոգինոց խցիկներ):

ՀԱՄԱՍԻ երկու անդամներ սպաննուած են, Մարտ 26–ին, Բեթղեհէմի մօտ: Անոնք հետապնդուած էին իսրայէլեան ապահովութեան ուժերու կողմէ:

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖԻԼՄԱՐՏԱԴՐԻՉ ԱՐԱ ՇԱՀԻՆԷՐԻ ՀԵՏ

Փարիզի Փոմփիտու մշակութային կեդրոնին մէջ «Իրականին փառատօն»ին ծրագրով, դիտել Արա Շահինէրի «Ցատուկ հօր եւ զաւկի» ժապաւէնը (Մարտ 9), հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր իրեն հետ զրոյցի մը: Առիկա, յատկապէս քիչ մը աւելի մօտէն ճանչնալու համար արուեստագէտը, յետոյ նաեւ քըրքրելու Պոլսոյ մօտիկ անցեալին կեդրոնական դէմքերէն մէկուն կապուած յուշեր: Ինչպէս գրուեցաւ, այդ դէմքը որ նաեւ ժապաւէնին «հերոս»ն է, կը կոչուէր բժիշկ Շահնուր Շահինէր. Արային հայրը ու ամբողջ սերունդի մը հայերէնի ուսուցիչը: Ուսուցիչ որուն Խաեանի, Մխիթարեանի աշակերտները անպայման կը յիշեն ուղղագրական կանոններու նկատմամբ նախանձախնդրութիւնը, անոնց ուսուցումին ծրագրէն գրեթէ գողցուած պահերու մէջ զետեղուած գրականութեան փակագիծները, շարադրութեան ժամերը: Ու այս բոլորին հետ, ամէնէն խիստ վայրկեաններու ալ պահպանուած լայն ժպիտ մը: Այդ ժպիտը որ 60-ական թուականներու 15 – 16 տարեկաններուս թիւի, քննութեան, պարտականութեան, պատիժի մթնոլորտի մը մէջ լաւ տրամադրութիւն ներշնչող կարեւոր ազդակ էր, մասնաւոր թելադրականութիւն չունէր առկէ անդին: Գոհ էինք, ուրախ, որ Պարոն Շահնուրը անհոգի լրջութիւն մը, վհատեցնող կախերես մը անմիջապէս օգնութեան կանչողներէն չէր, նոյնիսկ երբ անոնց հարկը իսկապէս զգացուէր, աւելի քան յիսուն հոգինոց դասարանին մէջ: Սակայն, տասնամեակներ ետք, յատկապէս դիտելէ ետք իր վերջին տարիները պատմող ժապաւէնը, անկարելի է չանդրադառնալ այդ նոյն լայն ժպիտին ետին պահպանուած լաւատեսութեան, սանկ՝ աշխարհը, կեանքը, միշտ դրական մօտեցումով մը ընկալելու շատերու համար դժուար վարպետութեան:

Այդ վարպետութիւնը պահպանել ապահովաբար միշտ դիւրին չէր եղած իրեն համար: Ահագին յամառութիւն, կամք, անդուլ ջանք ու ո՛վ գիտէ որքա՜ն վէճ, որքան նեղութեան պահեր արժած էր, օրինակ, Պոլսոյ նման միջավայրի մը մէջ այդ նոյն տարիներուն Հայ ուսուցիչներու միութիւն ստեղծելու գործը: Սակայն, ան համախոհներու խմբակով մը յաջողեցաւ ծրագիրը կիրարկութեան դնել ու միութիւն – հիմնարկը կը գործէ մինչեւ այսօր:

Իրեն համար որպէս հանրային գործիչ ու նոյն հաստատութեան գլխաւոր պատասխանատու, լաւատեսութեան ընկըրկումի օրե՛ր էին անշուշտ, նաեւ 1980-ի զինուորական պետական հարուածին յաջորդած սեղմումները: Ամէն ատենուանէն, չես գիտեր ինչո՛ւ աւելի շեշտուած ուշադրութեան մը թիրախ էին հայկական հաստատութիւնները. անոնց կարգին Ուսուցչաց հիմնարկն ալ: «Ուշադրութիւն» որ արգելափակման անհեթեթ օրեր ալ բաժին հանած էր բժիշկ ուսուցիչին:

Փառատօնին ներկայացուած 52 վայրկեաննոց ժապաւէնին ծերունի հայրիկը իրեն համար այլեւս անքըքրելի տեղ մը ձգած էր ժպիտը դժուարացուցած բոլոր պահերը. նաեւ ուսուցչի, հանրային գործիչի ու ապահովաբար բժիշկի անցեալն ալ: Կեանքը նորովի պայքարի մը մղած էր զինքը. պայքար՝ մոռացումին դէմ որ իր միտքէն կը սրբէր նոյնիսկ զաւակներուն անունները, թոռներուն թիւը: Ու այդ ոլորտին մէջ կը յայտնուի Արային տեսագրիչը:

Արտասահմանէն ուր հաստատուած է շատ երիտասարդ տարիքին, Պոլիս վերադարձները աւելի յաճախակի կը դառնան 1994-ին մօրը մահէն ետք: Միայն զգացակա՞նն էր այդ վերադարձներուն մղումը. «Զանազանել կարելի չէ. կապը հօրս հետ եղածն էր: Մանաւանդ որ անհանգիստ էր» կ'ըսէ Արա: Պոլսոյ առանձնութեան որպէս դարման, փորձած են դուրսը միասնութիւն ստեղծել. այդ շրջանին ինք ԱՄՆ կ'ապրի: «Հայրս միջոց մը Ամերիկա եկաւ, բայց չկրցաւ մընալ. միայն կեանքի վարժութիւն մը եղաւ իրեն համար» կը բացատրէ: Նոյն տարիներուն քանի որ իր զաւակը՝ Թոռնիկ Շահինէրը Փարիզ կ'ապրի, Արա հիմնաւոր պատճառ ունի յաճախ ճամբայ իյնալու դէպի Արեւելք: Իսկ Պոսթընէն մեկնողին համար Փարիզէն Պոլիս, զաւկէն հայրը, քանի մը քայլ է միայն:

Հարցումիս թէ մօրը կենդանութեան շրջանին չէ՞ ունեցած տեսագրելու նոյն կանոնաւոր ընթացքը, կը պատասխանէ. "Այդ տարիներուն շատ երիտասարդ էի. անապարելու պատճառ չէի տեսներ: Ժամանակ կար: Յետոյ, միջոցները սուղ էին, թէքնոլոժին նոյն դիւրութիւնները չէր տար: Թուային տեսագրիչները դիւրացուցին գործը": Այդ դիւրութիւնը աւելի կ'ընծայէ որ նոթագրելու գործը փոխանակ թուղթ – մատիտի, տեսագրիչով մը ըլլայ:

Ատոր քով, ինչպէս զգալի է ֆիլմին ամէն մէկ անցքէն, արձանագրութեան մղիչ ուժը, մնայուն ազդակը, զգացականն եղած է: «Մօտեցումս մտածումներու արդիւնք չէր. զգացականին հետքերով շինուած է ֆիլմը: Հոն առողջական, յիշողութեան հարցը մայր գիծ մը կը կազմէ, բայց մեկնակէտը զգացումն է» կ'ըսէ արուեստագէտը: «Կայ հայրը, կայ զաւակը՝ դիտողը որ այդ գիծը տուած է: Փորձած եմ տեսնել թէ զգացումը ինչպէս կ'արտայայտուի»:

Այդ հայրը, ակներեւ է որ իտէալին ետեւէն գացողին մարմնաւորումն է զաւկին համար: «Հայրս իտէալիստ էր. Ուսուցչաց հիմնարկը իր գլխաւոր նպատակն էր. մեր ընթացքը, հետեւիլն էր իր ըրածին: Մենք մասնակից չէինք տարած գործունէութեան. բայց այդ նիւթերը միշտ ներկայ էին մեր կեանքին մէջ»: Իսկ իտէա՞լը. «Պոլսոյ մէջ մեր ունեցած իրաւունքներուն պահպանութեան պայքարն էր»: Այլ խօսքով՝ եթէ օրէնքօրէնք թոյլատու էին որ Պոլսոյ հայ համայնքը իր բազմատեսակ հաստատութիւններուն կարգին Ուսուցչաց միութիւն ալ ունենայ, պէ՛տք էր օգտուիլ այդ թոյլատուութենէն:

Ֆիլմին հետաքրքրական մէկ երեսակն ալ մարդկային արժանաւորութեան մնայուն բնոյթին փաստն է. բան մը որ չի կորսուիր, չի ջնջուիր նոյնիսկ երբ ենթակային մօտ հինը կը յայտնաբերուի բնազդայինի նման ճամբով մը եւ ոչ յիշողութեամբ: Ատոր լաւագոյն օրինակներն են կրկին ու կրկին երգուած «Մեր հայրենիք»ին, «Անդրանիկը քաջ»ին պատառիկները: Բայց, մոռացումի ամէն օր լայնցող ովկէանին մէջ անվթար մնացած է մարդկային արժանաւորութիւնը. ոչ իսկ ամէնէն աննշան ժեստ մը որ այդ կարգի կորուստ յուշէ:

"Շրջան մը ետք, որոշ վստահութիւն մը, ապահովութիւն մը ունեցայ. աւելի անխռով էր մոռնալուն մասին: Այն ատեն մեր յարաբերութիւնն ալ փոխուեցաւ: Կեդրոնը տեսագրիչն էր, իսկ մեր յարաբերութիւնը անոր, այսինքն՝ իր պատկերին շուրջն էր: Ինք երբեմն գործիքին փոքր պաստառէն կը դիտէր արձանագրուածը: Պիտի ուզէի երկրորդ տեսագրիչ մը ունեցած ըլլալ այդ պահերն ալ բռնելու համար: Ինծի համար կարեւոր է որ այն անցքերը որոնք ընտրած եմ ժապաւէնը կազմելու համար, միշտ իր արժանաւորութեան փաստը կու տան":

Հօր եւ զաւկի կապին ժապաւէնը Արա կը նկատէ «Տեսակ մը նուէր» զոր հայրը ձգած է իր թոռնիկին, զաւկին միջամտութեամբ:

Արա Շահինէր ծնած է 1953-ին: Աւարտելէ ետք Մխիթարեան վարժարանը, աշակերտած է Պոլսոյ Ամերիկեան համալսարանին գործարարութեան ճիւղին: Նոյն շրջանին սկսած է աշխատիլ երիտասարդական զբօսաշրջութեան մարզին մէջ: Առիկա առիթ տուած է իրեն Եւրոպա անցնելու: 1972 – 1984 ապրած է Փարիզ: 1984-ին ԱՄՆ մեկնած է ուր ֆիլմարտադրութեան մասին մէթրիզ մը ըրած: Առաջին պատրաստած ժապաւէնը նիւթ ունեցած է Եղեռնին առընչուած լուսանկարներու հաւաքածոն, զոր կազմած է Պոսթընի մէջ Ռութ Թովմասեան: 1990-էն մինչեւ 2001 Հարվըրտի մէջ աշխատած է կրթական ծրագիրներու մասին ֆիլմեր պատրաստելու: Ներկայիս կ'ապրի Փարիզ, ուր ձեռնարկած է իր հաշւոյն ֆիլմերու պատրաստութեան: Վստահաբար սխալ չէ ակընկալել որ իր գործերը դիտելու նոր առիթներ կ'ըլլան յետագային:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-11-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

12-ԱՄԵԱՅ ՌՈՄԱՆԸ

Իր իսկական անունը Ռոման է բայց ինք իսկական վէպ մըն է, յուզիչ վէպ մը որ կը կարծէի բոլորովին ջնջուած է մեր ներկայ իրականութենէն:

Ցուրտ, սառած մայթեր, այս յառաջացած ուշ ժամուն ի՞նչ գործ ունի ցնցոտիներ հագուած սա երախան...: Օտար մայթերու վրայ շատ տեսեր եմ մէջտեղ մնացած երախաներ, Փարիզի թէ Հռոմի, Մարսէյլի թէ Միլանոյի մէջ, անոնց թիւը օրէ օր կ'աճի: Կը մօտենան, կը խնդրեն, կը մուրան. կ'օգնես կամ ոչ եւ կ'անցնիս: Բնազդաբար հոս ալ նոյն բանը պիտի ընէի... յանկարծ ցնցուեցայ. յիշեցի որ սա Աբովեանի մայթն է, եւ երախան՝ ալպանացի, պոսնիացի կամ գնչու չէ...: Երեք ընկերներով նոր դուրս եկած էինք Մարքօ – Փօլօ ճաշարանէն, կուշտ, լաւ տրամադրուած, ծրագրած էինք քիչ մըն ալ դեռ քալել՝ կէս մնացած խօսակցութիւնները շարունակելու եւ յանկարծ սա «խանգարող տարրը»...: Այդ ժամերուն միայն մի քանի վհուկի նմանող պառաւներ կան, որ յանկերգի վերածած, նոյն ողբական ձայնով, նախադասութիւնը կը հոլովեն – ԹՈՌՆԻԿՍ ԾԱՆՐ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ, ԽՆԴՐԵՄ ՕԳՆԷՔ... – մոռնալով որ, առ նուազն հինգ տարի է, նոյն մարդոց, նոյն բանը կ'ըսեն, առանց ժամանակ տալու որ թոռնիկները աճին մինչ այդ եւ առողջանան...:

Կանգ առի եւ մօտեցայ փոքրիկին:

– Աղուոր տղայ, անունդ ի՞նչ է.
– Ռոման.
– Դու տուն չունե՞ս. ի՞նչ գործ ունես էս ժամին փողոցներում...
– Խնդրում եմ, ծամօն գնէք ինձնից, որ պրծնեմ տուն գնամ:
– Ինչի՞ց պրծնես...
– Էսօր մայրիկիս ծնունդն է, հիւանդ պառկած է, պէտք է մի հատ անուշեղէն վերցնեմ տանիմ նուէր...
– Դու հայր, չունե՞ս.
– Ոչ, բաժանուած է. թողել գնացել է մեզ...
– Առ քեզ 5.000 դրամ:
– Չէ, չի կարելի. ինձ 1.000 է պէտք.

... Եւ փոքրիկ Ռոմանը 1.000 դրամը չառաւ, մինչեւ որ փոխարէն 1.000 դրամի արժէքով ծամօն չառնեմ...

Զգացի թէ ի՛նչ փոթորկումներ ապրեցայ այդ ակնթարթին մէջ: Ուզեցի գրկել այդ հրաշալի մանուկը, դնել վարձակառք մը եւ միասին երթալ հիւանդ մօրը, անուշեղէնը միասին կտրել, ուրախացնելու համար այդ որբացած հայ օճախը...

Ռոմանը արդէն աներեւութացա՛ծ էր մութին մէջ...:

ԱՐԹԻԿԻ ՕՐԻՈՐԴԸ

Բնաւ պիտի չմոռնամ այդ սիրուն, սեւաչուի աղջիկը որ մեծ դժուարութեամբ ընդունեցաւ Գէորգին Ժիկուլին մտնել: Հռիփսիմէ էր անունը. լերան այծեամի նման Լեռնակերտէն գրեթէ թռչկոտելով վար կ'իջնէր դէպի շրջկեդրոն՝ Արթիկ: Ուսերէս կախուած լուսանկարչական գործիքները եւ օտար առոգանութիւնս հաւանաբար վստահութիւն ներշնչեցին որ Երեւանէն գաւառները արկածախնդրութեան ելած «ջոկատ» մը չենք, արդէն Գէորգին մանկական ժըպտուն դէմքը տեսնողը մօտէն, ամէն կասկած կը փարատէ իր մէջէն այդ ուղղութեամբ:

Հռիփսիմէ 23 տարեկան էր: Ամէն օր կը բարձրանայ Լեռնակերտ, Հայաստանի ամենացուրտ եւ բարձր գիւղերէն մին, ուր գացած էինք հինգերորդ դարէն կանգուն մնացած հրաշալի Պաղիլէք – եկեղեցին այցելելու (որ յարդանոցի պաշտօն ալ կը կատարէ ներկայիս) այդ զուտ լեռնական գիւղացիներու մանուկներուն, Հայոց լեզու դասաւանդելու... եւ տուն կը վերադառնայ քալելով... առ նուազն հինգ հազարամեթր խճուղի:

Հինգ վայրկեան չէր անցած, երբ շարաճճի Եւսեբիոսը մէջէս, չփացած արեւմուտքցիի հարց մը տուաւ երիտասարդ ուսուցչուհիին.

– Հռիփսիմէ՛, արի գնանք Եւրոպա, որպէս ուսուցիչ էնտեղ շատ փող կը շահես...

– Եւրոպա՞... ես ո՛չ մի Եւրոպայի համար, Լեռնակերտի իմ երեխաները չեմ թողնի...

– Հռիփսիմէ՛. ցաւդ տանեմ. է՛ս եմ ուզում լսել քեզանից:

ԵՐԵՔ ՇՆՈՐՀԱԼԻՆԵՐԸ

Նափոլէոնի նախասիրած քանդակագործը, Անթոնիօ Գանովան, Վենետիկի նահանգի ծնունդ, «Երեք Շնորհքներ» անունով հրաշալի քանդակ մը ունի, ուր ներկայացուած են երեք շնորհալի կիներ, շուրջպարի նման իրար ամուր բռնած:

Ամէն անգամ որ Անահիտին, Սիլվային եւ Սահականոյշին հանդիպիմ, ինքնաբերաբար Գանովան դէմս կ'ելլէ իր քանդակով:

Երեքէն ամէնէն վառվռունը Սիլվան է: Իր ներքին կրակով բիւրեղացած հայ երիտասարդ մայր մը որ արդէն համալսարանի տարիքի մանչ մը եւ աղջիկ ունի: Արդի հայ գրականութիւնը դպրոցական տարիներէն մաղած է արդէն: Կը հետեւի գրական եւ լեզուական բոլոր հարցերուն: Եռանդով եւ եթէ հարկ ըլլայ նաեւ կիրքով, կը մասնակցի անոնց յարուցած վէճերուն: Երկար ատեն վախ ունէր որ «ուղղագրութեան վերադարձ» ըսելով արեւմտահայերէնը չպարտադրուի իրենց: Այդ վախը շատերու մէջ նկատեցի: Կամ ա՛յն է որ ոմանք չարամտութեամբ իրականութիւնը կը խեղաթիւրեն մարդոց միտքին մէջ, եւ կամ յստակութեան պակաս մը կայ բացատրողներուն մէջ: Հիմա հասկցած է: Համաձայն է որ բռնութեամբ կատարուած փոփոխութիւնները կամաց – կամաց իրենց բնական հունին մէջ մտնեն:

Սիլվա ծայր աստիճան փխրուն սիրտ ունի: Օրուան ընթացքին տեսած թշուառութիւնները մինչեւ ուշ ատեն կը խռովեն զինք: Վիճակը լաւ ըլլալով կը ջանայ աւելի կարօտեալներուն օգնութեան հասնիլ, կարելիին չափ անաղմուկ:

Իր ամենամեծ ուրախութիւնը կը գտնէ երբ երեքով հաւաքուին եւ շաբթուան գրական – քաղաքական դէպքերը վերլուծեն:

Անահիտը բանասիրական տիտղոսներով զարդարուած անձնաւորութիւն է: Հայրը եղած է Հայ դրամագիտութեան մեծագոյն մասնագէտը, հեղինակ լուրջ աշխատանքներու:

Հօրը մահէն վերջ, Անահիտ խորացուցած է իր մասնագիտութիւնը եւ դարձած արժանաւոր զաւակը իր ծնողքին եւ դրամագիտութեան լաւագոյն մասնագէտներէն մին: Երբ նիւթականը ներէ կը մասնակցի միջազգային համագումարներու. յարգուած հեղինակութիւն մըն է: Միլանոյի մէջ ճանչցայ զինք առաջին անգամ, համագումարի մը առթիւ: Արեւմուտքի դրամագէտ – փրոֆէսէօրները ընդհանրապէս լաւ վարձատրուած են եւ իրենց համալսարաններու մեկենասութեամբ է որ կը մասնակցին զանազան համագումարներու... եւ կը զարմանան թէ ինչո՞ւ Անահիտ համագումարներու մեծ մասէն բացակայ է: Երբեք չըսեր որ պետութիւնը անկարող է ո՛րեւէ նպաստ տալու իր մասնագէտներուն. այլ թէ – մի քիչ անհանգիստ եմ – եւ կը գոհանայ իր գրութիւնը ղրկելով որ կարդացուի: Իսկական հայ կին է Անահիտ: Չի գանգատիր, դուրսէն նպաստ չի խնդրեր, հակառակ անոր որ կրնար շատ դիւրաւ ընդունիլ նկատի առած իր մասնագիտութեան եզականութիւնը:

Անահիտ ծայր աստիճան նուրբ կին է:

նրբութիւն նիւթ ու կաղով, չարժումներով, քալուածքով, խօսուածքով, երբեք չեմ տեսած ունէ մէկը վիրաւորէ. Ամէն ինչ բարի է իրեն համար, նոյնիսկ ԱՅՈ' ըսելու փոխարէն կը սիրէ «ԲԱՐԻ» ըսել որ այնքան բնական կը հնչէ իր մօտ: Այսպէս հրաշալի կին մըն է Անահիտ:

Սահականոյշը, Անահիտի միջոցով ճանչցայ երբ առաջին անգամ ուզեց հարցազրոյց ունենալ հետս, քանի մշակութային հարցերով եւ անձերով զբաղող լրագրող մըն է: Կը գրէ երկրին ամէնէն տարածուած չաբաթաթերթին մէջ (ԵԹԵՐ) եւ ալ բազուկն է ուղղագրութեան պաշտպան եւ այրենարաններու մասնագէտ ուրիշ նուիրեալի մը եւ միասին կը պայքարին լեզու, գիր, գրականութիւն, մշակոյթը մոռցած մեր ՆՈՐ հայրենիքին մէջ…:

Սահականոյշ ամբողջ հոգիին զօրութեամբ նուիրուած է իր գոյգ, չնորհալի աղջիկներուն: Գործի տեսակը իր կարողութիւններուն կը յարմարցնէ որպէսզի իր հարազատները բանէ մը չզրկուին: Երբեմն մի քանի օրով կ'աներեւութանայ. բայց գիտենք որ օտարականներու խումբ մը առած Արցախ գացած է կամ լիճերը. քանի կը սիրէ մշակոյթը, զբօսաշրջիկները կը նախընտրեն զինք որպէս առաջնորդ: Ընկերուհիներուն նըման ինք ալ նուրբ եւ զգայուն է. արդէն ՄԻՋԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ կը նկատեն ինքզինքնին երեքն ալ, նկատի առած նորերուն տարբեր մոլորակի պատկանիլը, կարծես իրենց զաւակները կը պատրաստեն, չխառնուելով նորելուկ չարժումներուն, Հայուն ինքնութիւնն ու ազգային նկարագիրը չարունակելու համար:

Ո՞վ գիտէ Հայաստանը քանի՛ քանի՛ նման ՇՆՈՐՀԱԼԻՆԵՐ ունի: Մեր մշակոյթի գանձերը կիսափուլ, վիրաւոր կամ կանգուն, յայտնի են ամէնուս, մեր մարդկային գանձերը աղամանդի հատիկներու պէս պահուած են մեր ժողովուրդին մէջ. բաւ է պեղել, գտնել, գըտել տեղաւորել սիրուն մատանիի մը կամ վզնոցի մը վրայ եւ կարելի է աշխարհը պաչեցնել:

Ե.

Publications reçues

TEMOINS DE GENOCIDES IMPUNIS
Arménie 1895 - 1909 - 1915

Grands textes

Edité par ARAM, Marseille 2002
avec le soutien du Conseil Général
des Bouches-du-Rhône

ՀԻՆ ՅՈՄՍԵՐ

«ՋՊԱԽԱԼ…»

Ամէն Պոլսահայ լսած է Սամաթիացի Թաղականին պատմութիւնը:

Ձկնավաճառ Սեդրոսը, հրաշքով մը, Թաղական Խորհուրդին անդամ – եւ Աատենապետ – կ'ընտրուի: Եւ օրին մէկն ալ, Պատարագէն ետք, ժողովին մէջ, կ'առաջարկէ.

– Փէք աղէկ ամա, սա վարժապետներուն աչաւի փարա քի կու տանք կոր նէ, խապար ունի՞նք քի չոճուխներուն բան մը կը սորվեցնե՞ն կոր մի չեն սորվեցներ կոր…

– Ի՞նչ կ'առաջարկես, կը հարցնեն, Թաղական Խորհուրդին մնացեալ անդամները:

– Ըսե՛մ… Վաղ առտու, ամէնքս մէկէն կ'ելլենք դպրոց կ'երթանք եւ չոճուխներուն քանի մը հարցում կ'ընենք…

Յաջորդ առտու, Թաղական Խորհուրդին անդամները, ձկնավաճառ Սեդրոսի առաջնորդութեամբ, կ'արչաւեն վար – ժապետ Արթինի դասարանէն ներս: Եւ կը սկսին «չափել» աշակերտներուն գիտցած հայերէնը:

Ձկնավաճառ Սեդրոսի աչքին կը զարնէ կայծակի նայուածքով մանչուկ մը:

– Հո՛ս եկու, նայիմ, մանչս…

Կաս–կարմիր գոգնոցով մանչուկը թեւերը կռնակին վրայ կապած, կը ներկայանայ Թաղական էֆէնտիներուն:

Եւ ձկնավաճառ Սեդրոսը, որ չմոռնաք, Թաղական Խորհուրդին Ատենապետն է, կը հարցնէ.

– Ըսէ՛, նայիմ, ծօ՛, պախալին հայերէնը ի՞նչ է…

Կայծակի աչքերով մանչուկը կը դողայ, կը դողդղայ, կը կարմրի, կը ճերմկի եւ աղերսարկու նայուածքներ կը նետէ իր դասընկերներուն, որոնք իրեն չափ սոքած էին հարցումին… մեծութենէն: Բայց, յանկարծ, վրան քաջութիւն մը կու գայ: Ու կը պատասխանէ՝ հերոսաբար.

– Ջպախա՛լ, էֆէնտի…

Այս անուշիկ մանչուկին գիտցած «հայերէն»ին հետ կարելի է բաղդատել մեզ շրջապատող կարգ մը ո՛չ – մանչուկներու գիտցած «գրաբար»ը:

Մարդիկ, որոնք ձեւեր կ'առնեն, հովեր կ'առնեն, կը բարակնան եւ ամէնէն սովորական խօսակցութեան մէջ անգամ կը գործածեն «կիրակնօրեայ» բառեր: Որպէսզի դիմացինը ըսէ.

– Աս ի՜նչ զարգացեալ մարդ է պէ… Անանկ բառեր գիտէ կոր որ մեր վարդապետը անգամ չի գիտեր…

Առտուն կանուխ կամ իրիկունը ուշ ատեն, ճամբադ կը կտրէ այս «բարակցող»ներէն մէկը: Սովորութիւն մը յարգած ըլլալու համար կը հարցնես.

– Ի՞նչպէս էք, տնեցինե՞րը ինչպէս են, Տիկի՞նը, մայրի՞կը:

Ան սպասես որ պատասխանէ.

– Շատ լաւ են, շնորհակալ եմ:

Ջէ՛, այդքանը չի բաւեր: Պէտք է զգացընել տայ քեզի թէ մաքրամաքուր հայերէն գիտէ: Եւ անհաւասիկ գլխուդ վրայ կը պարպէ տօնական օրերու գործածուող բառերու իր տոպրակը.

– Իմ ուղխութիւնս սքանչելապատում կացութեան մը մէջ պարուրուած ըլլալով հանդերձ, խորապէս կը ցաւիմ ու կը տառապիմ եւ մինչեւ իսկ կը տուայտիմ ու կը տոչորիմ յայտարարելու համար որ իմ սիրասուն տիկնոջս առողջական վիճակը իր լաւագոյն եւ գերագոյն բարձրութեան եւ վեհութեան գագաթնակէտին գահավիժած է դէպի անդունդը խորխորատի մը եւ օր ըստ օրէ կը վատթարանայ եւ դառնակսկիծ հոգեկան տառապանքներու ճանկերուն եւ չղթանե – րուն մէջ կ'առնէ իմ բովանդակ էութիւնս … Իսկ իմ թանկագին եւ աստուածատիպ ու աստուածապարգեւ մայրիկս…

Համբերութիւն – եւ ժամանակ – պիտի ունենաս որ իրեն չպատմես Սամաթիացի մանչուկին պատմութիւնը: Եւ պատուիրես իրեն խստօրէն.

Բարեկա՛մ, մի՛ «գրաբարանար»… Պախալին հայերէնը «Նպարավաճառ» է…

ԵՒՐՈՊԱՑԻ (*)

(*) ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
(1899 – 1968)

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՌԱՋԻՆ ՖՈՐՈՒՄԸ

Մարտ 21 – 23 Սլովաքիոյ մայրաքաղաք Պրաթիսլավայի մէջ գումարուած է Եւրոպայի հայ մամուլի առաջին ֆորումը, Եւրոպայի հայկական ֆորումին կազմակերպութեամբ: Մասնակցած են տասը երկրէ մօտ քսան խմբագիրներ, լրագրողներ, լրատուութեան մարզի աշխատողներ:

Բացումի իրենց ելոյթներով Եւրոպայի հայկական ֆորումի ընդհանուր քարտուղար Թորոս Սարըեան, Սլովաքիոյ հայ համայնքի ղեկավար Աշոտ Գրիգորեան, երկրին Խորհրդարանին արտաքին հարցերու յանձնաժողովի անդամ Ռուդոժակ կարեւոր նկատած են նման ձեռնարկներ, ոչ միայն հայ համայնքներու մերձեցման, այլեւ եւրոպական գործակցութեան սերտացման առումով: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի քարտուղարութենէն Նելլի Մաթեւոսեան:

Փրակայի «Օրեր» ամսագրի խմբագիր Յակոբ Ասատրեան եւրոպահայ մամուլի աւելի քան 40 թերթերուն վերլուծումով հանդէս եկած է: Ըսած է թէ այդթիւէն միայն մէկ երրորդը կը կազմէ միայն հայերէն, կամ նաեւ հայերէն էջեր ունեցող մամուլը: Մեծագոյն տըպաքանակը – 42 հազար – ունի Մոսկուա լոյս տեսնող ռուսերէն «Նոյեւ կովչէգ»ը: Եւրոպայի երկու օրաթերթերն են «Յառաջ»ը եւ Աթէնքի «Ազատ օր»ը, իսկ Պոլսոյ «Մարմարա»յով ու «Ժամանակ»ով թիւը չորսի կը բարձրանայ: Արեւելահայերէն լոյս կը տեսնեն «Օրեր», «Հայաստան» (Աթէնք) ամսաթերթե – րը:

Յ. Ասատրեան չեշտած է եւրոպահայ մամուլի անուններուն միջեւ տեղեկատուական ցանց ստեղծելու հարցը, արտատպումներու պարագային յղումներու անհրաժեշտութիւնը: Առաջարկուած է ստեղծել եւրոպահայ մամուլի ակումբ, հրատարակել տեղեկատու:

Մամուլին լեզուի առաքելութեան նիւթով հանդէս եկած է Կիպրոսի «Փարոս» ամսաթերթի գլխաւոր խմբագիր Երան Գույումճեան: Իսկ «Ժամանակ»ի գլխաւոր խմբագիր Արա Քոչունեան ներկայացուցած է Պոլսոյ հայ մամուլը: Իրենց հրատարակութիւններուն մասին խօսած են Զուիցերիոյ «Մենք» ամսա – գրէն Ռոպէր Գարայեան եւ Շուէտի «Նոր հորիզոն»էն Կարօ Յակոբեան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ Հայաստանեան պատւիրակութեան անդամները: Ազգային ձայնասփիւռի տնօրէն Արմէն Ամիրեան առաջարկած է միասնական կայքէջ ունենալ, նաեւ կոչ ուղղած է պաշտպանելու հեղինակի իրաւունքները:

Ֆորումի աշխատանքին կլոր սեղան մըն ալ տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ բոլոր լրագրողներուն, նիւթ առնելով Հայաստան – Սփիւռք լրա – տուական մարզին խնդիրները:

Հակիրճ ելոյթներով հանդէս եկած են Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի մօտ, նաեւ Աւստրիոյ, Սլովաքիոյ, Չեխիոյ եւ Հունգարիոյ Հայաստանի դեսպանը Ճ. Թաւլիպեան, Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան քարտուղարը Աստղիկ Գէորգեան:

Ֆորումին նախօրեակին մասնակիցները ներկա յ գտնուած են Սլովաքիոյ հայութեան կազմակերպած Արամ Խաչատրեանի հարիւրամեակի երաժշտական երեկոյթին:

Ֆորումի աւարտին ընդունուած է բանաձեւ եւ կազմուած ինը հոգինոց աշխատանքի յանձնախումբ մը: Անոր անդամներն են Յակոբ Ասատրեան (Չեխիա), Արմէն Ամիրեան (Հայաստան), Գէորգ Զէյթունցեան (Կիպրոս), Արա Քոչունեան (Թուրքիա), Պորիս Նաւասարդեան (Հայաստան), Կարօ Յակոբեան (Շուէտ), Տիգրան Ցարութիւնեան (Հայաստան), Աշոտ Գրիգորեան (Սլովաքիա), Ցարութիւն Մանսուրեան (Հայաստան):

Իսկ ընդունուած բանաձեւը անհրաժեշտ կը նկատէ կարգաւորել չարք մը խնդիրներ, ինչպէս՝ ստեղծել եւրոպահայ լըրասփիւռներու կայքէջ, համահայկական լրատու կեդրոն, եւրոպահայ լրագրող – ներու մամուլի ակումբ, հրատարակել Եւրոպայի հայ մամուլի տեղեկագիր, եւայլն:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Այս մտքերը արագ արագ իրարու կը յաջորդէին, երբ Գալուստեան դէպի դուռ կը յառաջանար ոստիկանապետը դիմաւորելու համար, թէեւ շատ լաւ կը զգար, որ բոլոր մտածածներն ալ անհիմն էին, իր խիղճը ընդարմացնելու համար իր կողմէ հնարուած:

– Հրամմեցէք, պէյ էֆէնտի, շատոնց է խանութս գալու պատիւը չէք ըրած: Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ղրկեմ ձեր տունը:

– Օ՛, շատ բանի պէտք չունիմ, սա ցուցակին վրայ նշանակուածները միայն ղրկեցէք, մութը չկոխած:

Գալուստեան ցուցակին վրայ ակնարկ մը նետեց: Ան կը սկսէր տուփ մը սեւ խաւեարով, ափսէ մը փաքլաւայով, կըտոր մը Կեսարիոյ ապուխտով, եւ կը չարունակուէր ուտելիքներու տեսակ – ներով, որոնք թուղթին վրայ երկար պոչ մը կը ձեւացնէին:

Թուրք ոստիկանապետը թերեւս կռահելով, որ ուզածներուն թիւը սահմանները կ'անցնէր, անմիջապէս խօսակցութիւնը տարաւ այն ուղղութեամբ, որ Գալուստեան զգար, թէ ինչ մեծ բախտ է իրեն համար, քաղաքական այնքան խառնակ ժամանակ մը, նոյնիսկ անվըճար մնալիք, ապսպրանքներ ընդունիլը իրեն պէս հեղինակաւոր մէկէ մը…

– Տեսա՞ք ձեր Հայերուն ըրածները, ըսաւ խրոխտ եւ յանդիմանական չեչտով՝ ակնարկելով իրենց իսկ կատարած ձերբակալութիւններուն եւ աքսորին:

– Իրաւ որ, ամօթ կը զգամ եղածներուն համար, պէյս. Թուրք կառավարութեան բարձր հոգատարութիւնը չգնահատող մարդիկ են բոլորն ալ: Իրա՛ւ որ, ամօթ է…

– Աֆէրին: Ահա այսպէս պէտք է խօսիլ: Ուղղամիտ մարդու խօսք է աս… Տեսէք ձեր գիւղին ձեռք տուող եղա՞ւ: Ճիչդ է, քանի մը ձերբակալութիւններ եղան, ոմանք աքսորուեցան, բայց գիտես ա՛, բոլորն ալ խռովարարներ էին, Հայաստան երազող մարդիկ. մնացեալները, առայժմ գոնէ, կրնան հանգիստ մնալ: Իսկ դուն վախնալու պատճառ մը չունիս, Մարտիկ աղա, ըսաւ պատճառ մը պետը անոր ուսին զարնելով. – Ձեզ թողուր որ քեզի դպին:

Ոստիկանապետը լռեց ու կարծես մըտքին մէջ բան մը հաշուեց: Իրեն թուաց, որ իր ըսած այս վերջին խօսքերը ոչ միայն վճարեցին ցուցակին վրայ նշանակուած ուտեստեղէնը, այլ եւ բան մըն ալ աւելի մնաց, ու ան ըսաւ.

– Հա՛, մոռցայ, տասնեակ մը մխած ձուկ եւ մէկ «լաքերտա» ալ ղրկեցէք տուն:

– Գլխուս վրայ: Կ'ուզէի սա ըսել Պէյիս, որ հոս կամ ուրիչ տեղ խառնակութիւն ընողները միշտ դուրսէն եկածներն են: Դրսեցիներ, որոնք ծանօթ ալ չեն մեր երկրին: Հոս, օրինակ, դուրսէն եկող երիտասարդներուն վրայ բնաւ վստահութիւն չունիմ. դէչ օրինակներ կու տան տեղւոյս երիտասարդներուն, ազատութեան մասին կը խօսին: Ինծ չի մնար ըսել, պէյս, բայց…

Ոստիկանապետը, փորձուած մարդ, անմիջապէս կռահեց, որ Գալուստեան մէկու մը դէմ քէն ունի եւ կ'ուզէ իր ներկայութենէն օգտուիլ նպատակի մը հասնելու համար, բայց չհասկնալ ձեւացուց, – իսկ թէ կը հաւատար որ Գալուստեանի մտահոգութիւնը լոկ թըրքական կառավարութեան դէմ օրինազանց չգտնուիլն էր:

– Եթէ հոս կան դուրսէն եկած անցանկալիներ, պէտք է ըսէք. դուք պարտաւոր էք ըսելու: Գիտէ՞ք, լսելով ձեզ ալ վնաս կու գայ, գիւղացիներուն ալ:

– Ըսելս այն է, որ մեր դպրոցին դըլուխը գտնուող երիտասարդը, ինչպէ՞ս ըսեմ, ինծի շատ ապատամբ մէկը կ'երեւայ: Մօտէն չեմ ճանչնար զինքը, բայց ինծի կու գայ որ…

– Հասկցա՛յ, հասկցա՛յ: Սա Պետիկեանը չէ՞ք ըսեր: Գիտեմ որ կուսակցական է եւ ժողովներու կ'երթայ. առայժմ ցանկէն դուրս է, որովհետեւ ռուսահպատակ է: Բայց եթէ վտանգաւոր մարդ է, սատանան տանի հպատակութիւնը… Պէտք եղածը կ'ընեմ… Անհոգ եղիր:

(Շար. 61)

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը 20·30–ին Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի սրահի մէջ տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւն։

Նիւթ. _
ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Դասախօսը՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ԱՓ ՄԸ ՑՈՐԵՆ

Ուղարկեցէք 3–էն 7 տարեկան ձեր զաւակները Արմատ Աշխատանոցի կազմակերպած հանդիպումներուն

Հայերէնով յագեցած մթնոլորտ Անահիտ Սարգիսեանին շուրջ

ԱՊՐԻԼ 7–էն 11
Ամէն օր ժամը 14–էն 17

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ARMAD propose un stage d'une semaine pendant les vacances de pâques **du lundi 7 au vendredi 11 avril de 14 heures à 17 heures** pour vos enfants de 3 à 7 ans.

Ils pourront apprendre ou améliorer leur arménien
e n s ' a m u s a n t...

TARIFS DU STAGE
POUR LA SEMAINE :
Pour un enfant : 25 Euros
A partir du 2ème enfants : 20 Euros

A R M A D
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville
Mme Baroudjian/Banikian :
☎ **01 48 93 57 33**

Armad
Atelier de la langue arménienne

G R A N D E S O I R E E D A N S A N T E

au profit de
L'E C O L E S A I N T - M E S R O P D ' A L F O R T V I L L E

Sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par A R A R A T et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «L é o L a g r a n g e»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

UGAB
XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS
Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques**, une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche**.

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

CONSTRUCTION DE L'ENSEMBLE SCOLAIRE HAMASKAÏNE

QUAND LE REVE REJOINT LA REALITE !

COMMUNIQUE

Le nouvel ensemble scolaire Hamaskaïne de Marseille se construit au cœur du quartier arménien de Beaumont. 25 classes, de la maternelle au lycée, avec salles et équipements annexes, salle polyvalente, bibliothèque, terrain de sports, réfectoire et cuisine. Des visites sont organisées sur le site à l'intention du public.

L'école future terminée aura une capacité de 400 élèves. Coût estimé de la construction 3,8 millions d'euros (25 MF). Les travaux progresseront par tranches. La première tranche, démarrée en septembre 2002 doit être terminée pour la rentrée de septembre 2003; coût évalué: 2,9 millions d'euros. La tranche suivante est programmée pour 2004.

Le Conseil d'administration de l'école Hamaskaïne ouvre une grande collecte pour rassembler les fonds nécessaires au financement du nouveau bâtiment. Il lance un appel au public pour qu'il manifeste sa solidarité en contribuant à la réalisation de ce grand projet, car il répond à une aspiration profonde que partagent tous les Arméniens du monde, faire que la langue arménienne demeure une langue vivante à travers les générations et que soit préservé l'héritage culturel du peuple arménien. Construire des écoles c'est se donner les moyens d'accomplir cette ambition.

L'AVENIR DE L'ECOLE ARMENIENNE VOUS INTERESSE ! PARTICIPEZ A SON DEVELOPPEMENT. RIEN NE SE FERA SANS VOUS !

Envoyez vos dons à :
HAMASKAÏNE - FRANCE
B.P. 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél./Fax : 01. 45. 23. 29. 05
Internet : www.hamaskaine-france.com
Libellez vos chèques à l'ordre de :
Hamaskaïne-Construction

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոներ ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՍԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2–ին,
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին։

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Արեւագալ ժամը 9·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

1 SEMAINE EN ARMENIE
AVION + HOTEL + TRANSFERT
SUPER PROMOTION 575 €*
VALABLE JUSQU'AU 31 MARS 2003
* PRIX A PARTIR DE
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE D'AVIATION
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67 LA CANNEBIÈRE - 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

Les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66